T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

GAZİANTEP'TEKİ HANLARIN KULLANIM SONRASI DEĞERLENDİRMESİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ İÇİN MODEL ÖNERİSİ

MİMARLIK
DOKTORA TEZİ

İREM KÖSE
OCAK 2022

OCAK 2022
Doktora- Mimarlık
İREM KÖSE

Gaziantep'teki Hanların Kullanım Sonrası Değerlendirmesi ve Yeniden İşlevlendirilmesi için Model Önerisi

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Mimarlık

Doktora Tezi

Danışman

Prof. Dr. Zehra Kaya DİNÇER

İrem KÖSE

Ocak 2022

© 2022 [İrem KÖSE]

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
DOKTORA KABUL VE ONAY FORMU

Mimarlık Anabilim Dalı **Mimarlık** Doktora Programı öğrencisi **İrem Köse** tarafından hazırlanan **"Gaziantep'teki Hanların Kullanım Sonrası Değerlendirmesi ve Yeniden İşlevlendirilmesi için Model Önerisi"** başlıklı tez, 14/01/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi	**Unvanı, Adı ve Soyadı** **Kurumu/Üniversitesi**	**İmzası:**
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Zehra Kaya DİNÇER Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Başkanı	Doç. Dr. Timur KAPROL Kırklareli Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Onur ERMAN Çukurova Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Gülden AYALP Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Aydanur YENEL Hasan Kalyoncu Üniversitesi	

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. İbrahim Halil GÜZELBEY
Enstitü Müdürü V.

İlgili tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek ilgili tezde yer aldığını beyan ederim.

İrem KÖSE

İmza

ÖZET

GAZİANTEP'TEKİ HANLARIN KULLANIM SONRASI DEĞERLENDİRMESİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ İÇİN MODEL ÖNERİSİ

KÖSE, İrem

Doktora Tezi, Mimarlık

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Zehra Kaya DİNÇER

Ocak 2022

468 sayfa

Gaziantep geçmişten günümüze birçok medeniyete ve kültürel mimari mirasa ev sahipliği yapmıştır. Gaziantep kent merkezinde bulunan kalenin çevresinden başlayarak kültür yolu ilan edilen aks boyunca tarihi yapılar ve hanlar yer almaktadır.

Geçmişte konaklama ve ticaret amaçlı kullanılan bu hanlar zamanla işlevini kaybetmiştir. Günümüz şartlarında kullanılamayan bu hanlar kent merkezinin de cazibesini yitirmesiyle atıl alanlar olarak yok olmaya bırakılmıştır. Tarihi yapıların yok olmaması için koruma yöntemi olarak yeniden işlevlendirme tekniği kullanılmaktadır. Çalışma kapsamı olarak Gaziantep kültür yolu üzeri hanlar bölgesi ve yeniden işlevlendirilmiş olan hanlar ele alınmıştır.

Bu çalışmada hanlar ve çevresinde bulunan mevcut durumu, sorunları tespit etmek, eksik işlevleri, ihtiyaçları belirlemek yeniden işlevlendirilen hanların sorunlarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Hanlarla ilgili araştırma ve incelemeler yapılarak künyeler oluşturulmuş, işlev seçiminde hanın gerekli olan bütün verilerinin ortaya koyulması sağlanmıştır. Hanların yeniden işlevlendirme sonrasında yaşadığı problemleri belirlemek amacıyla hanların kullanıcılarına anket uygulanarak, kullanım sonrası değerlendirilmeleri yapılmıştır. Toplanan veriler istatiksel olarak analiz edilmiştir. Belirlenen problemler doğrultusunda, kısa orta ve uzun vadede önerilerde bulunulmuştur. Uzun vadede tarihi hanların yeniden işlevlendirilmesinde kullanılacak kalite parametrelerine göre oluşturulan model önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Han, Yeniden İşlevlendirme, Kullanım Sonrası Değerlendirme

ABSTRACT

EVALUATION OF INN IN GAZİANTEP AFTER USE AND MODEL PROPOSAL FOR RE-FUNCTIONING

KÖSE, İrem

Ph.D. in Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Zehra Kaya DİNÇER

January 2022

468 pages

Gaziantep has hosted many civilizations and cultural architectural heritage from past to present. There are historical buildings and inns along the axis, which is declared as a cultural route, starting from the surroundings of the castle in the city center of Gaziantep.

These inns, which were used for accommodation and trade in the past, have lost their function over time. These inns, which are not used in today's conditions, were left to disappear as idle areas as the city center lost its charm. Reuse technique is used as a preservation method to prevent the destruction of historical buildings. As the scope of the study, the inns area on the Gaziantep cultural road and the reuse inns were discussed.

In this study, it is aimed to determine the current situation, problems, missing functions and needs in the inns and their surroundings, and to reveal the problems of the re-functional inns. By making researches and examinations about the inns, tags were created, and all the necessary data of the inn were provided in the selection of functions. In order to determine the problems experienced by the inns after re-functioning, a questionnaire was applied to the users of the inns and post-use evaluations were made. The collected data were analyzed statistically. In line with the identified problems, suggestions were made in the short, medium and long term. A model created according to the quality parameters to be used in the re-functioning of historical inns in the long term has been proposed.

Key Words: Inn, Reuse, Post Ocupancy Evaluation

Çok kıymetli eşime…..

TEŞEKKÜR

Bu çalışma süresince tüm bilgilerini benimle paylaşmaktan kaçınmayan, her türlü konuda desteğini benden esirgemeyen ve tezimde büyük emeği olan, aynı zamanda kişilik olarak ta bana çok şey katan Hasan Kalyoncu Üniversitesi öğretim üyelerinden danışman hocam, sayın Prof. Dr. Kaya Dinçer´e sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Mesleki eğitim hayatım boyunca her aşamada, yanımda olan beni destekleyen, bilgilerini benimle paylaşan, tezim için sonsuz yardımda bulunan ve beni yetiştiren Doç. Dr. Gülden Ayalp'e sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım. Çalışmam boyunca bilgileri temin etmemde bana yardımcı olan Gaziantep Koruma Anıtlar Kurulu, KUDEB, ÇEKÜL ve mimar meslektaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Bana inanan, sürekli arkamda duran, motive eden, destek olan, dostlarıma ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım. Son olarak hiçbir karşılık beklemeden maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen hep yanımda olan ve verdiğim her kararda bana destek veren aileme teşekkür eder, hayatımın her aşamasında en büyük yardımcım ve destekçim yol arkadaşım eşim Ahmet Cihan Köse'ye minnetlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET V
ABSTRACT VI
TEŞEKKÜR VIII
İÇİNDEKİLER IX
TABLOLAR LİSTESİ XIV
ŞEKİLLER LİSTESİ XVI
SEMBOLLER/KISALTMALAR LİSTESİ XVIII
BÖLÜM 1 1
1. GİRİŞ 1
BÖLÜM 2 4
2. KÜLTÜREL VARLIK VE KORUMA KAVRAMI 4
2.1. Kültürel Varlık 4
2.2. Tarihi Çevre 6
2.3. Koruma Kavramı ve Yöntemleri 11
BÖLÜM 3 21
3. İŞLEVLENDİRME 21
3.1. İşlev Kavramı 21
3.2. Yeniden İşlevlendirme 23
3.3. Yeniden İşlevlendirmede Yasal Düzenlemeler 28
3.4. Yeniden İşlevlendirme Nedenleri ve Yararları 31
3.5. Yeniden İşlevlendirme Kriterleri 34
3.6. Yeniden İşlevlendirme Mekân Oluşturma Yöntemi 37
3.7. Dünya'da ve Türkiye'de Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesine Örnekler 40
BÖLÜM 4 48
4. KERVANSARAY VE HAN 48
4.1. Kervansaray ve Han Tanımı 48

4.2. Hanların Dünya'daki Tarihsel Gelişimi 52
4.3. Hanların Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi 53
4.3.1. İlk Müslüman Türk Devletlerinde Hanın Gelişimi 53
4.3.2. Büyük Selçuklu Devletlerinde Han Gelişimi 60
4.3.3. Anadolu Selçuklu Devletlerinde Han Gelişimi 62
4.3.4.Osmanlı Dönemi Han Gelişimi 67
BÖLÜM 5 78
5. GAZİANTEP VE HANLAR 78
5.1. Gaziantep Coğrafyası 78
5.2. Gaziantep Kentinin Tarihi 80
5.3. Gaziantep Kentinin Fiziki Gelişimi 83
5.4. Gaziantep'te Ticaretin Gelişimi 86
5.5. Gaziantep'te Ticaretin Yansıması Hanlar 89
5.5.1.Çalışma Kapsamına Giren Gaziantep Kültür Yolu Üzerindeki Hanlar . 94
5.5.1.1. Anadolu Han 97
5.5.1.2. Büdeyri Han 109
5.5.1.3. Emir Ali Han 121
5.5.1.4.Gümrük Han 134
5.5.1.5. Güven Han 146
5.5.1.6. Hışva Han 153
5.5.1.7. Kumru Han 165
5.5.1.8. Kürkçü Han 175
5.5.1.9. Mecidiye Han 187
5.5.1.10. Millet Han 202
5.5.1.11. Pürsefa Han 217
5.5.1.12. Sabuncu Han 231
5.5.1.13. Şeker Han 242
5.5.1.14. Şire Han 253
5.5.1.15. Tuz Han 272

5.5.1.16. Tütün Han 285
5.5.1.17. Yemiş Han 296
5.5.1.18. Yeni Han 310
5.5.1.19. Yüzükçü Han 323
BÖLÜM 6 339
6. BİNA DEĞERLENDİRME 339
6.1. Planlama Süreci 339
6.1.1. Bina Programlama 340
6.1.2. Bina Tasarlama 341
6.1.3. Bina Uygulama 344
6.1.4. Bina Kullanım 344
6.2. Bina Değerlendirme 345
6.2.1.Kullanım Sonrası Değerlendirme 345
6.2.2. Kullanım Sonrası Değerlendirmenin Kullanımı ve Yararları 348
6.2.3. Kullanım Sonrası Değerlendirme Yöntemi Uygulama Süreçleri 349
6.2.4. Bina Değerlendirmede Kalite Tespiti 350
6.2.5. Kalitede Değerlendirilen Faktörler 350
6.2.6. Ölçme Yöntemleri 351
BÖLÜM 7 355
7.MATERYAL VE YÖNTEM 355
7.1. Materyal 355
7.2. Yöntem 356
7.2.1. Literatür İncelemesi 356
7.2.2. Araştırma Evreni ve Örneklem Seçimi 356
7.2.3. Anketlerin Hazırlanması 356
7.2.4. Verilerin Toplanması 358
7.2.5. Verilerin Analizi 358
7.2.5.1. Güvenilirlik Analizi 359
7.2.5.2. Tanımlayıcı İstatistikler 359
7.2.5.3. Hipotez Testleri 361
7.2.6. Verilerin Değerlendirilmesi 361

BÖLÜM 8 363
8. BULGULAR 363
8.1. Gaziantep Kültür Yolu Üzerinde Mevcut İşlevlerin Dağılımı 363
8.2. Gaziantep Kültür Yolu Üzerinde Eksik İşlevlerin ve Gereksinmelerin Belirlenmesi için Yapılan Anket ve Sonuçları 364
8.3. Gaziantep Kültür Yolu Üzerinde Bulunan Hanların Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi 370
8.3.1. Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri 372
8.3.2. Kullanıcıların Hanları Estetik Özelliklere Göre Değerlendirmeleri 375
8.3.3. Kullanıcıların Hanları İşlevsel Özelliklere Göre Değerlendirmeleri 380
8.3.4. Kullanıcıların Hanları Teknik Özelliklere Göre Değerlendirmeleri 390
8.3.5. Kullanıcıların Hanların farklılaşmasına göre Estetik, İşlevsel ve Teknik Özelliklere Göre Değerlendirmeleri 395
BÖLÜM 9 413
9. HANLARIN DEĞERLENDİRME SONUÇLARI VE ÖNERİLER 413
9.1. Mevcut İşlevi ile Kullanılan Hanların Sorunları 413
9.2. Öneriler 424
9.2.1. Kısa Vadede Öneriler 425
9.2.2. Orta Vadede Öneriler 426
9.2.3. Uzun Vadede Öneriler 428
9.2.3.1. Model Kullanımı 429
9.2.3.2. İşlev Seçim Diyagramı 432
9.2.3.3. İşlevler Arası Seçim için Performans Testi 435
BÖLÜM 10 437
10. SONUÇLAR 437
KAYNAKLAR 439
EKLER 453
EK-1 Gaziantep Kültür Yolu Üzerindeki İşlevsel İhtiyaçların Ve Sorunların Belirlenmesi Anketi 453
EK-2 Gaziantep Kültür Yolu Üzerindeki Hanların Kullanım Sonrası Değerlendirmesi Anketi 456
EK-3 Hanları Ziyaret Eden Katılımcılara Ait Verilerin Güvenilirlik Analizi 460
EK-4 Hanları Ziyaret Eden Katılımcılara Ait Verilerin Normallik Dağılımı 463

EK-5 Etik Kurul Kararı 466
ÖZGEÇMİŞ 467

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3. 1.Yeniden İşlevlendirme Gerektiren Nedenler 32

Tablo 3. 2. Dünyadan ve Türkiye'den Yeniden İşlevlendirme Örnekleri..... 44

Tablo 5. 1. Günümüze ulaşmayan Gaziantep Hanları..... 93

Tablo 5. 2. Çalışma Kapsamında İncelenen Gaziantep Hanları..... 97

Tablo 5. 3. Anadolu Han Özellikleri..... 100

Tablo 5. 4.Büdeyri Han Özellikleri..... 112

Tablo 5. 5. Emir Ali Han Özellikleri 124

Tablo 5. 6. Gümrük Han Özellikleri 137

Tablo 5. 7 Güven Han Özellikleri..... 148

Tablo 5. 8.Hışva Han Özellikleri 157

Tablo 5. 9. Kumru Han Özellikleri 170

Tablo 5. 10. Kürkçü Han Özellikleri..... 179

Tablo 5. 11. Mecidiye Han Özellikleri..... 190

Tablo 5. 12. Millet Han Özellikleri..... 206

Tablo 5. 13. Pürsefa Han Özellikleri..... 220

Tablo 5. 14. Sabuncu Han Özellikleri..... 233

Tablo 5. 15. Şeker Han Özellikleri 245

Tablo 5. 16. Şire Han Özellikleri 258

Tablo 5. 17. Tuz Han Özellikleri 276

Tablo 5. 18. Tütün Han Özellikleri 288

Tablo 5. 19. Yemiş Han Özellikleri 299

Tablo 5. 20. Yeni Han Özellikleri..... 313

Tablo 5. 21. Yüzükçü Han Özellikleri 327

Tablo 7. 1. Çalışma Kapsamına Giren Hanlar 355

Tablo 7. 2. Anketlerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Değerlendirme Kriterleri.360
Tablo 8. 1. Kültür Yolu Üzerinde Bulunan İşlevlerin Yüzde ve Frekans Dağılımları.....364

Tablo 8. 2. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları 365

Tablo 8. 3. Örneklem Grubunun Bölgeyi Kullanım Özellikleri ve Bölgedeki Hanları Ziyaret Etme Yüzde ve Frekans Dağılımları 366

Tablo 8. 4. Örneklem Grubunun Bölgeyi farklı kılan özelliklere, bölgedeki olumlu, olumsuz yönler, eksik ve önerilere göre Yüzde ve Frekans Dağılımları 368

Tablo 8. 5. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları 374

Tablo 8. 6. Örneklem Grubunun Hanları Estetik Özelliklerine göre değerlendirmesine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları..... 379

Tablo 8. 7. Örneklem Grubunun Hanları İşlevsel Özelliklerine göre değerlendirmesine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları..... 388

Tablo 8. 8. Örneklem Grubunun Hanları Teknik Özelliklerine göre değerlendirmesine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları..... 394

Tablo 8. 9. Hanların Farklılaşması İle Kullanıcıların Hanların Estetik Özelliklerine Göre Değerlendirmesine Yönelik Hipotez Testleri..... 398

Tablo 8. 10. Hanların farklılaşması ile kullanıcıların hanların İşlevsel Özelliklerine göre değerlendirmesine yönelik hipotez testleri 406

Tablo 8. 11. Hanların Farklılaşması ile Kullanıcıların Hanların Teknik Özelliklerine Göre Değerlendirmesine Yönelik Hipotez Testleri..... 411
Tablo 9. 1. Yeniden İşlevlendirme Modeli…….....430

Tablo 9. 2. İşlev Seçim Diyagramı 434

Tablo 9. 3. Anketlerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Değerlendirme Kriterleri 435

Tablo 9. 4.Yapıya Verilecek İşlevin Performansının Ölçülmesi 436

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 4. 1. Kasrü'l-Hayr el-Garbi Han Planı 54
Şekil 4. 2. Ribat-ı Mahi 55
Şekil 4. 3. Ribat-ı Melik 56
Şekil 4. 4. Dehistan Kervansarayı 57
Şekil 4. 5. Day Hatun Kervansarayı 58
Şekil 4. 6. Akçakale Kervansarayı 59
Şekil 4. 7. Başane (Kurtlutepe) Kervansarayı 60
Şekil 4. 8. Ribat-ı Anuşirvan 61
Şekil 4. 9. Ribat-ı Şerif 62
Şekil 4. 10. Evdir Han 64
Şekil 4. 11. Kırkgöz Han 64
Şekil 4. 12. Şerefza Han 65
Şekil 4. 13. Susuz Han 65
Şekil 4. 14. Sultan Han 66
Şekil 4. 15. Alara Han (URL-20) 67
Şekil 4. 16. Karaca Bey Kervansarayı 71
Şekil 4. 17. Emir Han 72
Şekil 4. 18. Issız Han 73
Şekil 4. 19. Kürkçü Han 74
Şekil 4. 20. Büyük Valide Han 75
Şekil 4. 21. Edirne'de Rüstem Paşa Kervansarayı 77

Şekil 5. 1. Gaziantep Coğrafi Haritası 78
Şekil 5. 2. Gaziantep Kalesi ve Çevresinde Gelişen Ticaret Aksı 89
Şekil 5. 3. Gaziantep Kent Merkezi Hanlar Bölgesi 91
Şekil 5. 4. Kültür Yolu Projesi 95
Şekil 8. 1. Gaziantep Kültür Yolu ve Ticaret Aksı 363
Şekil 9. 1. Akış Şeması Şekil ve Sembolleri 432

SEMBOLLER/KISALTMALAR LİSTESİ

α	Alfa
$\bar{X}$	Aritmetik Ortalama
f	Frekans
%	Yüzde
p	
cad	Cadde
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICOM	International Council on Museums
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
km	kilometre
KSD	Kullanım sonrası değerlendirme
KUDEB	Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
m	metre
mah	Mahalle
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
POE	Post Occupancy Evaluation
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
TDK	Türk Dil Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vb	Vebazı
yy	Yüzyıl

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Kültürel kimlikler geçmişten günümüze kadar gelir ve her birinin bir tarihi geçmişi vardır, ancak tarihi olan her şey bugüne gelene kadar sürekli bir dönüşüm geçirmektedir (Ali ve Qi, 2020). Tarihi çevre ise ait oldukları dönemin dönüşümünü ve özelliklerini kanıtlar nitelikte birer somut belgedir. Geçmişte önemli olaylara tanıklık yapan bu çevre ve içindeki yapılar, tarihi ve kültürel açıdan geçmişi günümüze aktaran köprü niteliğindedir. Bu yapıların ve çevrenin gelecek nesillere devamlılığının sağlanması yasal olarak belirlenen koruma yöntemlerine göre korunup, bakımı ve onarımı yapılarak kullanım devamlılığı ile sağlanmaktadır.

Tarihi yapılar bakım ve onarımları yapıldıktan sonra kullanılmadığı taktirde daha çabuk eskiyip yıpranır özelliktedir. Bu yapılar kullanılmak istendiğinde ise iki sorun ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki günümüzde yaş almış olan tarihi yapıların bazıları yeni yapısal teknik gelişmelere ve mekânsal ilişkilere mevcut durumları ile cevap verememesi, diğer sorun ise zamanında gerek duyulan işlevlere sahip iken günümüzde karşılığını yitirmiş olup işlevsiz kalabilmesidir. Gerek taşıdıkları değerleri korumak, gerek yeniden yapıma harcanacak maliyetleri azaltmak için bu yapıları yaşanabilir hale getirmek sürdürülebilirliklerini sağlamak için önemlidir. Bu devamlılık ancak yapıların alt yapısına, organizasyonuna ve yapının ruhuna göre gereken onarımlar yapılarak yeni işlev verilmesiyle sağlanabilir.

Konuyla ilgili yapılan literatür taramasında yeniden işlevlendirme, yapıları koruyan bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Böylece yapıları eskimekten; yapıların kullanılmaz bir taş yığını halini almasından ve çevresini bir çöküntü merkezi haline dönüştürmesinden korumaktadır (Pekol, 2010). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi mevcut yapısal ve mekânsal özelliklerin yeni oluşan ihtiyaçlar doğrultusunda sorgulanmasını gerektirir. Böylece alınacak kararlar tarihi yapıların korunarak gelecek kuşaklara aktarılması konusunda doğru yaklaşımlar içermelidir

(Hakyemez ve Gönül, 2014). Tarihi yapıların işlevlendirilmesi ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan değerli olmakla birlikte tarihi yaşatma, kültürel mirasa sahip çıkma ve sürdürülebilirlik açısından önemli olmaktadır (Açıcı ve Konakoğlu, 2019). Bu bağlamda yeniden işlev verme-dönüştürme yapılırken çağdaş koruma tekniklerinin gerekliliklerine uyarak, eskinin ölçek ve dokusuna bağlı kalarak, alanında uzman kişiler ile özgün restorasyon teknikleri kullanılarak küçük müdahalelerle yeni ve eskinin var olan dokuyla birlikte uyum içinde yaşamasını sağlamak, gelecek nesillere kültür akışının sürekliliğini sağlayabilmek asıl amaç olmalıdır (Halifeoğlu ve diğerleri, 2020).

Tarihi yapıları yaşatmak amacıyla verilen yeni işlevler, bazen yapının ruhu, dokusu, yapısı, kültürü, tasarımı, malzemesi ile uyuşmamaktadır. Bu durumda tarihi yapılar yeni onarımdan geçerek verilen işleve göre uyarlanmalarına rağmen yeni işlev yapıya uyum sağlayamadığından dolayı yapını kullanımında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yeterince ön değerlendirme, analiz ve fizibilite yapılmadan yorgun olan tarihi yapılara hızla yüklenen yeni işlevler tarihi yapıyla örtüşmediği için yapı yine kullanılamaz duruma gelmektedir. Tarihi yapıları yeniden kullanabilmek için uygun olmayan ekler değişimler yapılmakta, bu da tarihi binaların yapısına özgünlüğüne zarar vermektedir. Şahıs malı olan tarihi yapıların bazılarının ise bakımları maliyetli olduğu için yeterince bakılmamakta ve bu yapılar ticari gözle görülüp, otopark, depo gibi yapının ruhuna uygun olmayan işlevler ile kullanılmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı tarihi yapılar atıl kalmaya mahkum olmakta ve tekrardan işlevlendirmeyi beklemek durumundadırlar. Bu durum, yeterince yorgun olan tarihi yapılara sürekli müdahale edilmesine tekrar tekrar işlem görmesine neden olmaktadır. Böylece zaten hassas bir yapıya sahip olan tarihi yapıların daha çok yıpranmasını, bozulmasını ve yok olma tehlikesini ortaya çıkarmaktadır.

Yeniden işlevlendirme yapılırken gereken bütün analizler, araştırmalar, incelemeler yapılmalı, yapının geçmişten bugüne her aşaması incelenmeli, yapının bulunduğu bölgenin ihtiyaçları ortaya koyulmalı, yapı bireysel değil çevresiyle birlikte değerlendirilmeli, bölge kullanıcıları ile ön görüşmeler yapılmalıdır. Mevcutta yeniden işlevlendirilmiş olan tarihi yapılar incelenmeli kullanıcıları ile görüşülüp kullanım sonrası değerlendirmeleri yapılarak, çıkan sonuçlar doğrultusunda yeni

verilecek işlevler için geri besleme yapılmalıdır. Böylece yapılan hataların tekrarından kaçınılmış olacaktır.

Bu çalışmada Gaziantep tarihi kent merkezinde Büyükşehir Belediyesi tarafından Kültür Yolu ilan edilen bölge üzerinde bulunan hanlar incelenmiştir. Bu hanların geçmişten bugüne her aşamasını oluşturan künyeler çıkarılarak, yeni işlevleri ile kullanılan bu hanların kullanım sonrası değerlendirmesi yapılarak hanların kullanımları ile ilgili problemleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda hazırlanan anket soruları kullanıcılara yöneltilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda işlevsel, estetik ve teknik sorunlar ortaya koyulmuştur. Ayrıca her han için kendi özelinde de verilen cevaplar incelenmiştir. Bu sayede, geçmişin göstergesi, kültürel miras olan tarihi hanların yaşadığı problemler ortaya koyularak kısa, orta ve uzun vadede önerilerde bulunulmuştur. Çıkan sonuçlar doğrultusunda uzun vadede yeni yapılacak hanların yeniden işlevlendirilmesi için kullanılacak modelin kurgulanması hedeflenmiştir.

Bu çalışma sayesinde tarihi yapıların deneme yanılma yöntemi ile işlevlendirilerek zarar görüp yıpranmasına engel olunacaktır. Yapıların yeniden işlevlendirilmesi için bir yol haritası çizilip, bilgi kartlarının oluşturulması sağlanacaktır. İşlev seçimi için oluşturulan model sayesinde; yapıların yıpranmaması, atıl kalan yapıların kullanılarak canlanması ve devamlılığının sağlanması tarihi yapılar için önem arz etmektedir.

BÖLÜM 2

2. KÜLTÜREL VARLIK VE KORUMA KAVRAMI

Bir yapıtın kültür varlığı olabilmesi ve koruma altına alınabilmesi belli değerler taşıması ve bu değerlerin yapıta belli özellikler kazandırması ile mümkündür. Bu yapıtların değerleri ilk olarak tasarım, malzeme kullanımı, işçilik ve içinde bulunduğu ortam gibi kendi özellikleri ile ortaya çıkmaktadır. Geçmişten gelen değişimleri üstünde taşıyan bu yapıtların sahip olduğu geçmişe ait sosyal ve kültürel veriler içsel değerlerini oluşturmaktadır. Bu yapıtlara bugün günümüz yaklaşımı ile başkaları tarafından verilen önem ve nitelikler dışsal değerleri oluşturmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005).

Tarihi yapılar ait oldukları dönemin özelliklerini kanıtlar nitelikte birer somut belgedir. Geçmişte önemli olaylara tanıklık yapan tarihi yapılar, tarihi ve kültürel açıdan geçmişi günümüze aktaran köprü niteliğindedir. Bu yapıların gelecek nesillere devamlılığının sağlanması yasal olarak belirlenen koruma yöntemlerine göre korunup, bakımı yapılarak kullanım devamlılığı ile sağlanmaktadır.

2.1. Kültürel Varlık

Kültürel geleneklerle ilgili bütün maddi varlıkları kapsamak üzere "Kültürel Varlık" söylemi 1976'da UNESCO tarafından, Venedik tüzüğünün genişletilmiş anıt kavramı farklı bir terminoloji içinde harmanlanarak ortaya çıkmıştır. Bu kavram 1983'de 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlılarını Koruma Kanunu'na alınmıştır. Değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtlar kültürel varlık kapsamına girmektedir (Ahunbay, 1996).

Kültür varlıkları toplumların ve kültürlerin yani insanların üretip şekillendirdiği varlıklardır. Bu varlıklar geldikleri dönemin kültürlerine, gelenek ve göreneklerine, yaşam biçimlerine özetle insanlık tarihine ışık tutan belgelerdir. İnsanlığın geçmişten günümüze yaşamına ait belgeler olan kültürel varlıklar; kişisel olaylar, yapım

teknikleri ve dönemin değerlerinin algılanmasına olanak sağladığı kadar tarihin açıklanması ve yorumlanmasına destek olur böylece geçmişle günümüz arasında bir bağ kurmaktadır (Cansever, 2013).

Kültür varlıkları tarihte ve öncesinde dönemlere ait güzel sanatlar, kültür ve din ile ilgili olan ya da bu dönemlerde sosyal hayata konu olmuş kültürel ve bilimsel açıdan özgün değerlere sahip yer altında, yer üstünde su altında bulunan tüm taşınır ve taşınmaz varlıklar olarak tanımlanmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005). Türkiye'de de geçerli olan kabullere göre dünya çapında korunacak değerler "doğal ve kültürel varlık" adı altında toplanmaktadır. Doğal varlık kapsamına giren öğeler ise estetik ve bilimsel açıdan önem taşıyan jeolojik oluşum, su öğesi, bitki örtüsü, yabani yaşam bölgeleri ve tarihi bahçelerdir (Ahunbay, 1996).

Kültür varlıklarının korunması ilk çağdan başlar ve kültür tarihi için çok büyük önem taşımaktadır. Antik Yunan ile akabinde gelen Roma ve Bizans imparatorluğu gibi eski dönemlere ait yapıtların kimisi olduğu gibi kimisi ise farklı boyutlarda kopyaları yapılarak korunmuştur (Tunçer ve Madran, 2012).

Korunması gereken kültür varlıkları taşınır ve taşınmaz olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Taşınır kültür varlıkları; heykel, ikona, seramik kaplar, cam, çini, ikona, resim, metal, halı kilim gibi dokumalar, deri eşya, mobilya, el yazması, sikke, kitap gibi bir yerden başka bir yere herhangi bir zarar görmeden özgün bir şekilde korunabilecekleri mekânlara sevk edilebilen belge ya da eserlerdir. Bu belge ve eserler müzelerde ya da özel koleksiyonlarda korunur. Bakım ve onarımları ise eserin uzmanı tarafından yapılır. Ancak bazı özel durumlarda taşınmaz kültür varlıklarına giren mozaik, heykel, duvar resmi, pencere, kapı gibi yapıtlar yerlerinde korunamayacak duruma gelebilir ve müzelere taşınabilir. Yıkılan bir yapının yapı elemanları ya da yıkılmasa bile çevrenin olumsuz etkilerine maruz kalan yapı elemanları da yerinde korunmayacağından dolayı taşınır bir kültür varlığı olup müzelere alınabilir. Taşınmaz kültür varlıkları ise genelde büyük ölçekli yapı ve bölgeler olup anıtlar ve sit alanlarıdır. Bu anıtlar tek yapı veya yapılar grubunun oluşturduğu külliye biçiminde yerleşkeler olabilir. Ancak anıt boyutu birçok anıt ve kentsel dokuyu içerecek biçimde genişletildiğinde kavram olarak anıt yerine sit deyimi kullanılmaktadır. Sit kavramı ise doğal veya insan yapısı ya da her ikisinin

ürünü olan korunacak özelliklere sahip alanlara denilmektedir. Sahip oldukları özelliklere göre tarihi, doğal, kentsel, kırsal, arkeolojik ve karmaşık sit alanı olarak sınıflandırılır (Ahunbay, 1996).

Korunması gereken kültür varlılarının belirli değer ve özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu değerler süreklilik değeri, tarihi değeri, anı değeri, mitolojik değeri, artistik ve teknik değeri, özgünlük değeri, enderlik değeri, teknik değeri, grup değeri, homojenlik değeri, olarak sınıflandırılmıştır (Madran ve Özgönül, 2005).

2.2. Tarihi Çevre

Geçirdiği kültürel evrimlerle basitten karmaşığa doğru bir geçmişi olan çevre, canlı gibi doğar büyür ve gelişim göstererek farklılaşır. Bu süreçte toplumun içinde bulunduğu çevreler, hayatlarını sürdükleri kent parçaları olarak karşımıza çıkar ve her dönemde değişen toplumların kültürel yapısı ve onlara ait kalıntıların izlerini taşır. Böylece her çevrenin geçmiş birikimi olur ve tarihsellik kavramı ortaya çıkar. Bu somut ve soyut izler sayesinde toplumların oluşturduğu ekonomik, kültürel ve yapısal özellikleri simge haline getiren tarihi çevreler ortaya çıkmaktadır (Yılmaz, 1992).

Ahunbay (1996) tarihsel ve çevresel değeri olan kentsel, kırsal, tarihi ve arkeolojik çevre olan sit alanlarının tarihi çevreyi oluşturduğunu belirterek, geçmiş dönemlerden kalan yerleşme ve kalıntılarının bulunduğu alanlar olarak tarihi çevreyi tanımlamıştır. Bektaş'ta (2014) Ahunbay'ın (1996) söylemlerini desteklemiş ek olarak tarihi çevreyi bulundukları ve yapıldıkları dönemin yaşam şeklini, ekonomik ve sosyal yapısını, yapısal ve teknik özelliklerini öğrenmemizi sağlayan belgeler ve mevcut oldukları yerlere kaynak olduğunu belirtmiştir.

Bu görüşleri toparlayıp ekleme yapan Büyükmıhçı ve Kılıç (2015) ise geçmiş uygarlıkların fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel katkısı ile oluşan tarihi çevrelerin, yapılı ve doğal çevrelerden meydana gelen fiziksel oluşumlar olduğunu belirtmişlerdir. Ek olarak geçmiş ile gelecek arasında köprü olan tarihi çevreler, geçmiş dönemlerin toplumsal davranışları, estetik anlayışları, gündelik yaşamları yanı sıra, yapısal ölçekte dönemin mimari üslubu, kullanılan malzemeleri ve yapım teknikleri hakkında da bilgi sahibi olmayı sağladığını söylemiştir.

Yüzyıllar boyunca var olan tarihi yapılar geçirdikleri bütün dönemlerdeki sürekli farklılaşan yaşam koşullarına uyum sağlayabilmek için o dönemin özelliklerini taşıyan düzenlemeler yapılarak ve yapılar eklenerek değişikliklere maruz kalmıştır. Bu özelliklerden dolayı tarihi dokular hem yapı hem çevre olarak çok katmanlı özelliğe sahiptir (Gencer, 2018).

Tarihi çevreler sahip oldukları özellikler sayesinde insanlık için birçok önemi olan alanlardır. Tarihi çevreler Ahunbay'a (1996) göre sosyal ilişkileri olumlu yönde etkileme, insanlar arasındaki birlik beraberlik duygusunu pekiştirme, dünyanın hızlı gelişmesiyle geçmişten bugüne sürekli değişen yaşam şartları, gelenekler, mimari üslup, mekân tasarımı, yapım teknikleri ile geçmişin durumunu ispatlama, bugünü anlama, kendimizi tanımlama, ifade etme ve arkeolojik, tarih, estetik, folklorik, duyusal değerlere sahip olma gibi özelliklere sahip alanlardır. Tüm bu özellikler nedeniyle toplumların kimlik öğesi, aidiyet duygusunu oluşturan, geçmişin belgesi ve geleceğin kılavuzu olarak korunmalıdır (Tapan, 2014).

Tarihi çevreler toplumların yaratıcılığının ve estetik anlayışının yansımasıdır. Bu yapıtların insanlarda hayranlık uyandıran görünümleri, farklı üslupları ve zengin düzenlemeleri, şaşırtmalı, sürprizli ve kıvrımlı sokakları düzgün işçilikleri bu durumu kanıtlar niteliktedir (Ahunbay, 1996). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 sayılı İlke Kararı ile tarihi çevreler "çevresel değerli yapılar" ve "anıtsal yapılar" olarak iki grupta sınıflandırılmıştır. Zeren'e (2010) göre anıtsal yapılar ise, tarihi değer taşıyan yapılar ve estetik değer taşıyan yapılar olarak iki gruba ayrılmıştır. Çevresel değer taşıyan ayrı düşünülerek ele alınmış, kentin tarihi kimliğini oluşturan yapıtlar olarak belirtilmiştir. Yapıları kentsel tarihi kimliği oluşturan değerler olarak nitelemektedir. Tarihi çevrenin kimliğinin oluşmasında, fiziki verilerin yanı sıra sosyal olarak bu çevrenin örgütlenmesini ve oluşmasını sağlayan toplumların, yaşam tarzı, kültürel yapısı, özgün estetik anlayışları ve toplumsal ilişkilerinin önemli bir etkisi olduğunu belirtmiştir (Zeren, 2010).

Yukarda görüldüğü üzere tarihi çevre, kimlik kavramıyla bağlantılıdır. İnsan üzerinden örnek verildiğinde kişinin yaşadıkları onun karakterinin ve kimliğinin oluşmasında etkili olduğu gibi, kentin geçmişini oluşturan doğal ve yapılı çevre, bunların oluşumları, yenilenmeleri, gelişimleri ve tüm bunların ortaya çıkmalarına

neden olan etmenler de kentin kimliğini ortaya koymaktadır (Kanat, 2007). Her kentin kendine özgü olumlu ya da olumsuz bir kimliği oluşmuştur. Zamanla bu oluşumlar tarihi süreç içerisinde ihtiyaç ve kullanımların değişmesiyle farklı kimliklere dönüşebilmektedir. Tarih olgusu bu sürece şahit olarak bu değişimleri bünyesinde bulundurmakta ve kendi varlığını ortaya koymaktadır. Tarihi süreç içerisinde kentler çağın getirisine göre değişim göstermiş ve her aşamada ortaya çıkan bu doku bize miras olarak bırakılmıştır. Bu mirasın sonraki nesillere aktarılması, bakımının yapılıp korunması ve yaşatılması önemli bir görev olmakla beraber kültürel bilincin oluşumu, gelişimi ve yaşatılması sağlanmaktadır (Koçarslan, 2010).

Ayrıca tarihi çevreler içinde bulundukları alanda yapılacak olan yeni yapılar için referans olmaktadır. İşlevi, biçimi, yüksekliği, malzemesi, rengi ve dokusu gibi özelliklerinin korunmasıyla yeni yapılacak yapılara çıkış noktası oluşturmaktadır. Bu yapıların devamlılığının sağlanması toplumun hafıza yapısını canlandırdığı için aidiyet duygusunun yaratılmasında önem taşımaktadır (Gencer, 2018).

Tarihi çevre toplumların kendi geçmişiyle ilgili tüm alanlarda bilgi veren ve geçmişin aktarımında çok büyük önem taşıyan alanlar olduğunun ortaya konulmasıyla birlikte bu alanların yaşayabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi tarihi çevrelerin korunmasının sağlanmasıyla başlamaktadır. Bu yapılar zaman içerisinde dış etkenlerden ve teknolojik gelişmelerden dolayı bozulmaya ve kullanılmamaya başlar. Günümüz şartlarında uygun ve doğru yöntemlerle onarılıp korunması sağlanarak mevcuttaki ihtiyaçlarımıza cevap verecek işlevlerle tekrardan hayata kazandırılmalıdır. Bu yapıların korunmasının en önemi gerekçesi birer tarihi belge olmalıdır. Bununla birlikte tarihi çevrenin korunması; kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasına, yeni yapılaşmalar için referans olmasına, geçmişte yaşamış toplumların yaşam şekilleri ve ihtiyaçlarının öğrenilmesine, ışık tuttuğu geçmiş sayesinde tecrübe kazanılmasına, toplumların kimlik ve aidiyet duygusu kazanmasına, yapıların korunmasını öğrenip yeniden kullanarak değerlendirilmesine, turizm için cazibe merkezleri oluşturulmasına ve bu sayede ekonomik hareketliliğin artmasına neden olmaktadır.

Bu bağlamda Eruzun (1987) tarihi çevrelerin neden korunması gerektiğini; tarihi mirasın gelecek uşaklara iletilmesi, kültür sürekliliğinin sağlanması ve çağdaş insana tarih ile birlikte yeni yaşam olanakları sağlaması gibi maddeler altında özetlemiştir. Madran (2001) göre tarihi çevrede bulunan yapıların sağladığı değerler ve kent hafızasına katkısı olduğundan korunması gerektiğini belirtmiş ve bu yapıları üstlendikleri rollere göre dörde ayırmıştır. Bunlar, simge yapılar, anı yapılar, tanık yapılar ve dönem yapılarıdır. Koçarslan'a (2010) göre ise tarihi çevreyi korumanın kente ve topluma faydaları bulunmaktadır. Bunlar;

- Bölgesel özelliklerin daha çok sahiplenilmesi
- Kentin diğer kentlere göre prestij kazanması
- Koruma bilincinin gelişmesi
- Kültür değerlerinin gelecek nesillere doğru aktarılması
- Aidiyet ve ulusal kimlik duygusunun artması
- Turizmin buna bağlı olarak artması ile gelebilecek ekonomik yatırımların artması
- Kültürel birikimlerinin daha çok farkına varılması
- Mevcuttaki yapıların onarılarak çağın gereksinimlerine göre yeniden değerlendirilmesi şeklinde sıralanmaktadır.

Tarihi çevreler geçmişten günümüze ulaşana kadar dönemin getirileri ile değişimlere uğramıştır. Bu değişimler sonucuyla ve uzun yılların verdiği yıpranma ve dış etkenlerin etkisiyle tarihi çevrelerde bozulmalar tahribatlar söz konusu olmaktadır. Bu sebeple toplumlarda tarihi çevre bilinci uyandırılıp, yasalar ve yönetmelikler çerçevesinde gereken önlemler alınarak yapılar korunmalı ve onarılmalıdır. Devamlılığın sağlanabilmesi için ise kullanıma kazandırılmalıdır.

Tarihi yapılarda bozulmalara ilk olarak çarpık kentleşme ve göç sorunu neden olmaktadır. Yoğun yapılaşma isteği ve bu yapılaşmayı kaldırabilecek alt yapı ve yol gibi ihtiyaçlar için yeni alanlar ve araç trafiğinin açılması tarihi alanların sıkışmasına, ayrıca teknik ve sosyal ihtiyaçlara da cevap vermeyen bu yapıların terk edilmesine ve yıkılmasının istenmesine sebep olmaktadır. Arabacıoğlu ve Aydemir (2007) terk edilen bu yapıların bakımsızlık ve yeni teknolojiye uyum sağlayamaması nedeniyle değer kaybettiğini bundan dolayı kullanıcı türünün değiştiğini belirtmiştir. Bu durum

ise mevcut tarihi alanların daha çok zarar görmesine ve bu alanlara bilinçli bir yaklaşım sergilenememesine neden olmuştur. Böylece doğru uygulanamayan koruma yöntemleri çevreye daha da zarar vermiş, yatırımın cazip hale gelmesiyle kasıtlı olarak yok edilmeye çalışılmıştır. Tarihi çevre bilincinin olmaması başlı başına bu yapıların kaybedilmesinde ve tahrip olmasında ilk neden olmuştur (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007)

Tarihi çevrelerde bulunan yapılara saygı duymayan etraftaki yapılar bölgenin hem görsel etkisini ve prestijini bozmakta hem de hassas olan yapıların çevresine yapılan yoğun yapılaşma, uygulama ve gürültü gibi dış etkenler yapısal olarak zarar vermektedir. Bununla birlikte ekonomik ihtiyaçların da ön planda tutulması bozulma nedenleri olarak gösterilebilir. Tarihi çevrelerdeki arazilerin rant yüzünden değerinin artması, bunun sonucunda yoğun yapılaşmalar, yerel yönetimlerce uygulanan yaklaşımlar, korunması gereken alanlar için finansmanın yapı sahipleri tarafından sağlanamaması, bu sebepten yetersiz firmaların tercih edilip yanlış uygulamaların yapılması bozulma nedenleri olarak gösterilmektedir.

Zeren (1981) tarihi çevrede probleme neden olan sorunları 6 başlık altında toplamıştır.

- Tarihsel, ekonomik, fiziksel eskime ve insan eylemleri sonucu yapıların ve kentlerin harap olarak yıkılması,
- Yapıların uygun olmayan koşullarda, uygun olmayan işlevlerle kullanılması ya da terk edilmesi,
- Tarihi doku ve yapıdaki uygun olmayan sağlık ve barınma koşulları,
- Tarihi dokunun taşıt ulaşımına elverişli yol ve otopark alanlarına sahip olmaması
- Yol, su, kanalizasyon, elektrik, telefon gibi altyapının eksikliği,
- Genellikle düşük gelir gruplarının barındığı sosyal ve ekonomik çöküntü alanları haline gelmesidir (Zeren, 1981).

Arabacıoğlu ve Aydemir, (2007) e göre tarihi çevrelerin bozulma nedenleri şöyle sıralanmıştır.

- Sosyal yaşam koşullarındaki değişimler

- Çağdaş konfor koşullarını sağlama isteği doğrultusunda yapılan bilinçsiz müdahale ve ekler
- Yanlış restorasyonlar
- Ekonomik zorunluluklar: koruma maliyetini finanse edecek parasal güçten yoksun olunması, alınacak önlemlerin hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi isteği sonucu araştırma ve belgelemeye dayanmayan uygulamalar
- Kişilerce konuya verilen önemin azlığı, halkta tarihsel çevre bilincinin olmaması, koruma eğitiminin yetersizliği
- Yasa ve kısıtlayıcı kararların zorlayıcı etkisi/ters tepkiler
- Koruma planının olmayışı veya bilinçsizce hazırlanmış olması veya bilinçsizce uygulanıyor olması
- Yerel yönetimlerin isteksizliği ve ilgisizliği, uygulamak zorunda oldukları kararların bilgileri dışında kalması, yeterince açık ve inandırıcı olmaması, kaynak yetersizliği
- Hızlı teknolojik gelişmeler sonucu geçmişle bağların kopması (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

Yergün'e (2019) göre ise, tarihi çevrelerin bozulmasına neden olan etmenler iç nedenler ve dış nedenler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. İç nedenler; yapının konumundan kaynaklanan hasarlar, zemin özellikleri, strüktür tasarımındaki hatalar, hatalı malzeme kullanımı, kötü işçilik ve detaylar olarak sıralanmaktadır. Dış nedenler ise kendi içinde uzun süreli doğal afetler ve insana bağlı hasarlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğal afetler kendi içinde deprem, toprak kayması, sel-tayfun-kasırga, yanardağ patlaması olarak ayrılmıştır. İnsana bağlı hasarlar ise, terk, kötü kullanım ve onarımlar, yangın – kundaklama, savaş, vandalizm, bayındırlık etkinlikleri, turizm, hava kirliliği ve trafik olarak belirlenmiştir (Yergün, 2019).

2.3. Koruma Kavramı ve Yöntemleri

Yıllar boyunca devam edip bugüne ulaşan binlerce senelik uygarlık tarihinde, insanın doğrudan veya doğa ile birlikte yaratmış olduğu değerler kültürel miras olmakla beraber bu mirası korumak ise tüm toplumların ortak sorumluluğundadır (Tunçer ve Madran, 2012). Kentlerin belli bölümlerinde yer alan bilimsel, dönemsel ve yapısal değerleri yüksek yapıtlarla, anıtların ve doğa güzelliklerin şehirde bugün yaşayan

insanlar gibi gelecek nesillerin de yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınmasına koruma denilmektedir (URL-49).

Koruma kelimesinin mimaride sözlük anlamı ise, doğal değerlerin, tarih ve sanat değeri olan yapıların ve değerli kent parçalarının yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gereken önlemleri almak olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 1995). 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlılarını Koruma Kanunu'ndaysa koruma ve korunma kavramları birlikte ele alınmış olup, taşınır kültür varlıklarında muhafaza, onarım, restorasyon ve bakım taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında ise bakım, restorasyon onarım, muhafaza ve işlev değişikliği uygulamalarını içermekte olduğu belirtilmiştir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2011).

Ahunbay'a (2019) göre kültür varlılarını güvenle geleceğe aktarmak için yapılan düzenli bakım, restorasyon, izleme ve konservasyon çalışmalarının hepsini koruma kavramı kapsamaktadır. Koruma kavramı sadece varlıklar için değil, yaşam içinde kültürel değeri olan gelenek görenek gibi değerleri de içinde bulunduran bir yapıya sahiptir. Bu değerleri kaybetme korkusu ile koruma kavramı ortaya çıkmış olup, bu sayede gelecek nesillere bu değerleri aktarabilme imkânı sağlanmıştır (Alsaç, 1992). Korumanın temelinde ilke olarak varlığın özgünlüğünün, sanatsal, teknik, tarihi ve mimari değerlerinin, en iyi şekilde yaşatılması ve bunların zarar görmemesi hedef alınmıştır. Bu yapıtların korunabilmesi için ise ilk olarak kültür varlığını saptanması ve tescil edilerek yasal anlamda koruma altına alınması gerekmektedir. Ülkemizde koruma kavramı Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Tabiat ve Kültür Varlıkları 2836 sayılı yasaya bağlı olarak devamlılığını sağlamaktadır (Ahunbay 2019).

Korumanın en temel amacı, geçmişten bugüne meydana gelen sosyal ve ekonomik değişimlerin fiziki yapılara yansımalarının ve etkilerinin neler olduğunu denetlemektir. Bunun için ise bu yapılı çevreleri bütünsel olarak ele almak gerekmektedir (Eruzun, 1987). Kuban'a (2000) göre ise amaç, yapıtların fiziksel dokusunun yanı sıra simgesel ve sanatsal değerlerini de muhafaza etmektir. Bu değerlerin bir ya da birkaçına sahip olan yapılar koruma altına alınmaktadır. Örneğin bir yapının sadece fonksiyonel olması korunması için yeterli değildir. Yapıların kültürel bir değere de sahip olması gerekmektedir. Böylece toplumun ortak

hafızasında önemli yeri olan kültürlerinin devamlılığı sağlanmakta ve estetik açıdan önem taşımaktadır (Kuban, 2000).

Geçmişte tarihi yapıların onarımın yapılmasının amacı yapıyı ayakta tutmak, yıkılan kısımları yeniden yaparak biçimsel bütünlüğü korumak, değişen isteklere göre yeni eklerle işbirliğini sağlamasıydı. Bugün ise kültür varlıkları geçmiş dönemlerin kentsel ve mimari düzenini, yapım tekniklerini, sosyal yaşamını açıklayan bir belge olarak değerlendirilmektedir. Tarihi anıt ve çevrelerin yaşaması rastlantılara bırakılmamakta, ulusal ve evrensel kültürün bir bileşeni, uygarlık belgesi, olarak korunmaları amaçlanmaktadır. Ciltler dolusu yazılı tarihten daha aydınlatıcı ve öğretici olabilen bu yapısal varlık, özgün biçim, strüktür ve malzemesiyle ayakta tutulabildiği oranda koruma başarıya ulaşmış sayılmaktadır (Ahunbay, 1996).

Korumanın en temel problemlerinden birisi korunmaya değer yapıların tespit edilmesidir. Geçmiş yıllardan günümüze kadar ulaşmış olan seçkin tarihi yapılar, mimari miras olarak korunmaya değer bulunmaktadır. Anıtsallıktan uzak işlevsel amacı olan yapılar da belli bir süre sonra, toplumsal kültür tarihine ait bir değer sahip olup, korunmaya değer görülmektedir. Teknolojinin geçirdiği dönemlere tanıklık eden yapılar teknoloji tarihi hakkında bilgi sahibi olup koruma kapsamına girmektedir (Ahunbay, 1996). Venedik tüzüğü 1. maddesine göre korunmaya değer tarihi anıtların kapsamı belirtilmiştir. "Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar" şeklinde ifade edilmiştir. Koruma içeriğinin toplumsal gelişmeler sonucunda genişlemesiyle, Venedik tüzüğünde anıt olarak belirtilen tarihi çevre, Amsterdam bildirgesi ile değişmiş mimari miras olarak tanımlanmıştır (Asatekin, 2004). Bir yapının kültürel miras olup koruma kapmasına alınması için sahip olması gereken nitelikleri detaylı olarak incelediğimizde, estetik, belgesel tarihi arkeolojik, kentsel, simgesel, mimari, bilimsel kavramların yer aldığı kültürel, kimlik, merak, süreklilik, simgesel değerlerin yer aldığı duygusal, ekonomik, işlevsel, sosyal ve politik değerlerin yer aldığı kullanımsal özellikler olarak sıralanmaktadır (Feilden, 1982). Ayrıca Feilden ve Jokilehto (1998) bu değerleri sosyal, ekonomik, eğitim, politik, fonksiyonel özellikler içeren sosyo-ekonomik

değerler ve kimlik, artistik ya da teknik, nadirlik özellikler içeren kültürel değerler olarak ifade etmiştir. Throsby'a (2000) göre ise estetik, manevi, sosyal, tarihsel ve sembolik değerlerin yanı sıra, varlık, seçenek, miras, estetik, manevi, sosyal, tarihi, sembolik ve otantiklik şeklinde de bir sınıflama yapılmaktadır.

Koruma kapsamı anıtsal tek yapı sınırlarını aşmış, tarihi kent dokusunu oluşturan bölgelerdeki yapı toplulukları da koruma kapsamına girmiştir. Tarihi bir sokak, kent, mahalle önemli bir değer olarak benimsenmekte kamu fonları ile korunması desteklenmektedir (Ahunbay, 1996). Korumada etkinlik alanı da çok kapsamlıdır. Korunacak yapıların özgün işlevinden başlayarak, yeniden kullanım için işlevlendirilme, arkeolojik sit alanlarını korunma, kentleri yenilenme, mimari yapı elemanlarının estetik özelliklerini tespit etme, kullanılacak yeni teknolojik sistemleri belirlenme, yapıdaki malzemelerin analizi için kullanılan fiziksel ve kimyasal yöntemler gibi birçok bilim ve teknik alan ile ilişkilidir (Kuban, 2000).

Korunması gereken kültür varlıklarının ilk olarak taşıdıkları değerleri tespit edilip korunma altına alınıp alınmayacağına karar verilir ve daha sonra tescil kararı alınmalıdır. Ancak ülkemizde henüz kültür varlıklarının belirlenmesi ve tescil işlemleri tamamlanmadığından dolayı, arkeolojik, kırsal ve kentsel alanlarda yapılan bilinçsizce uygulamalar yasal olarak koruma altına alınmamış bu alanlara zarar vermekte ve tahrip olmalarına neden olmaktadır. Tescil işlemi kültür varlıklarının çevre kimliğine katkısı, kültürel dokuyu yaşatması, yaşam şeklini yansıması, tarihi, sanatsallığı, tasarım ve estetik özelliklerine bakılarak taşıdığı değere göre yapılır ve yapılar değerlerine göre sınıflandırılarak koruma altına alınır. Çoğu ülkede anıtlar önemlerine göre sınıflandırılmış ve her sınıf için uygun müdahale alanları tanımlanmıştır. Türkiye'de anıtları değerlendirilme, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun aldığı kararlar doğrultusunda kültür ve doğa varlıkları ile ilgili bilimsel ilkeler belirleyerek yapılmıştır. Bu karar doğrultusunda taşınmaz kültür varlıkları 1. grup yapılar ve 2. grup yapılar olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir (Ahunbay, 1996).

1. Grup Yapılar: Toplumun dini, sosyal, ekonomik ve kültürel ortak gereksinimlerini karşılayan, yapıldıkları dönemin mimari ve sanat anlayışını yansıtan, simgesel, anı, anıtsal, izlenim gibi değerleriyle korunması gereken yapılar, Kültür ve Tabiat

Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararı uyarınca I. Grup yapı sayılmaktadır. Bir diğer deyişle Cami, Han, Hamam, Kilise, Tapınak vb. anıtsal nitelikli ve tüm toplum tarafından kullanılan yapılar bu grupta yer almaktadır (Madran ve Özgönül, 2005).

2. Grup Yapılar: Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan ve yöresel yaşam biçimini yansıtan korunması gerekli yapılar yine Yüksek Kurulun ilke kararı uyarınca II. Grup yapı sayılırlar. Bir diğer deyişle çoğunlukla özel mülkiyette bulunan geleneksel konutlar, dükkânlar vb. küçük ölçekli yapılar bu grupta yer almaktadır. (Madran ve Özgönül, 2005). Anıtların, kültür varlıklarının korunmasında genel görünüşlerinin özgün bir şekilde korunması gerektiği kadar tarihi dokuları da aynı şekilde yaşatılmalıdır. Derecelendirme bu açıdan çok önemlidir. 1. grup yapılar plan özellikleri, iç ayrıntıları, cepheleri, genel görünüşleri aynı şekilde korunabildiği gibi, 2. grup yapıların dış kütle ve cepheleri aynı şekilde korunmakta ancak plan özellikleri ve iç düzenleme çoğu kez değişmekte ve buna izin verilmektedir. 2. grup yapıların iç düzenlemesindeki değişiklik önerileri, ilgili koruma bölge kuruluna restorasyon projesi olarak hazırlanıp sunulmakta; uygun görülüp onaylandıktan sonra uygulamaya konulmaktadır (Ahunbay, 1996).

Restorasyon kelimesinin tanımına bakıldığında Ahunbay (1996) kazılar sonucu ortaya çıkan veya hala ayakta olan antik yapıların, yeni nesile ulaştırılmasını sağlamak amacıyla özgün yapıları koruma ilkesi önderliğinde yapılan onarım ve düzenleme çalışmaları olarak belirtmektedir. Hasol'a (1995) ise, bir sanat eserini ya da insanlık tarihine şahitlik eden herhangi bir kültür varlığını korumak ve gerektiğinde olabildiğince ilk haline getirmek amacıyla, bu varlıkları sağlamlaştırmak, onarmak, ve yıpranma sürecini durdurmak için yapılan işlemlerin tümünü restorasyon olarak tanımlamıştır.

Restorasyon kavramı için 1880-1890 yılları arasında stilistik rekompozisyonun egemenliğine ve romantik görüşün pasif savunma ve kaderciliğine karşı iki yeni yaklaşım ortaya çıktı. bunlardan biri "tarihi restorasyon" diğeri "çağdaş restorasyon" kuramıdır. 1854- 1933 yılları arasında İtalya'da bulunan Luca Beltrami tarafından ileri sürülen ve uygulamaya konulan "tarihi restorasyon" kuramı, anıtları restore ederken tarihi belgelere dayandırılarak ondan elde edilecek somut verilere göre

yapılması gerektiğini belirtmiştir. 1836-1914 yılları arasında İtalyan Camillo Boito ise restorasyon konusunda daha önce ileri sürülen ve her biri ayrı bir bakış açısının parçalı görüşünü getiren üslup birliği, romantik görüş ve tarihi rekompozisyon kuramlarını "çağdaş restorasyon" anlayışı içinde uzlaşıp birleştirmiştir. 1883 yılında Boito'nun öne sürdüğü çağdaş restorasyon kurallarının öncüsü kabul edilen bu ilkeler aşağıda sıralanmıştır.

- Anıtlar tüm insanlığın tarihini belgeler ve bu nedenle onlara saygılı davranılması gerekir. Yapılacak herhangi bir değişiklik yanıltıcı sonuç ve hükümlere yol açabilir.
- Mimari anıtlara müdahale edilmesi zorunlu olabilir; ancak sağlamlaştırma onarımdan, onarım ise restore etmekten daha iyidir. Yenileme ve eklerden kaçınılmalıdır.
- Eğer strüktürel aksaklıklar, güvenlik gibi nedenlerle anıta ek yapılması gerekirse bunlar somut verilere dayandırılmalı; yapının görsel bütünlüğüne ve biçimine saygı gösterilerek başka malzeme ve özellikte gerçekleştirilmelidir. Yapılan restorasyon tarihi bir işaret veya rakamla belirtilmelidir.
- İlk tasarımdan sonra, değişik dönemlerde yapılan ekler anıtın bir parçası olarak kabul edilmeli; başka bir öğeyi kapatma, ya da bozma gibi zararlı etkileri olmadığı takdirde korunmalıdır.
- Restorasyon sırasında yapılan işlemler rapor, çizim ve fotoğraflarla dikkatle belgelenmelidir (Ahunbay, 1996).

Boito'nun belirlediği ilkelerin yayılması ve uluslararası düzeyde kabulü 1873-1947 yılları arasında Gustavo Giovannoni'nin onun kurmanı geliştirip katkı sağlaması ile olmuştur. Giovannoni restarosyonların bilimsel temellere dayandırılması gerektiğini ve anıtların çevresiyle birlikte korunması gerektiğini savunmuştur. 1931'de Atina'da I. Uluslararası Konferansında tarihi anıtların korunması ile ilgili toplanan mimarlar, uzmanlar ve teknisyenler tarafından tartışılmış ve benimsemiştir. Giovannoni'nin büyük katkısı olan bu ilkeler aşağıda yer almaktadır.

- Yapıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için kullanılmaları önerilir. Ancak bu kullanılmaları onların estetik ve tarihi kimliklerine saygılı bir amaca dönük olmalıdır.

- Özel mülkiyetteki anıtların korunmaları için kamu yetkilileri koruyucu önlemler alabilecek biçimde güçlendirilmelidir.
- Tarihi anıtların çevrelerine saygı gösterilmeli; hatta bazı yapı kümeleri ve pitoresk oluşumlar korunmalıdır.
- Tarihi anıtların onarımında çağdaş tekniğin sunduğu bütün olanaklar akıllıca kullanılmalıdır.
- Arkeolojik alanlarda bulunabilen her özgün parçanın yerine konulabilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır (Ahunbay, 1996).

Tarihi yapıların korunabilmesi için düzenli aralıklarla bakım ve basit onarımlarının yapılması gerekmektedir. Yıpranmış, ciddi zarar görmüş zorla ve kısmen ayakta kalan tarihi yapılar için ise detaylı bir onarıma yani restorasyona ihtiyaç duyulmaktadır. Yapıların restorasyonu için iki temel aşama bulunmaktadır. İlk olarak ciddi araştırmalar ve belgelemeler sonucunda oluşturulması gereken mimari projelendirme aşaması ikinci ise projenin yapısal kısmı yani proje kapsamında yapıya yapılacak müdahaleleri içermektedir. Restorasyon projesinin oluşturulması için birkaç aşama bulunmaktadır. İlk olarak yapılması gereken işlem yapının mevcut durumunun saptanması ve çizilerek belgelenmesidir yani rölövelerinin hazırlanmasıdır. Rölöve çalışması yapının mevcut zemin, kat ve çatı planlarının, kesitlerinin, görünüşlerinin, çevre dokuyla ilişkisini veren vaziyet planının, yapıldığı döneme atıf yapan pencere, kapı, taşıyıcı, tavan süslemesi, bezemeler, taş işleri gibi elemanların detaylarının belirli ölçeklerde çizilip hazırlanması gerekmektedir. Rölöve çalışması hazırlanırken yapının mevcut durumu birçok açıdan ve detaylı olarak fotoğraflanır ve yapının eski fotoğrafları ile mevcuttaki durumu arasındaki değişimler tespit edilir. Bu veriler gelecek kuşaklar için aydınlatıcı bilgi aktarımını sağlayan belgeler olacaktır. rölövelerin hazırlanması için yerinde detaylı ölçü alınması gerekmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle yeni dijital ölçü aletleri ve farklı yöntemler çıkmış böylece daha profesyonel ölçülendirme işlemi yapılabilmektedir. Yapının rölöve çizimleri hazır olduktan sonra restitüsyon projesi hazırlanmaktadır. Restitüsyon projesi; araştırmalar, incelemeler ve analizler sonucunda tarihi yapıları aslına uygun olarak çizmektir. Restitüsyon araştırma ve rölöve belgelerinden sonra çizilmektedir. Bu projeler hazırlanırken geçmiş döneme ait rölöve çizimleri, o dönemde hazırlanan haritalar, arşiv bilgileri, dönemsel fotoğraflar gibi bilgilerden

faydalanılmaktadır. Restorasyon projesinin doğru çizilmesi için restitüsyon projesinin verilerinin doğruluğu ve güvenilirliği çok önemlidir. Restitüsyon projesi önemli olduğu için kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç duyulmakta ve arkeolog, sanat tarihçi gibi uzmanlardan destek alınması gerekmektedir. Rölöve ve restitüsyon projeleri hazırlandıktan sonra son aşama olan restorasyon projesi hazırlanmaktadır. restorasyon projesi seçilen malzemeler ile her türlü müdahaleleri açık olarak anlatacak nitelikte olmalıdır. Restorasyonda az müdahale ile en iyi sonuç elde edilmeye çalışılır. Ancak gereken durumlarda müdahaleden kaçınılmamalıdır. Yapının durumuna göre gerektiğinde çağdaş malzeme ve yapım teknikleri kullanılır. Gereken işlev doğrultusunda yapıya çağdaş ekler yapılabilir. tarihi yapıların yaşatılabilmesi için restorasyon sonucunda yeni işlev verilip mekanlara uyarlanması gerekmektedir. Yeni işlevin yapının tarihine saygı duyması, özgünlüğünü korunması ve morfolojik yapısına uygun olması gerekmektedir.

Restorasyon çalışmalarına başlamadan önce yapılan analizler ve yapının durumuyla ilgili tespitler sonucunda yapının restorasyonu yani onarımı için aşağıda belirtilen yöntem ve tekniklerden bir veya birkaçı bir arada uygulanabilmektedir.

- **Sağlamlaştırma**: Anıtın malzemesinin, taşıyıcı sisteminin ve üzerinde bulunduğu zeminin sağlamlaştırılmasıdır.

- **Bütünleme**: Bir bölümü zarar görmüş, ya da yok olmuş yapı ve öğeleri ilk tasarımlarındaki bütünlüğe kavuşturacak biçimde geleneksel, ya da çağdaş malzeme kullanarak tamamlama işlemine diğer adıyla reintegrasyon denilmektedir.

- **Yenileme, yeniden kullanma:** Zamanla değişen yaşam biçimi nedeniyle tarihî yapının özgün işlevini yitirmesi sonucu ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmasıdır. Diğer bir deyişle renovasyon kelimesi kullanılmaktadır. Bu uygulama yapılırken yapının bütünlüğünün bozulmaması ve özgün hâline çevrilebilir olması ilkesi gözetilmelidir.

- **Çağdaş ek:** Tarihi yapıların yeniden kullanılmaları, çağdaş yaşam içinde etkin olarak yer almaları amacıyla yapılan projelerin başarılı olabilmesi bazı eklerle birlikte düşünülmelerini gerektirmektedir.

- **Yeniden yapım:** Yıkılmış, yok olmuş ya da çok harap durumdaki bir yapının eldeki belgelere dayanarak en özgün hâliyle yeniden inşa edilmesidir. Rekonstrüksiyon olarak da adlandırılmaktadır. Bir tür kopyalama olması nedeniyle ancak zorunlu durumlar için uygulanması gereken bir yöntemdir. Çünkü yeni yapı, yerine yapıldığı tarihî eserin dokusuna ve özgün malzeme ile işçiliğine sahip değildir. Tarihî yapının kütle ve mekânlarının biçimsel olarak canlandırmasıdır.

- **Temizleme:** Binanın özgün durumunu bozan, sonraki dönem eklerinin temizlenmesidir. Temizlenecek bölümlerin bilimsel araştırma yöntemleri ile tespit edilerek, uygulamanın yapıya zarar vermeden titizlikle yapılması gerekmektedir.

- **Taşıma:** Yerinde korunması mümkün olmayan binaların malzemelerinin bilimsel teknikler kullanarak sökülmesi ve başka bir yerde aslına uygun olarak yeniden inşa edilmesi işlemidir.

Araştırmalar sonucunda elden edilen bilgiler ışığında yapıdaki hasarları ortadan kaldıracak veya hasarların etkilerini azaltarak onarımını sağlamak için yukardaki yöntemlerden yararlanılmaktadır. Bugün anıtların korunmasında sürekli olarak bakımlarının yapılması temel alınmıştır. Çoğu ülkede yapıların düzenli olarak yıllık ve beş yıllık denetimler şeklinde incelenir ve tespit edilen hasarlara göre gerekli bakım onarımları yapılmaktadır. Bu yapılar sağlamlaştırılarak, eksilmiş ve yıkılmış kısımları yapılarak bütünleme ile tamamlanarak korunabilmektedir. Bu sayede yüksek maliyetli onarımlara gerek kalmadan yapıların korunması sağlanmaktadır. Ancak doğa olayları ve felaketler büyük ölçekli müdahale yapılmasını gerektirmektedir. Bu tarz durumlar sonucunda yapılar harap olabildiği için yeniden yapılması gerekebilmektedir (Ahunbay, 1996).

Tarihi yapıların restorasyonunda olabildiğince az müdahale edilmesi yapının özgün değerini koruması için ilke olarak kabul edilir. Bu sebeple yapıların sağlamlaştırma ile yetinilmesi uygun görülür. Yukarda da bahsedildiği gibi restorasyon yöntemleri sağlamlaştırmadan hasar durumuna göre yeniden yapıma doğru devam eder ihtiyaç

duyulduğunda ek yapı yapımı ve çağdaş tekniklerin kullanımı da gerekebilmektedir (Ahunbay, 1996).

Anıtların onarım tekniği seçilirken yapının taşıyıcı sisteminin ve malzemesinin durumun bakılarak seçim yapılır. Sağlam yapılarda konservasyon, temizlik çalışmalarıyla yetinilir. Ahşap yapılarda çürümüş ve kurtların zayıflattığı bölgeler ayıklanır, gevşemiş bağlantılar sağlamlaştırılır. Böylece yapı özgünlüğü korunuş olmaktadır. Müdahale arttığı zaman yapı malzemesinin kayıplar artar, özgünlüğü kaybolmaya başlayacaktır. Bu sebepten özgünlüğü yaşatmak ilke olmalı yenileme en azda tutulmalıdır (Ahunbay, 1996).

Tarihi yapıların korunması ve bakımı en uygun zamanda ve ülkenin tarihi yapılarla ilgili çıkarılan kanunları çerçevesinde yapılmalıdır. Uzman olmayan işgücünün istihdam edilmesi, tasarımda yanlış yönetim ve en önemlisi ayrılan mali bütçelerin eksikliği tarihi binaların çevresel sürdürülebilirliğinin azalmasının başlıca nedenleridir (Sharifi, 2020). Yapıların zamanla geçirdiği değişimler, almış olduğu ekler detaylı araştırılır, yapıya saygı göstererek ayıklamalar ve koruma çalışmaları yürütülür (Ahunbay, 1996).

Kullanıcı istekleri, yapıya yapılan eklerin öne çıkması, aşırı ticarileştirme, rant baskıları gibi sebepler tarihi yapıların kimliğinin zedelenmesine, yapıların büyük değişikliklere uğramasına neden olabilmektedir. Bu konuda meslek insanlarının dikkatli olmaları, kültür varlığının kimliğini, anlamını değiştiren projelere destek olmamaları gerekir (Ahunbay, 1996).

BÖLÜM 3

3. İŞLEVLENDİRME

Mimarlık alanında yapılan mekânlar kullanıcıların temel ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmaktadır. Yapılar, mekânın hangi işlev ile kullanacağı ön planda tutularak, kullanıcı gereksinmeleri ve kullanım amacına uygun olarak şekillenerek tasarlanır. Yapıların kullanım amacı olan fonksiyonları kullanışlı ve doğru kurgulanmadığı sürece yapılar gerek estetik gerek teknolojik olarak ileri düzeyde olsa bile kullanılamazlar. Bu sebeple ihtiyaca hizmet etmeleri gerekmektedir.

Zaman geçtikçe teknolojide kaydedilen gelişmeler; kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamak için kullandıkları mekânlar, yapı elemanları ve malzemelerde de değişikliklere yol açmıştır. Bu sebeple yaş almış olan binalar, yeni yapısal teknik gelişmelere mevcut durumları ile cevap veremez hale gelirler. Bazen ise zamanında gerek duyulan işlevlere sahip yapılar, günümüzde karşılığını yitirmiş olup atıl duruma gelmektedir. Uzun yol kat etmiş yapıların dışında, yakın zamana ait bazı yapılar ise çevresel, kültürel ve toplumsal şartlar doğrultusunda işlevine uygun olarak kullanılamayıp terk edilmek zorunda kalmışlardır. Bu yapılar mevcut halleriyle kullanılmadıkları içi tahrip olup yok olmaya mahkûm olurlar. Gerek taşıdıkları değerleri korumak, gerek yeniden yapıma harcanacak maliyetleri azaltmak için bu yapıları yaşanabilir hale getirmek devamlılığını sağlayacaktır. Bu devamlılık ancak yapıların alt yapısına, organizasyonuna ve yapının ruhuna göre gereken onarımlar yapılarak yeni işlev verilmesiyle sağlanabilir. Böylece yapıları yeniden kullanılabilir hale getirmek ömrünü uzatacaktır.

3.1. İşlev Kavramı

Mimarlık için önemli ve temel bir kavram olan işlev kelimesi TDK'na göre, nesne veya bir kimsenin gördüğü iş, iş görme yetisi, görev, fonksiyon olarak tanımlanmaktadır. TDK'na göre, başka bir anlamı ise, bir yapının gerçekleştirilebileceği ve onu başka yapılardan ayırt etme imkânı veren eylem türü, fonksiyondur. Mimarlıkta alanında ise işlev, tasarıma cevap verebilecek nitelikleri ve

bunu sağlayacak formları araştıran ve tanımlayan bir bilgi alanıdır (Evci ve Arcan, 1992).

Kuban'a (2018) göre işlev tanımı ise gereksinimlerin belirlediği istekler ve bu isteklerin programlanması anlamında gelmektedir. Bazen işlev, doğrudan doğruya biçim seçiminin nitelikleriyle de ilgili olarak kullanılır. Örneğin, çok yağış alan bölgelerde çatının fazla eğimli olması veya duvar yüzeyinin hava etkilerine karşı uygun bir sıva tabakasıyla örtülmesi, iklim koşullarına uymak için yapılan balkon, saçak, veranda veya iç avlu gibi plan öğelerinin kullanımı amaca uygunluk olarak belirtilmektedir (Kuban, 2018).

Mimarlık, mekân oluşturma görevine sahip özellikte bir bilim dalı olup, mekânların belirli fonksiyonları bulunmaktadır. Bu işlev bazı durumlarda basit bir barınma eylemi olabileceği gibi, içinde farklı nitelikte konserlerin verilebileceği konser salonu, yolcu ve uçak trafiğinin iç içe olduğu ve bunların bir düzen içinde işlenmesi gereken havaalanı veya bir kent yaşamının kalbi rolünü üstlenen kentsel park olmaktadır (Soygeniş, 2015).

Romalı mimar Vitruvius mimari öğeleri 'kullanışlılık, sağlamlık ve güzellik' olarak tanımlamıştır. Vitruvius'dan bugüne gelene kadar bu öğeler bazı anlam farklarıyla 'işlevsellik, estetik ve teknolojik uygunluk' olarak ele alınmaktadır. Burada geçen kullanılış ve işleyiş bakımından amaca uygunluk olan işlev, bir binanın kullanım amacını ve buna bağlı gereksinimlerini belirlemektedir. Yani işlev amaç, uygunluk ve gereklilik kavramlarını içermektedir. Kentsel ölçekten donatı ölçeğine kadar bütün yapı elemanlarının işlevi ortaya çıkacak ürünün biçim, ölçü ve malzemesini belirlemektedir (Evci ve Arcan, 1992). Örneğin bir lavabo tasarımı yapılırken biçimi işlevine göre oluşmuştur. El yıkama için kullanılan lavabo akan suyu taşırmadan pis suyu tahliye edecek eğimli ve derinlikli bir biçimde tasalanmıştır. Ölçüsünü de işlevi belirlemiştir. İnsanların ellerini yıkarken kapladıkları alana göre eni boyu, ayakta elimizi yıkayabildiğimiz boyutlarda yüksekliği belirlenmiştir. Malzemeyi de yine işlev belirlemiş olup, çarpmaya karşı mukavemetli suyun rahat akabilmesi için uygun bir malzeme seçilmelidir.

Eco (2006) yapıları işlevlerine göre aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır.

- Ana işlev: Arkitektonik bir nesne olarak yapıların ve içindeki elemanların, ilk inşaatları tarafından belirlenmiş olan işlevleri, kullanımlarına veya bağlamsal çağrışımlarına yönelme işlevidir.

- İkincil işlev: Belirli bir mimari biçim, tarihî bir üslubun çizgilerini taşıyabilmektedir. Toplumun belirli bir zamanında ve kesiminde geçerli olan bir uzlaşmaya dayalı bir işlevdir.

- İkamet ideolojilerini ifade eden işlev: Yatak odası, yemekhane gibi belirli davranış ve eylem yörüngelerine sahne olan, kişiler arası ilişkileri ve etkileşimleri çerçeveleyen, mekânları düzenleyen, bölen veya sınırlayan işlev.

- Tipolojik işlev: Hastane, okul, iskele gibi işlevsel ve sosyolojik çeşitleri belirler (Pekol, 2010).

Eco'nun yukarda verilen ana işlevlerinin tarihi yapılarda zaman içerisinde geçersiz olduğu görülmüştür. İkincil işlev kategorisindekiler ön plana çıkmıştır. Ek olarak ikamet ideolojilerini ifade eden işlev de mekânsal ilişkiyi belirlemekte aktif olduğu için dönüştürme projelerinde önemli olduğu kanısına ulaşılmıştır (Pekol, 2010).

Altınoluk'a (1998) göre ise bir yapının işlevselliğini; göndergesel işlev, estetik işlev teritoryal işlev, anlatımsal işlev, Uyarı işlevi olarak sınıflandırırken, sadece mimarlık alanına özgü olmadığını söylemektedir (Altınoluk, 1998).

3.2. Yeniden İşlevlendirme

Tüm dünyada kentleşme, hızla gelişim ve değişim göstermiştir. Bu durum çevresel olumsuzlukları, plansız, kimliksiz, geçmiş ve geleceğe bağlı olmayan yapılaşmaları gündeme getirmiştir. Tüm bu gelişmenin içerisinde kent merkezlerinde kalan tarihi yapılar kentin kimliği ve kültürü için önemli eserlerdir (Enlil, 1992). Tarihi yapılar zamanla değişen yaşam koşulları ve buna bağlı talepler doğrultusunda özgün fonksiyonlarını kaybetmeye başlarlar (Ahunbay, 1996). Bu değişimde tarihi yapıların özgün yapısı ve kimliğini koruması çok önemlidir. Binaların özgün işlevini kaybetmesi, çevresel Faktörler, ekonomi ve Sosyo-Kültürel değişimler nedeniyle olmuştur (Gazi ve Boduroğlu, 2015). Ashworth'e göre ise tarihi yapıların kullanılamamasının sebepleri; doğal afetler, vandalizm, savaş, çeşitli sosyal ve

politik olaylar, ekonomik yetersizlik, kullanıcıların yaşam alanlarını terk etmesi, binaların özgün işlevlerinin sürdürülememesi ve benzeri nedenler olarak sıralamış olup, bu durumlardan dolayı yapıların atıl kalıp yok olmayla tehlikesiyle baş başa kalmıştır (Ashworth, 2011).

Özgün fonksiyonunu yitiren tarihi yapıları korumak için, bugünün koşullarına uygun kullanımlara uyarlanmaları gerekmektedir. Böylece bu yapıların yeniden kullanılmaları söz konusu olmaktadır (Göçer, 2003). Var olan yapıların farklı bir kullanım için düzenlenmesi olarak adlandırılan yeniden kullanım, çağdaş restorasyon anlayışı olarak tarihi yapıtları korumanın en iyi yolunun insanların kullanımına açmak olduğunu desteklemektedir. Bu koruma yöntemi, tarihi yapıların boş kalarak harap olmasını ve yıkılarak yok olmasını engellemektedir. Bu sayede ekonomi ve kültürel kimliğinde korunmasını sağlamaktadır (Bacon, 2001). Geçmişten bu yana birikim olan kültürel varlıkları, değerlendirilerek, geçmiş kuşakların yapıtlarından gelecek kuşakların esinlenip feyz alması sağlamaktadır. Bu yapılara eğitici, etkileyici ve yüceltici kazanımlar sağlamanın yolu onları yaşayan yapıtlar haline getirmektir. Bu amaç doğrultusunda yapıya işlevsel bir içerik kazandırarak yeniden kullanıma açmak topluma yarar sağlamakta, toplumların kullanımına açarak yaşamasını sağlamak ve çevrenin ondan yararlanmasını sağlamaktır (Altınoluk, 1998).

Yeniden işlevlendirme kavramı, diğer bir değişle işlevsel dönüşüm, en temel tanımıyla; tarihi yapıların kültürel, sosyal, mimari ve estetik gibi değerlerinin korunarak, güncel kullanıcı gereksinimlerine cevap verecek şekilde düzenlenmesi amacıyla yapılan müdahalelerin tümü ve bu müdahalelerin gerçekleştirilme süreçlerinin tamamı olarak tanımlanmaktadır (Akaydın ve Türkyılmaz, 2018). Özetlersek, yapıyı tadilatlarla yeni ihtiyaçlara uygun hale getirmek şeklinde tanımlanabilir (Burden, 2004). Pehlivan'ın (2018) belirttiği Douglas'ın, tanımlamasına göre, bir yapının yeni ihtiyaçlara ve koşullara göre bugünün standartlarına uyum sağlayabilmesi için kapasitesini, işlevi ve performansını değiştiren müdahale olarak belirtmiştir. Literatürde yeniden değerlendirme, diğer bir adıyla revalorizasyon olarak da geçmekte olup tarihi varlığın, eski değerinin canlandırılması, bu değerin kendisine yeniden yüklenmesi, "tarihi" ortaya çıkarması, okunabilir, görülebilir, algılanabilir hale getirilmesi anlamında kullanılmaktadır. Bugün etkileri hala devam eden geleneksel mimari ve kentsel değerlerin yeniden

keşfi için daha akılcı, daha ucuza mal olan bu yöntem kullanılmaktadır.(Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

Tescilli yapılar için yeniden işlevlendirme yeniden değerlendirmenin de ötesinde tarihi yapıyı tekrar hayata döndüren bir dönüşüm sürecidir (Selçuk, 2006). Bu korumacı yaklaşım tarihi yapılar için özgün değerleri olan mekânsal ve yapısal özellikleriyle uyumlu, yeni işlev ile kullanımı sağlanarak, tarihi dokunun sürekliliği sağlamaktadır. Ayrıca kent yaşamının özgün yapısı bozulmadan devamlılığı oluşturulmuştur. Yani işlevsel dönüşüm süreci olan bu yöntem, toplumun geçmiş üzerinden bugüne tutunmasını sağlamakta ve tarihi değerleri hayata geçirmektedir (Akaydın ve Türkyılmaz, 2018).

Yeniden kullanım yönteminin kullanıldığı binalar tarihi ve kültürel değeri olan yapılar olduğu gibi, yakın zamana ait fakat çevresel, ekonomik, fonksiyonel gibi sebeplerden işlevine hizmet edemeyen yapılar için de kullanılabilir. Eski yapıların yeniden değerlendirilerek kullanıma açılması, kıt kaynakların en uygun kullanımının sağlanması ve ekonomik olarak kazanç sağlanması kapsamında, sürdürülebilir bir yaklaşım göstermek adına önemli bir adımdır (Aydın ve Okuyucu, 2009). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmanın çeşitli yönleri açısından mevcut yapıların yeniden kullanımı neredeyse her zaman yeni veya ikame inşaattan üstündür. Rehabilite edilen projeler, tarihi ve mimari bütünlüğün korunması, kentsel alanların canlandırılması, olumsuz çevresel etkilerden ve gereksiz malzeme ve enerji tüketiminin önlenmesi gibi birçok avantaj sağlamaktadır (Akhtarkavan ve diğerleri, 2008). Bu sayede, eski yapıların ve çevrelerinin kalitesinin artırılması sağlanmakta ve mevcut yapı stokunun değerlendirilmesi ile yapı sektörünün doğal çevreye ağırlıklı olarak zarar veren etkisi azalmaktadır. Yeniden kullanım uygulanacak binalar tarihi ve kültürel önemi olan binalar ise yeniden kullanım bir koruma yöntemi olmakla birlikte geçmiş yaşamla ilgili bilgilerin de sürdürülebilirliğini sağlayıp gelecek kuşaklara aktaran bir uygulama olmuştur (Aydın ve Okuyucu, 2009). Birleşik Devletler, İngiltere, Kanada, Avustralya, Kuzey Afrika ve Hong Kong gibi ülkeler başta olmak üzere, bütün dünyada tarihi binaların yeniden kullanımı, hükümet politikası olarak sürdürülebilir kalkınmayı sağlamanın temelleri olarak görülmektedir (Pehlivan, 2018). Ancak eski binaların yeniden kullanımı için çalışma yapılmadan önce ekonomik ömrünü doldurmamış olması dikkat etmek

gerekmektedir. Eski binaların kullanılmadan atıl bir şekilde bekletilmesi ekonomik olarak yük olduğu gibi, ekonomik ömrünü tamamlamış bir binaya yatırım yapılıp yeniden kullanılması da verimli ve kazançlı değildir (Tönük, 2001).

Tarihi yapılarda uygulanarak yaşamasına yardımcı olan yeniden kulanım uygulamalarının, bu yapıların taşıdığı kültürel mirasa saygı göstermesi gerektiği unutulmamalıdır. Bu sebeple etik ve ilkeli yaklaşımlar uygulamaya, kültürel mirası sömürmeden kullanım önerisi getirmeye, düşük düzeyli ya da abartılı çözümleri kaçınacak ve uygulamaların doğru yolda ilerlemesini sağlayacak öneriler getirmeye dikkat edilmelidir (Ahunbay, 2019).

Çok çeşitli bina tipolojisi ve yapısı çeşidi üzerinde yeniden kullanım uygulaması gerekebilmektedir. Geçmişten gelen savunma, eğitim, sağlık, konaklama, sanayi tesisleri olarak kullanılan binalardan bazıları iyi durumdadır. Fakat tasarımları, donanımları günümüzde kullanım biçimleri için yeterli değildir. Sıbyan mektepleri, medreseler, darüşşifalar, tabhaneler, fabrikalar ilk tasarımlarındaki amaca hizmet edememektedir. Ayrıca günümüzdeki eğitim, sağlık, konaklama, sanayi yapılarının gerektirdiği mekânsal düzen ve konforu sağlayamamaktadırlar. Bu sebeple farklı fonksiyonlarla kullanılmak zorundadırlar. Yeniden kullanıma uyarlanırken yapıların tarihi değerlerine, yapının boyutlarına, mekânsal özelliklere, mimari tipolojilerine uygun olarak işlevlerin seçilmesi gerekmektedir (Ahunbay, 2019). Sadece işlev eklemek olmayan geçmişten gelen tüm özellikleri anlayarak tarihi binaya yeni işlevi adapte eden yeniden kullanım, dönemine özelliklerini, bina dokusunu, malzeme kullanım yöntemlerini, strüktür özelliklerini ve binanın çevresiyle ilişkisini göz önünde tutması gerekmektedir. Kısaca Clark'ın (2013) belirttiğine göre işlevlendirmede tarihi yapıların maksimum derecede korunması ve kullanışlı yapılması gerektiği, ayrıca mümkün mertebe yapıyı az müdahale ile değişime uğraması gerektiğini ifade etmiştir (Clark, 2013). Tekeli (1987) ise yeniden işlevlendirmenin geçmişi olduğu gibi saklayıp dondurarak koruma yöntemi olmadığını belirtmiş, geçmişten gelen özellikleri kısmen koruyup, yapıya yeni düzenlemelerle değişim getirerek tarihi çevrenin gelişip zenginleşmesini sağlayan bir üsluptur diye belirtmiştir (Tekeli, 1987). Tarihi yapılara işlevlendirme yapılmadan önce ilk olarak yapılabilecek müdahalenin sınırlarının tam olarak belirlenmesi gerekmektedir. Yapılacak müdahalelerde yapının mimari ve estetik özelliklerini

değiştirecek ve dönüşü olmayan uygulamalardan uzak durmak gerekmektedir. Yapının orijinal özelliklerine zarar vermeden, yeni işleviyle maksimum derecede kullanışlı mekânlar oluşturulmalıdır (Uğursal, 2011). Mimari mirasın önemli yapılarının yaşatılabilmesi için konumuna mekânsal düzenine göre uygun işlev önerilerinde bulunularak, tarihi yapılar çağdaş kullanıma açılmış olacaktır. Böylece işlevlendirmenin yararları ve nedenleri örnekler üzerinden değerlendirilebilmektedir (Akan, Selçuk, Çakıcı, 2018). Tarihi yapının değerini daha da artıran işlevlendirme yapılırken farklı bina türlerinde hassas olunması gereken farklı özellikler bulunmaktadır. Örnek olarak dini yapıların yeniden kullanımında mekan düzenine ve yapının taşıdığı anlama saygı göstermelidir. İlk olarak yeniden kullanımda önerilen işlev yapıya uyarlanabilir mi buna bakılmalıdır. Örneğin yapının cephe düzeni pencere açıklıkları yeni verilen işleve uygun olup olmadığına bakılması gerekmektedir. İkinci olarak da yeni işlev için yapıya uygulanacak değişikliklerin tarihi yapıların değerleri zarar veriyor mu ya da yapıyı geliştiriyor mu buna bakılmalıdır (Orbaşlı, 2008). Yeniden kullanımda tarihi yapıların konfor koşullarını sağlaması için ısıtma, aydınlatma ve diğer tesisatın yerleştirilmesi için titiz çalışmalar yürütülür. işlevlendirmede yapıda yapılan düzenlemeler ve değişiklikler bazen yeterli olmamaktadır. Bu sebeple çağdaş eklere gerek duyulmaktadır. Tarihi yapıyla uyumlu olması gereken eklerin sınırlı olması gerekmektedir. Öylece özgün tasarımın kolaylıkla algılanması sağlanmaktadır (Ahunbay, 2019).

Yeniden işlevlendirmenin yararları çok olsa da zaman zaman işlevsel, teknik, ekonomik, çevresel ve hukuki açıdan problemler karşılaşılabilmektedir. Bir yapı yeniden kullanılmaya başlandığında yeni bir yapı ile eşdeğer performans göstermesi garanti değildir. Tarihi yapının mevcut mekânsal düzenlemesinin getirdiği sınırlamalar, yeni işlevin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamayabilir. Yeniden kullanımla hayata döndürülen yapıların ömrü uzamış olsa bile yeni bir yapınınkinden daha azdır. Yeniden kullanım da yapıların onarımları sırasında kullanılan tekniklerin hepsi başarılı olmayabilir ve gereken yerlerde sorunlarının çözümü ekonomik olarak yüksek maliyete sebep olabilmektedir. Ayrıca tarihi yapıların düzenli olarak bakımlarının yapılması gerektiği için yeni yapılara göre daha maliyeti yüksektir. Tarihi yapıların teknik alt yapıları yetersiz olduğu için bazı konfor şartlarının sağlanması gerekmekte olup, yine maliyetin artmasına ve yapıya zarar vermeden bu

teknik detayların çözülmesi gerekmektedir. Aksi taktirde yapıya zarar verecek uygulamalara neden olabilir. Yenilenen bina, mekânsal kısıtlamalarından dolayı inşaat mevzuatına uyum sağlarken zorluklar da çekilebilmektedir (Douglas, 2006). Ek olarak yeniden işlevlendirme projeleri ön çalışma aşaması detaylı analiz ve incelemeler gerektirmektedir. Bu sebeple bu uygulamaların hızlı yapılmaya çalışması yanlışlara neden olabilmektedir. Tarihi yapılara yapılacak uygulamalar uzmanlık bilgisine ihtiyaç duyan müdahalelerdir. Bu anlamda konuyla ilgili uzman mimarlar çalışmalı ve proje tek kişinin inisiyatifine bırakılmamalıdır.

3.3. Yeniden İşlevlendirmede Yasal Düzenlemeler

İlk uluslararası tüzük olan 1931 yılında yapılan Atina konferansında sonucunda ortaya çıkan Atina Kartası yeniden kullanım kavramını 4. madde ile ortaya koymuştur.4. maddede "Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanımlar verilmesi kabul edilebilir." şeklinde ifade edilmiştir. Yine aynı tüzüğün 7 maddesinde ise yeniden kullanım için gerekli olabilecek eklerin yapılmasına ilişkin bilgi verilmiş olup, "Eğer bir anıtı sağlamlaştırmak, kısmi veya tam ekler yapılması gerekirse, uyulması gereken temel koşul yeni öğelerin en azda tutulmaları, yalın ve yapısal düzeni yansıtır karakterde olmalarıdır; benzer üslupta bir ek ancak yapının mevcut çizgilerini devam ettirerek ve bezemeden arınmış geometrik anlatımlar söz konusu olduğunda kabul edilebilir." biçiminde açıklamıştır (URL-1).

1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesinde yeniden kullanım ile ilgili sınırlar tanımlanmaya başlamıştır. Maddede "Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir." şeklinde belirtilmiştir (URL-2).

1975'te yayınlanan Amsterdam Bildirgesinde tarihi yapıların yeniden kullanımlarına ilişkin yeni işlevler verilebileceği belirtilmiş olup şu şekilde ifade edilmiştir: "Yapılara, onların karakterine saygı göstermeyi ihmal etmeden çağdaş yaşamın

gereklerine uyan işlevler verilmeli; böylece yaşatılmalarını garanti altına almalı" (URL-3).

UNESCO'nun 1976'de Nairobi Toplantısı Sonuç Bildirgesi 33. maddede yeniden hayata kazandırma etkinlikleri ile koruma onarım çalışmalarının birlikte yürütülmesi gerektiği, bu sayede mevcut işlevleri özellikle ticaret ve zanaatı yerinde tutmak; uzun vadede ülke, bölge veya kentin sosyo-ekonomik yapısı ile bağdaşacak yenilerini getirmek temel olacağı belirtilmiştir (Şen, 2008). Hemen arkasından 1979'da yayınlanan Burra Tüzüğü, bina adaptasyonunu, bir yeri mevcut veya önerilen kullanıma uyacak şekilde değiştirmek olarak tanımlamıştır. (Jasme ve arkadaşları, 2014).

1987 yılında Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü yani Washington Tüzüğü yeni verilecek işlevin tarihi çevreyle uyumlu olması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir: "Yeni işlev ve etkinlikler tarihi kent veya kentsel alanın karakteriyle uyumlu olmalıdır. Bu alanların çağdaş yaşama uyarlanması için gerekli teknik servislerin getirilmesi veya iyileştirilmesi işlemleri özenle yapılmalıdır" (URL-4).

ICOMOS tarafından 1999 yılında yayınlanan Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü yeni işlevin uyarlanması sırasında tarihi yapıların mimari değerleri ile ilgili dikkat edilmesi gereken bağlamları belirtmiş ve şu şekilde ifade edilmiştir: "Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımında, yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı görmelidir. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa, müdahaleler toplumun kabul edeceği bir etik kurallar çerçevesinde yapılabilir (URL-5)

Atina konferansından itibaren birçok konferans yapılmış ve tüzükler ve bildiriler yayınlamıştır. Hala da yeni kararlar alınmaya devam etmektedir. Geçmişten beri dünyaca önem kazanmış birkaç bildiride yayınlanan yeniden kullanım ve işlevlendirme ile ilgili kararlar yukarda verilmiştir. Ahunbay'ın (2019) belirttiğine göre 1960'lı yıllardan itibaren bugüne kadar birçok ülkede, farklı türde yapılar için başarılı yeniden işlevlendirme projeleri geliştirilmiştir. Mevcut kaynakları değerlendirme ve tarihi çevreyi koruma çabaları hala bugün devam etmektedir. 2018 yılında Avrupa Kültür Mirası Yılı boyunca çeşitli ülkelerde etkinlikler

gerçekleşmiştir. Kentsel ve kırsal alanda bulunan endüstriyel, dini ve askeri mekânların yeniden kullanım stratejileri tartışılmıştır. 2018'de Avrupa Kültür Başkenti Hollanda'da bulunan Leeuwarden'den kültür varlıklarının yeniden kullanımı ile ilgili temel ilkeler kamuoyuna iletilmiştir. Şu şekilde bildirilmiştir: "İşlevlerini yitirseler de, tarihi yapılar, kültürel, tarihi, mekânsal ve ekonomik değerlerini sürdürürler. Yeniden kullanım bu değerlere sahip olan öğelerin korunması ve yeni bir kullanım için uyarlanması stratejisidir. Dolayısıyla yeni işlevler kültür varlığının değerleriyle aktif ve anlamlı bir diyalog içine girenler." Bu bildirgede kültür mirasının yeniden kullanımının kültürel, sosyal, çevresel ve ekonomik yararları detaylandırılmıştır. Sosyal ve mekânsal odak noktaları olan Kültür varlıkları çevrede kimlik belirleyici öğeler olup yerel ve bölgesel kimlik anlamında önem taşımaktadır. Tarihi yapılara uygulanan başarılı yenileme ve dönüşüm projeleri çevrenin kültürel anlamını artırmakla birlikte sosyal, çevresel ve ekonomik değerleri önem kazanmaktadır. İnsanların çevrelerinin değerini fark etmeleri ve kültür varlıkları konusunda bilinçlenmeleri Kültür varlıklarının korunarak yeniden kullanımı ile mümkündür. Kültürel mirasın geleceği bu sayede olumlu fırsatlardan yaralanabilmektedir. Yeni işlevler tarihi alanları yeniden kullanıma açarak bölgenin çekim gücünü artırmaktadır. Böylece turizmin, ekonominin ve istihdamın gelişmesine yardımcı olmaktadır. Yine Leeuwarden Bildirgesi'nde yeniden kullanım projelerinin nitelikli olması için mimari proje yarışmaları yapılması gerektiği, disiplinler arası ekiplerin projeleri yürütmesinin uygun olacağı belirtilmiştir. Toplum yararına olan yeniden kullanımın tüm ilgililerin konuyla ilgili katkıda bulunmasıyla geleceğe yönelik bir yenileştirici vizyona sahip olması gerektiği belirtilmiş ve "Yeniden kullanım yapılı çevreye ve insanın biçimlendirdiği peyzaja, günümüzün sosyal, kültürel, çevresel ve ekonomik gereksinimlerinden hareketle, gerektiğinde müdahale edilebilecek, tekrar biçimlendirilebilecek 'yaşayan' bir yaklaşımla bakmayı gerektirmektedir. Böylece yapılı çevremiz çağdaş toplumla anlamlı ve yaratıcı bir biçimde bütünleşebilir ve gelecek kuşaklar için sürdürülebilir bir yolla korunabilir." olarak ifade edilmiştir (Ahunbay, 2019).

Uluslararası boyut dışında ulusal anlamda Türkiye'deki tarihi yapılarda işlev değişikliği ile ilgili yasal düzenlemeler ilk olarak Tanzimat dönemi sonrasında

uygulanmaya başlamıştır. Topkapı sarayı İşlev değişikliğinin uygulandığı ilk örneklerden biri olmuştur. 1924 yılında onarılmış ve müze olarak kullanılmaya başlanmıştır (Uğursal, 2011).

Türkiye'de tarihi yapılarda işlev değişikliği ile ilgili yasal düzenlemeler 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 15. maddesinin (a) bendinde: "Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve mahalli idare birlikleri tescilli taşınmaz kültür varlıklarını, koruma bölge kurullarının belirlediği fonksiyonda kullanmak kaydıyla kamulaştırılabilir." şeklinde belirtilmiştir (URL-6). Yine Kanunun 3. maddesinin a bendinin 4. alt maddesinde yeniden kullanım kavramı fonksiyon değiştirme olarak kullanılmış olup onarım ve restorasyon işlemi olarak belirtilip ayrı bir terim olarak görülmüştür. mevzuatta şu şekilde belirtilmiştir: ""Koruma" ve "Korunma"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir." (URL-6).

Sonuçta her ne kadar standartlar ve yönergeler yapılmış olsa da, yönetmeliklere uyulmadan adapte olarak yeniden kullanılan ve böylece binanın özgünlüğünü ve tarihi önemini yitiren birçok bina bulunmaktadır (Jasme ve arkadaşları, 2014).

3.4. Yeniden İşlevlendirme Nedenleri ve Yararları

Toplumların toplum niteliği kazanmalarının başında gelenekleri ve kültürel değerleri gelmektedir. Sağlıklı bir gelişime sahip olmak isteyen toplumlar bu özelliklerini korumak zorundadırlar. Nesiller boyunca her dönem içerisinde, koşullar, değer yargıları ve sosyo ekonomik yapılar değişmiş, toplum yapısı yeni biçim ve düzenlemeler göstermiştir. Bu bağlamda her döneme ait yapıtlar geçmişten geleceğe aktarımı sağlayan bir köprü vazifesi görmüştür (Eroğlu ve Yaldız, 2006). Anıtlar da ortak yaşanmışlığın mekânsal izleri olmuştur. Üretilmesi, anlaşılması ve sürekliliği ortak deneyime bağlı olan anıtlar, belleğimizdeki fiziksel çevre ile ilgili bilgilerin nesnelleşmiş halidir. Toplumun kurumsal yapısını oluşturan ana değerler olan kimliğin özleri, anıt üzerinde saklıdır. Kısaca anıtlar sınırlar içinde yaşamak için oluşturulmuş mekânların dışında, gelenekleri, alışkanlıkları; toplum bilgisini ve deneyimleri içinde barındıran özel alanlardır (Asiliskender, 2005). Bu anlamda toplumlar için kültürel önemi olan, toplumların kimliğini oluşturan, değer yargılarını

gösteren, geçmişine ışık tutan, geçmişteki yaşam koşullarının tamamını yeni nesile aktaran ve atalarımızın bıraktığı kültürel miras olan bu derece önemli tarihi yapıların devamlılığını sağlamak için korunmasını sağlamak şarttır. Bu koruma anlayışının uzun ömürlü ve en verimli şekli ise atıl kalan bu tarihi yapıların, bir süs gibi dokunulmadan kalmasından öte kullanılması ve yaşaması gerekmektedir. Bu bağlamda bir koruma şekli olan yeniden işlevlendirme yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntem sayesinde her anlamda tükenmiş olan yapılar hayata döndürülmektedir.

Yeniden işlevlendirme yöntemi sayesinde birçok değere sahip olan tarihi yapılar gelecek kuşaklara aktarılabilmektedir. Aşağıda verilen Tablo 3.1'de birçok araştırmacı tarihi yapıların tipolojilerine göre taşıdıkları değerlerini belirtmiştir. Bu değerler tarihi yapıların işlevlendirilmesini gerektiren nedenleri oluşturmaktadır.

Tablo 3. 1.Yeniden İşlevlendirme Gerektiren Nedenler (Kaşlı, 2009)

Reigl (1902)	Feilden and Jokihelto (1993)	English Heritage (1997)	Mason (2002)	Feilden (2003)	Throsby (2006)
*Yaş *Anma nedeni *İşlev *Yenilik	*Kültürel değerler: *Göreli aristik / teknik *Nadirlik Güncel sosyo-ekonomik değerler: *Ekonomik *İşlevsel *Eğitici *Sosyal *Politik	Kültürel değer *Estetik değer *Rekreasyon değeri *Kaynaksal değer *Ekonomik önem	Sosyokültürel değerler: *Tarihi *Kültürel/sembolik *Sosyal *Manevi /Dini *Ekonomik değerler: *Kullanım (Pazar) değeri *Kullanım dışı (Pazar dışı) değeri: -mevcut durum -seçenek -miras	*Duygusal *Kültürel *İşlevsel	*Estetik *Manevi *Sosyal *Tarihi *Sembolik *Gerçeklik

Selçuk (2006) yeniden kullanım gerektiren nedenleri;

- Binaların orijinal işlevini kaybetmesi (saraylar, savunma amaçlı yapılar, medreseler, hanlar)
- Binaların işlevsel olarak eskimesi (eski ve modern bankacılık sistemine göre tasarlanan banka)
- Kentsel çevre ve imar mevzuatı değişikliklerinin etkisi
- Ekonomik sebepler (Şişli, Beyoğlu ve Galata bölgelerinde konuttan ticari alana hızlı dönüşüm)

- Diğer sebepler (turizm alanlarına dönüştürülen bölgelerde konaklama, ticaret ve eğlence ihtiyacı) olarak özetlemiştir.

Silva ve Perera (2018) da yapıların eskimesinin fiziksel eskime, ekonomik eskime, işlevsel eskime, teknolojik eskime, sosyal eskime ve yasal eskime olarak altı biçimini tanımlamaktadır. Altınoluk ise (1998); tarihsel ve kültürel nedenler, ekonomik nedenler ve çevresel nedenler olmak üzere üç başlık altında toplamıştır.

Tarihi yapılar fonksiyonlarını zaman içerisinde dönemler arası farklılaşma ve yaşam koşullarının değişmesi ile kaybetmişlerdir. Yeni yaşam şartlarında, geçmişte benzer amaçlara hizmet eden yeni işlevler, eski yapı kabukları içerisinde ihtiyaca cevap veremez hale gelmişlerdir. Örneğin han, saray, medrese gibi işlevlerin yerini günümüzde konaklama, eğitim ve yönetim binaları almıştır. Hem isim olarak hem de kullanım içeriği olarak değişim gösteren işlevlere sahip olan tarihi yapılar bugün kullanılamadığı için terk edilmişlerdir. Ayrıca geçmiş dönemde şehirlerarası ticaret yollarında tüccarların konaklaması için yapılan han ve kervansaray yapıları o dönemde, işlek olmayan ve ıssız çevrelerde konumlanmıştır. Bugün teknolojinin gelişmesi, ulaşım şeklinin, yolların, çevrenin ve gereksinimlerin değişmesine sebep olmuş, böylece bu yapılara ihtiyaç olmadığından işlevsiz kalmıştır. Bazı işlevler ise geçmişten bugüne kadar devam edip gelse de kullanım amacındaki koşulları, yaşam biçimi ve değerlerin değişmesiyle bir de teknolojik gelişmeler eklendiğinde mekânsal kurgu, eylemler ve ihtiyaçlar içerik olarak eskimeye başlamıştır. Bu anlamda işlevler yeni koşullara cevap veremeyecek duruma gelmiş ve işlevsel eskime yüzünden yapılar yine terk edilmiştir.

Yapıdaki işlevsel eskimenin dışında kötü kullanım, bakımsızlık, tahribatlar, doğal afetler yapının fiziksel olarak eskimesine neden olmaktadır. İç ve dış etkenlerle yapıda meydana gelen bozulmalar ve eskimeler yapının ayakta durması zorlaşmaktadır. Bu yapıların bakım ve onarımı yapılarak yeni işlev verilerek kullanımı sağlanabilmektedir.

1950 sonrası hızlı kentleşmenin etkisiyle kentlerin büyük bir bölümü plansız olarak gelişim göstermiştir. Kentlerin gelişimi için yapılan imar planları, tarihi yapıların çevrelerine yeni fonksiyonlar verilmesine neden olmuştur. Bu değişimin etkisiyle tarihi yapılar ile kent arasındaki ilişki kopmuştur (Yıldırım 1999). Yapılı çevrenin

fiziksel ve işlevsel olarak değişmesi bölgede bulunan tarihi yapıların da işlevsel olarak değişmesine neden olmaktadır. Bu yapılar çevrenin etkisi altında mevcut işlevi ile kullanılamadığı için yeniden işlevlendirilerek kullanılmak zorunda kalmaktadır.

İşlevlendirmenin ekonomik boyutu da bulunmaktadır. Eski yapının değerlendirilmesi ya da ihtiyaç olan işlevde yeni bir yapının yapılması arasındaki enerji verimliliği konuya ekonomik bir girdidir. Yeni yapılacak bir yapı, yoğun enerji içeren bir çaba gerektirirken, mevcutta bulunan eski yapıyı onararak yeni fonksiyon verilmesi yoğun emek gerektiren çalışmalar ile mümkündür (Altınoluk, 1998). Yani yapısal olarak ayakta olan ancak işlevsel olarak eskiyen binaların yeniden işlevlendirilerek kullanılıyor olması, aynı işleve sahip yeni bir binanın inşasından daha ekonomik olabilmektedir. Eski yapıların onarım ve yeniden işlevlendirme maliyetinin, yeni bina yapma maliyetine göre göre %50 ile %80 arasında daha düşük olduğu belirtilmiştir (Highfield, 1987). Ayrıca köhneleşmiş ve atıl kalmış tarihi yapıları yeniden işlevlendirmek ve kullanıma açmak, bölgeye farklı değerler kazandıracağı ve toplumun bu değerleri fark etmesini sağlayacağı için bölgenin hareketlenmesini ve cazip hale gelerek bölgeye ekonomik katkı sağlamaktadır.

Yeniden işlevlendirme yöntemi sayesinde kentsel tarihi dokuların yeniden kullanılması ile sağlanan yararlar ise aşağıda belirtilmiştir:

- Sosyal açıdan; tarihi doku içeren kasabalar ve kentlerin kimliğini koruma
- Kültürel açıdan, anıtların hem kendi değerleri, hem de kent kimliğine katkı sağlayan, sanatsal, mimari, arkeolojik ve belgesel değerleri koruma
- Ekonomik açıdan, var olan mal varlığını koruma
- Enerji tasarrufunda bulunma
- Yıkım masraflarından kurtulma
- Var olan yol ve servislerden faydalanma, olarak belirtilmiştir (Kuleli, 1998).

3.5. Yeniden İşlevlendirme Kriterleri

Çok yönlü bir süreci barındıran Yapıların yapılış amaçlarından başka bir işlevle değerlendirilmesi, yeni yapı tasarlamaktan daha sınırlı ve yaratıcı olmak zorundadır. Eski bir yapıya yeni işlev vermek, Boş bir alana yeni bir yapı tasarlamaktan daha zor bir yaratım gerektirir. Yapının tasarım sınırları; çizdiği fiziksel sınırlar, mekânsal ve

yapısal özellikler, kültürel değerler ve bağlam, toplumun yapıyla kurduğu bağ, kentsel değerler tasarımın sınırlarını ile belirlenir. Yapının tasarım sınırlarında belirleyici değerler 3 grupta incelenebilir. Sıralayacak olursak; İlk değer, yapının plan şemasıyla uyumlu olacak kapasitesini aşmayacak bir işlev, ikincisi cepheler, aynı sürecin parçası olan plan ve cepheler birlikte değerlendirilmelidir, üçüncüsü ise kentsel bağlam ve bellektir (Kuban, 2000).

Yeniden kullanım projeleri hazırlanır ve uygulanırken; tarihi binaların kimliğine, mekânsal düzeni değiştirmemesine ve en önemlisi eski anlamına saygılı olmasına çok dikkat etmelidir. Yapılan müdahalelerin sınırlı tutulması bu konuda önem arz etmektedir. Yapılan uygulamaların geri alınabilir olması ilkelerine mutlaka uyulmalıdır. Yapıların plan ve mekân tipolojileri, onların işlevselliğini etkiler. Etkilenen yeni işlevsellik, kullanımlar seçilirken bu özellikleri göz önünde tutulmalıdır. Esnek düzenlemeye izin vermeyen plan şemaları yeniden kullanımı kısıtlamaktadır. Bu duruma örnek olarak; medrese, tekke, manastır gibi yapılarda küçük birimlerin oluşturduğu alanlar gösterilebilir. Yeni işlevin bu bölünmeye uygun olması önemlidir. Tarihi binanın öğrenci yurdu, araştırma enstitüsü gibi belirli sayıda kişinin içinde barınma ihtiyacını karşılayabileceği bir kuruma dönüştürülmesi daha kolaydır. Buna karşılık, hücreli yapılara geniş alanlar gerektiren sergileme türü işlevler vermek güç olmaktadır (Ahunbay, 2019).

Sergileme düzeninde süreklilik ilk esaslardandır; ziyaretçilerin küçük odalarda zaman geçirmeleri hatta girip çıkmaları pek tercih edilmez. Sergileme işlevi verilen hücreli yapılarda rahat dolaşımı engelleyen ara duvarların kaldırılması gerekebilir. Bu durumun önemli örneklerinden biri olarak Gazanfer Ağa Medresesi'nin 1940'larda İstanbul Belediye Müzesi olarak düzenlenmesi sırasında, sergilemenin sürekliliğini sağlamak için hücrelerin arasındaki duvarların kaldırılmasını gösterebiliriz (Ahunbay, 2019).

Tarihi yapının planını değiştiren bu tür müdahaleler günümüz uygulamalarında geçerli bulunmamaktadır (Ahunbay, 2019).

Yapılara verilecek yeni işlevlendirme projelerinde dikkat edilmesi gereken en önemli ve temel ölçütleri de şu şekilde sıralamamız mümkündür;

- Yeni işlev, yapının mekânsal ve kitlesel bütünlüğünü bozmamalıdır. Bu bütünlük yapıların sadece ana kitlesini değil, özgün açık mekânlarını da kapsamaktadır.
- Yeni işlev, mekânsal kaliteleri korumalı ve zenginleştirmelidir. Bunun en iyi örneği, geleneksel yapıların özgün tasarımlarında genellikle yer alan "açık" (avlu, bahçe), yarı açık" (sofa, taşlık, revak vb.) ve "kapalı" mekân hiyerarşisine uyumdur.
- İşlevlendirilecek yapının, yakın çevresinde yer alan kullanımlar, yeni programın hazırlanmasında gerekli faktörler arasındadır.
- Değişim sürecinde nasıl ölçütlerin kullanılacağı iyi anlaşılmalıdır. Bu konu iki yönden önem kazanmaktadır. Bunlardan birincisi, o yapı ya da yapı grubunun korunmasını gerekli kılan değerlerini yitirmeden yaşamını sürdürmesinin ön koşul olmasıdır. İkinci önemli nokta ise, yeni işlevin temel gereksinimleri göz ardı etmeden etkin bir biçimde çalışmasıdır. Farklı bir deyişle, yapıların işlevlendirilmesindeki temel politika "koruma/kullanma dengesinin" sağlanmasıdır.' (Pekgözlü, 2011).

Yeniden işlevlendirme yapılırken binaların üzerinde incelemeler yapılıp bazı verilere dikkat edilmesi gerekmektedir. Mevcut bina için yeni işlev verilmesi ve tasarımı aşamasında veri olacak nitelikler alan ölçeğinden yapı ölçeğine kadar geniş bir perspektiften bakılarak ortaya konulmalıdır (Altınoluk, 1998).

Altınoluk (1998) ise, bu nitelikleri;

- Yapının yapılı çevresi ile ilişkisi, kentteki konumu,
- Yapı ve yapılı çevresinin günümüz işlevlerine, yapıların strüktürel sağlamlığına göre sınıflandırılması,
- Yapı ve çevresi ele alınarak varsa süreç içindeki işlev değişimlerinin tespit edilmesi,
- Yapının geçmişten günümüze kadar geçirdiği tüm fiziksel ve işlevsel süreçlerin incelenmesi,
- Yapının mimari karakterinin, mekansal özelliklerinin, strüktürel özelliklerinin analiz edilmesi,
- Birden fazla yapı için yeniden işlevlendirme düşünülüyorsa mimari özelliklerinin gruplandırılması, birbirleri ile olan ilişkilerinin saptanması,

- Yapının yüklenecek işlev için yeterli hacminin olmadığı durumlarda eklenecek yeni mekanların kent dokusu içinde ve siluetinde nasıl bir etki yaratacağının tasarlanması,
- Yapının kent ve kullanıcıları için önemi ile kullanıcıların yapıyı algılama şeklinin tespiti olarak sıralanabilir (Altınoluk, 1998).

Yeniden işlevlendirmede ihtiyaç ve gereklilikler mevcut yapının özellikleriyle güçlü bir şekilde ilişkilendirilerek uyum sağlayabilmelidir. Bu kullanıcı gereklilikleri:

Mekânsal Gereklilik: Yapıya verilecek olan yeni fonksiyon için mekânlar, boyutsal kriterleri, biçim ve mekânlar arası ilişkileri sağlayabilecek düzeyde olmalıdır.

Kullanım ve Harekete Ait Gereklilik: Yapı, yönlendirme, toplumsal, kültürel ve sembolik olarak kullanım ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde olmalıdır.

Çevre Gereklilikleri: Yapı iç ve dış mekân kompozisyonu ile genel yerleşim düzeni içerisinde bölgenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde kullanılmalıdır.

Teknik Gereklilikler: Yeni işlev verilen yapı istenen fiziki çevre şartlarının yapay olarak oluşturulması için gereken sistemleri müdahaleler sınırlı kalmak kaydıyla barındırmak zorundadır (Karapınar 1997).

Çeşitli birimlerden oluşan yeni bir işlev yüklenirken, öncelikle verilecek olan fonksiyonun esas biriminin analiz edilip, o birime ait eleman etütlerinin yapılması gerekmektedir. Analiz ve etütler sonunda eldeki mevcut bulunan mekânın yeterli olup olmayacağı tespit edilmelidir. Mekân boyutları yeni fonksiyon için yeterli olmadığı durumlarda, yatayda ve düşeyde çeşitli duvarların ve bölücü elemanların kaldırılarak mekân oluşturma yoluna gidilebilir. Bu çözüm tescilli yapıların mekânsal özelliklerini olumsuz etkileyeceği için bu tür yapılarda uygulanmaması daha doğru olacaktır (Altınoluk 1998).

3.6. Yeniden İşlevlendirme Mekân Oluşturma Yöntemi

Yaşam koşullarının değişmesi sonucunda işlevini kaybeden tarihi yapıların yaşatılması için bir koruma yöntemi olan yeniden işlevlendirme tekniği uygulamak gerekmektedir.

Yeniden işlevlendirilecek yapıları, mimari tarzları, plan şemaları, mekânsal özellikleri, yapım teknikleri ve çevresiyle birlikte bir bütün olarak değerlendirmek gereklidir (Selçuk, 2006).

Tarihi yapılara yeni işlevler yüklerken mevcut plan şemasına verilecek yeni işlev ne kadar uyumlu olursa olsun, mevcut yapıya günümüz koşullarından dolayı müdahale etmek gerekmektedir. Yapılacak müdahale oranı asgaride tutulmalı ve yapının özgünlüğüne, tarihi dokusuna, kültüne, ruhuna ve mevcut kullanım amacına saygı duymalıdır.

Tarihi yapılara sadece plan bazında değil teknik olarak da birçok yönden müdahale edilmek zorunda kalınmaktadır. Yıldırım (1999) yapılacak müdahaleleri yapının bölümlerine göre sınıflara ayırmıştır.

- Tarihi yapının plan şemasına yapılan müdahaleler
- Tarihi yapının malzeme ve strüktürel sistemine yapılan müdahaleler
- Tarihi yapının teknik gereksinimleri nedeni ile tesisat sistemine yapılan müdahaleler
- Tarihi yapının cephesine yapılan müdahaleler
- Tarihi yapının yakın çevresine yapılan müdahaleler (Yıldırım, 1999).

Yeni verilecek işlev için tarihi yapıların plan tipinde bazı düzenlemeler yapılabilmektedir. Yaldız (2003) yeni işlev için plan şemasına yapılabilecek müdahaleleri dört başlık altında toplamıştır.

- İhtiyaç durumunda ara kat eklenmesi,
- Tarihi binanın mevcutta bulunan mekânları arasında bağlantı kurmak için geçitler açılması,
- Tarihi binada mekânlar arası duvarların kaldırılarak daha büyük mekânlar elde edilmesi,
- Tarihi yapının yeni işlevi mekân olarak karşılayamadığı durumda ek bina yapılması olarak belirtilmiştir (Yaldız, 2003).

Kapsamlı olmayan ufak değişikliklerle tarihi yapılar, yeni işleve uygun hale getirilebilir. Mekânsal ilişki düzeni günümüz yaşam koşullarına uymayabilir. Mekânların ilişkisini kuvvetlendirmek için mekânlar arası geçitler verilebilir.

Mekânların kapasitesi yeni işlev için yeterli olmadığında mekânlar birleştirilebilir ya da geniş hacimler ihtiyaca göre bölümlere ayrılabilir. Bütün bu işlemler yapılırken tarihi yapıların çok hassas bir yapıya sahip oldukları, yapılacak her yanlışın onları yaşatmak yerine yok olmasına neden olacağı düşünülmelidir.

Mekânsal düzenlemeler dışında yatay ve düşey sirkülasyonlarda da değişiklik gerekebilmektedir. tarihi yapılardaki düşey sirkülasyon elemanı olan merdivenler, günümüz standartlarına uymamakla birlikte, yeni mekânsal düzenlemelerde konumu itibari ile ihtiyaca cevap vermeyebilmektedir. ayrıca engelli ve yaşlı kullanımları için düşey sirkülasyon elemanı asansör eklenmesi gereken durumlar ortaya çıkmaktadır. Mekanların birbiri ile ilişkisini kuvvetlendiren ve bağlayan yatay sirkülasyon alanları ise yeni işlevde doğru çalışmayabilmekte ya da mekanlar avlu gibi orta açık alanlara açıldığı için günümüzde soğuk hava şartları altında bu kullanım cevap verememektedir. Bu durumda yapı elemanı ölçeğinde eklemeler yapılabilmekte, gerekli durumda bazı bölgelerin üst örtü tasarlanarak kapalı hacimler ya da yeni bağlantılar, köprüler, hacimler oluşturulmaktadır.

Bazı durumlarda mevcut yapıların kullanım alanları yeterli olmamakta ve ek yapıya ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni bir işlev için tarihi yapılara yapılan çağdaş ekler düşey, yatay, yer altında ve karma olarak yeni mekanlar oluşturulmasını sağlar. Tarihi yapıların avlularının, revaklarının kapatılarak mekanlar elde edilmesi veya tarihi yapıya mimari elemanların eklenmesi biçiminde farklı uygulamalar yapılmaktadır (Yaldız, 2003).

Yapıların yeniden kullanım süreçlerinde, strüktürel olarak güçlendirilmesi, mevcut durumunun güncel yönetmeliklere uygun hale getirilmesi, düşey sirkülasyon elemanlarının ilavesi ya da daha kapsamlı olarak, yeni kat veya binalar eklenmesi şeklinde değişiklikler gerekebilmektedir. Bu nedenle yapının strüktürel elamanları olan kolonlar, taşıyıcı duvarlar, kirişler ve gergi elemanlar, kat plakları gibi öğelerine de müdahaleler söz konusu olmaktadır (Selçuk, 2006).Yapıya yapılan her uygulamada yapı plan, strüktür malzeme vs. gibi her anlamda etkilenmektedir. Sonuçta yapılan her uygulamayı binanın taşıyıp taşımayacağı doğru incelenip yorumlanmalıdır. Tarihi yapıların strüktür olarak zaten yıprandıkları için güçlendirilip desteklenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yapıya yapılacak eklerin

yorgun olan strüktürü daha da yormamasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Yapıyı oluşturan malzemeler de önemlidir. Tarihi yapıların hasar görmüş veya yıkılmış olan kısımları bugünün teknolojisi ve malzemeleriyle tamamlanmaktadır. Yapıyı gösteren ve strüktürün ham maddesi olan malzemeler temizlenip onarılmalı gereken kısımlarda yapıyla uyum sağlayacak şekilde tamamlanmalıdır. Malzemenin hasar görmesine sebep olacak uygulamalardan kaçınılmalıdır.

Tarihi yapıların tesisat ve alt yapıları bugünün ihtiyaçlarına cevap veremez durumdadır. Yeni teknolojik tesisat sistemlerinin de bu yapılara zarar vermeden uygulanması yapıların yaşı ve alt yapısı itibariyle çok zordur. Bu yapılarda yeni binalara uygulanan tesisat sistemleri, şaftlar, baca, sıva altı uygulamaları yapılamamakta olup özel çözümler getirilmesi gerekmektedir.

Tarihi yapıların cepheleri tarihi çevreleri oluşturan elemanlardır. Kentin siluetine katkı sağlar. Kullanılan malzeme, cephe düzenlemesi, cephe üzerindeki süslemeler ve motifler geçmiş dönem üsluplarını ve uygulamalarının yansımalarıdır. Bu derece önemli oldukları için yapılar yeniden işlevlendirildiklerinde cepheye müdahale minimum ölçüde olup bu özgün dokuya zarar vermemelidir. Yapılacak müdahale şekli ceplerin yıkılan ve yıpranan yerlerinin onarılması, iyileştirilmesi cephedeki zararlı maddelerin temizlenmesi, eksik pencere, kapı gibi detayların eklenmesi olabilir. Ancak cephe düzeniyle oynamak, pencereleri kapatmak, malzemelerin üstünü sıvayla kaplamak gibi yanlış uygulamalar yapılabilmektedir.

Tarihi yapıları Venedik Tüzüğü'nde de belirtildiği gibi çevreleri ile birlikte korunmalıdırlar. Yapı için yapılan yeniden işlevlendirme projesi sadece bina sınırlarını değil yakın çevresini de kapsamaktadır. Tarihi yapının çevresi yapının görüntüsünü bozan elamanlardan arındırılarak, yapıyla birlikte çevresine de bir işlev verilmeli ve yapı çevresiyle kullanılmalıdır. Yapının çevresi kentsel donatı elamanları, rekrasyon alanları, yaya yolları eklenerek güçlendirilmelidir.

3.7. Dünya'da ve Türkiye'de Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesine Örnekler

Ülkemizde geçmiş kültürlere ait, işlevini yitirmiş birçok ibadet, eğitim, konaklama, sağlık yapıları bulunmaktadır. Bu tarihi yapıların kimi uzun süredir terk edilmiş durumdadır; bir bölümü ise yeni işlevlere uyarlanmıştır, ancak kullanımları özgün

yapılarına, mekân kuruluşlarına aykırıdır. Kültür varlıklarının yeniden kullanımına yönelik projelere girişilirken, mevcut durumları, geçmişleri dikkatle incelenmeli ve değerlendirilmelidir (Ahunbay, 2019).

Tarihi yapıları, halka açık, kültürel amaçlı yeni işlevlerle kullanılmaları tercih edilmektedir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinin orta ve yükseköğrenim kurumları olan medreseler Cumhuriyet döneminde müze, enstitü, kitaplık gibi işlevlerle değerlendirilmişlerdir. İstanbul'da Süleymaniye Evvel ve Sani medreseleri, Feyzullah Efendi Darülhadisi araştırmacıların kullandığı yazma eserler kütüphaneleri olarak hizmet vermektedir. Üsküdar'da Şemsi Paşa Medresesi halk kütüphanesi olarak düzenlenmiştir (Ahunbay, 2019).

Osmanlı döneminde erkek çocukların eğitimi için kullanılan sıbyan mekteplerinin günümüzde çocuk kitaplığına uyarlanması kuruluş amaçlarına uygun bir değerlendirmedir. Üsküdar'daki Mihrimah Sultan Külliyesi'nin sıbyan mektebi çocuk kitaplığı olarak kullanılmakta, böylece yetim çocuklara vakfedilmiş olan tarihi mektep yine çocuklara hizmet etmektedir. Bazı sıbyan mektepleri ise derneklere, sivil toplum örgütlerine verilmektedir. Derneklerin bu yapıları kendi isteklerine göre düzenlemeleri, ziyarete kapalı tutmaları sakınca yaratmaktadır. Kamuya ait kültür varlıklarının gezilebilmeleri, özellikle sanat tarihi, mimarlık eğitimi alan ve tarihi yapıları incelemek isteyen öğrenciler ile araştırmacıların erişimine açık olmaları önemlidir (Ahunbay, 2019).

İngiltere'de cemaati kalmayan kiliseler konferans salonu, kahvehane, ev olarak kullanılmaktadır. Sanat ve simge değeri taşıyan dini yapılar, kültürel anıt olma vasıfları dikkate alınarak müze şeklinde sunulmaktadır. Yeni kullanımların dini yapılara çok fazla değişiklik, zorlama getirmeden işlerlik kazanması özenli çalışmalar gerektirmektedir. Yunanistan ve Bulgaristan'da da Osmanlı döneminden kalan bazı camiler kilise veya müzeye çevrilmiştir. Selanik'te ters "T" planlı Alaca İmaret (İshak Paşa) Camisi yerel yönetim tarafından sergi yapısı olarak kullanılmaktadır. Eski sinagog ise Saraybosna Musevilerinin tarihlerini, yaşantılarını anlatan bir müzeye dönüştürülmüştür (Ahunbay, 2019). Ülkemizde Ordu'da bulunan ve 1853 yılında Rumlar için inşa edilen Taşbaşı Kilisesi Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde hapishane olarak kullanılmış ve 1983 yılında Kültür Bakanlığı

tarafından restorasyonu başlatılarak 2000 yılında kültür merkezi olarak hizmete açılmıştır. Yurtdışında ise bu konuda verilebilecek en başarılı örneklerden biri Hollanda'nın Maastricht kasabasında bulunan Selexyz Dominicanen Kilisesi. 13. Yüzyılda Gotik tarzında inşa edilen kilise, tarihsel süreçte ibadet yapılan yer fonksiyonu dışında, 1794 yılında Napolyon'un askerlerinin şehri işgalinden sonra ambar, şehir arşivi ve bisikletler için park yeri olarak da kullanılmış, 2005 yılında ise kitap satış yerine dönüştürülmüştür (Kılıç, 2015).

Yüksek ve geniş iç mekânlarıyla bedestenler sergilemeye uygun yapılardır. Cumhuriyet döneminde Ankara'da Mahmut Paşa Hanı ve Bedesteni müzeye dönüştürülerek işlevlendirilmiştir. Kervansaray, müzenin yönetim ve koruma laboratuvarları olarak düzenlenmiştir. Müze işlevi verilen başka bedestenler de bulunmaktadır. Uzun süre bakımsız kalan Tokat Bedesteni onarılarak, etnografik ve arkeolojik eserlerin sergilendiği bir müzeye dönüştürülmüştür. Saraybosna'da 16. yüzyılda Rüstem Paşa tarafından yaptırılan ve Bursa'dan getirilen kadifelerin satıldığı bedesten de, son savaştan sonra kent müzesi olarak değerlendirilmiştir (Ahunbay, 2019).

Aslında ticaret ve konaklama için yapılan ve yüzyıllar boyu tüccarlara, kervanlara, bekarlara, gezginlere konaklama olanağı sağlayan kent içi hanları günümüzde çoğunlukla otel ve çarşı düzenlemeleriyle kullanılmaktadır. Bursa'da Koza, Diyarbakır'da Hasan Paşa, İzmir'de Kızlararağası hanları değişik ürünlerin satıldığı, yeme içme olanaklarıyla kentlilere ve dışardan gelenlere hizmet sunan ilgi çekici kent içi kervansaraylarıdır. Bir veya daha fazla avlusu olan, iki-üç katlı hanların yolcuların barınması için sunduğu olanaklar günümüz turistlerinin beklentilerini karşılamaktan uzaktır. Kervansarayların çağdaş konforu sağlayacak donanımlarla konaklama hizmeti sunmasına yönelik projeler Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1960'larda başlatılmış;" Edirne'de Rüstem Paşa ve Kuşadası'nda Öküz Mehmet Paşa kervansarayları turistik amaçlı restore edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hanları otele çevirme girişimleri Diyarbakır'da Deliller, Safranbolu'da Cinci, Sivas'ta Behram Paşa hanları ile sürdürülmüştür. Her odaya yıkanma olanağı, ısıtma-soğutma tesisleri eklemek kâgir yapıyı zorlayan müdahalelerdir. İşlev seçiminde özgünlüğü korumak, müdahaleleri sınırlı tutmak ön planda olmalıdır (Ahunbay, 2019).

Bartın'da bulunan Taş Han'ın bu Yapı, çevre ile ilişkisi, konumu ve halkın gereksinimleri düşünülerek kazandırılan bu yeni işleviyle, Bartın kültürünün tanıtımında yardımcı olmak adına simgesel değer taşıyabilecek yöresel ürünlerin üretildiği, üretim eğitimlerinin verileceği sanat atölyeleri ve bu ürünlerin sergilenebileceği, satışının yapılabileceği mekânlar ve yöresel Bartın yemeklerinin tadılabileceği restoranların oluşturduğu, eğitim, kültür ve sanat faaliyetlerine yönelik özel bir mekân halini alacaktır (Gül, 2013).

Trabzon'da bulunan bazı hanlar Trabzon'un geleneksel el sanatlarının imal edildiği satıldığı hatta eğitim verildiği çarşı kompleksi haline getirilmiş, hem çeşitli nedenlerle yavaş yavaş yok olan el sanatları kültürünü kısmen de olsa koruyabilecek hem de yerli yabancı turistlere ve halkımıza daha kolay tanıtılabilmesini sağlayacaktır (Engin, 2002).

Bazı kentlerde halkın hamamda yıkanma geleneğini sürdürmesi, gelin hamamlarının yapılması, yerel yönetimlerin tarihi yapılara ilgisi, turistlerin "Türk Hamamı" deneyimi yaşamak istemeleri sonucu, sınırlı sayıda hamam onarılarak işletmeye açılmaktadır. Bazı hamamlar ise müze, sergi mekânı, lokanta, çarşı gibi değişik işlevlere uyarlanmaktadır (Ahunbay, 2019).

Geçmişten günümüze ulaşan kaleler, kışlalar, askeri eğitim ve sağlık yapıları tarihi kentlerin görünümlerinde önemli yer tutarlar. Alanya Kalesi'nin Ak-deniz kıyısındaki Kızıl Kulesi müze olarak değerlendirilmiştir. İstanbul'da Rumeli Hisarı, Yedikule gibi savunma yapıları müzeye çevrilmiştir. Yedikule Hisarı'nın etkili mimarisiyle çevrelenen tarihi ortamda yapılan konserler, sergiler çok ziyaretçi çekmektedir. 19. yüzyılda yapılan Selimiye, Taşkışla, Kuleli gibi askeri binalar İstanbul siluetine hâkim konumlardadır. Cumhuriyet döneminde askeri yapıların bir bölümü işlevlerini sürdürmüş; bazıları müzeye çevrilmiş veya eğitim amaçlı kullanılmak üzere üniversitelere devredilmiştir. İstanbul Üniversitesi'nin Beyazıt'taki Rektörlük yapısı Osmanlı döneminin Seraskerat (Genel Kurmay Başkanlığı) yapısıdır. Taşkışla, Gümüşsuyu ve Maçka Silahhane ve Karakol binaları İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından eğitim kurumları olarak kullanılmak üzere restore edilmişlerdir. Davut Paşa Kışlası içindeki birçok yapı Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından eğitim amaçlı kullanılmaktadır (Ahunbay, 2019).

Yeniden kullanım projeleri arasında Orsay Tren Garı' nın müzeye dönüştürülmesi, Viyana gazhanelerinin konut ve pek çok sosyal mekanı barındıran bir komplekse dönüştürülmesi, Tate Elektrik Santrali binasının müzeye dönüştürülmesi ya da Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası'nın, yeniden işlevlendirilerek Kadir Has Üniversitesi'ne dönüşümü gibi öneli örnekler de bulunmaktadır (Selçuk, 2006).

İstanbul Beyoğlu'nda bulunan Borusan Müzik ve Sanat Evi binası konut olarak inşa edilmiş kullanım dışı kalmış ve sonuçta sergi etkinlik ve konserler için çok amaçlı salon olarak yeniden işlevlendirilmiştir (Gencer, 2018). Aşağıdaki Tablo 3.2.'de kaynaklardan toplanan Türkiye'de ve dünyada bulunan tarihi yapıların eski işlevleri ve yeni işlevleri bulunmaktadır.

Tablo 3. 2. Dünyadan ve Türkiye'den Yeniden İşlevlendirme Örnekleri

Yapı Adı	**Bulunduğu Yer**	**Eski İşlevi**	**Yeni İşlevi**	**Kaynak**
Matadero	Madrid	Mezbahane	Kültür Sanat Merkezi	Fırat, 2013
Museo ABC	Madrid	Bira Fabrikası	Müze	
Atocha	Madrid	Tren İstasyonu	Tropikal Bahçe, Dükkan, Restoran	
Caixaforum	Madrid	Elektrik Santrali	Sanat Merkezi	
Espacio Fundaction Telefonica	Madrid	Endüstriyel Büro	Sanat Merkezi	
Biblioteca Regional Joaquin	Madrid	Bira Fabrikası	Kütüphane	
St. Joseph Katolik Kız Koleji	Mersin	Eğitin Yapısı	Üniversite	Banaz, 2020
Mardin Eski Hükümet Konağı	Mardin	Devlet İşleri	Üniversite	
Silah Tarağa Elektrik Fabrikası	İstanbul	Elektrik Üretim	Üniversite	
Cibali Tütün Fabrikası	İstanbul	Sigara Tütün Üretimi	Üniversite	
Edinburgh Kalesi	İskoçya	Kale	Savaş Müzesi	Özçetin, 2016
Bensberg Kalesi	Almanya	Kale	Belediye Binası	
Schoennburg Kalesi	Almanya	Kale	Otel	
Penafiel Kalesi	İspanya	Kale	Şarp Müzesi	

Hüsrevpaşa Hanı	Diyarbakır	Han	Otel	Erbayat, 2011
Mahperi Hatun Kervansarayı	Tokat	Konaklama	Restoran	
Saru Han	Nevşehir	Han	Gösteri Ve Kültür Merkezi	
Deveci Han	Edirne	Han	Kamu Dairesi- Kültür Merkezi	
Ekmekçizade Ahmetpaşa Kervansarayı	Edirne	Konaklama	Kültür Merkezi	
Yeni Han	Manisa	Han	Alışveriş Merkezi	
Çengel Han	Ankara	Han	Müze	
Kazıklı Kervansarayı	Kocaeli	Konaklama	Kültür Merkezi	
Zeyneddin Ribat	İran	Ribat	Otel	
Esadpaşa Hanı	Suriye	Han	Sanat Galerisi	
Kurşunlu Han	Makedonya	Han	Müze Ve Kültür Enstitüsü	
Noirlac Manastırı	Fransa	Manastır	Kültür Merkezi	
Fontenay Manastırı	Fransa	Manastır	Müze	
Santo Estevo Paradoru	İspanya	Manastır	Otel	
Zazadin Han	Konya	Han	Restoran	Özkafa, 2015
Hocacihan Akyokuş Han	Konya	Han	Restoran	
Horozlu Han	Konya	Han	Restoran	
Fransiskan Manastırı	İspanya	Manastır	Kültür Tesisi	Gençoğlu, 2018
Ayışığı Manastırı	Ayvalık	Manastır	Müze Ev	
Taksiyarhis Kilisesi	Ayvalık	Kilise	Müze	
Despot Evi	Cunda	Konut	Otel	
Lengerhane	İstanbul	Lengerhane	Müzesi	
Kasımpaşa Tuz Ambarı	İstanbul	Ambar	Reklam Ajansı	
Ali Paşa Hamamlı Tekke	Bursa	Hamam-Tekke	Oyuncak Kütüphanesi	
Termik Santral	İstanbul	Santral	Eğitim Kültür Ve Sanat Merkezi	
Caixa Forumu	İspanya	Fabrika	Kültür Merkezi	

Las Arenas	İspanya	Boğa Güresi Arenası	Alışveriş Merkezi	
Santa Caterina	İspanya	Kilise	Pazar Alanı	
Pompeu Fabra	İspanya	Tekstil Fabrikası	Üniversite Kampüsü	
Maritim	İspanya	Tersane	Müze, Kütüphane, Oditoryum, Kafe	
El Born	İspanya	Pazar Alanı	Kültür Merkezi, Sergi Alanı, Kafe, Restoran,	
Emir Sultan Hamamı	Bursa	Hamam	Kültür Mezkezi Sergi Salonu	
Pirinç Han	Bursa	Han	Ticaret	
Muradiye Hamamı	Bursa	Hamam	Engeliler Kişisel Gelişim Merkezi	
Selexyz Dominicanen	Hollanda	Kilise	Kütüphane	
Baltalimanı Sahil Sarayı– Hünkar/Paşa Dairesi	İstanbul	Konut	Sosyal Tesis	Pekol, 2010
Bristol Oteli Ve Özcan Apartmanı	İstanbul	Otel Ve Konut	Müze	
Caferağa Medresesi	İstanbul	Medrese	Uygulamalı El Sanatları Merkezi	
Dördüncü Vakıf Hanı	İstanbul	Han	Otel	
Feshane-İ Amire	İstanbul	Fes İmalathanesi	Fuar Ve Kongre Merkezi	
Harikzedegân Apartmanları	İstanbul	Toplu Konut	Otel	
İspirtohane	İstanbul	Barut Üretim Tesisinde İspirto Fabrikası	Kültür Merkezi Ve Müzik Okulu	
İstanbul Oyuncak Müzesi	İstanbul	Konut	Müze	
Kız Kulesi	İstanbul	Kale, Kontrol Kulesi	Turistik Tesis	
Maçka Palas	İstanbul	Konut	Otel	
Santralistanbul Enerji Müzesi	İstanbul	Elektrik Santralinde Makine Dairesi	Müze	
Sultan Sarnıcı	İstanbul	Sarnıç	Sosyal Ve Kültürel Etkinlik Merkezi	

Sultanahmet Cezaevi	İstanbul	Cezaevi / Hapishane	Otel	
Tahtakale Hamamı	İstanbul	Hamam	Çarşı	
Tophane-İ Amire	İstanbul	Top Dökümhanesi	Sergi Alanı Ve Kültür-Sanat Merkezi	
Tuz Ambarı	İstanbul	Ambar	Reklam Ajansı Binası	
Mahmut Paşa Hamamı	İstanbul	Hamam	Çarşı	Şen, 2008
Tahtakale Hamamı	İstanbul	Hamam	Çarşı	
Hocapaşa Hamamı	İstanbul	Hamam	Çarşı	
Beyazıd Hamamı	İstanbul	Hamam	Planetaryum	
Samatya- Yakup Ağa Hamamı	İstanbul	Hamam	Çarşı – Lokanta	
İskele Hamamı	İstanbul	Hamam	Alış Veriş Merkezi	
Haseki Hamamı	İstanbul	Hamam	Ticaret	
Ortaköy Hamamı	İstanbul	Hamam	Restoran – Bar	
Toptaşı – Atik Valide Hamamı	İstanbul	Hamam	Hamam – Dükkân	
Büyük – Yeşil Direkli Hamamı	İstanbul	Hamam	Çarşı	
Bakırköy Hamamı	İstanbul	Hamam	Mağaza	

BÖLÜM 4

4. KERVANSARAY VE HAN

İlk yerleşim yerlerini topraklarında bulunduran Türkiye, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Anadolu medeniyetlerin merkezi niteliğindedir. Geçmişten günümüze bu topraklarda Beylikler, Selçuklu devleti, Osmanlı devleti, Türk devleti kurulmuş ve insanlar bu dönemlerde yaşamlarını idam ettirmişlerdir. Tarihte insanoğlu yaşamı boyunca temel ihtiyacını karşılayıp hayatta kalabilmek için maddi imkânlara gerek duymuştur. Bu sebepten insanların kazanç kapısı olarak ticaret ortaya çıkmıştır. Önceleri takas yöntemi ile ihtiyaçlar karşılanırken paranın bulunmasıyla, bir bedel karşılığında alışverişe dönüşmüştür. Ticaretin hareket ve hız kazanmasıyla Anadolu ticaretin merkezi olmuştur. Türkiye konumu itibariyle Asya ve Avrupa kıtlarını birbirine bağladığı için de ticaret aksı olmuştur. Tarih boyunca bu güzergâh yoğun ticaret ihtiyacı doğrultusunda ticaret yapılarının oluşmasına neden olmuştur. Ribat, kervansaray, han, bedesten, arasta, dükkân gibi ticaret yapıları yapılmıştır. Geçmişe ışık tutan ve ticaret yapılarının ilk örnekleri olan geleneksel bu yapıların bazıları günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu tarihi yapıların yaşayabilmesi ve gelecek dönemlere ulaştırılması çok büyük önem taşımaktadır.

4.1. Kervansaray ve Han Tanımı

Ticaret ve konaklama yapıları olan hanların temelini kervansaraylar ve ribatlar oluşturmaktadır. Han ve kervansaraylar yapılarının, plan şeması bakımından ilk özgün örneği Ribat adı verilen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Arapça bir sözcük olan Ribat, iki şeyi birbirine bağlayan ip ve münasebet anlamlarında kullanılmaktadır (Kemik, 1986). İşlev olarak bakıldığında dini ve askeri yapılara verilen isimlerdir. Savaş sırasında din mücahitleri tarafından ve daha sonra ordu tarafından ikmal merkezi olarak kullanılan bölgeye ribat adı verilmiştir (Güran, 1978).

Bu ribatlar, ordunun sefer sırasında konaklaması gereken yere, yani ordunun bir günde kat edebileceği mesafeye yapılmıştır. Vakıf teşkilatı olan ribatlara ilk

örneklerin Güran (1978), tarafından Abbasiler dönemine ait olduğunu belirtilirken, Harun Reşid'in Kuzey Afrika valisi Harşama'nın 795 yılında Tunus'ta yaptırdığı ribatın ilk örnek olduğunu belirtmektedir. Fakat ilk inşa edilen ribat örneklerinin Emeviler dönemine ait olduğu bilinmektedir (Çetinkaya, 2003). Bu yapılar plan şeması olarak Bizans kalelerine benzemektedir. Düzgün dikdörtgen ve avlulu plan tipine sahip olan ribatların köşelerinde kuleler bulunmaktadır (Arslan, 2019).

9. yüzyıl sonlarında İslamiyet'in giderek yayılması ile sınırlarda bulunan, hac ve ticaret yolları üzerinde konumlanan işlevler değişmeye başlamıştır. Ribat yapılarının zaman içinde askeri amaç ile kullanışlılığını kaybetmesiyle, ticaret yollarında kervanların konakladığı, hayvanların dinlendiği, malların korunduğu kervansaray yapılarına dönüşmüştür (Eryavuz, 2002).

Kervansaray kelimesi farsça olan "karban" ve "srada" olan iki kelimeden türemiştir. Bu sözcüklerden ilki, birlikte seyahat eden tüccarlardan oluşmuş düzenli grup anlamına gelen kervan sözcüğüdür. Diğeri ise korunmak anlamına gelen "srada" kelimesinden türetilen saray sözcüğüdür. Genellikle şehirlerarasında kervanların konaklaması için kullanılan yapılara kervansaray denilmektedir.

Birçok devlet Karahanlılar ve Selçuklular döneminde kervanların gidip geldikleri ticaret yolları üzerinde çok sayıda kervansaray yapmıştır (Özer, 2006). 15. Yüzyıldan itibaren inşa edilen kervansaray yapılarına bakıldığında, bu yapı tipinin 16. yüzyılda farklı plan ve özelliklere sahip olduğu görülür. 16. yüzyılda bu durum önemli üç şekilde açıklanabilmektedir. İlk olarak, 16. yüzyılda Mimar Sinan gibi bir mimarbaşı ile ekolünün işbaşında bulunması ve etkinliği ikinci olarak, kervansaray yapılarının külliye planı içinde bulunması ve son olarak, kervansaray yapılarının gerek tekil gerekse külliyenin bir birimi olarak inşa edilmiş olsun, plan şemalarının gelişim göstermesidir.

Büyük değişimlere uğramış olan Kervansaraylar konaklama ve güvenlik özelliklerini plan şemalarına da yansıtmaktadır. Genellikle düzgün geometri ve dik açılı planlara sahip olan kervansaraylarda şehirlerarasında olduğu için ve ticaret amaçlı taşınan yüklere ve insanların barınma ve depolama ihtiyacını karşıladığı için güvenlik ön planda tutulmuştur. Avlulu plan tipine sahip ve büyük kısmı tek kapılı yapılardır (Özer, 2006). Osmanlı döneminde tek katlı ve çok katlı kervansaraylar bulunduğu

gibi 16. yy sonrasında daha çok iki katlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Alt katta yer alan odalar yolcuların yüklerinin saklandığı depo ve yolcuları taşıyan hayvanların barındığı ahır olarak kullanılmıştır. Üst kattaki odalarda ise yolcular (tüccarlar) konaklamaktadır. Osmanlı döneminde de menzillerde yapılmış kervansaraylara gelen kervanların, tüccarların bu binalarda geçici olarak konaklamalarıyla birlikte, taşıdıkları malların değiş tokuşu ve parasal işlemlerin yapıldığı yerler olduğu; öte yandan şehirde bulunan kervansaraylarda borsa işlerinin de yapıldığı yerler olduğu görülmüştür (Cantay, 1988).

Kervansaraylar Osmanlı dönemine kadar tek başına inşa edilmiş plan tipine sahip iken, sonrasında yanına cami, hamam, fırın, dükkân, kahvehane gibi başka işlevler eklenerek külliye adı altında yer almıştır (Özer, 2006).

Ticaret yolları üzerinde seyahat eden kişilerin konaklaması için yapılan kervansaraylar bazen han yerine kullanıldığına ve bu iki yapının birbirine karıştırıldığına rastlanmaktadır. Aralarında farklar bulunmakta olan bu iki yapıdan hanlar, tüccar ve toptancılar tarafından kullanılırken, kervansaraylar ise kervanların kullanımına ayrılmıştır (Özer, 2006). Han ve kervansaray yapıları arasında hem mimari hem de işlev yönünden farklılıklar bulunmaktadır. Kervansaraylar genellikle şehirlerarasında olup yapıların içinde bulunan çarşı, ahır ve hamam gibi bölümler barındırırken, şehir hanlarında bu birimler azalmakta ya da hiç bulunmamaktadır. Konstrüksiyon açısından da iki yapı arasında farklılıklar bulunmaktadır. Issız yollar üzerinde bulunan kervansaraylar can ve mal güvenliğini sağlayabilmek için kale gibi korunaklı yapılarken, şehir hanları kale yapısından çıkmış daha küçük ölçekli yapılara dönüşmüştür (Güran, 1978).

Han kelimesini incelendiğinde farsça kökenli olup “hane” kelimesinden gelmekte ve ev anlamına gelmektedir. Ancak kelimenin orijini yönünden muhtelif iddialar bulunmaktadır (Güran, 1978). Hasol (1995) hanları geçmişte şehirlerarası yollar üzerinde ve yolcuların konakladığı, odaları, ambarları, avluları ve ahırları bulunan yapılara verilen isim olarak tanımlamaktadır. Hanların 10. yüzyıla kadar ticaret yapısı olarak kullanıldığı görülmüş, ortaçağdan itibaren 20. yüzyıl başlarına kadar yerli ve yabancı tüccarların, toptancıların yüklerini bıraktıkları, işlikler ile satış

birimlerinin bulunduğu yerler olmuştur. Çoğunlukla ticaret kentlerinde karşımıza çıkmışlardır. (Özer, 2006).

Başlangıçta hayır amaçlı yapılan hanlar konum açısından ikiye ayrılır. Bunlar şehir dışında yer alan kervansaray da denilen menzil hanları ve şehir hanlarıdır (Gülenaz, 2011). Han yapıları mimarisi, Karahanlılar, Gazneliler, Büyük Selçuklular ve en son olarak da Osmanlılara kadar uzanmaktadır. Genel olarak hanların mimarisi incelendiğinde kare, dikdörtgen ve arsanın durumuna göre düzgün olmayan dörtgen plan şemasına sahiptir. Bir veya iki avlusu olan açık ve kapalı alanlara sahip yapılardır. Avlu çevresinde revaklar ve odalar, revakların çevresinde ise odalar sıralanmıştır. . Bu plan şeması, Eski Roma'da "horrea" diye anılan ticaret yapısı tipine de benzemektedir (Özer, 2006). Avlu ortasında şadırvan ya da mescit gibi birimler yer almaktadır. Kent içinde bulunan hanlarda ahırlar ikinci planda yer almaktadır. Bu sebepten bazı hanlarda ahır ayrı, bazıların da ise, bodrum katta yer almaktadır (Gürpınar, 2009). Şehir içi hanlar, genellikle tüccarların ticaret yaptığı ve konaklama ihtiyaçlarını karşılayan yapılardır. Bu hanlar yapılan ürünün ticaretine göre ayrılır ve o ürünün adıyla anılmışlardı. Tütün hanı, Zeytin hanı, Şire hanı gibi. Bazı hanlar ise hanı yaptıran kurucularının adını almaktadır. Ayrıca şehirde bulunan hanın sayısı o şehrin ticaret açısından ne kadar geliştiğini göstermektedir (Küçükkömürcü, 2005). Hanların geliri, hanlarda konaklayan yolculardan alınan ücretler ve hanın dış cephesinde yer alan dükkânlardan alınan kiralarla sağlanmaktadır (Doğru, 1995). Üst katta revak çevresindeki odalar gelen tüccarların konaklaması için yapılmıştır. Konaklayan tüccarların yanlarında getirdiği malları ise avlu çevresindeki depolarda saklanmaktadır. Şehir hanlarının bazılarının konaklama işlevini yitirmesiyle ticaret hanları ortaya çıkmış böylece hanlar işlevsel olarak yolcu hanı ve ticaret hanı olarak ikiye ayrılmıştır. Ticaret hanlarında sadece tüccarların dükkânları bulunmaktadır. Ticaret hanlarının diğer hanlardan ayıran özellik geceleri içerisinde konaklama olmamasıdır. Dönüşüm geçiren bu hanların dikkat çeken giriş kapıları bulunmaktadır (Altan ve Özsoy, 2017). Zemin katta avlu çevresinde yer alan odalar depo, üst katta revakların çevresinde ise tüccarların büroları bulunmaktadır. Hanın cephesindeki dükkânlar ise sokağa açılmakta ve satış yapılmaktadır.

Hanların yapım sistemi kâgirdir. Malzeme olarak hanlarda taş ve tuğla kullanılmış, çatı örtü sisteminde ise kubbe, ahşap çatı, tonoz ve dam uygulanmıştır. Çatı

örtüsünde beşik, aynalı veyahut çapraz tonoz en yaygın olarak kullanılan şekillerdir (Kollektif, 1997).

Satış ve üretim ticareti yapan konaklama işlevini karşılayan hanlar ticaret kentlerinde çok sayıda inşa edilmiştir. Genellikle ilk örneklerine Osmanlının başkenti olan Bursa'da rastlanmaktadır. İstanbul'da da birçok han inşa edilmiştir. Türkiye haritasına baktığımızda ticaret aksı ve ticaret kentleri üzerinde sayıları çoğalmaktadır.

4.2. Hanların Dünya'daki Tarihsel Gelişimi

Osmanlı dönemine ait han yapılarını emsalleri dünya da ticaretin başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Her bölgenin kültürüne ve yapısına göre isim olarak ve yapı olarak değişiklik göstermiştir. Batıda bulunan Cermenler'de "Gasthoff", Latinler'de "Hospitium +Auberge", Anglo Saksonlar'da "Inn", Romenler'de "Mansion", Cenevizliler'de "Fondaco" gibi isimler alırken Ortadoğu ve Asya'da ise tarihsel gelişim sırasına göre "Ribat, Kervansaray ve Han" olarak adlandırılırlar. Hepsi de aynı amaç doğrultusunda yapılan, şehirlerarası yollarda konaklama işlevi gören, can ve mal güvenliğini sağlayan mekânlardır. Günümüzde ise bu yapılar yerini büyüklüğüne ve verdiği hizmete göre isminde değişiklik gösteren ancak genel adıyla otellere bırakmıştır (Güran, 1978).

Ortadoğu ve Asya'da dini ve askeri ikmal ve korunma yapıları olarak kullanılan ribatlar, batıda yapı yönünden bazı müstahkem manastırlarla benzerlik göstermektedir. Ancak askeri bir yönü bulunmamaktadır. Bu yapıları bazı Bizans kastelleri tipine de benzetmek mümkündür (Güran, 1978).

Bazı bilim adamları tarafından konaklama ve güvenlik işlevleriyle kullanılan hanların temeli ribatlara dayandırıldığını gibi, bazı batılı araştırmacılar bu görüşe aykırı olarak Bizans yapısı olan "Ksenedokion" un hanların orijini olduğu savunmaktadır. Ancak bugün bu yapının hiçbir örneği bulunmamaktadır. Deliller mevcut olmadığı için iddia edilen sav kanıtlanamamıştır. Karl Müller tarafından ise İran'daki Büyük Selçuklulara ait olan kervansarayların, Doğu Roma "Kastrumları" ile avlu ve kule açısından benzerlikleri olduğunu söyleyerek, Roma kasturumlarının hanların orijini olduğu iddia etmiştir. Ayrıca Kurt Erdmana göre de bu yapıların

temelinin Kasrül Hayrül Garbi'deki kervansaraylara bağlı olduğu, bu sebepten Sasani menşeili olduğunu belirtmiştir. Strzygowski ise hanların keşgardaki "Taşribat" adlı yapılara dayandığını belirtmiştir. Tarih boyunca eski yapı örnekleri, yeni yapıları etkilemiş, yeni yapılar da eskilerin etkisinde kalıp sonraki dönemlere aktarılarak örnek olmuş ve böylece Türk han mimarisi anlayışı Osmanlı hanlarına kadar ulaşmıştır (Güran, 1978).

4.3. Hanların Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

Türk devletlerinde hanların ilk karşımıza çıkış şekli dini ve askeri mekânları barındıran, din adamları ve orduların ikmal merkezi amacıyla kullandığı ribat yapılarıdır. Daha sonra göçebe düzenin etkisi, Uzakdoğu ve Avrupa arasında alışverişin yapılması ve ticaretin canlanmasıyla inşa edilen kervansaray yapıları yapısal ve işlev özelliklerini ribatlardan almış olup şehirlerarasında ticaret yolları üzerinde kurulmuştur. Tüccarların kullandığı kervansaraylar mal ve can güvenliğinin sağlanması için ribat yapılarının da temel özelliği olan kale gibi, yüksek duvarlı, tek giriş çıkışı olan güvenlikli bir mimariye sahiptir. Türklerin yerleşik hayata geçmesiyle ticari faaliyetler devletler arasında önem kazanmıştır. Ticaretin etkisiyle, kervansarayların işlev ve planlamasını örnek alan şehir içi ile şehri dışı hanlar yapılmıştır. İlk Türk devletlerinden başlayarak Osmanlı devletine kadar yapıların evrimleşmesiyle hanların temelleri atılmış ve bazı han örnekleri günümüze ulaşarak geçmişe ışık tutmuştur.

4.3.1. İlk Müslüman Türk Devletlerinde Hanın Gelişimi

İlk Müslüman Türk devletleri dönemi başında hanlar ilk olarak yapısal ve işlevsel benzerlik gösterdiği orduların savaş sırasında depolama korunma yerleri olan ribat yapıları olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk ribatlar benzeri yapılara Abbasîler döneminde karşımıza çıkmaktadır. Bu ribatlara örnek olarak kuzey Afrika valisi Harşama'nın 795 te Tunus'ta yaptırdığı yapılar verilmektedir (Güran, 1978). Bazı kaynaklarda ilk ribat benzeri yapı örneği olarak Emeviler döneminde Hişam Bin Abdülmelik tarafından 727'de yapılan Kasrü'l-Hayr el-Garbi (Şekil 4.1.) gösterilmektedir (Hillenbrand, 2005). Bu yapılar külliye biçiminde yapılmış saray, hamam ve handa meydana gelmektedir.

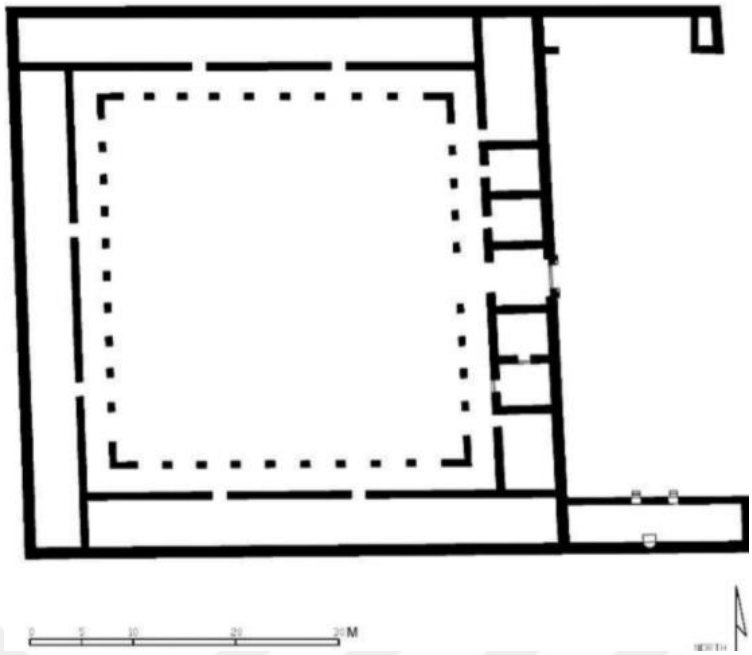

Şekil 4. 1. Kasrü'l-Hayr el-Garbi Han Planı (URL-7)

Bizans kalelerine benzemekte olan ilk ribatlar kareye yakın düzgün dikdörtgen avlusu olan plan şemasına sahiptir. Masif silindirik piliyelerle desteklenmiş, köşe kuleleri ve duvarlarıyla kale görünüşünü andırmaktadır. Üst örtüsü düz damdır. 20 metre yüksekliğe varan kuleler hem gözcülük hem de saldırıya karşı güvenlik açısından avantaj sağlamaktadır (Güran, 1978).

İlk Müslüman Türk devletlerinde en eski ribat yapılarına Gazneliler ve Karahanlılar döneminde rastlanmaktadır. Gazneliler döneminde en eski ribatlardan birisi olan Ribat-ı Mahi (Şekil 4.2.) bir diğer adıyla Ribat-ı Çahe Gazneli Sultan Mahmud tarafından 1019-1020 yılında Tus-Serahs yolu üzerinde yapılmıştır. 11. yüzyıl başlarında yapılmış olan ribat 70.68x71.92 metre ebatlarında kare biçiminde, 4 eyvanlı ve tek avlulu plan tipine sahiptir. Tuğla süslemeleri, duvarlarında yuvarlak kule kullanımı önemli özelliklerindendir. Tüm bu özellikleri ve eyvanların birinin arkasında kubbelerin yer almasıyla Karahanlı mimari için devam niteliğinde olup, büyük Selçuklu kervansaraylarına öncülük ederek devletlerarasında mimari bir bağlantı kurmuştur (Güran, 1978).

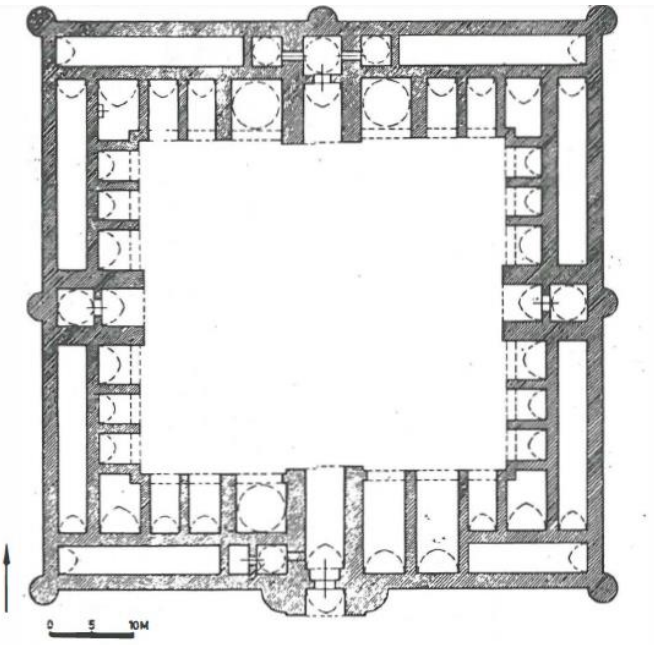

Şekil 4. 2. Ribat-ı Mahi (URL-8)

Gazneli dönemine ait 11. yüzyıl başlarında yapılmış bir başka örnek Sengbest Ribat'ıdır. 1028 yılında Gazneli Mahmud'un Tus valisi Arslan Cazip tarafından Tus-Herat ve Nişapur- Merv yolları kavşağında yapılmıştır. Ribat-ı Mahi'den yaklaşık olarak 5 fersah mesafededir (Güran, 1978).

Gaznelilerden sonra Karahanlılar dönemindeki iki önemli ribat örneğinin birisi Semerkant-Buhara yolu üzerindeki Ribat-ı Melik (Şekil 4.3.) ve diğeri ise Hocend - Semerkant- yolu üzerinde bulunmaktadır (Aslanapa, 1984). 1079 yılında Karahanlı hükümdar Nasr Bin İbrahim zamanında inşa edilmiş olan Ribat-ı Melik, 86x86 metre boyutlarında dışa kapalı, kare formda, iki katlı, 4 eyvanlı, revaklı avlulu bir plana sahiptir (Güran, 1978). Avlu etrafında tonozlu odalar bulunmaktadır (Aslanapa, 1984). Duvarlar 12 metre yüksekliğinde olup, malzeme olarak kerpiç ve tuğla kullanılmıştır. Yapının köşelerinde ve cephesinde tuğladan silindir biçiminde kuleler bulunmakta ve üst bitişlerinde sivri kemerlerle bağlanmıştır. Merv bölgesi kale mimari tarzının bu ribatta uygulandığı görülmektedir (Güran, 1978). Sivri kemerli abidevi taç kapılarda kufi yazı bezemeleri bulunmaktadır. Bu özelliklerle Karahanlı dönemi ribat özelliklerini yansıtmakta olan bu yapılar kale gibi kütlesel bir mimari sahip olup erken dönem kervansaray yapısı mimarisini temelini göstermektedir (Gülenaz, 2011). Yapının günümüzde ön cephesi ayakta kalmış ve harap haldedir.

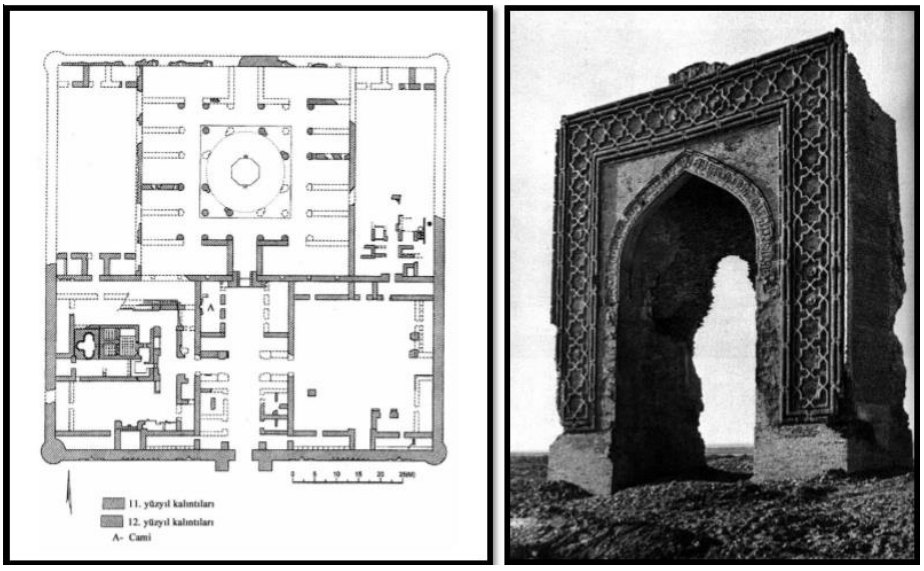

Şekil 4. 3. Ribat-ı Melik (URL-9)

Zamanla ribat sayıları savaşların azalması ve yerleşik hayata geçilmesiyle azalmaya başlamış, yerini ticaretin artması ve önem kazanmasıyla tüccarların seyahat ettikleri yollar üzerine güvenli bir şekilde konakladıkları kervansaraylar almaya başlamıştır (Usta, 1994). Kervansaraylar mimari özellikleri açısından ribat yapıları ile benzerlik gösterseler de, hitap ettikleri kullanıcı ve amaç ile birbirlerinden ayrılmaktadır. Menziller arası konumlandırılan kervansaraylar, kervan ve yolcuları göçebe ve eşkıyaların saldırılarından koruyup, konaklayabilecekleri ve mallarını güvenli bir şekilde saklayabilecekleri yapılardır (Cezar, 1981). Bu yapılarda yolcular geceledikleri için tüm gereksinimlerini karşılamaları gerekmektedir. Bu amaçla içlerinde yemekhane, yatakhaneler, ahırlar, erzak ambarı, samanlık, ticari eşya deposu, hamam, mescit, şadırvan, revir, eczane, ayakkabıcı, nalbantlara kadar her türlü ihtiyaçları karşılayacak birim bulunmaktadır. Ayrıca kervansaraylar devlet adamları tarafından yaptırılan vakıflardır ve yolcular parasız konaklamaktaydı (Turan, 1946).

Kervansarayların ilk örneklerine Karahanlılar döneminde ulaşılmaktadır. Bu dönemde gelişen ve sonraki dönemlere örnek olan kervansaraylar mimari olarak, merkezcil bir plan tipi olan orta avlulu kare ve dikdörtgen yapıdadır. Avlu etrafında dört eyvan ve odalar toplanmaktadır. Kütle anıtsal taç kapı, kalın dış duvar ve üstündeki kulelerden, üst örtü olarak da kubbe ve tonozlardan gibi yapı elemanlarından oluşmaktadır. Yapı malzemesi olarak da tuğla ve kerpiç kullanılmıştır (Usta, 1994).

Karahanlılar döneme ait önemli kervansaraylardan birisi 11. yüzyılda yapılmış olan Dehistan kervansarayıdır (Şekil 4.4.). Bu kervansaray tek eyvanlı, avlulu 37x 36 metre kare plan tipine sahip olup, köşelerde kuleleri ve avlu çevresinde revakları bulunmaktadır (Güran, 1978). Bu yapının büyük Selçuklu dönemi kervansaraylarına öncülük ettiği, Büyük Selçuklu dönemindeki Tuğrul bey zamanında yapılmış olan Ribat-ı Anuşirvan'a ve Melikşah tarafından yapılmış olan Ribat-ı Zafarani'ye plan olarak örnek olduğu görülmüştür (Aslanapa, 1984).

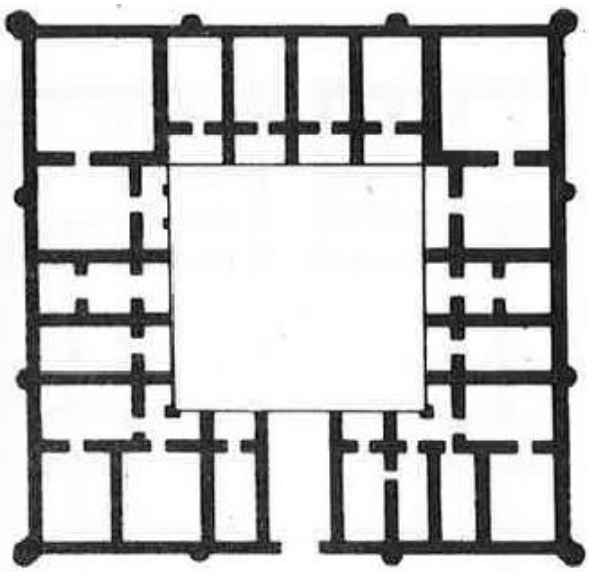

Şekil 4. 4. Dehistan Kervansarayı (URL-10)

Day (Daya) Hatun kervansarayı (Şekil 4.5.) Karahanlılar döneminin bir diğer önemli kervansarayıdır. 11. yüzyılı sonu 12. yüzyıl başlarında Amul'dan Harzem'e giden eski yol üzerinde Amu Derya kıyısında yapılmış olan kervansaray, dört eyvanlı, Emevi kasırlarını hatırlatan kare planıyla revaklı avluya sahiptir. Cephelerde köşe kısımlarında kuleler ve yanlarında silindir payeler bulunmaktadır (Güran, 1978). Malzeme olarak kerpiç ve tuğla kullanılmıştır. Simetrik plana sahip olup, 30x30 metre boyutlarında kare bir avlunun etrafında odalar sıralanmıştır. Revakların arkasında bir bölümde dikdörtgen plan tipinde ahır ve yolcu bölümleri bulunmaktadır. Yapının üst örtüsü olarak oda kısımları kubbe veya sivri haç tonozlarla, ahır ve revakların üstü sivri kemerli tonozlarla örtülmüştür (Kuyulu, 1996).

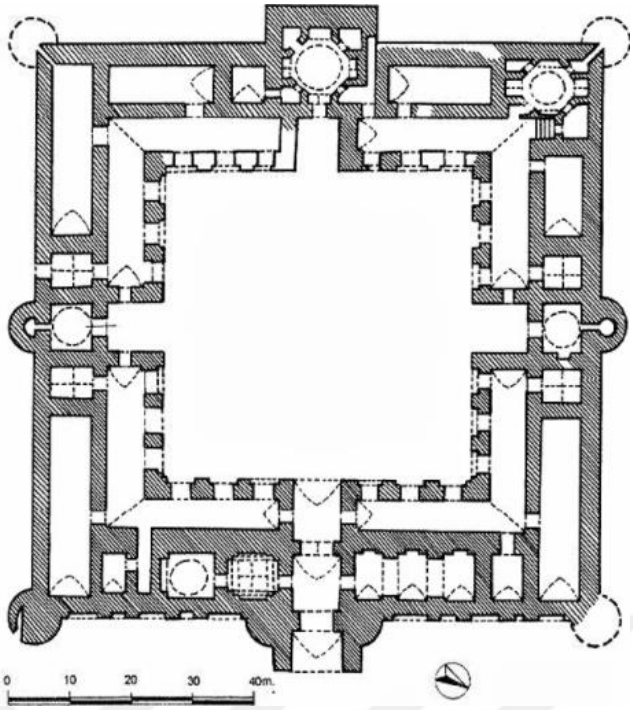

Şekil 4. 5. Day Hatun Kervansarayı (URL-11)

11. yüzyılın ikinci yarısında Merv-Amul yolu üzerinde Akçakale Kervansarayı (Şekil 4.6.) yapılmıştır. Kerpiç ve tuğla karışımı malzemeden yapılmış olan yapı, kare biçiminde iki avlulu ve her avlusuna bakan dört eyvan bulunmaktadır. Yapı plan tipi olarak Büyük Selçukluların 1115 yılında yapılmış olan Ribat- Şerif'e benzemektedir (Güran, 1978). Giriş kısmında yer alan avlunun etrafında ahır olarak kullanılan mekânlar bulunurken, ilk avludan geçerek ulaşılan ikinci avlunun etrafındaki birimler daha küçük ebatlı olup yolcuların konaklaması için ayrılmıştır (Arslan, 2019).

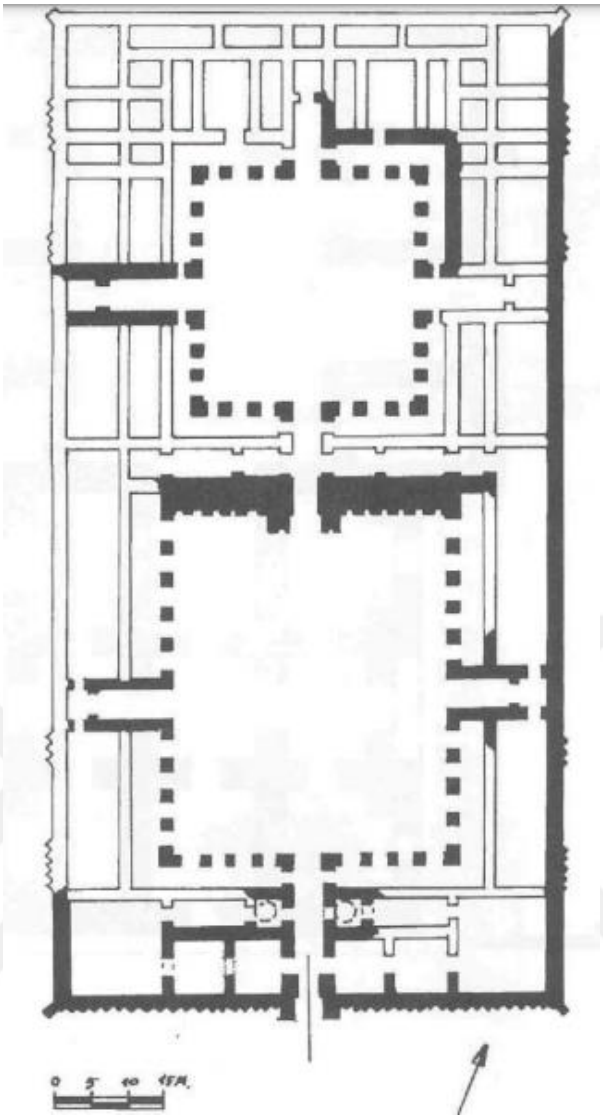

Şekil 4. 6. Akçakale Kervansarayı (Kuyulu, 1996)

11. yüzyılın ikinci yarısı yine Karahalılar dönemini olan Başane (Kurtlutepe) Kervansarayı (Şekil 4.7.), önde açık, arkada kapalı kısmı ile sultan hanlarına öncülük eden bir plan tipine sahiptir (Benli, 2007). Mervin kuzeydoğusunda bulunan Başane Kervansarayı, avluya bitişik olarak inşa edilmiş kapalı bir alana sahiptir. Kapalı bölümler avlu etrafında kullanılan mekânlar dışında ayrı bir bölüm olarak kullanılmıştır. Revağı olmayan avlunun çevresinde bulunan 4 eyvana mekanlar yerleştirilmiş olup, kapalı bölümde ise ortada bir sirkülasyon alanı ve etrafında mekanlar bulunmaktadır (Cansever, 2013).

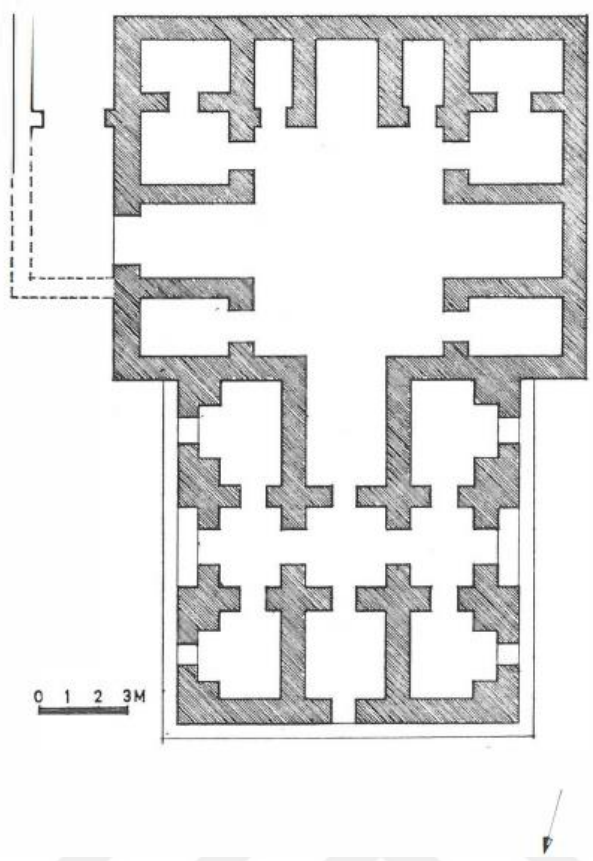

Şekil 4. 7. Başane (Kurtlutepe) Kervansarayı (URL-12)

4.3.2. Büyük Selçuklu Devletlerinde Han Gelişimi

Büyük Selçuklu imparatorluğu 1040'da kurulmuş olup, 11. ve 12. yüzyıllarda hüküm sürdüğü topraklar olan İran'da siyasi ve kültürel olarak Sasani sanatı ile karşılaşmışlardır (Güran, 1978). İlk Türk İslam devletlerinde yapılmış olan özgün mimariye sahip ribat ve kervansaraylar, Büyük Selçuklu Devleti yapıları için kaynak olmuştur. Plan tipi, kullanım şeması, mekan organizasyonu açısından Büyük Selçuklu dönemine ait kervansaraylar ilk Türk İslam Devletleri yapıları ile benzerlik göstermektedir. Güran'a (1978) göre Karahanlı ve Gazneliler döneminde önemli mimari öğeler olan duvar nişleri, kubbeler, sivri kemerler, eyvanlar bu dönemde de yapılarda kullanılmaya etmiştir. Temelleri Asurlulara dayanan ilk Türk İslam Devletleri mimarinin bir parçası olan, Gazneliler'deki yapılar olan Ribat-ı Mahi ve Leşker-i Bazar'da bulunan, Karahanlı eserleri ve bütün kervansaraylarda bulunan eyvanlı avlu düzeni Büyük Selçuklu Devletleri'nde de devam etmiştir (Güran, 1978).

Bu dönemde yapılmış olan önemli kervansaraylar bulunmaktadır. Bunlardan birisi Tuğrul Bey zamanında 11. yüzyılın ilk yarısında Simnan-Şahrud yolunda Ehvan' da

inşa edilen Ribat-ı Anuşirvan (Şekil 4.8.) yapısıdır. Taş ve tuğla malzeme kullanılmış olan yapı avluya açılan 4 eyvanlı, revaklı, avlu çevresinde sıralanmış odaları ile 72x72 metrelik kare bir plana sahiptir. Cephelerinde köşe noktalarda silindir, cephelerde ise yarım silindir olan üstü kubbeli kuleler bulunmaktadır (Güran, 1978).

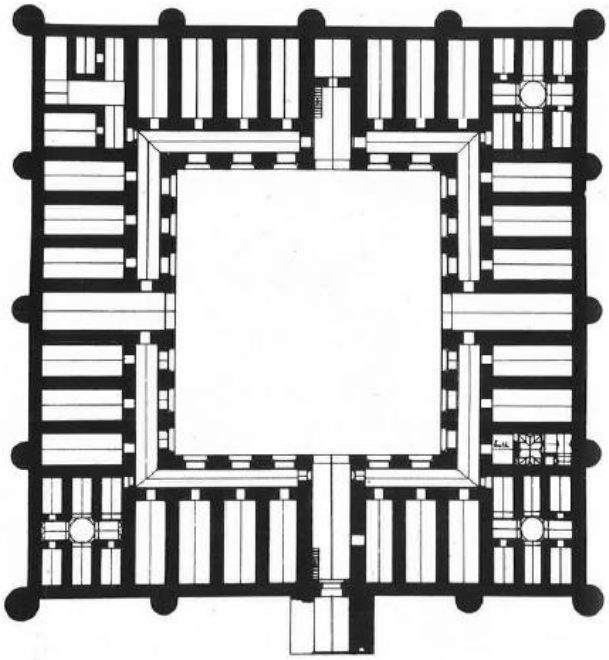

Şekil 4. 8. Ribat-ı Anuşirvan (URL-13)

Yine yakın dönemde Melikşah'ın Nişapur-Sebzevar yolunda yaptırmış olduğı Ribat-ı Zafarani, avlulu, 4 eyvanlı 75x75metrelik kare bir plana sahiptir. Günümüzde harabe durumdadır. Selçukluların en önemli eserleri arasında Ribat-ı Şerif (Şekil 4.9.) gelmektedir. Meşhed ve Serahs arasında 1115'te yapılan yapı, iki avlulu ön kısmı dikdörtgen, ikinci kısmı kare plan tipinde iki bölümden oluşur. Her iki kısımda odalar avluya açılan eyvanlar arasında dizilmiştir. Cephede köşelerde kuleler, aralarda kubbeli mekânlar bulunmaktadır. Yapı giriş kısmı açısından Day Hatun Kervansarayına, plan tipi olarak da Akçakale Kervansarayına benzemektedir (Güran, 1978).

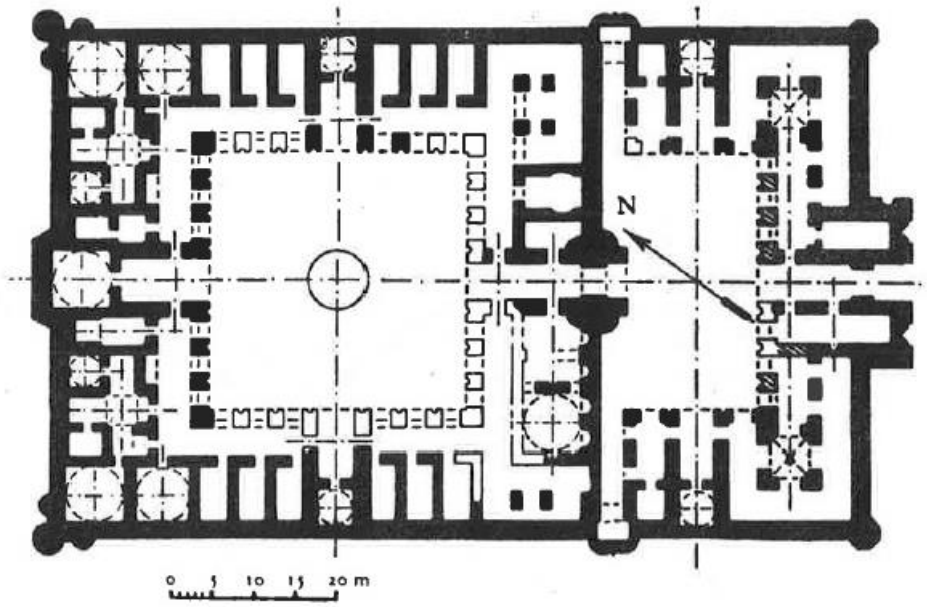

Şekil 4. 9. Ribat-ı Şerif (URL-14)

4.3.3. Anadolu Selçuklu Devletlerinde Han Gelişimi

1077 yılında Süleyman Şah tarafından Anadolu Selçuklu devleti kurulmuş olup, merkezi İznik olarak belirlenmiş, ancak Bizansların İznik'i geri almasıyla ikinci bir merkez Konya olmuştur. Konya, Kayseri, Amasya, Sivas, Amasya ve Malatya gibi şehirler Anadolu'da önemli Selçuklu şehirlerinden olmuş, sonrasında Sinop, Antalya ve Alanya gibi şehirler de dâhil olmuştur. Uygurlular, Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklular ile devam edip gelişen Türk sanatını, Anadolu Selçuklu devleti ile devam etmiş ve Anadolu'da yayılmasını sağlamıştır (Güran, 1978).

Anadolu'da önemli bir konumda yer alan Selçuklular, ticaretin önemini kavramış ve gelişmesi için gereken alt yapıyı sağlamışlardır. Ticaret yollarını güvenli hale getirme, askeri birlikler tarafından ticari malların taşınmasına yardım, ticaret yolları üzerinde yolcuların her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan kervansaraylar yaptırmak gibi ticaret için gereken şartlar hazırlanmıştır (Turan, 1946). Böylece Anadolu iki kıtayı bağlayan önemli bir ticaret aksı olmuştur. Selçuklular döneminde bu ticaret yollarına çok sayıda kervansaray inşa edilmiştir. Selçuklular zamanında inşa edilen kervansaray sayısı Osmanlı döneminden daha fazladır (İlter, 1969).

Anadolu Selçuklu dönemi Türk İslam mimarisi ile Osmanlı dönemi arasında köprü vazifesi görmüş, sivri kemer, giriş, avlu düzeni gibi geçmişten gelen önemli yapı elemanları kervansarayların önemli mimari unsuru olmuştur. Bu döneminde inşa

edilen kervansaraylar, Anadolu'da coğrafi koşullardan dolayı ulaşım zorluğu ve yollarda güvenlik azlığı yüzünden mimarisinde değişiklikler uğramış, önceki dönemde yapılan kerpiç ve tuğla ribatlarına karşılık, daha güvenli, tamamen taştan kale gibi kervansaraylar ortaya çıkmıştır. Normal zamanlarda konaklama yeri olarak kullanılan kervansaraylar savaş sırasında kale vazifesi görmüş bu sebeple pencereler az ve küçük boyutta mazgal niteliğinde yapılmıştır (Güran, 1978).

Devlet hükümdarları, büyükleri ve hayırseverler tarafından kurulan ve hizmet veren hanlar, kervanları üç gün süreyle bedava konaklatmakta, kervanların ihtiyaçları ve bakımlarını ücretsiz karşılanmaktadır. Kervanların olası ihtiyaçlarını karşılamak için bünyelerinde ahır, mescit, hamam, ayakkabı tamircisi, nalbant, hekim, baytar vs. gibi birimler bulunmuştur. Baskın ve soygun gibi olası sorunlarda ise zarara uğrayanların kayıplarını devlet ödemekteydi (Güran, 1978).

Güran' göre Anadolu Selçukluların döneminde kervansaraylar 3 farklı tipte karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki Türk devletlerinin yapısında 4 eyvanlı, merkezi, üstü açık avlulu hanlar; bir diğeri sadece Anadolu'da görülen avlusuz ve üstü örtülü hanlar; sonuncu olarak da bu iki tarzın karışımından oluşan açık avlulu ve kapalı bölümü olan karma hanlardır.

Üstü Açık Avlulu Plan Şeması: Bu plan tipi kare veya dikdörtgen biçiminde, çevresinde çift sıra revakların bulunduğu üstü açık avlu etrafında sıralanan üstü kapalı mekânlardan oluşmaktadır. Bu plan tipine örnek olarak I. İzzeddin Keykavus tarafından 1211-1219 yılları arasında Antalya'ya 13 km mesafede yapılmış olan Evdir Han (Şekil 4.10.) verilmektedir. 2. Kılıç Arslan tarafından yapılan Alay Han'dan sonra ikinci sultan hanıdır. Duvarlarda kesme taş malzeme kullanılmış, 4 eyvanlı Evdir Hanın, cephelerinde kare kuleler bulunmaktadır. Günümüzde yıkık bir halde bulunmaktadır (Güran, 1978).

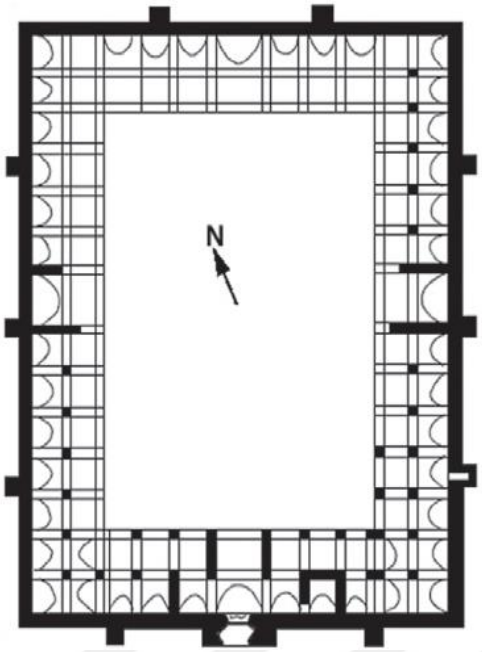

Şekil 4. 10. Evdir Han (URL-15)

Bu plan tipi için diğer örnekler ise Kırkgöz Han (Şekil 4.11.) ve Alay Han'dır. Bu hanlar karakteristik olarak birbirine benzemektedir. Antalya-Isparta yolu üzerinde yapılmış olan Kırkgöz Han'da girişin karşısında iki sıra revaklı bölüm bulunakta, bir sıra dar beşik tonozlu revaklı bölme olduğu görülmektedir (Güran, 1978).

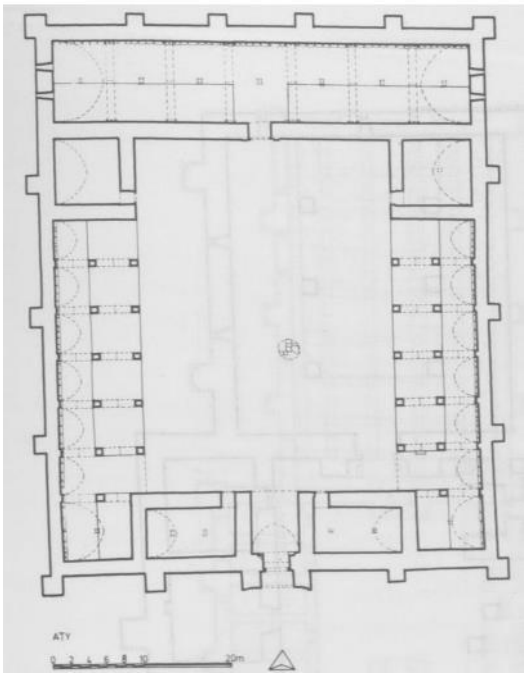

Şekil 4. 11. Kırkgöz Han (URL-16)

Üstü Kapalı Avlusuz Plan Şeması: İlk Türk devletlerinde hiç kullanılmamış, ilk defa Anadolu Türklerin girmeleri ile kullandıkları bir plan tipidir. Kare veya dikdörtgen

tek bir yapıdan oluşmakta olup, mekanlar neflerle bölünmüştür. Yolcuların yatabilmesi için duvarla bitişik neflerde zemin yükseltilmiştir. Yolcuların hayvanları orta neflerde barınmaktadır. Genelde neflerin üst örtüsü tonoz olmasına rağmen bazılarında orta kısmı kubbe olarak yapılmıştır (Usta, 1994). Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından 1236-1246 yılları arasında Antalya yolu üzerinde Alanya'ya 15 km mesafede yapılmış olan Şerefza Han (Şarapsa Han) (Şekil 4.12.) örnek olarak gösterilmektedir. Plan tipi olarak dikdörtgenden oluşmaktadır. Tonozlu üst örtüsü ile tek koridordan meydana gelen, tek nefli önemli bir örnektir. Günümüzde harap durumdadır (Güran, 1978).

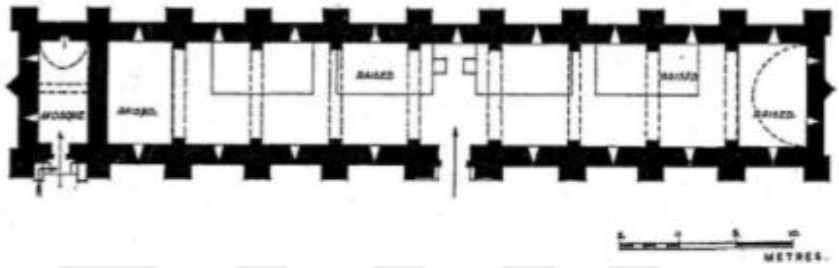

Şekil 4. 12. Şerefza Han (URL-17)

Anadolu Selçuklu döneminde yapılan avlusuz kapalı kervansaraylar birbirine pararlel nefler halinde paye sütun ve kemerlerin ayırdığı koridorlardan ibarettir. Nef sayısı bu yapılarda 1 ila 5 arasında değişiklik göstermektedir. 5 nefli hanlara örnek olarak, dikdörtgen planlı Antalya-Burdur yolu üzerinde 1239 yılında yapılan İncir Han ve 1246 yılında yapılan Susuz Han (Şekil 4.13.), Konya-Ankara yolu üzerindeki 1330 yılında yapılan Horozlu Han gösterilir (Güran, 1978).

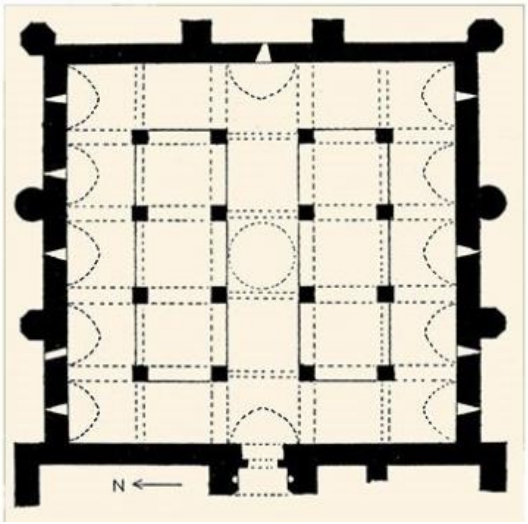

Şekil 4. 13. Susuz Han (URL-18)

Karma Plan Şeması: bu plan tipi yukarda bahsedilen açık avlu plan tipi ve üstü kapalı avlusuz plan tipinin birleşiminden ortaya çıkmıştır. Yapı bünyesinde iki tipi de barındırmaktadır. Ancak iki biçimin kaynaşması yönünden de iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grupta avlulu açık kısım ile kapalı örtülü kısım uç uca birleşirken, ikinci grup ise avlulu kısımla kapalı kısmın iç içe kaynaşması ile ortaya çıkmıştır. Avlulu kısımla örtülü kısmın uç uca birleşmesiyle oluşan gruba örnek olarak Türkistan'da yapılmış olan Başane Kervansarayı verilmektedir. İkinci bir örnek olarak Konya-Aksaray- Niğde yolunda Aksaray'a 42 km kala I. Alâeddin Keykubad tarafından 1229 yılında yapılmış olan Sultan Han (Şekil 4.14.) verilmektedir. Avlu ortasında kare plan tipinde mescidi bulunan ihtişamlı girişe sahip bir yapıdır. Harap halde iken restore edilerek günümüze kazandırılmıştır (Güran, 1978).

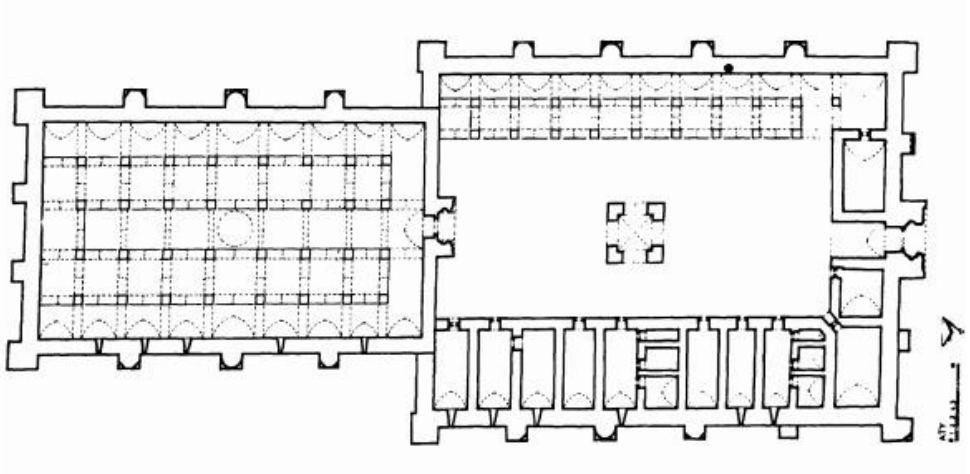

Şekil 4. 14. Sultan Han (URL-19)

İkinci grup olan avlulu kısım ile kapalı kısmın iç içe geçmiş plan tipi için Alara Han'ı (Şekil 4.15.) örnek verilmektedir. I. Alâeddin Keykubad tarafından 1231 yılında Antalya- Alanya yolu üzerinde yapılmıştır (Güran, 1978).

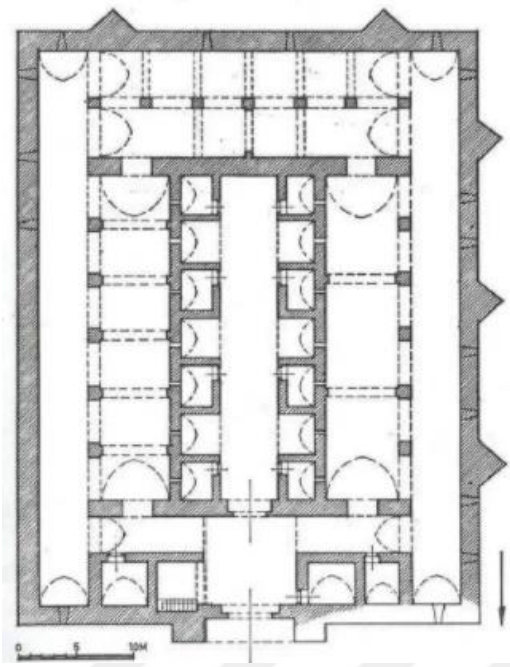

Şekil 4. 15. Alara Han (URL-20)

Türk İslam dönemindeki hanlara göre Anadolu Selçuklu döneminde planlarda bazı değişiklikler bulunmaktadır. Mescidin yeri bu değişikliklerden biridir. Kayseri- Sivas yolu arasında bulunan iki sultan hanı, Akşehir- Çay yolu arasında bulunan İshaklı Hanı ve Kayseri- Aksaray yolu üzerinde bulunan Ağız Han plan olarak karma plan tipinde olup, avlulu açık kısım ile kapalı örtülü kısım uç uça eklenerek oluşturulmuştur. Bu hanların mescitleri de avlulu olan bölümde avlunun ortasında bulunmaktadır. Konya-Bayşehir yolu üzerinde bulunan Kızılören Han yukarda sayılan diğer hanlarla aynı plan tipine sahiptir, ancak mescit cephe çıkıntısının sol tarafında konumlanmıştır. Konya –Aksaray yolu üzerindeki Zazadin Han ve Avanos'taki Saruhan veya Alara handaki mescitler ise portalin üstünde yer almaktadır (Güran, 1978).

Bir diğer farklılık ise iç ve dış portallerin aksları her zaman binanın esas aksı üzerinde bulunmamasıdır. Kırşehir civarında yapılan Kesik Köprü Han ve Ağzı Kara Han örnek olarak gösterilmektedir. Bu hanlarda dış portaller avlulu kısmın yan tarafında bulunmaktadır (Güran, 1978).

4.3.4.Osmanlı Dönemi Han Gelişimi

Anadolu Selçuklular'dan süre gelen mimari oluşuma Osmanlı döneminde de yenileri eklenmiş, birçok kervansaray ve şehir hanları yapılmıştır. Sadece bu bölgede değil,

komşu bölgelerde de özellikle Suriye, Mısır ve Irak'ta plan tipi ve mimarisi Anadolu kervansaraylarına benzer eserler yapılmıştır (Güran, 1978). Han ve kervansaray yapıları, ilk Türk devlerinden Osmanlı'ya kadar geçen sürede kale görünümlü ve daha korumacıdır. Ancak ticaretin artması ve şehirlerin büyüyüp gelişmesiyle işlevsel ihtiyaçlar değişmiş, bu da han ve kervansaraylara mimari olarak yansımıştır (Gürpınar, 2009). Selçuklu dönemindeki güvensizlikten gelen korumacı yaklaşım Osmanlı'da yerini daha huzurlu bir ortama bırakmıştır. Osmanlı'dan önce ticaret yollarında daha çok menzil hanı, kervansaraylar inşa edilirken, bu dönemde bunların inşa sayısı azalmış, şehir hanları yapılmaya başlanmıştır (İlter, 1969).

Tüm bu değişimlerin etkisiyle, Osmanlı dönemi; mimari, kütle, boyut, oran, yapım tekniği, cephe yapısı açısından eski dönemlerle farklılık göstermiştir. Kütle boyutları azalmış ve sadeleştirilmiş, cephelerdeki boyutlar azalmış, kale görünümünden çıkmış, girişlerin büyüklüğü ve ihtişamı azalmış, genel olarak sadelik tercih edilerek yapıların heybetli görünüşü insan ölçeğine yaklaşmıştır (Güran, 1978).

Ayrıca bu dönemde ortaya çıkan şehir hanları, konaklama amaçlı tüccarların mallarını sattığı, değiş tokuş ettiği, konakladığı alanlar iken şehir merkezlerinde yer almalarının etkisiyle bazıları konaklama özelliğini kaybetmiştir. Bu hanlar ticaret hanı olarak kullanılıp, esnafın ve tüccarın malları depoladığı, sattığı ve yazıhanelerinin bulunduğu yapılar olmuştur.

Bu dönemdeki hanların plan ve mekân anlayışının geçmiş dönemlerle biçimsel yapısı ve mekân dizimi benzerlik gösterse de detaylı incelendiğinde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Osmanlı şehir hanları mimarisinde, kapalı kısımların ve avlunun formu, eski dönemlerdeki gibi muntazam dikdörtgen ve kare biçimini kaybetmiştir. Bu yapıların formları bulunduğu arsa ve yola göre şekil almış, ihtiyaçlara en geniş ölçüde cevap verecek şekilde planlanmıştır. Ayrıca avlu çevresinde bulunan revakların arkasında yolcular için mekânlar bulunurken, hayvanlar için yapılan ahırlar bu mekânlardan nefler halinde ya da ayrı mekânlar olarak kopmuş olması önemli bir gelişmedir (Güran, 1978).

Osmanlı döneminde yapılan han ve kervansarayların cephe düzenleri geçmiş döneme göre temel özellikleri alsa da, birçok açıdan farklı bir karaktere sahiptir. Yapıda ahırın bulunduğu cephe mazgal pencerelerle aydınlatılmış ve pencerelerin yanında

ocak ile bacalarla havalandırma sağlanmıştır. Genelde iki katlı olan hanların zemin kattaki mekanların arkasında cephelerde yer alan dışa açılan dükkan bulunmaktadır. Bu sebeple bu mekanların avluya bakan cephelerde pencere ve kapı bulunmaktadır ve revağa açılmaktadır. Üst katta ise yine aynı şekilde avluya bakan cephede kapı ve pencere bulunmakta olup dışa bakan cepheye açılmış bir iki pencere ise cephelerin düşey yükselen hatlarını oluşturmaktadır. Bu düşeyde yükselen hatları sınırlayan unsur ise tuğladan kirpi saçak firizi ya da taştan yapılan cepheler için taştan bordür olmuştur.(Cantay,1988).

Yapılarda malzeme olarak taş tuğla kullanılmıştır. Ancak taş duvarlar tuğla hatıllarla beraber kullanılmıştır. Harç olarak genelde hafif horasan harcı tercih edilmiş, ama kum harç da kullanılmıştır. Basınca karşı dayanıklı ve 28x28x3 cm. boyutlarında olan tuğla kemerlerde, daha çok kubbelerde ve taş sıraları arasında hatıl olarak kullanılmıştır. Döşeme için kullandıklarında kalınlıkları5-7 cm ye kadar çıkabilmektedir. Ahşap olarak yapılan hiçbir kapı ve pencere günümüze ulaşmadığından bu konuda fikir beyan etmek zordur. Ancak ahşap olarak mukavemeti yönünden en çok tercih edilen meşedir ve hanlarda kullanıldığı düşünülmektedir. Hanların üst örtülerinde malzemesi olarak kiremit kullanılmıştır. Ancak bu örtüler zaman içinde çok fazla ve özgün halini değişikliğe uğramış ve özgün halini kaybetmiştir. Fatih döneminde ise kubbe ve çatılarda kurşun malzeme tercih edilmiştir. Taş olarak küfeki kullanılmış fakat farklı taşlardan da istifade edilmiştir. Mermer hiç kullanılmamıştır (Güran, 1978).

Hanlar yapım sistemi olarak kâgir yapılardır. Yığma taş duvarlar ve tuğla hatıllı taş tekniği kullanılmıştır. Bazı örneklerde cephede moloz taş duvar görülse de, daha çok iç bölmelerde, tali kısımlarda ve bodrum, ahır gibi mekânlarda tercih edilmiştir. Osmanlı han mimarisinde özellikle örtü sisteminde tuğla kullanılmış, böylece taşa göre hafif olması yapı için avantaj olmuştur. Bu yapılarda yük aktarımı örtü sisteminin taşıyıcı elemanı olarak kullanılan kemerler, yükü duvarlara ve payelere aktarmaktadır. Kemerler bu yapılarda nefleri ayırıp, dikine birbirine bağlar ya da neflerin tonoz örtüsünün kaburgasını oluşturarak, açılmayı önleyen çıkıntılı bir karkası oluşturmaktadır (Güran, 1978).

Türk mimarisinde örtü biçimi olarak tonoz, kubbe, ahşap çatı ve düz toprak dam gibi çeşitler bulunmaktadır. Bunlardan düz toprak dam örtü biçimi dışındakiler han mimarisinde kullanılmış, genel olarak da tonoz örtü sistemi tercih edilmiştir. Rahatlıkla yapıların üstleri kapatılabildiği için kare ve kareye yakın mekânların üstleri çapraz veya aynalı tonoz, dikdörtgen mekânların üstleri ise beşik tonoz ile örtülmüştür (Güran, 1978). Ahşap çatı sistemi ilerleyen dönemlerde kullanılmış beşik veya kırma ahşap çatı yapılmıştır.

Osmanlı döneminde han ve kervansaraylar yapıları için çeşitlilik artmış, farklı özelliklere sahip plan tipleri görülmüştür. Literatüre bakıldığında hanlar ve kervansaraylar mimari ve yapısal özellikler açısından birçok başlık altında toplanarak gruplandırılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda hanların plan tipine göre avlusuz, avlulu ve avlu sayısına göre ayrıldığı, mekân organizasyonuna göre ahırsız, ahırlı ve ahırlı başlığı altında ahırın yapı ile ilişkisine göre alt başlıklara ayrıldığı, işlevine göre yolcu ve ticaret (iş) olarak ikiye ayrıldığı, kat sayısına göre; tek katlı, çift katlı, çok katlı olarak üçe ayrıldığı, konumuna göre, menzil ve şehir olmak üzere ikiye ayrıldığı, yapının bulunduğu yapı topluluğuna göre bağımsız, külliye bünyesinde olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmüştür. Aşağıda verilen bütün han tipleri ile ilgili detaylı bilgi ve örnekler verilmiştir.

Menzil hanı Osmanlı imparatorluğu sınırları içinde, hac yolları üzerinde seyahat eden yolcuların ve tüccarların güvenli bir şekilde konaklamaları ve dinlenmeleri için yapılmış yapılardır. Bursa-Manyas yolu üzerinde Apolyont gölü kuzeyinde bulunan 1394 yılında Yıldırım Beyazid zamanında İne Bey Subaşı tarafından yaptırılan Issız Han bu han tipine örnektir. 42x22 m boyutlarında kesme taştan ayaklar üzerine ortada yüksek, yanlarda alçak üç tonozlu bir yapı olup dıştan meyilli bir çatı ile örtülüdür (Engin, 2002). İnegöl yakınlarında yapılmış menzil hanı olan Karaca Bey kervansarayı (Şekil 4.16.) kervanların ikamet ettiği, orta kısmı hayvanlar için ayrılmış kenarlar da yolculara hitap etmektedir. Yapının önemi arası boş çift kat tonoz ile örtülüdür.

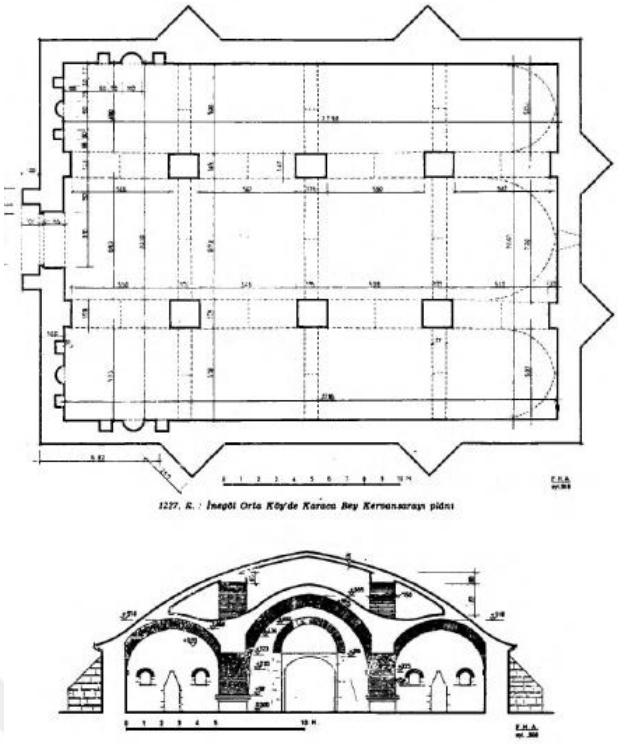

Şekil 4. 16. Karaca Bey Kervansarayı (Ayverdi ve Yüksel, 1982)

Osmanlıda ortaya çıkan şehir hanları şehir merkezlerinde önemli ticaret noktaları olmuştur. Hem konaklama yapılan, hem işyerlerinin olduğu hem de malların depolandığı mekânlar olmuştur. Osmanlı şehir hanlarından günümüze ulaşan ilk örnek Orhan Gazi tarafından 1336'da yapılan Emir Han'dır (Şekil 4.17.). Alt katta 36 revak önü penceresiz mahzen, bir ahır, üst katta 38 pencereli ve ocaklı konaklama odası bulunmaktadır. Revaklar ve kemerlerde malzeme olarak alt kısımda kesme taş üstte tuğla kullanılmıştır (Ayverdi ve Yüksel, 1982). Bu han talep edilen bütün ihtiyaçları karşılamaktadır. Odalar tonoz örtülüdür.1. kat köşe revaklarda kubbe bulunmaktadır (Güran, 1978). Selçuklu döneminde yapılan kervansarayların üslup açısından Osmanlı'daki karşılığı olarak Emir Han gösterilmiştir (Aslanapa, 1984).

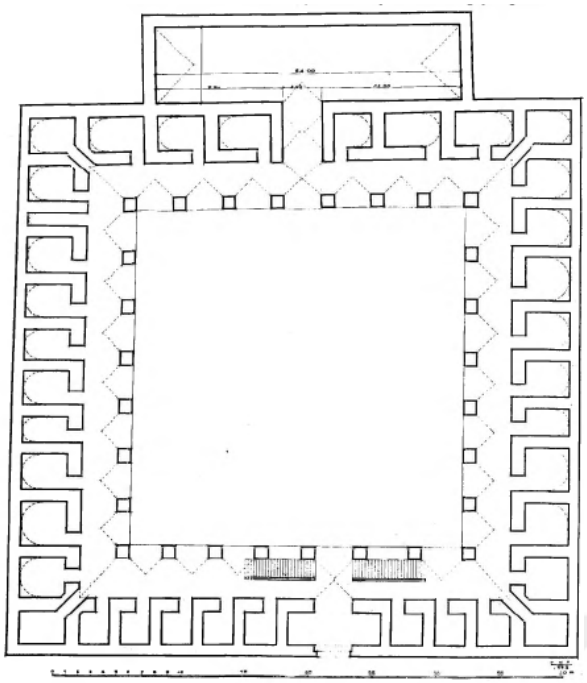

Şekil 4. 17. Emir Han (Ayverdi ve Yüksel, 1982)

Lala Şahin Paşa zamanında yapılan zeminde 32 dükkân ve 6 odaya üst katta 25 odaya sahip Bezir Han da ilk şehir hanlarına örnektir. Ancak günümüze ulaşmamıştır. Bu hanlara bir diğer örnek Çelebi Mehmet zamanında 1413-1421 yılları arasında yapılan İpek Han'ı da gösterilebilir. Altta ve üstte olmak üzere 78 odası bulunmakta olup; mescidi, şadırvanı ve ahırı da vardır (Güran, 1978). Bursa hem Osmanlı devletinin başkenti olduğunda hem de ticaretin gelişmiş olmasından dolayı Eski Han, Koza Hanı, Pirinç Hanı, Çukur Han, Katır Han gibi birçok şehir hanına sahiptir (Benli, 2007).

Osmanlı döneminde ortaya çıkan ticaret hanı mal alış verişinin yapıldığı ve malların depolandığı ancak diğer hanlardan farklı olarak konaklama işlevinin bulunmadığı yapılardır. Bu yapıların plan anlayışı diğer hanlarda olduğu gibi dikdörtgen ve kare formda avlu etrafında sıralanan birimlerden oluşmuş, zemin katta servis, depo gibi birimlere üst katta tüccarlara ait yazıhanelere yer verilmiştir. Pastırmacı, Çorapçı, Sepetçi, Perdahçı, Çuhacı, Kuşakçı hanları gibi içerisinde ticareti yapılan malların ya da esnafların adını almıştır (Engin, 2002).

Avlusuz hanlar neflerden inşa edilen kapalı tek hacimli yapılardır. Tek olan girişten geçince iki yanda bulunan kısımlar yerden yükseltilmiş olup yolcuların konaklama bölümleri olarak ayrılmıştır. Orta bölüm hayvanları barınması için ayrılmıştır. Taş

tuğla malzemeler kullanılmış, üst kısmı kubbe, tonoz ve bazen ahşap kiremit çatı ile örtülmüştür. Örnek olarak Bursa Manyas yolundaki Issız Han (Şekil 4.18.), Antakya'da Hüsnü Sabuncu kervansarayı, Lüleburgaz Sokullu Kervansarayı, Büyük Çekmece Sokullu kervansarayı buna örnektir. Ayrıca Issız Han ilk menzil hanıdır. Nefli kapalı kısmı ve yanında avlusu olan değişik düzende hanlar vardır. Selçuklu dönemi sultan hanlarına benzemektedir. Divriği Burmahan köyü kervansarayı ve Adil Cevaz Kögoz köyündeki Hüsrev Paşa kervansarayı 3 nefli kapalı bölümü ve ön kısımda avlusu bulunmaktadır. Bazı örneklerde ise ayrı inşa edilen iki kapalı mekân ortasında farklı birimler bulunabilmektedir. Eskişehir Kurşunlu kervansarayı ayrı iki kapalı bölüm ve ortada bir aşhaneden oluşmaktadır. Gebze Çoban Mustafa Paşa külliyesine ait kervansarayda iki kapalı mekânın ortada kubbeli bir mekânla birleştiği görülmektedir (Güran, 1978). Nef sayısı 4 olan yapılara örnek olarak 16 yüzyılda Tunceli'de yapılan İmaret Han ve 1672 yılında Bitlis'te yapılan Başhan verilebilir (Arslan, 2019).

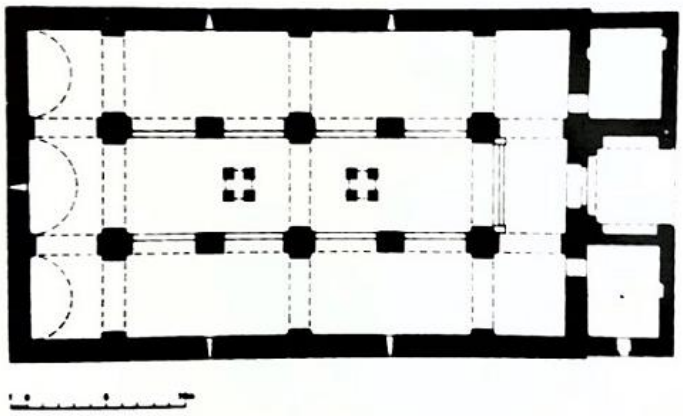

Şekil 4. 18. Issız Han (URL-21)

Fatih döneminde iki avlulu hanlar yapılmıştır. Kürkçü Han (Şekil 4.19.) ve Fidan Han Fatih döneminden günümüze ulaşmış iki avlulu hanlara en önemli örneklerdir. Kürkçü Han Sadrazam Mahmut Paşa tarafından 1416 yılında İstanbul Eminönü'nde yapılmış sonrasında Ayasofya vakfına devrolmuştur. Bu handa ilk avlu daha ufak olup çevresinde ahır mahzenler bulunurken, ikinci daha büyük olup çevresinde ise dükkânlar, işyerleri, konaklama birimleri bulunmaktadır. Bursa'da bulunan Fidan Han ile benzer özelliklere sahiptir. Aynı ölçüde ve oda sayısı aynıdır. Sadece avlularında değişiklik vardır. Kürkçü han avlusu üç kollu İstanbul yollarına göre yapıldığı için çarpıktır. Fidan Han'da ikinci avlu ortadan kalkmış sadece sınırları

kalmıştır (Ayverdi ve Yüksel, 1982). Kürkçü Han'da olduğu gibi odalar beşik tonozlu, revaklar ise kubbelidir. Han ortasında altı şadırvanlı mescit bulunmaktadır. Duvarlar tuğla hatıllı, kemerleri moloz taş, kirpi saçak ise tuğladan yapılmıştır. 16. yüzyıl başlarında yapılmış olan Koza Han da iki avlulu olup birinci avlu etrafında ana birimler konaklama bölümü yer alırken doğusunda ikinci avludan ahır ve depolara ulaşılmaktadır. Edirne'deki Rüstem Paşa hanı da bu gruba örnektir. Üç avlulu olarak ise iki tane eser bulunmaktadır bunlar Büyük Valide Han ve Taş handır (Güran, 1978). İstanbul hanlarının çoğunu ise tek avlulu olan örnekler oluşturmaktadır. Ali Paşa, Çuhacı, Mercan, Yaldızlı, Pastırmacı, Leblebici, Bodrum, Astarcı, Balkapanı, Sarnıçlı, Güllekeş, Camili, Ağa, Yolgeçen, Sorguçlu, Baltacı, Kebapçı, Kuşakçı, Burmalı, Küçük Çukur, Çorapçı, Safran, Çukur, Kızlar Ağası, Perdahçı, Mercan Ağa, Sepetçi, Sofcu, Evliya, Hasan Paşa, İğneci, Zincirli, İmameli, Kalcı, Kaşıkçı, İplikçi, Kilit, Rabiye, Yağcı, Yıldız, Şekerci, Silahtar, Şeyh Davud, Simkeşhane ve Yelkenci Hanları tek avlulu hanlardır (Çokça, 2015),

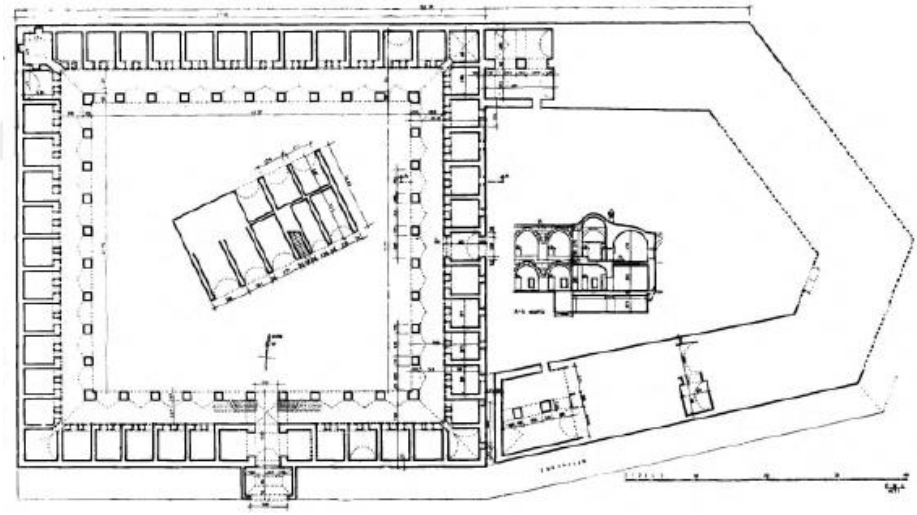

Şekil 4. 19. Kürkçü Han (Ayverdi ve Yüksel, 1982)

Hanlar genelde kare veya dikdörtgen formda iki katlı inşa edilmiştir. 2. katlı hanlar özellikle 16. ve 17. yüzyıl dönemlerinde görülmektedir. Edirne'deki Rüstem Paşa kervansarayı, Diyarbakır'daki Hüsrev Paşa kervansarayı ve Çeşme'deki kervansaray bu tipe örnektir. Kat sayısının arttığı örneklerde bulunmaktadır. Örneğin 4 katlı inşa edilen Merzifon Kara Mustafa Paşa kervansarayında her katta farklı işlevler mevcuttur. Bodrum kat ahıra, zemin kat idari işlere, üst katlar konaklayan yolculara için ayrılmıştır. Üç katlı hanlar çok olmamakla birlikte ilk olarak Osmanlıda

Bursa'da karşımıza çıkmaktadır. 18. yüzyılda şehir hanları olarak inşa edilmiştir. Bu tipe örnek olarak Büyük Yeni Han, Küçük Yeni Han, Simkeş Han, Sümbüllü Han ve Yıldız Han verilebilmektedir. (Güran, 1978).

Plan şemasına göre önemli bir yeri olan ahırlar bazı hanlarda vardır, bazılarında bulunmamaktadır. Ahırsız yapılan hanlar Şehir yaşantısı içinde bir meskeni bulunmayan fakat çalışma mecburiyetinde bulunan insanların ihtiyaçlarına cevap veren yapılardır. Örnek olarak İstanbul'da bulunan vezir han ve büyük yeni han verilmiştir. Ahırlı hanlar şehirlere varıldığında ya da geçişlerde hayvanların barınması için yapılmıştır. Ahırın konumuna göre ikiye ayrılır. Ahırın avluyla bağlantılı bodrumda yer aldığı hanlar İstanbul Kürkçü hanı ve ahırın ayrı bir avluda yer aldığı hanlar İstanbul Büyük Valide Han (Şekil 4.20.) örnek olarak verilmektedir (Engin, 2002).

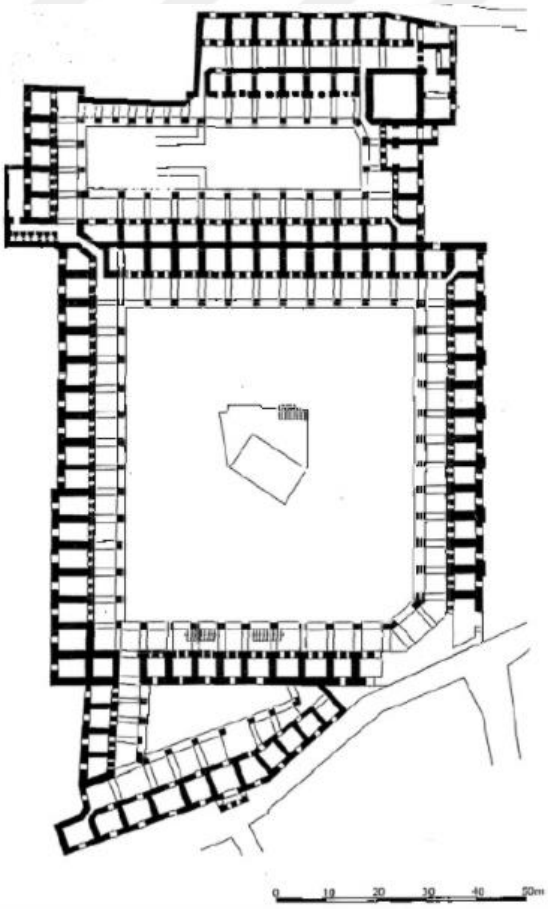

Şekil 4. 20. Büyük Valide Han (URL-22)

Osmanlı devleti için 15. ve 16. yüzyıllar kervansaray han yapıları Mimar Sinan sayesinde üst düzeylere ulaşmıştır. Dönemin mimarisinde daha çok külliyelerin bir

parçası durumunda bulunan han ve kervansaray inşa edilmiştir. 16. yüzyılda yapılmış olan eserler mimari ve planlama açsından farklılık göstermektedir. Bu durum 3 şekilde açıklanmıştır:

- Mimarbaşı olan Mimar Sinan'ın 16. yüzyılda etkin bir şekilde rol oynamıştır.
- Bu yüzyıllarda han ve kervansaray yapılarının münferit değil külliyeler içinde yer almıştır.
- Kervansaray han yapıları ister tekil ister külliye bünyesinde yer alsın mimari açıdan ciddi bir gelişim göstermiştir (Cantay, 1988).

Mimar Sinan mimarbaşı olmadan önce 1522-1530 yıllarında iki külliye yapmıştır ve günümüze ulaşmıştır. Gebze'de 1523 yılında yapılan Çoban Mustafa Külliyesi ve Eskişehir'de 1525 yılında yapılan kurşunlu külliyesi bu yapılara örnektir. Mimar Sinan mimarbaşı olduğu yıllarda külliyeler içinde yer alan kervansaraylarda farklı planlamaya gittiği görülmektedir. Ereğli'de yapmış olduğu Rüstem Paşa kervansarayı, yaygın ve dikdörtgen geniş aksı üzerinde simetrik iki kanat halinde bir plan şemasına sahiptir. Daha sonra Edirne'de Rüstem Paşa kervansarayı (Şekil 4.21.) inşa etmiş ve Ereğli'den farklı bir plan şeması kullanmıştır. Bu yapıda Sinan kervansarayı külliyenin bir birimi olarak görmekten uzaklaşmış, kervansaray içinde mekânları fonksiyonel olarak planlamıştır. Bu yapının planlamasında dört önemli unsura dikkat ettiği ve tasarımların fonksiyonel mekânlar oluşturduğu görülmektedir (Cantay, 1988).

- Hayvanlar ve insanların kullandığı mekânları kesin olarak ayırmış ve ayrı yerlerde bu mekânları çözmüştür.
- Mekânları benzer özellik ve işlevlerine göre gruplamış ve bir arada çözmüştür.
- İbadet mekânlarını ayrı bir bölüm olarak kervansaray planı içinde çözmüş ve Anadolu Selçukludan gelen özellikleri yaşatmıştır.
- Ticareti canlandıracak ticaret mekânlarına yer vermiş, cephelere sokak ile uygun dükkânlar eklemiştir (Cantay, 1988).

Edirne'de yaptığı plan şeması Erzurum Rüstem Paşa kervansarayında da uygulanmıştır. Yine aynı şemayı Manisa'da III. Murat adına inşa edilen külliyenin kervansarayı Muradiye kervansarayında görmekteyiz. Mimar Sinan bu plan şemasını

daha birçok örnekte uyguladığı görülmüştür. Mimar Sinan 16. yüzyıl boyunca şehir ve menzil külliyeleri plan şemalarını yorumlamış ve eserler yapmıştır. Günümüze bunlardan birkaçı ulaşmış ve o döneme ışık tutmayı sağlamıştır (Cantay, 1988).

Şekil 4. 21. Edirne'de Rüstem Paşa Kervansarayı (Pehlivan, 2018)

20. yüzyıl başlarında ticaretin daha da önem kazanması, sosyal çevrenin değişimi ve teknolojinin gelişmesiyle iş yeri kavramı ticarete dahi olmuştur. İş yeri kavramıyla birlikte işlevini kaybeden hanlar artık inşa edilmemeye başlamıştır. 20. yüzyıl itibari ile geleneksel han mimarisinin aksine işyerlerinden oluşan büro hanları ortaya çıkmıştır. Geleneksel hanlarda olan avlunun üstü kapanmış, revaklar koridor olmuş, teknolojik öğeler ekenmiş, teknik ekipmanlar kullanılmaya başlamıştır. Yapı malzemesi ve yapım sistemi değişmiş, yapımda betonarme ve çelik sistemler kullanılmıştır. Bu hanlara örnek olarak Mimar Kemalettin tarafından Sirkeci'de 4. Vakıf Han yapılmıştır (Gürpınar, 2009).

BÖLÜM 5

5. GAZİANTEP VE HANLAR

5.1. Gaziantep Coğrafyası

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü içinde idari açıdan yer alan en önemli illerdendir Gaziantep. (Şekil 20.) Tarihi süreçte ilk kez tarımın yapıldığı, ilk kulübe veya köy yerleşmelerin ortaya çıktığı, yerleşmelerin gelişerek şehirlere ve daha da büyüyerek devletlere dönüştüğü ve birçok icatın yapıldığı Bereketli (Mümbit) Hilal olarak da adından övünçlerle bahsettirir Gaziantep. İslahiye, Araban, Nizip, Karkamış, Oğuzeli Nurdağı, Şehitkâmil, Şahinbey ve Yavuzeli olmak üzere 9 ilçeyi sınırlarında bulundurur (Şekil 5.1.) (Sönmez, 2016). Gaziantep, Tüm Güneydoğu Anadolu kentleri gibi tarihi ilk çağlara kadar uzanan güzide bir ilimizdir. Her dönemde önemli bir merkez olmuş Gaziantep, İlk insan topluluklarının yaşadığı ve ilk uygarlıkların geliştiği Mezopotamya, Anadolu ve Mısır'ı birbirine bağlayan yollar üzerinde ve Birecik, Halep, Maraş'tan Akdeniz'e uzanan yolların kesişme noktasında bulunur. (Ceyhan, 1999).

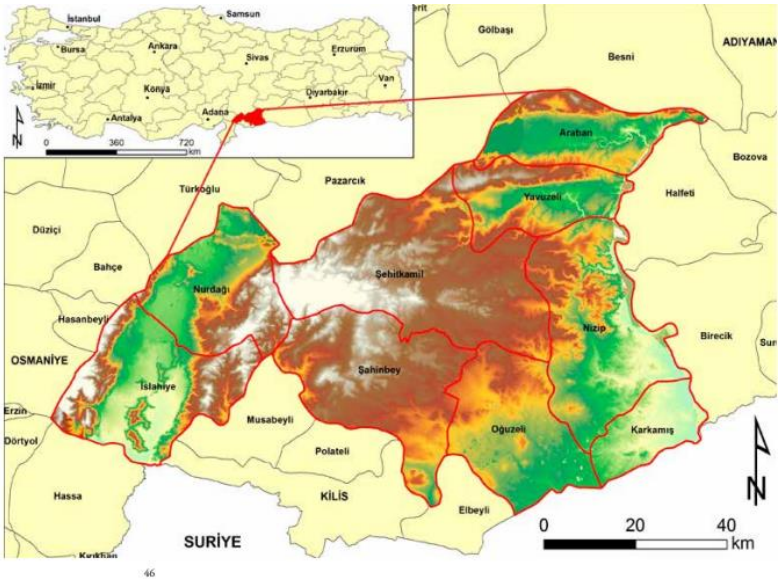

Şekil 5. 1. Gaziantep Coğrafi Haritası (URL-23)

Konumu, 36° 28' ve 38° 01' doğu boylamları ile 36° 38' ve 37° 32' kuzey enlemleri arasında yer alan kentin Batısında Hatay ve Osmaniye, doğusunda Şanlıurfa, kuzeyinde Kahramanmaraş; güneyinde Suriye; kuzeydoğusunda Adıyaman; güneybatısında da Kilis yer alır. 6222 km²'lik alana sahip olan Gaziantep Türkiye topraklarının yaklaşık olarak %1'lik bölümünü kapsamaktadır. (URL-23).

Gaziantep'in rakımı 250 ile 1250 m. arasında değişiklik göstermektedir. Merkezin rakım yüksekliği 850 metre olarak kabul edilebilinir. İlin doğusunda yer alan topraklar 500-700 metre yükseklikteki platolar halindedir. Güneye ve doğuya doğru yüksekliği azalan bu ovalar, birçok akarsu vadileriyle yarılarak tepelik görünümler almıştır. Araban Ovasının batısından il merkezinin batısına kadar uzanan dağlar, il sınırlarının kuzeyinde yer alır. Gaziantep'i Hatay ve Kahramanmaraş çukurluğundan ayırmasıyla bilinen bu dağlar sayesinde Güneydoğu Torosların uzantıları, oldukça düzgün sınırlar oluşturur. (Altın, 2015).

Gaziantep, Suriye' ye komşu sınır ilimiz olmasının yanında, Coğrafyası ile Akdeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin birleştiği noktada konumlanır. Güneydoğu Torosların uzantıları olan Sof dağlarının bulunduğu ilde ayrıca Sam, Dülükbaba, Sarıkaya ve Ganibaba Dağları da yer almaktadır. Araban, İslahiye, Barak, Oğuzeli ve Yavuzeli ilin önemli ovalarını, Nizip Çayı, Fırat Nehri, Afrin Çayı, Merziman Çayı ve İsmi sıkça duyulan Alleben Deresi ise ilin önemli akarsularını oluşturmaktadır (URL-24).

Akdeniz ve kara ikliminin geçiş noktasında yer alan Gaziantep'in güney kesimlerinde Akdeniz ikliminin etkisinde olmakla beraber, genel olarak yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve yağışlı bir iklim şekline sahiptir. Gaziantep'te de ülkenin genelinde olduğu gibi yağış en çok kış ve ilkbahar aylarında görülür (URL-24).

Yüzyıllardır bölgedeki ormanlar yok edildiği için yerini makiye bırakan İlin doğal bitki örtüsü, son yıllarda yapılan çalışmalar neticesinde yeniden dağlarının eski ormanlık haline getirilme çalışılmalarıyla birlikte eski ılıman haline döndüğü izlenmektedir. Dağlık alanlar nispeten ormanlık sayılabilirken, Ova ve yaylalar otlaklık şeklindedir. Topraklarının bir bölümü ilkbaharda yeşeren ve yazın kuruyan otsu bitkilerle kaplıdır. İlin %55'i tarıma elverişli topraklardan oluşmaktadır

denilebilir. Tarlalar; fıstık başta olmak üzere çokça zeytin, meyve, sebze ve bağlarla kaplıdır. (Altın, 2015).

5.2. Gaziantep Kentinin Tarihi

Gaziantep'in bulunduğu yerin durumu, tarihinin oluşumunda ve niteliğinde önemli rol oynayan faktörlerdendir. Bölgenin özellikle uygarlık tarihine; Akdeniz ve ilk uygarlıklarının doğduğu ve Anadolu'nun ilk yerleşim merkezlerinden biri olan Mezopotamya arasında bulunuşu yanında güneyden ve Akdeniz' den doğuya, kuzeye ve batıya giden yolların kavşağında oluşu da ciddi anlamda yön vermiştir. Bu sebeplerle tarih öncesi çağlardan bu yana insan topluluklarına yerleşme sahası olan Gaziantep aynı zamanda insanların ciddi şekilde uğrak yerleri olarak kullandıkları illerden olmuştur. Bu taşıdığı önemde, Tarihi İpek Yolunu da sınırları içinde bulundurması ciddi sebeplerdendir. İpek yolu önemini asırlardır kaybetmemiş ve hali hazırda devamlılığı olan bir ticaret yoludur. (URL-24).

Gaziantep; farklı kültürlerin, uygarlıkların ve dinlerin bir araya gelip sentezlendiği eşsiz bir tarihe sahiptir. Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik, Tunç, Hitit, Hurri-Mitanni, Asur, Pers, Büyük İskender, Selevkoslar Krallığı, Roma, Bizans, Selçuklu, Memluklar, Dulkadiroğluları ve Osmanlı dönemlerine ait izleri ve eserleri günümüze kadar taşımasıyla da asla önemini yitirmemiş tarihsel bir bölgededir. Önceki paragrafta da bahsettiğimiz gibi, Tarihi İpek Yolu'nun buradan geçmiş olmasından dolayı da uygarlıkların uğrak yeri olmuştur. Böylece günümüzde de olduğu gibi Tarihin her döneminde kültür ve ticaret merkezi olma özelliğini kaybetmemiştir. Gaziantep'in kültürel zenginliğini, içinde bulunan tarihi eserlerin çeşitliliğinden anlayabiliriz.(URL-23).

Dülük; Paleolitik çağdan itibaren yöre coğrafyasının en önemli yerleşimlerindendir. Bu bölge Gaziantep'in 10 km kuzeydoğusunda yer alan önemli bir bölgedir ve İlk çağlara ait izleri taşır. (Doliche), Bu önemli bölge; Gaziantep-Kahramanmaraş yolu üzerinde yer alır. Antik devirlerde iktisadi ve siyasi bütün faaliyetlerin yoğun bir şekilde sürdüğü kuzey Suriye ve Mezopotamya'yı İç Anadolu'ya bağlayan yolların geçtiği yerlere Dülük Bölgesi denilmektedir. (Çam, 2006). Dülük, Ptolemaios'a göre de Mezopotamya'dan Fırat yolu ile Anadolu'ya giden kervan yollarının Zeugma (Belkıs) ile Germanikeia (Kahramanmaraş) arasında uğradıkları önemli bir

merkezdir. Farklı bir bilgi olarak bahsetmemiz gerekirse; Antik kaynaklarda Doliche, Bizans kaynaklarında Teluck, Arap kaynaklarında Dülük adıyla anılmaktadır. (Başgelen, 1999). Dülük'te bugüne kadar elde edilmiş bulgular, yörenin tarihini günümüze göre 600 – 700 bin yıl öncesine, alt yontma taş çağına (alt paleolitik çağ) dayandırmaktadır. Bu durum yörenin Anadolu'daki ilk yerleşim birimlerinden birisi olduğunu göstermektedir (Ergeç, 2007).

Gaziantep; Coğrafi bakımdan oldukça uygun gelişme imkânlarına sahip olmasına karşın, tarihi kaynaklarda anlaşılır olarak ilk kez ancak M.S.12. yüzyılda Ayıntab ismiyle anılmıştır. İlk defa Urfalı Mateos bu ismi Vekâyî-Nâme isimli eserinde 1124, Papaz Grigor ise Zeylinde 1155 yılındaki olayları anlatırken kullanmıştır. Darkot, Dülük adının sürekli kullanılmış olması yanında Dülük'ün Antep'e göre daha önemli ve büyük bir şehir olabileceği izlenimi karşısında Ayıntab adının en eski Arap coğrafyacılar tarafından zikredilmemiş olması sebebiyle şehrin adının Dülük olması gerektiği kanısındadır. (Sönmez, 2018).

Bölgede yer alan Sakçagözü, Zincirli, Tilmen Höyük ve Gedikli de yapılan kazılarda İlk Tunç Çağı'na ait buluntular elde edilmiş olup, Orta Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2000-1400'lerde) yörede iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Babil'e bağlı olan küçük kent devletleri bulunmaktadır. M.Ö. 1550'de Mitaniler devlet üzerinde egemen olmuş ve Mitani'lerin egemenliği, M.Ö. 1400'de Anadolu'da kurulan Hitit yönetimi ile son bulmuştur (Atacan, 1996). Babil İmparatorluğu'nun egemenliği altında bir süreliğine de olsa kalan Dülük ve çevresi, M.Ö. 1800 yıllarında Hitit Devleti'nin kontrolü altına girmiş ve Babil imparatorluğu himayesinden çıkmıştır. Dülük Şehrinin Hititlerin önemli bir dini merkezi olması bu dönemde ayrı bir önem taşımasına neden olmuştur. Hititler şehre verdikleri önem yüzünden günümüze kadar ayakta kalmayı başarmış ve tarihi eserler bırakmışlardır. Bölgede Hitit Devleti'nin parçalanmasından sonra bir süre Kargamış Krallığı egemen olarak devam etmiştir. Daha sonrasında ise sırasıyla Asurlular, Yeni Babil İmparatorluğu, Med ve Pers İmparatorluğu hakim olmuştur. M.Ö. IV. yüzyıl sonlarında Makedon Kralı Büyük İskender Pers Devleti'ni yıkmış ve sonrasında İskender'in imparatorluğuna katılan Şehir, onun ölümünden sonra Selevkosların eline geçmiştir (M.Ö. 323). M.Ö. I. yüzyılda Roma İmparatorluğu'na, M.S. 395 yılında ise Bizans İmparatorluğu'na bağlanmıştır (Yüce, 2010). Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılmıştır. Tarihsel

açıdan çok önemli olan bu durum sonrasında, Gaziantep yöresi Doğu Roma sınırları içinde kalmıştır. Ayntab'ın günümüze doğru uzanan tarihi içinde bilinenler Doğu Roma ya da Bizans İmparatorluğu dönemi ile birlikte biraz daha artmaktadır. Bizans; bu bölgede, Sasanilerle ve daha sonra da Müslüman Araplar ve Türklerle mücadele etmiş, buna bağlı olarak bilinenleri biraz daha arttırmıştır. Nitekim ileride Ayntab olarak anılacak şehrin ilk çekirdeği, Bizans hâkimiyeti döneminde bu çevrede yaşanan çatışmalar üzerine Bizans İmparatoru I. Iustinianus (527-565) zamanında Dülük yakınında bir kale inşası ile temellenmiştir. Ayıntab, Kale'nin inşasıyla birlikte artık bir yerleşim birimi olma özelliği kazanmıştır (Köroğlu, 2016). 782 yılında Harun Reşit'in bu bölgeyi tekrar fethetmesine kadar geçen dönemde, Antep'in de içinde bulunduğu bölge, Araplar ve Bizanslar arasında sürekli el değiştirmiştir. Harun Reşit Munbuç, Raban (Araban), Antakya ile birlikte Antep kalesini de Abbasi devleti topraklarına katmıştır. Bölge, bu tarihten sonra "Avasım" adı altında, müstakil bir bölge haline getirmiştir (Özdeğer, 1988).

Abbasi Halifeleri merkezi otoritelerini kaybetmiş ve bu durum, eyaletlerdeki emirler kendi devletlerini kurmalarına sebep olmuştur. Ayntab'ın da dahil olduğu bölgeyi, 10. yy. 'da Hamdaniler idare etmeye başlamıştır (Ergeç, 2007).

İslamiyet'in Türkistan'a doğru hızla yayılmasıyla karşılaşan Oğuz boyları, İslamiyet'in hizmetine girmiştir. Oğuz boyları 1055 yılında Bağdat'ı alarak Karahanlı, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti Devletleri'ni kurmuşlardır (Güvenç, 2016).

Bizans dönemi sonrası, Antep Kalesi ve civarında Dört Halife dönemi, Emeviler, Abbasiler, Eyyubiler, Anadolu Selçukluları, Moğollar, İlhanlılar, Dulkadiriler, Karakoyunlular, Memlükler ve son olarak Osmanlılar hüküm sürmeye başlamıştır. Ergeç, 2012). Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan komutasında Bizanslılarla 1071 yılında Malazgirt Ovası'nda yapılan savaşta Selçuklular tarihi ve büyük bir zafer kazanmış ve Anadolu'nun kapısı Türklere açılmıştır. Selçuklu Devleti, Gümüştekin Bey kumandasındaki Türkmen boyları Antep yöresini ele geçirmişlerdir (Ceyhan, 2006). 11. yy.'ın sonlarında, tarih sahnesine çıkan Haçlılar, bölgenin kaderini ciddi anlamda değiştirmişlerdir. Bölgede kontluk kuran haçlılar, bir yüzyıl kadar burada

kalmış ve bu süreçte sık sık Türklerle mücadele içerisine girmek durumunda kalmışlardır (Altın, 2015).

Antep dış ilişkilerinde 1086 – 1150 yıllarında Halep ve Şam Atabeyliği, 1273 - 1430 yılları arasında Memlûk İmparatorluğu, 1430 – 1515 yıllarında Maraş Dulkadiroğlu Anadolu Beyliği, 1515 – 1516 yıllarında yeniden Memlûk İmparatorluğu'na bağlı olarak yaşamıştır. Memlukler zamanında Türk İslam kültür merkezlerinden biri olarak öne çıkmış olan Antep, bu devirde ticaretteki canlılık yüzünden "Şam", kültür gelişmesi bakımından "Küçük Buhara" adı ile adlandırılmıştır. (Ceyhan, 1999). 15. yüzyıl sonrası bu çekişmeye Osmanlılar da dahil olmuştur. Osmanlıların Memluk idaresine son vermesinden sonra şehir 1516'da Yavuz Sultan Süleyman döneminde savaşa gerek duyulmadan Osmanlıların eline geçmiştir (Uğur, 2004). Kent, 1918'de Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmiş olmasıyla imzaladığı Mondros Mütarekesi neticesinde 1919'da önce İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Geçici sanılan bu işgalin devamlılığa dönüştüğü, işgal görevinin Fransızlara devredilmesiyle ortaya çıkmıştır. 1 Nisan 1920'de şehrin savunması ve düşmandan kurtulması için mücadeleye başlanmış ve Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde birçok ilde verilen mücadeleler neticesinde, kent 25 Aralık 1921'de işgalden kurtulmuştur. Ankara Antlaşması'yla bu başarı tescil edilmiştir. 6 Şubat 1921'de T.B.M.M. tarafından kente "Gazi"lik unvanı verilmiş, kent 1924'te il merkezi olmuştur.

5.3. Gaziantep Kentinin Fiziki Gelişimi

Gaziantep'in fiziki yapısı hakkında bahsedilebilecek birçok önemli özelliği vardır. Özgün dokusunun temelini belirleyen bu bileşenler Gaziantep Kalesi, ticaret merkezi, mahalle ve eski semt sokakları olarak sıralanabilir. (Yüce, 2010). Tarihi dokusu yönünden gelişim gösteren Gaziantep kenti, iki ayrı bölgede gelişim göstermiştir. Bu alanlar I. bölgede Gaziantep Kalesi ve çevresi, hanlar bölgesi (ticari alan) ve yoğun geleneksel konut dokusunu içeren alanlar yer alırken, II. Bölge diye adlandırılabilecek Bey Mahallesi ve civarındaki sivil mimarlık örneklerinin yoğun olarak bulunduğu kentsel doku oluşturmaktadır (Tatlıgil, 2005). Şehrin fiziki yapılaşması, 10. yüzyıla kadar Kaleden ibarettir denilebilinir. Bu güne kadar Kale'nin tam olarak ne zaman yapıldığı doğru şekilde tespit edilememiştir. Kalenin,

Roma döneminde birkaç burçtan ibaret bir gözetleme kulesi ya da sınır karakolu olarak kullanıldığı bilinmektedir. İmparator I. Justinianus tarafından Bizans döneminde inşa edildiği, sonralarında ise onarımının Mısır Sultanı Kayıtbay ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından yapıldığı kabul edilmiştir. M.Ö. 4. Yüzyılda Kale dışında ilk yapılaşma kalenin doğusunda yer alan Türktepe eteklerinde olduğu söylenmektedir (Uğur, 2004). Kale ve ilk yerleşim alanı olarak bilinen Türktepe civarından topoğrafik yapı takip edildiğinde Halep'e doğru oluşan ticari yol bugün uzun çarşı olarak bilinir. (Darıcı, 2018). Kale, tepenin kuzey bölümündeki doğal kalker kayalık üzerine inşa edilmiştir. Daha sonra güneyde yer alan höyüğün üzerine doğru büyüme göstermiştir. Tepenin üst kısmında yer alan yükseltinin taban ve kalenin iç kısmı için düzensiz bir daire şeklinde denilebilinir. Çevresi 1200 m. iç çapı en geniş yerde 120 m. dir. Kale'de birbirinden farklı ölçü ve biçimlerde 12 kule yer almaktadır. Kale'nin tamamında kesme taş kullanılmış olup, alt taşıyıcı kısımlarında sert kalker taşlar, üste ise daha yumuşak denilebilinecek keymık taşları kullanılmıştır. Arkeolojik araştırmalarda kale içinde bir cami, bir hamam ile muhtemelen asker koğuş oluğu düşünülen binalarının temelleri net bir şekilde bulgulanmıştır. Yine yapılan arkeolojik araştırmalarda 12. kulenin altında, İmam Gazali'nin makamı olduğu söylenen 40 mekânla birlikte, zahire ambarları ve 70 parça top bulunduğu gözlemlenmiştir. Bulunan bu Hamam için, Anadolu da bir eşi olmayan plan özelliğine sahip taş yapıdır demek abartı olmayacaktır. Günümüzde şarkılara bile konu olan Gaziantep Hamamlarının önemini eski çağlardan aldığı rahatlıkla kabul edilinebilinir. Kale zemininde, güneyden kuzeye doğru alçalan 15 m. lik eğim bulunduğu görülmektedir. Kalenin güneyden yüksekliği yaklaşık 25 m. olduğu kabul edilirse, kuzeyden 40 m. civarındadır denilebilinir (Ergeç, 2012).

Camiler, İslam toplumunda ibadet vakitleri ve iş saatleri içerisinde bulunduğundan genellikle çarşı içinde ya da yanında yer almaktadır. (Cezar, 1985). Şehrin batısında Ömeriye cami (tamir kitabesi 1210) ve doğusunda Boyacı cami (yapım yılı 1357), kuzeyinde Ali Nacar cami (1376), güneydoğusunda Pişirici mescit ve cami (1282) ilk inşa edilen camiler olarak bilinir. Bu Camiler Kalenin giriş kapısından başlayıp etrafını çevreleyerek bakırcılar çarşısına, oradan Şehitler caddesi ve Halep'e giden uzun çarşı yolu üzerinde yer almıştır (Güzelbey, 1992). Ömeriye Camisi, İnşa tarihi ve banisi tam olarak bilinmemekle birlikte Arapların fethinin simgesi olarak Hz.

Ömer zamanında yapıldığı tahmin edilir ve XIII. yüzyılda onarım görmüştür. Buranın, Kale etrafında ilk oluşan mahalle merkezlerinin olduğu bilinmektedir. (Uğur, 2004). Mahallelerin fiziki yapılanmalarında büyük rol oynayan Dini Yapılar bu anlamda önemli görevler almıştır. Şehrin ilk oluşumundan bu yana mahalleye veya sokağa öncelikle dini bir yapı inşa edilmesi de bu sebeptendir. İncelemeler sonucu yerleşimin bu dini yapıların etrafında geliştiği görülmüştür. Bu durumun açıkça sebebi olarak Osmanlıda da dini yapılar ibadet mekânı olma özelliği yanında idari merkez olma özelliğine de sahiptir denilebilir. (Tatlıgil, 2005).

Antep 7. yüzyılda İslam topraklarına katılmış olsa da bölge, Emeviler, Abbasiler ve kısa süre hâkimiyet süren Selçuklular döneminden (1157-1197) günümüze ulaşmış tarihi eserler bakımından fevkalade zengindir. 1197'de yeniden Eyyubiler tarafından fethedilen bölgede bu dönemde ciddi mimari gelişmeler olduğu açıkça görülebilir. (Küçükdağ ve Çam 2000).

Eyyubilerden olan Melik Salih döneminde tarihi bakımdan zaten birçok zenginliği bulunan Şehir daha da gelişmiştir. 13. yy başlarına denk gelen bu dönemde şehre; bahçeler, bağlar, camiler, köşkler, yaptıran Melik Salih ayrıca dışarıdan insanların da gelip yerleşmesini sağlayarak şehrin gelişimine ciddi katkılarda bulunmuştur. (Çam, 2006). XV. yüzyılda gelişmiş bir görünüm sergilemeyen Antep'in bu dönemi Osmanlı fethinden önceye dayanır. Bedrettin Ayni bu dönemde fiziki yapılaşma konusunda 9 cami, 120 mescit, 20 hamam, 15 medrese ve çarşıdan meydana gelmektedir demiştir. Bu bağlamda yine Ayni "Küçük Buhara" tabirinin birçok bilim insanının burada toplanmış olmasından dolayı Antep için kullanıldığını kaydetmiştir (Yüce, 2010).

1648'de kente gelen Evliya Çelebi, Gaziantep'in İslam egemenliğine girdikten sonra geliştiğini söylemiştir. Kalabalık bir Müslüman nüfusun bulunduğunu ve her birine bağlı medreselerin bulunduğu 140 tane mescit ile birlikte 2 imaret, 140 tane mektep, 2 bedesten, 300'den fazla hamam, 70 çeşme, 3900 dükkânlık çarşı, 40 tekke ve 26 kulelik kalesi ile sayısını bugün belirleyemediğimiz hanlar ile mescitlerden bağımsız medreseler ile bu anlamda çok zengin bir şehir olduğunu bildirmiştir (Zincircioğlu, 2018). Gaziantep'te geleneksel çarşı dokusu Osmanlı dönemine aittir. İçerisindeki

eserlerin çoğunluğu bu dönemden gelmekte ancak, yapılar genellikle erken İslam mimarisi izlerini taşımaktadır (Topçu ve Bilsel, 2016).

Antep kentinde genel olarak eski doku incelendiğinde, Anadolu'da benzer sosyal yapı ve iklimsel yapıya sahip diğer bölgelerde olduğu gibi organik sokak dokusu görülmektedir. Sokaklar tamamen sağır avlu duvarlarıyla çevrili olup ince, dar ve kıvrımlı bir yapıdadır. Havanın Genelde güneşli ve sıcak olması sebebiyle sokaklar dar tutulmuştur ve böylece günün her saatinde sokağın iki yanında yer alan yapıların ve avlu duvarlarının sokağa gölge vermesi amaçlanmıştır. Yapıların yol üzerinden devam etmeleri ile zamanla ortaya çıkan ve bölgede "kabaltı" olarak adlandırılan geçitler, gölge ve rüzgar koridoru yaratır. Bu sayede sıcak yaz günlerinde sokak üzerinde serin alanlar oluşturmaktadır. Bu sokaklar belirli bir mimari karaktere sahip olup, hem sokak boyunca devam eden daralma ve genişlemelerle hem de birbiriyle kesiştiği noktalarda oluşan perspektiflerle de kendine özgü bir kent dokusu oluşturur. Bu sokaklar eski çağların taşıt araçları için yeterli genişliktedir. Gaziantep'in mekânsal planlama geçmişine baktığımızda ilk çalışmaların 1891 yılında başladığı görülmektedir. 1933-35 arası Hermann Jansen'nin hazırladığı ilk imar planının sonuçları, günümüze kadar yansıyan koruma kararları getirdiği görülmektedir. Yoğun göç alan ve büyüyen kentte yeni plan yapımı ihtiyacı sürmüştür. Bu sebeple 1950-55 Kemal Söylemezoğlu- Kemal Ahmet Aru planı uygulanırken, iller Bankası tarafından yaptırılan 1974 Zühtü Can planı uygulanmıştır. Daha sonraları İlave alanları içeren 1990 Nazım imar planı ve Büyükşehir Belediyesi tarafından yaptırılan Oğuz Aldan planı ile planlama çalışmaları devam etmiştir (Tatlıgil, 2005).

5.4. Gaziantep'te Ticaretin Gelişimi

Anadolu'daki kentlerin çoğunun aslında Asurlu tüccarlar ve yerli tüccarların girişimleriyle kurulmuş ticaret kolonileri oldukları İlk Çağ'a ait birtakım belgelerde bahsedilmektedir. İki farklı kültürün birbirini etkilemesi ve Anadolu'da kentleşme olgusu başlamasına sebep olan bu durum için, Kurulan ticaret kolonileriyle iyi örgütlenmiş bir ticaret ağı oluşturulması demek mümkündür. (Özer, 2006).

Ticaret yapılarında Türklere özgü yapı tip ve türleri ortaya çıkmaya başlarken, Anadolu şehirleri de hızla Türkleşmiştir. Dükkânlar, Hanlar ve bedestenler olarak bu ticaret merkezini oluşturan öğeleri üç ana tür gösterir. Bazı dükkânlar üstü açık

sokaklarda yer aldığı gibi, han ve bedesten gibi üstü kapalı çarşı mekânında da yer almıştır. Bu ticari yapılar çoğunlukla kâgir yapılardır. Osmanlı döneminde gelişim gösteren bedestenler, tarihte ilk olarak Beylikler döneminde var olmaya başlamıştır. (Cezar, 1985).

Önceki dönem yolları Büyük Selçuklular döneminde de kullanılmış, doğu ile Anadolu bağlantısı önemini korumuştur. Başkent Konya merkezli olan bir yol ağı Anadolu Selçukluları için de sürekli kullanılan ticaret yolu halindedir. Bu gün hâlâ kullanılmakta olan "İpek Yolu" Uzakdoğu'dan gelen büyük kavimlerin kullandığı, doğu-batı ticaretinin ana arteri olan yol olarak isim alır. Anadolu için İpek Yolu açısından önemli kavşak noktalarından biri demek bu bağlamda doğru olur. (Ağar, 2009).

Özellikle Osmanlı döneminde Şehrin yaşamsal etkinliği olarak biçimlenmekte olan ticarete yönelik faaliyetler, Gaziantep için ciddi önem taşımaktadır. Her dönemde ticaret etkinliklerinin canlı olması, Halep'ten gelen ticari malların Antep üzerinden dağıtılması, önemli yol ağları üzerinde konumlanması, tarıma elverişli bir toprağının olması gibi özelliklere dayanır (Yüce, 2010). Osmanlı döneminde yollar üzerinde haberleşme, konaklama ve ticaret amacı ile deve mesafesi ile 3 saatten 18 saat mesafeye kadar uzaklıkta menziller bulunmaktadır. Buralarda konaklama amacıyla kervansaraylar inşa edilmiştir. Antep, 16.yy da dönemin ticari merkezi olan Halep'ten sonra bölgenin nüfus bakımdan en büyük şehridir. Gaziantep'in kendi bölgesi içinde iyi bir ticaret merkezi haline gelmesine, çeşitli yönlerden gelen birçok ticaret yollarının içinden geçmesi sebep olmuştur (Ağar, 2009). Gaziantep Kalesi çevresinde ilk yerleşme ile beraber mahallelerin ve ticari mekânların gelişimi görülmüştür. Bu durum herhangi bir saldırıya karşı halkın, ticaret yapan esnafın değerli malları ile beraber Kale'ye sığınarak korunması düşüncesinden ileri gelmiştir (Ünal, 1998). Gaziantep'te ticaret yapıları kale çevresine başlayarak çoğalmış bedesten, han, dükkan, çarşı ve pazar sayıları artarak merkezden yayılmaya başlamıştır.

Önemli ticaret yapıları olan, Gaziantep'te günümüzde ayakta kalmış XIX. yüzyıl öncesine ait tek katlı hanlar Sam Köyü Hanı (XVI. yüzyıl), Paşa (Hışva) Hanı (XVI. yüzyıl ortaları), Tütün Hanıdır (1754 öncesi). İki katlı hanlar Yeni Han (1557

öncesi), Tuz Hanı (XVII. yüzyıl başları), Emir Ali Hanı (1719), Yüzükçü Hanı'dır (1735 öncesi). XIX. yüzyıla ait iki katlı hanlar ise Şeker Hanı (1850), Mecidiye Hanı (1864 öncesi), Millet Hanı (1874), Belediye Hanı (1885/86), Eski Gümrük Hanı (1887), Kürkçü Hanı (1890), Maarif Hanı, Anadolu Hanı, Güven Hanı, Bayaz Han'dır. Kumruoğlu Hanı ve XX. yüzyıl başına ait han olarak Elbeyli Hanı ise üç katlıdır. XIX. yüzyılda han inşası yukarıdaki listeden de anlaşılacağı gibi çok artmıştır. Şirehan ve Tuz Hanı XIX. yüzyılda önemli ticaret merkezinde konumlanmış olup, ölçek olarak devrin en büyük ticaret yapılarıdır. Bayaz Han dışında kalan hanlar (Akyol Mahallesinde bulunmaktadır) ticaret yolu üzerinde konumlanmıştır. Kaleden başlayıp güneydoğuya uzanan bu yol Halep Yolu olarak adlandırılmıştır (Çiftçi, 2000).

Ticaret Merkezi'nin diğer önemli unsurları olan bedestenlerden Antep'te altı adet inşa edilmiştir. 1957 yılında yandıktan sonra sebze hali olarak kullanılan, şimdilerde ise restore edilip bakır eşya ve baharat dükkanlarına dönüştürülen Zincirli Bedesten (1717) ile halen işyeri olarak kullanılan Kemikli Bedesten (1853) günümüze ulaşabilmiştir. Varlıklarını sürdüremeyen bedestenler; Lala Mustafa Paşa'nın yaptırdığı 110 dükkandan oluşan Eski (Karanlık) Bedesten (1578), Kadri Paşa (Fatlacılar) Bedesteni (1854-57), Oturakçılar Bedesteni ile Hüsrev Paşa'nın yaptırdığı Kuyumcular Bedesteni'dir (XVI. yüzyıl). Kuyumcular Bedesteni kalenin güneybatısında yer alırken, diğerleri Şekeroğlu mahallesinde Tahtani Cami'sinin batısında yer almıştır. Dönemin ticaret merkezi olan Uzun Çarşı mevkiinde bulunan mevcut bedestenler klasik bedesten tipinde değildir. Bedestenler, Arasta biçiminde olup, kapalı bir sokağın iki tarafında sıralanan beşik tonoz örtülü dükkânlardan oluşmuştur (Çam, 2000).

Diğer çarşılar ise Tabakhane Çarşısı, Keçenhane Çarşısı, Büyük Buğday Pazarı, Salababa Ağzı, Uzun Çarşı, Arasa Çarşısı, Elmacı Pazarı, Bıçakçılar Çarşısı, Kuyumcular Çarşısı, Oturakçılar, Kelleci Pazarı, İplik Pazarı, Karagöz ve Alaybey Pazarı, Sabancı-Kazancı Çarşısı, Hurdacı Pazarı, Kavaflar, Bakırcılar Çarşısı, Kunduracılar Çarşısı, Kale Altı Pazarı vb. şeklinde sıralanmaktadır (Çiftçi, 2000).

5.5. Gaziantep’te Ticaretin Yansıması Hanlar

Gaziantep' in, kaleden Halep’e doğru, şehrin adeta omurgasını oluşturan Uzun Çarşı yolu üzerinde ve çevresinde bedestenler, hanlar, çarşı ve pazarlar, cami ve sosyal yapılar şehrin morfolojik yapısı ile bütünleşmiş, geleneksel ticari merkezini oluşturmuşlardır (Şekil 5.2.). Gaziantep'in geleneksel çarşı dokusu, tarihsel gelişim sürecinde farklı kültürleri yaşarken kendine özgü kimliği ile sosyal, kültürel, anlamsal ve ekonomik işlevler üstlenmiştir (Darıcı, 2018).

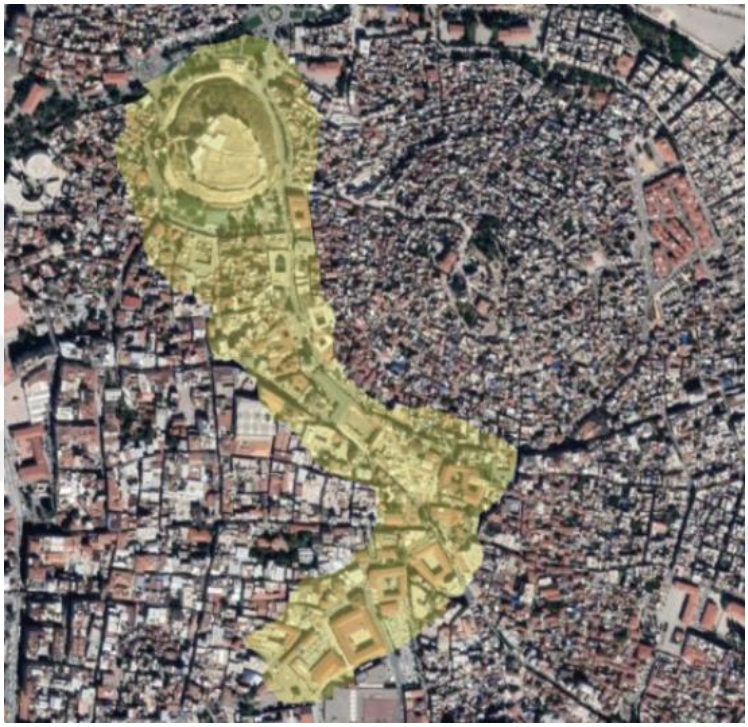

Şekil 5. 2. Gaziantep Kalesi ve Çevresinde Gelişen Ticaret Aksı

Ticaretin önemli bir bölümünü oluşturan hanların ilk yapılaşması kale çevresinde başlamıştır. Kentin merkezi olan kalenin çevresindeki ilk yapılaşmalar arasında hanların görülmesi, bölgeye yerleşen toplumlar için yaşama gereksinimi kadar ticaretinde önceliğinin ve önemli bir gereksinim olduğu söylenebilir. Gaziantep’te yapılan en eski han olarak bazı kaynaklar Lala Mustafa Paşa hanı olduğunu bazı kaynaklar ise Han-ı Cedid olduğunu belirtmektedir. Yiğit’e (2007) göre günümüze ulaşmayan Dulkadiroğlu Alaüddevle Bozkurt Bey’in yaptırdığı Pürçekli Kervansarayı da en erken tarihli kervansaraylardandır. Bugüne ulaşan en erken tarihli han olarak da 1517 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından yaptırıldığı düşünülen ve şehir merkezinin 12 km uzaklığında bulunan bir menzil hanı olan Sam Hanı’dır (Yiğit, 2007). Bazı kaynaklar ise günümüze ulaşan en erken tarihli han olarak Lala

Mustafa paşa hanı olduğunu belirtmektedir Lala Mustafa paşa hanı ilk yapılardan olup kalenin çevresinde konumlanmıştır. Diğer hanlar bu aksın devamında konumlanmış olup, şehrin Kilis Halep ve Nizip arasında uzanan bağlantı yolu üzerinde bulunmaktadır (Ünal, 1998).

Ağar 2009'da yaptığı çalışmasında Osmanlı İmparatorluğunun birçok bölgesinde ayaklanmalar ve iç karışıklıkların olduğu 17 yy. 'da Antep'te ticaret yapılarının sayısında artış olduğunu belirtmiştir. Kemikli Bedesten, Mecidiye Hanı, Tuz Hanı, Şire Hanı gibi hanlar bu dönemden sonra inşa edilen büyük ticari yapılardır. Şehrin, Süveyş Kanalının inşasına (1869) kadar, Anadolu'yu Basra körfezine bağlayan ticaret yolları üzerinde bulunması, bu dönemde diğer bölgelerin aksine ticaretteki canlılığını sürdürme nedenidir. Bu bölgelere ticareti yapılacak değerli malların satışı, depolanması, korunması için bu tür fonksiyonları içeren büyük yapılara duyulan ihtiyaç; han, bedesten gibi büyük yapıların sayılarının artmasına neden olmuştur (Ağar, 2009).

Gaziantep için önemli olan bu ticaret yapıları olan hanları incelediğimizde, kat sayılarına göre tek katlı, iki katlı ve üç katlı olarak; avlularına göre incelediğimizde avlusuz, tek avlulu, çift avlulu olarak gruplara ayırabiliriz. Avlusuz olan han Sam hanı ve büyük buğday hanıdır. Konumlarına göre incelediğimizde kent dışında bulunan Sam han kent içinde Bayaz han (Akyol mah.), kent merkezi olan kale çevresinde diğer hanlar bulunmaktadır. Kale çevresinden başlayarak hanlar bölgesinde bulunan hanlar ise Hışva Han, Millet Han, Büdeyri Han, Sabuncu Han, Yeni Han, Yüzükçü Han, Gümrük Han, Anadolu Han, Tütün Han, Kürkçü Han, Pürsefa Han, Büyük Buğday Han, Küçük Buğday Han, Emir Ali Han, Şeker Han, Gayret Han, Mecidiye Han, Tuz Hanı, Şire Han, Kumru Han, Yemiş Han, Güven Han olarak sıralanmaktadır (Şekil 5.3.).

Şekil 5. 3. Gaziantep Kent Merkezi Hanlar Bölgesi

Hanların plan şemalarına bakıldığında yapıldığı bölgenin topoğrafyası, arsa sınırları ve çevresel verilere göre şekil almıştır. Düzgün dörtgen veya düzgün olmayan dörtgen formalarındadır. Yapının her kolunda, iki veya üç kolunda mekanların sıralandığı örnekler bulunmaktadır. Plan tipi olarak yapının merkezinde avlu ve etrafında dizilen mekanlar bulunmaktadır. Genellikle avluların ortasında sivil mimari unsuru "ganne" denilen küçük bir havuz bulunmaktadır. Zemin katta yer alan mekânlar bir pencere ve bir kapı ile direk avluya açılıp, depo, yazıhane olarak kullanılmaktadır. Kapı ve pencerelerin üstünde "kuş taası" denilen tepe penceresi bulunmaktadır. İşlevi gereği güvenlik açısından dış cephe kapalıdır. Zemin katta bulunan mekânların arkasında ahırlar bulunmaktadır. Ahırların girişinde malların

tartıldığı odalar bulunmaktadır. Bazı hanlarda ahırlar kayalar oyularak alt kotta çözülmüştür. Hava almaları için dışarıya cephesi olanlara mazgallar açılmıştır. Bazı hanların sokağa bakan cephelerinde, avluya bakan mekanların sırtına, han ile bağlantısı olmayan dükkanlar sıralanmıştır. Üst katta bulunan mekanlar revaklara açılmaktadır. Burada bulunan mekanlar konaklama amaçlı kullanılıp, revaklara açılan kapı ve penceresi bulunur. Isınma için bir altyapı olmadığından tandır kullanıldığı düşünülmektedir. Odalar derinlemesine dikdörtgen planlıdır. Hanlarda eyvanlar da kullanılmaktadır. Genellikle köşedeki odaların yanında bulunup, bu odaların açıldığı hol görevi görmektedir. Eyvanlar revaklara ya da avluya bağlanmaktadır. Hanlar camilere yakın olduğu için mescit bulunmamaktadır. Birkaçında tuvalet vardır.

Hanların giriş kapıları genellikle cephelerin ortasında bazında kenarda yer almaktadır. Uzunlamasına dörtgen biçiminde dehlizlerden avluya açılır. Bu dehlizlere açılan han görevlilerinin kullandığı odalar bulunmaktadır. Merdivenler de çoğu han da giriş holüne açılıp üst kata buradan çıkılmaktadır. Cephelerde genellikle girişlerde süslemeler ve kitabeler yer almaktadır. Siyah ve beyaz taşların ritmik olarak dizlimi girişlerde görülmektedir. Bazı hanların girişlerinde mukarnas bulunmaktadır.

Ana yapım malzemesi olarak yöreye özgü “havara” ve “keymık” taşı kullanılmıştır. havara taşı daha yumuşak olup, ocaktan ilk çıktığında rahat işlenebilmektedir. Yapının iç kısmında havara, duvar üst örtüsünde keymık taşı kullanılmaktadır. Cephede yer yer bazalt taşına rastlanabilir. Taşın dışında ikinci olarak ahşap malzeme kullanılmıştır. Çatı, korkuluk, küpeşte, kapı, pencere, revak ayakları, daire kesitli kirişlemelerde kullanılmaktadır. Oda ve avlu döşemeleri kesme taştan yapılmıştır.

Yapım sistemi olarak duvarların taşıyıcı olduğu yığma yapım tekniği kullanılmıştır. Açıklıklar he iki katta da genellikle aynıdır. Revaklarda kesme taş veya ahşap kullanımı görülmektedir. Genelde ayaklar aralarda kare köşe L kesitlidir. Revaklarda kemerler sivri formludur. Mekanların üstleri tonoz ile örtülmüştür. Genellikle beşik, sivri beşik, çapraz tonoz kullanılmıştır. Az da olsa kubbe ve aynalı tonoz bazı mekanlarda görülmektedir. Konaklama amaçlı odalarda ahşap kirişli düz tavan da

görülmektedir. Çatı örtüsü olarak çoğu eskiden düz toprak dam ile kapatılmıştır. Günümüzde bazıları ahşap kırma çatı, bazıları ise düz dam olarak bırakılmıştır.

Gaziantep İpekyolu güzergâhında bulunan ticaret kenti olduğu için birçok han bulunmaktadır. Ancak Gaziantep'te bulunan 37 han günümüze ulaşamamıştır. Aşağıdaki Tablo 5.1.'de günümüze ulaşamayan hanlar ve ulaşılabilenlerin konumları verilmiştir. Günümüze ulaşabilen 24 han bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi kent dışında bulunan menzil hanı olan Sam hanıdır. Bir diğeri kent içinde, Akyol mahallesinde olan, diğerler 22 handan farklı bir bölgede olan Bayaz Handır. Geriye kalan 22 han Gaziantep kalesi çevresinden başlayarak şehir merkezinde konumlanmıştır.

Tablo 5. 1. Günümüze ulaşmayan Gaziantep Hanları (Altın, 2015)

Yapı Adı	**Yeri**	**Yapı Adı**	**Yeri**
Acer Ali Hanı	Bilinmiyor	Beldes Han	Bilinmiyor
Arasta Han	Bilinmiyor	Boyacıoğlu Han	Bilinmiyor
Bakır Han	Bilinmiyor	Börekçi Han	Bilinmiyor
Bel Han	Bilinmiyor	Çekirdekli Han	Karagöz Cad. Tutlu Hamamı Civarı
Emniyet (Hayriye Han)	Bilinmiyor	Hacı Musa Hanı	Bilinmiyor
Hacı Ömer Ağa Hanı	Bilinmiyor	Haffaf Hanı	Bilinmiyor
Halep Hanı	Bilinmiyor	Hamut Hüseyin Hanı	Karatarla Cami Civarı
Han-I Ammu	Bilinmiyor	Han-I Ekber	
Hasırcızade Hanı	Uzun Çarşı	İki Kapılı Han	İbni Şeker Mah.
Kandil Çavuş Hanı	Amu Mah.	Katırcılar Hanı	Bilinmiyor
Memlük Sultan Hamamı Hanı	Handaniye Cami Civarı	Mustafa Ağa Hanı	Bilinmiyor

Müfti Hanı	Seng-İ Hoşkadem Mah.	Nazar Ağa Hanı	Bilinmiyor
Pekmez Hanı	Tahtani Cami Kuzeyinde	Sabun Han	Karagöz Cad. Çekirdekli Han Karşısı
Sinekoğlu Han	Bilinmiyor	Şehbender Nazar Ağa Hanı	Hükümet-İ Seniye Civarı
Şeyh Hanı	Bilinmiyor	Şıhcı Hanı	Bilinmiyor
Telbaşer Hanı Kirman	Bilinmiyor	Zincirli Han	Bilinmiyor
Anonim	Bedirkent Köyü	Anonim	Küçükkızılhisar Köyü
Anonim	Kilci Mezrası Köyüne Bağlı Başkent Höyüğü	Beş Göz Hanı	Antebin Güneyi
Pürçekli Kervansarayı	Bilinmiyor		

5.5.1.Çalışma Kapsamına Giren Gaziantep Kültür Yolu Üzerindeki Hanlar

Kalesi, geleneksel mahalleleri ve çarşıları ile zengin bir kültürel mirasa sahip olan Gaziantep kenti koruma konusundaki çabası ve deneyimiyle Türkiye'nin tarihi kentleri arasında ön plana çıkmaktadır. 2004 yılında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin Tarihi Kentler Birliği'ne üye olmasıyla başlayan koruma süreci, özellikle Kültür Yolu Projesi (Şekil 5.4.) kapsamında kale-çarşı-mahalle eksenindeki çok sayıda koruma çalışması ile bütüncül bir şekilde yürütülmüştür. ''Kültür Yolu Projesi'' oldukça geniş bir alanda, farklı nitelikte projelerin bir araya gelmesi ve gerçekleştirilmesiyle kültür turizmine önemli katkılar sağlamış, bu proje ile bölgeye olan ilginin arttırılması ve yerel değerlerin gelecek nesillere aktarılması hedeflenmiştir. "Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yolu Projesi" ile 2007 yılı Tarihi Kentler Birliği Özendirme Yarışması'nda Dr. Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü'ne layık görülmüştür.

Oldukça geniş bir alanda, farklı nitelikte projelerin bir araya gelmesi ve gerçekleşmesiyle tamamlanan Kültür Yolu Projesi sonucunda kültür turizmi ile bölgeye olan ilginin arttırılması ve yerel değerlerin gelecek nesillere aktarılması hedeflenmiştir. Tarihi Kentler Birliği Özendirme Yarışması 2007 ödülleri kapsamında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yolu Projesi ile Dr. Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü'ne layık görülmüştür.

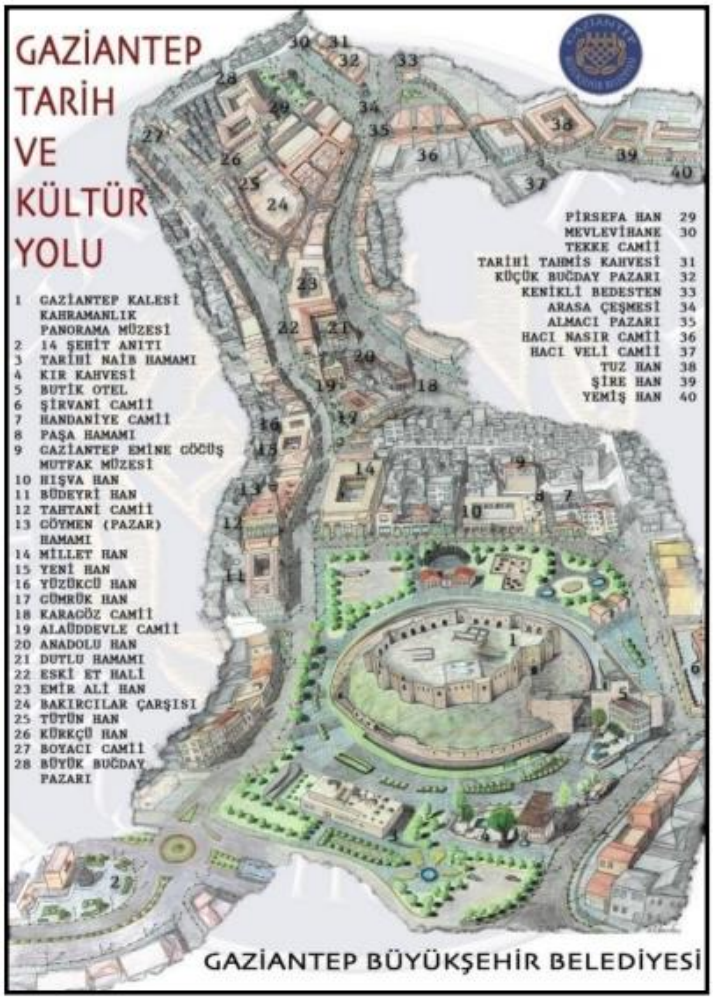

Şekil 5. 4. Kültür Yolu Projesi (KUDEB, 2008)

Kültür Yolu Projesi, kale çevresinden başlayarak birçok sokak ve caddeyi içeren bir aksı kapsamaktadır. Bu aks üzerinde Han, Cami, Hamam, Kahvehane ve Mevlevihane gibi taşınmaz kültür varlıkları bulunmaktadır. Kültür Yolu üzerindeki birçok kültür varlığının restorasyonunun yanı sıra toplam 5,5 kilometrelik bir alanda cephe düzenlemesi ve 3,5 kilometrelik yol, kaldırım, altyapı ve peyzaj düzenlemesi yapılmıştır. Ardından Kültür Yolunu ana arterlere bağlayan Dereboyu Sokak, Sokak

Sağlıklaştırma ve Kentsel Tasarım Projesinin tamamlanmasıyla, Kültür Yolunun başlangıcı olmuştur (URL-25).

Gaziantep kentinin sembolik bir değeri olan kale Kültür Yolu Projesi'nin önemli bir parçasını oluşturur. Kale çevresindeki çalışmalarla, kentin kültürel odak noktası ve kent kimliğinin can damarı açığa çıkarılmış, kente kazandırılmıştır. Yürütülen projeler kapsamında, kalenin etrafındaki yapıların algılanabilmesi için temizlenmiş, geleneksel ticari dokuya uygun şekilde yenilenmiş ve kalenin erişilebilirliğini arttırmak üzere yol çalışmaları yapılmıştır (URL-26).

Kültür Yolu Projesi'nin bir diğer ayağını oluşturan mahalle sağlıklaştırma projeleri ile Gaziantep kent kimliğinin önemli öğelerinden biri olan sivil mimari koruma altına alınmış ve yeni işlevlerle kent hayatına kazandırılmıştır (URL-26).

Ticaret aksını oluşturan hanlar bölgesi de Kültür Yolu Projesi kapsamına girmektedir. Hanlar Bölgesi, yeni kentteki tasarım alanlarına coğrafi yakınlığı ve fikir projelerine ilham vermesi açısından, geleneksel kentin kültür öncelikli kurgulanma stratejilerinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Hanlar Bölgesi, kentin geleneksel dokusunu oluşturan ve dönemin sosyal ve ekonomik hayatına ışık tutan ticaret yapılarından oluşur ve kalenin güneyine doğru uzanmaktadır. Hanların büyük bir kısmı, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin hayata geçirdiği Kültür Yolu projesi ile restore edilmiş ve geçtiğimiz yıllarda kent hayatına kazandırılmıştır. Bu alandaki tasarım çalışması ile Hanlar Bölgesi izlerinin Nizip Caddesi'ne taşınması hedeflenmektedir. "Yeni Hanlar Bölgesi" olarak adlandırılacak bu aksın ticaret ağırlıklı olmak üzere karma bir işlevle kenti canlandırması beklenmektedir (URL-26).

Gaziantep kalesi çevresinde toplamda 22 tane han bulunmaktadır. Bunların içinden 19 tanesi çalışma kapsamında incelenmiştir. Aşağıdaki Tablo 5. 2.'de çalışma kapsamında incelenen hanlar verilmiştir. Bunlardan gayret han, büyük buğday han ve küçük buğday han çalışmaya dâhil edilmemiştir. Küçük buğday hanı avlusuz plan tipine sahip olup diğer han plan tiplerine göre farklılık gösterdiği için çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Büyük buğday hanı ile ilgili bilgi ve verilere ulaşılamamış olup kapalı olduğu için erişilemediği için incelenememiştir. Gayret han

ise özgünlüğünü betonarme eklemelerle büyük oranda kaybetmiş ve kullanılmadığı için kapalıdır. Bu hana erişilemediği için inceleme yapılamamıştır.

Tablo 5. 2. Çalışma Kapsamında İncelenen Gaziantep Hanları

Anadolu Han	Mecidiye Han	Şeker Han	Yemiş Han
Büdeyri Han	Pürsefa han	Tütün Han	Kürkçü Han
Emirali Han	Kumru Han	Millet Han	Sabuncu Han
Gümrük Han	Şire Han	Tuz Hanı	Yüzükçü Han
Hışva Han	Yeni Han	Güven Han	

5.5.1.1. Anadolu Han

Anadolu Han'ın yapıldığı tarih tam olarak bilinmemekte olup, 19 yy. başlarında yapıldığı düşünülmektedir. Hanı yapan ve yaptıran bilinmemektedir. Hanın sokak cephesi yol genişletme çalışmaları sırasında yıkılmıştır. Hanın batı cephesi üst katı da yıkılmıştır. 1985 yılında vakıflar tarafından harap halde olan han onarılmıştır. Hanın sokağa bakan cephesi yıkılıp iki katlı olarak yenilenmiştir.1. avlunun batı cephesinde üst katında düzenlemeler yapılmıştır. 1. avlunun batısında bulunan merdiven yeniden düzenlenmiştir. Diğer kısımlarda eskiyen taşlar yenileriyle değiştirilmiştir. Hanın ahşap olan çatısı sökülerek yeniden yapılmıştır. Hanın kapı ve pencerelerinden doğraması bozulmuş olanlar onarılmıştır (Çam, 2006). Hanın farklı tarihlerde birçok onarım ve değişiklikler geçirdiği görülmektedir. Sokak cephesine sonradan eklenen beton odaların dışında diğer bölümlerin özgün mimarisini önemli ölçüde koruduğu düşünülmektedir (Bebekoğlu, 2014)

Hanın kitabesi yoktur. Mülkiyeti vakıflarda olup, şahıslara kiraya verilmiştir. Batıya doğru hafif eğimli bir arazide binalar arasında konumlanmaktadır. Yapıldığı dönemde yolcu hanı olarak kullanılan han işlevini kaybetmiştir (Çam, 2006). Komşu esnaftan hanın geçmişine dair bilgi edinilmiştir. Hayri Şerbetçi'nin verdiği bilgiye göre Muhsinzade Hacı Mehmet Bey'e ait olan han haremlik ve selamlıktır. Sokağa bakan cephede üzeri tudya kaplı ahşap köşk vardır. Köy sahibi Mehmet Bey'in deve ve atlarla köyden gelen ürün ve malları handa depolayarak han ambar olarak

kullanılmıştır Ahır bölümleri bulunmakta olup malları getiren köylüler üst katta konaklamıştır. Han sahibinin evi, ikinci avluda olup, doğu cephesinde çıkmaz sokağa açılan giriş kapısı vardır (Bebekoğlu, 2014).

Han onarım geçirdikten sonra halı ve dokumacı esnafının kullandığı iş hanı olmuş, daha sonra kafe ve butik otele dönüştürülmüştür. Şimdilerde restoran ve henüz kullanılmayan butik otel olarak hizmet vermektedir. Hanın sokak cephesine açılan dükkânlar esnafa verilip kullanılmaktadır. 1. avlu ve avlunun batısındaki dükkânlar restoran oturma alanı olarak hizmet vermektedir. Batıdaki oda wc olarak, kuzey doğudaki oda ve arkasındaki mekân mutfak olarak kullanılmaktadır. İkinci avluya geçiş ve yanlarındaki odalar da oturma alanı olarak hizmet vermektedir. İkinci avluya açılan kuzeydeki mekânlar butik otelin odaları olarak organize edilmiş, içlerine wcler çözülmüştür. 1. avlunun üst katındaki odalar özel yemekler ve toplantılar için ayrılmış mekânlar olarak hizmet vermektedir. 2. avlunun üstü kapatılmıştır. 1. avlunun üstü açık olarak kullanılmaktadır.

Han yığma yapı olup, malzeme olarak yapımında beyaz keymık taşı kullanılmıştır. Kapı ve pencerelerde basık kemer kullanılmıştır. Sade olarak yapılan handa süsleme, sadece pencere kemerlerinde ve merdivende yer almaktadır.

Sokağın konumu ve arsanın şeklinden dolayı düzgün olmayan bir plana sahiptir. Kuzey- güney yönlerine doğu uzanan han iki katlı ve iki avlulu plan tipinde yapılmıştır. Hanın girişi sokağa bakan güney cephede yer almaktadır. Güneyden küçük bir dehlizden 1. avluya giriş yapılmaktadır. 1. avlu dikdörtgene yakın bir biçimde olup, avlunun batı ve kuzey cephesinde odalar bulunmaktadır. Doğu cephesi boş bırakılmıştır. Avlunun güney cephesinde giriş dehlizi ve sokağa açılan iki dükkân bulunmaktadır. Batı cephesinde beş dükkân, bir oda ve üst kata çıkan bir merdiven bulunmaktadır. Dükkânlar sivri kemerli açıklıklarla eyvan biçimindedir. Özkarcı (1987) merdivenin kuzeyinde bulunan dört dükkanın kemerli açıklıklarla birbirine bağlı olduğunu daha sonra aralarına duvar örülerek bölündüğünü belirtmiştir. Batı cephesinde bulunan odanın büyük ve yamuk planlı olması ahır olarak kullanıldığını göstermektedir. Kuzeyinde bir kapı ile 2. avluyla bağlantılı olan bir odaya açılmaktadır (Çam, 2006).

Kuzey cephede 3 oda ve ikinci avluya geçiş bulunmaktadır. Cephenin doğusunda yer alan oda diğer ikisine göre daha küçüktür. Odalar kuzey-güney yönünde sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Odaların avluya açılan basık kemerli kapısı ve pencereleri bulunmaktadır. İkinci avluya geçilen dehlizin iki yanında olan odaların 2. avluya ve geçiş koridoruna penceresi bulunmaktadır. Bu cephedeki odaların içerisinde dolap nişleri de bulunmaktadır. 2. avluya geçiş sağlayan dehliz çapraz tonozla örtülmüştür. Hanın merkezinde bulunan, geçişin iki yanındaki 3 cephesi olan ferah odaların hanın yönetimi için tahsis edildiği düşünülmektedir (Çam, 2006).

Birinci avlunun batısında bulunan merdiven 1980 öncesinde neredeyse ortadan kalkmış durumdadır. Onarım sonrası bu kısım ve güney cephesi yenilenmiştir. Üst katta U plan tipinde bir yerleşim bulunmaktadır. Üst kata çıkıldığında batı ve kuzey cephesini L biçiminde revak bulunmaktadır. Bu revağın kuzey kısmı ayakları ve kemerleri taştandır. Sivri formlu kemerler, kare planlı ayaklara oturmaktadır. Batısı ise ahşap direklerle taşınan düz tavanlı revağa sahiptir. Revağın kuzey ve güneyinde odalar bulunmaktadır. Revağın güneyinde kapı ve penceresi olan 3 oda bulunmaktadır. Şimdilerde güney cephesindeki odalar birleştirilmiş olarak kullanılmaktadır. Kuzey cephesinde birisinin kapısı batı, diğerleri kuzeyde olacak şekilde 6 oda bulunmaktadır. Kuzey cephesinin en doğusundaki oda arkasında bulunan bir oda ile bağlantılıdır. Kuzeyde yer alan dört oda bir pencere bir kapı ile revağa açılırken kuzey batıda yer alan oda bir kapı ile revağa bağlanmaktadır. Kapısı batıda olan yamuk plan tipli oda ise bir kapı ve iki pencere ile revağa açılmaktadır. Kuzeyde yer alan bu beş odanın ikinci avluya bakan basık kemerli pencereleri bulunmaktadır. Odaların hepsinde dolap nişi bulunmaktadır. Odalar ve revak içten düz tavan dıştan kırma çatı ile örtülmüştür.

Hanın ikinci avlusu daha düzgün olup doğu-batı yönünde uzunlamasına yerleşmiştir. Bu kısım hanın sahiplerinin yaşadığı bölüm olarak kaynaklarda geçmektedir. Batı duvarı çarpıktır. Bu cephede oda yoktur. Kuzeyde iki oda, doğuda bir oda, güneyde bir oda yer almaktadır. Odalar avluya kapı ve pencere ile bağlantılıdır. Doğuda bulunan oda birinci avluya açılan oda ile bağlantılıdır. Kuzeyde bulunan büyük oda ise arkasında bulunan dikdörtgen mekân ile bağlantılıdır. Altın'a (2015) göre bu oda ahır olarak kullanılmaktadır. Güneyde bulunan oda ise birinci avluya açılan oda ile bağlantılıdır. Bu kısımda bulunan odalarda dolap nişi bulunmakta olup, beşik tonoz

ile örtülmüştür. Avlunun kuzeyinde üst kata çıkan iki sahanlıklı konsol bir merdiven bulunmaktadır. Üst kat sadece kuzey cephede bulunmaktadır. Güney ve doğu cephesindeki odalara birinci avluda bulunan merdivenle ulaşılmaktadır. Merdivenin ara sahanlığından bir odaya, merdivenin bittiği sahanlıktan da diğer odaya ulaşılmaktadır. İki odanın da avluya bakan penceresi bulunmaktadır. Pencerelerin üzerinde tepe penceresi yer almaktadır. Doğudaki oda daha büyük olup arkasında dört açıklıkla geçilen bir mekân bulunmaktadır. Bu mekânlar içten düz tavan dıştan kırma çatıyla örtülmüştür.

Hanın giriş cephesi dışında tüm cepheleri, başka binalarla kuşatılmıştır. Güney cephesi, yapılan tadilatla yenilendiği için pek bir özelliği yoktur. Ortada basık kemerli, basit giriş kapısı; kapının iki yanında birer dükkân bulunmaktadır. Üst kat, dört konsolla dışa taşırılmış, betonarme üç mekândan meydana gelir. Her odanın dışa bakan ikişer adet dikdörtgen çerçeveli penceresi vardır (Altın, 2015). Anadolu han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.3.'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 3. Anadolu Han Özellikleri

<table>
<tr><th colspan="4">GENEL BİLGİLER</th></tr>
<tr><td>BİNA ADI</td><td>ANADOLU HAN</td><td>İL</td><td>GAZİANTEP</td></tr>
<tr><td>İLÇE</td><td>ŞAHİNBEY</td><td>MAHALLE</td><td>KARAGÖZ</td></tr>
<tr><td>ADA</td><td>611</td><td>PARSEL</td><td>4</td></tr>
<tr><td>YAPIM TARİHİ</td><td>19. YÜZYIL</td><td>DÖNEMİ</td><td>OSMANLI</td></tr>
<tr><td>MÜLKİYET</td><td>VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ</td><td>TESCİL DURUMU</td><td>TESCİLLİ</td></tr>
<tr><td>MAĞARA</td><td>YOK</td><td>SABUNHANE</td><td>YOK</td></tr>
<tr><td>YAPIM AMACI</td><td colspan="3">YOLCU HANI- KONUT</td></tr>
<tr><th colspan="4">YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER</th></tr>
<tr><td>AVLU</td><td>VAR</td><td>AVLU SAYISI</td><td>2 AVLU</td></tr>
<tr><td>KAT SAYISI</td><td>2 KATLI</td><td>YAPIM SİSTEMİ</td><td>YIĞMA - GÜNEY CEPHESİ BETONARME</td></tr>
<tr><td>MALZEME</td><td>TAŞ</td><td>ÇATI ÖRTÜSÜ</td><td>KİREMİT BEŞİK VE KIRMA ÇATI</td></tr>
<tr><th colspan="4">PLAN TİPİ</th></tr>
<tr><td colspan="2">
1. BÖLÜM U PLAN TİPİ</td><td colspan="2"> 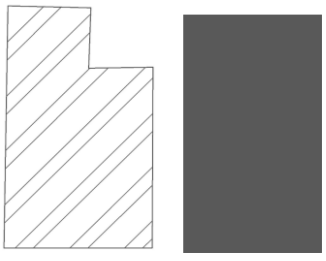
2. BÖLÜM DİKDÖRTGEN PLAN TİPİ</td></tr>
<tr><th colspan="4">TAŞIYICI SİSTEM</th></tr>
</table>

5 x 3 metre
3 x 2,5 metre
7 x 4 metre

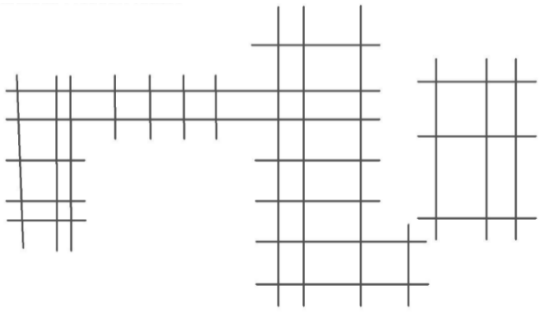

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	L TİPİ ve I TİPİ 2 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	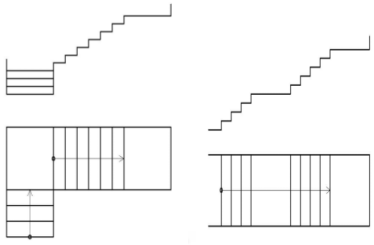

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

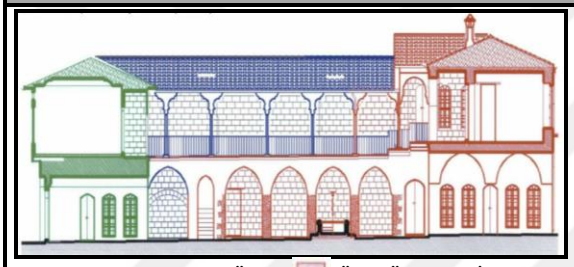

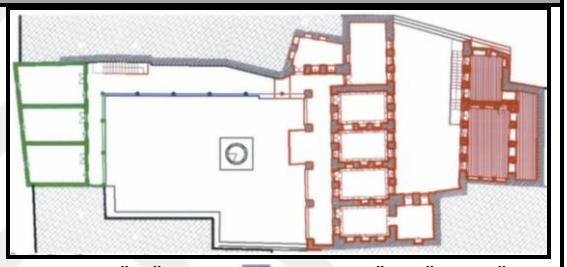

1986 ONARIMINA GÖRE; ÖZGÜN HALİYLE ONARILAN BÖLÜMLER YIKILIP ÖZGÜNE GÖRE YENİDEN YAPILAN BÖLÜMLER YIKILIP TAŞ VE BETON OLARAK YAPILAN YENİ BÖLÜMLER (Sıdıka Bebekoğlu çizimlerinden, 2014)

YAPI RESTORASYON ÖNCESİ HALİ

1986-87 Yılında Anadolu Han Fotoğrafları (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK	
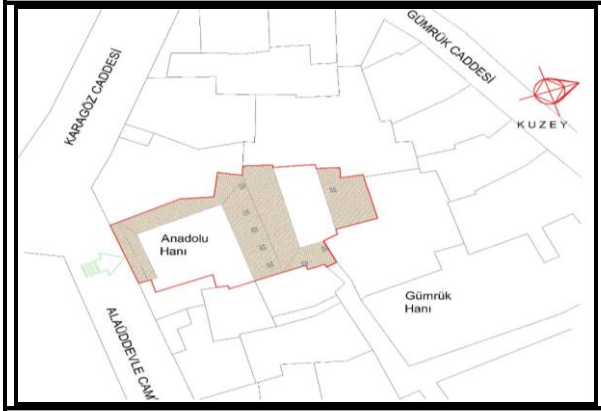	HANIN GÜNEY CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (Sıdıka Bebekoğlu çizimlerinden, 2014)
YAPI RESTORASYON PLANLARI	
ZEMİN KAT PLANI	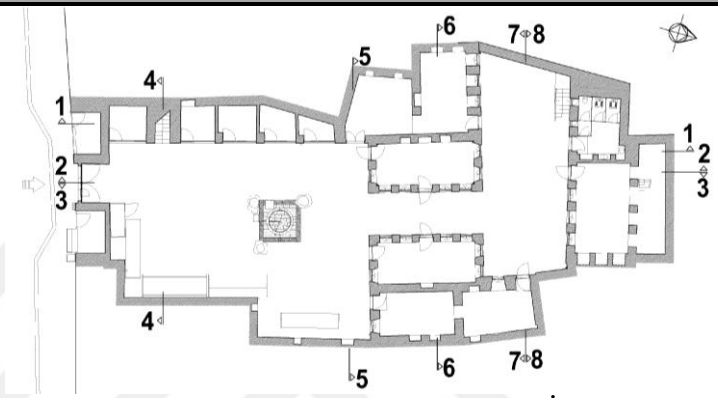 **ZEMİN KAT PLANI**
1. KAT PLANI	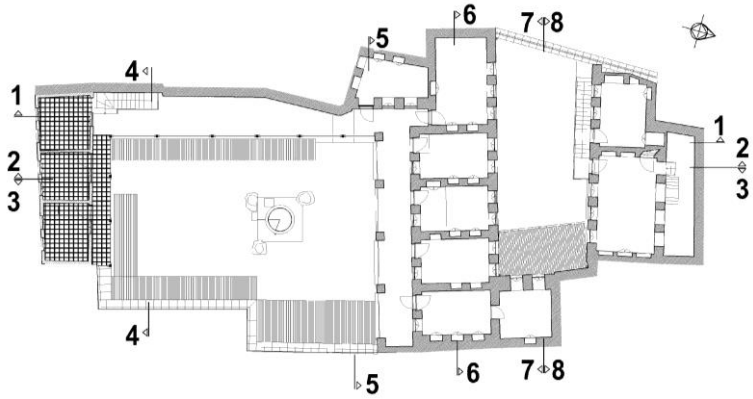 (Sıdıka Bebekoğlu çizimlerinden, 2014) **1. KAT PLANI**
ÇATI PLANI	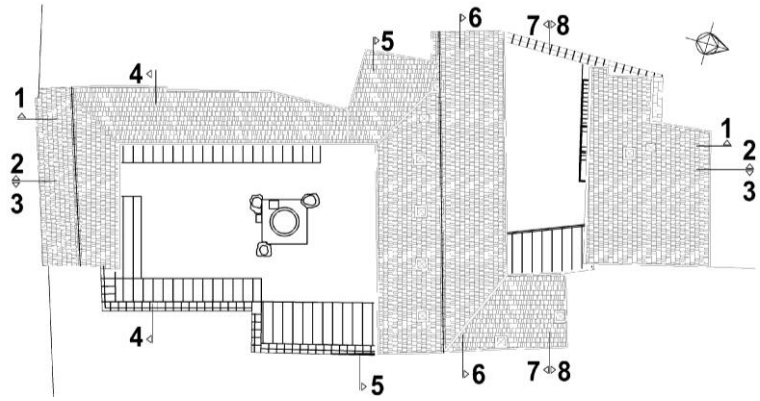 (Sıdıka Bebekoğlu çizimlerinden, 2014) **ÇATI PLANI**

KESİT

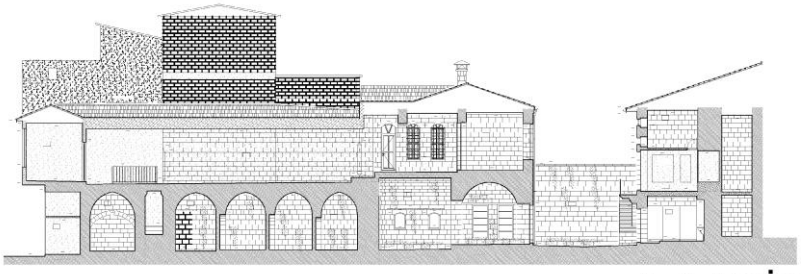

1 - 1 KESİTi

2 - 2 KESİTi

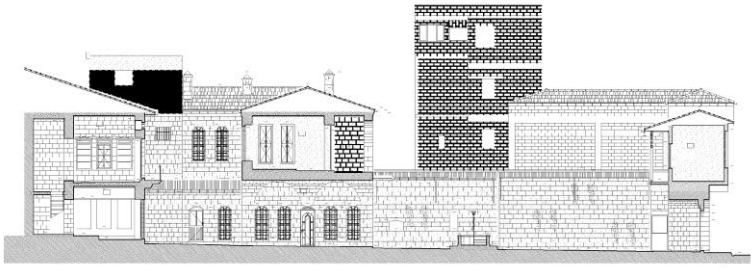

3 - 3 KESİTi

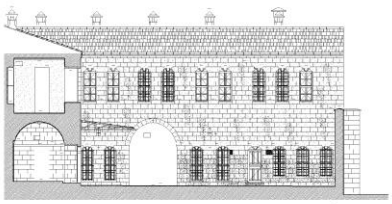

7 - 7 KESİTi

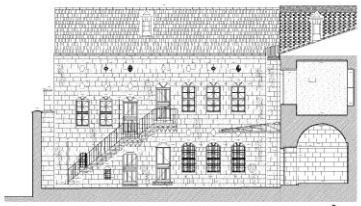

8 - 8 KESİTi

GÖRÜNÜŞ

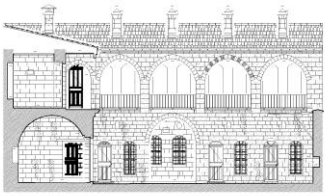

5 - 5 KESİTi

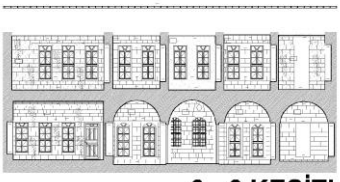

6 - 6 KESİTi

GÜNEY CEPHE GÖRÜNÜŞ

4 - 4 KESİTi

(Sıdıka Bebekoğlu çizimlerinden, 2014)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

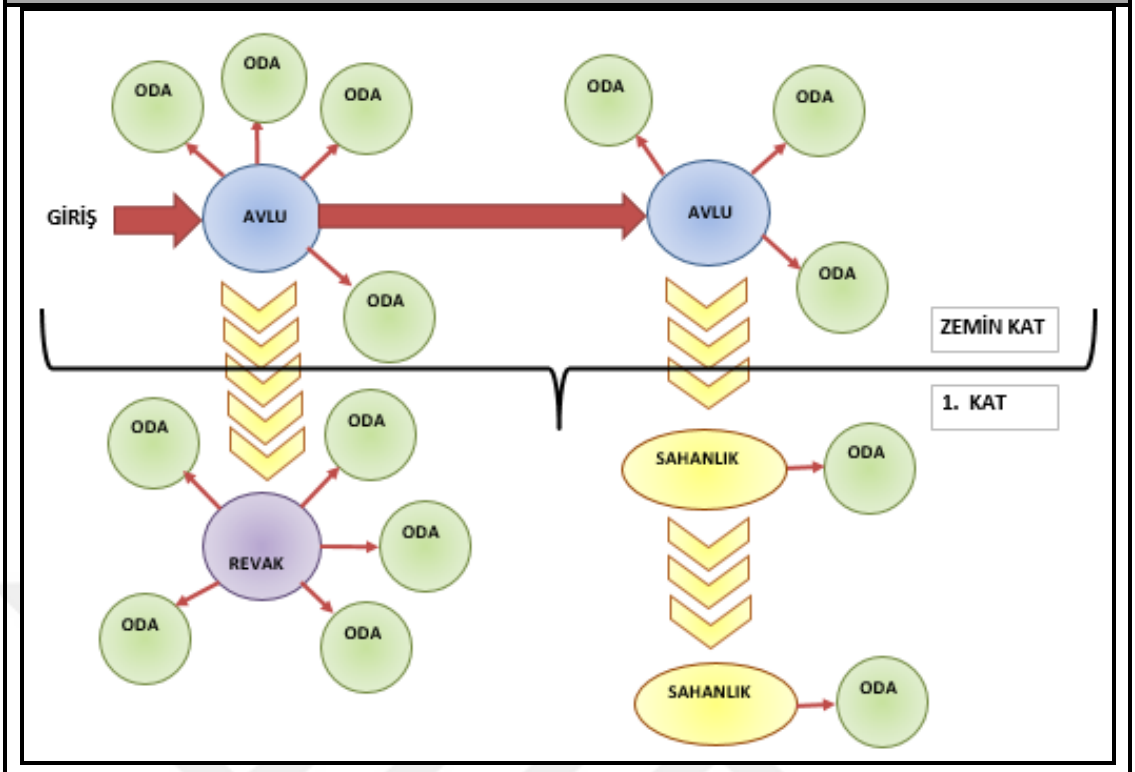

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU			
ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – KONUT - TİCARET		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	DEVE AHIRLARI TİCARET BİRİMLERİ AVLU – GÖREVLİ ODASI KONUT ODALARI DEPO	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI KONUT ODALARI REVAK

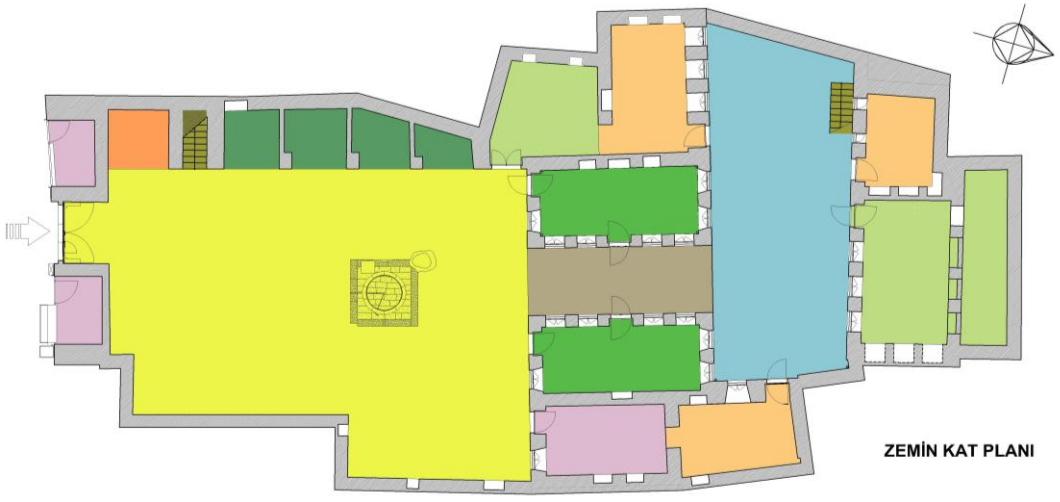

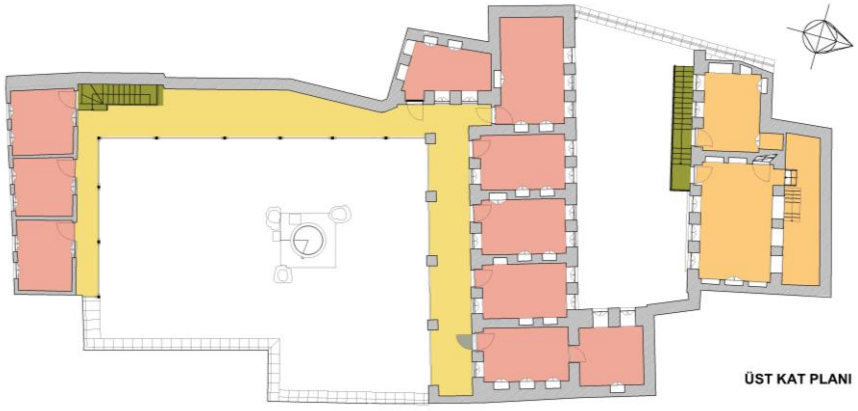

FOTOĞRAFLAR

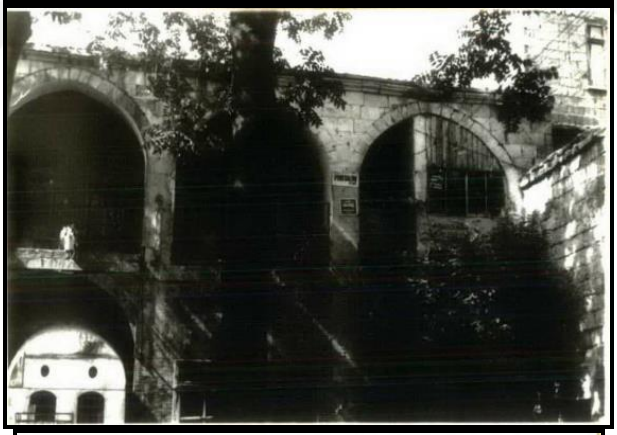

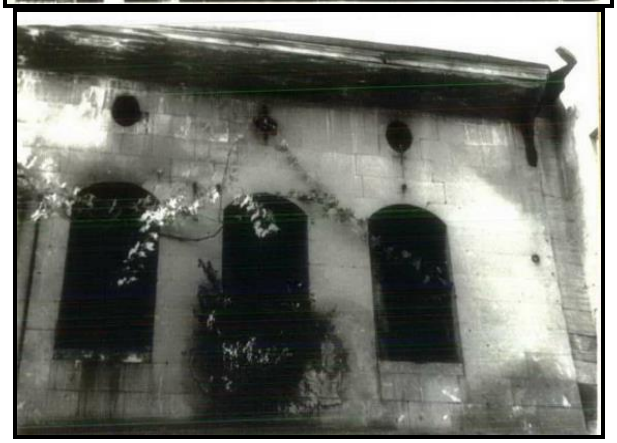

Anadolu Han 1975 Yılı Fotoğrafları (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

İKİNCİ KULLANIM	TİCARET – HALICI		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	HALI DÜKKANLARI	**1. KAT**	HALI DÜKKANLARI
FOTOĞRAFLAR			

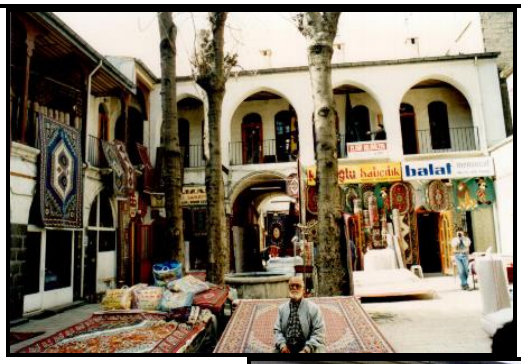

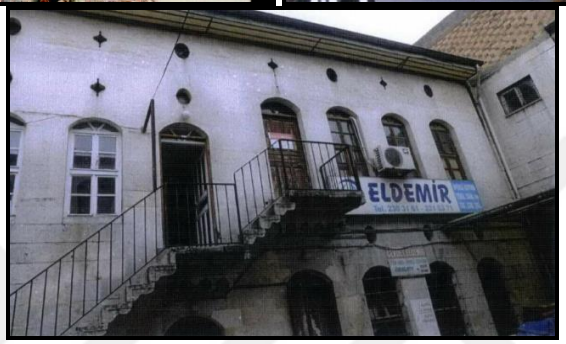

Anadolu Han 1990 Yılı Fotoğrafları (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

ÜÇÜNCÜ KULLANIM	KAFE – BUTİK OTEL		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	KAFETERYA RESEPSİYON MUTFAK - WC PERSONEL OTEL ODALARI	**1. KAT**	OTEL ODALARI RESTORAN TOPLANTI SALONU
FOTOĞRAFLAR			

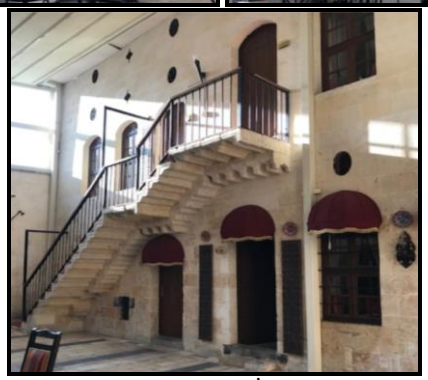

Anadolu Han 2019 Yılı Fotoğrafları (İrem Köse Arşivinden, 2019)

GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	RESTORAN- BUTİK OTEL		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	RESTORAN - MUTFAK RESEPSİYON OTEL ODALARI YÖNETİM WC - TİCARET LOBBY - LOBBY BAR	**1. KAT**	OTEL ODALARI REVAK DEPO RESTORAN

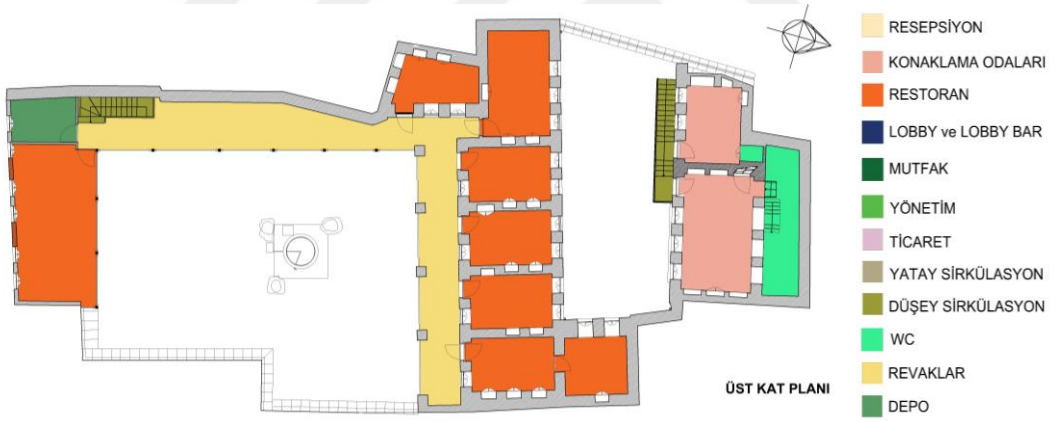

FOTOĞRAFLAR

Anadolu Han 2021 Yılı Fotoğrafları (Uğur Karalar Arşivinden, 2021)

5.5.1.2. Büdeyri Han

Hanın Osmanlıların son zamanlarında 19. yy sonu 20. yy başlarında yapıldığı belirtilmiştir (Çam, 2006). Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun raporunda 1896 yılında yapıldığı belirtilmiştir.

Gaziantepli araştırmacı Ömer Asım Aksoy'un bir yazısında belirttiğine göre eserin mimari bir taş ustası ailesine mensup Ökkeş Kuranel tarafından yapıldığı belirtilmiştir (Çam, 2006). Yapının isminden dolayı bölgenin tanınmış aşiretlerinden Elbeylioğulları tarafından yapıldığı düşünülmektedir (Altın, 20015). Yapıya ait bir kitabe yoktur. Yapı genel olarak özgünlüğünü korumaktadır. Çatı kısmında düzenlemeler ve yapının diğer bölgelerinde onarımlar yapılmıştır.

Yapı şahıs mülkiyetinde olup yapıldığı dönemde yolcu hanı ve sabunhane olarak kullanılmıştır. Hanın alt katındaki odalar ahır, depo ve dükkan, üst katındaki odalarda yolcuların konaklaması için kullanılmıştır. Ayrıca kahvehanesi de bulunmaktadır. Sabunhanenin zemin katı sabun üretimi üst katı ise han ile bağlantılı olup yolcuların konaklaması için kullanılmıştır. İkinci katta oda bulunmamakta olup sabunların kurutulması için kullanılmıştır.

Yığma yapım tekniği ile yapılan han kesme taşla malzeme ile inşa edilmiştir. Yapının taç kapısında ve giriş dehlizinin bazı kısımlarında siyah renkli taş kullanılmıştır. Geriye kalan yerlerde, tamamen beyaz renkli taş kullanılmıştır. Genel olarak sade yapılan handa süsleme, sadece taç kapıda karşımıza çıkmaktadır. Çift renkli taş işçiliğiyle yapılan süslemeler, diğer hanların taç kapılarındaki süslemelere benzemektedir (Altın, 2015).

Gaziantep kalesi çevresinde kuzeye doğru eğimli bir arazi üzerinde konumlanmıştır. Yapı sabunhane ve han olarak iki bölümden oluşmaktadır. Bu iki binanın ayrı kapısı mevcuttur. Ayrıca içerde birinci katta ara bir geçiş bulunmaktadır. Kuzey güney istikametinde geniş bir dikdörtgen alana sahiptir. Kuzeyde sabunhane güneyde han yer almaktadır. Yapının batı cephesi olan yola bakan cephesinde dükkânlar bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı dükkânlar beşik tonoz ile örtülmüştür.

Han tek avlulu ve 3 katlıdır. Son kat çatı katının duvarının yüksek tutulup pencere açılmasıyla oluşmuştur. Bu katta oda bulunmamakta olup, sabunları kurutmak ve

depolamak amacıyla kullanılmaktadır. Hana batı cephesinin güney kısmında bulunan gösterişli bir kapıdan girilmektedir. Güneydeki giriş taç kapı, kuzeydeki giriş kemerli açıklık şeklindedir. Günümüzde taç kapının yanındaki açıklık, kapatılarak dükkan haline getirilmiştir (Altın, 2015). Sivri beşik tonozlu dikdörtgen olmayan "Z" biçiminde giriş mekanından zigzag çizerek avluya ulaşılmaktadır. Girişin güneydoğu köşesinde hanın görevlisi için oda bulunmaktadır. Kare plana sahip odanın kuzeybatı cephesi dışardan pahlanmıştır. Pahlı kısım siyah taştan yapılmış üst kısmı mukarnası andırmaktadır. Odanın girişe bakan penceresi kuzeye bakan kapısı vardır. Oda sekizgen kasnaklı kubbe ile örtülmüştür. Girişin kuzeyinde ise üst kata çıkan merdiven bulunmaktadır. Girişin üstündeki sivri beşik tonoz girişin önündeki yarım çapraz tonozla kesilmektedir. Bu alandan avluya geçilmektedir.

Hanın merkezinde bulunan muntazam dikdörtgen biçimdeki avlu, yaklaşık 15.30 x 13.50 m. ölçülerindedir. Avlunun ortasında oval şekilde fıskiyeli havuz (gane) vardır. Avlunun dört tarafında odalar bulunmaktadır. Doğu ve batıdaki odalar çapraz tonoz ile kuzey ve güneydeki odalar sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Güneyde dört batıda üç, doğuda üç, kuzeyde üç oda bulunmaktadır. Batıdaki odalar kuzey-güney yönünde uzanan dikdörtgen plana sahiptir. Yan yana iki çapraz tonozlu olan oda basık kemerli bir kapı ve üç pencereyle avluya açılmaktadır. Diğer odanın kapısı giriş alanına açılmakta olup, avluya dört penceresi bulunmaktadır. Kuzeyde bulunan oda sabunhaneye eskiden bağlantısı olduğu düşünülen eyvana bakmaktadır. Bu yöndeki odaların sırtında sokağa açılan dükkanlar bulunmaktadır. Avlunun kuzey cephesinde bir eyvan ve üç oda bulunmakta olup, bir kapı ve bir pencere ile avluya açılmaktadır. Güney cephesindeki odalar da aynı şekilde avluya bağlanmaktadır. Odaları içlerinde dolap nişleri bulunmaktadır. Hanın doğu kanadının ortasında bir dehliz ile kuzeyinde iki ve güneyinde bir oda bulunmaktadır. Köşelerde bulunan odalar büyük olup çapraz tonozla, küçük olan beşik tonozla örtülmüştür. Bu odaların avluya açılan pencereleri ve kapıları bulunmaktadır. Çarpık olarak devam eden dehlizin sonunda sağlı sollu "L" biçiminde büyük ahırlara geçilmektedir. Bu mekânlar ve dehliz beşik tonoz ile örtülmüştür. Kuzeydeki oda daha büyüktür. Ahırların doğu cephesinde pencerelere yer verilmiştir. Ahırlardan avlunun doğusuna açılan iki köşe odaya geçiş bulunmaktadır.

Hanın ikinci katına giriş dehlizinde bulunan merdivenden çıkılmaktadır. Merdivenden çapraz örtülü sahanlığa geçilmektedir. Merdivenin bittiği yerde iki kapı yer almaktadır. Batıdaki kapının açıldığı oda caddeye bakmakta olup, şahnişlidir. Bu odanın kahvehane olduğu yolcuların dinlendiği, alışveriş yapıp tanıştığı bir mekan olduğu düşünülmektedir (Çam, 2006). Çıkmalı oda alttan üç konsolla desteklenmektedir. Odanın üzeri beşik tonoz ile örtülüdür. Çıkmanın dış cephelerine, yedi adet dikdörtgen çerçeveli pencere açılmıştır. Üstü, dışarıdan kırma çatıyla örtülmüştür. Bu çıkmanın bir benzeri sabunhane bölümünde de aynı cephede bulunmaktadır (Altın, 2015). Diğer kapı ile avluyu dört taraftan çevreleyen revağa geçilmektedir. Revaklar kuzeyde ve güneyde, doğu-batı; doğuda ve batıda, kuzey-güney yönde beşik tonozla örtülmüştür. Beşik tonoz, revak gözü kemerlerinin ve eyvanların önlerindeki yarım çapraz tonozla kesilmektedir. Revak, batıda ve doğuda altı; kuzeyde ve güneyde, dört kemer gözlüdür. Revakların kemerleri, sivri formludur. Kemer açıklıklarının arasına, sonradan korkuluk şeklinde kısa duvar örülmüştür. Kemerleri taşıyan ayaklar, dikdörtgen planlıdır. Ayaklar köşelerde, aralardakine göre daha kalın tutulmuştur (Altın, 2015).

Revağın dört tarafında odalar bulunmaktadır. Doğu cephede ortada bir eyvan sağında ve solunda odalar bulunmaktadır. Bu odaların içinde dolap nişleri bulunmaktadır. Odaların hem sokağa hem revağa açılan pencereleri bulunmaktadır. Kuzey kanadında ise odalar ile bir eyvan bulunmaktadır. Kare planlı bu odaların birer penceresi ve kapısı revağa açılmakta ve dolap nişleri vardır. Kuzeybatı köşesinde tonozlu geçit sabunhanenin birinci katı ile bağlantı kurmaktadır. Güney ve batı cephesinde de odalar bulunup birer pencere ve kapısı revağa açılmaktadır. Batı cephesindeki odaların caddeye bakan cephesinde pencere bulunmaktadır.

Sabunhanenin girişi için batı cephesinin kuzey tarafına doğru büyük bir kapı yer almaktadır. Sabunhanenin zemin katı, dikdörtgen planlı üç tane serbest ayak ile bunların yan duvarlardaki karşılıklarına yerleştirilen gömme ayaklar üzerine oturtulan çapraz tonoz örtülü geniş bir mekândan ibarettir. Bir bağlantı ile hana bağlanan sabunhanenin üst katı hanın bir parçası olarak görülmektedir. Üstü kapalı bir avlu etrafına yerleştirilen üç taraflı revak ile revaklara açılan odalardan oluşmaktadır. Doğu ve batı revağı iki kuzey revağı üç gözlüdür. Revağın örtüsü hanınki ile aynıdır. Doğuda bulunan odalar daha büyüktür. Kuzeyde ve doğuda

bulunan odaların sokağa ve revağa bakan penceresi bulunmaktadır. Sabunhanenin ikinci katı da mevcuttur. Birinci kat ile benzer bir düzende olduğu düşünülmektedir (Çam, 2006). Sabunhanenin zemin kattan bir merdiven ile inilen mağarası bulunmaktadır.

Yığma yapım sistemi kullanılan hanın güney cephesi, binalarla kapatılmıştır. Diğer üç cephesi sokağa bakmaktadır. Ön cephe hariç, diğer cephelerde pencere dışında herhangi bir hareket yoktur. Cepheler, pencerelerle üç kat görünümdedir. Taç kapının bulunduğu batı cephe, hanın en özenli cephesidir. Bu cephe sabunhane kısmıyla, bütünlük arz etmektedir. Cephede biri hanın, diğeri sabunhanenin iki kapı vardır. Taç kapıların yanlarına, eyvan şeklinde dükkânlar yerleştirilmiştir. Cephede toplam on iki dükkan yer almaktadır. Dükkanların bir kısmı cepheye paralel; bir kısmı cepheye dik sivri beşik tonozla örtülmüştür. Hanın taç kapısı, kuzeybatı kenardadır. Taç kapı, cepheden dışa taşıntı yapmamaktadır. İç içe iki yuvarlak kemerden meydana gelen giriş açıklığının alt kenarında, iki adet kare oturma sekisi vardır. Taç kapı, giriş açıklığının üst tarafındaki pencerelere kadar, çift renkli taşla kaplanmıştır. Yatay olarak atlamalı siyah-beyaz renkli taş dizileri, kemerin üst tarafında tek merkezden çıkan ışınlarla birleşmektedir. Giriş açıklığının üzerinde, şevli niş içerisinde yuvarlak kemerli iki pencere bulunmaktadır (Altın, 2015). Hanın üstü ahşap konstrüksiyonlu beşik çatı ile kapatılmıştır.

Hanın ilk işlevi yolcu hanı ve sabunhane iken sonra han kısmı depo ve ticaret birimi olarak, sabunhane kısmı konfeksiyon olarak kullanılmıştır. Günümüzde han kısmı kafe ve ticaret amaçlı dükkan, sabunhane kısmı sabun ve zeytinyağı satış birimi olarak kullanılmaktadır. Bu işlev ile hanın ahır kısmı ve önündeki odalar mutfak, wc olarak düzenlenmiştir. Avlu ise kafenin kullandığı oturma alanları ile dinleme bölümü olarak kullanılmaktadır. Üst kattaki odalar ticari dükkan amaçlı kullanılmaktadır. Büdeyri Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.4.'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 4.Büdeyri Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	BÜDEYRİ (İNCEOĞLU-ELBEYLİ) HAN	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	ŞEKEROĞLU
ADA	530	**PARSEL**	86-87
YAPIM TARİHİ	1896	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	ŞAHIS MALI	**TESCİL**	TESCİLLİ

		DURUMU	
MAĞARA	SABUNHANE KISMI ALTINDA VAR	**SABUNHANE**	VAR
YAPIM AMACI	YOLCU HANI- SABUNHANE		

YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	1 AVLU
KAT SAYISI	3 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KIRMA ÇATI

PLAN TİPİ

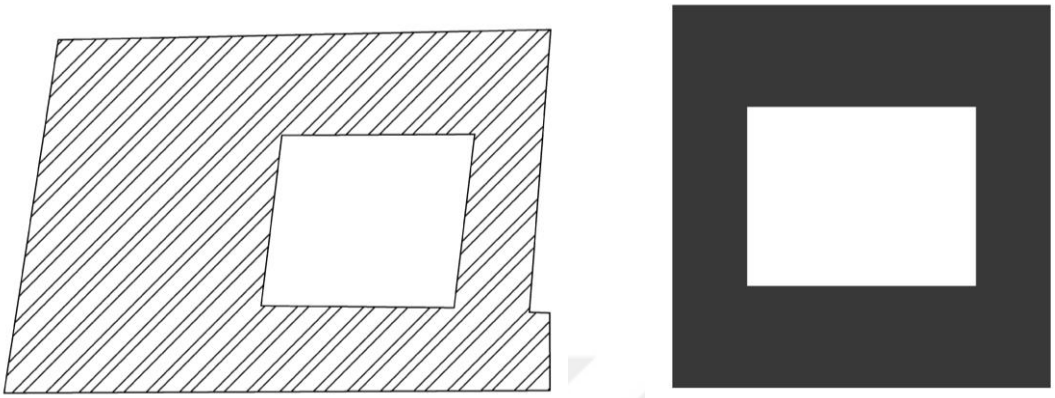

KARE PLAN TİPİ

TAŞIYICI SİSTEM

3 x 2,5 metre
3 x 2 metre
4 x 2 metre
5,5 x 3 metre
5 x 3 metre

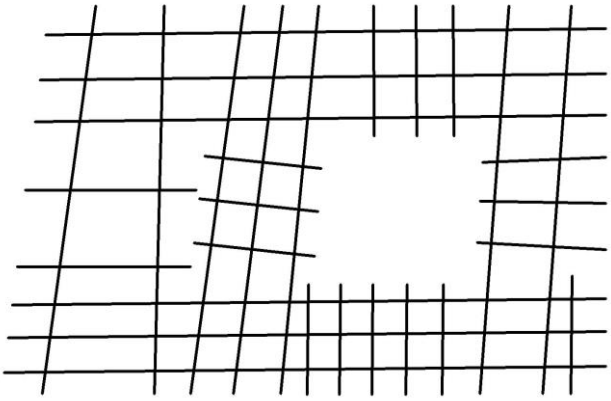

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	SABUNHANE KISMI L TİPİ HAN KISMI I TİPİ 2 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	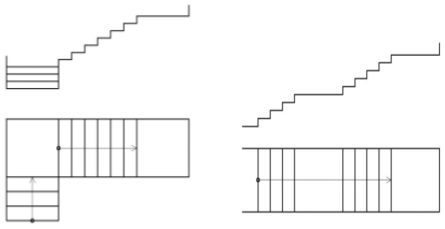

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Yapı özgünlüğünü korumaktadır. Bazı onarımlar yapılmıştır. Özellikle çatı kısmında onarımlar, cephelerde temizlemeler yapılmıştır.

YAPI ONARIM ÖNCESİ HALİ

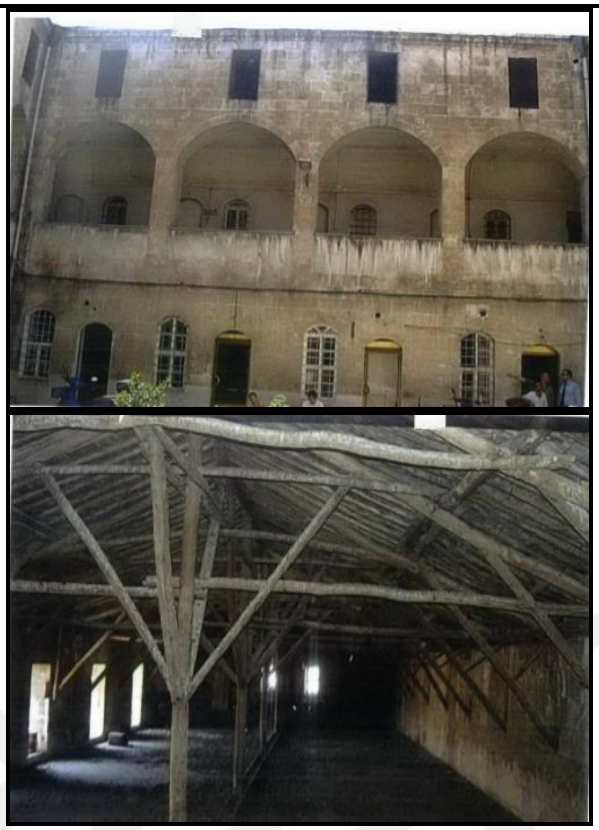

Büdeyri Han 2012 Yılı Fotoğrafları (Gaziantep Kudeb Arşivinden,2012)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

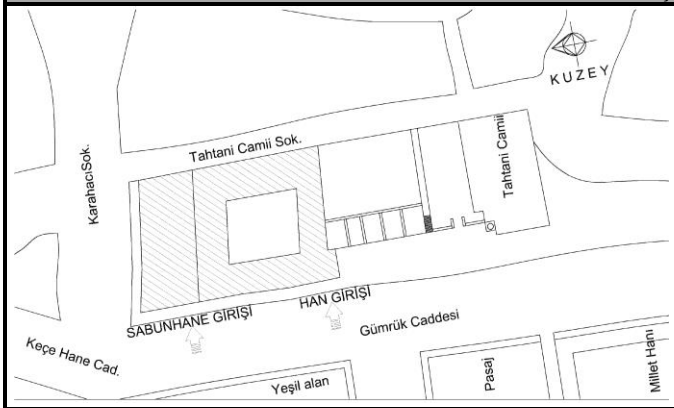

YAPININ BATI CEPHESİNDEN HANA VE SABUNHANE KISMINA AYRI AYRI ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (Sıdıka Bebekoğlu çizimlerinden, 2013)

YAPI RESTORASYON PLANLARI

BODRUM KAT PLANI

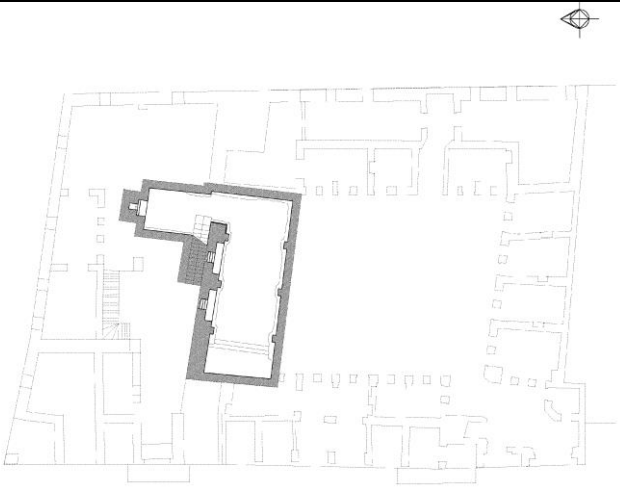

ZEMİN KAT PLANI **1. KAT PLANI** **2. KAT PLANI** **(**BU KAT SADECE ÇATI PARAPET DUVARLARININ YÜKSELTİLDİĞİ BOŞ BİR ALANDIR. SABUN KURUTMAK AMAÇLI KULLANILMIŞ**)**	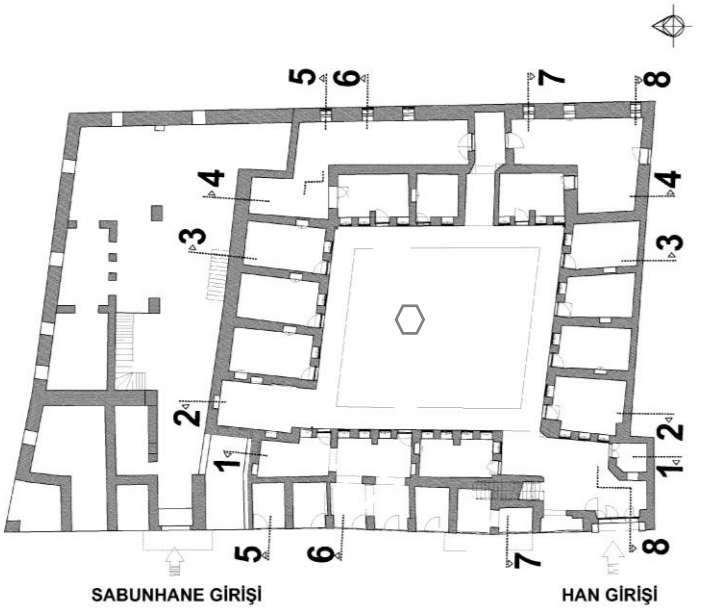 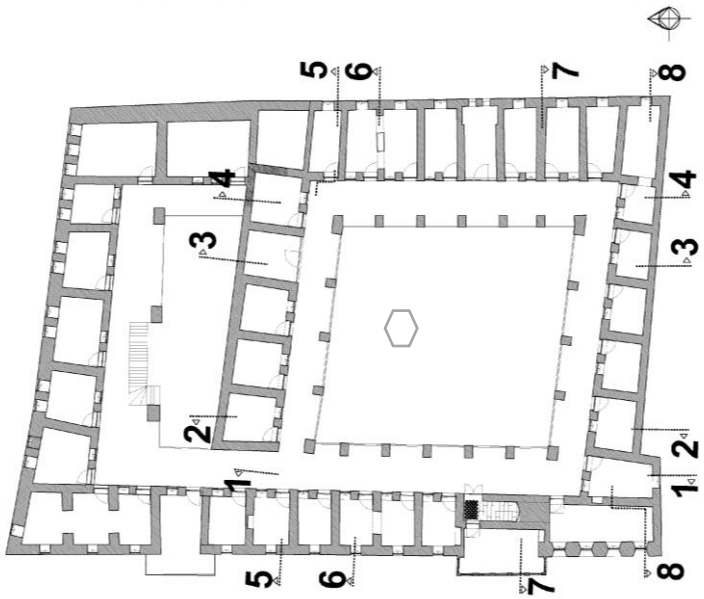 (Sıdıka Bebekoğlu çizimlerinden, 2013)
ÇATI PLANI	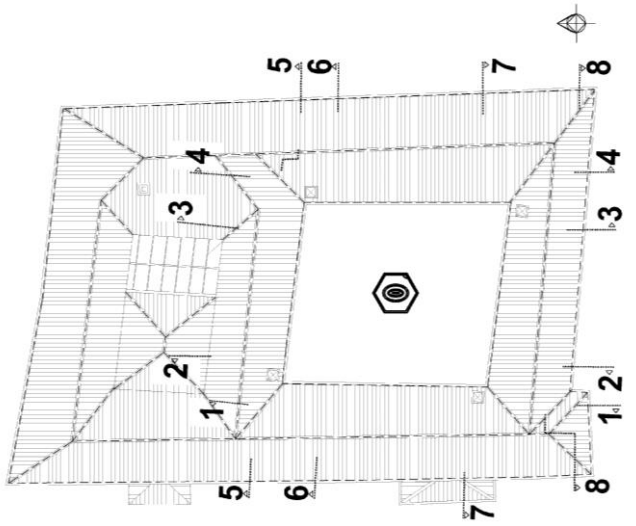 (Sıdıka Bebekoğlu çizimlerinden, 2013)

KESİT	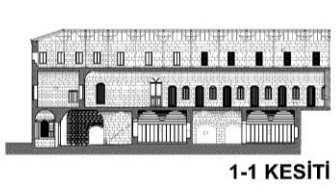 1-1 KESİTİ 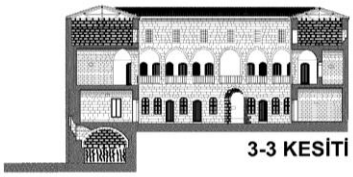 3-3 KESİTİ 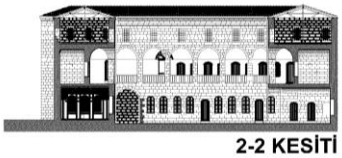 2-2 KESİTİ 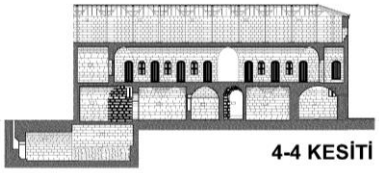 4-4 KESİTİ 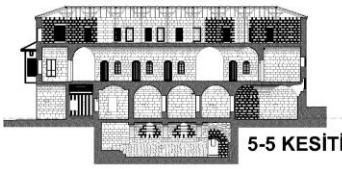 5-5 KESİTİ 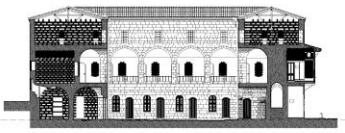 7-7 KESİTİ 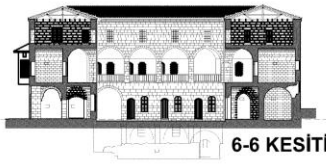 6-6 KESİTİ 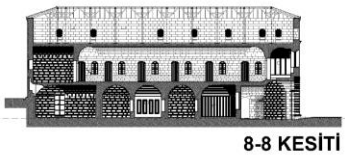 8-8 KESİTİ
GÖRÜNÜŞ	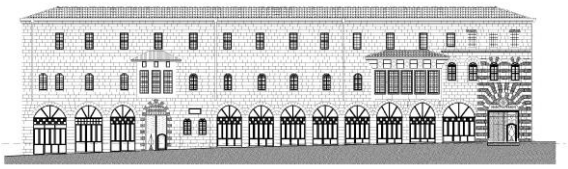 BATI CEPHE GÖRÜNÜŞÜ 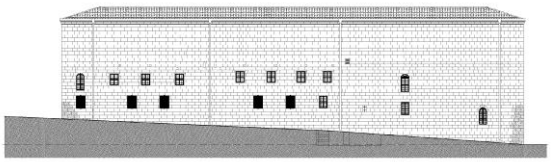 DOĞU CEPHE GÖRÜNÜŞÜ
GÖRÜNÜŞ	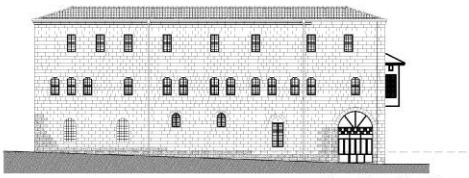 KUZEY CEPHE GÖRÜNÜŞÜ 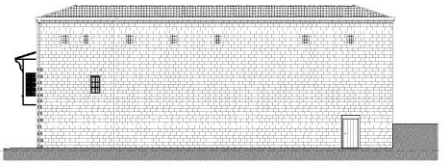 GÜNEY CEPHE GÖRÜNÜŞÜ

(Sıdıka Bebekoğlu çizimlerinden, 2013)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

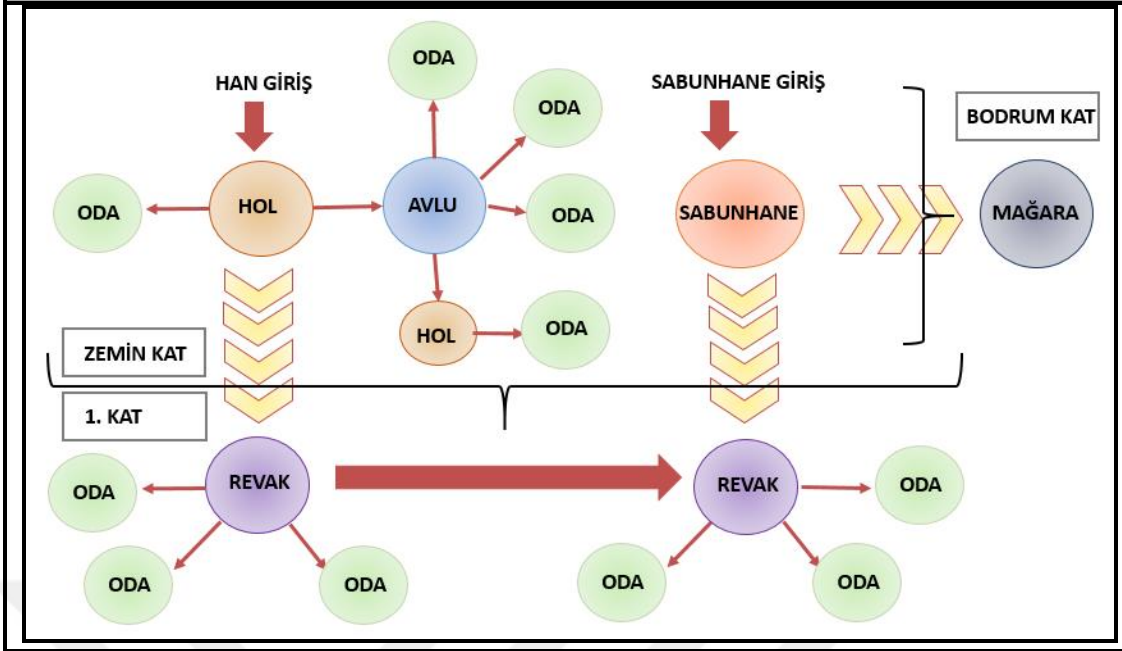

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU

ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – SABUNHANE - TİCARET

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	**HAN KISMI**	**1. KAT**	**HAN KISMI**
	AVLU DEVE AHIRLARI TİCARET BİRİMLERİ DEPO GÖREVLİ ODASI		KONAKLAMA ODALARI REVAK
	SABUNHANE KISMI		**SABUNHANE KISMI**
	SABUNHANE TİCARET BİRİMLERİ		KONAKLAMA ODALARI

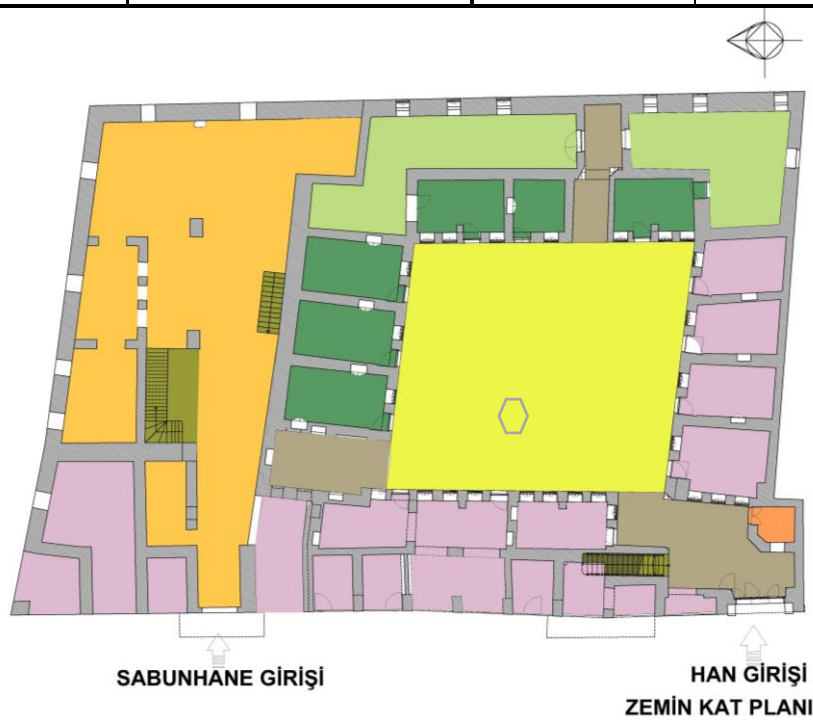

ZEMİN KAT PLANI

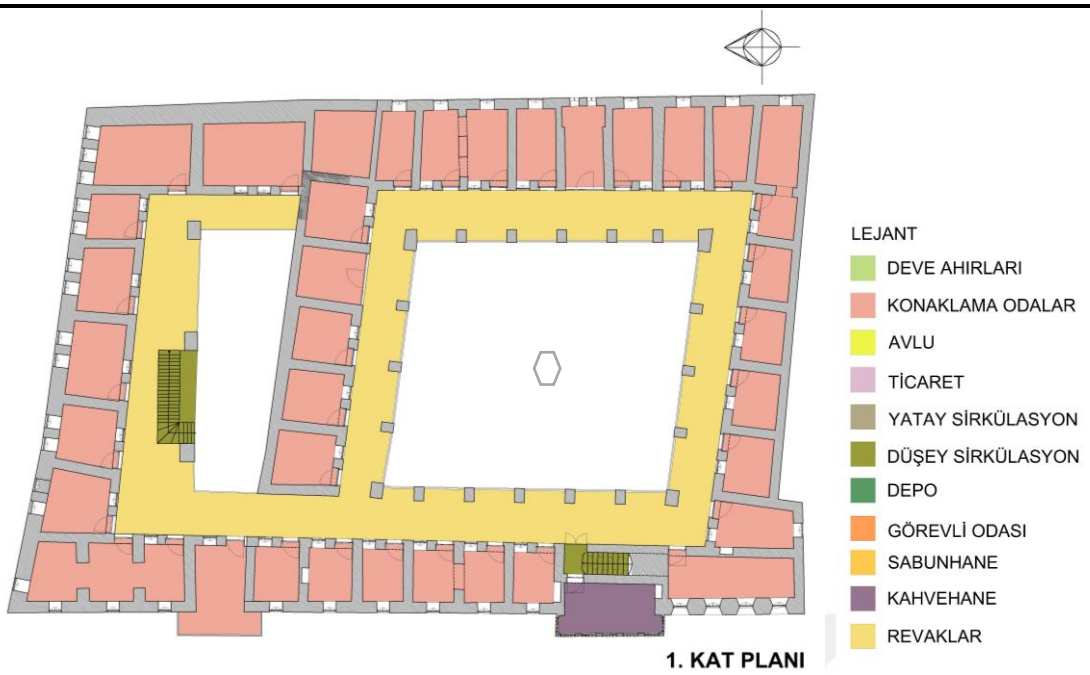

FOTOĞRAFLAR

Abdülhamid Arşivi 1890 Yılı Büdeyri Han

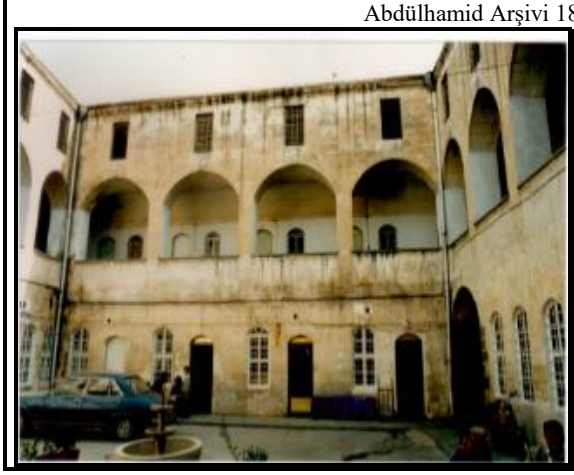

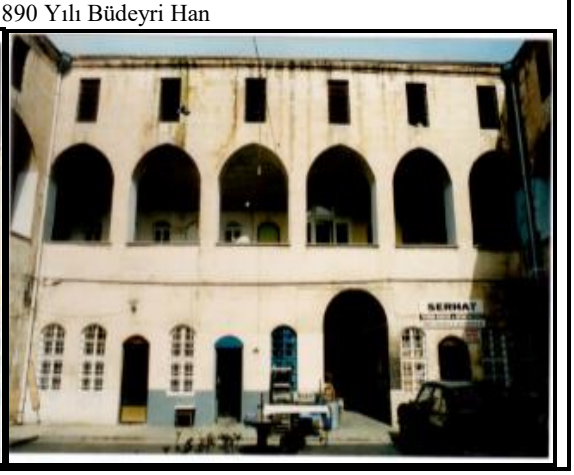

Büdeyri Han 1997 Yılı Fotoğrafları (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

İKİNCİ KULLANIM	HAN KISMI DEPO – DÜKKAN / SABUNHANE KISMI KONFEKSİYONCU

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	**HAN KISMI**	**1. KAT**	**HAN KISMI**
	DÜKKAN DEPO		DÜKKAN DEPO
	SABUNHANE KISMI		**SABUNHANE KISMI**
	KONFEKSİYON MAĞAZASI		KONFEKSİYON MAĞAZASI

FOTOĞRAFLAR

2016 Yılı Büdeyri Han (Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

Büdeyri Han (URL-27)

GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	HAN KISMI KAFE – DÜKKAN / SABUNHANE KISMI ZEYTİN HAN (SABUN-ZEYTİN YAĞI ÜRÜNLERİ ŞARKÜTERİ)

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	**HAN KISMI**	**1.**	**HAN KISMI**
	DÜKKAN-KAFE DEPO-WC		DÜKKAN
	SABUNHANE KISMI		**SABUNHANE KISMI**

	SABUN-ZEYTİN YAĞI SATIŞ ŞARKÜTERİ	**KAT**	DEPO

ZEMİN KAT PLANI

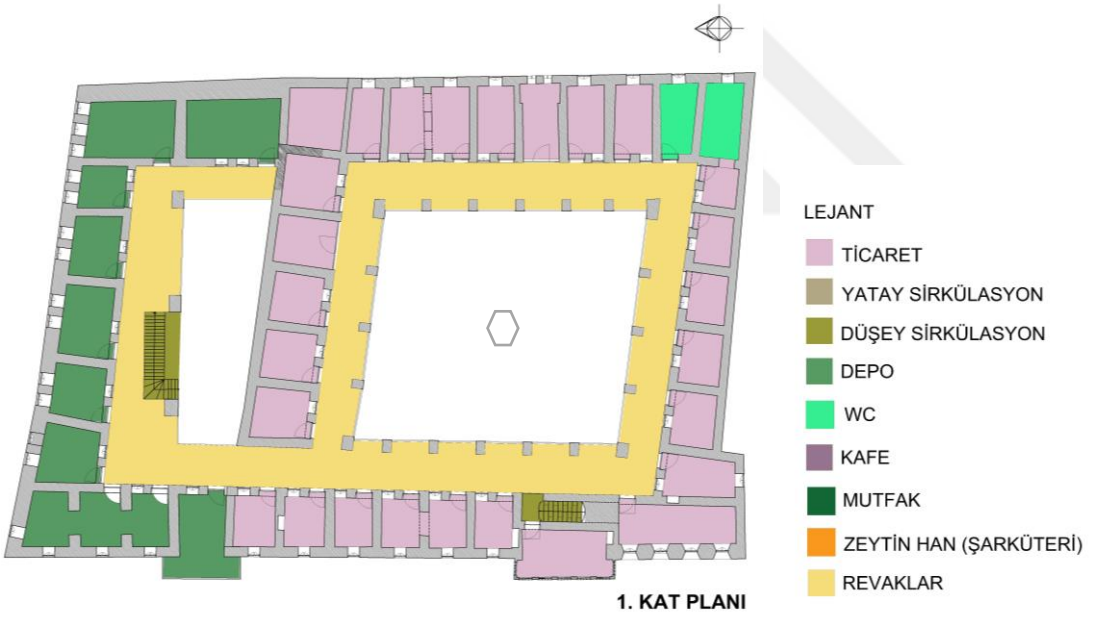

1. KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

2019 Yılı Büdeyri Han (İrem Köse Arşivinden, 2019)

2019 Yılı Büdeyri Han (URL-28)

2021 Yılı Büdeyri Han (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.3. Emir Ali Han

Gaziantep müzesi kayıtlarına göre 1719 yılında inşa edilmiştir (Yazgan ve Özgan, 2005). Eski kayıtlarda Alaüddevle Hanı ve Sirkeci Hanı olarak bilinen hanın bu han olduğu belirtilmiştir. 1748'den önce muhtemelen Dulkadirli Beyi Alaüddevle Bozkurt Bey zamanında yapılmıştır. O dönemde Alaüddevle kendi adıyla bir cami ve

yanına han yaptırarak hanın gelirini camiye vakfetmiştir. Alaüddevle camine yakınlığı ve konumu olarak Emir Ali Han bu tanımlamaya uymaktadır (Çam, 2006). Başka bir kaynakta ise bu yapının Han-ı Sebil adıyla en erken 1531 tarihli bir şer'iyye sicillerinde karşılaşılmıştır. Buna göre Osmanlı dönemi öncesi Memlüklüler ya da Eyyübiler döneminden kalmış olabileceği belirtilmiştir (Altın, 2015).

Hanın adının hanı onartan Seyid Ali'den değil yapının sahibi Emir Ali'den geldiği, hanın onarımı sırasında Emir Ali'nin hanı üstüne aldığı belirtilmiştir (Altın, 2015). Başka bir kaynağa göre Emir Ali ismini Alaüddevle'den bozularak geldiğini belirtmiştir (Çam, 2006). 1722 tarihli bir şer-i mahkeme sicilinde hissesi Alaüddevle camine ait olduğu bilinen bu hanın Mehmet Nuri Paşa'nın idamı sonrasında yanmış, İshak oğlu Hacı Arif Efendi tarafından 1818 yılları civarında yeniden yapılmıştır (Çam, 2006).

Kitabesi bulunmamaktadır. Yapı şahıs mülkiyetinde olup, yapıldığı dönemde yolcu hanı olarak kullanılmıştır. Eskiden Halep'ten Antep şehir merkezine ve kaleye ulaşan ana cadde üzerinde kurulmuş olan han, güneye doğru meyilli bir arsa üzerinde konumlanmış ve günümüzde harap durumdadır. Arsanın durumundan dolayı muntazam dikdörtgen bir plana sahiptir.

Yapının batı ve güney kanadı üst katları, doğu kanadı ise tümüyle ortadan kalkmıştır. 1987 yılında hanın doğu kanadının büyük ölçüde ayakta olduğu belirtilmiştir (Çam, 2006). Dikdörtgen planlı Emir Ali hanı iki katlı tek avlulu bir yapıdadır. 38,0 x 25,4 m ölçülerinde avlusu bulunmaktadır. Hanın girişi cadde üzerinde olup, güneyde hanın yaklaşık orta noktasında bulunan sivri beşik tonozlu bir dehlizden girilmektedir. Hana girdikten sonra ortadaki avlu etrafında sıralanan odalar bulunmaktadır. 1762 tarihli Şer'i Mahkeme Sicili'nin ifadesine göre alt katta 43, üst katta 57 odanın, 3 mağaranın, bir havuz ve güney tarafında 12 dükkan ve kuzey tarafında bir evin bulunduğu yazmaktadır (Çam, 2006). Bu ifadeye göre eserin özgünlüğü onarımlarda bozulmadan günümüze ulaşmıştır.

Giriş cephesinde bulunan sokağa açılan dükkan sayısı günümüzde artmış 18 olmuştur. Bu kısmın yıkılıp daraltılarak yeniden yapıldığı düşünülmektedir (Altın, 2015). Hanın giriş dehlizinin sağında ve solunda ikişer oda bulunmakta olup, dehlize açılan kapı ve penceresi vardır. Odaların arasında üst kata çıkışı sağlayan karşılıklı

iki merdiven bulunmaktadır. Bu kısımda bulunan odaların han görevlilerine ait olduğu düşünülmektedir. Girişin cephesinin doğusunda ve batısında avluya açılan kapı ve penceresi olan odalar bulunmaktadır. Batıdaki son iki oda eyvana açılmaktadır. Odalar kuzey güney yönünde dikdörtgen planlı ve sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Avlunun doğusunda bulunan odalar dikdörtgen planlı olup, doğu batı yönlü sivri beşik tonozla örtülüdür. Bu odaların hepsinde kapı ve pencere bulunmaktadır. Doğu cephesinin sonundaki bir odada sadece kapı bulunmaktadır. Pencere yerine dolap nişi açılmıştır. Doğu cephesinin güney ucundaki iki oda eyvana, kuzey uçtaki bir oda geçiş koridoruna açılırken, diğerleri avluya açılmaktadır. Bu bölüm 1980'li yıllarda ayakta iken günümüzde harap durumda yok olmuştur. Altın'a (2015) göre bu bölümün dış cephesinde planlarda görülmeyen yerler bulunmaktadır. Cephenin güneydoğu köşesinde izleri olan tonoz ve doğu cephesini boydan boya geçen kat izi bulunmaktadır. Planın arkasında kalan bu kısımda yapıya bitişik olarak yapılmış, bir bedesten ya da arasta olduğu düşünülmektedir.

Avlunun batısında dikdörtgen planlı avluya açılan kapı ve penceresi olan yedi oda bulunmaktadır. Üstleri sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Eyvan cephenin güney ucunda yer almaktadır. Cephenin kuzeyinde birbiriyle bağlantılı iki oda ve önde geçiş koridoru bulunmaktadır. Bu iki mekanı birbirinden ayıran duvarların arasında kemerli açıklıklar vardır. Bu iki mekanın önündeki koridorun sonu mağaraya açılmaktadır. Mağara ahır olarak kullanıldığı için birbiri ile bağlantılı bu iki oda yüklerin indirilip tartıldığı bir yer olduğu düşünülmektedir (Altın, 2015).

Hanın kuzey cephesi günümüze en sağlam gelen kısmıdır. Hanın bu cephesi siyah beyaz taş kaplaması ve temiz işçiliği ile diğer cephelere göre dikkat çekmektedir. Bu cephenin başında ve sonunda mağaraya geçiş koridorları bulunmaktadır. Cephenin ortasında da bir geçiş koridoru vardır. Mağaraya toplam üç kapıdan girilmektedir. Cephede ikişerli odalar bulunmaktadır. Batıda iki odadan sonra eyvan yer almaktadır. Odaların avluya açılan kapı ve penceresi bulunmakta olup, birer tepe penceresi mevcuttur. Eyvanlar ve geçitler sivri kemerli açıklık olarak avluya bakmaktadır. Ortadaki geçit ile eyvan arasında yukarıya çıkan üçüncü merdiven bulunmaktadır. Odaların hepsi sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Odaların arkasında

büyük bir mağara vardır. Bu bölüm ahır olarak kullanılmakta olup, hanın inşası sırasında malzeme temini için kullanılmıştır (Altın, 2015).

Üst kat kuzey cephesi hariç yok olmuştur. Fotoğraflara göre güney cephesi hanın diğer cephelerine göre daha aşağıda olup dışarıya bakan pencereleri bulunmaktadır. Ayrıca girişin üstündeki odanın cumbalı olduğu görülmektedir (Altın, 2015). Batı cephesinde sonradan yapılmış bir ek bulunmaktadır. Bu kısım özgün değildir. Kuzey bölüm daha sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır. L şeklinde üst kata çıkan bir merdiven bulunmaktadır. Merdiven eyvana çıkmakta, eyvandan geçerek revaklı kısma ulaşılmaktadır. Cephenin doğu tarafında dört oda vardır. Bu dört oda aşağı kattaki odaların sınırına göre daha dışardadır. Odaların önündeki revak kısmı konsol olarak dışarıya taşmıştır. Merdivenin batısında revak taşma yapmamaktadır. Bu kısımda dokuz oda bulunmaktadır (Çam, 2006). Bu odalar düz toprak damlı olup bir kapı ve pencere ile revağa açılmaktadır.

Yapının güney cephesi dışındaki cepheleri yanlarında yapı olduğundan dolayı gözükmemektedir. Güney cephesinde de dükkanlar ve giriş bulunmaktadır. Girişin gösterişli olmamasının sebebi olarak yapının yangın geçirmiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Altın, 2015). Yapı geçmişte yolcu hanı olarak kullanılmış alt kattaki odalar depo ve yazıhane üst kattaki odalar ise konaklama amaçlı kullanılmıştır. Kuzey doğudaki kısmının konut olduğu düşünülmektedir (Çam, 2006). Harap durumda olan han yakın zamana kadar otopark ve depo amaçlı kullanılmaktaydı. Şimdilerde yıkılma tehlikesi olduğu için kullanıma kapatılmıştır. Güney cephede yer alan dükkânlar ticaret amaçlı kullanılmaktadır. Emir Ali Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.5'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 5. Emir Ali Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	EMİR ALİ HAN (ÇEKİRDEKÇİ)	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	ŞEKEROĞLU
ADA	539	**PARSEL**	30-26
YAPIM TARİHİ	1719	**DÖNEMİ**	MEMLÜKLER - EYYÜBİLER
MÜLKİYET	ŞAHIS MALI	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	HANI KUZEYDOĞU KISMINDA YER ALIR	**SABUNHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	1 AVLU
KAT SAYISI	2 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA

MALZEME	TAŞ	ÇATI ÖRTÜSÜ	KİREMİT KIRMA ÇATI- DÜZ DAM

PLAN TİPİ

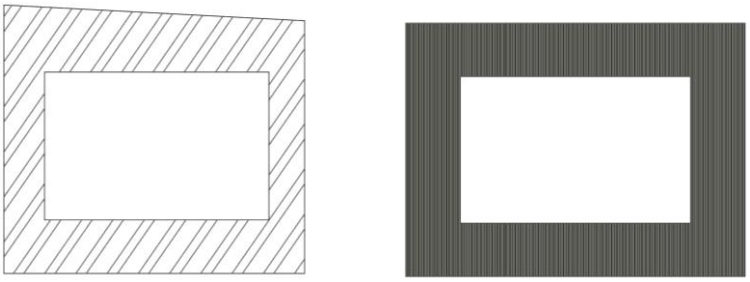

DİKDÖRTGEN PLAN TİPİ

TAŞIYICI SİSTEM

6 x 2,8 metre
6 x 2 metre
5 x 3 metre
10 x 3 metre

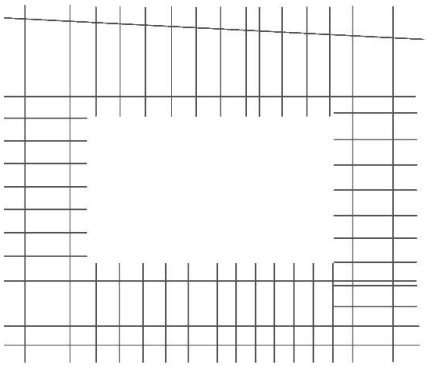

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	L TİPİ 3 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	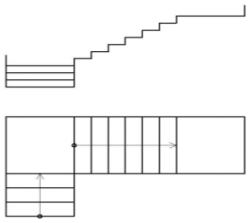

YAPININ MEVCUT DURUMU

Yapı oldukça harap haldedir. Yapının bir kısmı kullanılamaz durumdadır ve bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Yapının mevcut durum çizimleri Beyhan (2016) tarafından yapılan çalışmada aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

ZEMİN KAT PLANI (Burcu Beyhan arşivinden, 2016)

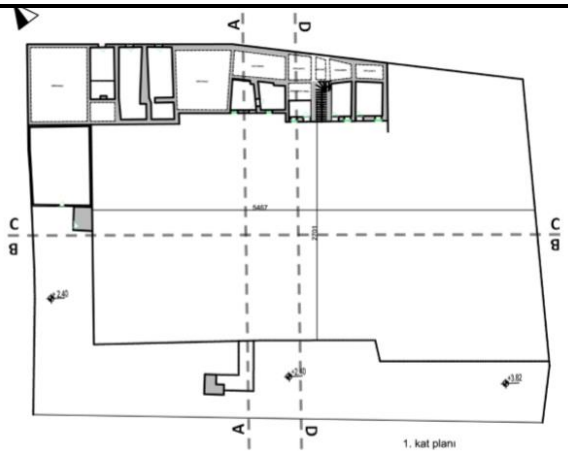

1. KAT PLANI (Burcu Beyhan arşivinden, 2016)

GÜNEY CEPHESİ (Burcu Beyhan arşivinden, 2016)

AA KESİTİ (Burcu Beyhan arşivinden, 2016)

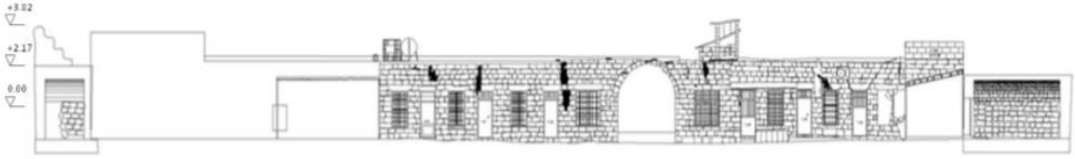

BB KESİTİ (Burcu Beyhan arşivinden, 2016)

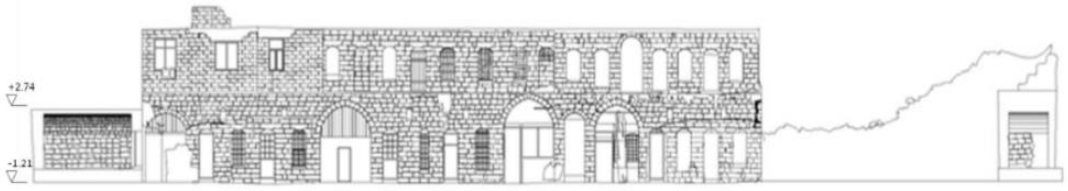

CC KESİTİ (Burcu Beyhan arşivinden, 2016)

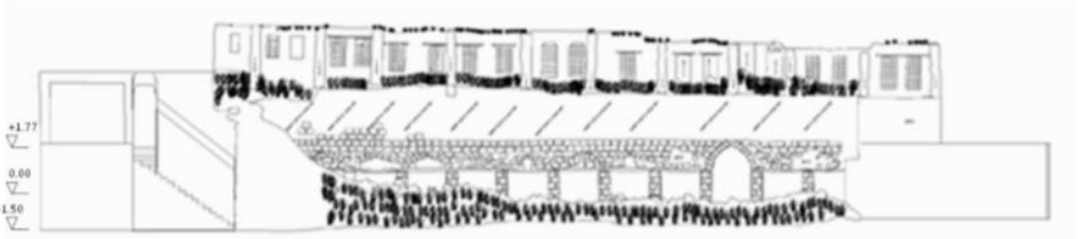

DD KESİTİ (Burcu Beyhan arşivinden, 2016)

YAPI MEVCUT HALİ

2019 Yılı Emir Ali Han (İrem Köse Arşivinden,2019)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

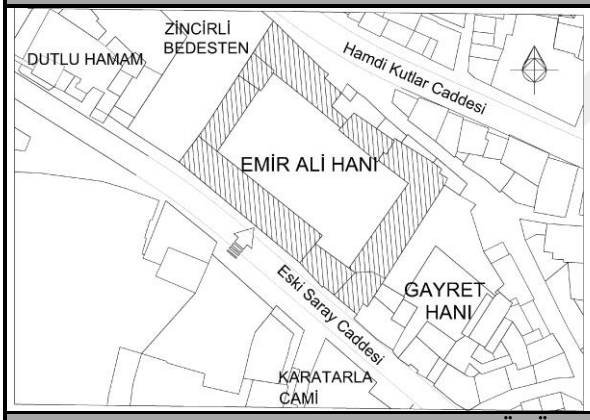

HANIN GÜNEYBATI CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (Çekül arşivinden, 2020)

YAPI RÖLÖVE PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI (HANIN 1997 YILINDA ÇİZİLMİŞ RÖLÖVESİ)	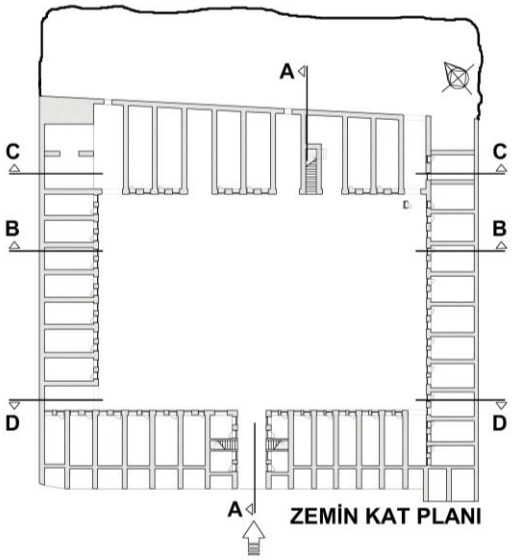

1. KAT PLANI (HANIN 1997 YILINDA ÇİZİLMİŞ RÖLÖVESİ)	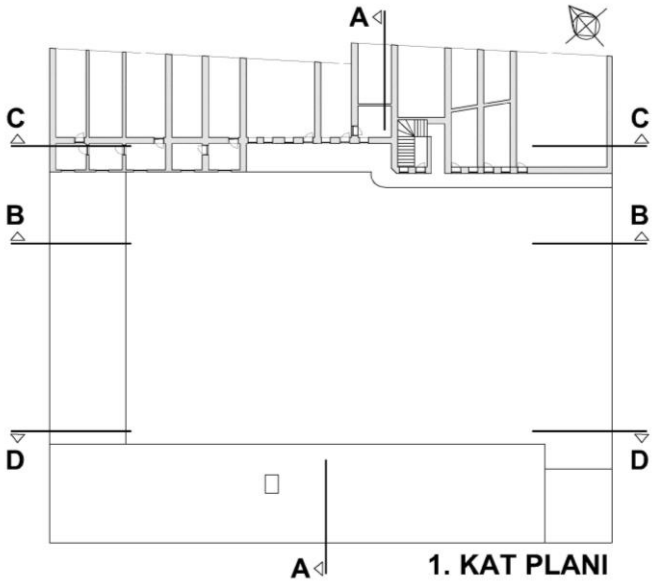 (Handan Yetkin çizimlerinden, 1997)
ÇATI PLANI	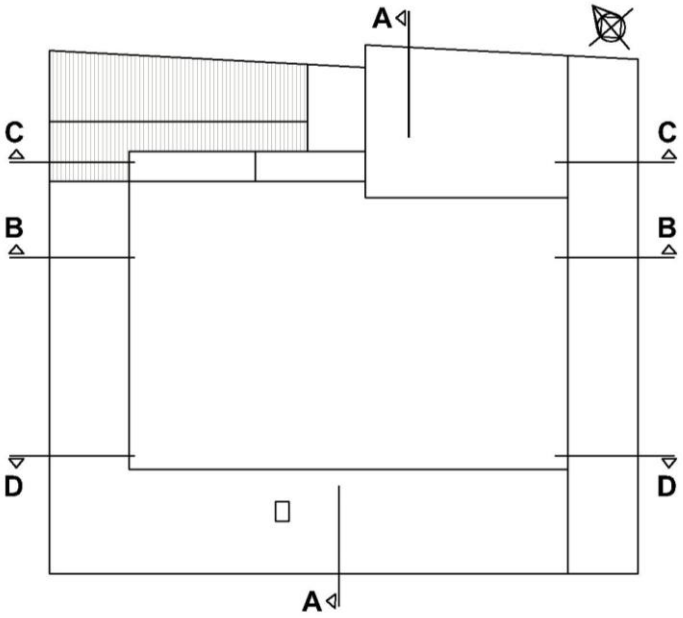 (Handan Yetkin çizimlerinden, 1997)
KESİT	 **AA KESİTİ** 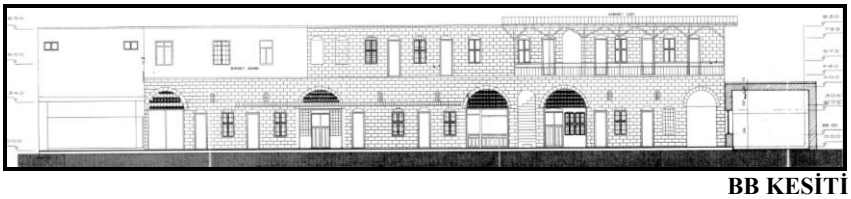 **BB KESİTİ** (Handan Yetkin çizimlerinden, 1997)

KESİT	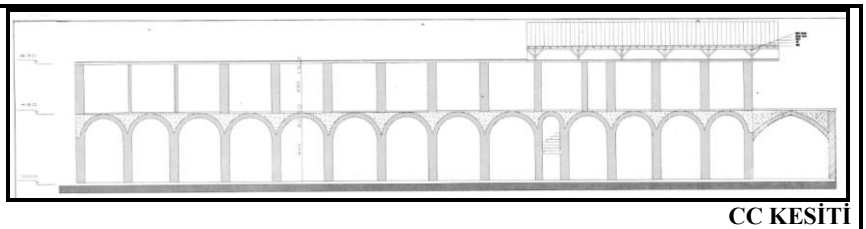 **CC KESİTİ** 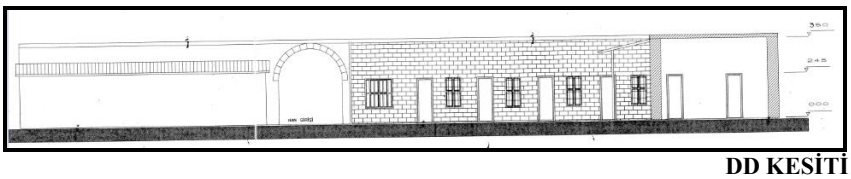 **DD KESİTİ** (Handan Yetkin çizimlerinden, 1997)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

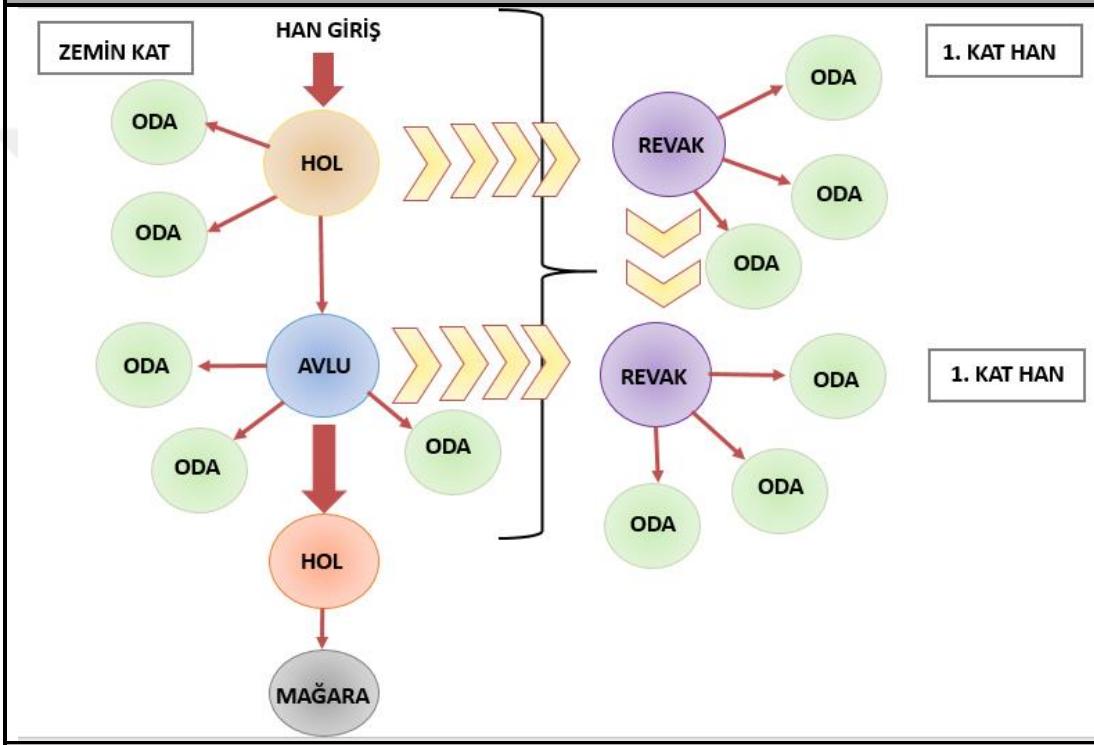

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU

ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – TİCARET

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	AVLU AHIR (MAĞARA) TİCARET BİRİMLERİ DEPO YÜK İNDİRME VE TARTI GÖREVLİ ODASI	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI REVAK

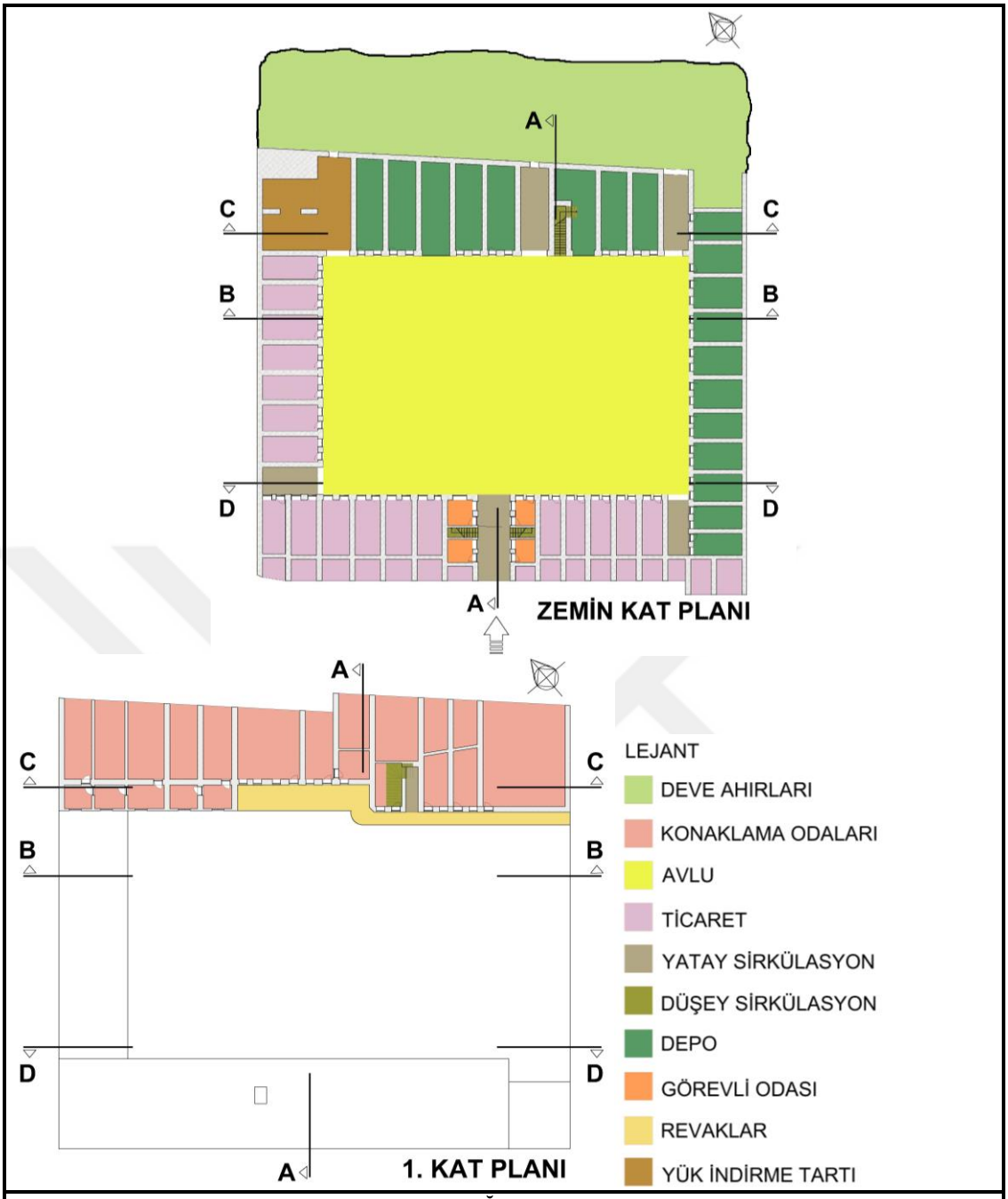

FOTOĞRAFLAR

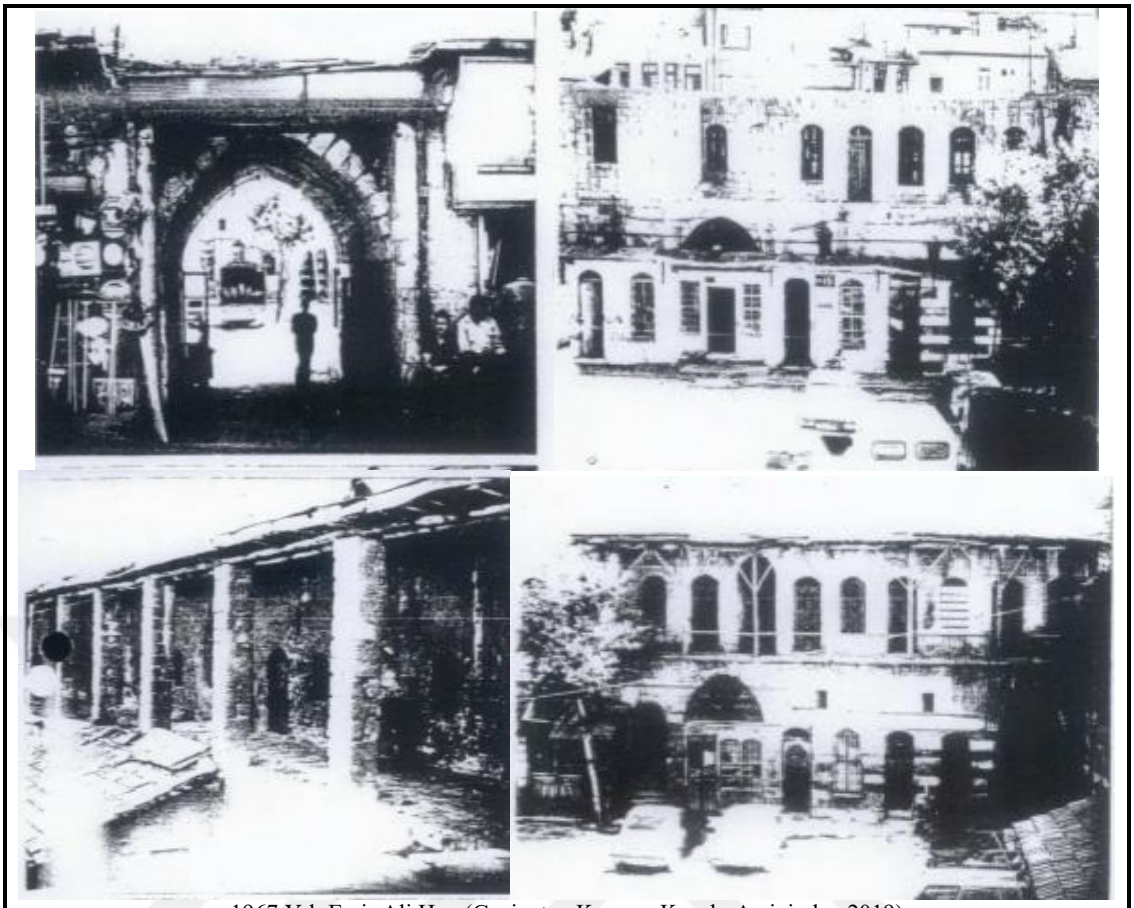

1967 Yılı Emir Ali Han (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

İKİNCİ KULLANIM	TAMİRHANE-TİCARET

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	TAMİRHANE DÜKKANLARI	**1. KAT**	KULLANILMAMAKTA DIR.

FOTOĞRAFLAR

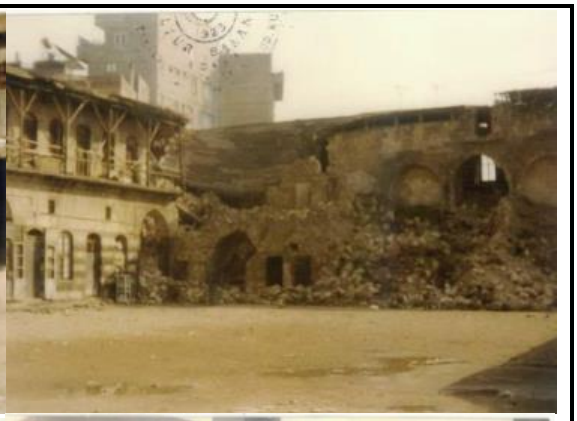

1997 Yılı Emir Ali Han (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

2003 Yılı Emir Ali Han (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

ÜÇÜNCÜ KULLANIM	DEPO- OTOPARK

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	OTOPARK-DEPO TİCARET	1. KAT	KULLANILMAMAKTA DIR

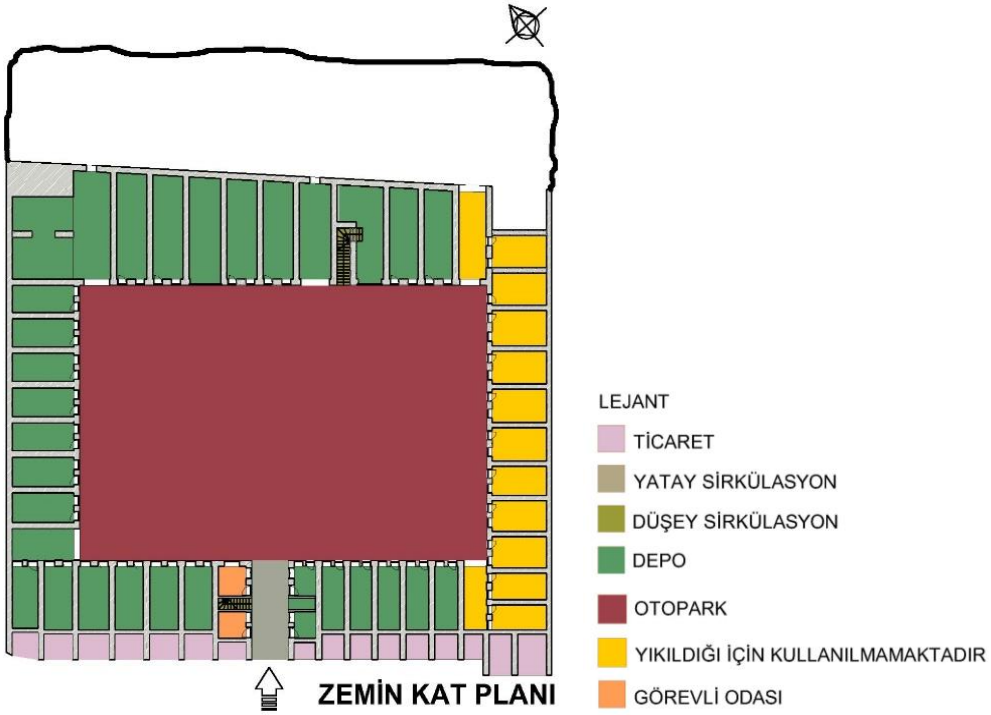

FOTOĞRAFLAR

2021 Yılı Emir Ali Han (Uğur Karalar Arşivinden, 2021)

5.5.1.4.Gümrük Han

Hanın yapım tarihinin 1873-1878 yıllarında olduğu belirtilmiştir. Abdulhalik oğlu Hacı Ömer Efendi tarafından yaptırılmış olup yapan kişi bilinmemektedir. Hana ait kitabe bulunmamaktadır (Çam, 2006). Vakıfların mülkiyetinde olan han yapıldığı dönemdeki durumundan fazla değişikliğe uğramadan korunmuştur.

Kuzey güney yönünde güneye doğru meyilli bir arazi üzerinde arazinin durumundan dolayı düzgün olmayan bir plana sahiptir. İki katlı tek avlulu plana sahiptir. Batı yönünde cephede çıkıntılar bulunmakta olup doğu cephesinde cephe eğri devam etmektedir. Bu sebeple düzgün olmayan dikdörtgen bir planı bulunmaktadır. Hanın girişi kuzey cephesinde bulunmakta geniş bir kapıdan girilen beşik tonozlu bir dehlizden geçilerek iç avluya ulaşılmaktadır. Dehlizin doğusunda ve batısında ikişer oda bulunmakta, odaların dehlize bakan kapı ve pencereleri mevcuttur. Kuzeyde bulunan iki odanın caddeye bakan penceresi güneyde bulunan iki odanın da avluya bakan penceresi bulunmaktadır. Odalar beşik tonoz ile örtülüdür. Bu odaların han görevlilerine ait olduğu düşünülmektedir. Odalarda dolap nişleri bulunmaktadır.

Avlunun doğu cephesinde oda bulunmamaktadır. Kuzey, güney ve batı cephelerinde bulunan odalar avluyu C biçiminde sarmaktadır. Doğu cephesi yüksek duvar ile kapatılmıştır. Avlunun kuzeybatısında bulunan kuyu, dıştan sekizgen içten silindirik taşla kapatılmıştır. Avlunun batısında dört oda ve bir eyvan bulunmaktadır. Avluya bakan üç odanın avluya açılan kapı ve penceresi bulunmaktadır. Odaların içlerinde dolap nişi bulunmakta olup doğu batı yönünde beşik tonoz ile örtülmüştür. Cephenin güneyinde son oda önünde bulunan geniş dehlize açılmaktadır. Bu oda iki kapısı olan ortada bir serbest ayağın taşıdığı iki kemer açıklığıyla birbirine bağlanan iki odadan oluşmaktadır. Bu odanın güney cephesinde biri ahıra, biri dışarıya açılan iki mazgal pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin ahıra bakanı gözetleme amaçlı dışarıya açılan aydınlatma amaçlı kullanılmaktadır. Altın'a (2015) göre bu odanın ahırın yanında olduğu için yüklerin indirilip tartıldığı bir mekan olduğuna, Çam'a göre mahzen olduğu düşünülmektedir.

Avlunun güney cephesinde iki oda ve ahıra giden geçiş koridoru bulunmaktadır. Odalar ve dehliz beşik tonoz ile örtülmüştür. Dikdörtgen planlı odaların avluya açılan kapı ve penceresi bulunmaktadır. Geçiş koridorunun sonu ahıra açılmaktadır. Ahır dehlizin devamı mahiyetinde olan orta sahınla bunun iki yanında bulunan birer sahından oluşmaktadır. Kemerler, doğuda iki batıda üç T kesitli serbest ayağa ve cephelerdeki duvara bitişik ayaklara oturmaktadır. Serbest ayaklardan duvara bitişik ayaklara doğu batı yönünde takviye kemerleri atılmıştır. Doğuda üç kemer gözü, batıda dört kemer gözü mevcuttur. Ahırın güney ve doğu cephelerinde mazgal pencereler bulunmaktadır.

Avlunun kuzey cephesindeki odalar dehlize açılmakta olduğu için bu cephede avluya açılan oda bulunmamaktadır. Avlunun kuzeydoğu cephesinde bulunan merdiven ile üst kata çıkılmaktadır. Üst katta odaların önünde revak bulunmaktadır. Revak kuzey ve batı cephesinde boydan boya güney cephesinin üçte birlik kısmında bulunmaktadır. Kare ve dikdörtgen planlı yığma ayaklara oturtulmuş olan revaklar kuzeyde eşit olmayan üç batıda eşit genişlikte beş güneyde bir sivri kemere sahiptir. Revaklar ahşap kirişli düz tavanlara sahiptir (Çam, 2006).

Üst kattaki odalar içten beşik tonozla dıştan kırma çatıyla örtülmüştür. Revakın kuzey cephesinde üç oda bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı bu odalar basık kemerli bir kapı ve pencere ile revaka açılmaktadır. Bu odaların caddeye bakan cephelerinde dikdörtgen çerçeveli ahşap hatıllı birer penceresi vardır.

Batıda altı oda bulunmaktadır. Bu cephenin kuzey kısmında yer alan iki oda iç kısmından birbiri ile bağlantı kuran bir geçişe sahiptir. Odalar bir kapı ve pencere ile revaka açılmaktadır. Revakın güneyinde bir oda ve bir koridor bulunmaktadır. Revakın güneybatı kısmında kapısı güneyde bulunan büyük bir oda vardır. Odanın güneyinde derin nişler mevcuttur. Odanın doğu cephesinden koridora batı cephesinden dışarıya açılan penceresi bulunmaktadır. Batı cephesindeki pencere mazgal şeklindedir.

Güney cephesinde yer alan koridorun doğu ve batı iki tarafında odalar sıralanmıştır. Güneyde yer alan kısım ahırın kemer gözleri gibi bölünmüştür. Koridorun doğusunda avluya bakan kare planlı bir oda bulunmaktadır. Bu odanın tavanı sekiz kenarlı kısa külah biçiminde şemsiye tonozla örtülmüştür. Diğer odalara göre yüksek tavanlıdır. Bu odanın avluya ve dış cepheye bakan pencereleri vardır. Kapısı koridora açılmaktadır. Diğer odalara göre özel olan bu oda işlev olarak da diğerlerinden farklıdır. Çam'a göre bu oda hanın boş odası ya da kahvehanesidir. Altın'a göre handa kalan insanların vakit geçirdiği ya da gümrük müdürü odası olduğu düşünülmektedir. Koridorun güneyinde basık kemerli bir pencere vardır. Doğuda üç, batıda dört oda vardır. Baştaki oda hariç altı oda kapı ve pencere ile koridora açılmaktadır. Doğudaki odaların sokağa bakan pencereleri vardır. Batıdaki odaların ise mazgal biçiminde penceresi bulunmaktadır. Koridorun sonunda güneydoğuda

hela yer almaktadır. Üst kısmı aynalı tonoz ile örtülü olup, mazgal biçiminde havalandırma penceresi vardır.

Yığma yapım sistemi kullanılan handa beyaz renkli kesme taş kullanılmıştır. Ahır ayaklarında bulunan siyah taşların özgün olmadığı düşünülmektedir (Altın, 2015). Hanın cepheleri sade ve süsleme yoktur. Batı cephesi girintili çıkıntılıdır. Yanındaki bina bu cepheyi kapatmaktadır. Doğu cephesi eğri olup güney tarafında pencere vardır, diğer bölüm sağır duvardır. Kuzey cephesinde basık kemerli giriş kapısı ve pencereler vardır. Güney cephesi eğridir. Birkaç mazgal şeklinde pencere ve üst katın koridorunun sonunda pencere mevcuttur. Yapı kırma kiremit çatı ile örtülüdür.

Geçmişte yolcu hanı olarak kullanılan hanın alt katındaki odalar ahır, depo ve yazıhane olarak kullanılırken üst kattaki odalar konaklama amaçlı kullanılmıştır. Daha sonrasında atölye ve dükkan olarak kullanılmıştır. Şimdilerde yaşayan müze olarak işlevlendirilmiştir. Yöresel ürünlerin, el işlerinin satıldığı, tanıtıldığı mekanlara dönüştürülmüştür. Avlusunda kafe işlevi gören oturma alanları bulunmaktadır. Gümrük Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.6.'da detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 6. Gümrük Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	GÜMRÜK HAN (HACI ÖMER-TENEKECİ HANI)	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	ŞEKEROĞLU-KARAGÖZ
ADA	611	**PARSEL**	17
YAPIM TARİHİ	1873-1878	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	YOK	**SABUNHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	1 AVLU
KAT SAYISI	2 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KİREMİT KIRMA ÇATI
PLAN TİPİ			
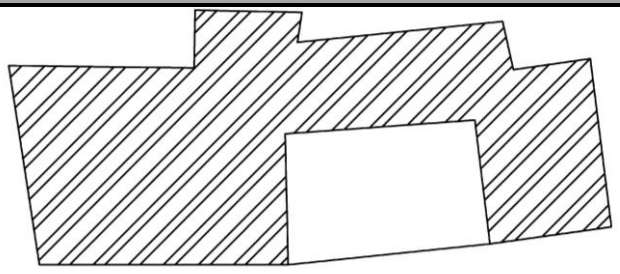 U PLAN TİPİ			

TAŞIYICI SİSTEM

5,3 x 2,7 metre
12 x 12 metre
2,5 x 6,3 metre
3,7 x 3 metre
3,6 x 2,7 metre

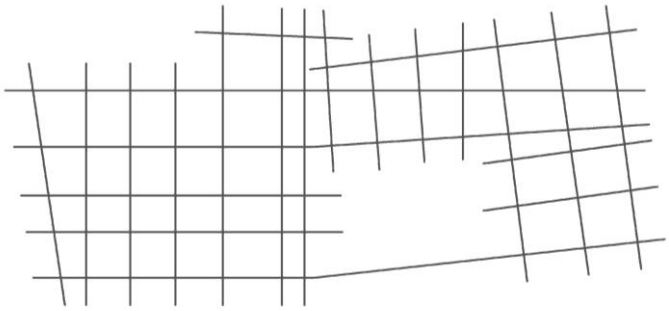

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	I TİPİ TEK MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	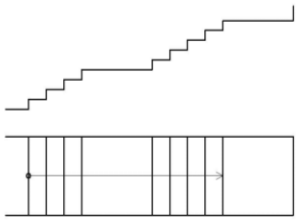

YAPININ RESTORASYON ÖNCESİ DURUMU

Yapı özgünlüğünü korumaktadır. Sadece bazı onarımlar yapılmıştır. Restorasyon geçirmiştir. İç bölmelerde değişiklikler olmuştur.

YAPI RESTORASYON ÖNCESİ HALİ

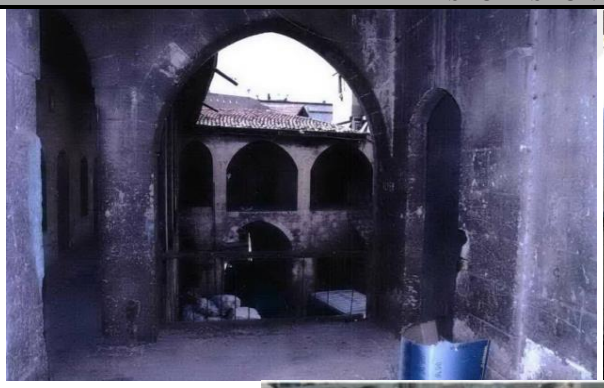

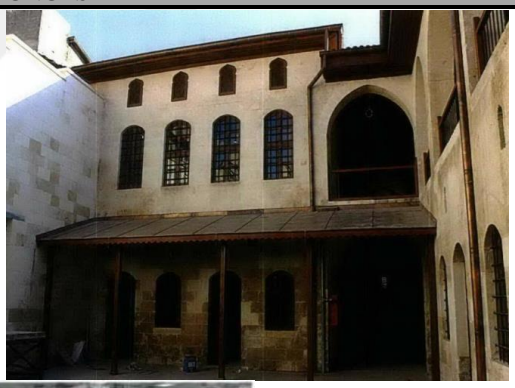

2006-2009 Yılı Gümrük Han (Gaziantep Koruma Kurulu,2019)

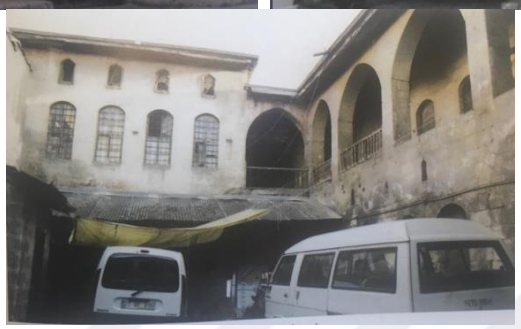

2006 Yılı Gümrük Han (Çam,2006)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

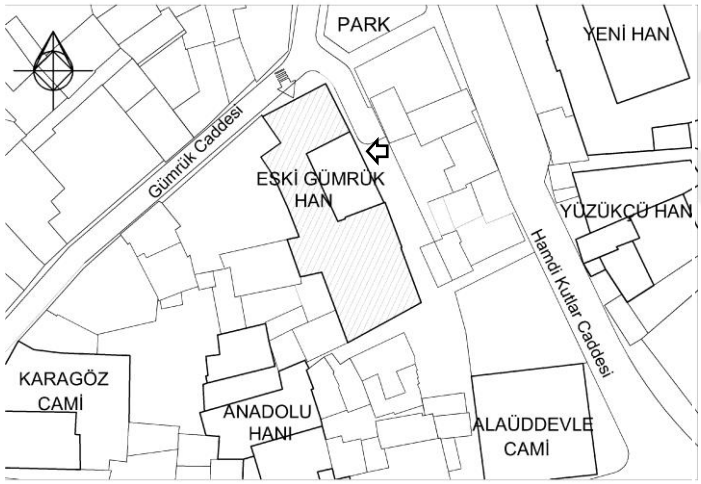

HANIN KUZEY VE DOĞU CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (Çekül arşivinden, 2020)

YAPI RESTORASYON PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI

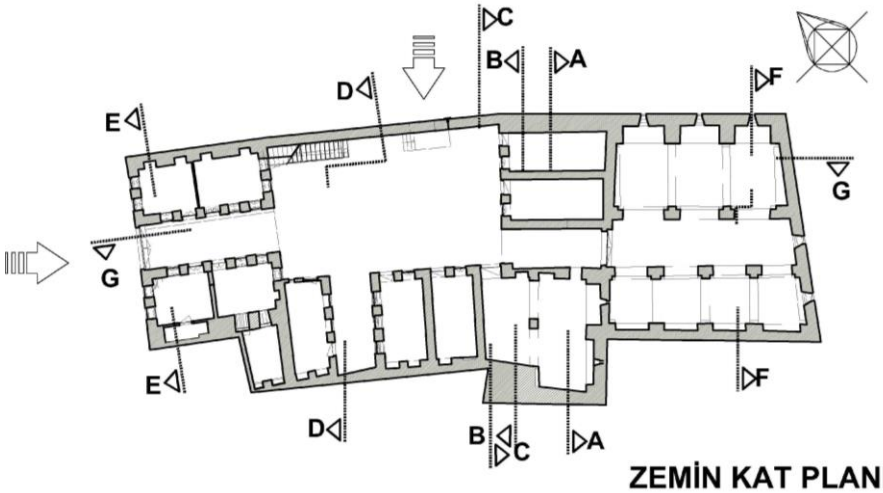

(Gamze Yazgan Maraş arşivinden Mehmet Alper'in çizimlerinden, 2009)

1. KAT PLANI	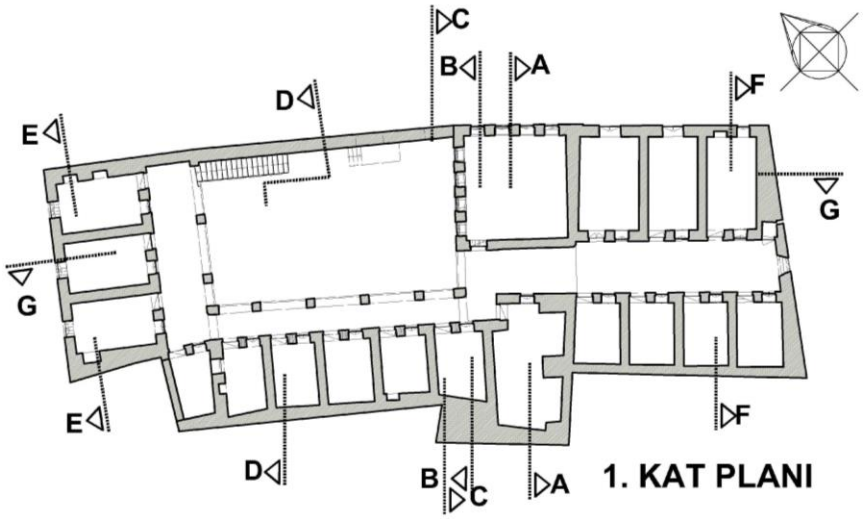 (Gamze Yazgan Maraş arşivinden Mehmet Alper'in çizimlerinden, 2009)
ÇATI PLANI	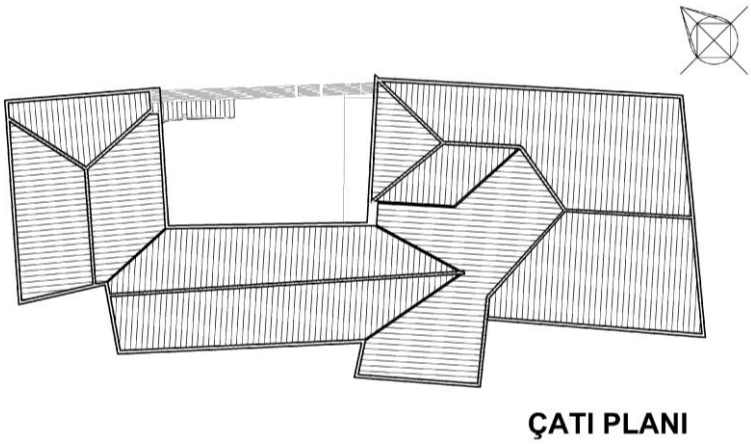 (Gamze Yazgan Maraş arşivinden Mehmet Alper'in çizimlerinden, 2009)
KESİT	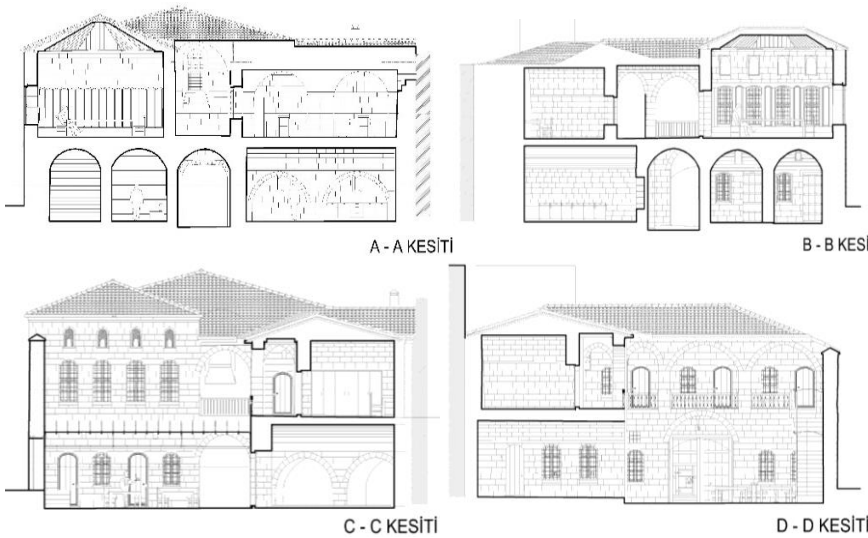 (Gamze Yazgan Maraş arşivinden Mehmet Alper'in çizimlerinden, 2009)

KESİT

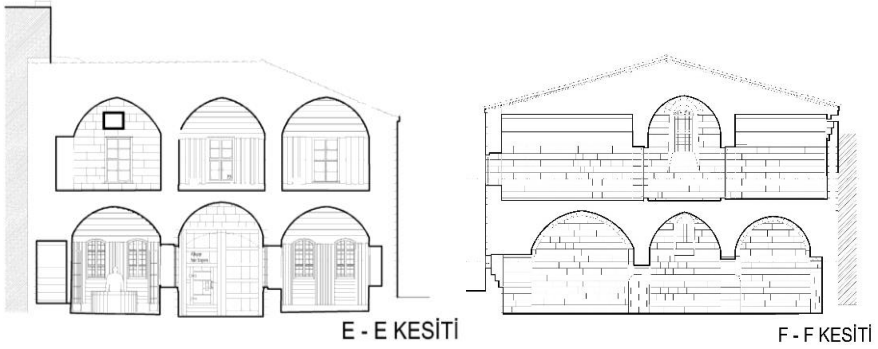

GÖRÜNÜŞ

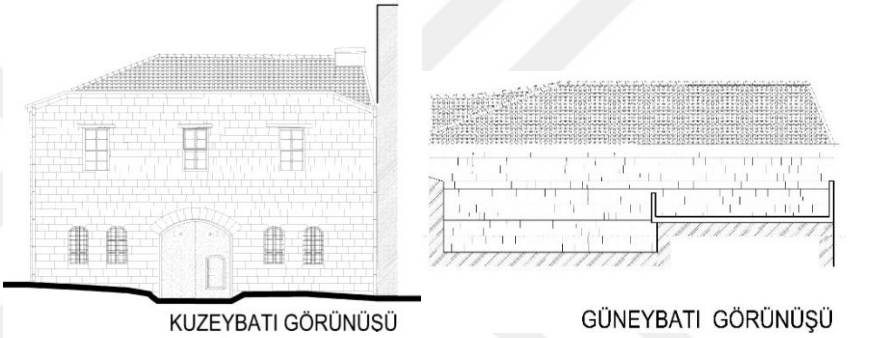

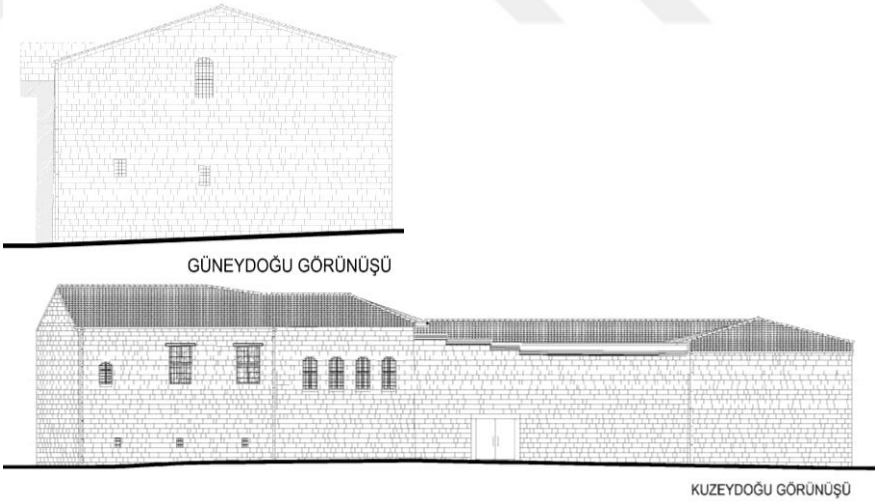

(Gamze Maraş arşivinden Mehmet Alper'in çizimlerinden, 2009)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

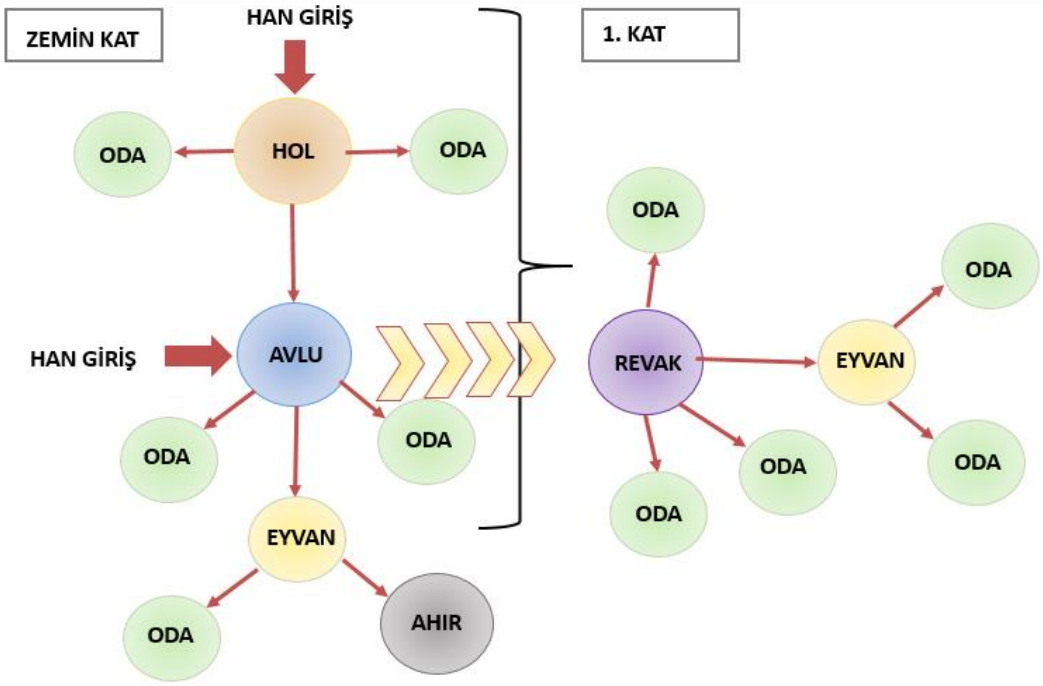

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU			
ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – TİCARET		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	AVLU - DEPO AHIR (MAĞARA) TİCARET BİRİMLERİ YÜK İNDİRME TARTI	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI GÜMRÜK MÜDÜR ODASI

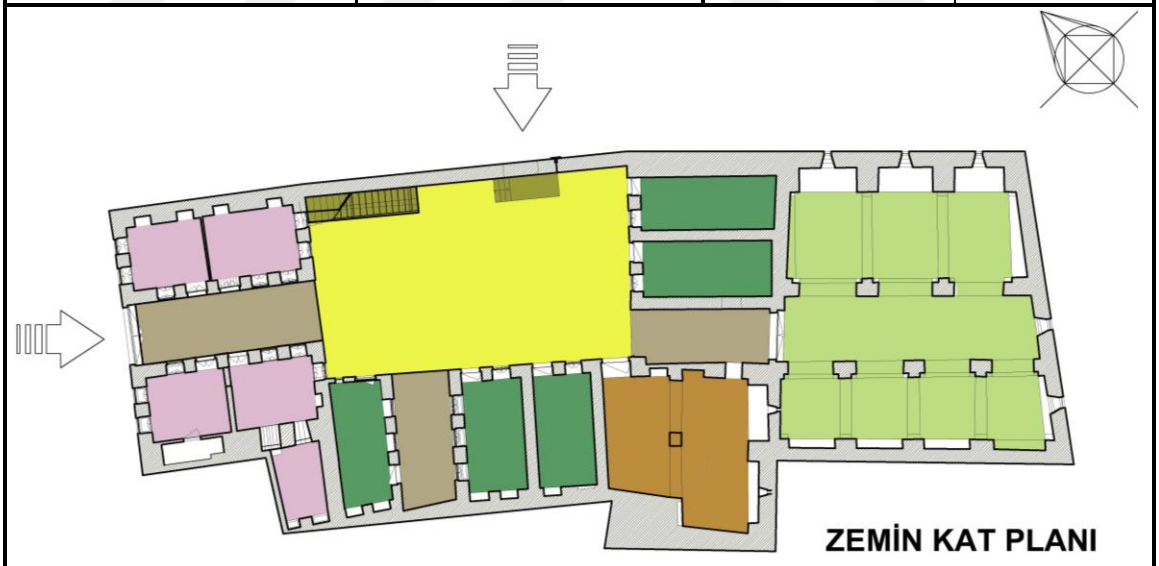

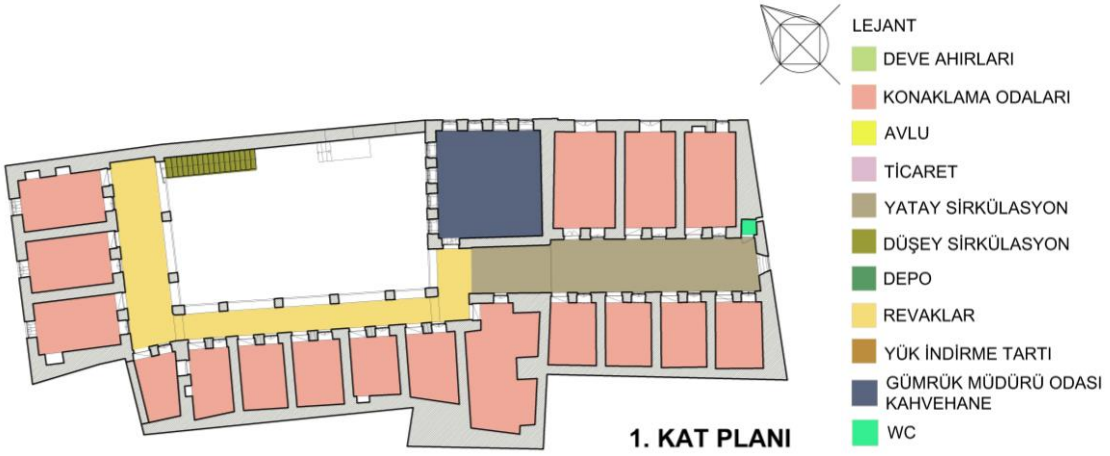

FOTOĞRAFLAR

2009 Yılı Gümrük Han (Gaziantep Koruma Kurulu, 2019)

2013 Yılı Gümrük Han (URL-29)

İKİNCİ KULLANIM	ATÖLYE-DÜKKAN
ÜÇÜNCÜ KULLANIM	YAŞAYAN MÜZE

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	TİCARET BİRİMLERİ KAFE WC	**1. KAT**	TİCARET BİRİMLERİ YÖNETİM MESCİT DEPO-WC

FOTOĞRAFLAR

2018 Yılı Gümrük Han **(**URL-30)

2021 Yılı Gümrük Han (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.5. Güven Han

Hanın var olan kitabesine bakıldığında 1906 yılında inşa edildiği görülmektedir. Yapıyı yapan kişi bilinmemekte olup, yaptıran kişinin Halepli bir Türk olan Bideyli olduğu belirtilmiştir. Han daha sonra 'Memik Üzümcü' tarafından alınmış ve sonraki aşamalarda başkasına satılmıştır (Çam, 2006). Bugün mülkiyeti şahıslara aittir

Han kuzeye doğru hafif meyilli olan arazi üzerine kurulmuştur. Baya tadilat geçirdiği için özgünlüğünü kaybetmiştir. Yolcu ve iş hanı olarak inşa edilen hanın kuzey ve batı kanatları ortadan kalkmıştır. 26,5 x 31 m ölçülerindeki avlunun doğu kanadının önüne yapılan bina sebebiyle bu bölüm avludan gözükmemektedir (Çam,2006). Avlunun kuzey ve batı kısımlarına da yeni binalar yapılmıştır. Avluya girince tanımsız binalar dikkat çekmektedir. Ayrıca yapının güney kanadına çıkabilmek için avlunun güneybatı köşesine betonarme merdiven yapılmıştır.

Han L plan tipinde olup doğu cephesi arsanın biçimine göre hafif açılı devam etmektedir. İki katlı tek avlulu tipine sahiptir. Avlu yapılan eklerden günümüzde tanımsız hale gelmiştir. Hanın girişi cadde üzerinde, güney cephesinde ve cephenin ortasında bulunmaktadır. Güney cephesinde hanın caddeye açılan dükkânları bulunmaktadır. Sivri kemerler ile caddeye açılan girişin Taç kapısının batısında dört doğusunda beş toplam dokuz dükkân bulunmaktadır. Taç kapının açıldığı dehliz uzun tutulmuştur. Üzeri sivri beşik tonozla örtülmüş dehliz doğuya doğru çarpık başlayıp avluya dik bağlanmıştır. Dehlizin sağında ve solunda ikişer oda doğusunda bir tane küçük niş bulunmaktadır. Dehlizin batısında dış cepheye bakan dükkân ve oda arasında üst kata çıkan L tipinde bir merdiven bulunmaktadır. Dehlizdeki odalar kapı ve pencereler ile dehlize açılmakta olup, avluya bakan odaların ise avluya penceresi bulunmamaktadır. Bu odaların han görevlileri için yapıldığı düşünülmektedir.

Avluya bakan odaların basık kemerli pencere ve kapıları bulunmaktadır. Kapı ve pencerelerin üst kısmında tepe penceresi yer almaktadır. Giriş kapısı yönünde sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Avlunun güneyinde dehlize açılan odalar hariç doğusunda ve batısında üçer toplam altı oda bulunmaktadır. Doğu kanadının sonundaki oda eyvana açılmaktadır. Hanın doğu cephesinde beş oda ve bir eyvan bulunmaktadır. Bu

odaların sırtında yani hanın batı cephesinde sokağa açılan eyvan şeklinde sivri kemerli güneydoğu köşedeki dükkânla birlikte dokuz dükkân bulunmaktadır.

Hanın üst katına giriş dehlizindeki ve sonradan yapılan avludaki betonarme merdiven ile çıkılmaktadır. Üst kattaki odalar L biçiminde revaka açılmaktadır. Güneyde yedi, doğuda altı kemer gözlü olan revakın kemerlerini dikdörtgen ayaklar taşımaktadır. Köşedeki ayak L biçimindedir. Revakların üzeri ahşap kirişli düz tavanla örtülmüştür. Üst katın güney cephesinde sekiz oda, bir eyvan ve bir merdiven bulunmaktadır. Doğu cephesinde dokuz oda bulunmaktadır. Odalar dikdörtgen planlı olup, güney cephesindeki merdivenin yanındaki oda merdivenden dolayı L planlıdır. Güneyde bulunan eyvan sivri kemerli olup doğu cephesindeki iki oda buraya açılmaktadır. Odalar giriş kapısı yönünde sivri beşik tonozla örtülmüştür. Odalar revaka bir kapı ve pencere ile açılmakta olup, güney cephedekiler özgünlüğünü yitirmiş dikdörtgen biçimde, doğu cephedekiler basık kemerlidir. Odalarda dolap nişi bulunmaktadır. Eyvanın güney cephesinde basık kemerli büyük pencere mevcuttur. Doğuda bulunan odaların sokağa açılan mazgal penceresi vardır.

Yığma olarak yapılan hanın yapımında kesme taş kullanılmıştır. Beyaz renkli taş ağırlıkta kullanılmıştır. Siyah ve beyaz renkli taş birlikte güney cephesinde boydan boya kullanılmıştır. Ayrıca taç kapıda çift renkli taş işlemesi yapılmıştır. Güney cephesinde siyah beyaz taş işçiliği dikkat çekmektedir. Taç kapının kemerindeki kilit taşında şamdan ayaklı ayna motifi vardır. Motifin içerisinde hanın inşa yılı yazmaktadır. Taç kapı iki adet yuvarlak kemerden oluşur. Ayrıca dükkânların kemerlerinde çift renk taş kullanılmıştır. Üst kısmında pencereler bulunmaktadır. Doğu cephesi sade olarak bırakılmıştır. Burada da dükkânlar bulunmaktadır. Güneydoğu köşesindeki dükkânın güney ve doğu cephesinde açıklığı vardır. Doğuda iki sivri kemer açıklığında yer almaktadır. Diğer dükkânlar dikdörtgen açıklıklıdır. Üst katın pencereleri mazgal şeklinde olduğu için küçük olarak gözükmektedir.

Yolcu ve iş hanı olarak yapılan hanın alt katlarındaki odalar dükkân, depo ve yazıhane olarak kullanılmıştır. Üst kattaki odalar konaklama amaçlı kullanılmıştır. Uzun yıllardır bütün mekanları ticaret ve konfeksiyon atölyesi olarak kullanılmaktadır. Güven Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.7'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 7 Güven Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	GÜVEN HAN (BASMACI)	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	İSMET PAŞA
ADA	880	**PARSEL**	13
YAPIM TARİHİ	1906	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	ŞAHIS MALI	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	YOK	**SABUNHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU İŞ HANI		

YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	TEK AVLU
KAT SAYISI	2 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA –KUZEYBATI GÜNEYBATI CEPHESİ BETONARME
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KİREMİT BEŞİK ÇATI

PLAN TİPİ

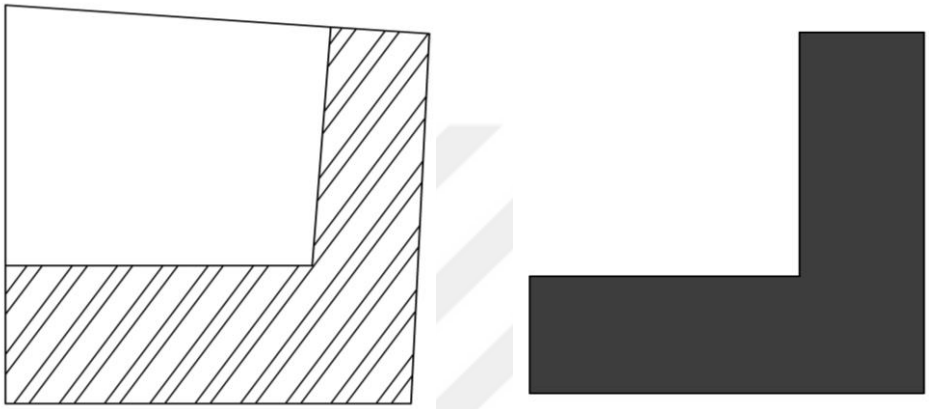

L PLAN TİPİ

TAŞIYICI SİSTEM

8,5 x 3,5 metre
5 x 3,5 metre
3,5 x 3,5 metre

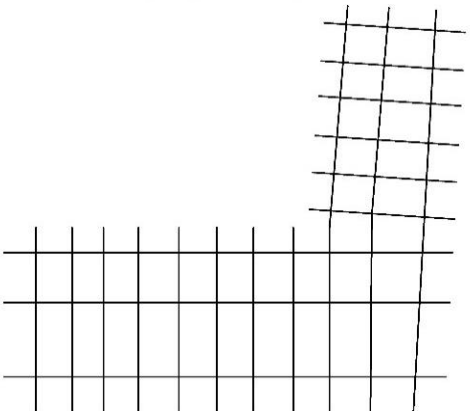

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	L TİPİ TEK MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	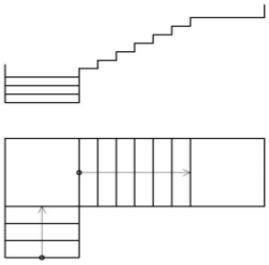

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Yapı özgünlüğünü kısmen korumaktadır. Bazı onarımlar yapılmıştır. Ancak yapının kuzeydoğu ve güneybatı kısmına iki katlı betonarme yapı yapılmıştır. Yapının bazı bölümlerinde ciidi bozulmalar vardır. Hanın avluya bakan kuzeydoğu cephesi kapalıdır.

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

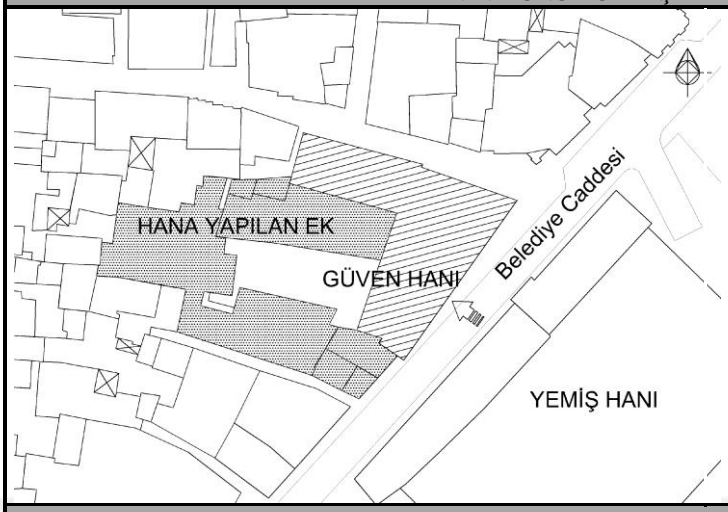

HANIN GÜNEYDOĞU CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR.
(Çekül arşivinden, 2014)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI

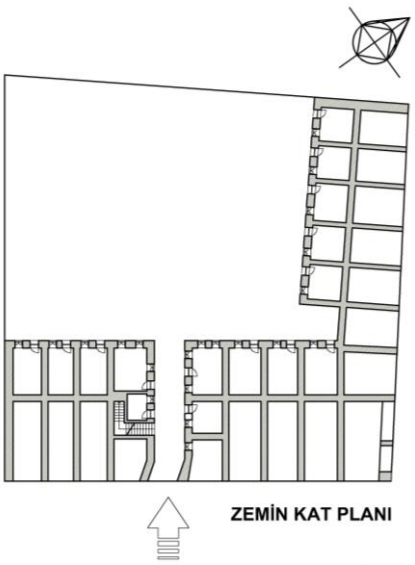

1. KAT PLANI

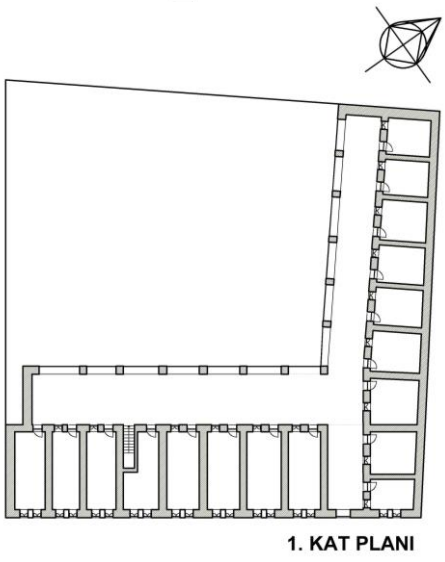

(Nusret Çam çizimlerinden, 2006)

ÇATI PLANI	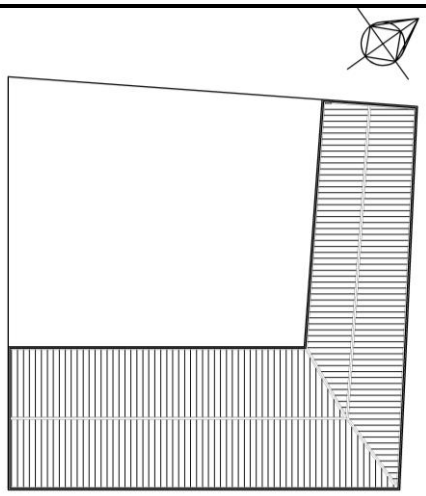 ÇATI PLANI (Nusret Çam çizimlerinden, 2006)
GÖRÜNÜŞ	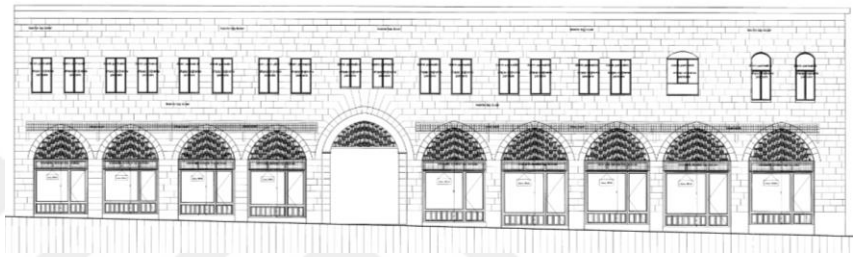 (Gaziantep Koruma Kurulu, 2019)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

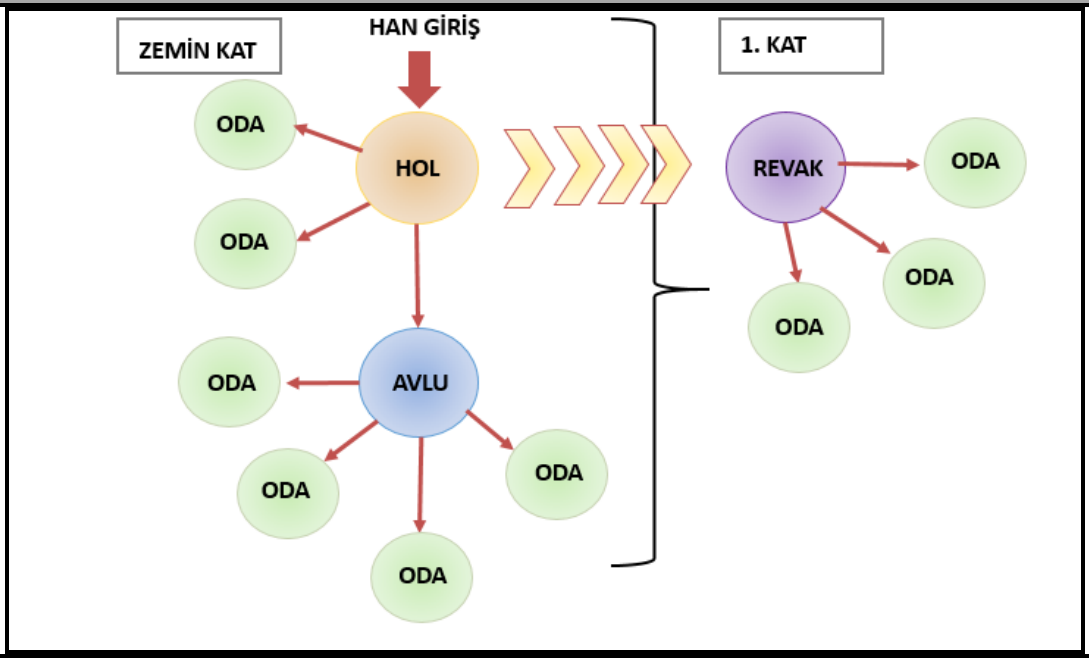

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU

ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA –TİCARET

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	AVLU - DEPO TİCARET BİRİMLERİ GÖREVLİ ODASI	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI REVAK

ZEMİN KAT PLANI

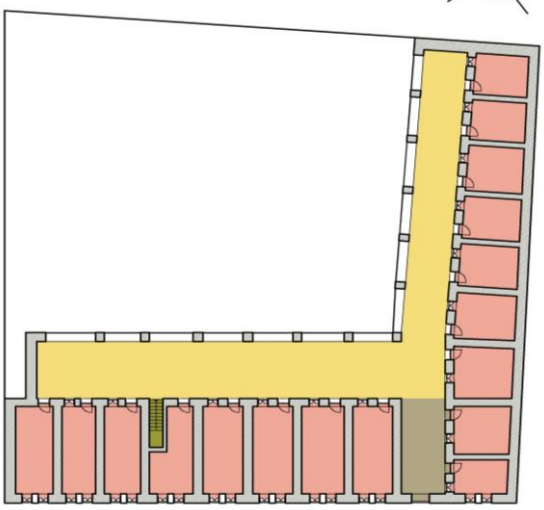

1. KAT PLANI

LEJANT

- KONAKLAMA ODALARI
- AVLU
- TİCARET
- YATAY SİRKÜLASYON
- DÜŞEY SİRKÜLASYON
- DEPO
- GÖREVLİ ODASI
- REVAKLAR

FOTOĞRAFLAR

2003 Yılı Güven Han (Nusret Çam, 2003)

1997 Yılı Güven Han (Gaziantep Koruma Kurulu, 1997)

GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	TİCARET- KONFEKSİYON ATÖLYESİ

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	KONFEKSİYON ATÖLYESİ TİCARET	**1. KAT**	KONFEKSİYON ATÖLYESİ TİCARET

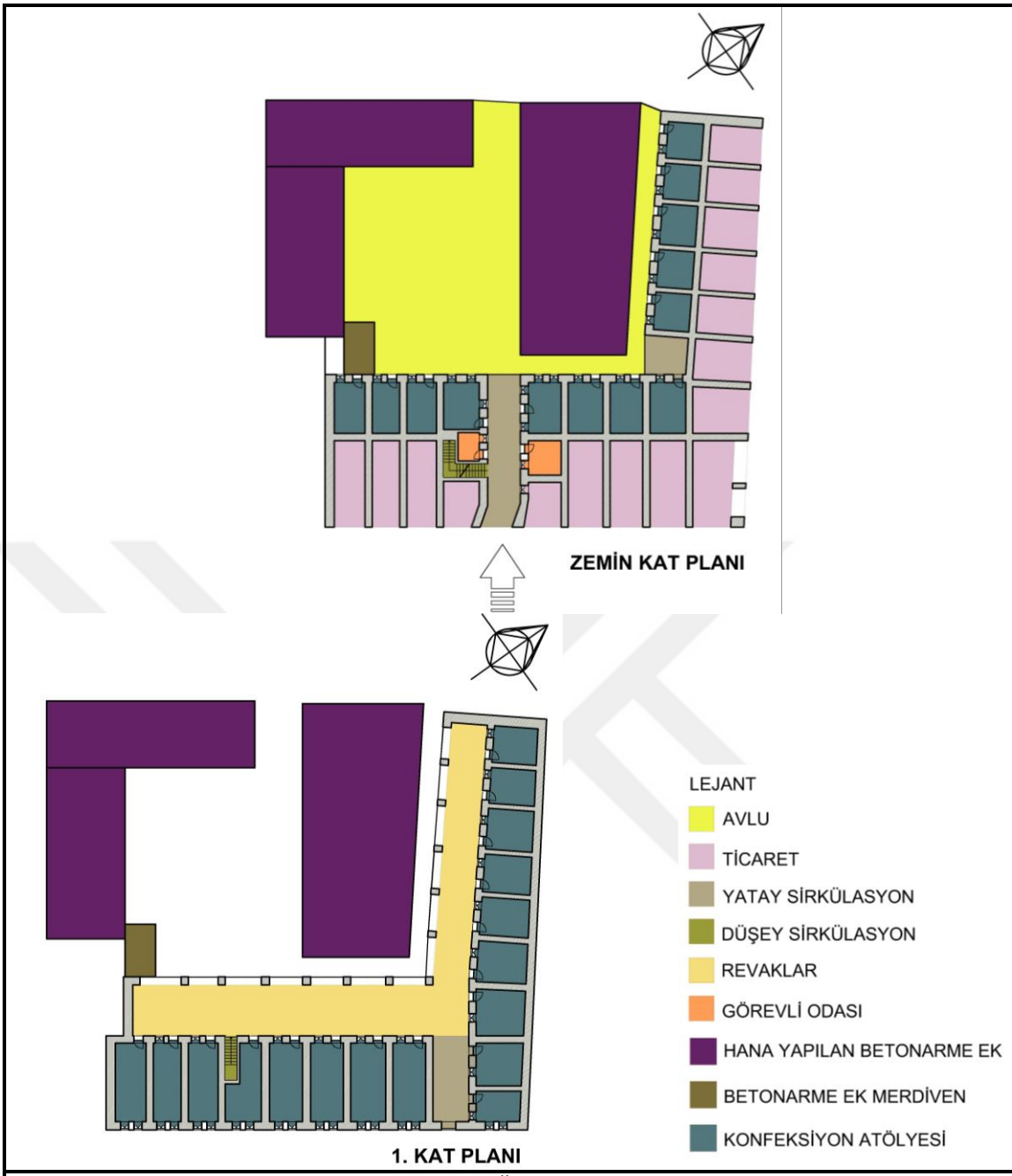

FOTOĞRAFLAR

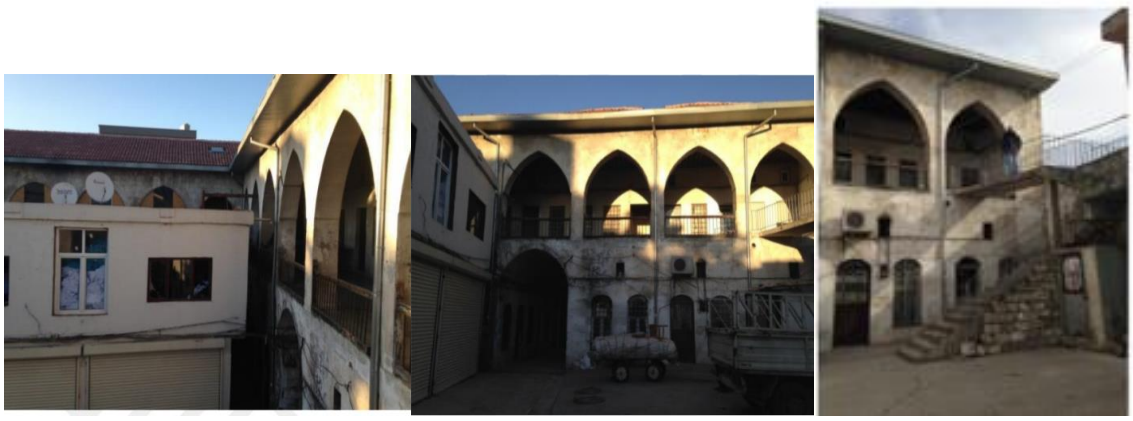

2018 Yılı Güven Han (Zincircioğlu, 2018)

2021 Yılı Güven Han (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.6. Hışva Han

Han, Lala Mustafa Paşa tarafından, Lala Mustafa Paşa külliyesi bünyesinde 1563 yılında yapılmıştır. Hanın ne zaman yapıldığını gösteren kitabesi yoktur. Ancak 1562 yılında Erzurum'dan Halep'e oradan da aynı yıl Şam beylerbeyliğine atanan Lala Mustafa Paşa tarafından yaptırıldığını gösteren vakfiyeler ve Şer'i mahkeme kayıtları mevcuttur. Eser 1563 ile 1577 yılları arasında büyük ihtimalle Lala Paşanın Halep ve Şam'da bulunduğu sırada yani 1560'lı yılların ortasında yapılmış olduğu düşünülmektedir. Paşa Hanı olarak da geçen eserin cümle kapısının kavsarasının oturtulduğu mukarnas bingilerin tarzı da bu tarihleri işaret etmektedir (Çam, 2006).

Altın'a (2015) göre vakfiyeler yapıların inşa tarihi konusunda ipucu verip, yapıların inşasının ardından düzenlenmektedir. Ancak bu yapı istisnai bir durum barındırmakta olup külliyeler gelir getiren yapılardan oluştuğu için Gaziantep'teki yapılara özgü düzenlenmiş hususi bir vakfiyesi bulunmamaktadır. Bu sebeple Lala Paşanın diğer şehirlerdeki yapıları için düzenlenmiş olan vakfiyelerine bakılmalıdır. Şam vakfiyesi 1574 yılında düzenlenmiş fakat bu külliyenin adı geçememektedir. 1577 yılında Konya-Ilgın vakfiyesinde külliye detaylı bir şekilde yer almaktadır. Buradan yola çıkarak hanın bulunduğu külliyenin 1575-1576 yıllarında inşa edildiği belirtilmiştir (Altın, 2015). Bu han için Gaziantep'te ki en eski han olduğu belirtilmiştir. Fakat Han-ı Cedid (Yeni Han) ve Han-ı Sebil (Emir Ali Han) şer'iyye sicillerine göre Lala Mustafa Paşa hanından daha eski olduğu belirtilmiştir (Altın, 2015).

Eser 1822 yılında meydana gelen deprem sonrasında harap olmuştur. 1834 yılında mütesellim Battal Bey ve Mutasarrıf Hasırcızade huzurunda keşif yapılmıştır. Tamiri yapan kişinin birçok tamir yapan Ökkeş (Kuranel) ustanın, babasın dedesi olan Abdullah Usta olduğu belirtilmiştir (Çam, 2006). Vakfiyeden anlaşıldığı üzere han depremden önce iki katlıdır. Onarımdan sonra han tek katlı hale dönüştürülmüştür (Altın, 2015). Bu onarımda eserin özgün yapısına çok sağdık kalınmamıştır. Avludaki revak düzeni bu onarımdan kalmıştır. Basık kemerli olan kapı ve pencereler düz atkılı hale gelmiştir. Duvar örgüsünden taşların titizlikle seçilmesi yıkıntılardan rastgele elde edildiği ve taşların örülmesinde harcın az ya da hiç kullanılmadığı görülmüştür (Çam, 2006). Onarımlarında üst kata çıkan merdivenler kaldırılmıştır. Bu durum üst katın inşasının düşünülmediği anlamına gelmektedir.

Han 20. yy'ın sonlarına doğru tekrar harap olmuştur. 1956 yılında hanın sahipleri hanı yıkarak yerine inşaat yapmak için başvuruda bulunmuşlardır. Ancak Sabahat Arad, rapor yazarak hanın önemini vurgulamış ve yıkılmasına engel olmuştur. Sonrasında hanın hissedarları yine hanı yıkma çabasında bulunmuşlardır. Ancak başarılı olamamışlardır. 2012-2014 yılları arasında KUDEB tarafından han onarım geçirerek günümüzdeki haline ulaşmıştır. Mevcut plan korunmaya çalışılmış ama ahır kısmı dışındaki bütün taşlar yenilenmiştir (Altın, 2015). Şimdilerde Hanın mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne aittir.

Batı yönünde meyilli bir arsa üzerinde düzgün olmayan bir şekilde inşa edilmiştir. Arsanın durumu ve sokak konumuna göre yapı girinti çıkıntılı şekle sahiptir. Bu durumun 1834 yılında yapılan onarımlarla alakalı olduğu düşünülmektedir. Lala Paşa külliyesi içinde bulunan han külliyenin merkez binasıdır. Hanın batısında hamam, kuzeybatısında susamhane, doğusunda Karanlık Bedesten ve Mirimiran Mescidi bulunmaktadır.

Hışvahan tek avlu ve tek katlı plan yapısına sahiptir. Ancak vakfiyeden anlaşıldığı üzere han eskiden iki katlı olarak inşa edilmiştir. Vakfiyede hanın aşağı yukarı odalarının olduğu, büyük hamamın sularının aktığı kanalın olduğu aşağıda üçü oda üçü tuvalet yukarıda ise mescit, 45 oda ve iki tuvaletin yer aldığı, hanın çevresinden yol geçtiği belirtilmiştir (Altın, 2015).

Hana kuzey cephesinin ortasında bulunan Taç kapıdan girilmektedir. Susamhaneden de bir giriş açılmış, ancak daha sonra kapatılmıştır. Giriş dehliz şeklinde üzeri kuzey yönünde sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Dehlizin batısında bir oda doğusunda ise duvarda bir niş bulunmaktadır. Bu bölümün hanın görevlilerine ait olduğu düşünülmektedir. Bu oda bir kapı ve pencere ile dehlize, bir pencere ile avluya açılmaktadır. Avluya açılan pencerenin önünde eskiden hanın kuyusunun yer aldığı belirtilmiştir (Altın, 2015).

Dehliz hanın avlusuna açılmaktadır. Bu bölümde avlunun biçimsiz olmasının sebebinin geçirdiği onarımlar olduğu düşünülmektedir. Onarımlarda odaların küçültülerek önlerine revak yapıldığı, daha sonra revakların kısmen yıkılması avluyu biçimsiz hale getirmiştir. Odaların önünde revak olup olmadığı şüphelidir. Konuyla ilgili birçok görüş bulunmaktadır. Feridun Akkoza avlunun dört yönden revakla çevrili olduğunu, Mehmet Özkara, batı cephesinin güney kenarından itibaren ve güney cephesinin tamamının L biçimde revaklarla çevrili olduğunu belirtmiştir. Son yapılan restorasyonda batı cephesinin güneyinden başlayarak, güney cephesi ve doğu cephesi tamamen revak ile çevrili U biçimindedir. Yapının Antep harbi öncesi fotoğrafında sadece güney cephesinin doğu kanadında revak olduğu görülmektedir. Vakfiyeler doğrultusunda hanın onarımında iki katlı iken tek katlı olarak yapıldığı ve özgün kalmadığı anlaşılmaktadır. Gaziantep'teki hanların zemin katının revaklı olması çok görülmemektedir. Kazılarda çıkan revak ayakları ise 1834 yılından kalan onarımlara ait olduğu düşünüldüğünde, han ilk yapıldığında alt katta revakların bulunmadığı ve derinlemesine odalar olduğu düşünülmektedir. Avlunun çevresinde bulunan odalar dikdörtgen planlı, farklı büyüklüklerdedir ve belirli bir düzen içermemektedir. Odalar kapı ve pencereyle avluya açılmaktadır. Kapı ve pencerelerden bazıları basık kemerli, bazıları ise atkı dikdörtgen çerçevelidir. Odalar giriş kapısı yönünde sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Avlunun kuzey kanadında girişin sağında ve solunda dörder oda bulunmaktadır. Girişin batısındaki odanın kapısı dehlize açılmaktadır. Diğer odaların kapı ve penceresi avluya açıklamaktadır. Cephenin doğu köşesinde oda önündeki mekâna açılmaktadır. Odaların sırtında sokağa açılan dükkânlar bulunmaktadır. Giriş kapısının batısında altı, doğusunda beş dükkân bulunmaktadır. Sivri beşik tonozla örtülü olan dükkânlar eyvan şeklindedir. Basık kemerli açıklık dışarıya açılmaktadır.

Avlunun batı cephesinde dokuz oda bulunmaktadır. Bu kanadın ortasında cepheden dışarıya çıkan özel bir mekân bulunmaktadır. Merkezinde yer alan kare ayak üzerinde bulunan, yelpaze tonoz mekânı örtmektedir. Odanın girişi güney cephesindedir. Eskiden bu odanın duvarına bitişik üç adet hela bulunmaktadır. Doğu cephesinde tuvaletten dolayı pencereler üst kısımda açılmıştır. Bu odanın yapılış amacı insanların toplanıp sohbet ettikleri bir yer veya imaretin yemekhanesi olduğu düşünülmektedir (Altın, 2015). Büyük odanın sağında solunda dörder oda bulunmaktadır. Güneydeki odalar revaka açılmaktadır. Revak kuzey-güney yönlü sivri tonozla örtülmüştür. Cephenin kuzeyinde bulunan odalardan dördüncü oda diğerlerine göre daha küçüktür. Bunun sebebi arkasında susamhane olmasıdır.

Güney cephede ortada geçiş ve 11 oda bulunmaktadır. Geçişin batısında yedi oda bulunmaktadır. Beş oda dikdörtgen planlı olup avluya direk açılmaktadır. Sondaki iki oda birbiriyle bağlantılı ve daha geridedir. Geçisin doğusunda dört oda bulunmaktadır. Bu odalar üç gözlü beşik tonoz örtülü revaka açılmaktadır. Kare planlı bu dört odanın penceresi yoktur. Sadece bir kapıyla revaka açılmaktadır. Güney cephesinin ortasında bulunan geçiş uzun bir dehlizdir. Bu dehlizden geçilerek odaların arkasında bulunan ahıra girilmektedir. Cephenin doğusunda yer alan revak bir kemer açıklığı ile dehlize bakmaktadır. Ahır girişe paralel iki sahınlı, dört kemer gözlü plandadır. Üst örtüyü ortada üç serbest ayak, ayrıca duvara bitişik ayaklar taşımaktadır. Serbest ayakların hepsi birbirinden farklıdır. Ayakların doğuda olanı kare, ortadaki L, batıdaki ters T planlıdır. Girişin devamında bulunan sahın doğu batı yönlü sivri beşik tonozla örtülmüştür. Diğer sahın doğudaki iki kemer gözünde doğu batı yönlü sivri beşik tonozla, batıdaki iki kemer gözünde çapraz tonozla örtülmüştür. Ahırın güney cephesindeki ayaklar duvardan dışa çıkma yaptığı için duvarda derin nişler oluşmuştur. Ahırın girişinin batı kısmında aşağıya inen merdiven bulunmaktadır. Ahırın alt kısmı oyularak mağara oluşturulmuştur.

Doğu cephesinde 11 oda bulunmaktadır. Bu odaların da güney cephesinin doğusundaki odalar gibi penceresi yoktur ve sadece kapısı vardır. Bu sebeple eskiden önünde revak olduğu düşünülmektedir (Altın, 2015). Cephenin kuzey köşesindeki oda önünde bulunan çapraz tonozlu mekâna kemer açıklığıyla bağlanmaktadır.

Yığma yapım sistemi ile yapılan handa tamamen kesme taş kullanılmıştır. Girişin kapısı olan taç kapı cepheden yüksek tutulmuş, siyah beyaz taş kullanılmıştır. Taç kapı dışında bir süsleme yoktur. Taç kapının yanında dışa açılan dükkânlar bulunmaktadır. Eyvan tarzında girişin içerisinde yer alan kapı açıklığı, nişle aynı kemer formundadır. Nişin kemer taşları tek merkezden çıkan şua şeklinde çift renkli taştan yapılmıştır. Nişin üzengi taşı hizasında sonlanmaktadır (Altın, 2015). Hanın üzeri tonoz üzeri sıkıştırılmış toprak ile kapatılmıştır.

Yapıldığı dönemde yolcu hanı olarak kullanılan hanın zemin katındaki odalar depo, ticaret, ahır olarak kullanılmaktadır. Depremden sonra yıkılan ve günümüze ulaşmayan üst kat konaklama amaçlı kullanılmıştır. Hanın tek katlı kullanımında alt katta bazı bölümlerin konaklama amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir. Günümüzde butik otel ve restoran olarak işlevlendirilmiştir. Hanın avlusu ve güney cephesi restoran olarak hizmet vermektedir. Bu kısımlarda gereken destek birimleri de çözülmüştür. Hanın doğu ve batı cephesindeki odalar konaklama birimi olarak kullanılmaktadır. Kuzey cephesinin bir kısmı konaklama girişin batısında kalanlar ise yönetim odası olarak kullanılmıştır. Odaların önündeki revaklar lobby gibi müşterilerin beklediği alanlar olarak kullanılmıştır. Hana kapı ile bağlantısı olan susamhane kafe amaçlı kullanılmaktadır. Hanın cephesindeki dükkânlar ticaret amaçlı hizmet vermektedir. Hışva Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.8'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 8.Hışva Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	HIŞVA HAN (LALA MUSTAFA PAŞA HAN-KOZA)	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	KARAGÖZ
ADA	596	**PARSEL**	18
YAPIM TARİHİ	1563	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	HANI GÜNEY KISMINDA YER ALIR	**SUSAMHANE**	VAR
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	TEK AVLU
KAT SAYISI	TEK KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	TONOZ ÜZERİ SIKIŞTIRILMIŞ TOPRAK-DÜZ DAM
PLAN TİPİ			

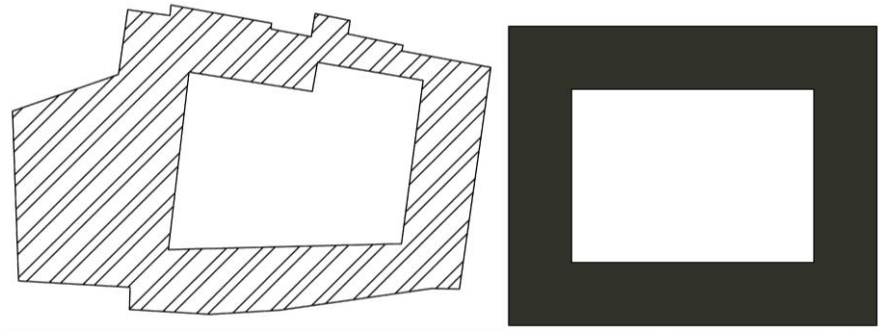

DİKDÖRTGEN PLAN TİPİ

TAŞIYICI SİSTEM

3,5 x 2,5 metre
27 x 13 metre

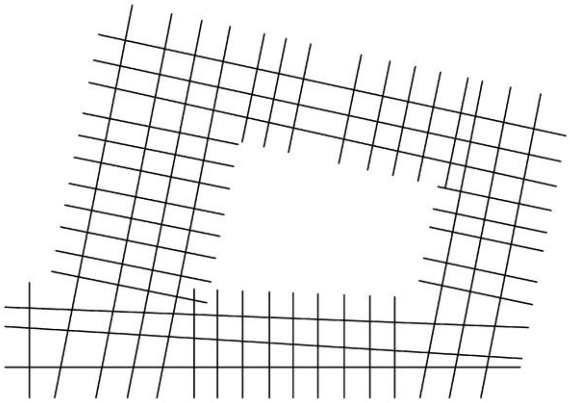

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	I TİPİ TEK MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	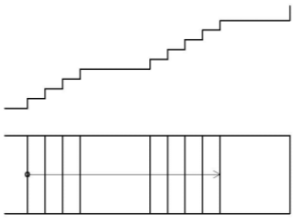

YAPININ RESTORASYON ÖNCESİ RÖLÖVESİ

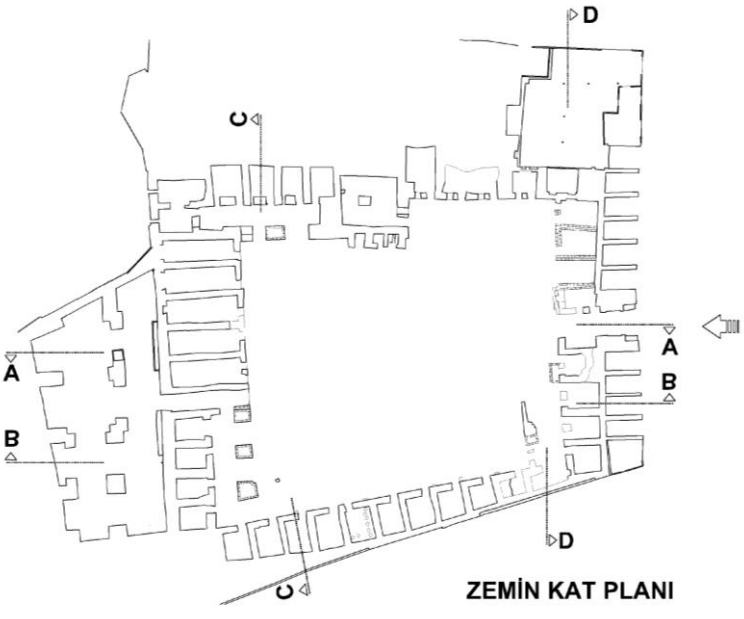

ZEMİN KAT PLANI

(Pınar Ağar çizimlerinden. KUDEB Arşivinden, 2008)

A-A KESİTİ

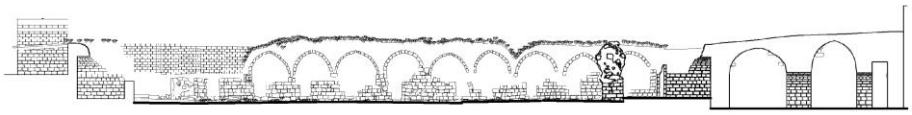

B-B KESİTİ

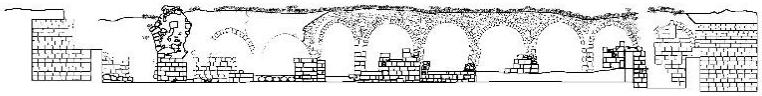

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

(Pınar Ağar çizimlerinden. KUDEP Arşivinden, 2008)

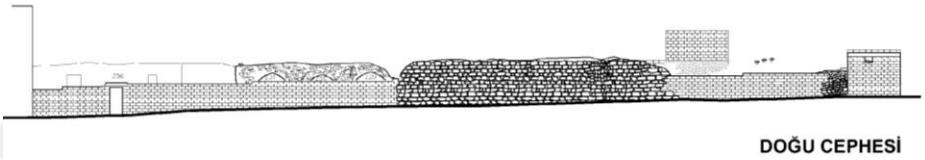

DOĞU CEPHESİ

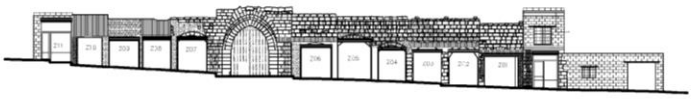

KUZEY CEPHESİ

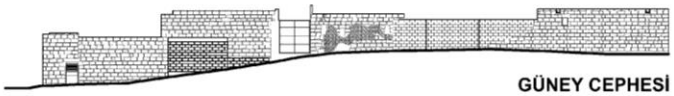

GÜNEY CEPHESİ

(Pınar Ağar çizimlerinden. KUDEB Arşivinden, 2008)

YAPI RESTORASYON ÖNCESİ HALİ

1993 Yılı Hışvahan (Karataş,2020)

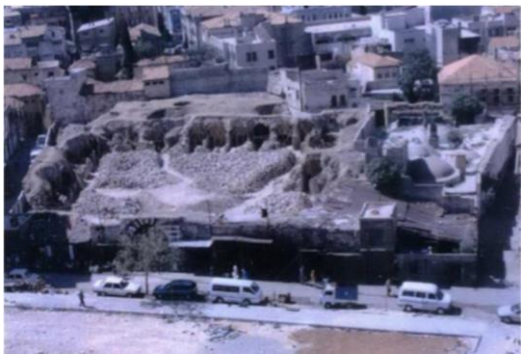

(Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2014)

(Kaya Dinçer Arşivinden,2006)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

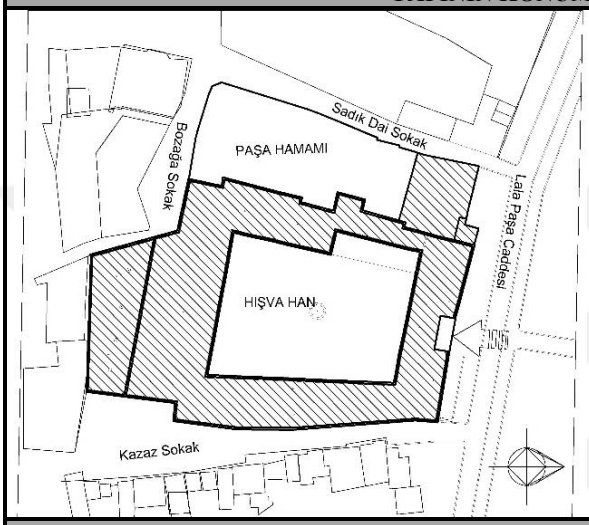

HANIN KUZEY CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (Pınar Ağar çizimlerinden, KUDEB arşivinden, 2008)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI

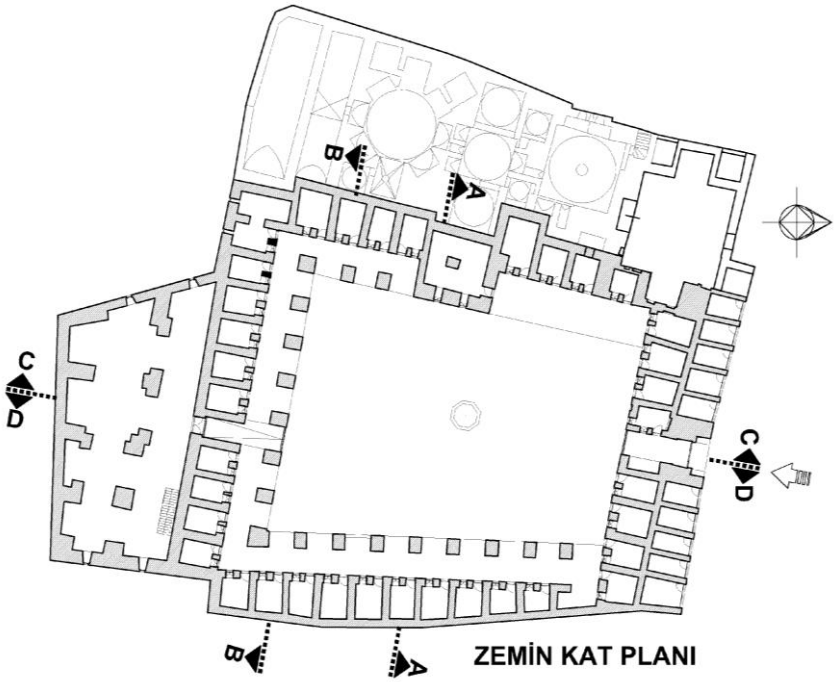

(Metin Keskin çizimlerinden, KUDEB arşivinden, 2011)

ÇATI PLANI	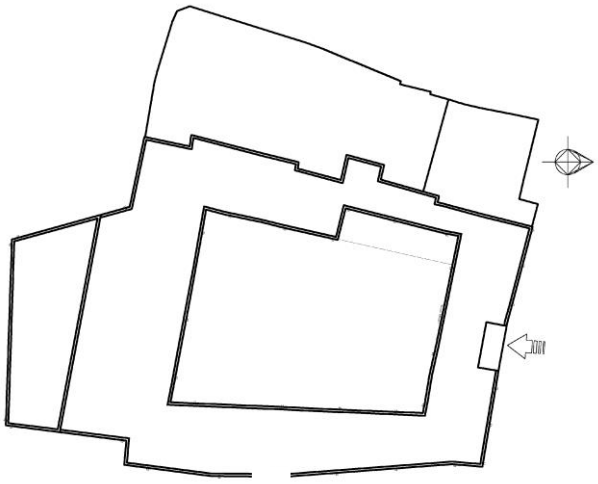 ÇATI KAT PLANI (Metin Keskin çizimlerinden. KUDEB arşivinden, 2011)
KESİT	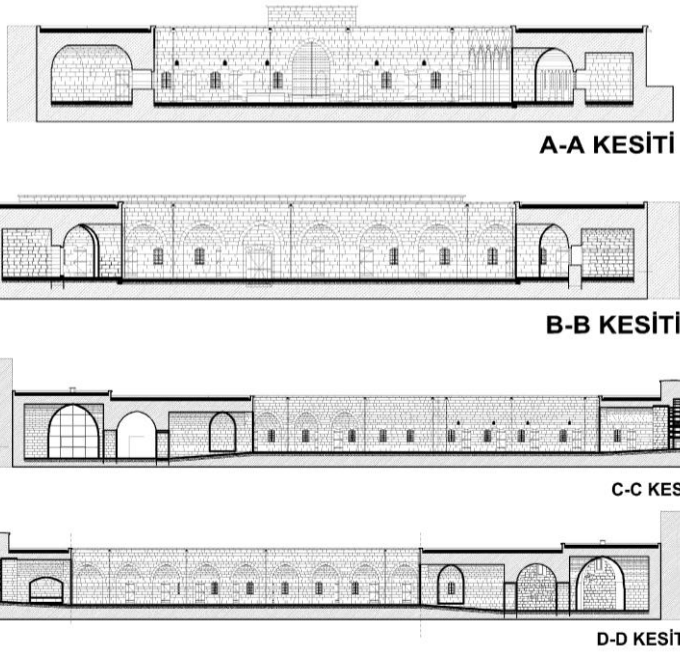 A-A KESİTİ B-B KESİTİ C-C KESİTİ D-D KESİTİ (Metin Keskin çizimlerinden, KUDEP arşivinden, 2011)
GÖRÜNÜŞ	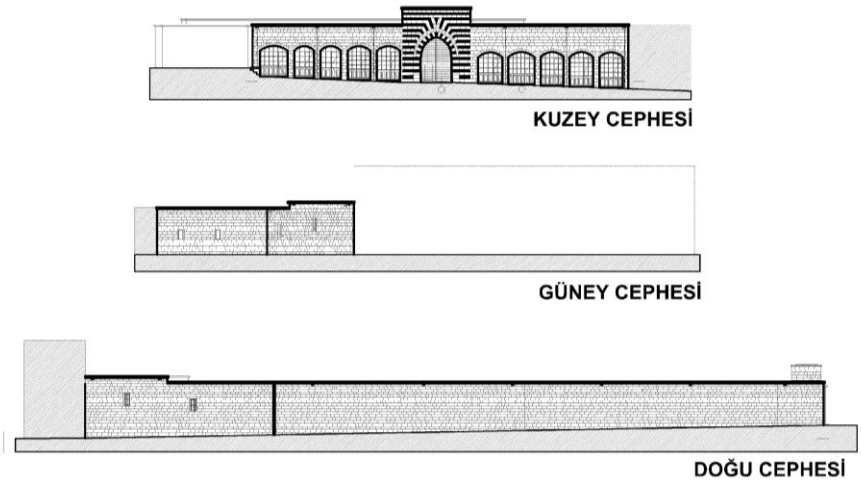 KUZEY CEPHESİ GÜNEY CEPHESİ DOĞU CEPHESİ (Metin Keskin çizimlerinden, KUDEB arşivinden, 2011)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

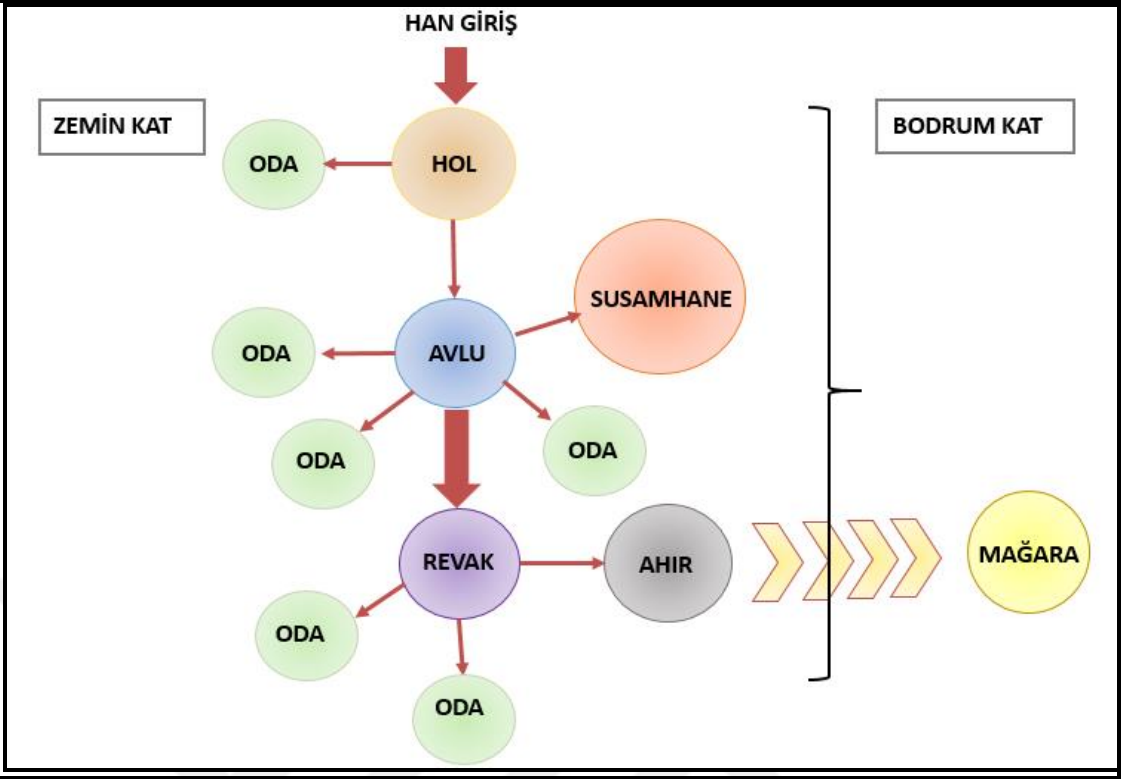

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU

ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA –TİCARET

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	AVLU DEVE AHIRLARI TİCARET BİRİMLERİ İMARET (SUSAMHANE) GÖREVLİ ODASI YEMEKHANE KONAKLAMA BİRİMLERİ (İKİNCİ KAT VAR İKEN ÜST KAT KONAKLAMA AMAÇLI KULLANILMIŞTIR)	**BODRUM KAT**	DEPO

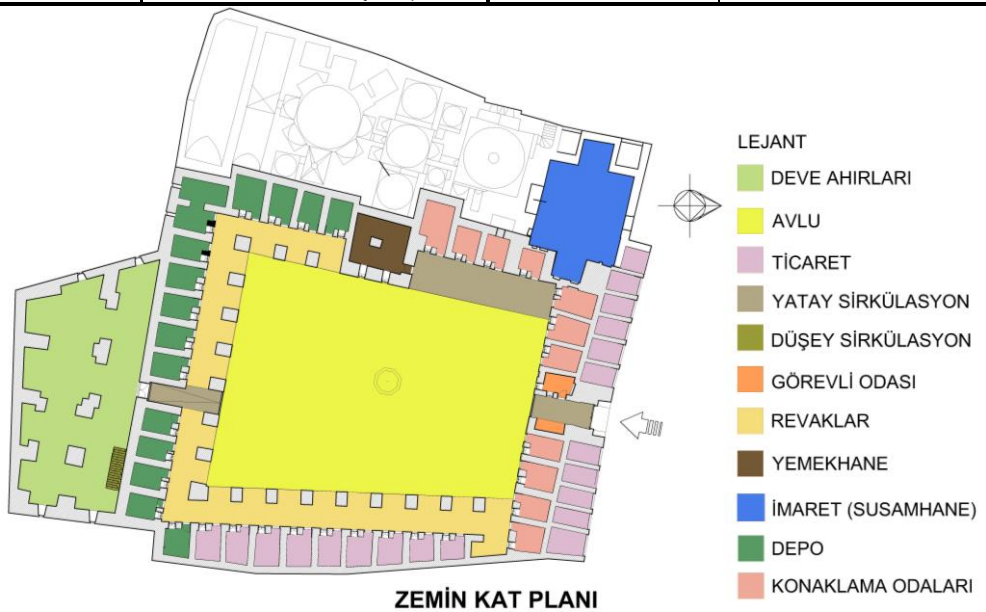

ZEMİN KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

1890 Yılı Abdülhamit Arşivi Hışvahan (Sıtkı Severoğlu Arşivinden,1990)

1956 Yılı Hışvahan (G.M.M. Arşivinden,1956)

İKİNCİ KULLANIM	AŞIRI TAHRİP OLDUĞUNDAN DOLAYI RESTORASYONA KADAR KULLANILMAMIŞTIR.
ÜÇÜNCÜ KULLANIM	BUTİK OTEL - RESTORAN

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	RESTORAN KAFE LOBBY YÖNETİM OTEL ODALARI TİCARET GÖREVLİ ODASI WC	**BODRUM KAT**	IŞIKLANDIRILIP CAM VE ÇELİK KONSTRÜKSİYON İLE KAPATILMIŞTIR.

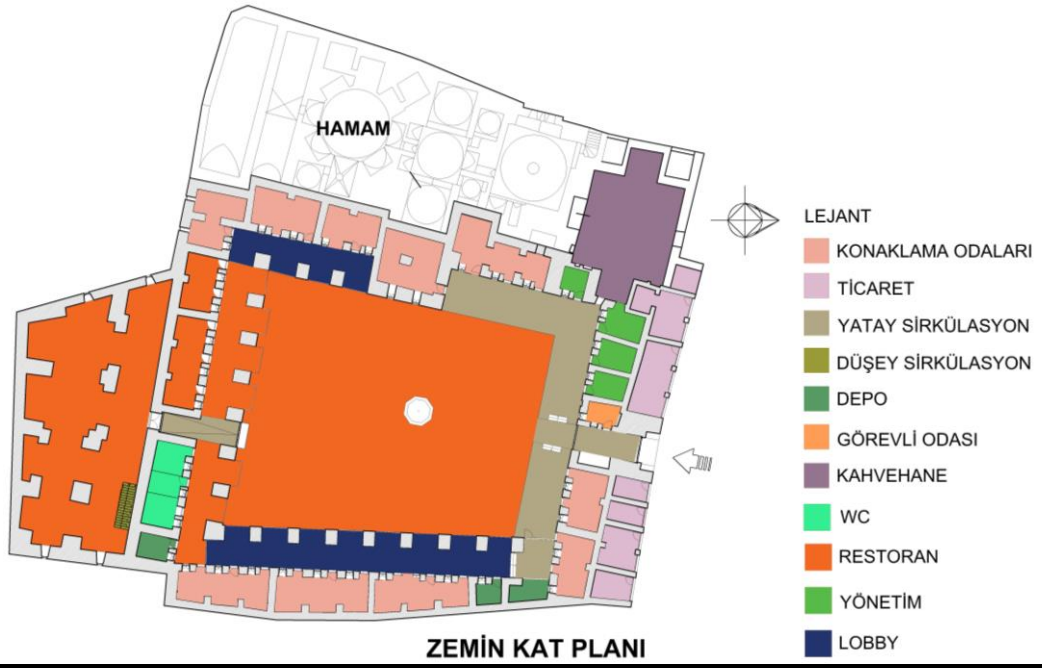

ZEMİN KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

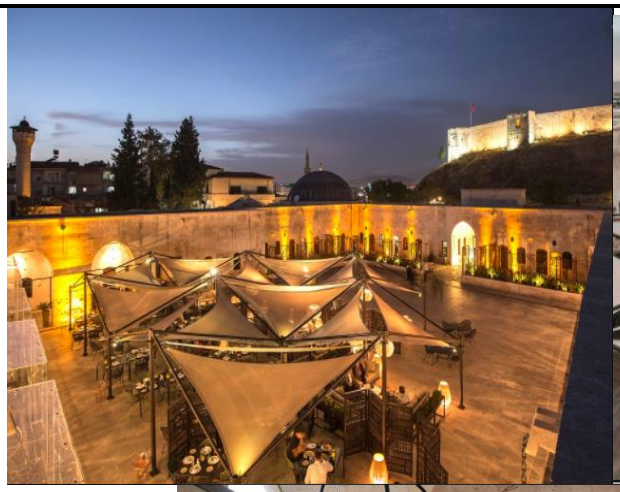

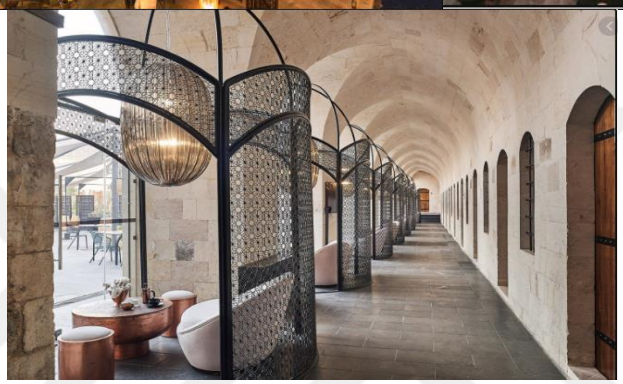

2019 Yılı Hışvahan (URL-31)

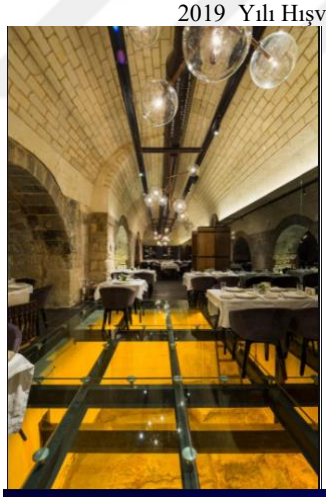
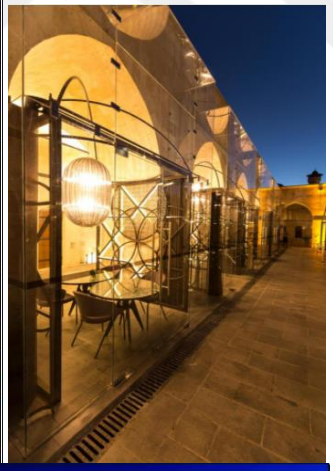
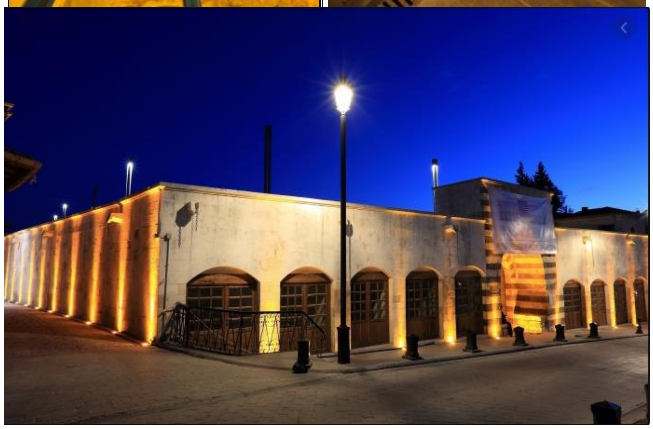

2019 Yılı Hışvahan (URL-32)

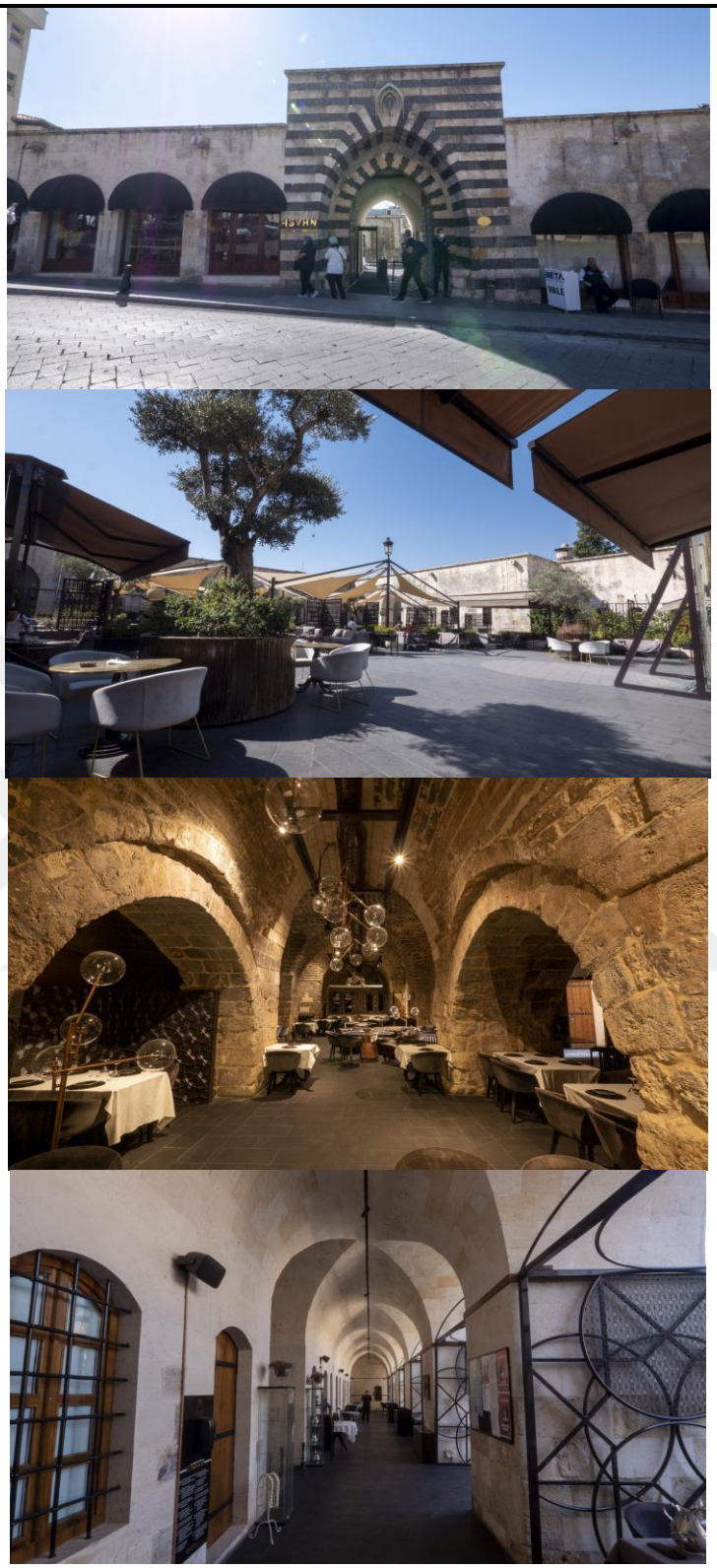

2021 Yılı Hışvahan (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.7. Kumru Han

Hanın kim tarafından ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte kaynaklara göre 19. yy sonları ve 20. yy başlarında yapıldığı düşünülmektedir. 19. yy'ın ikinci yarısında

Antep'te eski ticaret merkezi olan Şehitler Caddesi ile kale ekseni arasında ticaret yapısı yapmaya yer bulunamamıştır. Yapılacak yeni ticaret yapıları için arayışa gidilmiştir. O tarihlerde Hacı Veli Cami ve Tuz Hanı çevresinde boş alanlar olduğu için bu bölgeye yapılaşmanın kaydığı düşünülmektedir. Sonrasında bu bölge Şire, Yemiş, Güven ve Kumru Han yapılarak ticaret merkezi oluşturulmuştur (Çam, 2006). Kumru Hanın ilerisinde yer alan Güven Han ile taç kapı, dükkân kemerleri ve pervazları açısından benzerlik göstermektedir. Bu sebeple 20.yy başında yapılan Güven Han ile yakın tarihlerde yapıldığı düşünülmektedir (Altın, 2015).

Günümüzde şahıs mülkiyetinde olan Kumru Hanın kim yaptırdığı bilinmektedir. 19. yy'ın üçüncü çeyreğinde zemin ve birinci katları, 20. yy'ın başında ise ikinci katı yapılmıştır. Bu katı Kumruoğlu lakaplı Hüseyin Ağa inşa ettirmiştir (Çam, 2006).

1987 yılı ve sonrasında yapı tadilat geçirmiş, birinci ve ikinci kattaki odaların cephesinde bulunan duvarlar kaldırılmıştır. Birinci kattaki mekânlar dükkân haline gelmiştir. Yapıdaki bazı odaların ara duvarları yıkılarak birleştirilmiştir. Birinci ve ikinci katın üst döşemesi betonarme yapılmıştır. Güney cephede birinci katta yer alan ikişerli basık kemerli pencereler ve oval tepe penceresi ortadan kalkmış ve yerine büyük sivri kemerli pencere eklenmiştir. İkinci kattaki pencereler sivri kemerli olarak düzenlenmiştir. Avlunun kuzeyinde birinci katta ahşap cam mekân yapılmıştır (Altın, 2015).

Hana ait bir kitabe yoktur. Han güneybatı yönünde hafif meyilli bir arsa üzerine yol ve arsanın biçimine göre, düzgün olmayan bir biçimde yapılmıştır. Hanın güney yani caddeye bakan cephesi ile batıya yani sokağa bakan cephesi üç katlıdır. Diğer cepheleri ise iki katlıdır. Hanın ana girişi caddeye bakan güney cepheden yapılmaktadır. Bunun dışında sokağa açılan doğu cephesinin kuzey kenarında bir tali girişi bulunmaktadır. Ayrıca izlere bakıldığında kuzey cephede de bir giriş görülmektedir. Bu giriş daha sonra kapatılmıştır.

Ana ve tali girişler uzun ince dikdörtgen biçiminde dehlizdir. Dehlizler sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Hanın ana girişinin bulunduğu güney cephesinde girişin batısında üç, doğusunda bir olmak üzere dört dükkân bulunmaktadır. Bu dükkânlar çarpık bir plana sahip olup cephenin batısından ikinci dükkân uzun ince biçimdedir. Hanın batı cephesinin güney ucunda da iki dükkân bulunmaktadır. Dükkânlar giriş

yönünde sivri beşik tonoz ile örtülüdür. 3 katlı, avlulu düzgün olmayan U plan tipine sahip hanın güney ve doğu cephesinde bulunan dehlizden geçerek ortada bulunan avluya bağlanılmaktadır. Güney cephesinde bulunan giriş dehlizinin doğusunda birinci kata çıkan merdiven, merdivenin iki yanında iki adet niş ve dehlizin sonunda L tipinde bir oda mevcuttur. Dehlizin batısında ise eyvan biçiminde bir mekân bulunmakta olup han görevlisine ait olduğu düşünülmektedir. Eyvan doğu batı yönünde sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Doğu cephesinde bulunan tali giriş olan dehlizin üç kuzeyinde, bir güneyinde niş bulunmaktadır. Dehlizin güney cephesinin sonunda iki kemer açıklığı ile odaya bağlantı bulunmaktadır. Hanın merkezinde bulunan dikdörtgen biçimindeki avlunun, güney cephesinde sadece bir oda bulunmaktadır. Odanın devamında avlunun sınırlarını tanımlayan duvar devam etmektedir. Duvarın önünde hanın doğu cephesinde bulunan odalara çıkan merdiven bulunmaktadır. Güney cephede bulunan oda doğu batı yönünde dikdörtgen ve bu yönde sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Odanın kapısı batı cephesinde olup, kuzey cephesinde de kemerli açıklığı bulunmaktadır.

Avlunun çevresinde bulunan odaların onarımından önce basık kemerli bir kapı ve pencere ile avluya açıldığı belirtilmiştir. Günümüzde hepsi dükkâna dönüştürülmüş ve sivri kemer ile eyvan biçiminde avluya bağlanmaktadır. Odalar giriş yönünde sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Doğuda dikdörtgen planlı üç oda ve tali giriş dehlizi bulunmaktadır. Bu niş ile aynı hizada diğer odalar arasında bağlantı bulunmaktadır. Bu cephenin sonundaki giriş dehlizi ve yanında dehlize açılan odanın ahır olduğu düşünülmektedir (Altın, 2015). Avlunun batı cephesinde dikdörtgen planlı üç oda ve kuzey cephesinde girişi bulunan odanın uzantısı bulunmaktadır. Bu cephenin güneyindeki ilk odanın güney duvarında derin bir niş bulunmaktadır. Avlunun kuzey cephesinde üç oda bulunmaktadır. İkisi kare planlı kuzeybatıdaki ise dikdörtgen planlıdır. Bu odanın içinde L biçiminde duvarlar örülerek niş oluşturulmuştur. Çam'ın (2006) belirttiğine göre odanın kuzeydoğudaki girişinin kapı izlerinden buranın ahır olduğu düşünülmektedir.

Hanın üst katı birbirinden ayrı iki bölüm olarak yapılmıştır. Hanın kuzey cephesinde birinci katta oda bulunmamaktadır. Günümüzde bu teras gibi olan yer camekân ile kapatılmıştır. Hanın birinci kısmı doğu yönünde yükselmiş, ikinci kısmı güney ve batı cephelerinde yükselerek şekillenmiştir. Birinci kısma avlunun güneyinde yer

alan I tipinde bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Merdiven dört gözlü kemerli ve kare taş ayaklı ve düz tavanlı revaka açılmaktadır. Revaka açılan dört oda bulunmaktadır. Eskiden bir kapı ve pencere ile açılırken geniş kemer gözler açılarak dükkân cephesine dönüştürülmüştür. Odalar içten giriş yönünde sivri beşik tonoz ile dıştan kırma çatı ile örtülmüştür. Bu cephe kuzeydeki odaların üzerinde bulunan terasa revaktan geçerek bağlanmaktadır. Ancak bu kısım kapatıldığı için mekâna açılmaktadır. Hanın zeminle birlikte üç katlı olan kısmına güney cephesindeki giriş dehlizinde bulunan iki sahınlı U tipi merdivenden ulaşılmaktadır. Köşelerde birer sahanlığı bulunan merdiven avlunun güney cephesine bakan basık kemerli bir pencere ile aydınlatılmıştır. Birinci katta biri merdivenin ikinci sahanlığına açılan, diğer sekizi revaka açılan dokuz oda bulunmaktadır. Sahanlığa açılan oda diğer odalardan daha alçaktadır. Odanın avluya bakan cephesinde geniş kemerli bir penceresi bulunmaktadır. Birinci kattaki odaların önünde bulunan revak L plan tipindedir. Revak dört göz kemerli olup üç serbest kare planlı iki bitişik ayağa oturulmuştur. bu kattaki odaların beşi revağın güney cephede geri kalan üçü revağın batı cephesinde yer almaktadır. Odalar düzgün olmayan planlı olup dolap nişleri bulunmaktadır. Eskiden revaka bir kapı ve pencere ile açılırken şimdi büyük kemerli açıklıklar bulunmaktadır. Odaların ve revakın zemini ve örtüsü betonarmedir. Revakın güneyinde yer alan odalar kesme taş ile yapılmış altı adet eli belinde üzerine oturan bir çıkma ile caddeye bakan cephede 1 m kadar çıkma yapmıştır. Caddeye bakan cephede bu odaların ikişer ve üçer pencereleri bulunmakta iken yapılan tadilat sonrasında pencereler büyütülerek kemerli bir biçimde teke düşürülmüştür. Hanın genel olarak cephelerinde çok fazla değişiklik yapılmış olup özgünlüğünü kaybetmiştir. Hanın batı cephesinde yer alan odalarının dış cepheye açılan pencereleri bulunmaktadır.

Birinci kata çıkan merdiven U biçiminde devam ederek ikinci kata çıkış sağlanmaktadır. Merdiven aydınlanması için bu katta dikdörtgen biçimde bir pencere bulunmaktadır. Merdiven ikinci sahanlığından ulaşılan bir oda mevcuttur. Bu oda avluya bakan kuzey cepheye doğru çıkma yapmaktadır. Bu konsol siyah kesme taşlı üç eli belinde üzerine oturmaktadır. Çıkma kısmının kuzeyinde özgün olmadığı düşünülen geniş kemerli bir pencere doğusunda ve batısında basık kemerli pencere bulunmaktadır. Odanın alt kattaki ile aynı devam eden batı cephesinde alt kattaki gibi

iki penceresi bulunmaktadır. Bu odanın yüksekliği alt kattakine göre daha yüksek olduğundan dolayı, kuzeyde ve batıda yer alan pencereleri üzerinde dikdörtgen biçiminde birer pencere daha bulunmaktadır. İkinci kat güney ve batı cephesinde devam etmekte, olup aynı plana sahiptir. Ancak odalar bu katta revaka değil, güneyde iki, batıda altı olmak üzere yuvarlak kemerli pencerelerin bulunduğu koridora açılmaktadır. Altına göre koridorun sonundaki duvarda bulunan kalem işi alt katta bulunan gibi özgün değildir. Bu katın tavan yüksekliği birinci kata göre daha düşüktür. Odaların caddeye bakan güney cephesinde tadilat geçirip değişikliğe uğramış sivri kemerli on adet pencere vardır. 1987 yılında ikinci katta bulunan güney cephede pencereler daha küçük ve basık bir biçimdeymiş. Birinci katta ise basık kemerli on pencere olup üstlerinde birer yuvarlak tepe penceresi bulunmaktaymış. Birinci kattaki çıkmanın doğu ve batısında bulunan pencereler özgündür ancak üst kısmında bulunan tepe pencereleri kapatılmıştır.

Yapım biçimi yığma olup betonarme eklemeleri olan hanın yapımında kesme taş kullanılmıştır. Hanın üstü kırma çatı ile örtülüdür. Ağırlıklı olarak beyaz taş kullanılmış olup siyah renkli taşlar eli belindekilerde, taç kapıda ve güney cephedeki dükkânlarla görülmektedir. Taç kapının kemer açıklığı cephedeki dükkânlara göre geniş ve yüksektir. Dükkân ve taç kapının kemer ve pervazları sıralı siyah beyaz taşla yapılmıştır. Bu özelliği ile Güven Han ile benzerlik göstermektedir. Taç kapının iki yanında bulunan pilastr üzerinde silmelerle kemeri çevreleyen kuşak vardır. Giriş kemerinin kilit taşında “S” biçiminde sorguç bulunmaktadır. Güney cepheye doğru çıkma yapan birinci katta altı adet eli belinde vardır Altın (2015). Batı cephesinde bulunan iki dükkânın kemer açıklığı güneydekiler gibi çift renkli değildir. Birinci ve ikinci katta dörder adet basık kemerli pencere mevcuttur. Hanın doğusunda bulunan kapı basık kemerlidir.

Yolcu hanı olarak yapılan hanın alt kattaki odaları ticaret, depo olarak kullanılmıştır. Üst katta bulunan odalar konaklama amaçlı yapılmıştır. Daha sonra işlevini kaybeden yapı iş hanına dönüştürülmüş ve bundan dolayı odaların bölünmelerinde ve cephelerinde değişiklikler yapılmıştır. Günümüzde konfeksiyon atölyeleri ve satış birimlerinin bulunduğu dükkanlar hizmet vermektedir. İkinci kat kullanılmamakta olup, boş dükkânlar da bulunmaktadır. Kumru Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.9’da detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 9. Kumru Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	KUMRU HAN (KIZMIZ)	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	İSMET PAŞA
ADA	886	**PARSEL**	35
YAPIM TARİHİ	19. YY SONLARI	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	ŞAHIS MALI	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	YOK	**SABUNHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		

YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	1 AVLU
KAT SAYISI	3 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KİREMİT BEŞİK VE KIRMA ÇATI

PLAN TİPİ

U PLAN TİPİ

TAŞIYICI SİSTEM

8,5 x 2,8 metre
7,5 x 2,5 metre
3,5 x 4 metre
2,5 x 3 metre

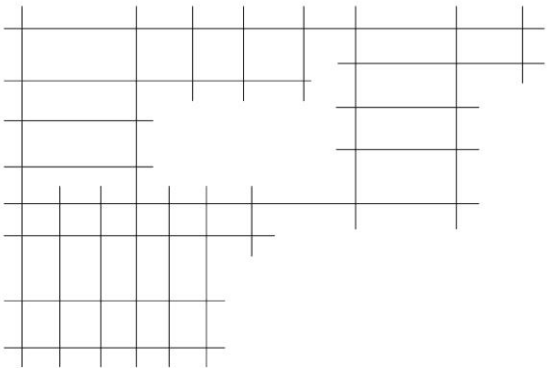

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	U VE I TİPİ 2 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	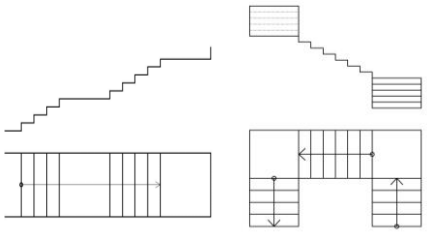

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Yapıda değişiklikler olmuştur. Sadece bazı onarımlar yapılmıştır. Restorasyon geçirmemiştir. İç bölmelerde, cephelerde ve girişlerde değişiklikler olmuştur. Hanın zemin kat ve birinci katı 19 yy. sonlarında ikinci katı ise 20 yy. da yapılmıştır.

YAPI ONARIM ÖNCESİ HALİ

1987 Yılı Kumru Han (Çam, 2006)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

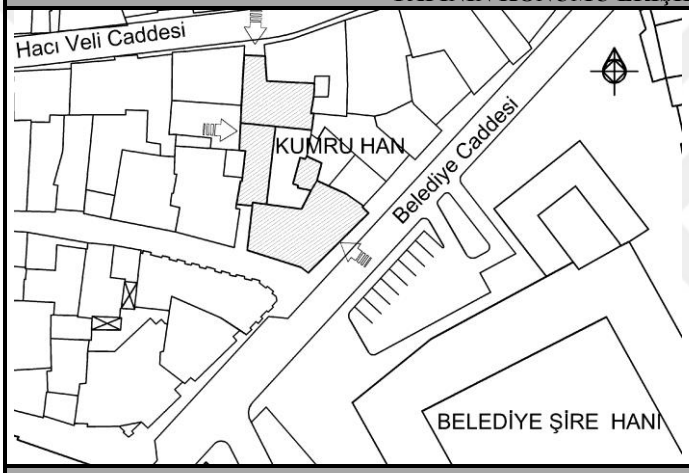

HANIN GÜNEYDOĞU VE KUZEY CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. HANIN BATI KISMINDAN DA ESKİDEN GİRİŞ BULUNMAKTADIR. DAHA SONRA KAPATILMIŞTIR.(Çekül arşivinden, 2020)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI
1.ve 2. KAT PLANI (Kat planlarına ulaşılamamıştır.)

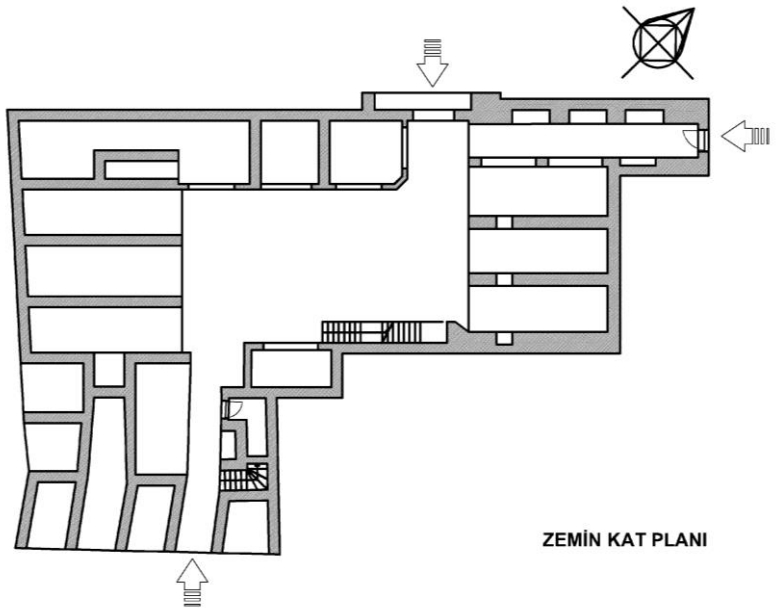

(Nusret Çam çizimlerinden, 2006)

GÖRÜNÜŞ	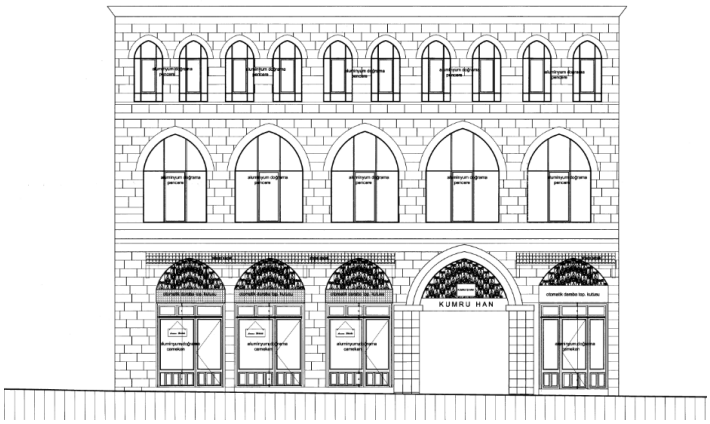 (Gaziantep Koruma Kurulu, 2019)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

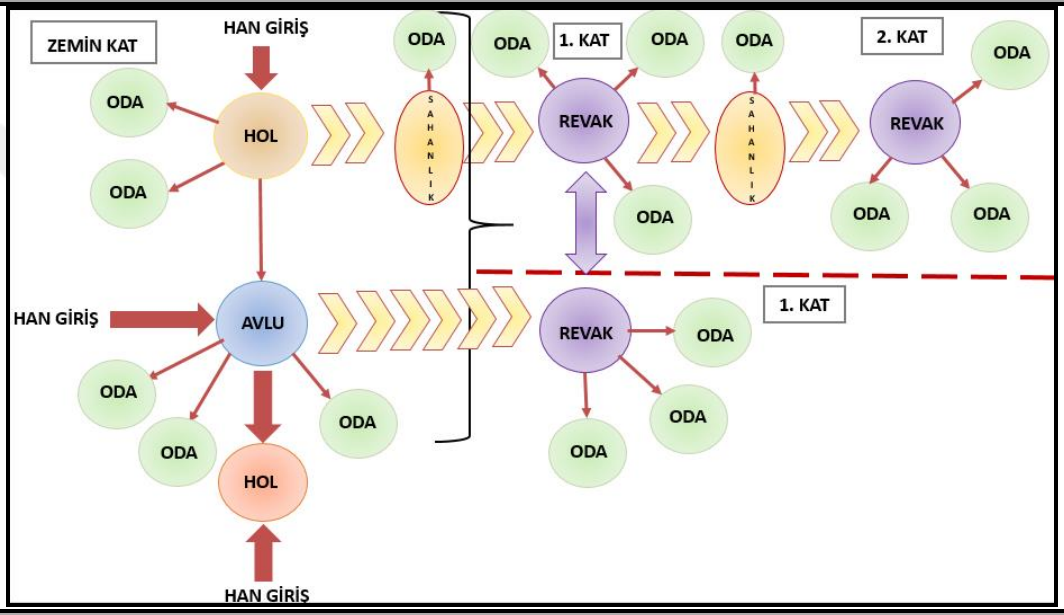

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU

ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – TİCARET

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	TİCARET BİRİMLERİ AVLU - DEPO GÖREVLİ ODASI-AHIR	1. KAT	KONAKLAMA ODALARI REVAKLAR

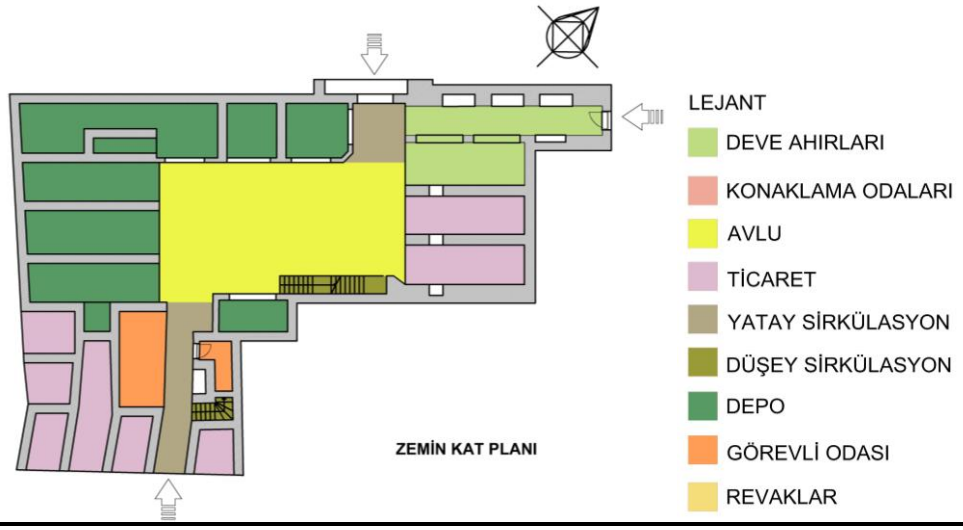

FOTOĞRAFLAR			
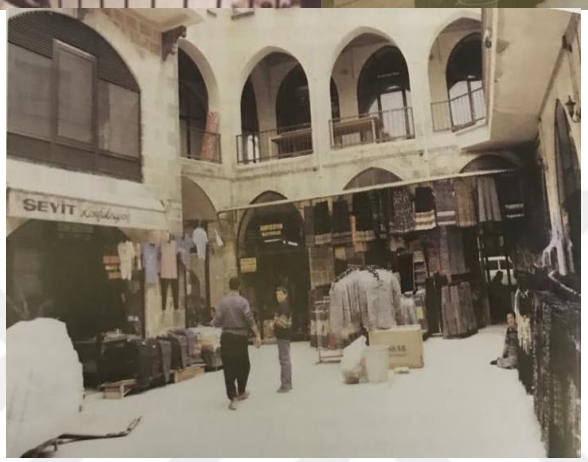 2006 Yılı Kumru Han (Çam,2006)			
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	İŞ HANI- KONFEKSİYON ATÖLYESİ VE MAĞAZASI		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	TİCARET BİRİMLERİ AVLU-GÖREVLİ ODASI	**1. KAT**	TİCARET BİRİMLERİ DEPO
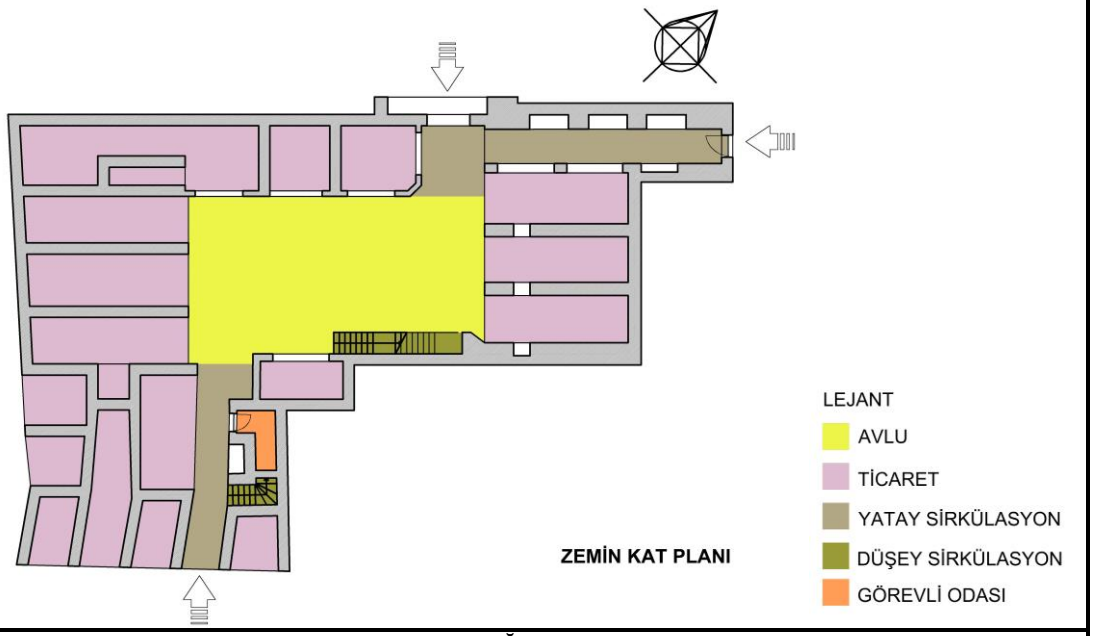			
FOTOĞRAFLAR			

2021 Yılı Kumru Han (Uğur Karalar arşivinden,2021)

5.5.1.8. Kürkçü Han

Hanın kitabesine göre 1890 yılında yapıldığı, ancak kimin yaptığı bilinmemektedir. 1888 yılına ait şer'iyye sicilinde, Kürkçiyan Hanna'nın sabunhane yaptırdığı bilgisine ulaşılmaktadır. Bu bilgi doğrultusunda Kürkçiyan Hanna'nın önce Kürkçü hana bitişik yapılan sabunhaneyi (Pürsefa Han) daha sonra hanı yaptırdığı düşünülmektedir. Sabunhanenin 1887 tarihli kitabesi de bu durumu doğrulamaktadır (Altın, 2015). İki bölümü olan hanın aynı şahıs tarafından aynı mimari özelliklerle yapılmış olsa bile iki ayrı kapısı olması ve kullanım açısından iki ayrı yapı olarak çalışmada ele alınmıştır.

Hanın kitabesinin üst kısmında pembe taş üzerine nesih hatla oyularak, Osmanlı Türkçesi ve Ermenice yazılar yer almaktadır. Kitabenin altında Ermenice yazılar, köşelerinde ise lale motifleri bulunmaktadır. Kitabenin altındaki Ermenice yazıların arasında ceylan figürüne benzer süsleme yapılmıştır (Altın, 2015).

Han güneye doğru hafif meyilli arsa üzerine, sokağın konumu ve arsa biçiminden dolayı, dıştan düzgün olmayan doğu-batı istikametinde dörtgen biçiminde konumlanmıştır. İki katlı tek avlulu hana batı cephesinin güney ucunda bulunan taç kapıdan geçerek girilmektedir. Hanın batı ve kuzey cephesinde sokak, doğu cephesinde sabunhanesi olan Pürsefa Han, güneyinde ise yapılar vardır. Hanın giriş cephesi olan batı cephesinde yedi tane dükkan bulunmaktadır. Dükkanlar sivri beşik tonozla örtülü olup dikdörtgen planlıdır. Taç kapının yanındaki dükkan kare planlıdır. Hanın girişi ''L'' şeklinde bir dehlizden oluşmaktadır. Giriş aksı taç kapı yanında bulunan kemer açıklığıyla birleşmekte ve dehlize bağlanmaktadır. Taç kapı ve yanındaki girişin önü sivri tonozla örtülüdür. İki girişin birleştiği yerlerde çapraz tonozlar bulunmaktadır. Girişlerin birleşiminden sonra beşik tonoz örtülü dehliz

devam etmektedir. Beşik tonozun merdiven hizasında kabartmalı altı kollu yıldız motifi bulunmaktadır (Altın, 2015). Giriş dehlizinin kuzeyinde ve güneyinde han görevlilerine ait olduğu düşünülen odalar bulunmaktadır. Dehlizin güneyinde üç oda ve üst kata çıkan merdiven bulunmaktadır. Odalar kuzey- güney yönünde dikdörtgen biçiminde sivri beşik tonozla örtülü olup bir kapı ve pencereyle dehlize açılmaktadır. Merdivenin batısında yer alan iki oda arasında iki kemer açıklıklı bağlantı bulunmaktadır. Merdivenin doğusunda yer alan odanın avluya bakan iki penceresi ve merdivenin batısında başta yer alan odanın ise giriş kapsına bakan tarafında iki penceresi bulunmaktadır. Giriş dehlizinin kuzeyinde ise iki oda bir dükkan bulunmaktadır. Dükkanın girişteki çapraz tonozlu kısma bakan iki penceresi, ortadaki odanın dehlize bakan kemer açıklığı, doğudaki odanın dehlize açılan iki penceresi, bir kapısı, avluya bakan iki penceresi bulunmaktadır.

Hanın ortasındaki avlu dikdörtgen biçiminde olup, kuzey doğu köşesi dışa doğru çıkıntı yapmıştır. Avlunun dört tarafında odalar bulunmaktadır. Odalar dikdörtgen planlı olup, bir kapı ve bir pencere ile avluya açılmaktadır. Kapı ve pencereler, basık kemerli olup dikdörtgen çerçeveli pencerelerin üzerinde yüzeysel dekoratif kemer vardır. Kapı ve pencerenin ortasının üst kısmında tepe penceresi vardır. Odalar girişleri yönünde sivri beşik tonoz ile örtülüdür.

Avlunun kuzey cephesinde beş oda, batı cephesinde girişe bakan odalar hariç üç oda, güney cephesinde batı köşesindeki ‘’L’’ planlı olmak üzere dört oda, doğu cephesinde ise dört oda ve iki geçiş bulunmaktadır.

Doğu cephesinde sağında ve solunda bulunan ikişer oda arasında yer alan geçit hanın sabunhanesine açılmaktadır. Bu geçidin iki yanındaki oda iki pencere bir kapı ile geçide açılmaktadır. Bu cephenin güney ucunda yer alan iki oda iç kısmından iki kemer açıklığı ile bağlantılıdır. Güneydeki oda bir kapı ile avluya açılmakta olup, güney duvarında büyük bir niş bulunmaktadır. Bu cephenin kuzeyindeki iki oda avluya iki pencere ve bir kapı ile açılmaktadır. Doğu cephesinin kuzeydoğu köşesinde yer alan diğer geçitten geçilerek hanın ahırına ulaşılmaktadır. Beşik tonoz örtülü geçidin kuzeyinde iki adet aynalı tonoz örtülü hela bulunmaktadır. İki helanın arasındaki kısa koridordan geçilerek beşik tonozlu bir mekana ulaşılmaktadır. Bu mekan batısındaki odaya kapı ile doğusunda bulunan ahıra kemer açıklığıyla

bağlanmaktadır. Bu alanın yüklerin indirilip tartıldığı bir mekan olduğu düşünülmektedir (Altın, 2015). Ahır dört sahınlı ve üç kemer gözlü olarak yapılmıştır. Sahınların üstü kuzey- güney yönünde sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Tonozlar, altı serbest ayak ve on iki duvara bitişik ayak üzerine oturmaktadır. Ayaklardan iki yönlü kemerler atılmıştır. Ahır kuzey cephede bulunan mazgal pencereler ile aydınlatılıp havalandırılmaktadır. Ahırın kuzeydoğu köşesinde eskiden bulunan kapı sabunhaneye geçiş sağlamakta iken sonrasında duvar örülerek kapatılmıştır.

Kuzey cephede bulunan odaların dış duvarı açılı devam ettiği için odalar doğuya doğru büyümektedir. Bu cephenin batısında yer alan son iki oda batı cephesinde yer alan odaya kapı ve pencere ile açılmaktadır. Bu cephede sadece bu iki odanın dışarıya açılan mazgal penceresi bulunmaktadır. Sondaki odanın derin bir yüklüğü bulunmaktadır.

Hanın üst katına giriş dehlizinde bulunan merdivenlerden çıkılmaktadır. Merdiven revağın güneybatı köşesine açılmaktadır. Revak dikdörtgen biçiminde avlunun dört tarafında bulunmaktadır. Ancak güneydoğu köşesinde oda bulunmadığı için bu noktada revaklar arasında bağlantı kopmaktadır. Revaklar sivri kemer formlu olup, aralarda kare planlı, köşelerde ‘’L’’ planlı ayaklara oturtulmuştur. Revak içten ahşap kirişli düz tavan ile örtülmüştür. Revaklar avlunun güneyinde dört, batısında altı, kuzeyi de beş, doğusunda yedi açıklığa sahiptir.

Hanın güney cephesinde revağa açılan dört oda, doğu cephesinde altı oda kuzey cephesinde on üç oda bulunmaktadır. Odalar basık kemerli bir kapı ve pencere ile revağa açılmaktadır. Odalar giriş yönünde sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Güneydeki odaların dış cepheye açılan penceresi bulunmaktadır. Kuzeydeki odaların batı köşesindeki oda, önünde bulunan koridora açılmaktadır. Cephenin doğusunda yer alan beş oda ahırın üstüne denk gelmiş olup koridora açılmaktadır. Odaların güney cephesinde yani koridorun diğer tarafında da karşılıklı beş oda daha bulunmaktadır. Kuzey cephedeki odaların dış cepheye açılan mazgal pencereleri bulunmaktadır.

İkinci katın batı cephesi karışık bir düzene sahiptir. Alt kattaki dükkanların ve odaların sınırlarından oluşan üst kat, batıya doğru genişlemiştir. Böylece odalar

derinlik kazanmış, bu sebeplede revaklardan açılan koridorlar üzerine odalar dizilmiştir. Bu cephede beş oda revağa direk açılmaktadır. Merdivenin üzerindeki oda bir kapıyla revağa açılmış olup ‘’L’’ planda iki kemer açıklığıyla iki mekan birbirine bağlanmıştır. Mekanın kuzey cephesinde koridora bakan bir penceresi bulunmaktadır. Diğer dört odanın da yine kuzey ve güney cephelerinde koridora bakan pencereleri bulunmaktadır. Revağa açılan odaların arkasına yerleştirilen odalara bu cephede bulunan koridor biçimindeki üç eyvandan ulaşılmaktadır.

Batı cephesinin güneyinde bulunan koridordan dört odaya ulaşılmaktadır. Koridorun güneyinde iki, kuzeyinde bir, batısında yani sonunda bir oda bulunmaktadır. Güney ve kuzeydeki birer oda bir kapı ve pencere ile diğer ikisi birer kapı ile koridora açılmaktadır. Sonda bulunan üç odanın dış cepheye açılan penceresi bulunmaktadır.

Batı cephesinin ortasında bulunan koridordan da üç odaya ulaşılmaktadır. Bu odalar birer kapı ile koridora açılmakta olup, dış cepheye açılan pencereleri bulunmaktadır.

Batı cephesinin kuzey ucunda yer alan koridorda üç oda ve çatıya çıkan bir merdivenin bulunduğu bir oda mevcuttur. Odaların biri kuzey cepheye bakmakta olup bir kapı ve pencere ile koridora bağlanmaktadır. Diğer iki oda birer kapı ile koridora açılıp dış cephede penceresi bulunmaktadır. Odanın üstü sivri beşik tonoz ile örtülmüştür.

Yığma yapım yöntemi kullanılan hanın malzemesi ağırlıklı olarak hafif sarı renkte kefeki taşı, bazı noktalarda da siyah renkli taştır. Siyah taş taç kapıda, ahırın ayaklarında, ahıra giriş dehlizinin cephesinde kullanılmıştır. Yapı kırma kiremit çatı ile örtülmüştür. Süsleme yönünden dikkat çeken hanın en önemli yerlerinden birisi taç kapısıdır. Kapı zeminden ikinci kat pencere hizasına kadar devam etmekte olup, sivri kemerli açıklığı siyah beyaz taşların değişikli dizilmesiyle oluşturulmuştur. Kemer kısmında taşlar çift renkli olarak kavisin eğimine uygun ışın demeti şeklinde yataydaki taşlara bağlanmaktadır. Kemerin kilit taşı üzerinde sorguç bulunmakta olup iki yanında pilastrlar yer almaktadır. Sağdaki pilastrın büyük bir kısmı yok olmuştur. Taç kapının üzerindeki kaval ve düz silme ile çevrili pencerelerin ortasında detaylı süslemeye sahip hanın kitabesi bulunmaktadır. Taç kapının yanında bulunan açıklık giriş olarak kullanılmaktadır. Sivri kemer açıklıklı dükkanların üstünde odaların pencereleri bulunmaktadır.

Yapı onarım geçirmeden önce avludaki odaların önüne oluklu saç levhadan revak gibi gölgelik yapılmıştır. Yapının güneydoğu köşesine revakları birbirine bağlayan betonarme döşeme yapılmış altında ve üstünde odalar oluşturulmuştur. Üstteki oda wc olarak kullanılmıştır. Yapılan onarımlarda sonradan yapılan eklemeler kaldırılıp, çatıda onarımlar yapılmıştır.

Şahıs mülkiyetinde olan yapı yolcu hanı olarak yapılmış olup, alt kattaki odalar depo, dükkan, yazıhane, ahır olarak, üst kattaki odalar konaklama amaçlı kullanılmıştır. Hanın iç kısmındaki birimler bir dönem depo olarak kullanılmış günümüzde ise kullanılmamaktadır. Avlusu çevredeki dükkan sahiplerine hizmet eden birkaç araçlık otopark olarak, dış cephedeki dükkanlar ise ticaret amaçlı kullanılmaktadır. Kürkçü Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.10'da detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 10. Kürkçü Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	KÜRKÇÜ HAN (MASMANA)	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	BOYACI
ADA	777	**PARSEL**	35
YAPIM TARİHİ	1890	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	ŞAHIS MALI	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	YOK	**SABUNHANE**	VAR(PÜRSEFA)
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	1 AVLU
KAT SAYISI	2 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KİREMİT BEŞİK VE KIRMA ÇATI
PLAN TİPİ			
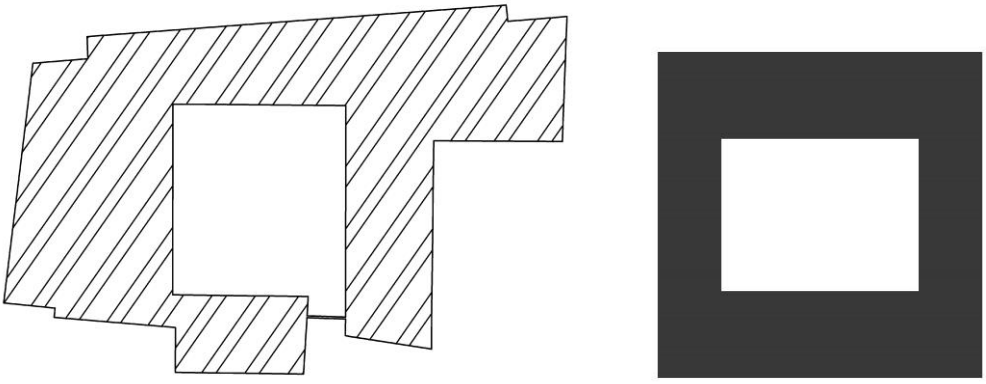 KARE PLAN TİPİ			
TAŞIYICI SİSTEM			

7,6 x 2,8 metre
8 x 4 metre
5 x 2,8 metre
4 x 3 metre
12 x 16 metre

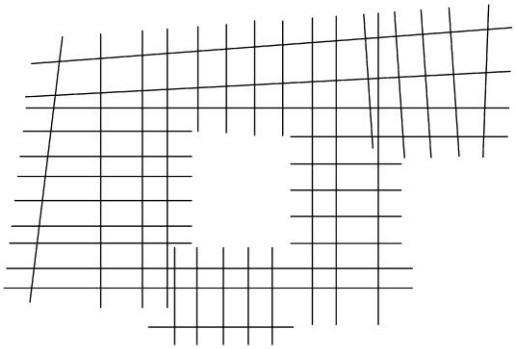

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	I TİPİ 1 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	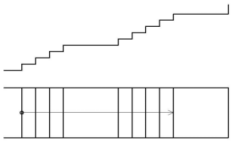

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Yapı özgünlüğünü korumaktadır. Sadece çatı gibi bazı onarımlar yapılmıştır. avlu çevresinde bulunan örtü sonradan yapılmıştır. Yapının güneyinde betonarme plak döşeme sonradan eklenmiştir. Üzerinde wc için birim yapılmıştır. Bu kısımlar daha sonra kaldırılmıştır.

YAPI ONARIM ÖNCESİ HALİ

1997 Yılı Kürkçü Han (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

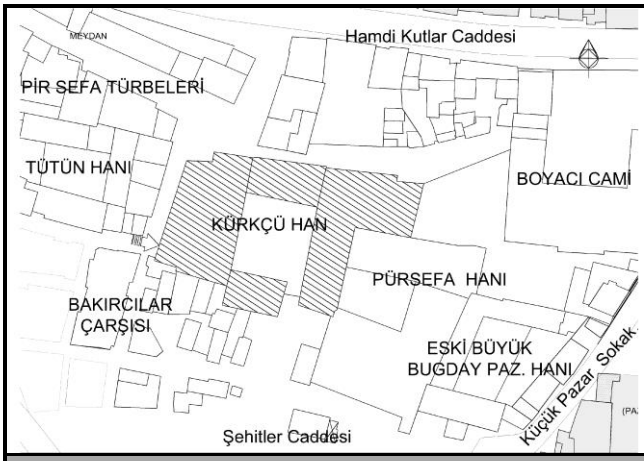

HANIN BATI CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (Çekül arşivinden, 2020)

YAPI RESTORASYON PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI

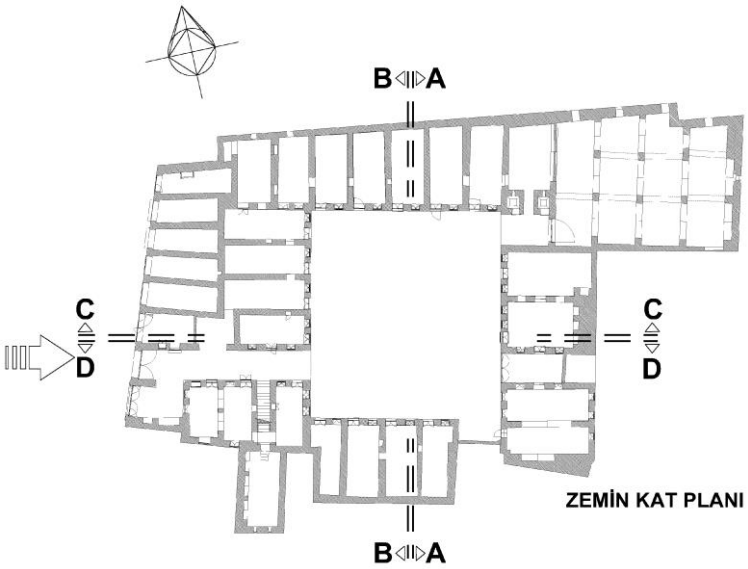

1. KAT PLANI

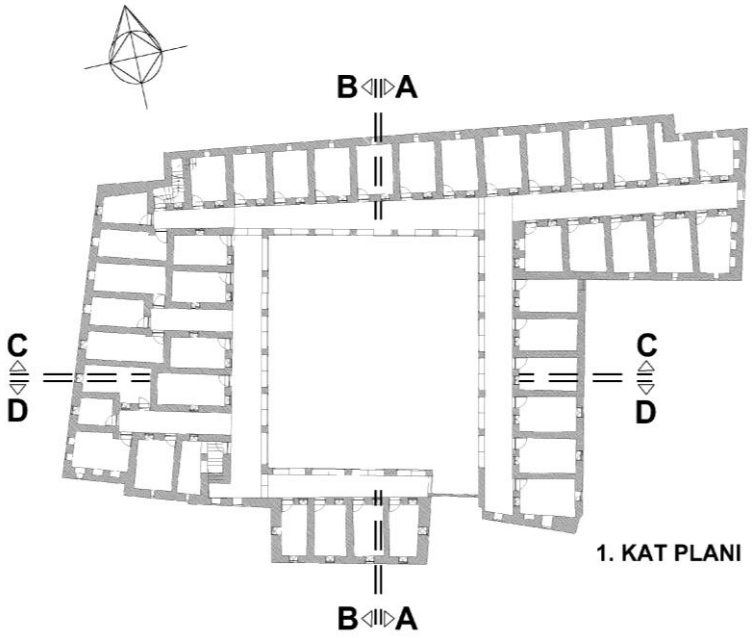

(Serdar Polat arşivinden, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2001)

ÇATI PLANI	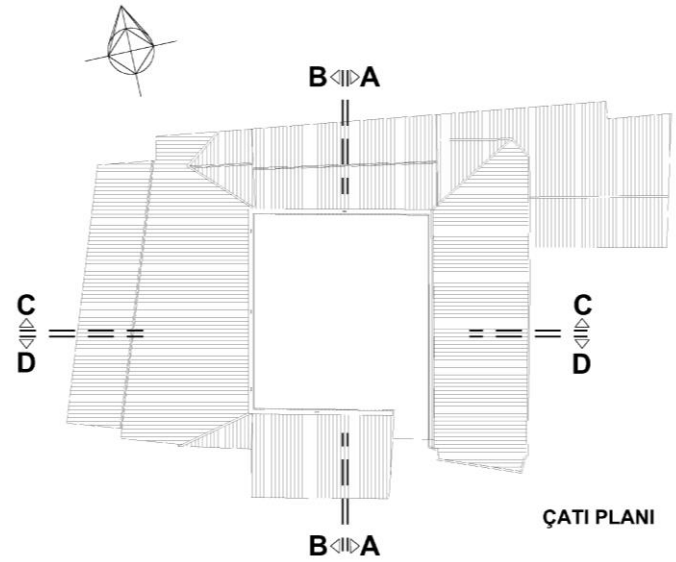 (Serdar Polat arşivinden, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2001)
KESİT	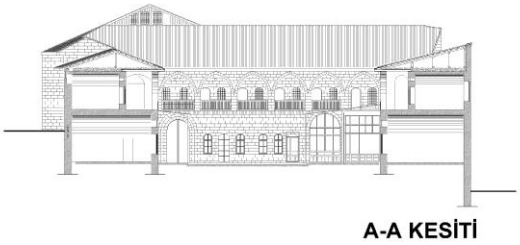 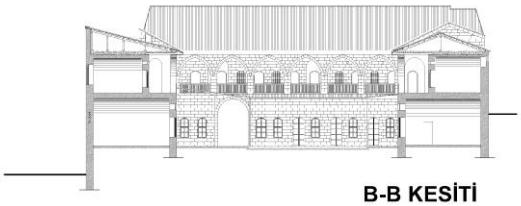 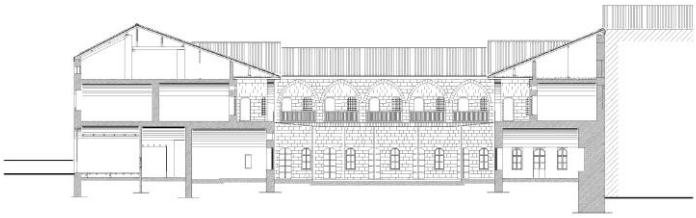 (Serdar Polat arşivinden, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2001)

GÖRÜNÜŞ

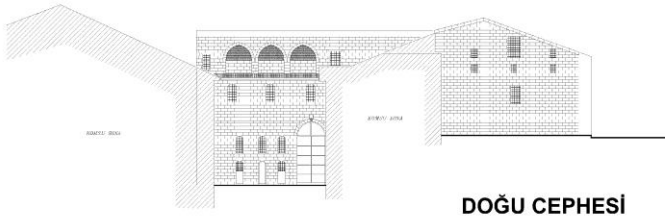

DOĞU CEPHESİ

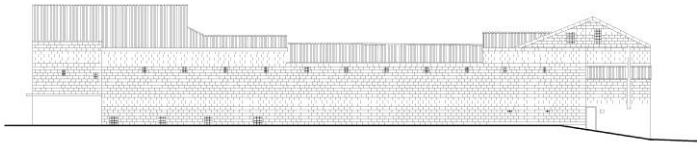

KUZEY CEPHESİ

BATI CEPHESİ

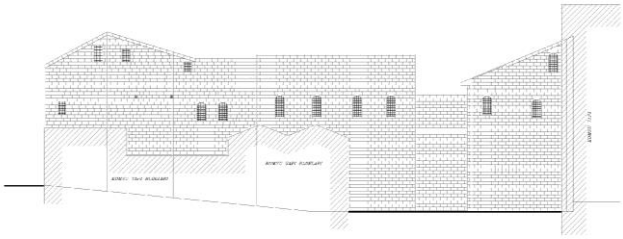

GÜNEY CEPHESİ

(Serdar Polat arşivinden, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2001)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

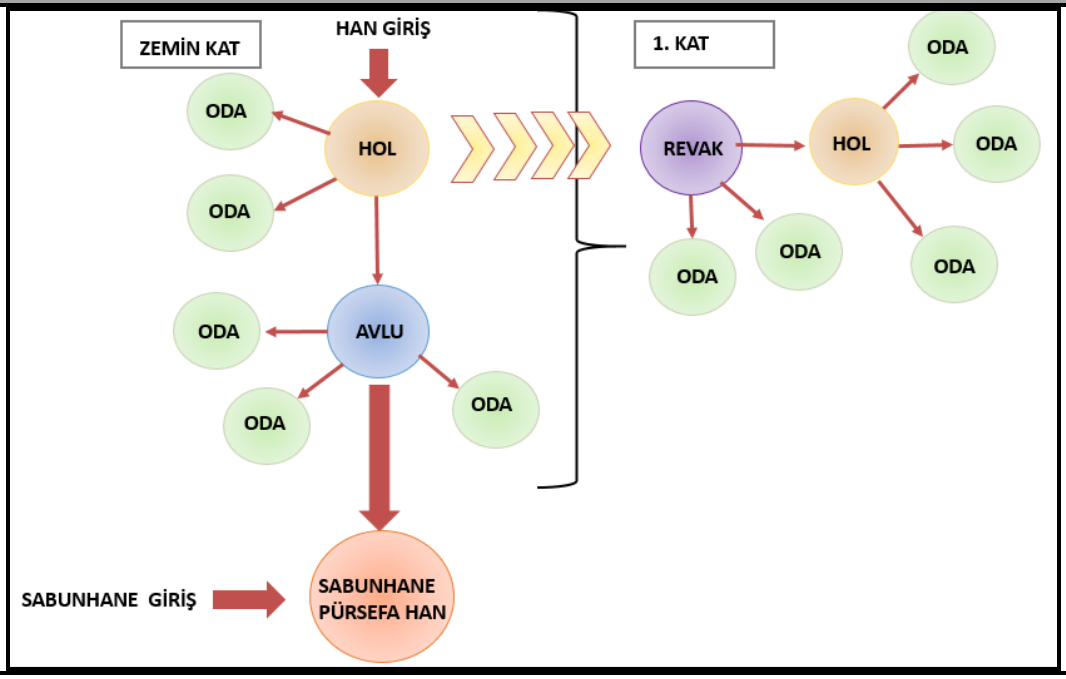

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU			
ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – TİCARET		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	AHIRLAR -DEPO TİCARET BİRİMLERİ AVLU WC YÜK İNDİRME VE TARTI	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI REVAK

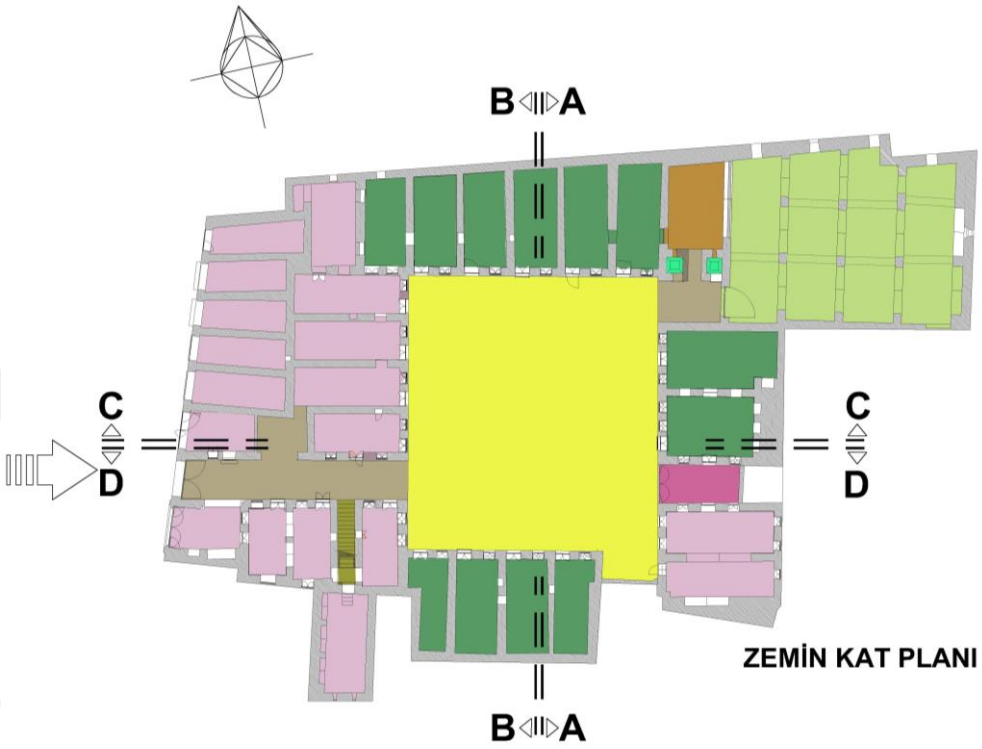

ZEMİN KAT PLANI

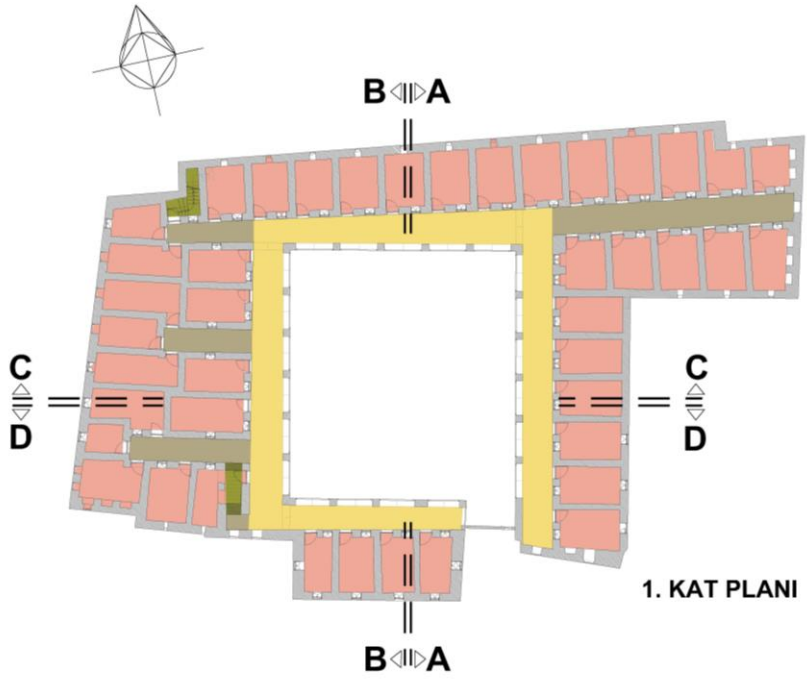

1. KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

2006 Yılı Kürkçü Han (Nusret Çam Arşivinden,2006)

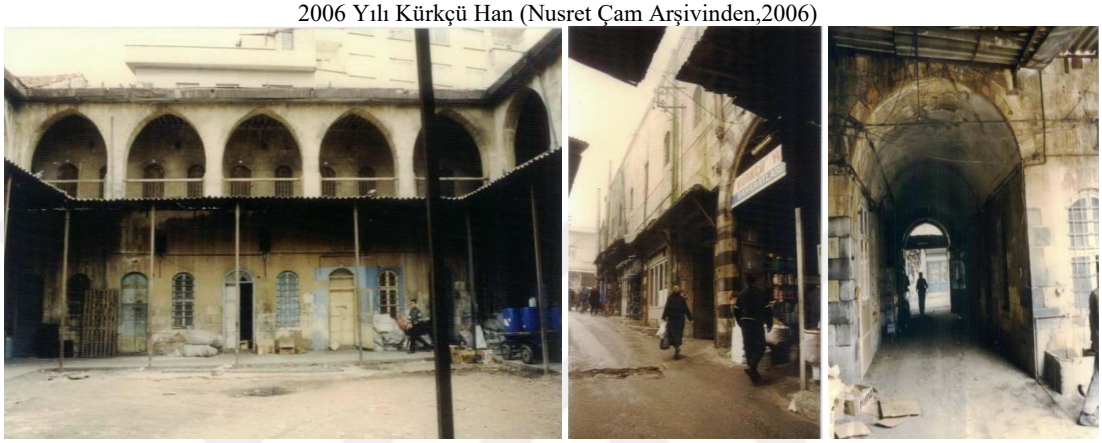

1997 Yılı Kürkçü Han (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,1997)

GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	TİCARET - DEPO

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	TİCARET DEPO OTOPARK	**1. KAT**	DEPO

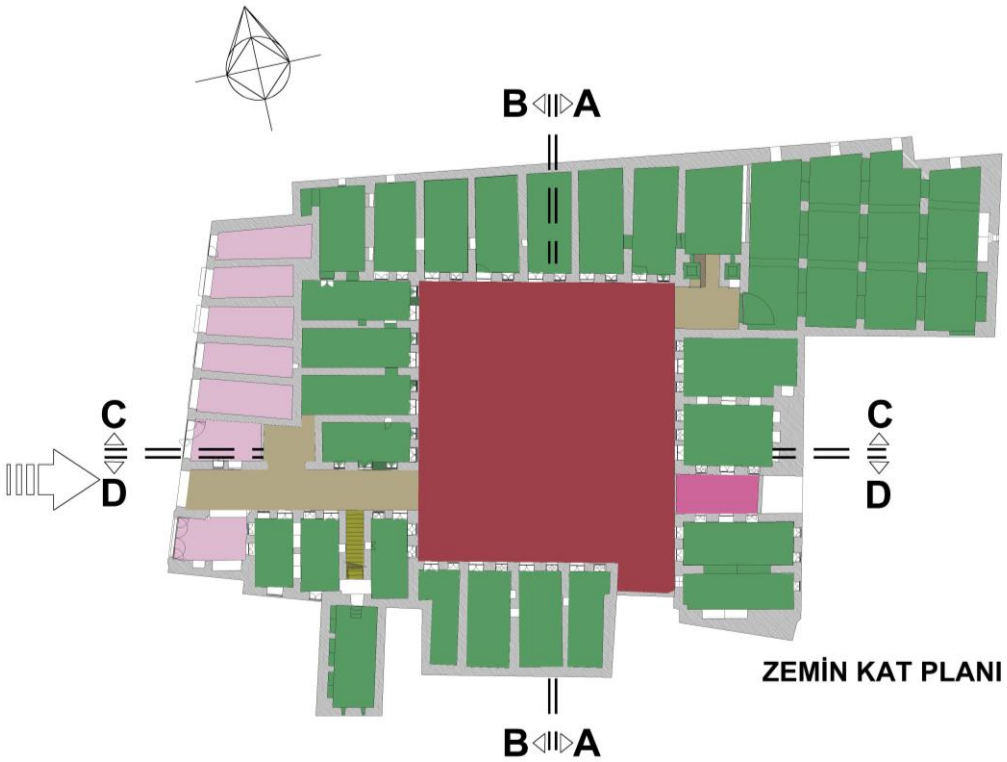

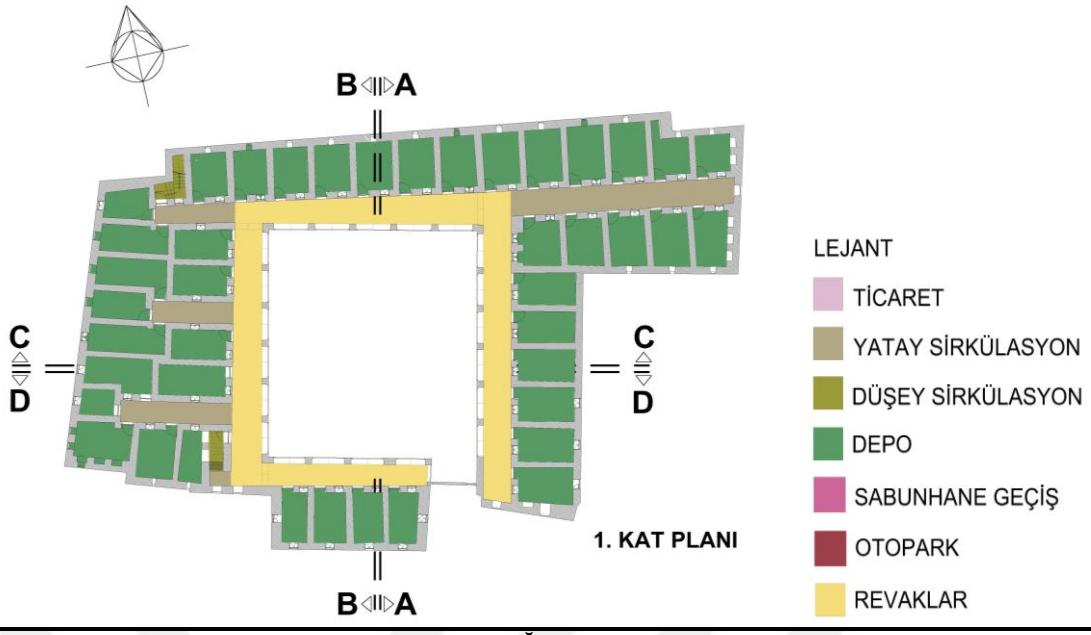

FOTOĞRAFLAR

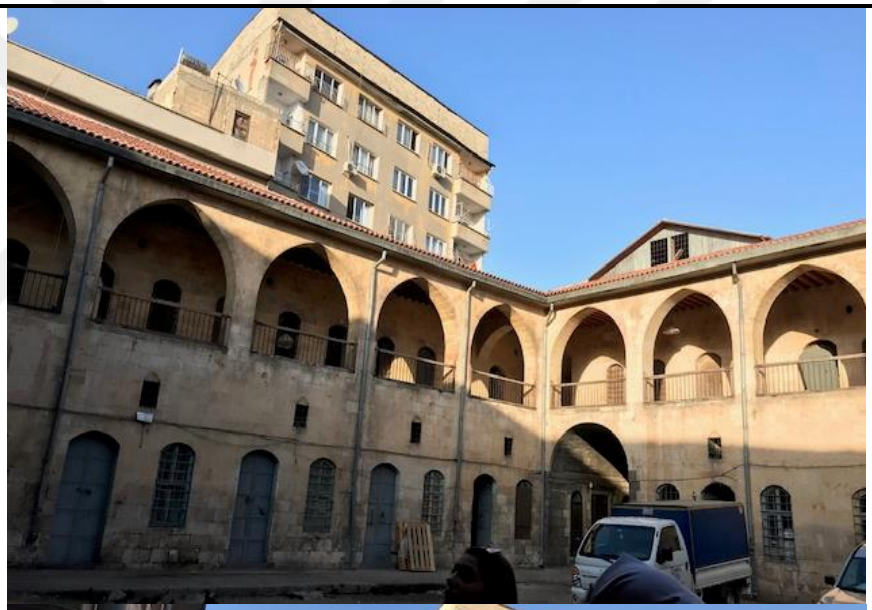

2019 Yılı Kürkçü Han (İrem Köse Arşivinden,2019)

5.5.1.9. Mecidiye Han

Han, Hacı Osman oğlu, Nakibüleşraf kaymakamı Hacı Mustafa Çelebi tarafından yaptırılmıştır. Hacı Mustafa Çelebi 1726 tarihli vakfiyesinde, Han-ı Cedid'i inşa ettiğini belirtmiştir. Vakfiyeler yapıların inşası tamamlandıktan sonra düzenlendiğinden hanın yapım tarihi 1725 yılı olarak düşünülmektedir. Han-ı Cedid daha öncelerde Gaziantep'te bulunan bir han için kullanılmış olup, 1531 tarihli Şer'riye sicilinde geçmektedir. Bu durumda iki tane aynı isimli han olduğu düşünülmüş ancak kaynaklarda Mecidiye Han için Han-ı Cedid ismiyle karşılaşılmamıştır (Altın, 2015). Osmanlı dönemi öncesinde yapılan bu han ile Mecidiye Han birbirine karıştırılmamalıdır.

Güzelbey'in ifadesine göre 1756 tarihli Şer'riye sicilinde geçen Nakıp Han'ın Mecidiye Han ile aynı olduğu belirtilmiştir. Hanı yaptıran Hacı Mustafa Çelebi'nin Koca Nakıp adıyla anıldığı bu sebeple eski adının hanı yaptıran kişiden geldiği anlaşılan Mecidiye Han'ın, yanında bulunan Nakıp Medresesi ve Nakıp Hamamı'yla birlikte bir külliye olarak yapıldığı belirtilmiştir. Sultan Abdülmecid zamanında tamir geçirdiği için Mecidiye adını almıştır. Hacı Osman Efendi bu dönemde, Hacı Mahmut Usta'ya onarımını yaptırmıştır (Çam, 2006).

Antep- Halep İpek yolunun şehir çıkışında konumlanan han, yük hayvanlarının yerini motorlu taşıtların almasıyla önemini kaybetmiştir. Bu sebeple hanın sahibi yapıda bazı değişikler ve tadilatlarda bulunmuştur. Yapı eski halini büyük ölçüde

kaybetmiştir. Hanın üst katında yıkılmalar ve betonarme ekler yapılmıştır. Bu değişiklikler sonucunda Anıtlar Kurulu tarafından mülk sahibi mahkemeye verilmiştir. Mahkeme sonunda hanın tahrip olmasının önüne geçilmiştir. Han kullanılmayacak bir halde harabe durumda iken şahıslardan Şahinbey Belediye'si almıştır. Yapının restorasyonu yapılmıştır.

Hanı düz bir arazide sokağın ve arsanın şeklinden dolayı düzgün olmayan dörtgen biçiminde yapılmıştır. Kitabesi bulunmamaktadır. Hana ait birçok plan tipi olup hanın plan okumaları Çam'ın 2006 yılında yapmış olduğu planlara göre yapılmıştır.

Bir kenarı açılı bir avlu ile iki katlı olan Mecidiye Han'ın doğu ve batı cephesinde hanın girişi bulunmaktadır. Hanın Şehitler Caddesi'ne bakan girişi doğu cephesinin güney ucunda yer almaktadır. Bu cephede caddeye bakan dükkanlar bulunmaktadır. Hanın Yeni Çarşı sokağına bakan batı cephesinde de dükkanlar bulunmakta olup giriş cephenin kuzey ucunda kalmaktadır. Girişler sivri beşik tonoz örtülü dehliz biçimindedir. Batı cephesindeki girişin kuzeyinde ve güneyinde dehlize açılan birer oda bulunmakta olup, bu odaların hanın görevlisine ait olduğu düşünülmektedir. Hanın ortasında 36 x 24 m ölçülerinde yamuk biçiminde avlusu bulunmaktadır. Zemin kattaki mekanlar avluya revak yerine eyvan biçiminde odalarla bağlanmaktadır. Hanın vakfiyesinde hanın alt ve üst katı olmak üzere toplam yetmiş sekiz odasının bulunduğu belirtilmiştir. Hanın avlusunda havuz olduğu belirtilmiş, ancak günümüzde yer almamaktadır. Avlunun güneyinde ise ahır bulunmaktadır.

Alt katta avlunun çevresinde bulunan odaların planları dikdörtgen biçimindedir. Odaların üstleri avluya bakan girişlerine doğru sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Odalar büyük sivri kemerle önünde yer alan ara mekana açılmaktadır. Odaların önünde bulunan bu mekanın iki kenarı duvarla kapalı olup, avluya sivri kemerle açılan eyvan biçiminde mekanlardır. Avlunun doğusunda on bir oda olup, kuzey uçtaki oda diğerlerine göre daha büyüktür. Bu oda hemen önündeki ara mekana bir kapı ve pencere ile açılmaktadır. Odaların sırtında dükkanlar yer almaktadır. Girişin güneyinde yer alan dükkanlar daha büyüktür. Hanın kuzeyinde doğu cephesindeki odalarla aynı özelliklerde sekiz oda daha bulunmaktadır. Batı cephesinde girişe açılan oda hariç dokuz oda bulunmaktadır.

Girişin güneyinde yer alan odalar diğer cephedeki odalar ile aynı özellikte iken girişin kuzeyinde kalan üç oda kare planlı tek mekan olup avluya eyvan şeklinde direk açılmaktadır. Bu cephedeki odaların arkasında dükkanlar bulunmaktadır.

Güney cephesinde avluya ön mekan olmadan eyvan biçiminde açılan dört oda, bir kapı ve pencere ile açılan bir oda bulunmaktadır. Cephenin batı ucunda yer alan kapıdan girilerek ulaşılan oda yanında bulunan diğer oda ile bir kapı ve pencere ile bağlantılıdır. Güney cephesinin ortasında yer alan eyvan ahırın giriş geçididir. Ahır doğu- batı yönünde iki sahınlı olup, sahınlar sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Ahıra girilen eyvanın önünde dört yönlü atılan kemerlerle kare bir bölüm oluşturulmuştur. Güney sahının batı yönündeki kemer devam etmiştir. Giriş aksı hizasında ahırın cephesinde çıkma yapılmıştır. Bu cephede dükkan bulunmamaktadır.

Hanın üst katına avlunun güneybatı cephesinde yer alan merdivenden ulaşılmaktadır. 2000'li yıllarda bu merdiven iptal edilmiş hanın güney doğusunda odanın içerisine yerleştirilen betonarme merdiven ile çıkılmaktadır. Hanın bu katının güneybatı ve güneydoğu uçları ve güney cephesinde birkaç oda ayakta kalmıştır. Odaların üst örtüsü büyük ölçüde bozulmuştur. Çam'ın (2006) kitabında bulunan plan göre üst kattaki odalar revak çevresinde dört yönde dizilmiştir. Revaklar günümüze ulaşmamıştır. Güney cephesinden doğu ve batı köşelerinde eyvanlar vardır. Eyvanların arasında bulunan odalar arkalı önlü dizilmiştir. Cephenin batı köşesindeki eyvan arkaya bakan odaların önündeki koridora bağlanmaktadır. Altın'a (2015) göre vakfiyede yetmiş sekiz olduğu belirtilen hanın, seksen yedi odası olması bu kısma eklenen odaların fazlalık olduğunu ve sonradan yapıldığını göstermektedir.

Özgün halinde yığma olarak yapılan hanın inşasında beyaz renkli kesme taş kullanılmış olup, süsleme bulunmamaktadır. Hanın kuzey ve güney cephesinde bitişik yapılar bulunmaktadır. Batı ve doğu cephesinde hanın iki girişi ve dükkanlar bulunmaktadır. Bu cephelerin üst katındaki odaların dışa doğru açılan pencereleri vardır.

Maraş'tan (2019) alınan kaynaklar doğrultusunda han ilk başta menzil hanı olarak tek katlı yapılmıştır. Depremden sonra han onarılmış ve menzil hanı özelliğini kaybetmiştir. Ticaret aksında bulunmasından dolayı ticaret hanı özelliği kazanmış, konaklama ihtiyacı ile üst katlarda konaklama birimleri inşa edilmiştir. Bu dönemde

alt kattaki odalar dükkan, depo, yazıhane ve ahır olarak kullanılmıştır. Daha sonra buğday pazarı olarak kullanılmıştır. Yakın dönemde özgünlüğünü kaybeden hanın avlusu otopark olarak kullanılmakta iken han günümüzde restore edilmiş ve sahaflar çarşısı olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Zemin kat avlunun doğu ve kuzey cephesi odaların önünde "L" biçiminde revak yapılmıştır.

Zemin katta, avlunun kuzey ve doğu cephesinde odaların önünde revak oluşturularak handa yeni düzenlemeler yapılmıştır. Odaların önündeki eyvanların duvarları kaldırılmıştır. Avlunun batısında girişin güneyinde yer alan üç odanın önünde revak oluşturulmuştur. Avlunun güney cephesinde ahırın giriş eyvanı ve batı kısmı revaklı olarak yapılmıştır. Bu katta bulunan odalar sahaflar ve yayınevleri tarafından ticari amaçlı kullanılmaktadır. Ahır kısmı restoran için ayrılmıştır. Ancak henüz hizmet vermemektedir. Merdiven avlunun doğu cephesinde tam orta noktasına iki ayrı kol olarak üst katta orta noktada birleşecek şekilde uygulanmıştır. Üst katta revak çevresinde sıralanan odalarda kitapevi, yönetim odaları ve kütüphane bulunmaktadır. Odaların bir kısmı boş olup kullanılmamaktadır. Kütüphane alanları doğu ve batı cephesinde birkaç odanın birleştirilmesi ile oluşmuştur. Çalışma alanları ve kitaplıkları içermektedir. Genel olarak incelendiğinde sahaflar çarşısı olarak işlevlendirilen han beklenen ilgiyi görmemiştir. Mecidiye Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.11'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 11. Mecidiye Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	MECİDİYE HAN (NAKIP HAN)	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	ŞAHİNBEY
ADA	463	**PARSEL**	109
YAPIM TARİHİ	1725	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	ŞAHİNBEY BELEDİYESİ	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	YOK	**SUSAMHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	TEK AVLU
KAT SAYISI	TEK KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KİREMİT KIRMA ÇATI
PLAN TİPİ			

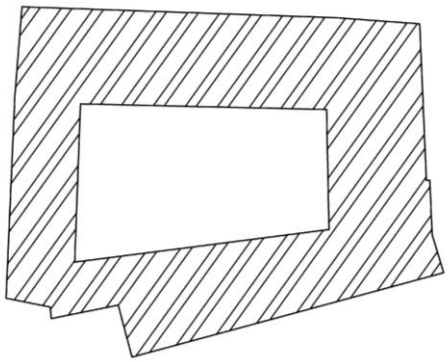

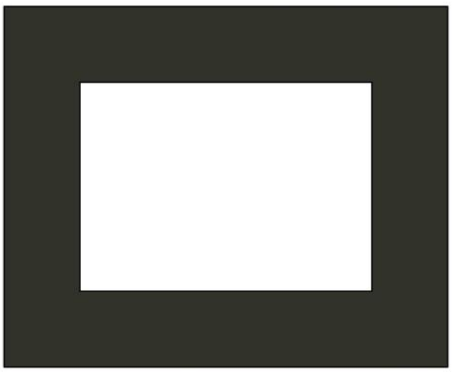

DİKDÖRTGEN PLAN TİPİ

TAŞIYICI SİSTEM

3 x 4,2 metre
3 x 3 metre
3 x 5,8 metre
2 x 3,5 metre
12 x 3,5 metre
23 x 3,8 metre

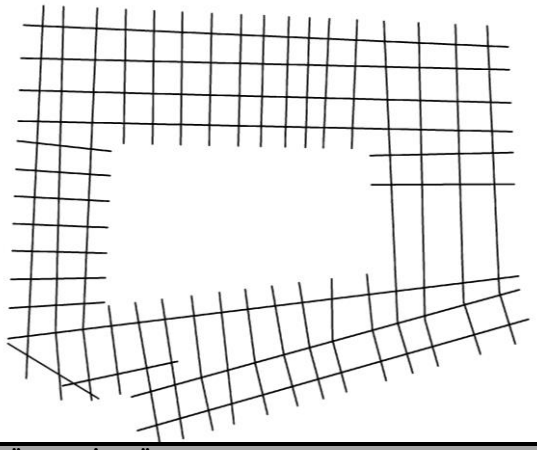

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	I TİPİ KARŞILIKLI İKİ MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	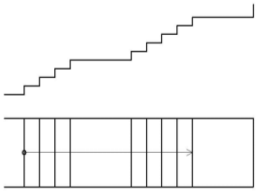

YAPI ESKİ HALİNİN RÖLÖVESİ

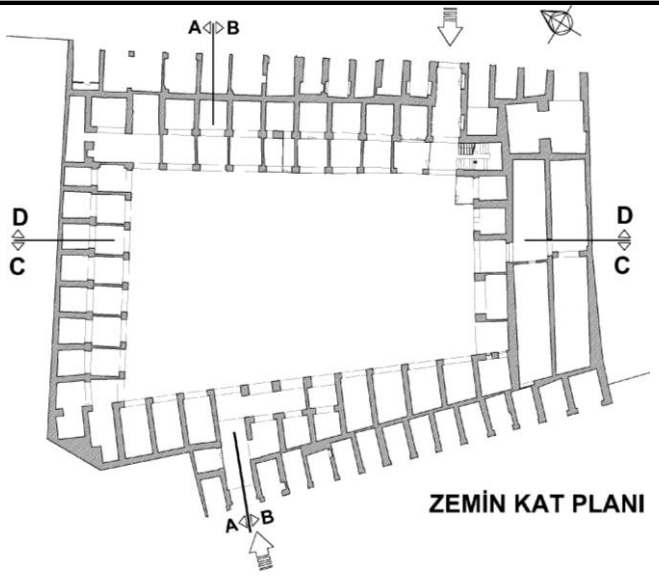

(Serdar Polat Arşivinden, Gören Mimarlık çizimlerinden, 2011)

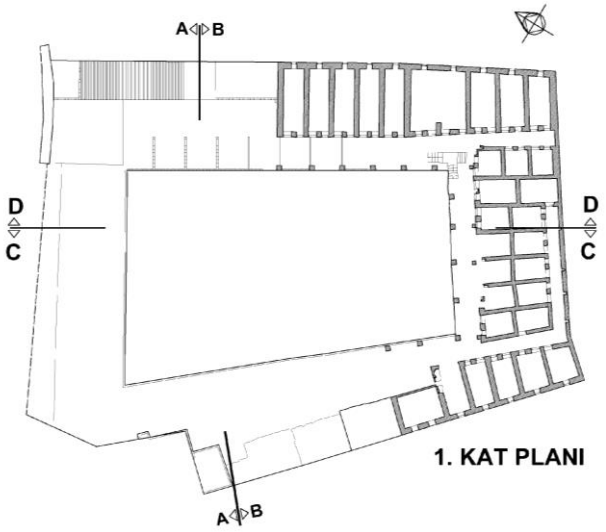

1. KAT PLANI

GÜNEY GÖRÜNÜŞÜ

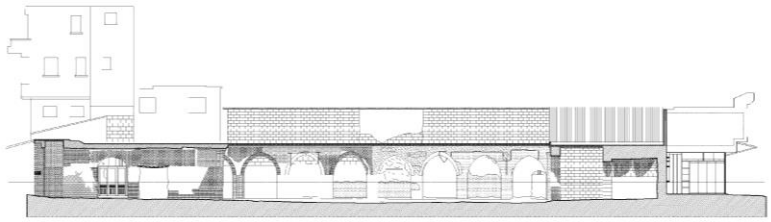

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

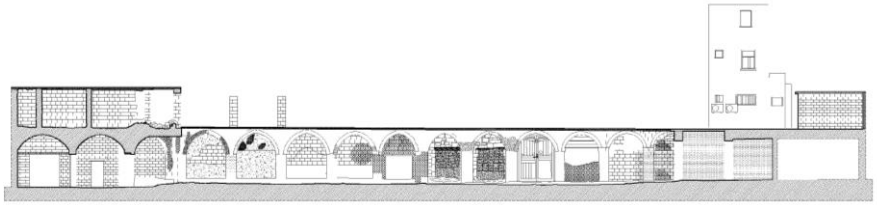

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

(Serdar Polat Arşivinden, Gören Mimarlık çizimlerinden, 2011)

YAPI RESTORASYON ÖNCESİ HALİ

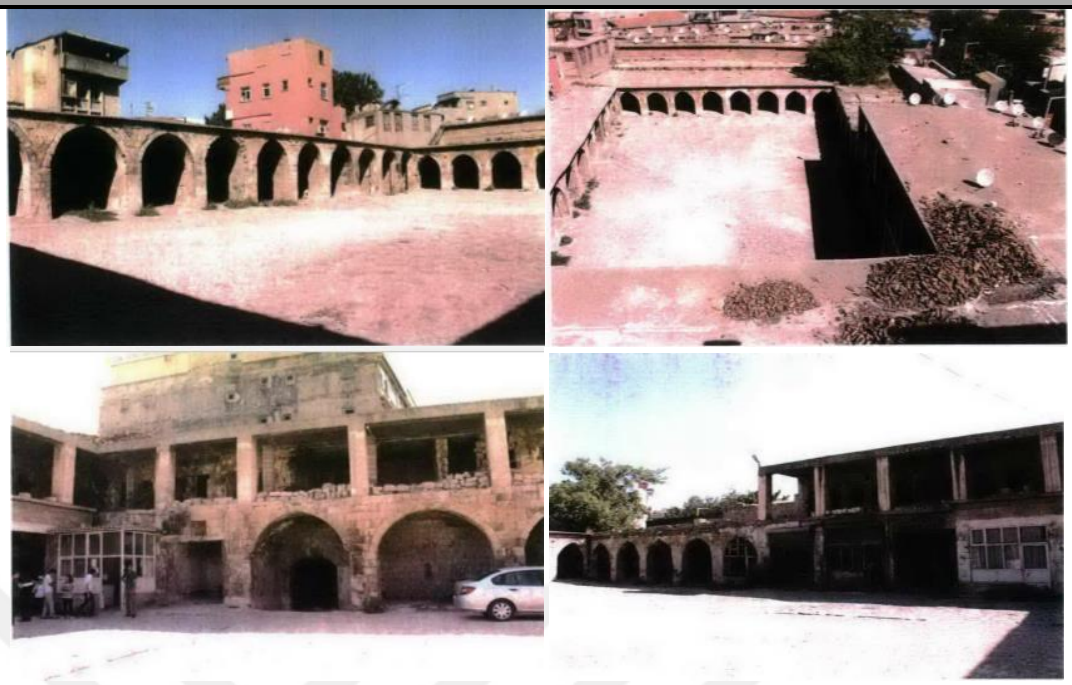

2014 Yılı Mecidiye Han (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

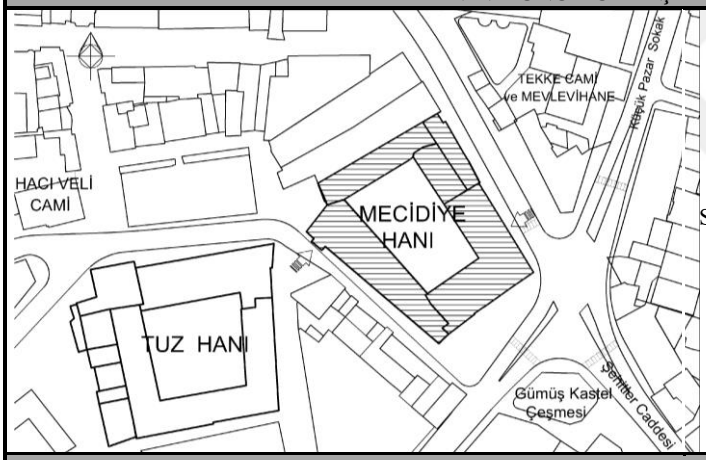

HANIN KUZEYDOĞU VE GÜNEYBATI CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (ÇEKÜL arşivinden, 2020)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI	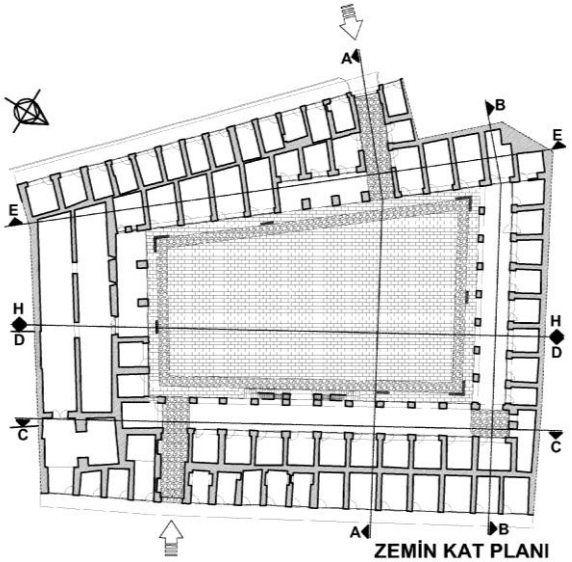

ZEMİN KAT PLANI

1. KAT PLANI	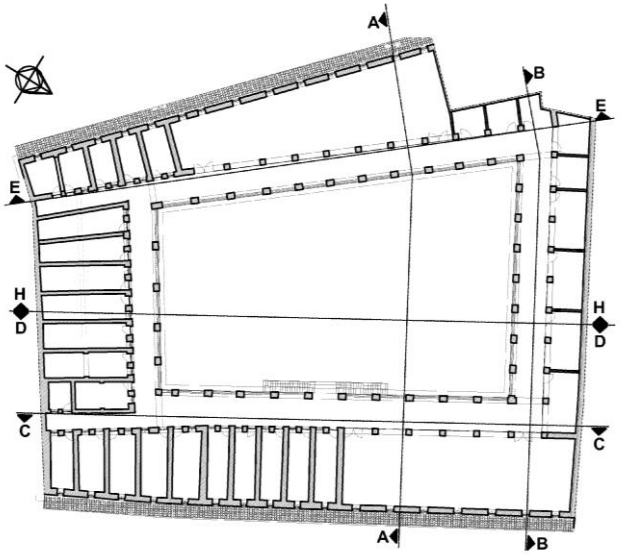 1. KAT PLANI (Hakan Maraş, Gamze Maraş ve Şahinbey Belediyesi arşivinden, Gören Mimarlık çizimlerinden, 2011)
ÇATI PLANI	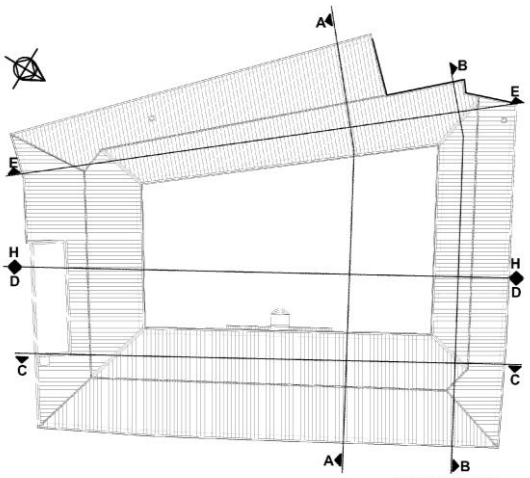 ÇATI PLANI (Hakan Maraş, Gamze Maraş ve Şahinbey Belediyesi arşivinden, Gören Mimarlık çizimlerinden, 2011)
KESİT	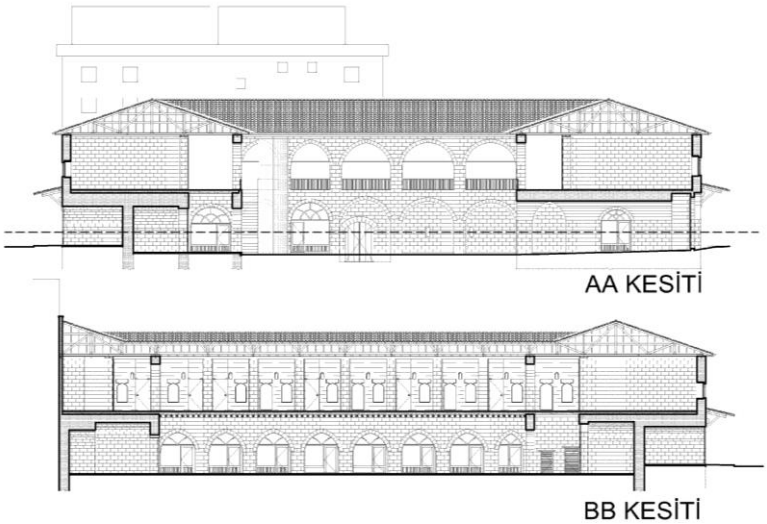 (Hakan Maraş, Gamze Maraş ve Şahinbey Belediyesi arşivinden, Gören Mimarlık çizimlerinden 2011)

KESİT

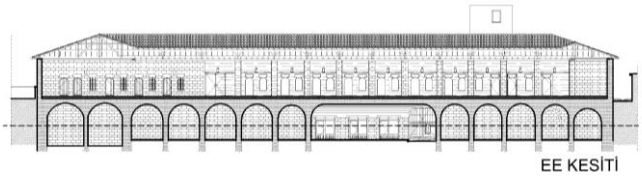

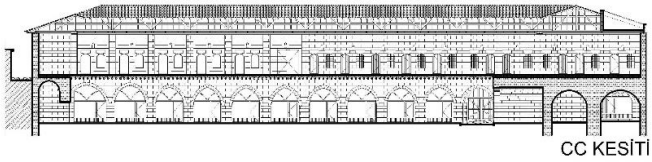

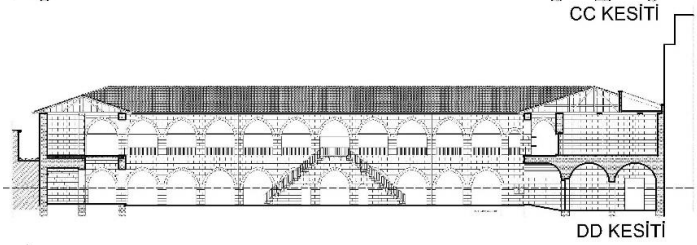

GÖRÜNÜŞ

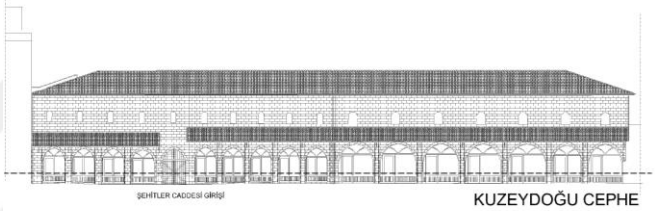

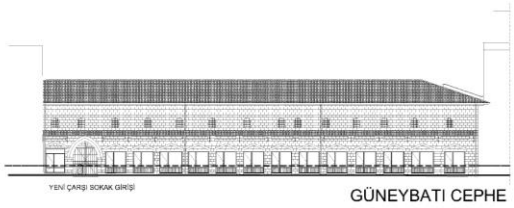

(Hakan Maraş, Gamze Maraş ve Şahinbey Belediyesi arşivinden, Gören Mimarlık çizimlerinden 2011)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

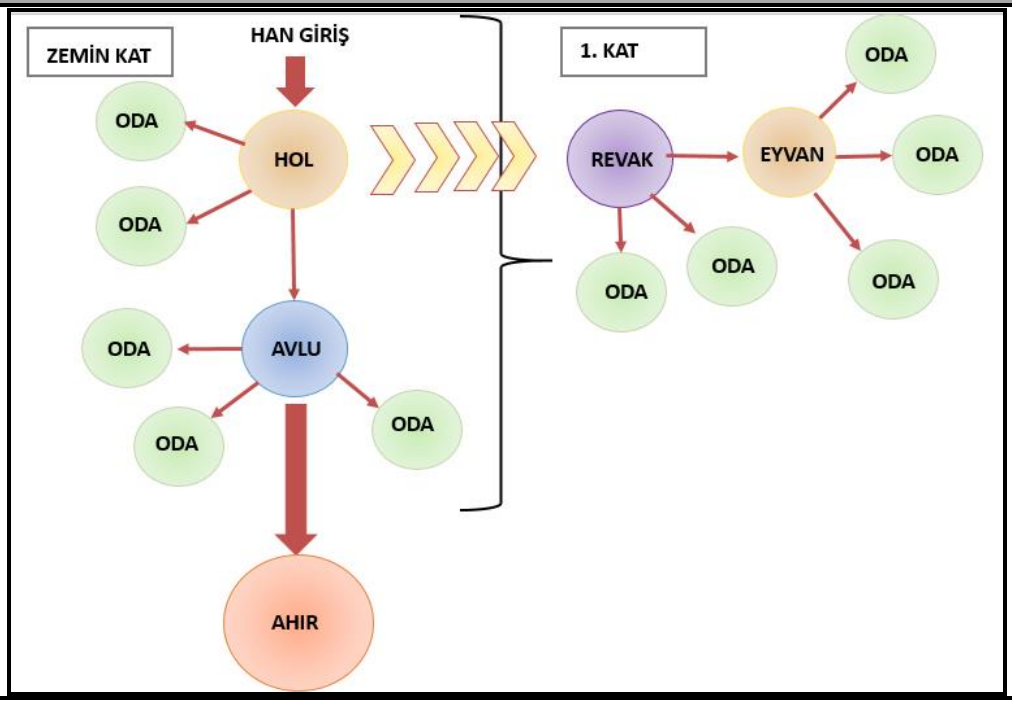

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU	
ORJİNAL KULLANIM	MENZİL HANI (1725)
PLAN ŞEMASI	

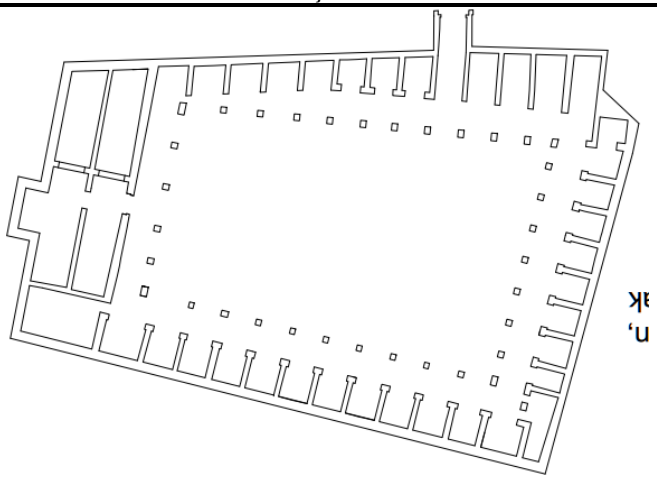

Bu dönemde tek katlı Menzil Hanı Nakıp Hanı olarak bilinmektedir. (Serdar Polat, Hakan Maraş ve Gamze Maraş arşivinden, 2019)

İKİNCİ KULLANIM	KONAKLAMA-TİCARET-1829-1861
PLAN ŞEMASI	

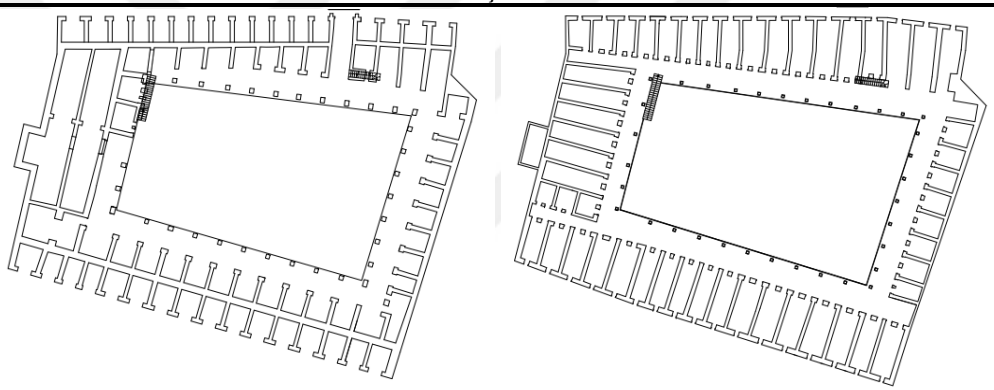

Depremden sonra adı Mecidiye Han olarak anılmıştır.Deprem sonrası tadilatta Menzil Hanı özelliğini kaybetmiştir. İpekyolunun önemiyle birlikte ticaret hanı özelliği kazanmıştır. Ticaretle konaklama ihtiyacı duyulunca üst kat inşa edilmiştir. (Serdar Polat, Hakan Maraş ve Gamze Maraş arşivinden, 2019)

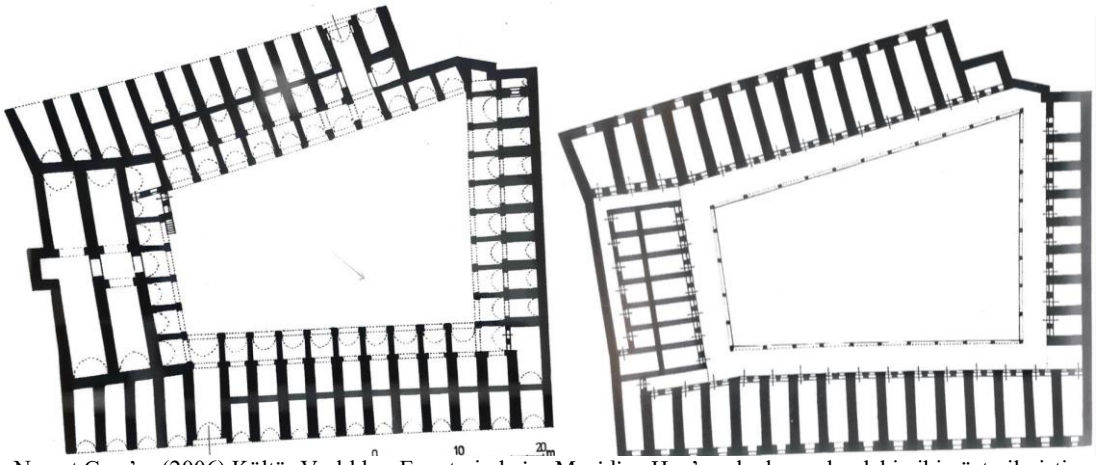

Nusret Çam'ın (2006) Kültür Varlıkları Envaterinde ise Mecidiye Han'ın planları yukardaki gibi gösterilmiştir.

ÜÇÜNCÜ KULLANIM	KONAKLAMA-TİCARET-1829-1861
PLAN ŞEMASI	

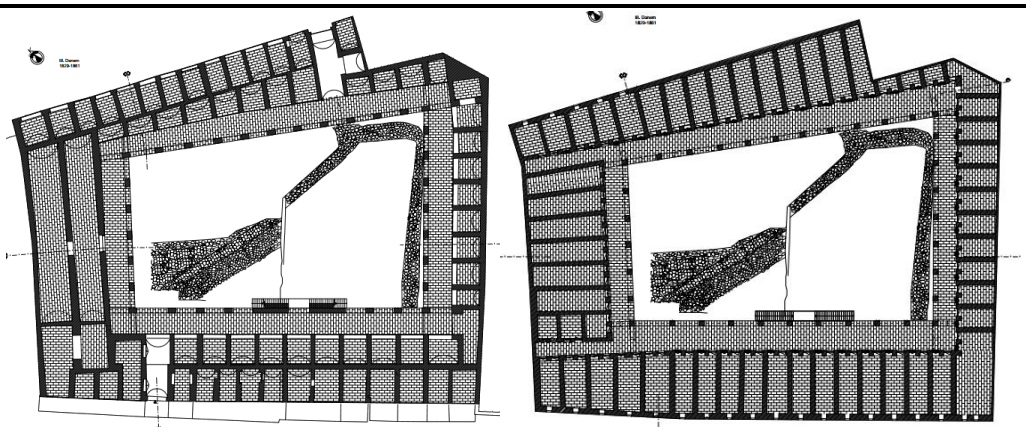

(Serdar Polat, Hakan Maraş ve Gamze Maraş arşivinden, 2019)

KULLANIM ŞEMASI

ZEMİN KAT	AVLU AHIR (MAĞARA) TİCARET BİRİMLERİ DEPO GÖREVLİ ODASI	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI

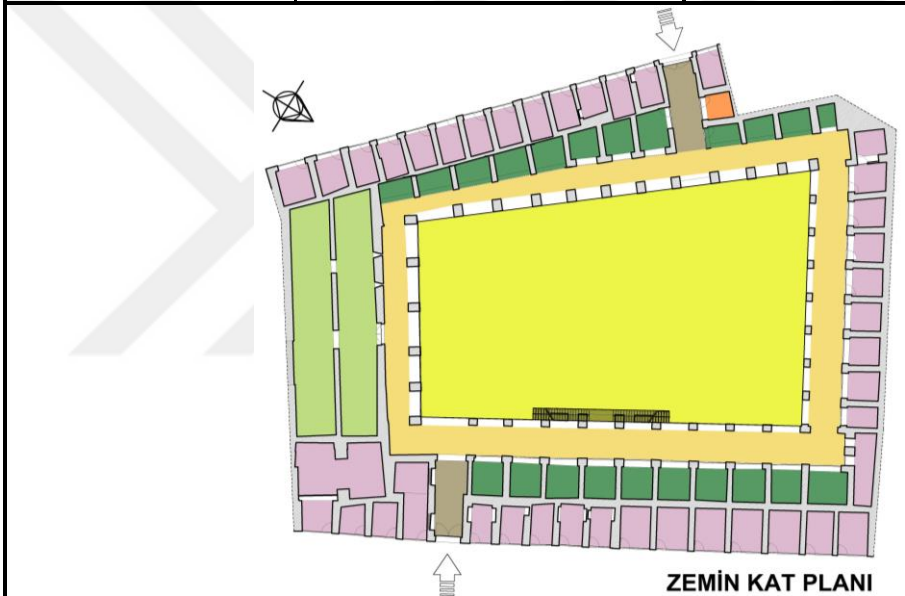

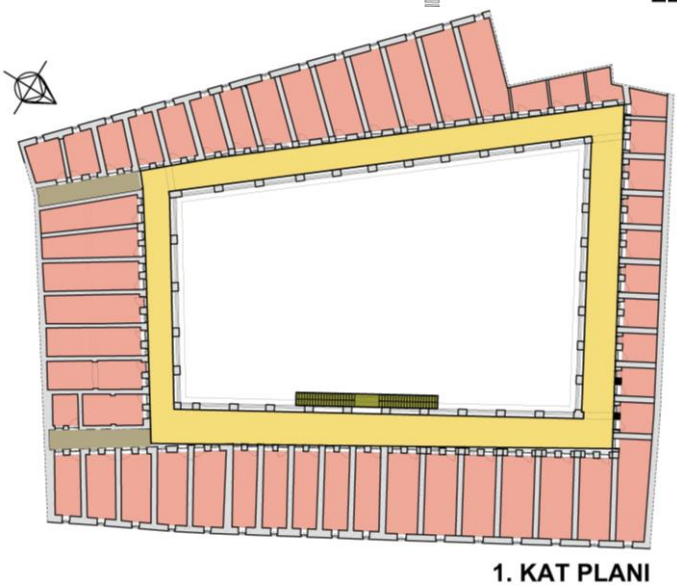

FOTOĞRAFLAR

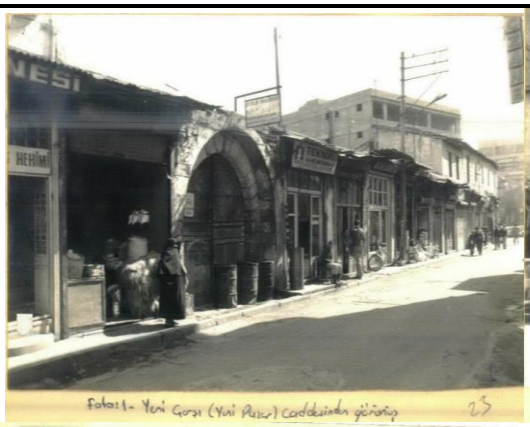

Foto:1- Yeni Garsi (Yeni Pazar) caddesinden görünüş 25

Foto: 2 - Şehitler Caddesinden görünüş

1984 Yılı Mecidiye Han (Gaziantep Koruma Kurulu, 2019)

DÖRDÜNCÜ KULLANIM	BUĞDAY PAZARI
BEŞİNCİ KULLANIM	OTOPARK

FOTOĞRAFLAR

1997 Yılı Mecidiye Han (Koruma Kurulu, 2019)

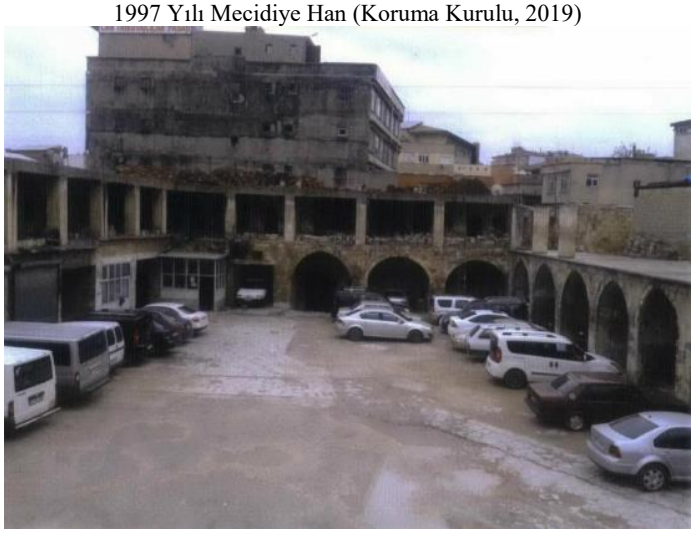

2014 Yılı Mecidiye Han (Gören Mimarlık, 2014)

ALTINCI KULLANIM	SAHAFLAR ÇARŞISI

KULLANIM ŞEMASI

ZEMİN KAT	AVLU AHIR (MAĞARA) TİCARET BİRİMLERİ DEPO	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI REVAK

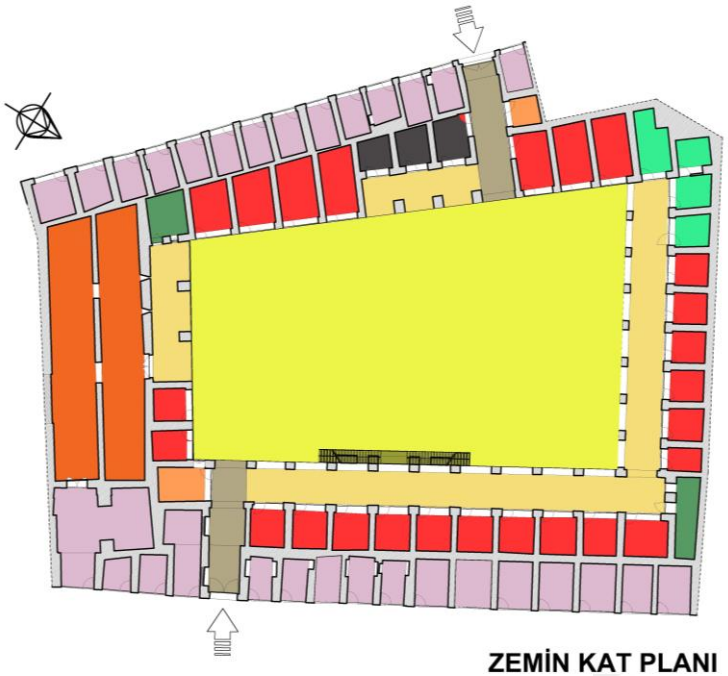

ZEMİN KAT PLANI

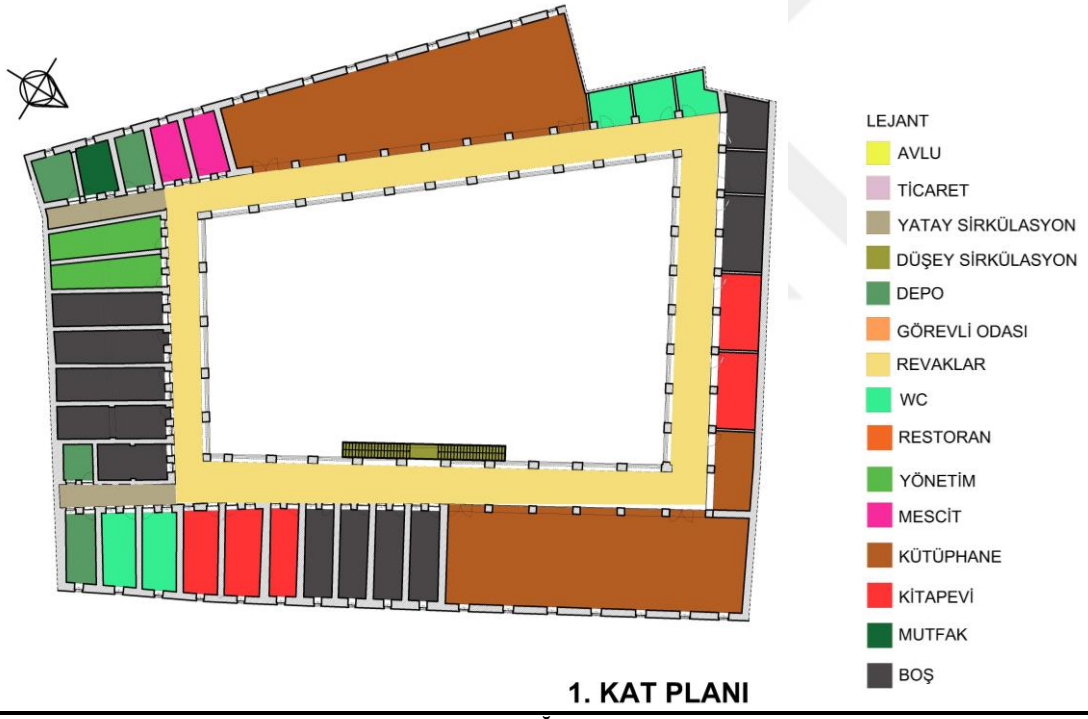

1. KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

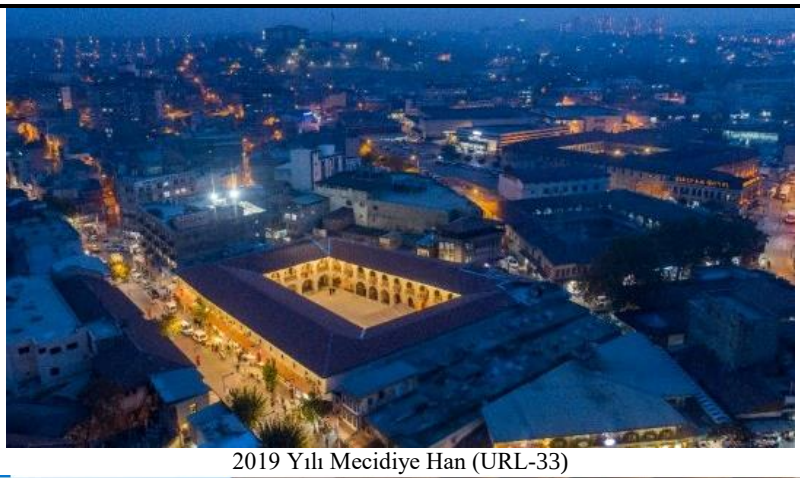

2019 Yılı Mecidiye Han (URL-33)

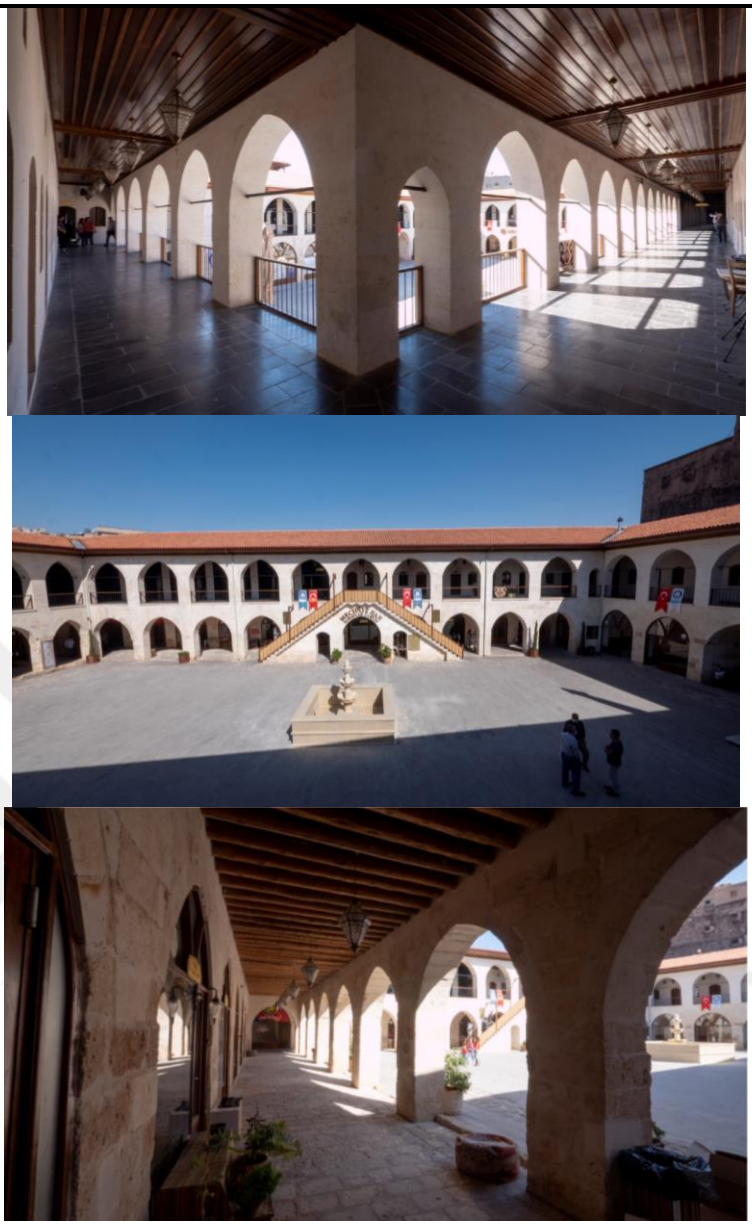

2021 Yılı Mecidiye Han (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.10. Millet Han

Hanın kitabesinde 1868 yılında kalenin yakınında ticaretin en canlı olduğu bölgede yapıldığı belirtilmiştir. 1874 tarihli Ermeni vakfına göre Aşçıoğlu Kesbar Kevork'un vasiyeti üzerine yarısını kendisinin yaptırdığı yarısının da Ermeni hayırseverler tarafından toplanan paralarla yaptırıldığı belirtilmiştir. Handan elde edilen gelirin ise Ermeni okullarındaki öğretmenlere aylık olarak verilmesi şart koşulmuştur. Hanın adının Millet Hanı olmasının nedeni Osmanlı da gayri Müslüm tebaa için kullanılmasından ve hanın banisinin Ermeni olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yapının Şer-i mahkeme sicilinde adı Aziziye Han olarak

geçmektedir. Bunun nedeni ise hanın yapımının Sultan Abdülaziz dönemine denk gelmesinden dolayı olduğu belirtilmiştir (Altın, 2015).

Yolcu hanı işlevi ile yapılan han Altın'ın belirttiğine göre Antep Harbi sırasında mermi ve silah yapım atölyesi olarak kullanılmıştır. Çam (2006) ise Fransızlara karşı yapılan şehir savunmasında hanın hapishane olarak kullanıldığını belirtmiştir. Bu dönemde han Fransızların top güllelerinden dolayı zarar görmüştür. Hanın ağırlıklı olarak ikinci katı savaşta yıkılmıştır. Ayrıca ahır kısmı ve üstü de zarar görmüştür. 1950 yıllarında bu bölüm farklı bir anlayışla yeniden yapılmıştır. Osmanlı mimarisine uymayan kare geniş pencereler, direk sokağa açılan düz altlıklı dükkânlarla, duvarlara atılan beton kirişler bu durumu kanıtlar niteliktedir (Çam, 2006).

2001-2003 yılları arasında hanın sahibi Mustafa Geylani tarafından han restore edilmiştir. Hanın kuzey cephede tahrip olan odaları onarılmış, revaklar ve odaların üstü beton dam ile kapatılmıştır ve doğu cephede yok olan odalar nedeniyle revak kuzey- güney yönünde mekâna dönüştürülüp camekân ile kapatılmıştır (Altın, 2015). Geçirdiği tadilatlar nedeniyle han özgünlüğünü kaybetmiştir.

Hanın kitabesi bulunmakta olup kapısının üstüne yerleştirilmiştir. Kitabe Arap ve Ermeni harfleriyle iki bölüm halinde yazılmıştır. Kitabe üzerinde yazılar okunamamaktadır.

Han güneye doğru hafif meyilli arsa üzerine konumlandırılmıştır. 32 x 55 metrelik bir alan üzerine oturmaktadır. Tek avluda iki katlı düzgün olmayan dikdörtgen bir plana sahiptir. Hanın girişi caddeye bakan doğu cephesinin ucundadır. Hanın taç kapısı sivri beşik tonozlu dehliz biçimindedir. Doğu batı yönünde uzayan dehliz günümüzde kısalmıştır. Giriş dehlizinin kuzeyinde ve güneyinde han görevlisine ait odalar bulunmaktadır. Dehlizin güneyindeki odaların biri dehlizin içeriye çekilmesiyle ortadan kalkmıştır. Günümüzde bu kısımda oda bulunmamaktadır. Güneyde bulunan odadan, odanın batısındaki odaya bağlantı bulunmaktadır. Burada bulunan odaların dehlize açılan kapı ve penceresi bulunmaktadır. Ancak günümüzde merdiven iptal edilmiş, avlunun iki köşesine betonarme iki merdiven yapılması planlanmıştır.

Dehlizi geçince hanın dikdörtgen biçimde avlusunda ulaşılmaktadır. Bu kısımdaki odalar dikdörtgen planlı, üst örtüsü giriş yönünde sivri beşik tonozlu olup birer kapı pencere ile avluya açılmaktadır. Avlunun doğu cephesinde beş oda bulunmakta olup, kuzeydoğu köşesindeki odadan büyük bir odaya bağlantı bulunmaktadır. Bu cephedeki odaların arasında sokağa açılan dükkânlar vardır. Bu kısımdaki dükkânlar yol çalışmasında yıkıldığı için avluya bakan odaların doğu cephesindeki duvarlar kaldırılıp sokağa bakan dükkânlar haline dönüştürülmüştür. Avlunun kuzey cephesinde beş, batı cephesinde yedi oda bulunmakta olup doğu cephedeki odalarla aynı özelliklere sahiptir. Hanın kuzeyindeki odaların arkasında sokağa bakan dükkânlar bulunmaktadır. Avlunun batı cephesinin kuzey köşesindeki odadan iç içe iki odaya geçilmektedir. Batı cephesindeki odalar kuzeye doğru cephenin açılanmasıyla büyümektedir. Avlunun batı cephesinin güney köşesindeki odadan da yine iç içe iki odaya geçilmektedir. Hanın günümüzdeki kullanımında kuzey ve batı cephesindeki oda bölmelerinde ve cephelerinde değişiklik yapılmıştır. Cephelerdeki kapı pencere yerine sivri kemerli geniş açıklıklar eklenmiştir. Kuzeybatı köşedeki oda kaldırılmış ve bu noktadan giriş verilmiştir. Altın'a (2015) göre bu girişin kapının küçültüldüğü dönemde geçici olarak açıldığı belirtilmiştir. Günümüzde bu kapı kullanılmamaktadır. Hanın güney cephesinde dört oda bulunmaktadır. Odaların tam ortasından ahıra geçiş sağlayan sivri beşik tonozlu koridor mevcuttur. Bu odaların arka kısmında ahır bulunmaktadır. Ahır üç sahınlı altı kemer gözlü ve üstü doğu batı yönünde sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Orta kısımda üst örtüyü ortada serbest on ayak, duvara bitişik dört ayak taşımaktadır. Güney cephede duvara bitişik yedi ayak olup, ayaklar birbirine kemerle bağlanarak duvarda nişler oluşturulmuştur. Yapının onarımlarında hanın avlusundan ahıra geçiş odaya dönüştürülüp ahıra bağlantı kapatılmıştır. Ahır kısmı ise güney ve doğu cephesinde kullanılan dükkanlara dönüştürülmüştür.

Üst kata çıkış hanın giriş dehlizinde bulunan merdivenlerden sağlanmaktadır. Bu merdiven cephedeki dükkanların yıkılmasıyla iptal edilmiştir. Hanın restorasyon projesinde avlunun kuzeybatı ve güneydoğu köşelerine betonarme merdiven yapılması planlanmıştır. Bu merdivenlerden sadece kuzeybatı köşede bulunan merdiven yapılmıştır. Merdiven üst katta revaka bağlanmaktadır. Bu kat savaşta çok fazla zarar görmüş olup özgünlüğünü kaybetmiştir. Çam'ın (2006) yapmış olduğu

plan çizimine göre üst katta dört cephede revak bulunmakta olup odalar revaka açılmaktadır. Revak kuzey ve güneyde beş kemer gözlü, doğu ve batıda yedi kemer gözlü olup, köşelerde L planlı orta kısımlarda kare planlı ayaklara oturmaktadır.

Hanın batı cephesinde on bir oda bulunup, cephe kuzeye doğru açılanıp genişlediğinden dolayı odalar büyümektedir. Cephenin kuzeyindeki iki oda önde bulunan eyvana açılmaktadır. Eyvanın sonuna dama çıkan bir merdiven sonradan eklenmiştir. Hanın kuzey cephesinde altı oda vardır. Kuzeydoğudaki odaya kuzey cephedeki son odadan geçiş vardır.

Hanın güney cephesinde altı oda bulunmaktadır. Günümüzde bu odalar dükkanların yıkılmasıyla ortadan kalkmış, revak kısmı kapatılarak kuzey güney yönünde uzun dikdörtgen bir oda oluşmuştur.

Hanın güney cephesin altı oda bulunmaktadır. Cephenin orta noktasından odaların arkasına doğru koridor açılmaktadır. Ahırın üst kısmına denk gelen bu kısımda revaktan arkaya doğru T biçiminde koridor bulunmaktadır. Güney cephesinde sekiz oda revaka bakan odaların arkasında yedi oda bulunmaktadır. Günümüzde bu kısım değişmiş güney cephedeki odaların duvarları kaldırılmış doğu batı yönünde uzun bir dikdörtgen mekan oluşturulmuştur. Revaka bakan odaların arkasında odalar da bu alana açılmıştır.

Bu katta bulunan odalar eski fotoğraflara göre basık kemerli kapı pencere ile revaka bakmaktadır. Ancak şimdilerde geniş sivri kemerli cepheler yapılmıştır. Malzeme olarak beyaz kesme taş kullanılıp yığma yapım sistemi kullanılmıştır. Hanın tek süslemesi taç kapısıdır. Siyah beyaz sıralı taş dizilimi yapılmıştır. Sivri kemerli giriş açıklığı, sivri kemerli sathi niş içinde olup yatayda sıralı taşların dizilimi görülmektedir. Kemer kısmı tek merkezden çıkan ışınlar halindedir. Nişin alt kısmına kare planlı iki oturma sekisi yerleştirilmiştir. Nişin kemer üzengi taşı karnında, iki sıra mukarnas dolgu bulunmaktadır (Altın, 2015). Hanın cephesindeki dükkânlar sivri kemer açıklıklarıyla eyvan biçimindedir. Günümüzde dikdörtgen açıklığa sahiptir. Üst kattaki pencereler ise özgün değildir.

Yolcu hanı olarak yapılan hanın alt katı dükkân, yazıhane depo ve ahır üst kat ise konaklama odaları olarak kullanılmıştır. Antep harbi döneminde hapishane ve silah

yapım atölyesi olarak işlev görmüştür. Günümüzde alt kattaki dükkânlar ticaret amaçlı satış birimleri, avlu ve avlunun kuzey cephesi kafe olarak kullanılmaktadır. Üst katta batı ve kuzey cephedeki odalar ticaret doğu cephesindeki büyük oda atölye amaçlı işlevlendirilmiştir. Güney cephesinin revaka bakan odaları ticaret arkasındaki kısım ise baklava müzesi olarak kullanılmaktadır. Millet Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.12'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 12. Millet Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	MİLLET HAN (AZİZİYE HAN)	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	KARAGÖZ
ADA	672	**PARSEL**	36
YAPIM TARİHİ	1868-1869	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	ŞAHIS MALI	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	YOK	**SABUNHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	TEK AVLU
KAT SAYISI	2 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA - GÜNEY CEPHESİ BETONARME
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KİREMİT KIRMA ÇATI
PLAN TİPİ			
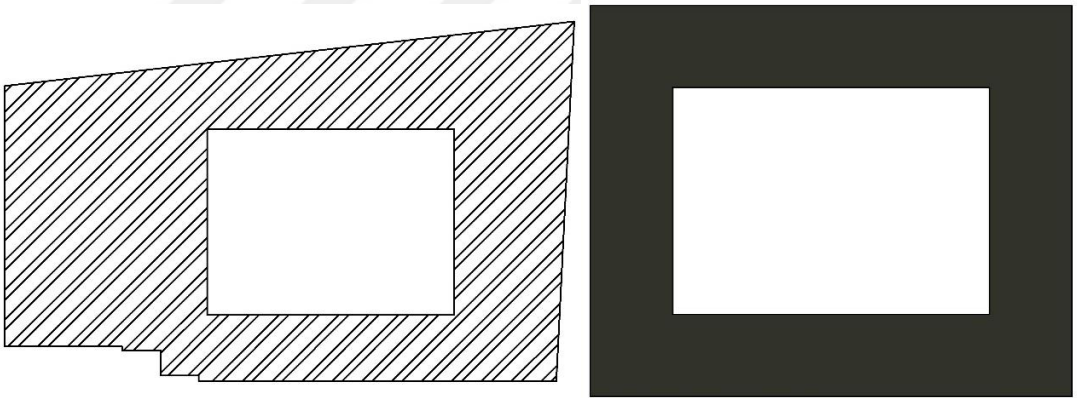 DİKDÖRTGEN PLAN TİPİ			
TAŞIYICI SİSTEM			
3 x 7 metre **2,8 x 5 metre** **10 x 24 metre** **2,5 x 2,8 metre** **3,8 x 2,5 metre**	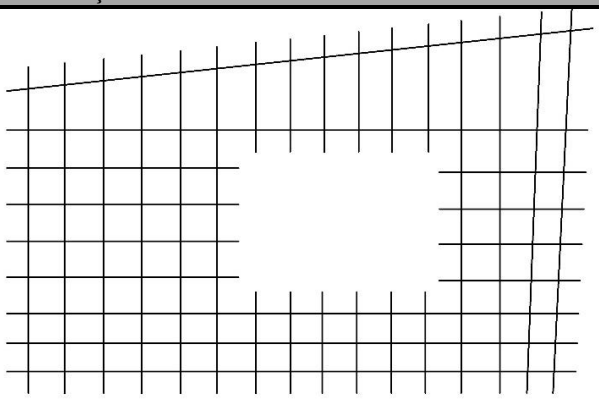		
DÜŞEY SİRKÜLASYON			

MERDİVEN SAYISI	L TİPİ TEK MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	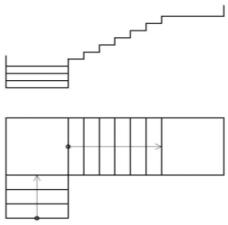

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Yapı özgünlüğünde kayıplar yaşanmıştır. Üst katı özellikle doğu ve kuzey cephesi oldukça harap ve yıkık haldedir. Yapının bir kısmı kullanılamaz durumdadır ve doğu cephesi yapılan yol çalışması nedeniyle zemin kattaki dükkânlar yıkılmış hanın odaları dükkân olarak kullanılmıştır. Yapı Antep müdafaasında kullanıldığı için top güllelerinden hasar görmüştür.

YAPI RESTORASYON ÖNCESİ HALİ

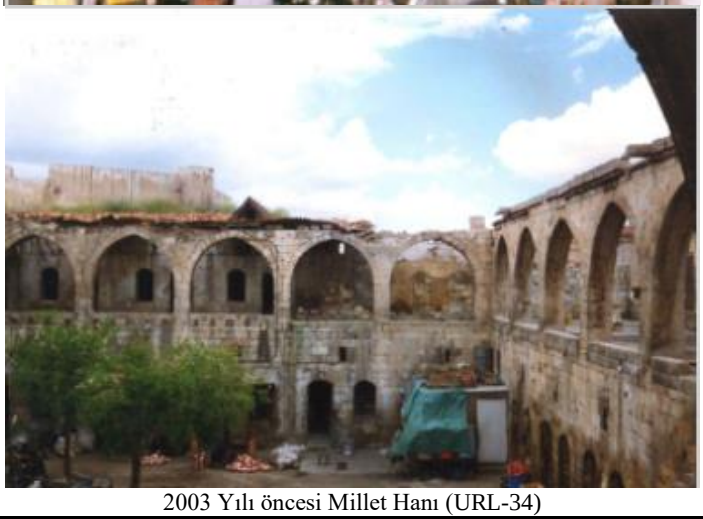

2003 Yılı öncesi Millet Hanı (URL-34)

2003 Yılı öncesi Millet Hanı (URL-34)

2003 Yılı öncesi Millet Hanı (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

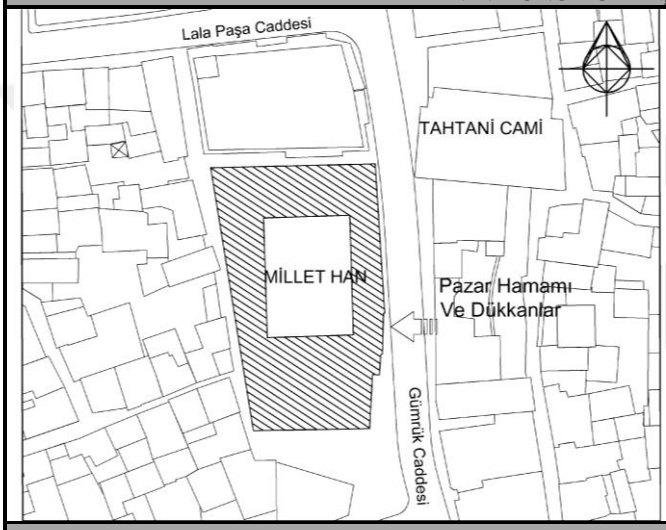

HANIN DOĞU CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (ÇEKÜL arşivinden, 2020)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI

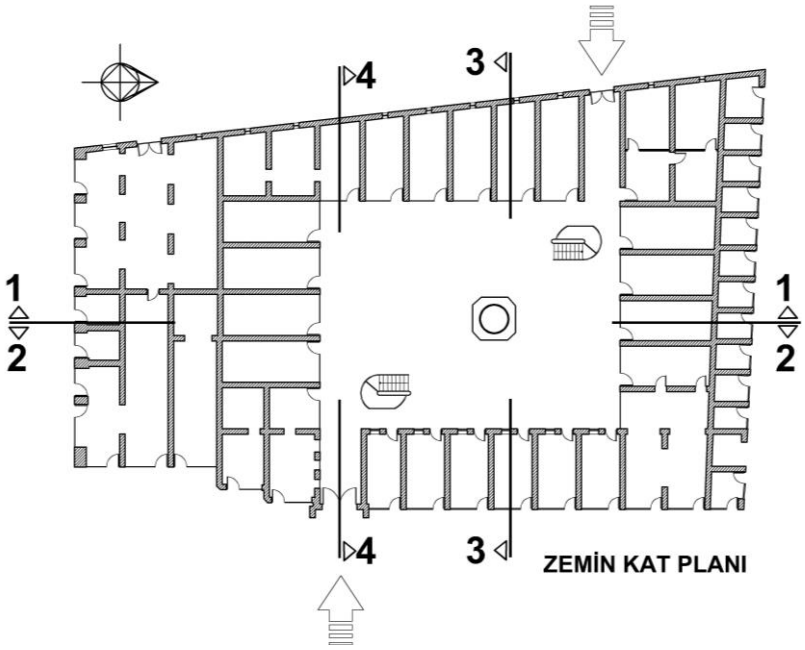

(Şahinbey Belediyesi ve Gamze Maraş arşivinden, Ali Akyüz çizimlerinden, 2019)

1. KAT PLANI	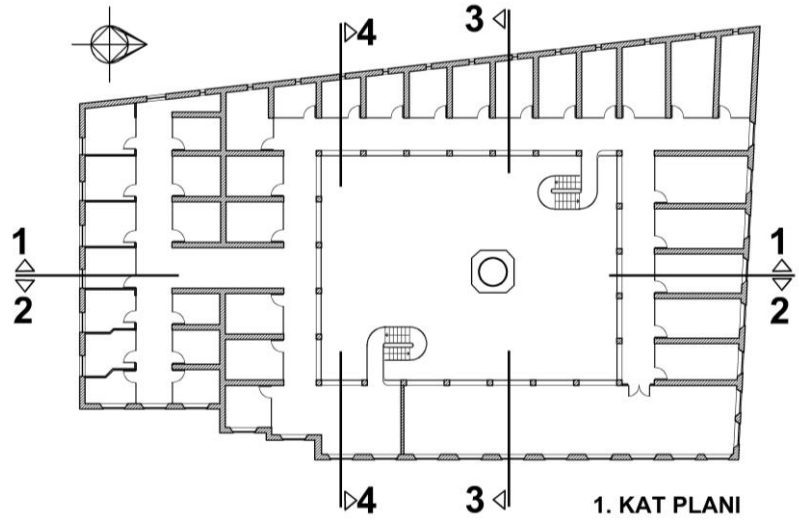 (Şahinbey Belediyesi ve Gamze Maraş arşivinden, Ali Akyüz çizimlerinden, 2019)
ÇATI PLANI	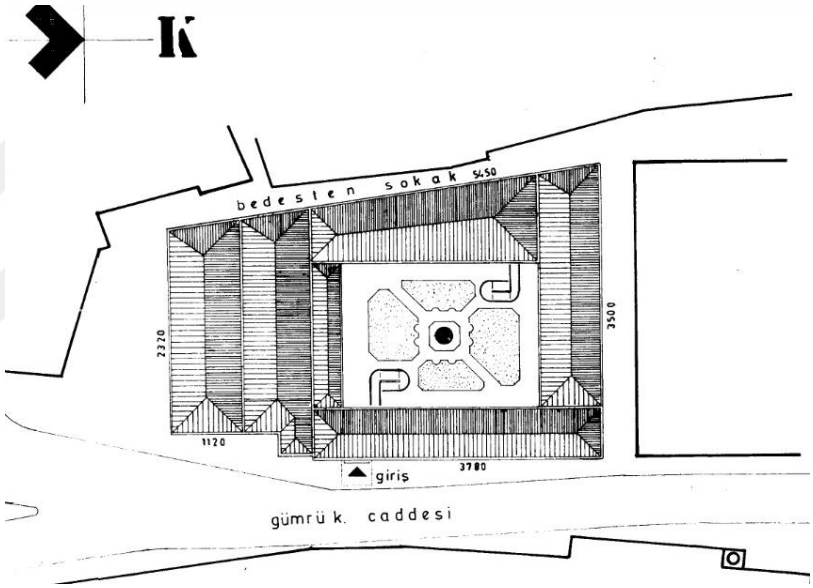 (Şahinbey Belediyesi ve Gamze Maraş arşivinden, Ali Akyüz çizimlerinden, 2019)
KESİT	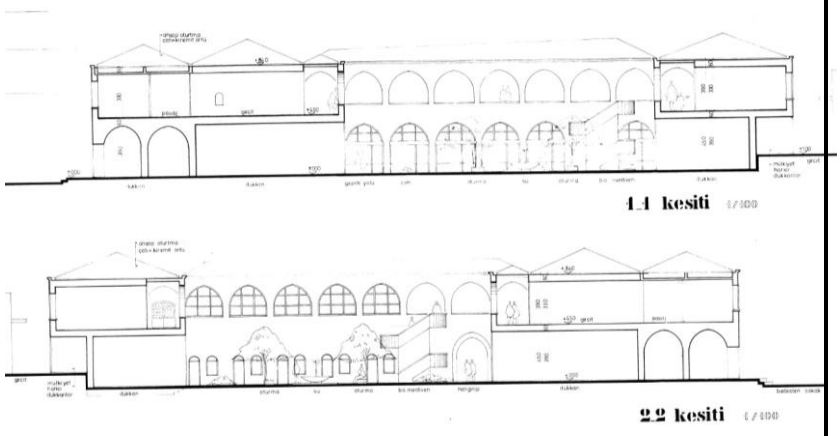 (Şahinbey Belediyesi ve Gamze Maraş arşivinden, Ali Akyüz çizimlerinden, 2019)

KESİT	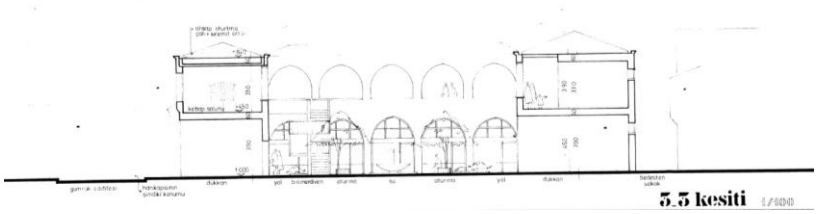 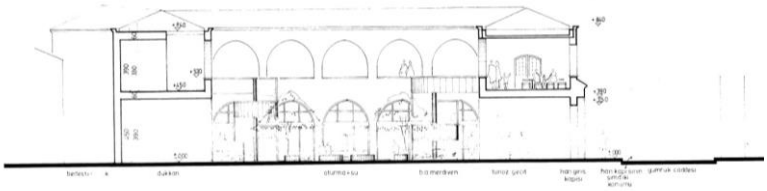
GÖRÜNÜŞ	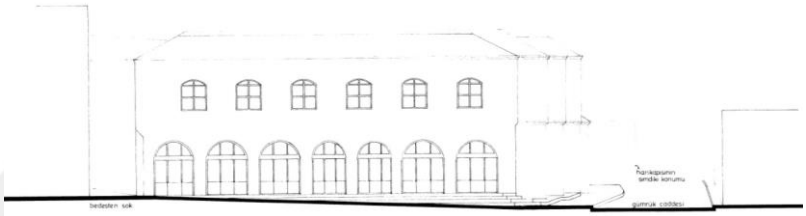 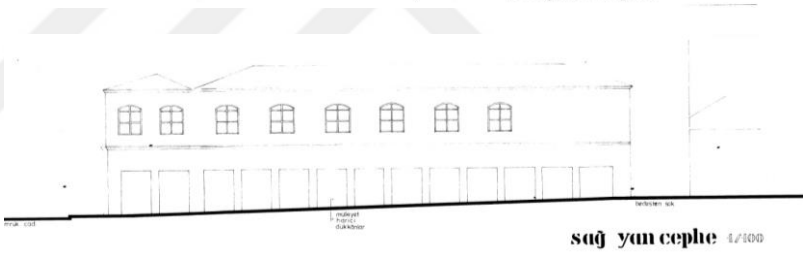 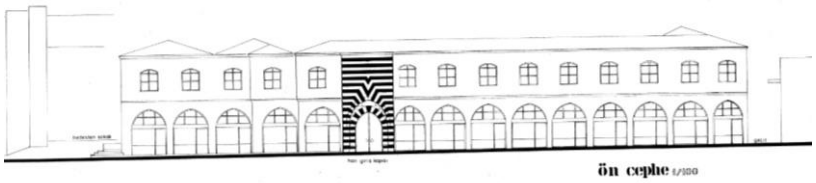 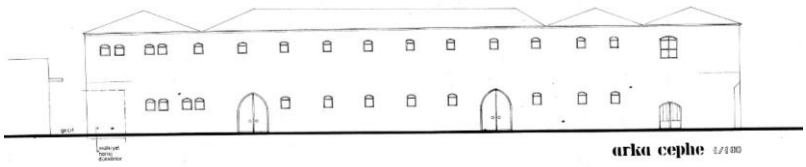
	(Şahinbey Belediyesi ve Gamze Maraş arşivinden, Ali Akyüz çizimlerinden, 2019)
YAPI MEKAN ORGANİZASYONU	

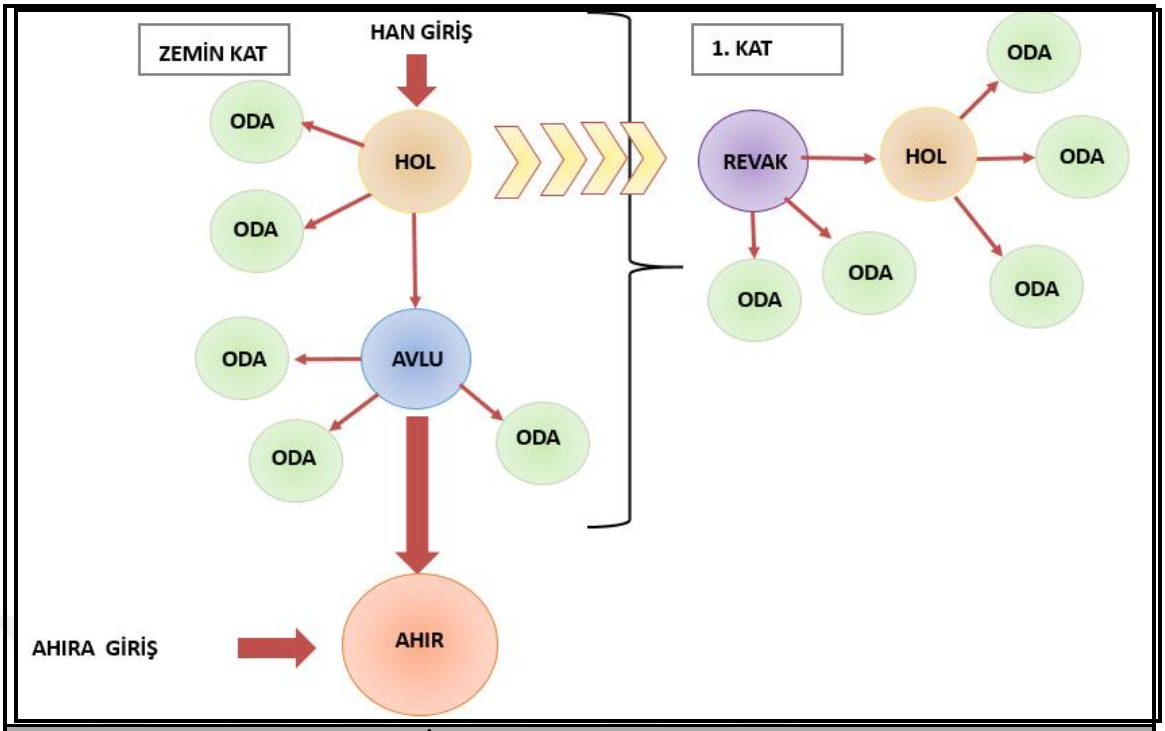

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU			
ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – TİCARET		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	AVLU DEVE AHIRLARI TİCARET BİRİMLERİ DEPO GÖREVLİ ODASI	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI REVAKLAR

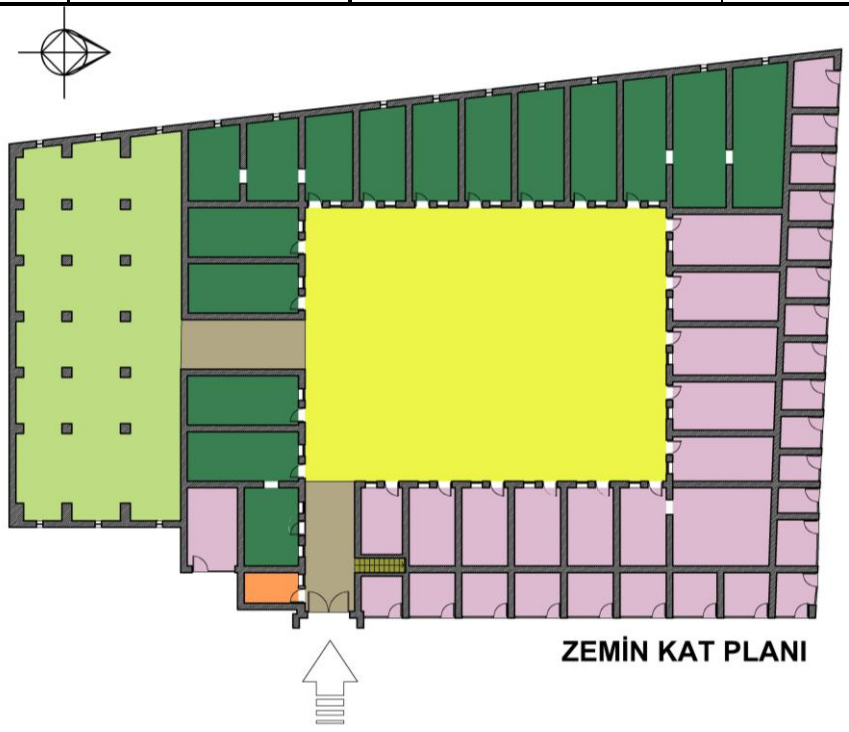

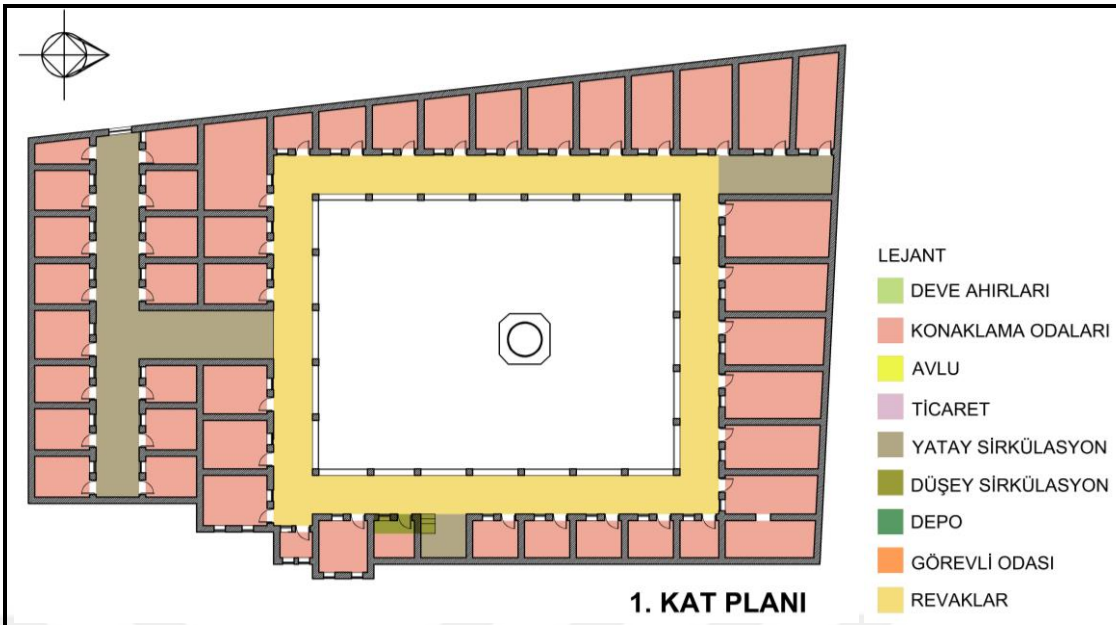

FOTOĞRAFLAR

1919 Yılı Millet Hanı (URL-35)

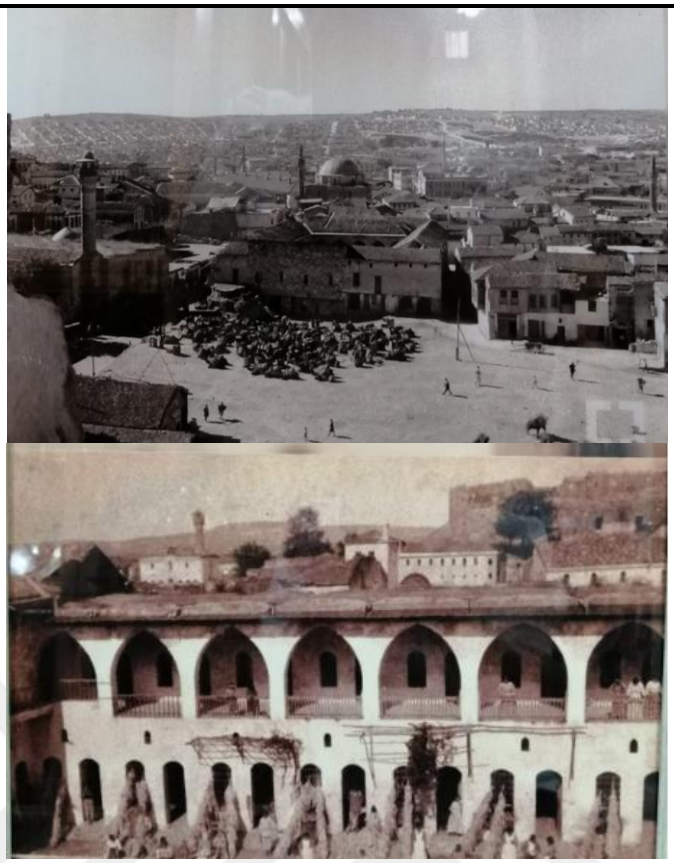

1900 ‘lü Yıllar Millet Hanı (Mustafa Geylani arşivinden, 2020)

İKİNCİ KULLANIM	CEZAEVİ-MERMİ SİLAH YAPIM ATÖLYESİ
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	KAFE – TİCARET-BAKLAVA MÜZE

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	KAFE TİCARET WC YÖNETİCİ ODASI	**1. KAT**	WC TİCARET ATÖLYE BAKLAVA MÜZESİ

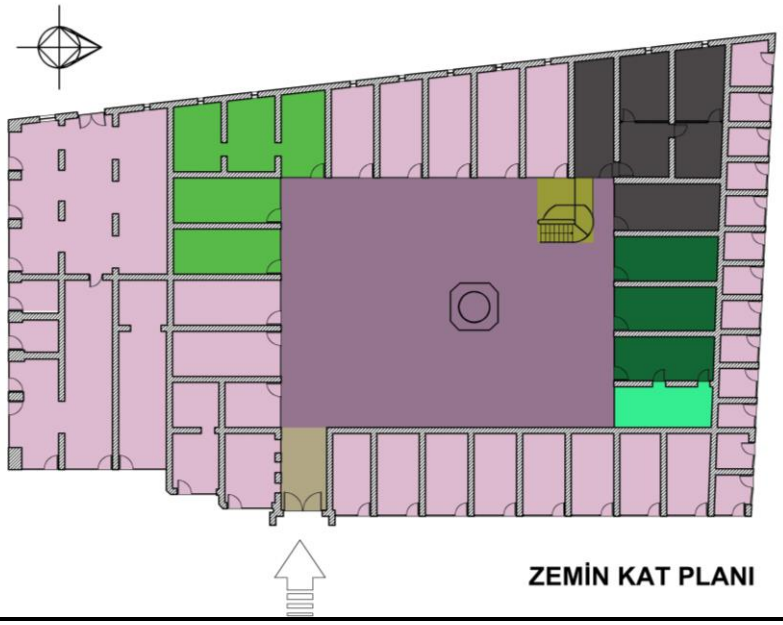

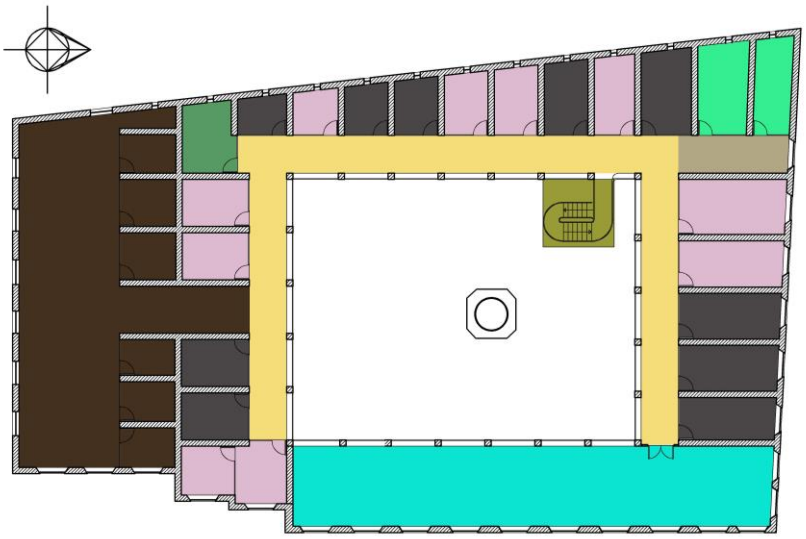

1. KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

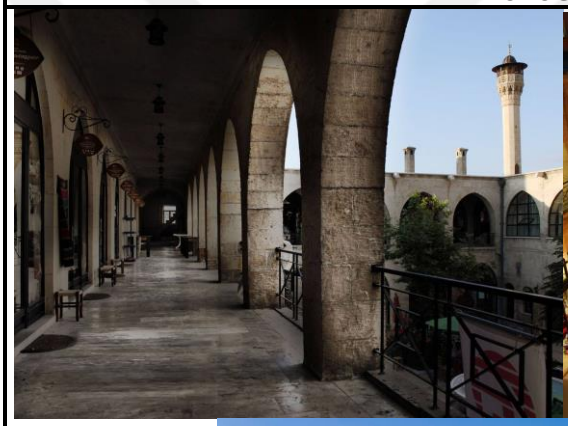

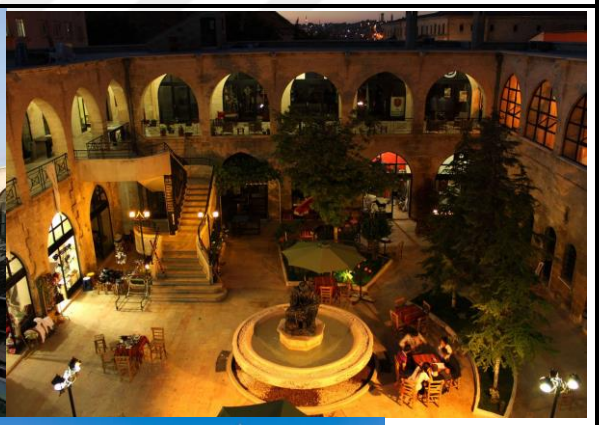

2017 Yılı Millet Hanı (URL-36)

2018 Yılı Millet Han (URL-37)

2018 Yılı Millet Han (URL-38)

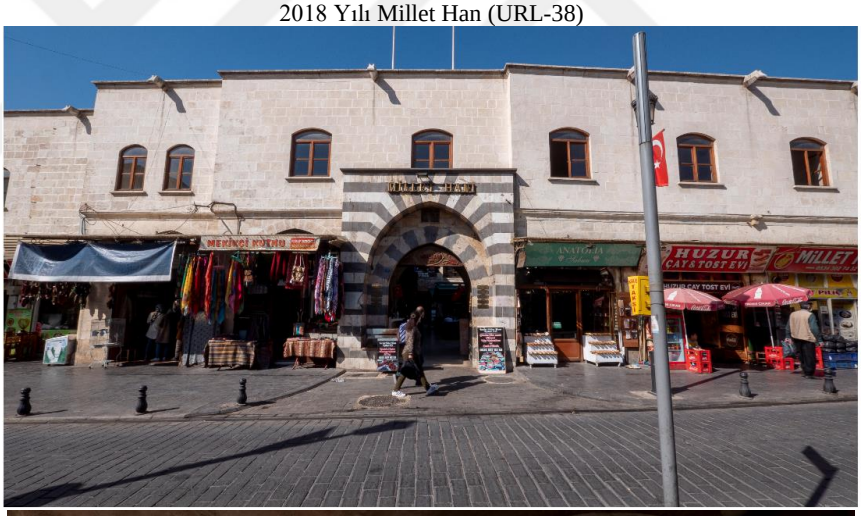

2021 Yılı Millet Han (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.11. Pürsefa Han

Pürsefa Han'ı Kürkçü Han'ına bitişik olup doğusunda yer almaktadır. Kürkçü Han'ın sabunhanesi olarak 1887 yılında yapılmıştır (Çam, 2006). 1888 tarihli bir Şer'iyye sicilinde Kürkçü Han'ı yaptıran Kürkçiyan Hanna'nın bir sabunhane yaptırdığı belirtilmiş olup hanın sabunhanesini de yaptıran kişiyle aynı kişi olduğu ifade edilmiştir. Kürkçü Han ile aynı zaman diliminde yapılmıştır (Altın, 2015). Yapının sabunhane olarak yapılması 19.yy 'da Antep'te sabun üretiminin geliştiğini gösteren bir kanıt niteliğindedir (Çam, 2006). Hanın isminin hana yakın bir yerde türbesi bulunan Pürsefa Hazretlerinin isminden geldiği düşünülmektedir (Altın, 2015).

Yapı 2006-2008 yılları arasında restorasyon geçirmiştir. İlave bölümler sökülmüş, eskiyen taşlar değiştirilmiş ve onarımı yapılmıştır. Avlunun batısında bulunan betonarme yapı 2000 yılında yıkılmıştır. Kürkçü Han ile Pürsefa Han arasında Pürsefa'nın avlusunun kuzeybatı köşesinden büyük bir kapı ile bağlantı bulunmakta olup bu geçiş kapatılmıştır. Kürkçü Han'ın ahırından Pürsefa Han'ına olan bağlantı ise duvar örülerek iptal edilmiştir.

Kitabesi olmayan hanın mülkiyeti şahsa aittir. Yaklaşık 38 x 18 m ölçülerinde 3 katlı ve tek avlulu olarak inşa edilmiştir (Altın, 2015). Hanın güney cephesi üç katlıdır. Doğu ve kuzey cephesi iki katlı olup, zemin kat yüksekliği fazladır. Batı cephesi Kürkçü Han'a aittir. Hanın girişi güney cephesinde sivri kemerli taç kapı biçimindedir. Taç kapıdan geçilerek dehliz biçiminde üst örtüsünün başlangıcı beşik kemerli sonu aynalı tonoz olan uzun dikdörtgen bir girişe sahiptir. Hanın giriş cephesi olan güney cephesinde eyvan biçiminde sokağa açılan dükkanlar bulunmaktadır. Dehlizin doğusunda ve batısında dehlize açılan odalar vardır. Diğer hanlarda olduğu gibi bu odaların han görevlilerine ait olduğu düşünülmektedir. Dehlizin batısında hanın güney cephesindeki üst kata çıkış için bir merdiven bulunmaktadır. Dehlize bakan mekanların üstü beşik tonoz ile örtülüdür. Odaların dehlize bakan kapı ve pencereleri basık kemerlidir. Dehlizin batısındaki son odanın avluya açılan pencereleri bulunmaktadır. Dehlizin doğusunda sondaki odanın iki penceresi dehlize açılmaktadır. Bu mekanın girişi doğudaki mekandan yapılmaktadır. Dehlizin bitiminde köşede bulunan taşlarda karataş kullanılmıştır. Zemin katta kuzey ve doğu cephesindeki büyük sivri kemerlerin ayaklarında da karataş kullanılmıştır.

11 x 18 metre olan avlunun kuzey cephesinde dört adet sivri kemerli büyük açıklık bulunmaktadır. Cephesi ahşap doğrama ile kapatılmıştır. Çam'ın (2006) 2001 yılında çektiği fotoğrafta cephe bu biçimde olmayıp, avluya her açıklıktan kapı ve pencere ile bağlantı bulunmaktadır. Bu bölüm iç kısımda duvarlarla bölünmemiş büyük ve ayaklar üzerinde taşınan aynalı tonozlarla örtülmüştür. Altın'ın (2015) belirttiğine göre bu kısım sabunhane olarak kullanılmaktadır. Avlunun doğu cephesi, kuzey cephe ile benzerlik göstermektedir. Bu bölüm 3 adet sivri kemerli büyük açıklıkla avluya bağlanmaktadır. Bu bölümde de ayaklarda karataş kullanılmıştır. Çam'a (2006) göre bu alanda depo ve idare odaları bulunmaktadır. Kuzey ve doğu cephesindeki geniş mekanların kat yükseklikleri fazladır. Yapının doğu cephesinde küçük bir ara kat yapılmış, bu mekanın kat yüksekliğinden faydalanılmıştır. Doğu cephesinin güney ucundan açılan kapı ile geçilen mekana bir asansör ve merdiven eklenmiştir. Bu merdiven ile ara kata çıkılmakta ve hanın güney cephesindeki ikinci katta bulunan odalara bu odadan geçiş yapılmaktadır.

Avlunun güney cephesinde bir dehlize açılan dört oda bulunmaktadır. Dehlize açılan odanın basık kemerli iki penceresi diğer üç odanın bir kapısı ve bir penceresi bulunmaktadır. Ayrıca odaların üzerinde tepe penceresi vardır.

Avlunun batı cephesinde üç basık kemerli kapı ve bir pencere vardır. Kuzeybatı köşesinde merdivenden çıkılarak ulaşılan büyük sivri kemerli geçiş ve sonunda büyük bir kapı bulunmaktadır. Geçidin kuzeyinde bir giriş bulunmaktadır. Bu girişten hanın üst katına çıkan bir merdivene ulaşılmaktadır. Bu kapı ile Kürkçü Han'a geçilmektedir. Cephedeki diğer kapıların açıldığı mekanların Kürkçü Han'a ait olduğu düşünülmektedir.

Hanın kuzey ve doğu cephesindeki üst kata sonradan eklenen doğu cephesindeki merdivenle çıkılmaktadır. Ayrıca hanın kuzeydoğu köşesinde bulunan bir merdiven de üst kata çıkışı sağlamaktadır. Hanın kuzey, doğu ve güney cephesinde bulunan çatı katı olan bu bölüm kot farkları ile devam etmektedir. Üst katın avluya bakan cephesinde sivri kemerli büyük açıklıklar bulunmaktadır. Kuzey ve doğu cephesinde, kuzeyde dört, doğuda üç, güneyde bir tane sivri kemerli açıklıklar ahşap doğrama ile kapatılmış ve önünde korkuluk bulunmaktadır. Güney cephesinin kalan kısmı alt kattaki odalarla aynı pencere düzeninde devam etmektedir. Bu bölümde bölücü duvar

bulunmamakta olup geniş açıklık biçimindedir. Alt kattan devam eden ayaklar üzerinde oturtulmuştur. Ayaklarda keymık taşı kullanılmıştır. Mekan sahınlara ayrılmamış, sivri kemerli açıklıklardan oluşmaktadır (Altın, 2015). Bu kısım eskiden sabunların kurutulması amacıyla kullanılmıştır.

Giriş dehlizinde bulunan merdivenle hanın güney cephesinde bulunan ara kata çıkılmaktadır. Merdiven üst katta bir koridora açılmaktadır. Koridorda kuzey güney olmak üzere iki taraflı odalar sıralanmıştır. Koridorun sonunda pencere bulunmaktadır. Odalar koridora basık kemerli bir kapı ve pencere ile bağlanmaktadır. Odalar beşik tonoz ile örtülüdür. Güneyde bulunan odaların sokağa, kuzeyde girişin batısında bulunan odaların ise avluya bakan pencereleri vardır. Koridorun güneydoğusunda bulunan odanın dış cepheye doğru çıkıntısı olmakla birlikte, hepsi dikdörtgen planlıdır. Koridorun batı ucuna doğru birkaç basım ile kademelenme vardır.

Verilen planlardan ve incelemelerden anlaşıldığı üzere güney cephesinin bağlantısı diğer cephelere yoktur ve restorasyon sırasında hanın güney doğusuna eklenen merdivenle ara kat ile güneydeki odadan geçilerek bağlantı sağlandığı düşünülmektedir.

Hanın iki açık cephesi vardır. Güney cephesi girişin ve dükkanların olduğu cephedir. Giriş cephesinde siyah beyaz taş işçiliği dışında bezemesi bulunmayan taç kapı ve sivri kemerli dükkanlar bulunmaktadır. Odaların ve çatı katının bulunduğu diğer iki katta cepheye ait düzen aynı olup sekizer adet basık kemerli penceresi bulunmaktadır. Güney batı ucunda çıkıntının batı cephesinde de altta ve üstte olmak üzere birer pencere bulunmaktadır. Diğer görünen cephe hanın güney cephesinin batı kısmıdır. Bu bölümde zemin kat cephesi sağır duvar biçimindedir. Birinci katta üç, ikinci katta sekiz pencere vardır. Çatının eğiminden dolayı çıkan duvarda ise altı pencere bulunmaktadır. Yapı kırma çatı ile örtülmüştür.

Han yapıldığı dönemde sabunhane olarak işlev görmüştür. Zemin kattaki birimler sabunhane, depo, idare, dükkan olarak kullanılmıştır. Hanın birinci katındaki birimler konaklama amaçlı en üstteki çatı katı ise sabunların kurutulduğu ve depolandığı mekanlar olarak kullanılmıştır. Han işlevini kaybettikten sonra mercimek kırma fabrikası olarak, daha sonrasında ise otopark olarak hizmet vermiştir.

Bir dönem restorasyonu yapıldıktan sonra kafe-restoran ve ticaret amaçlı kullanılması düşünülmüştür. Yakın zamanda han yatılı erkek öğrencilerin kaldığı Kuran kursu olarak kullanılmıştır. Zemin katta kuzey cephesinde bulunan mekan mescit, mekanın doğu köşesi wc, avlunun doğusu ise yemekhane olarak düzenlenmiştir. Birinci kattaki odalar yatakhane olarak, doğu cephesine eklenen ara kat sirkülasyon ve yönetim amaçlı kullanılmıştır. İkinci kat kütüphane ve ders çalışma mekanı olarak düzenlenmiştir. Şimdilerde han kapalı ve tadilattadır. Hanın yeni sahipleri tarafından yeniden işlevlendirilip, İslami eserler müzesi yapılacağı bilgisine ulaşılmıştır. Pürsefa Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.13'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 13. Pürsefa Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	PÜRSEFA HAN (KÜRKÇÜ HAN SABUNHANESİ-ATAŞ HAN)	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	BOYACI
ADA	777	**PARSEL**	14
YAPIM TARİHİ	1887	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	ŞAHIS MALI	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	YOK	**SABUNHANE**	VAR
YAPIM AMACI	SABUNHANE		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	1 AVLU
KAT SAYISI	3 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KİREMİT BEŞİK VE KIRMA ÇATI
PLAN TİPİ			
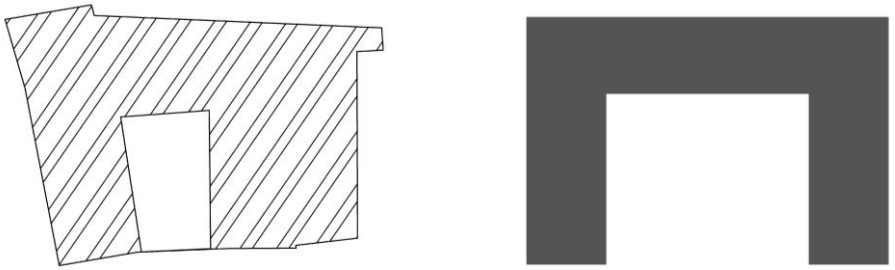 U PLAN TİPİ			
TAŞIYICI SİSTEM			
6,6 x 2,7 metre **10 x 2,4 metre** **13 x 2,4 metre** **38 x 18 metre** **13 x 10 metre** **5 x 2,5 metre**	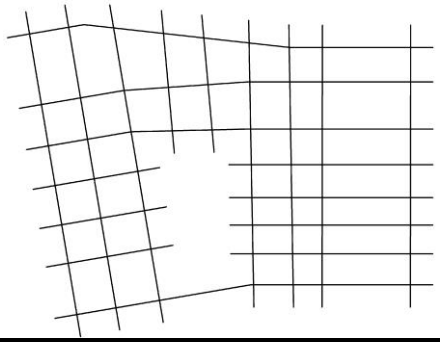		

DÜŞEY SİRKÜLASYON			
MERDİVEN SAYISI	I TİPİ 2 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	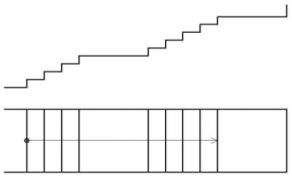

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Yapı özgünlüğünü kaybetmiştir. Zemin katta mekânların ara bölmeleri ortadan kaldırılmıştır. Sonradan eklenmiş betonarme bölümler, merdiven ve asansör bulunmaktadır. Restorasyonda betonarme ekler kaldırılmış, kürkçü hanı ile olan bağlantı kapatılmıştır.
Nusret Çam'ın (2006) Kültür Envanterinde yapının özgün planı aşağıdaki gibi verilmiştir.

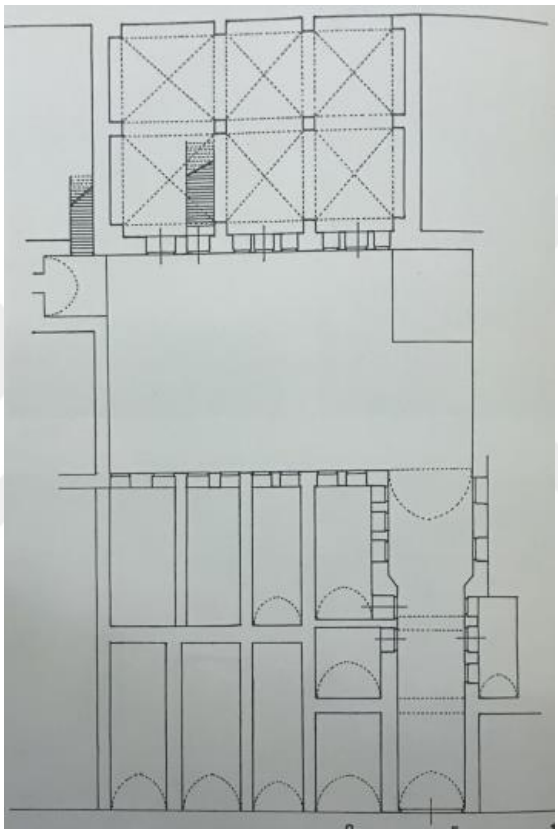

YAPI ONARIM ÖNCESİ HALİ

2001 Yılı Pürsefa Han (Nusret Çam,2006)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

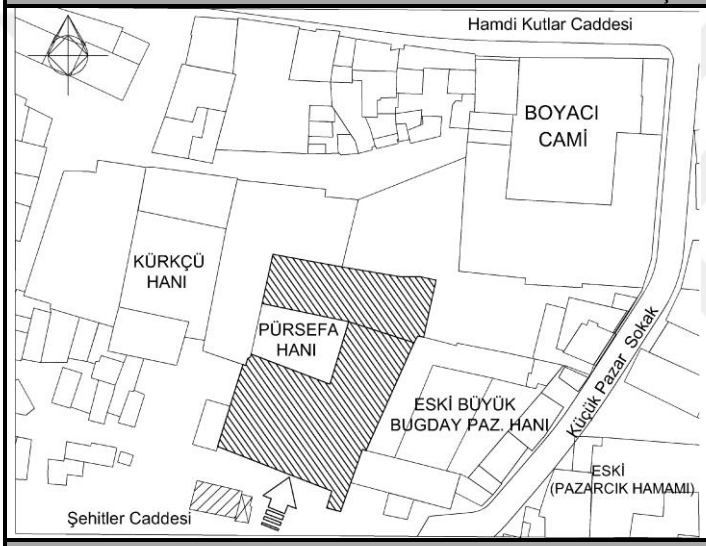

HANIN DOĞU CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (Çekül arşivinden, 2020)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI

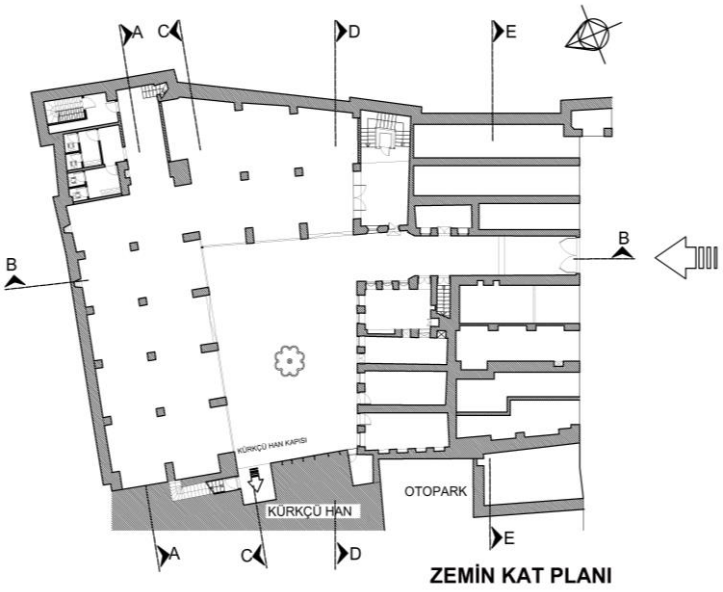

Serdar Polat ve ÇEKÜL arşivinden, Zafer Okuducu çizimlerinden, 2006)

1. KAT PLANI	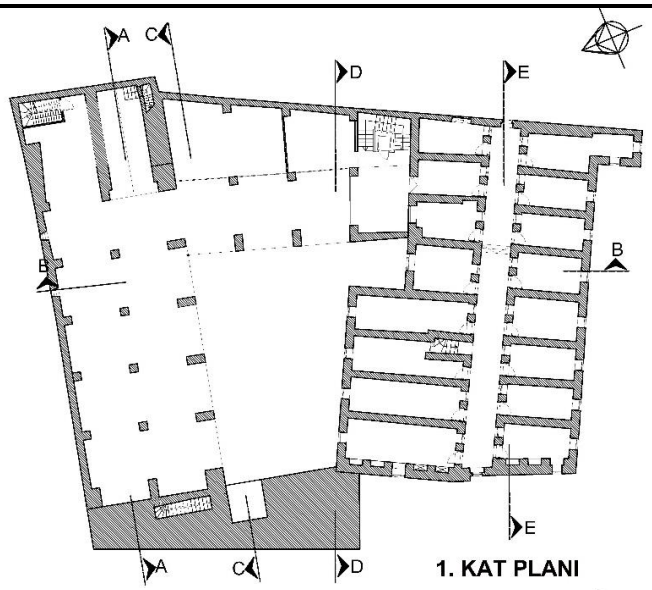
2. KAT PLANI	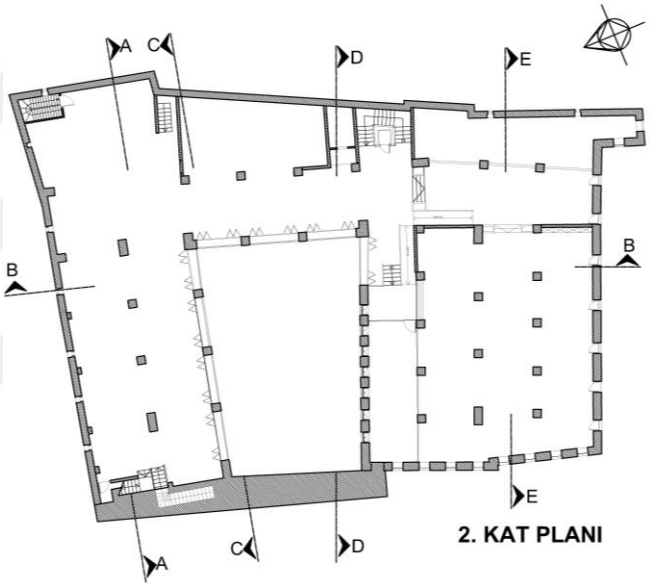 (Serdar Polat ve ÇEKÜL arşivinden, Zafer Okuducu çizimlerinden, 2006)
ÇATI PLANI	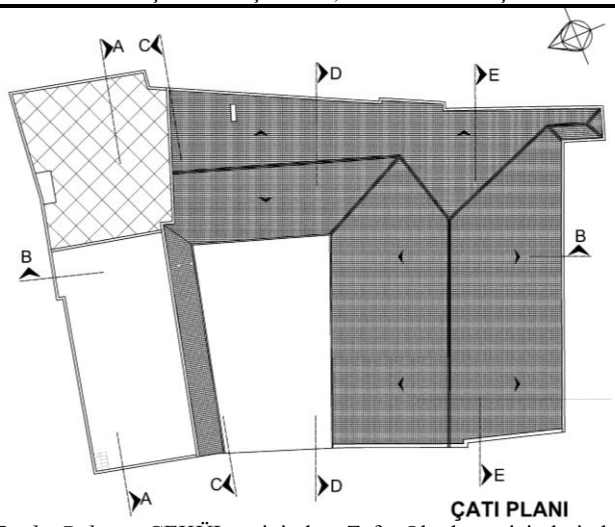 (Serdar Polat ve ÇEKÜL arşivinden, Zafer Okuducu çizimlerinden, 2006)

KESİT	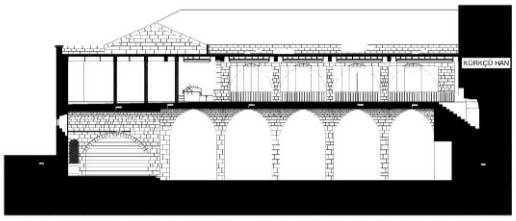 **AA KESİTİ** 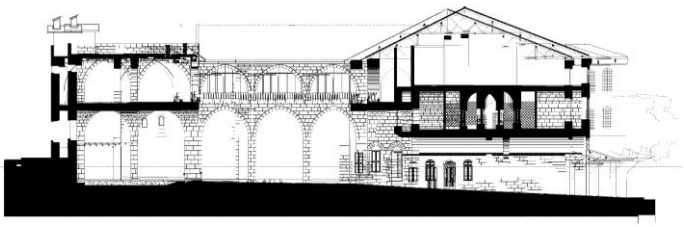 **BB KESİTİ** 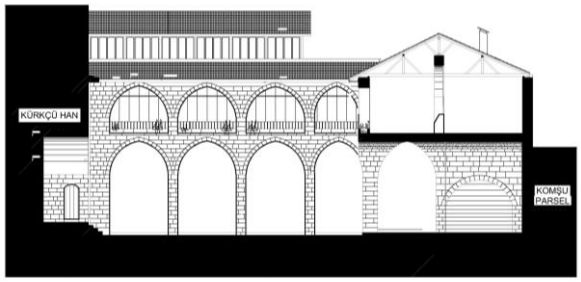 **CC KESİTİ** 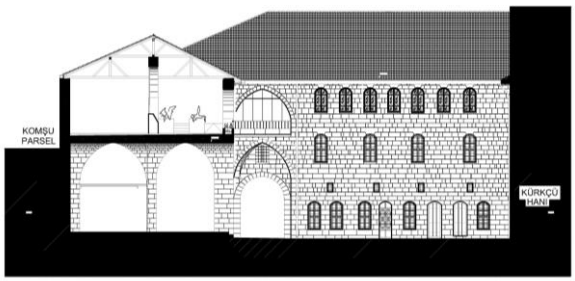 **DD KESİTİ** 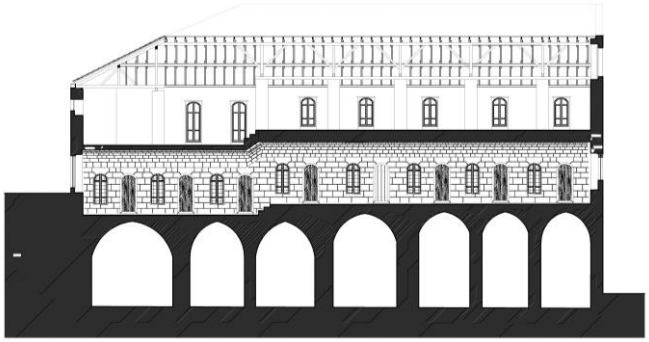 **EE KESİTİ** (Serdar Polat ve ÇEKÜL arşivinden, Zafer Okuducu çizimlerinden, 2006)
YAPI MEKAN ORGANİZASYONU	

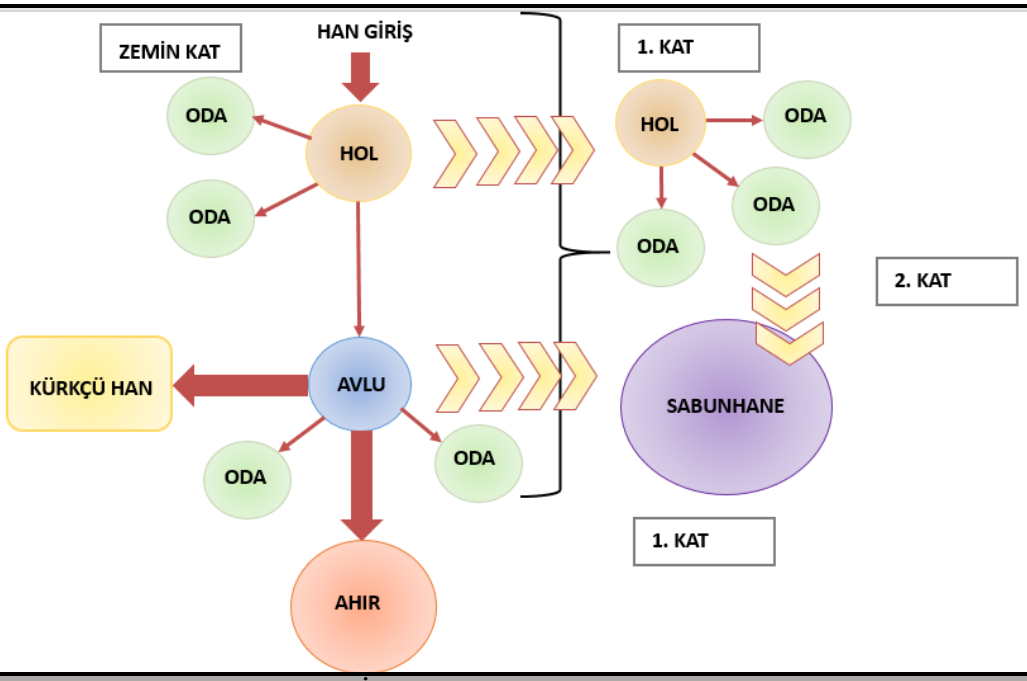

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU			
ORJİNAL KULLANIM	SABUNHANE-KONAKLAMA		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KA	YÖNETİM TİCARET BİRİMLERİ AVLU SABUNHANE GÖREVLİ ODASI DEPO	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI
		2. KAT	SABUN KURUTMA

ZEMİN KAT PLANI

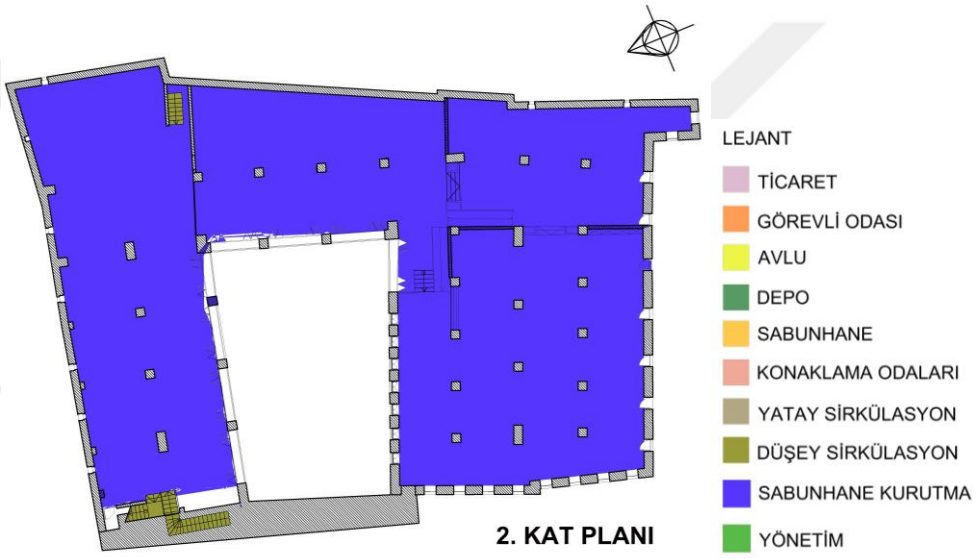

İKİNCİ KULLANIM	MERCİMEK KIRMA FABRİKASI
ÜÇÜNCÜ KULLANIM	OTOPARK

FOTOĞRAFLAR

2005 Yılı Pürsefa Han (ÇEKÜL arşivinden, 2020)

DÖRDÜNCÜ KULLANIM	KAFE-RESTORAN-TİCARET

FOTOĞRAFLAR

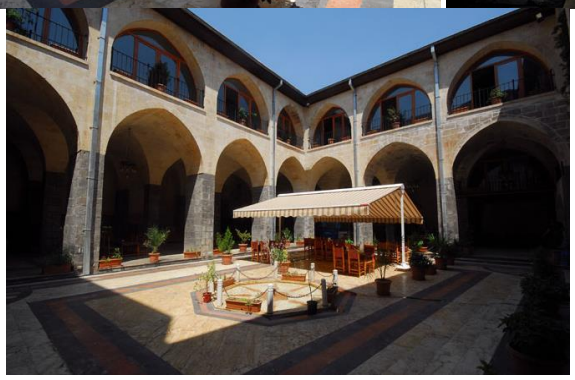

2011 Yılı Pürsefa Han (URL-39)

GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	YATILI ERKEK ÖĞRENCİ KURAN KURSU		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	İBADETHANE YEMEKHANE WC-TİCARET GÖREVLİ KONAKLAMA DEPO	**1. KAT**	YATAKHANE
		2. KAT	ÇALIŞMA SALONU

ZEMİN KAT PLANI

1. KAT PLANI

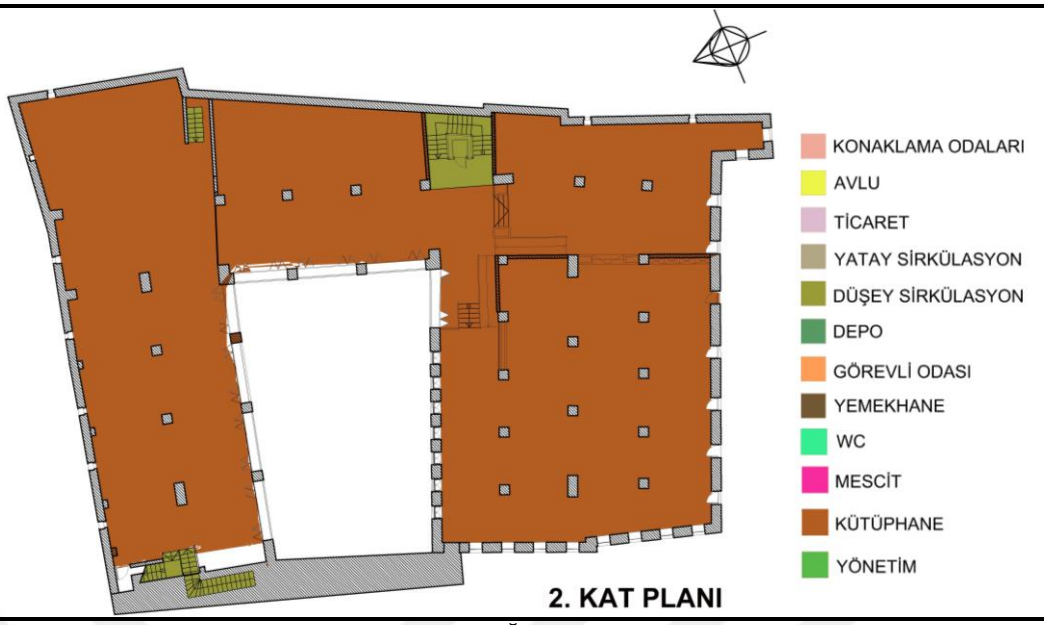

FOTOĞRAFLAR

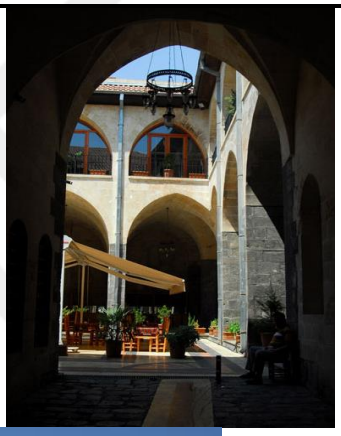

Pürsefa Han (URL-39)

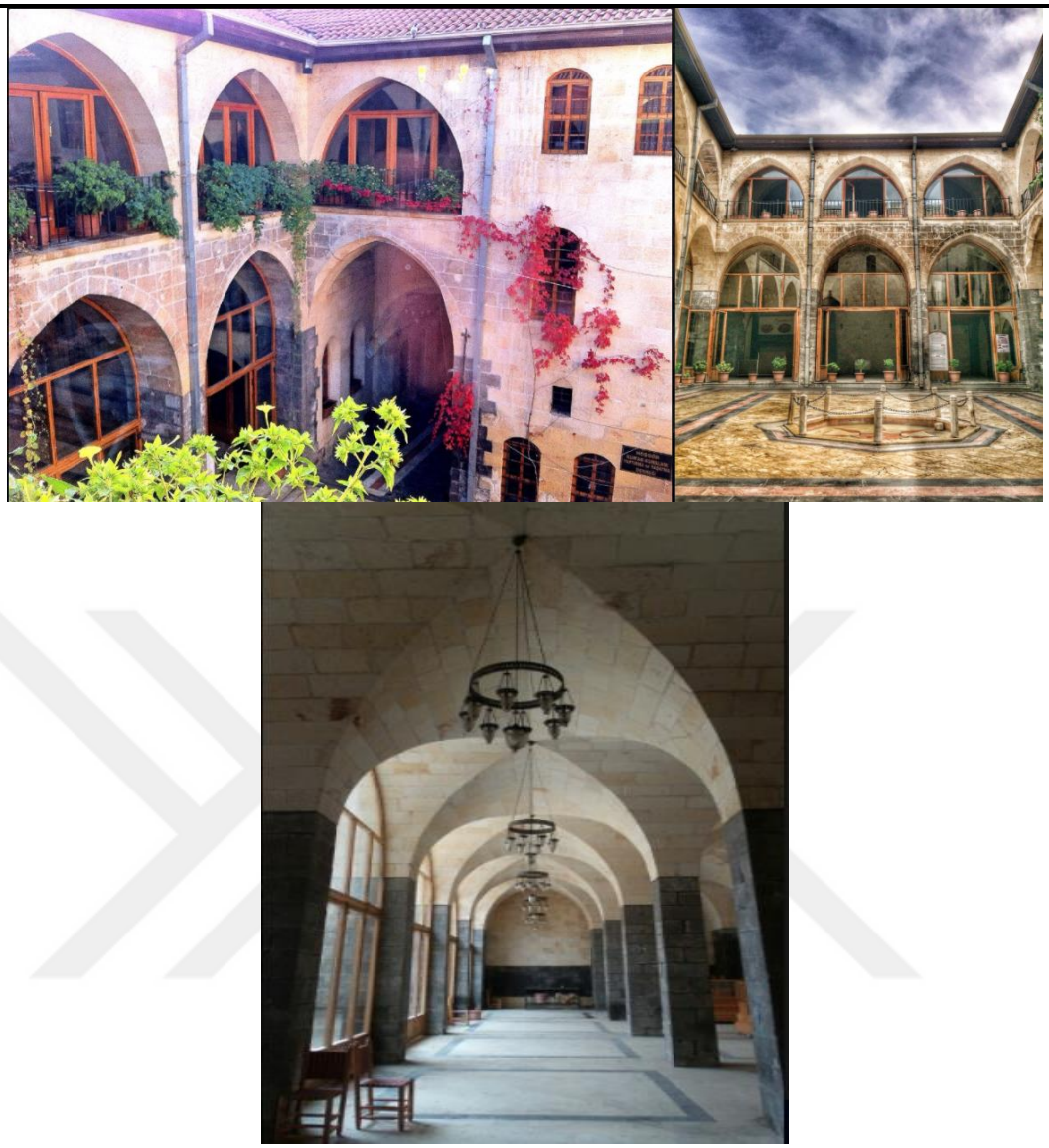

2015 Yılı Sonrası Pürsefa Han (URL-40)

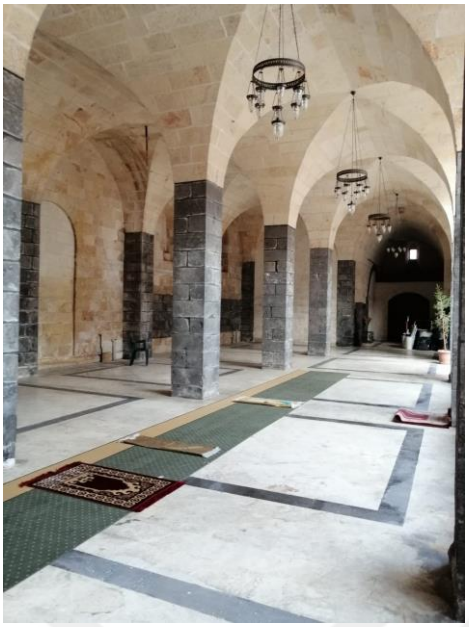

2019 Yılı Sonrası Pürsefa Han (İrem Köse arşivinden, 2019)

YENİ VERİLECEK İŞLEV	İSLAMİ ESERLER MÜZESİ

5.5.1.12. Sabuncu Han

Hanın ne zaman kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Altın'a (2015) göre han 19.yy. sonları 20.yy. başlarında yapılmıştır. Gaziantep'teki sabunhanelerin 19. yy sonlarında yapıldığı düşünülürse Sabuncu Han'ın da bu dönemde yapıldığı söylenebilir. Han'a ait kitabe yoktur. Han günümüzde harap bir haldedir ve yapı terk edilmiştir. Şimdilerde KUDEB tarafından han restore edilmektedir. Uygulama devam etmektedir. Hanla ilgili çok fazla bilgiye ulaşılmamaktadır.

Han doğuya doğru hafif eğimli, kuzeye doğru eğimli arsa üzerinde konumlanmıştır. Arsanın biçimi ve sokağın biçiminden dolayı düzgün olmayan plan şeması bulunmaktadır. İki katlı, iki avlulu plan tipine sahip olan han yıkık durumda olduğu için planla ilgili çok fazla bilgi verilememiştir. Hanın girişi sokağa bakan kuzey cephesinin doğu ucunda bulunmaktadır.

Hanın giriş dehlizine açılan batısında bir pencere doğusunda bir kapı ve bir pencere bulunmaktadır. Dehlizden geçilip ilk avluya ulaşılmaktadır. Avlunun kuzey güney ve doğu cephesinde odalar bulunmaktadır. Batı cephesinde sonradan yapıldığı düşünülen bir duvar yer almaktadır. Üst kata çıkış merdiveni avlunun kuzey batı köşesinde yer almaktadır. Avlunun güneyinde mağara bulunmaktadır. Avlunun güney batı köşesinden ikinci avluya geçilmektedir. İki avlu arasından kuzey güney

yönünde kademeli yol geçtiği, günümüzde çöktüğü görülmektedir. Bu kısımda bulunan ikinci avlunun çevresinde birimler bulunmaktadır. Bu bölümün sabunhane olarak kullanıldığı düşünülmektedir. İkinci avlunun güneyi ile bağlantılı bodrumda mağara bulunmaktadır. Hanın üst katıyla ilgili olarak yıkıldığından dolayı nasıl biçimlendiği bilinmemektedir. Diğer hanlar gibi olduğu düşünülürse bu kısımın konaklama için kullanıldığı düşünülmektedir.

Hanın tam olarak sadece kuzey cephesi görülebilmektedir. Bu cephede giriş kapısı bulunmaktadır. Sivri kemerli derin niş içerisinde basık kemerli açıklığa sahiptir. Hanın üst katında üç dikdörtgen çerçeveli pencere kalıntısı vardır. Giriş dehlizinin batısındaki odanın da dış cepheye penceresi vardır. Kesme beyaz taş kullanılan hanın önemli bir süslemesi yoktur.

Yolcu hanı işlevi ile yapılan han, Gaziantep'teki diğer hanlarla benzer plan tipine sahip olduğu düşünülerek zemin kattaki birimlerin ticaret, depo, sabunhane ve ahır olarak, üst kattaki birimlerin konaklama amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir. İşlevini kaybettikten sonra han pekmez üretim tesisi olarak kullanılmıştır. Yıpranmaya başlayınca sadece depo olarak kullanılmıştır. Harap olup yıkılınca han terkedilmiştir.

Günümüzde restorasyonu yapılmakta olan han, sabun ve pekmez müzesi olarak işlevlendirilecektir. Yeni işlevine göre hanın kuzeydeki girişinden avluya girildiğinde doğu ve güneyde avluya açılan odalara satış birimleri, kuzey cephesinde wc ve görevli odası yerleştirilecektir. Avlunun güneydoğu köşesine merdiven eklenecektir. Güneyden avluya açılan mağara sergi alanı olarak işlevlendirilecektir. Kuzeybatısındaki mevcut merdiven korunmuştur. Güneybatı köşeden ikinci avluya geçildiğinde batı ve güneyden ulaşılan mekanlar ve mağara sergi alanı olacaktır. İkinci avlunun güneyine ek merdiven yapılması düşünülmüş avlunun doğusu kafe, kuzeyi yönetici ve wc olarak düzenlenecektir.

Üst katta bölücü duvar kullanılmamış olup alanın tamamı sergi alanı yapılacaktır. Birinci avlunun üst katının güney cephesine çok amaçlı salon yerleştirilecektir. Sabuncu Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.14'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 14. Sabuncu Han Özellikleri

<table>
<tr><th colspan="4">GENEL BİLGİLER</th></tr>
<tr><td>BİNA ADI</td><td>SABUNCU HAN (MASMANA HANI)</td><td>İL</td><td>GAZİANTEP</td></tr>
<tr><td>İLÇE</td><td>ŞAHİNBEY</td><td>MAHALLE</td><td>TİŞLAKİ</td></tr>
<tr><td>ADA</td><td>686</td><td>PARSEL</td><td>6-10</td></tr>
<tr><td>YAPIM TARİHİ</td><td>19. YY SONLARI</td><td>DÖNEMİ</td><td>BİLİNMİYOR</td></tr>
<tr><td>MÜLKİYET</td><td>BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ</td><td>TESCİL DURUMU</td><td>TESCİLLİ</td></tr>
<tr><td>MAĞARA</td><td>VAR (HANIN GÜNEYİNDE)</td><td>SABUNHANE</td><td>VAR</td></tr>
<tr><td>YAPIM AMACI</td><td colspan="3">SABUNHANE- KONAKLAMA</td></tr>
<tr><th colspan="4">YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER</th></tr>
<tr><td>AVLU</td><td>VAR</td><td>AVLU SAYISI</td><td>2 AVLU</td></tr>
<tr><td>KAT SAYISI</td><td>2 KATLI</td><td>YAPIM SİSTEMİ</td><td>YIĞMA</td></tr>
<tr><td>MALZEME</td><td>TAŞ</td><td>ÇATI ÖRTÜSÜ</td><td>KİREMİT KIRMA ÇATI</td></tr>
<tr><th colspan="4">PLAN TİPİ</th></tr>
<tr><td colspan="2"> 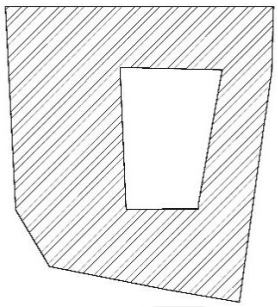
1. AVLU DİKDÖRTGEN PLAN TİPİ</td><td colspan="2"> 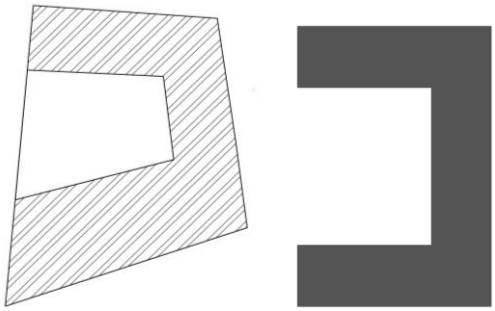
2. AVLU U PLAN TİPİ</td></tr>
<tr><th colspan="4">TAŞIYICI SİSTEM</th></tr>
<tr><td colspan="4">5 x 3,5 metre
4,4 x 7,8 metre
17 x 9,3 metre
3 x 4,5 metre
2,7 x 4 metre
 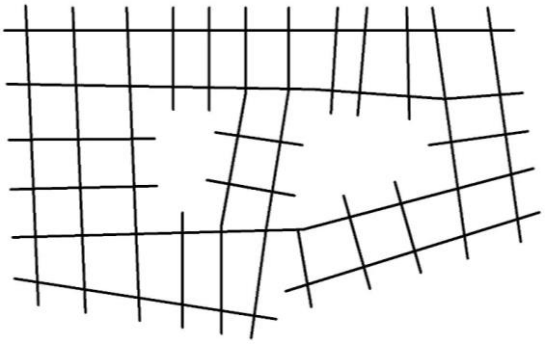 </td></tr>
<tr><th colspan="4">DÜŞEY SİRKÜLASYON</th></tr>
<tr><td>MERDİVEN SAYISI</td><td>L, I, U TİPİ 4 MERDİVEN VAR</td><td>MERDİVEN TİPİ</td><td> 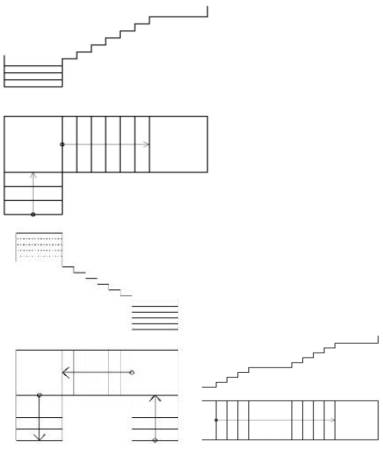 </td></tr>
<tr><th colspan="4">YAPININ MEVCUT DURUMU RÖLÖVESİ</th></tr>
</table>

Yapı harap haldedir. Yapı kullanılamaz durumdadır ve bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Yapının mevcut durum çizimleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

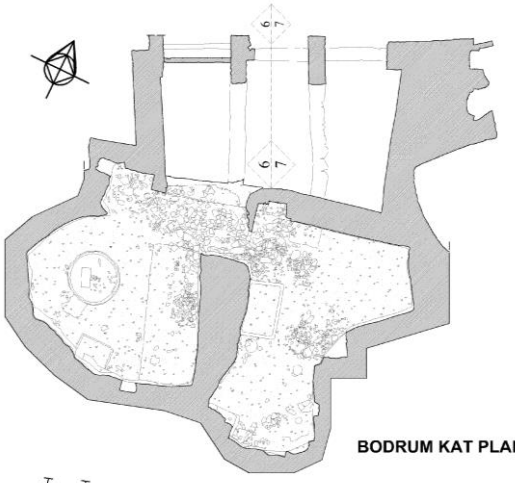

BODRUM KAT PLANI

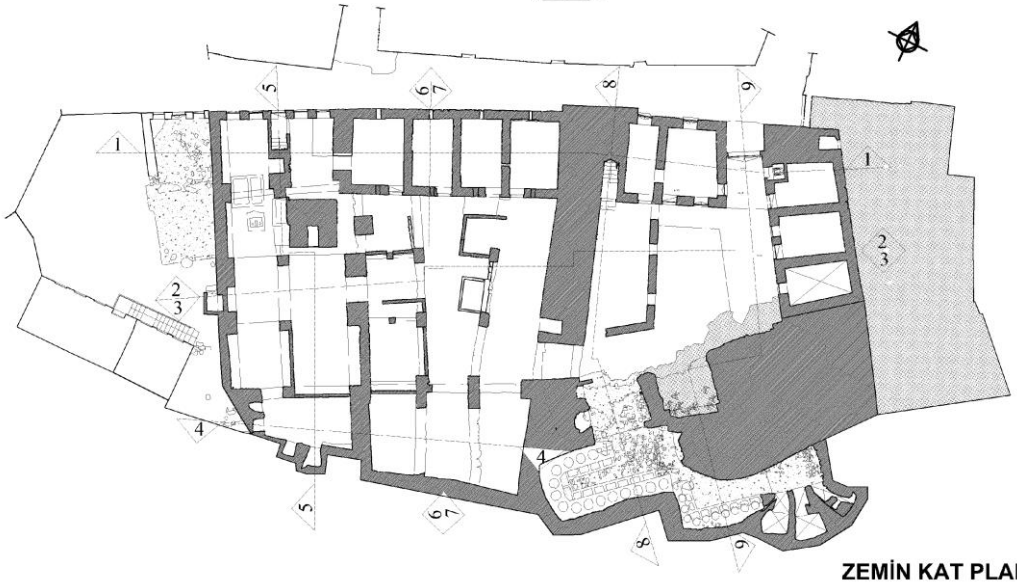

ZEMİN KAT PLANI

(Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB arşivinden, Gamze Bağçıvanoğlu çizimlerinden, 2020)

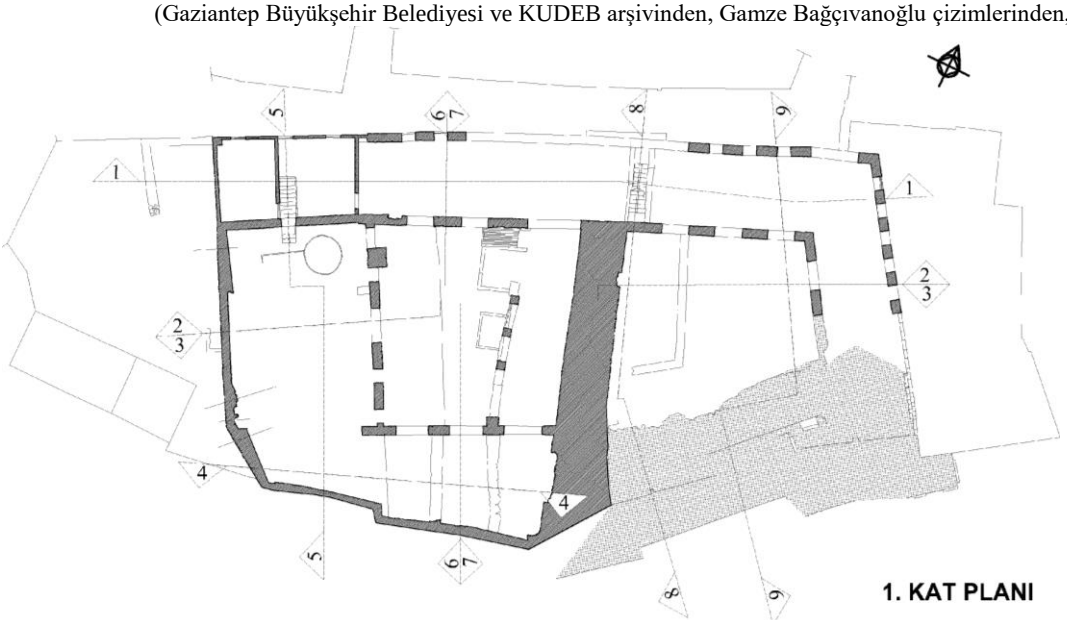

1. KAT PLANI

(Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB arşivinden, Gamze Bağçıvanoğlu çizimlerinden, 2020)

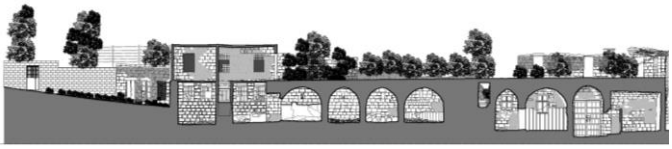

1-1 KESİTİ

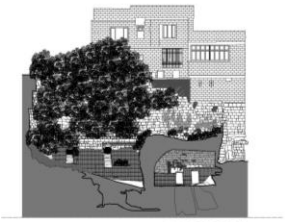

4-4 KESİTİ

2-2 KESİTİ

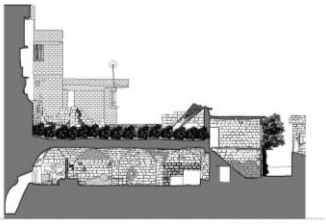

5-5 KESİTİ

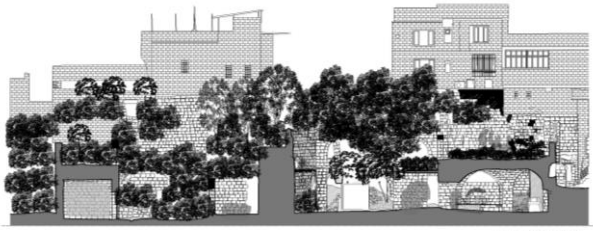

3-3 KESİTİ

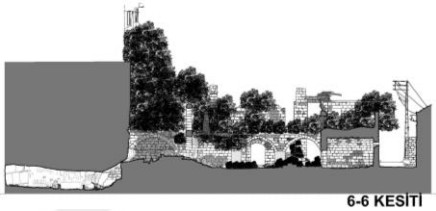

6-6 KESİTİ

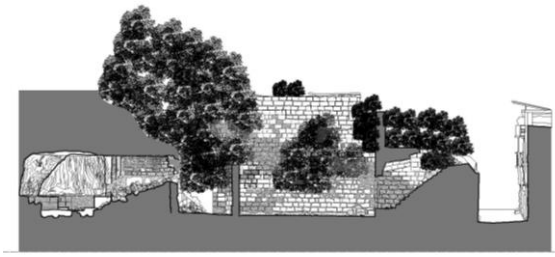

8-8 KESİTİ

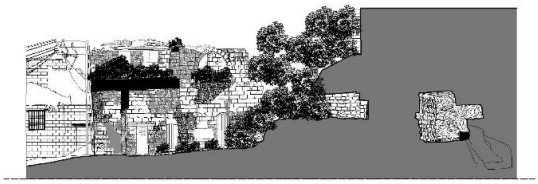

9-9 KESİTİ

(Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB arşivinden, Gamze Bağçıvanoğlu çizimlerinden, 2020)

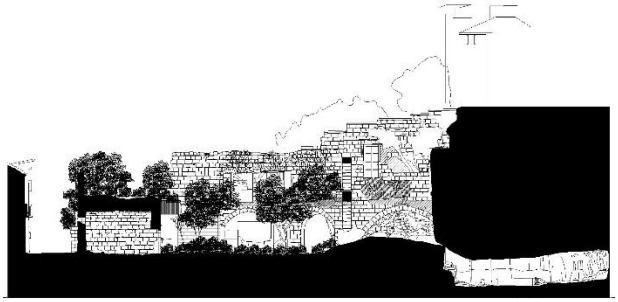

7-7 KESİTİ

(Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB arşivinden, Gamze Bağçıvanoğlu çizimlerinden, 2020)

YAPI MEVCUT HALİ

2015 Yılı Sabun Han (Alper Altın,2015)

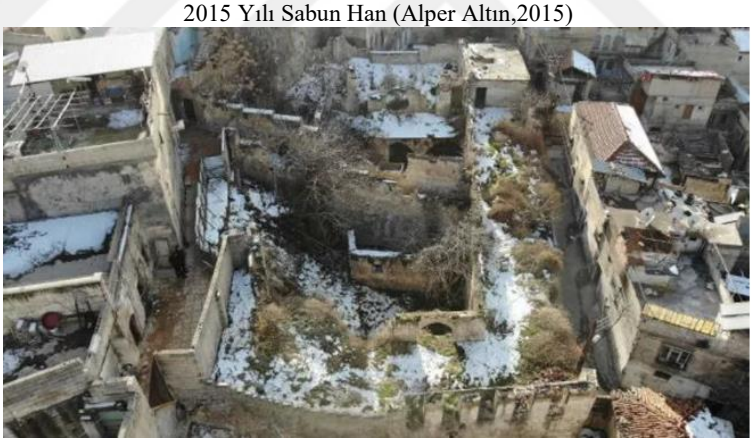

Sabuncu Han (URL-50)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

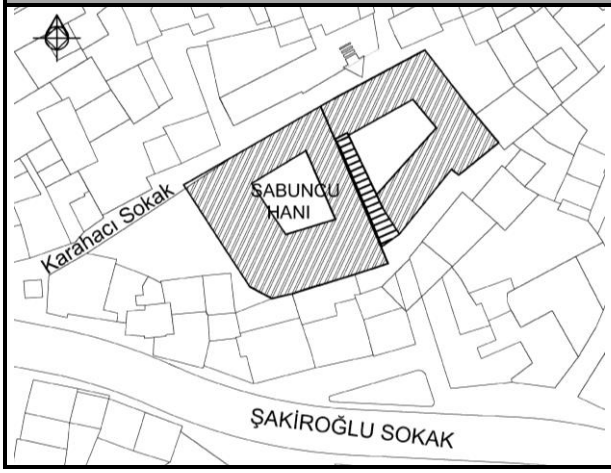

HANIN KUZEY CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (ÇEKÜL arşivinden, 2020)

YAPI PLANLARI	
BODRUM KAT PLANI	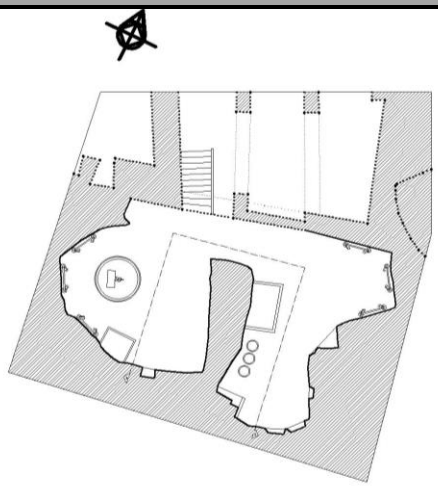 BODRUM KAT PLANI
ZEMİN KAT PLANI	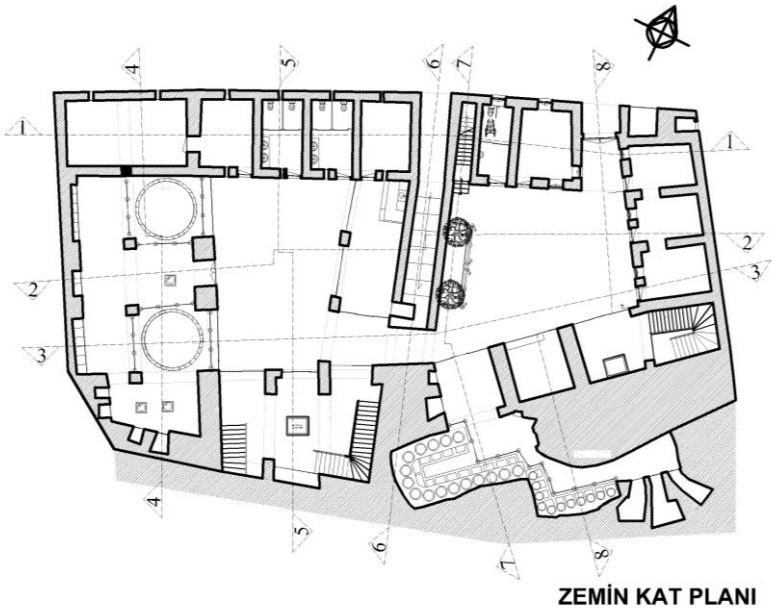 ZEMİN KAT PLANI
1. KAT PLANI	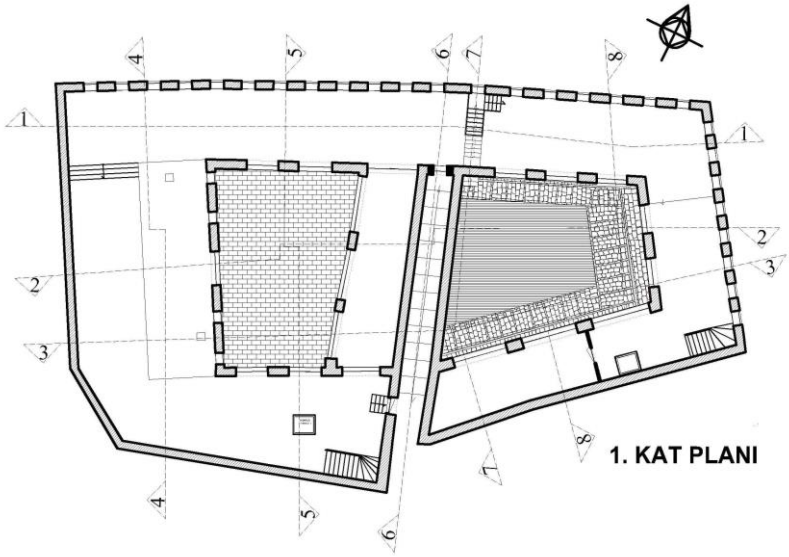 1. KAT PLANI
	(Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB arşivinden, Gamze Bağçıvanoğlu çizimlerinden, 2020)

ÇATI PLANI	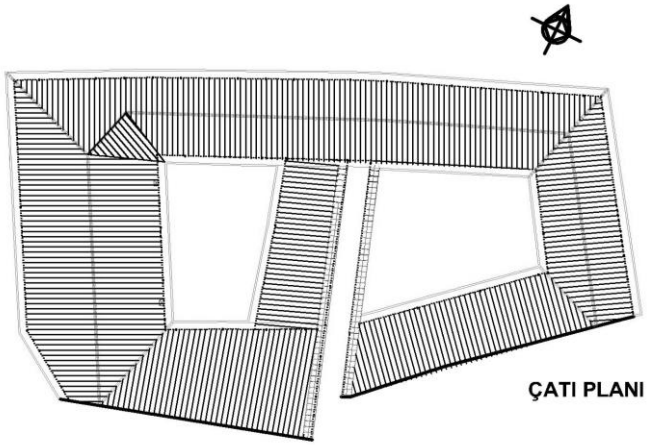 Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB arşivinden, Gamze Bağçıvanoğlu çizimlerinden, 2020)
KESİT	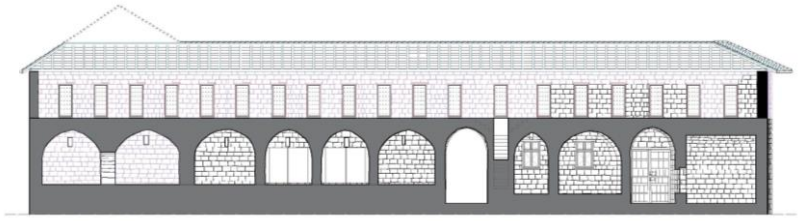 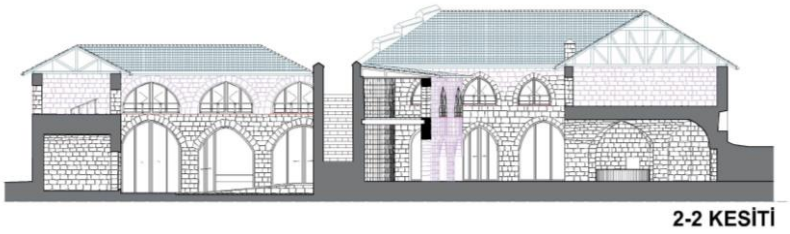 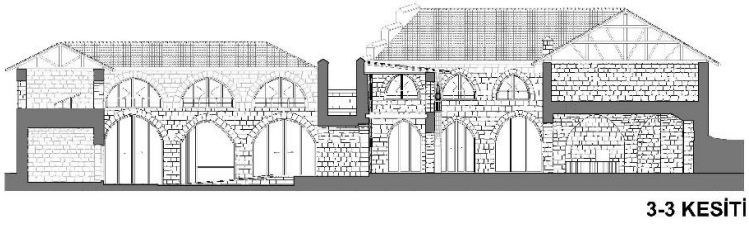 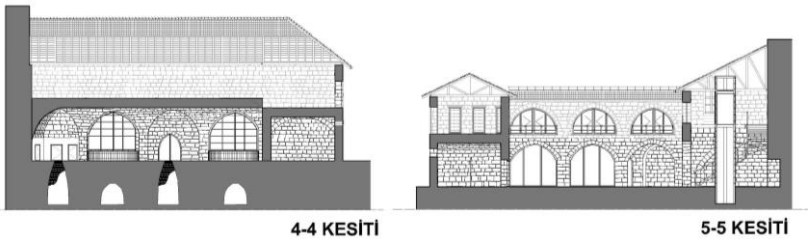 Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB arşivinden, Gamze Bağçıvanoğlu çizimlerinden, 2020)

KESİT

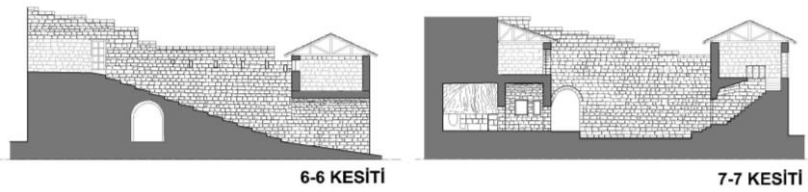

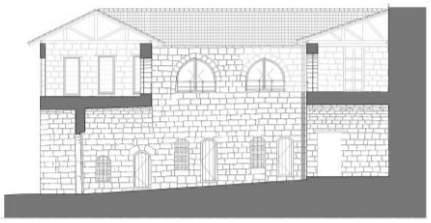

GÖRÜNÜŞ

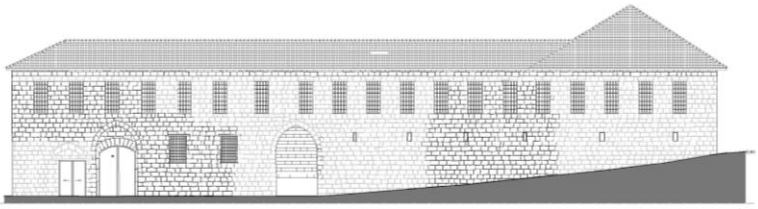

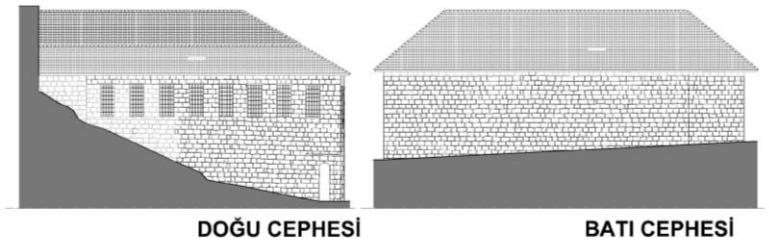

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB arşivinden, Gamze Bağçıvanoğlu çizimlerinden, 2020)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

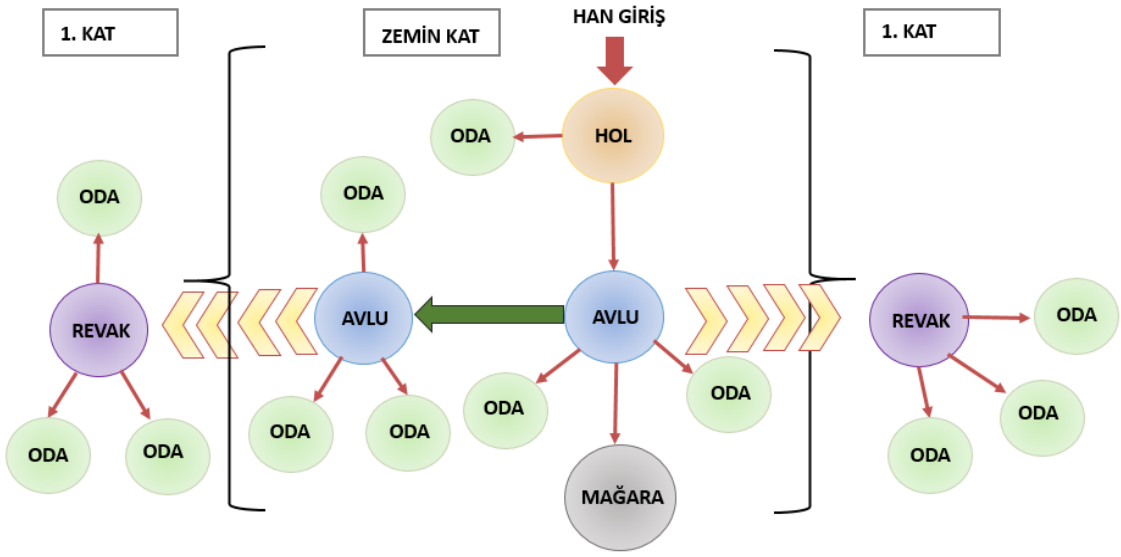

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU			
ORJİNAL KULLANIM	SABUNHANE – KONAKLAMA		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	AHIR-AVLU TİCARET- SABUNHANE DEPO	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI

ZEMİN KAT PLANI

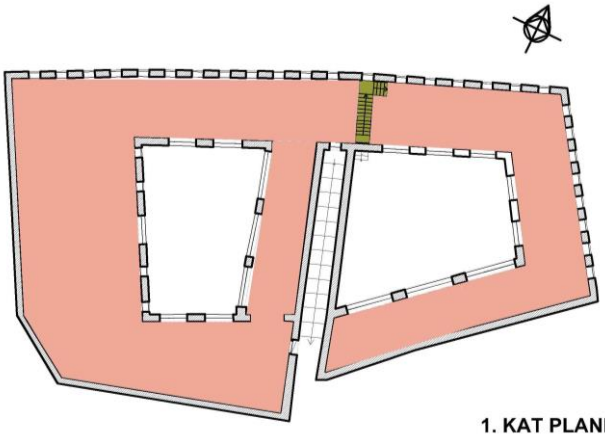

1. KAT PLANI

LEJANT

- DEVE AHIRLARI
- KONAKLAMA ODALARI
- AVLU
- TİCARET
- YATAY SİRKÜLASYON
- DÜŞEY SİRKÜLASYON
- SABUNHANE

FOTOĞRAFLAR	
O dönem ve yakın döneme ait fotoğrafa ulaşılamamıştır.	
İKİNCİ KULLANIM	PEKMEZ ÜRETİM TESİSİ
ÜÇÜNCÜ KULLANIM	DEPO
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	SABUN VE PEKMEZ MÜZESİ

PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	SERGİ ALANI AVLU TİCARET DEPO GÖREVLİ ODASI KAFE GİŞE YÖNETİM WC	**1. KAT**	SERGİ ALANI ÇOK AMAÇLI SALON
		BODRUM KAT	SERGİ ALANI

ZEMİN KAT PLANI

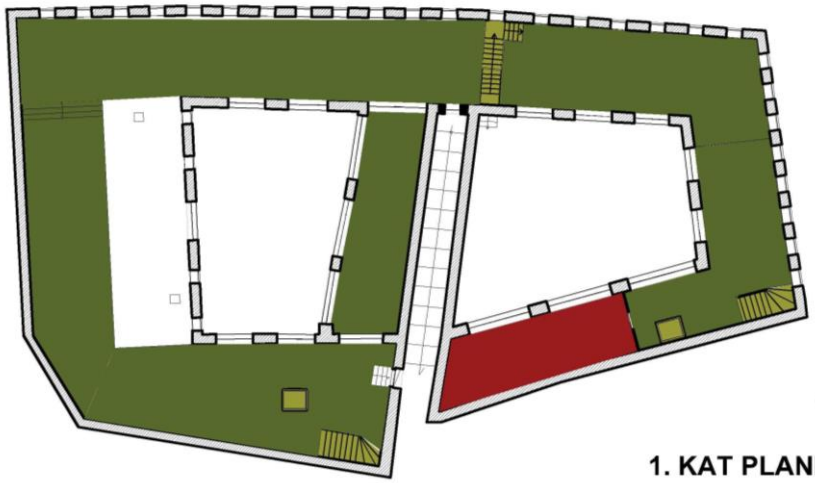

1. KAT PLANI

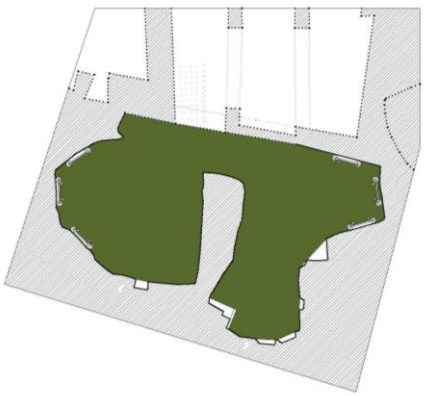

BODRUM KAT PLANI

LEJANT

- AVLU
- TİCARET
- YATAY SİRKÜLASYON
- DÜŞEY SİRKÜLASYON
- DEPO
- GÖREVLİ ODASI
- KAHVEHANE
- ÇOK AMAÇLI SALON
- AÇIK SERGİ ALANI
- GİŞE
- YÖNETİM
- WC

FOTOĞRAFLAR
 2021 Yılı Sabuncu Han (URL-41) 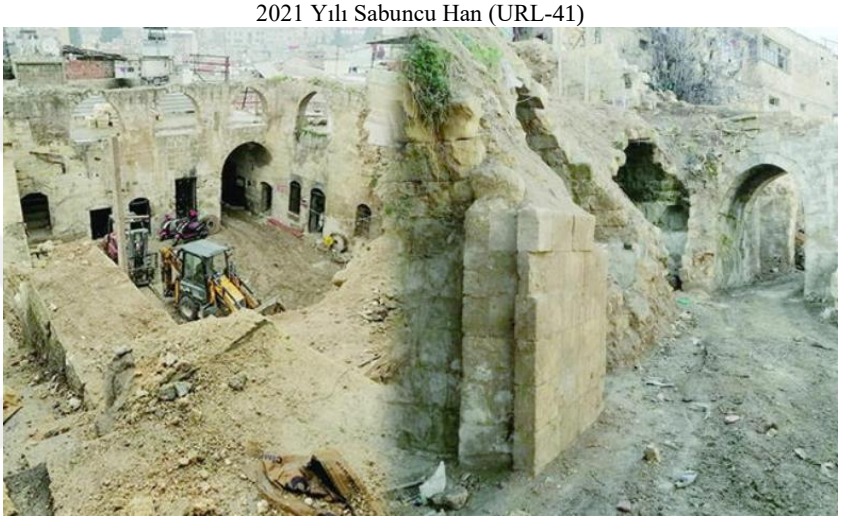 2021 Yılı Sabuncu Han (URL-51)

5.5.1.13. Şeker Han

Hanın yapım tarihi ve kim tarafından yapıldığı bilinmektedir. Altın'ın (2015) yaptığı araştırmaya göre Şer'iyye sicilinde ve vakfiyelerde yapının adına rastlanmamıştır. Özkarcı'nın (1987) belirttiğine göre hanın yapım tarihi 1850'dir. Bu tespiti Özkarcı (1987) hanın güneyinde yer alan handan geçiş bulunan ve mimari olarak benzerlik taşıyan ev ile eş zamanlı yapıldığını düşünerek yapmıştır. Çam (2006) ise yapının biçimi ve kemer şekillerini dikkate alarak 19.yy'ın üçüncü çeyreği veya 20.yy'ın başlarında hanın inşa edildiğini söylemiştir. Altın'a (2015) göre hanın üst revağındaki süslemelerin benzerleri olan Nizip Tatlıcak ve Kozanlı camilerinden yola çıkılarak, yakın dönemlerde yapıldığı ve 19.yy ortalarında inşa edildiği düşünülmüştür.

Mülkiyeti şahsa ait olan han işlevini kaybettikten sonra zamanla terk edilmiştir. Günümüzde harap bir haldedir. Hanın kitabesi yoktur. Düz bir arazi üzerinde konumlanan han arsanın durumundan ve sokağın konumundan dolayı düzgün olmayan bir biçime sahiptir. Hanın giriş cephesi dışında çevresini binalar sarmıştır.

Halep'e giden eski İpekyolu'nun Antep'e giriş kısmı olan Uzun Çarşı üzerinde konumlanan hanın girişi cadde üzerinden olup kuzey cephesinde yer almaktadır. Kuzey cephede bulunan sivri kemerli açıklığa sahip kapıdan hana girilmektedir. Hanın giriş dehlizinin üstü diğer hanlardaki gibi tonoz örtülü değildir. Günümüzde ise cephesi saç levha ile kapatılmış girişin ön kısmı beşik çatı yapılmış geri kalan kısmın üstü ise açık bir haldedir. Üstü kapalı kısımdan sonra hanın sivri kemerli kapısı karşımıza gelmekte, kısa bir tonozun altından geçilmektedir.

İki katlı tek avlulu plan tipine sahip hanın kuzey ve doğu cephesinde mekanlar konumlanmış arsa sınırına göre kalan alanlar avluyu oluşturmuştur. Giriş dehlizi odaları iki kısma ayırmıştır. Giriş dehlizi ilk olarak "L'" biçiminde devam edip hanın batısındaki odaların önünde avluyu oluşturmaktadır. Küçük avlunun kuzeyinde iki oda bulunmaktadır. Bu odaların birisi giriş dehlizine diğeri önündeki avluya açılmaktadır. Bu odaların avluya bakan toplam beş penceresi vardır. Girişin batısındaki odanın giriş dehlizine bakan bir penceresi bulunmaktadır. Kapı ve pencereler basık kemerlidir. Altın'a göre (2015) odaların üzeri içten ahşap kirişli tavan, dıştan düz toprak dam ile örtülü iken özgün üst örtüsü kaldırılıp düz beton dam yapılmıştır. Damın üzeri tek yöne eğimli kırma çatı ile kapatılmıştır. Bu kısım tek katlı yapılmıştır. Günümüzde bu avlunun batısına yani kuzeybatıdaki odanın önüne sonradan bir oda daha yapılmıştır.

Giriş dehlizinin doğusunda ise iki oda mevcuttur. Bu odalar kapı ve pencereler ile giriş dehlizine açılmaktadır. Dehlizin sonundaki odadan ikinci yani büyük avluya iki pencere ile bağlantısı vardır. Odalar kare planlı ve çapraz tonoz ile örtülüdür. Dehlizin sonunda büyük avluya üzerinde merdivenin olduğu kemerli açıklıktan geçilerek ulaşılmaktadır. Merdiven girişin batısında bulunan avlunun güney cephesine yerleştirilmiş olup üst kata bu noktadan çıkılmaktadır. Merdiven köprü gibi iki bölümü bağlamaktadır. Ayrıca Altın'a (2015) göre merdivenin gelişi güzel bir yerde olması hanın ilk yapıldığında tek katlı olduğunun kanıtıdır.

Girişin doğusundaki avlunun güney ve batı cephesi çarpık olup duvar ile sınırlanmıştır. Kuzey ve doğu cephesinde "L" biçiminde iki katlı odalar yer almaktadır. Kuzey cephesinde girişteki odalar hariç dikdörtgen planlı beş oda bulunmaktadır. Doğuda ise dikdörtgen planlı iki oda ve bir eyvan mevcuttur. Hanın kuzey cephesinde doğuda yer alan iki oda önündeki eyvana açılmaktadır. Bu iki oda arasında bağlantı bulunmaktadır. Kuzeydeki ve doğudaki diğer odalar avluya açılmaktadır. Basık kemerli bir kapı ve pencereleri, üst kısımlarında ise tepe penceresi bulunmaktadır. Bu odalar sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Avlunun güney kısmına sonradan bir oda yapılmıştır. Bu odanın yanından hanla ilişkisi olduğu düşünülen konuta geçiş bulunmaktadır.

Küçük avlunun güneyinde başlayan merdiven ile üst kata çıkılmaktadır. Merdiven basamaklarında siyah-beyaz çift renk taş kullanılmıştır. Merdivenin dehlizin sonundaki geçidi kapatmaması için yapılan yarım kemerli köprüyü kesme taş ayaklar taşımaktadır. Merdiven üst katta avlunun kuzeyinde bulunan revağın batısındaki kemer gözüne bağlanmaktadır. Üst katta revak alt kat planına uygun "L'' biçiminde devam etmektedir ve kuzeyde dört, doğuda üç sivri kemer gözlüdür. Kemerler aralarda kare planlı ayaklar üzerine oturmaktadır. Ayakların kemer ile birleşim noktalarında alt kısmı dendan süslemeli; üst kısmı kaval ve düz silmeli başlıklar vardır. Başlıklar üç cepheli olup odalara bakan kısımda yoktur. Revağın üstü günümüzde beton ile örtülmüş olsa da ahşap kirişli düz dam olduğu içerden anlaşılmaktadır.

Üst katta kuzeyde yedi oda doğuda üç oda ve bir eyvan mevcuttur. Batıdan saymaya başladığımızda kuzey cephedeki beş oda revağa basık kemerli bir kapı ve pencere ile açılmaktadır. Sondaki iki oda önündeki eyvana açılmaktadır. Eyvanın kuzeybatısındaki oda bir kapı ve pencere ile eyvana bakmakta olup doğusunda olan odaya içerden bağlantılıdır. Bu eyvanın kuzeydoğusundaki odanın içinde merdiven bulunmakta olup dama çıkış sağlamaktadır. Kuzey cephesinin batısında ilk başta yer alan odanın ise girişe bakan penceresi vardır. Bu oda ve yanındaki oda kuzeye doğru çıkma yaptığı için diğer odalardan büyüktür. Doğu cephesinde yer alan odalarda aynı şekilde bir kapı ve pencere ile revağa açılmaktadır. Odaların hepsinde dolap nişi olup, sivri beşik tonozla örtülmüştür ve odalar birbirine benzemektedir. Eyvanın ise üstü beşik tonoz ile örtülüdür.

Yığma yapılan handa malzeme olarak kesme taş kullanılmıştır. Büyük avluya bakan odaların cephelerinde kapı ve pencere hizasına kadar sıralı siyah beyaz taş kullanılmıştır. Giriş kapısında da çift renk taş görülmektedir. Handa süsleme çift renk taş kullanımı ve revak ayak başlıkları dışında yoktur. Hanın çevresinde yapılar olduğu için cepheleri gözükmemektedir. Hanın girişinin batısındaki birimler beşik çatı, doğusundaki mekanlar ise düz dam ile örtülüdür. Hanın giriş cephesinin doğu ve batısında sokağa bakan dükkanlar vardır. Ancak han ile bir ilişkisi yoktur.

Han yapıldığı dönemde yolcu hanı olarak yapılmış zemin kattaki odalar depo, ticaret ve yazıhane olarak kullanılmıştır. Üst kattaki odalar ise konaklama amacına hizmet etmektedir. Han günümüzde depo olarak kullanılmakta olup, atıl ve bakımsız durumdadır. Şeker Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.15'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 15. Şeker Han Özellikleri

<table>
<tr><th colspan="5">GENEL BİLGİLER</th></tr>
<tr><td>BİNA ADI</td><td colspan="2">ŞEKER HAN</td><td>İL</td><td>GAZİANTEP</td></tr>
<tr><td>İLÇE</td><td colspan="2">ŞAHİNBEY</td><td>MAHALLE</td><td>KARATARLA</td></tr>
<tr><td>ADA</td><td colspan="2">558</td><td>PARSEL</td><td>42</td></tr>
<tr><td>YAPIM TARİHİ</td><td colspan="2">1850</td><td>DÖNEMİ</td><td>OSMANLI</td></tr>
<tr><td>MÜLKİYET</td><td colspan="2">ŞAHIS MALI</td><td>TESCİL DURUMU</td><td>TESCİLLİ</td></tr>
<tr><td>MAĞARA</td><td colspan="2">YOK</td><td>SABUNHANE</td><td>YOK</td></tr>
<tr><td>YAPIM AMACI</td><td colspan="4">YOLCU HANI</td></tr>
<tr><th colspan="5">YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER</th></tr>
<tr><td>AVLU</td><td>VAR</td><td>AVLU SAYISI</td><td colspan="2">TEK AVLU</td></tr>
<tr><td>KAT SAYISI</td><td>İKİ KATLI</td><td>YAPIM SİSTEMİ</td><td colspan="2">YIĞMA</td></tr>
<tr><td>MALZEME</td><td>TAŞ</td><td>ÇATI ÖRTÜSÜ</td><td colspan="2">DÜZ DAM ve BEŞİK ÇATI</td></tr>
<tr><th colspan="5">PLAN TİPİ</th></tr>
<tr><td colspan="5"> 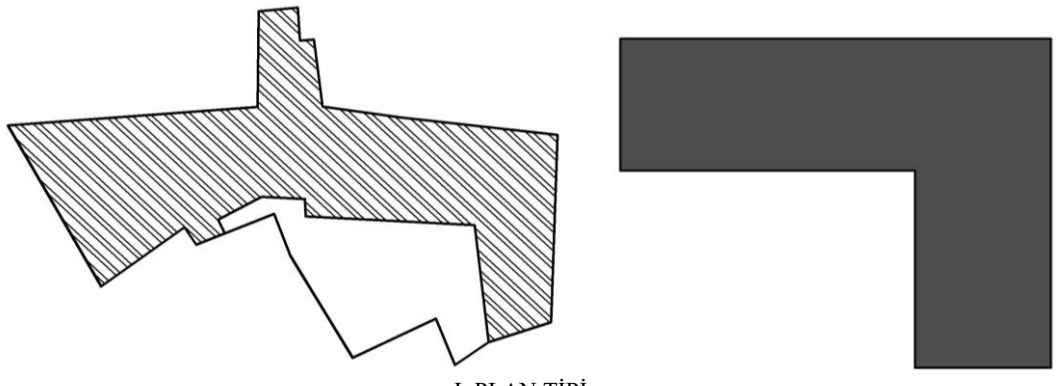
L PLAN TİPİ</td></tr>
<tr><th colspan="5">TAŞIYICI SİSTEM</th></tr>
</table>

3,5 x 4 metre
3,2 x 6 metre
2,6 x 5 metre
2,4 x 3,3 metre

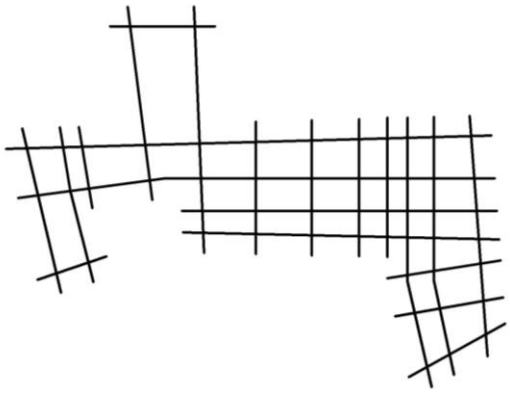

DÜŞEY SİRKÜLASYON			
MERDİVEN SAYISI	I TİPİ TEK MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	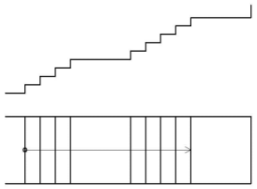

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Yapı harap durumda ve kullanılmamaktadır. Restorasyonu yapılmamıştır. Bozulmalar mevcuttur.

YAPI RESTORASYON ÖNCESİ HALİ

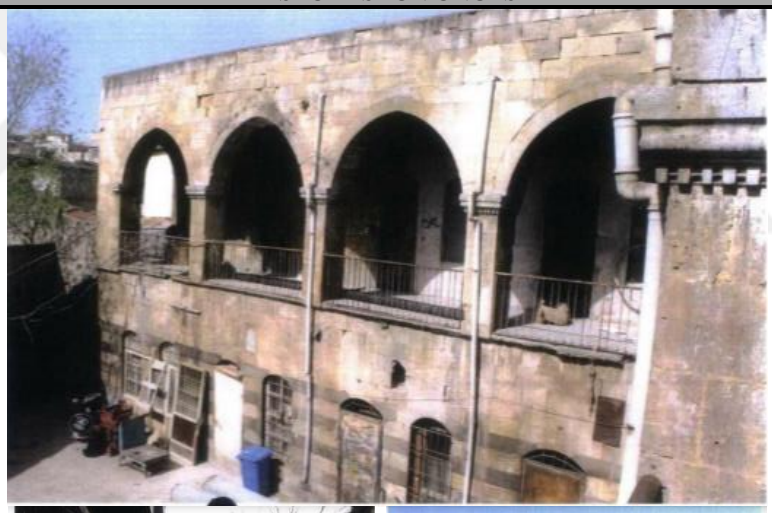

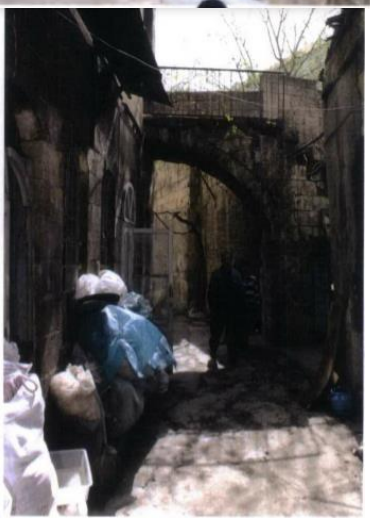

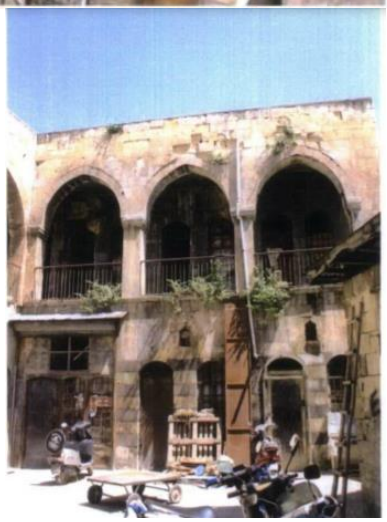

2013 Yılı Şeker Han (Gaziantep Koruma Kurulu, 2019)

2006 Yılı Şeker Han (Çam, 2006)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

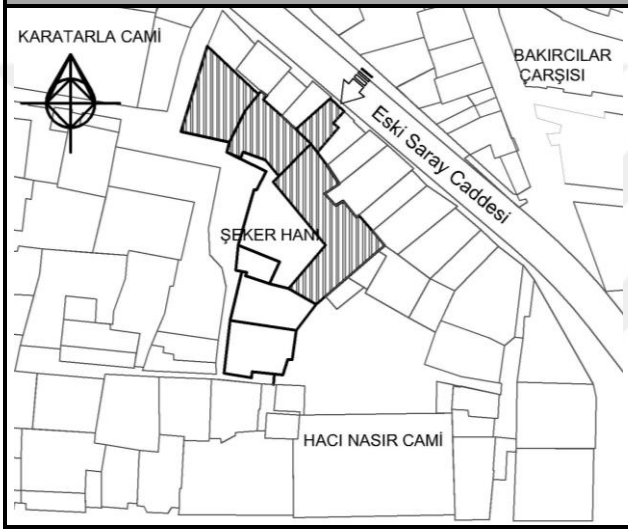

HANIN KUZEY CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (ÇEKÜL arşivinden, 2020)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLAN

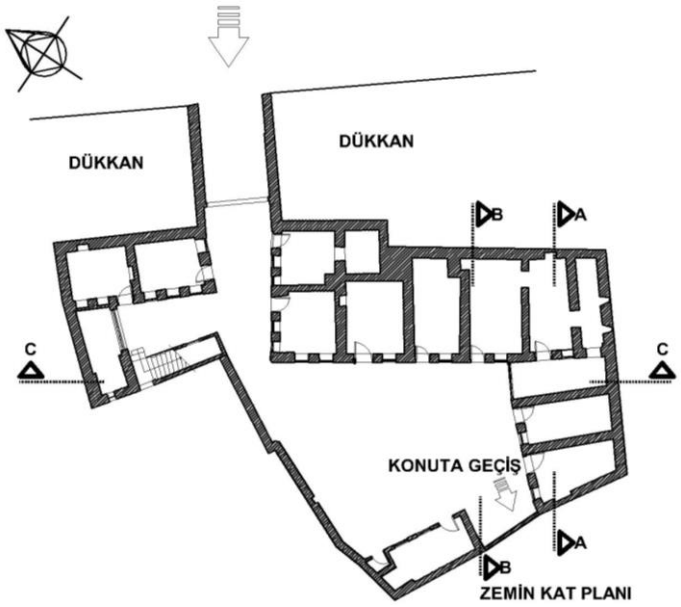

(Gamze Yazgan Maraş çizimlerinden, 2005)

1. KAT PLANI	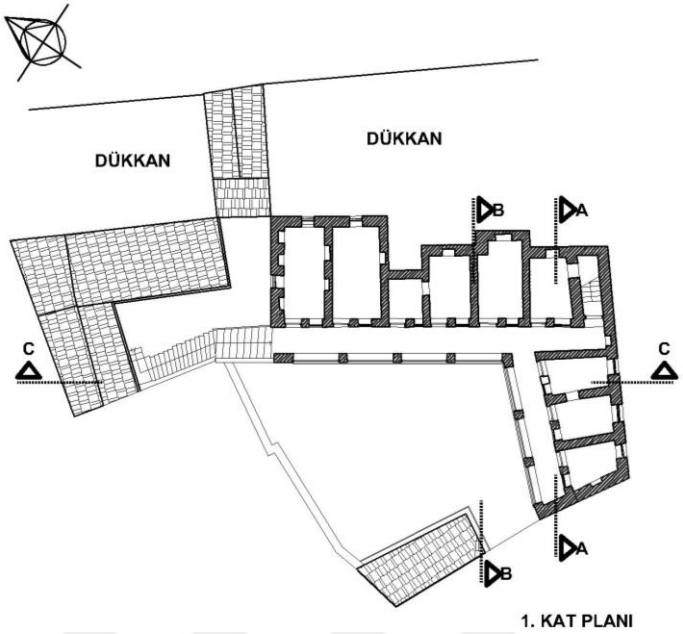 1. KAT PLANI (Gamze Yazgan Maraş çizimlerinden, 2005)
ÇATI PLANI	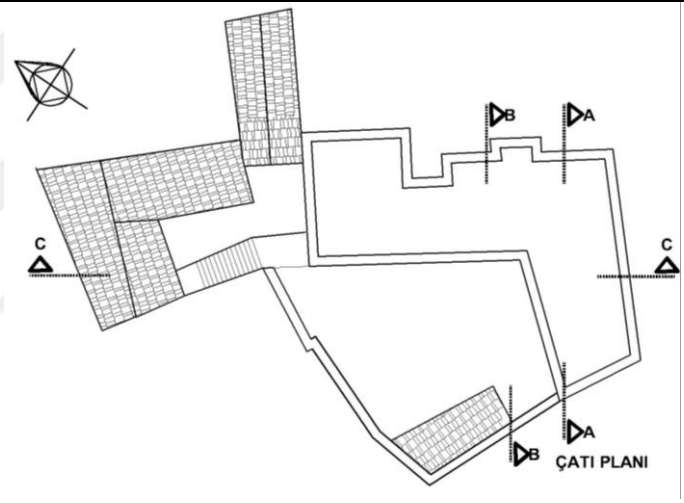 ÇATI PLANI (Gamze Yazgan Maraş çizimlerinden, 2005)
KESİT	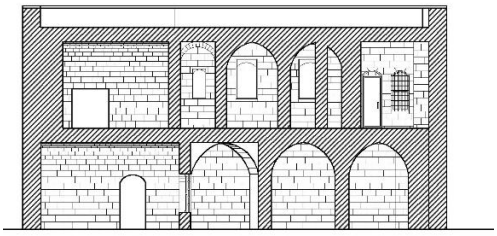 AA KESİTİ 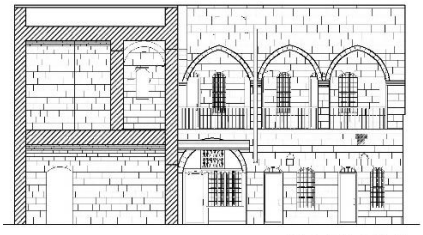 BB KESİTİ

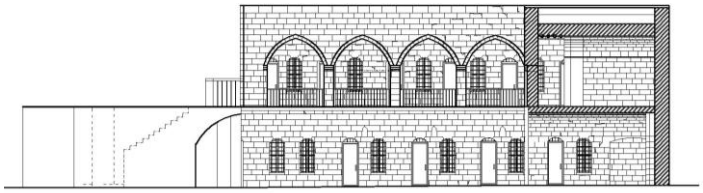

CC KESİTİ

(Gamze Yazgan Maraş çizimlerinden, 2005)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

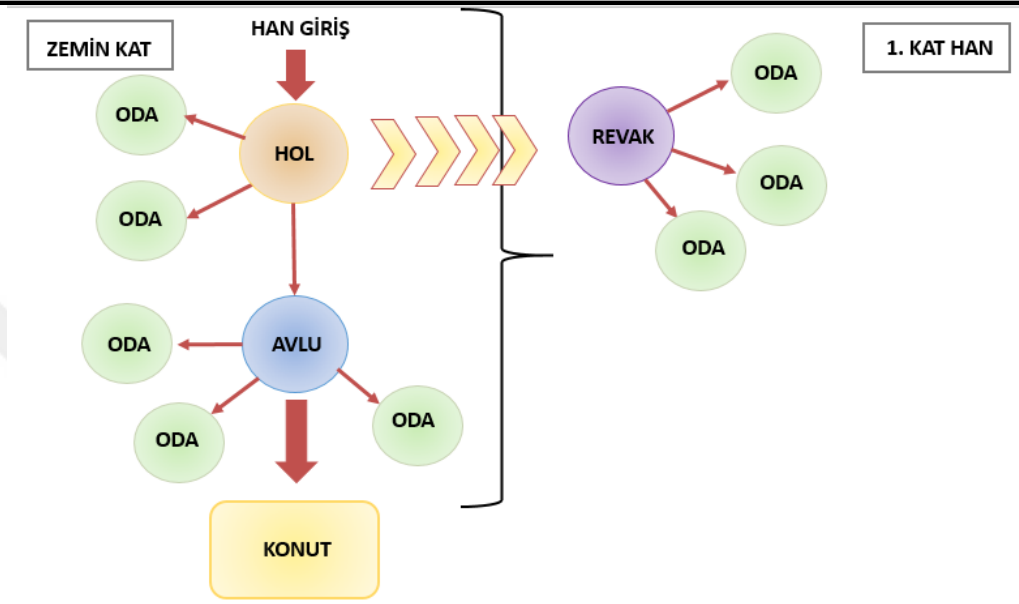

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU

ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA –TİCARET

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	AVLU TİCARET BİRİMLERİ DEPO GÖREVLİ ODASI	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI REVAK

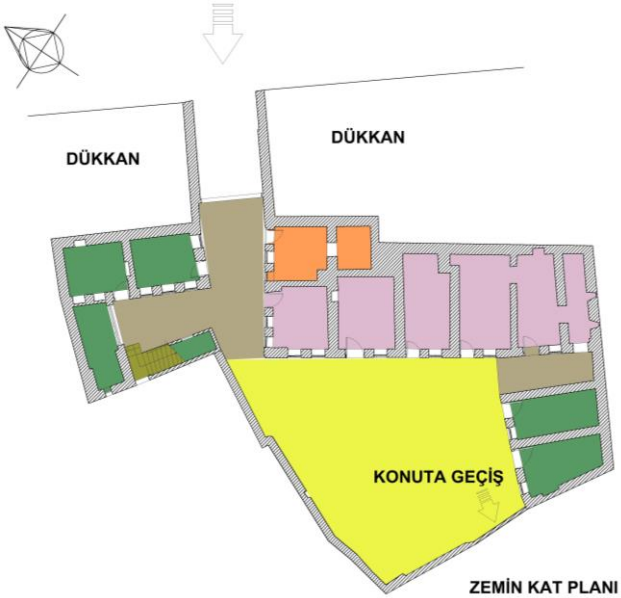

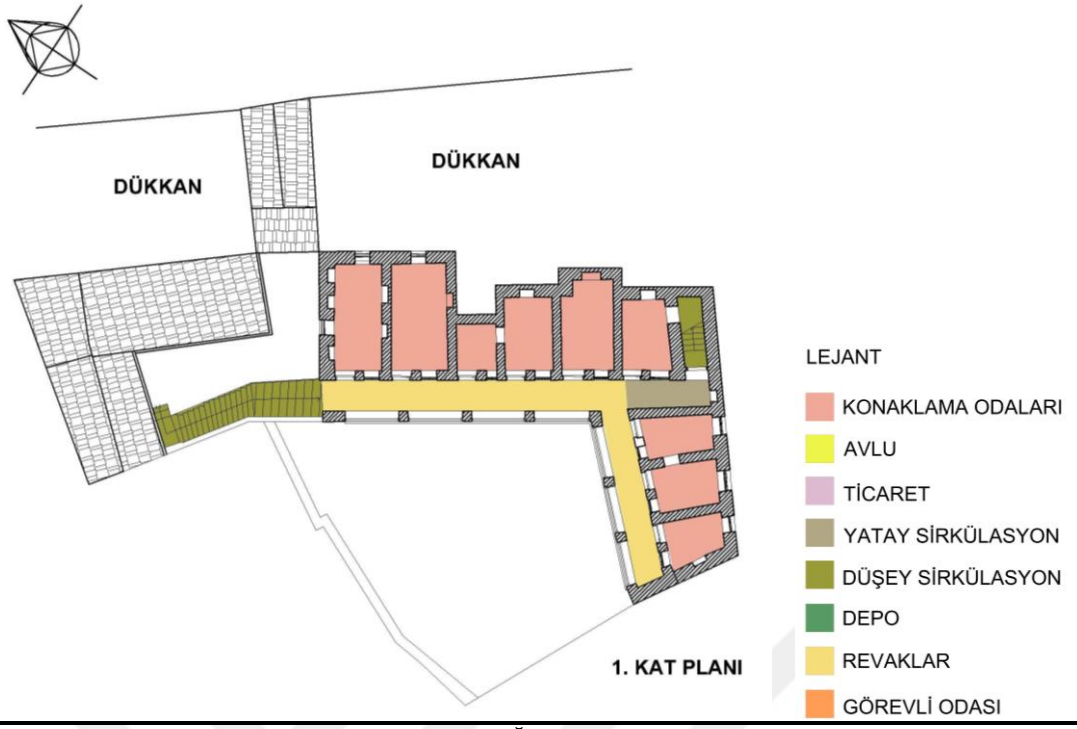

FOTOĞRAFLAR			
Geçmiş dönemlere ait fotoğraflarına ulaşılamamıştır.			
GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	DEPO		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	DEPO	**1. KAT**	DEPO

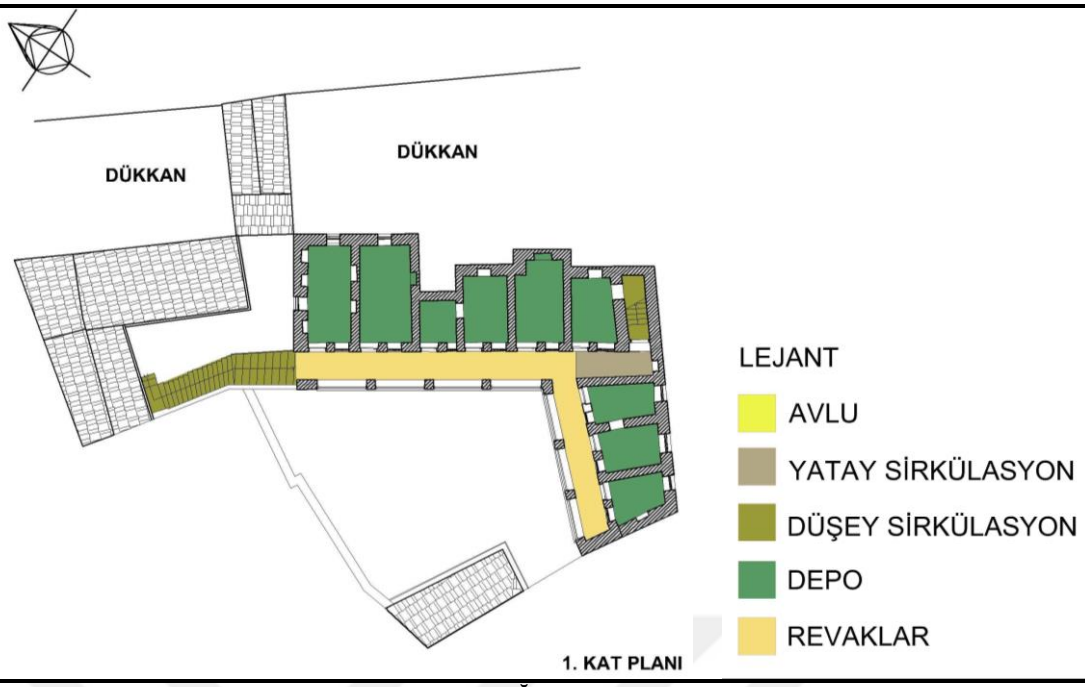

FOTOĞRAFLAR

(İrem Köse arşivinden, 2019)

2021 Yılı Şeker Han (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.14. Şire Han

Hanın kitabesine göre 1885-1886 tarihinde II. Abdulhamit Han döneminde Halep Valisi Cemil Bey'in emriyle kaymakam Rüstem Bey ve Belediye Reisi Mustafa Ağa tarafından ortaklaşa inşa edilmiştir (Çam, 2006). 19.yy da Antep'te han ve iş yeri büyük canlılık yaşandığı yeni ticaret merkezinin belediye caddesinde geliştiği görülmektedir. Şire Han bu bölgede yapılan ilk hanlardandır. Bölgede Gaziantep'in eski mezarlığı olup, Abdülhamit arşivindeki fotoğrafta hanın arkasındaki mezar taşları görülmektedir (Altın, 2015). Hanın kitabeye göre mimari Mimar Rıfat'tır. Ancak müze kayıtlarında ve Çam'ın (2006) belirttiğine göre Mimar Kirkor hanı inşa etmiştir. Buna göre Altın (2015) alt katını Mimar Rıfat'a üst katını Mimar Kirkor'un yaptığı belirtilmiştir. Hanın taş işleme ustası Ali Efendi oğlu Abbas olduğu Cemil Cahit Güzelbey tarafından belirtilmiştir (Çam, 2006). Yapının inşasında halkında desteği bulunmuştur. Abdulhamit arşivindeki 1890 tarihli fotoğrafında hanın doğu ve batı üst örtüsü bulunmamaktadır. Bundan yola çıkıldığında hanın yapımının 1891 yılında tamamlandığı belirtilmiştir (Altın, 2015). Hanın Belediye Hanı, Memleket Han ve Şire Han olmak üzere birkaç isimle anıldığı kaynaklarda belirtilmiştir.

Han mülkiyete şahısların elinde iken 1994 yılında elektrik kontağı çıkan yangın sonucunda hanın üst katı tahrip olmuştur. Hanın güney ve kuzey cephesinde dükkanlar revak ve odaların üst örtüsü yanmıştır. Daha sonra hanın mülkiyeti Büyükşehir Belediyesine geçmiş ve 2009-2013 yılında KUDEB tarafından restore edilmiştir (Altın, 2015). Han restorasyonla özgünlüğünü kaybetmiştir.

Hanın üç adet inşası içeren kitabesi vardır. Hanın üç girişinin üstünde birer tane bulunmaktadır. Hanın taç kapısının kemer sorgucuna yerleştirilmiş olan kitabelerin şairleri birbirinden farklıdır. Kuzey cephede kitabe ile diğerleri arasında bir sene fark vardır. Han güneye hafif meyilli bir arazi üzerinde konumlanmıştır. Hanın yol ve arazi durumundan dolayı bazı cepheleri çarpıktır. Tek avlulu iki katlı olan han kabaca dikdörtgen biçimdedir. Gaziantep'teki en büyük han olduğu belirtilmiştir. Hanın kuzey, doğu ve batı cephesinde olmak üzere üç girişi vardır. Hanın büyük olmasından dolayı giriş sayısının fazla olduğu düşünülmektedir. Üç girişte dikdörtgen biçiminde sivri beşik tonozla örtülü bir dehliz olup sağında ve solunda odalar ve üst kata çıkan merdiven bulunmaktadır. Kuzey cephedeki girişin doğu

batısında ikişer oda bulunmaktadır. Girişin güneydeki odaların girişe bakan üçer penceresi, doğudakinin ek olarak dehlize açılan bir kapısı bulunmaktadır. Bu oda doğusundaki oda ile içerden bağlantılıdır. Batıdaki odanın bir kapı ve avluya açılmaktadır. Bu odanın arkasında yeni giriş dehlizin kuzey ucunda olan odalar öndekilere göre daha küçüktür. Bu iki odanın dış cepheye bakan büyük sivri kemerli pencereleri vardır. Dehlizin kuzeybatısında kalan odanın üstü doğu batı yönünde diğer üç odanın üstü kuzey-güney yönünde sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Doğu batıda bulunan giriş dehlizlerinin kuzey cephesinde birer oda dehlize açılmaktadır. Dehlizin güneyinde ise merdiven bulunmaktadır. Bu girişler tali giriş niteliğindedir. Dehlizin yanında bulunan iki oda avluya açılmakta olup odaların dehlize bakan pencereleri vardır. Bu girişlerin kapı üzeri düz tavanla başlamış, sonrasında sivri beşik tonoz ile devam etmektedir. Yaklaşık 45 x 51,9 m'lik düzgün dikdörtgen geniş avluya açılmaktadır. Avlunun ortasına yanmadan önce bulunan birkaç basamakla inilen havuz mevcuttur.

Avlunun kuzey, doğu ve batı cephesinde odalar bulunmaktadır. Odalar basık kemerli kapı ve pencere ile avluya açılmaktadır. Odalar dikdörtgen planlı olup cephedeki büyüyüp küçülmelere göre boyutları değişmektedir. Kuzey cephedeki odaların üstü kuzey güney yönünde, doğu ve batı cephedeki odaların üstü doğu-batı yönünde sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Odaların avluya bakan kapı ve pencerelerinin üzerinde dikdörtgen çerçeveli ve kaş kemerli nişi olan tepe penceresi bulunmaktadır. Odaların içinde dolap nişi vardır. Hanın kuzey cephesinin batısındaki son oda önündeki eyvana açılmakta olup yanında yer alan iki oda arasında bağlantı bulunmaktadır. Cephenin doğu köşesinde yer alan iki oda kendi içinde bağlantılı olup yanlarında yer alan odalara geçiş vardır. Hanın doğu cephesinin güney köşesinde yer alan odalara geçiş vardır. Hanın doğu cephesinin güney köşesinde yer alan oda önündeki geçite kapı ve pencere ile açılmaktadır. Bu odanın kuzeyinde bulunan oda diğer odalara göre daha büyüktür. Bu odanın etrafında altı tane aynalı tonoz örtülü hela bulunmaktadır. Hanın batı cephesinin kuzey ucunda kuzeydeki odaların açıldığı eyvan vardır. Bu cephenin güney ucundaki oda kapı ve pencere ile önündeki eyvana açılmaktadır. Bu odanın kuzeyinde bulunan iki oda birbiriyle direk bağlantılı olup avluya açılan ayrı kapıları mevcuttur.

Hanın güney cephesinde avluya açılan 13 eyvan ve iki kollu üst kata çıkan bir merdiven bulunmaktadır. Beşik tonozlu olan eyvanların üstleri beşik tonoz ile örtülü olup ortadaki eyvanın doğu ve batısındaki iki odanın avluya bakan cephesi üst kata çıkan merdiven kapanmıştır. Bu odaların avluya bakan birer penceresi vardır. Cephenin tam ortasından, aynı zamanda cepheleri kapalı olan bu iki odanın arasındaki eyvandan hanın ahırına geçilmektedir. Ahırın girişine bakan iki odanın buraya açılan kapı ve penceresi vardır. Beşik tonoz örtülü eyvandan geçince doğu batı yönünde uzanan dikdörtgen planlı ahır iki sahınlı on yedi kemer gözünden meydana gelmiştir. Sahınlar ortada ve güney cephesinde sıralı olan ayaklardan atılan doğu batı yönünde sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Güney cephede bulunan ayakların arasında nişler oluşturulmuştur. Ahır güney cephesinde mazgal pencereler, doğu batı da iki başlık kemerli pencereyle aydınlatmaktadır.

Hanın üst katına avlunun dört cephesinin orta noktalarında bulunan merdiven ile ulaşılmaktadır. Kuzey, doğu ve batı cephesinde bulunan revaklara açılmaktadır. Kuzey cephesindeki merdiven avluya bakan odaların cephesinde iki kollu olarak yerleşmiş üst katta kuzey cephedeki odalara ulaşılan geçiş koridorunsa açılmaktadır. Bu merdivenin basamaklarında siyah renkli taş kullanılmıştır. Hanın kuzey, doğu ve batı cephesi U biçiminde revaklarla çevrilidir. Revak kemerleri sivri formlu olup ayakları kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerde L aralarda dikdörtgen kesitlidir. Kuzeyde 14, doğu ve batıda 15 kemer açıklığı vardır. Revakların üzeri, ahşap kirişli düz tavan ile örtülmüştür.

Üst kattaki odalar dikdörtgen planlı olup, revaklara basık kemerli kapı pencere ile açılmaktadır. Odaların dışarıya bakan pencereleri bulunmaktadır. Doğu ve batıdaki odalar doğu batı yönünde sivri beşik tonoz ile kuzey ve güneydeki odalar ahşap kirişli düz tavan ile örtülmüştür.

Hanın üstü dıştan kırma çatı ile kapatılmıştır. Odaların içinde dolap nişi bulunmaktadır. Hanın kuzey cephesinde 14 oda bir eyvan, doğu cephesinde on altı oda ve eyvan, batı cephesinde 17 oda bulunmaktadır. Bu üç cephede merdivenin yanındaki odalar diğerine göre daha büyüktür.

Hanın güney cephesi, ahırın üzerinde yer almış olup planlaması diğer üç cepheden farklıdır. Bu bölümde 29 oda bulunmaktadır. Güney cephedeki odalara doğu ve batı

cephedeki revakların devamından ve cephenin ortasında bulunan avludan ulaşılan merdivenin sonundaki geçitten ulaşılmaktadır. Odaların 12 tanesi avluya bakmakta olup bir kapı ve pencere ile odaların güneyinde bulunan koridora açılmaktadır. Koridorun diğer tarafında güney cephesine bakan 17 oda yerleştirilmiştir. Bu odalar da kuzeyinde bulunan koridora bir kapı ve pencere ile açılmaktadır. Bu kısmında kuzeydeki odaların avluya bakan, güneydeki odaların ise sokağa bakan pencereleri bulunmaktadır.

Yığma yapım tekniği kullanılan han beyaz renkli kesme taştan yapılmıştır. Cephelerde süsleme taç kapıda yapılmıştır. Hanın cephelerinde pencereler ve en çok ön plana çıkan üç cephede yer alan taç kapı bulunmaktadır. Bu kapılar cephelere abidevi bir görüntü katmıştır. Kuzeydeki taç kapı daha anıtsaldır. Bu cephede eski fotoğraflarda görüldüğü üzere dükkânlar bulunmaktadır. Bu dükkânlar yangından sonra günümüze ulaşmamıştır. Bu dükkânlar cephede boydan boya yer almış olup, cephenin doğusunda bulunan belediye binası olarak bilinen yapının alt katının dükkanlar olduğu düşünülmektedir (Altın, 2015). Bu cephede alt kattaki odaların pencereleri mazgal biçiminde dükkânların üstünde yer almaktadır. Fotoğraflara bakıldığında bu cephedeki üst kat pencereleri özgün değildir. Üst kattaki pencereler üstte küçük bir biçimdedir. Günümüzde alt katta on üst katta 20 pencere vardır. Cephede taç kapı, yanında sivri ve üstünde basık kemerli pencerelerle bütünlük göstermektedir. Yuvarlak kemerli niş içinde aynı formda giriş açıklığına sahip olan taç kapının kemerlerinin ikisi de kilit taşı sorguçludur. Kapının pervazları ile kemer taşları arasında silme yer almaktadır. Nişin kemer köşelikleri, kabartmalı olarak dışa taşmıştır. Nişin kemer sorgucu üzerinde kitabe yer almaktadır. Nişin pervazlarında boydan boya pilastırlar vardır (Altın, 2015).

Batı cephesinde bulunan taç kapının yuvarlak kemerli giriş açıklığı, kemerli niş içerisindedir. Kemerlerin köşelikleri kabartılmıştır. Nişin ve giriş açıklığının üzengi taşı altında, düz silme vardır. Bu silmelerin üzerinde yukarı doğru uzanan pilastırlar bulunmaktadır. Pilastırlar iki parçaya bölünmüştür. Girişteki sorgucun üzerinde kitabe vardır. Kitabe oval ve dikdörtgen çerçeveli olmak üzere iki parçalıdır. Kitabenin yanında basık kemerli pencere vardır. Bu cephede taç kapının kuzeyinde dokuz, üzerinde iki, güneyinde 13 pencere yer almaktadır. Hanın güney cephesi de ahır olduğundan durağandır. Ahırın olduğu bölümde dört küçük pencere, üst katta 33

pencere bulunmaktadır. Doğu cephesinde yer alan taç kapı diğerlerinden farklı olarak sivri kemerli giriş açıklığı ve nişe sahiptir. Nişin alt kısmında kare planlı oturma şekilleri vardır. Giriş açıklığının kemer alnında süslemeler olup, üç sıra kabartma geometrik ve bitkisel tarzda motif bulunmaktadır. Taç kapı üzerinde dikdörtgen niş içerisinde bulunan pencerelerin arasında kitabe ve dini ibare mevcuttur. Zemin katındaki pencereleri mazgal biçiminde, üst katta kapı üstünde iki, kuzeyinde on güneyinde on iki pencere bulunmaktadır.

Han konaklama ve ticaret amaçlı yapılmış yolcu hanıdır. Zemin katta girişe bakan odalar görevli odası, avluya bakan odalar dükkan, depo ve yazıhane, güneyindeki uzun dikdörtgen mekan ahır, hanın köşedeki odalar yük indirme tartı, güneydoğu köşedeki oda wc olarak kullanılmıştır. Üst kattaki odalar konaklama amaçlı işlevlendirilmiştir. Han daha sonra sırayla hapishane, askeri kışla olarak kullanılmıştır. Bu işlevlerden sonra şire ticaretinin yapıldığı hanın kuzeydoğu ucundaki yapı belediye binası olarak kullanılmıştır. İşhanı olarak kullanılmaya devam eden hanın öndeki binası daha sonra itfaiye olarak işlevlendirilmiştir. Han restore edildikten sonra günümüzde otel amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Yapının restorasyonunda ciddi değişiklikler yapılmıştır. Büyük bir otele dönüşen hanın projesini incelediğimizde hanın kuzey girişinde resepsiyonu vardır. Resepsiyonun arkasında idari birimler yerleşmiştir. Hanın merdivenleri küçük ve dar olduğu için hana iki yeni asansör ve merdiven eklenmiştir. Uygulama sırasında güneybatıda planlan merdiven ve asansör yapılmamıştır. Avlunun kuzeydoğusuna asansör ve merdiven yapılmıştır. Avlu ikiye bölünmüş ve girişin olduğu kuzey kısım camekân ve giydirme cephe ile kapatılmıştır. Avlunun doğu ve batı cephesine yerleştirilen konaklama odalarının bağlantısı için kapalı koridorlar eklenmiş, üst kattaki revakların önünü kapatacak şekilde çatıya kadar kuzey cephesindeki gibi giydirme cephe ile kapatılmıştır. Avlunun kuzeyde kapalı olan kısmı lobby olarak düzenlenmiştir. Zemin katta doğu, batı ve kuzey cephesinin iki ucunda bulunan odalar konaklama amaçlı hizmet vermektedir. Odaların cepheye bakan kısımları banyo şeklinde kapatılmıştır. Odanın kalan kısmı konaklama işlevine göre düzenlenmiştir. Hanın güneyinde yer alan ahır ve eyvanlar otelin restoran kısmı olarak planlanmıştır. Ancak uygulamada daha fazla oda ihtiyacı olduğundan dolayı bu kısım odalara bölünerek değiştirilmiştir. Girişin batısında kapatılan avlunun bir

kısmına alt kata inen merdiven doğusuna üst kata çıkan merdiven ve tüm katlara hizmet eden asansör eklenmiştir. Hanın avlusunun bulunduğu kısmın alt kotlarına projeye göre üç kat bodrum planlanmıştır. Uygulamada üçüncü kat yapılmamıştır. -1. bodrum kat ara kat olarak yapılmış, Bu katta -2. bodrum katta yer alan balo salonunu kat boşluğu ve kahvaltı salonu bulunmaktadır. Planın batısında tesisat odası, doğusunda hana eklenen diğer asansör inmektedir. -2. katta balo salonu, mutfak ve wc yer almaktadır. Bu katta planın batısından kütlenin dışına doğru açılan bir tünel bulunmaktadır. Bu tünel Şire Hanın batısında bulunan Yemiş Han'ın avlusuna ve ek binasına açılmaktadır. Şire Han ve Yemiş Han restorasyon projeleri birlikte tasarlanmış olup, otel ve restoran kompleksi tasarlanmıştır. Tünelin devamında Şire Hanın yapı sınırının dışına taşacak şekilde otelin hizmet birimleri konumlandırılmış, hanın baktığı caddeden bu bölüme araçla ulaşılan rampayla inilen servis girişi bulunmaktadır. Projede -3.kat spa merkezi olarak planlamış ancak uygulanmamıştır. Hanın ikinci katına girişin doğusunda bulunan sonradan yapılan asma merdiven ve asansörle ulaşılmaktadır. Bu kısım alta kattan devam eden giydirme cepheyle kapatılmıştır. Bu kattaki odalar konaklama amaçlı düzenlenmiştir. Mekânlar bu katta küçüldüğü için odalara banyoya yer kalmamıştır. Konaklama odaları arasında bulunan bir oda ikiye bölünerek yarısı bir yöndeki odaya hizmet eden, diğer yarısı öbür yöndeki odaya hizmet eden ortada sırt sırta banyolar çözülmüştür. Üst katta hanın kuzeydoğusunda bulunan eyvandan hanın kuzey cephesinde bulunan ek binaya geçiş bulunmaktadır. Bu odalar misafirlerin kullanacağı toplantı odalarına dönüştürülmüştür. Ek binanın kuzeyindeki merdiven ile alt kata inilip, sokağa çıkılabilmektedir. Ek binanın zemin katındaki birimler sokağa açılan ticaret birimleri olarak düzenlenmiştir. Ek binanın doğu ve batısındaki girişlerden karşılıklı yer alan ticaret mekânlarına ulaşılmaktadır. Şire Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.16'da detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 16. Şire Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	ŞİRE HAN(BELDE-BELEDİYE-MEMLEKET-ŞIRA)	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	İSMETPAŞA
ADA	879	**PARSEL**	17
YAPIM TARİHİ	1885-1886	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	YOK	**SABUNHANE**	YOK

YAPIM AMACI	YOLCU-İŞ HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	TEK AVLU
KAT SAYISI	2 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KİREMİT KIRMA ÇATI

PLAN TİPİ

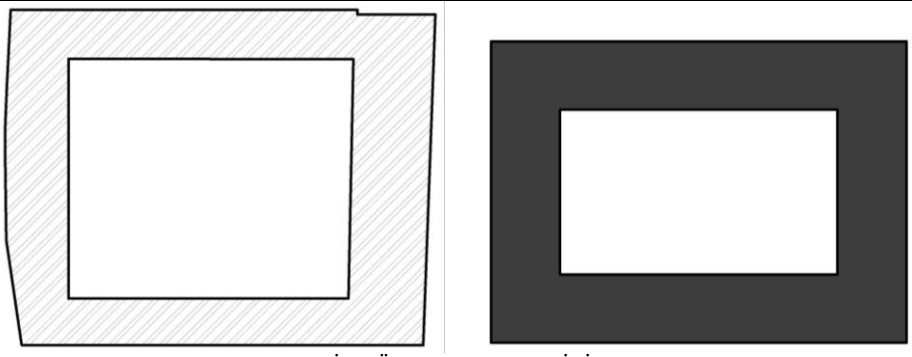

DİKDÖRTGEN PLAN TİPİ

TAŞIYICI SİSTEM

2,4 x 8,8 metre
2,4 x 6,7 metre
2,5 x 4 metre
7,5 x 50 metre
2,7 x 3,5 metre
3,6 x 3,7 metre

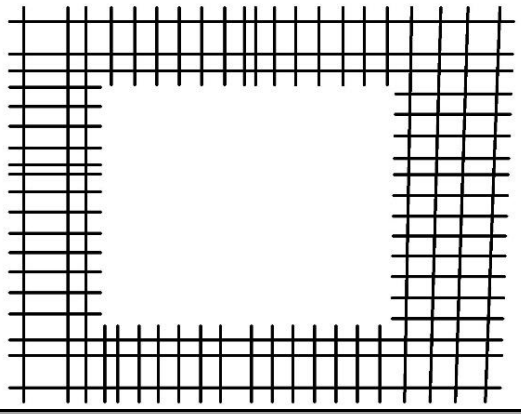

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	L TİPİ ve I TİPİ 5 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	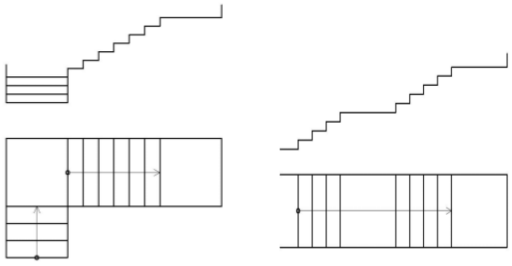

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Yapı 1994 yılında geçirdiği yangın sonrası üst katlar, çatı kısmı ve dükkânlar ağır tahrip olmuştur. Yapının restorasyon öncesi durumu aşağıda verilmiştir. Restorasyon sonrası yapı özgünlüğünü yitirmiştir. Otel olarak işlevlendirilen yapıda ciddi değişiklikler yapılmış ve avlunun altına 2 kat bodrum inilmiştir.

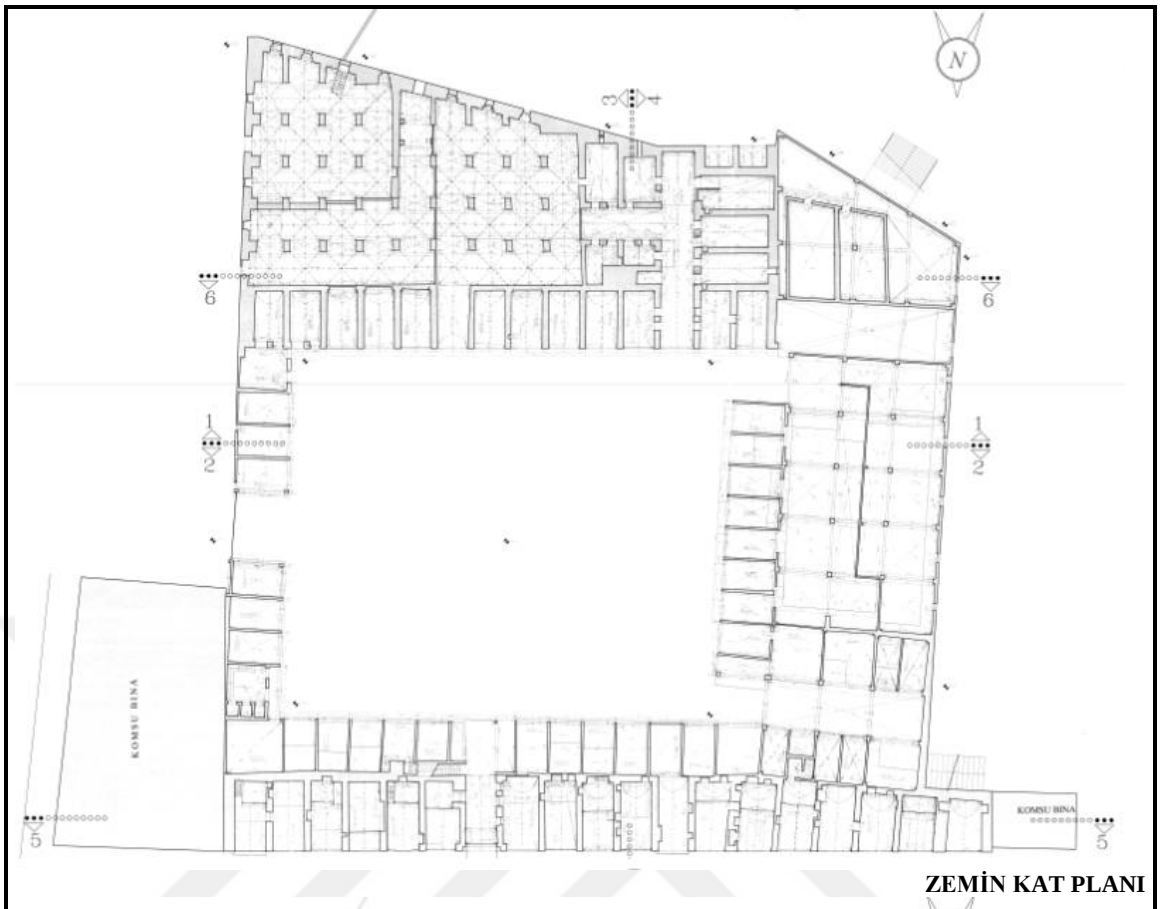

ZEMİN KAT PLANI

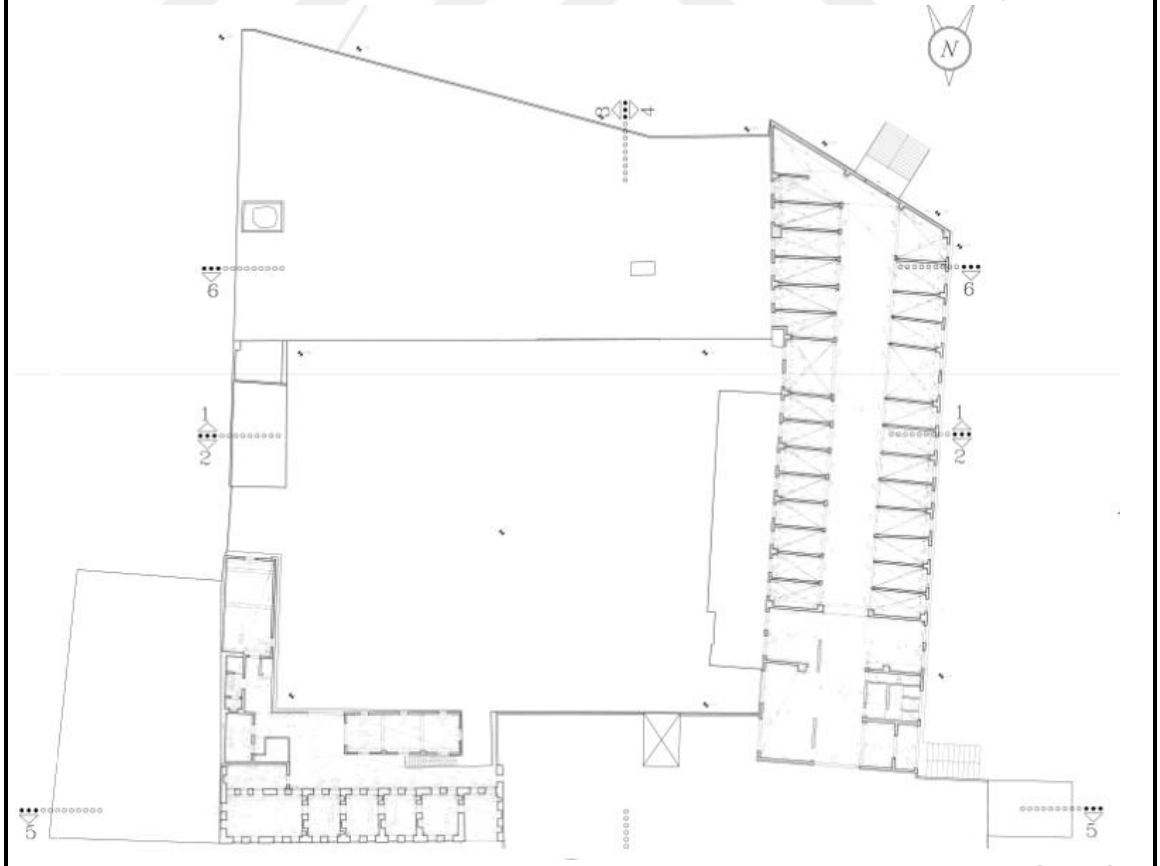

1. KAT PLANI

(Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden, 2002)

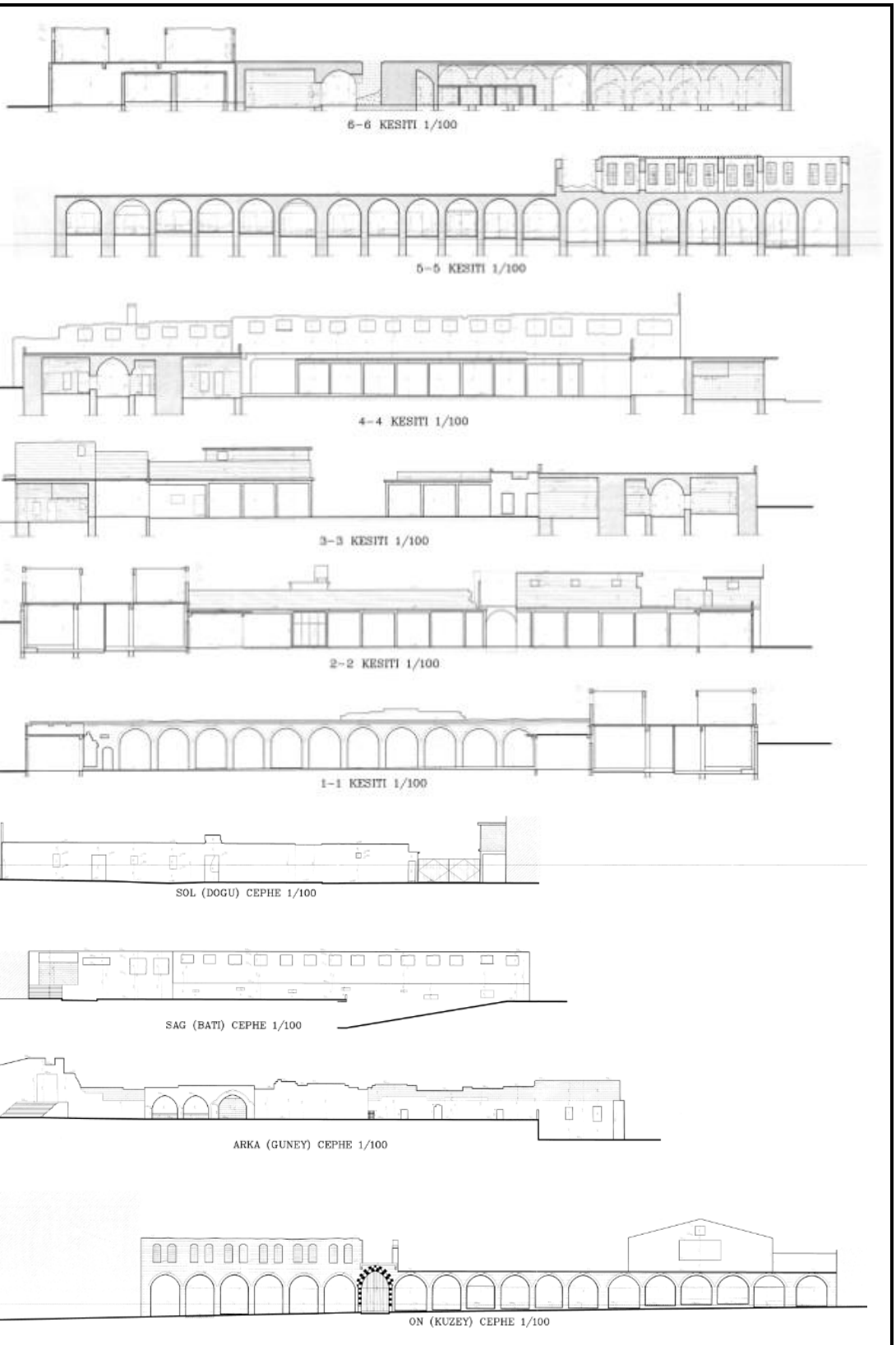

(Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden, 2002)

YAPI RESTORASYON ÖNCESİ HALİ

1997 Yılı Şire Han (Gaziantep Koruma Kurulu,1997)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

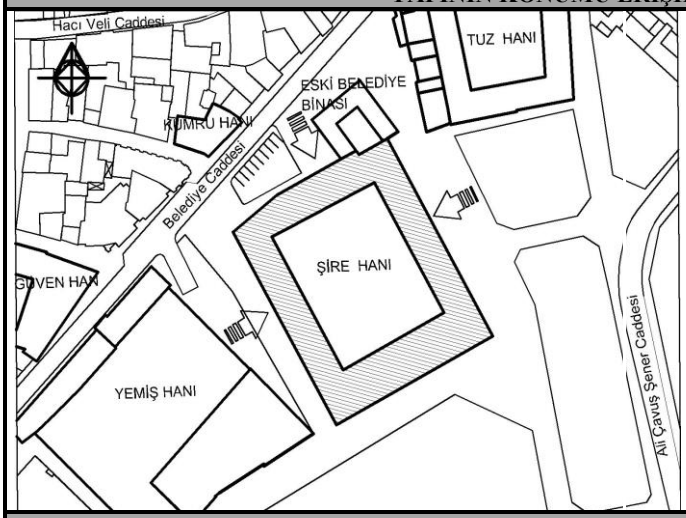

HANIN KUZEY, DOĞU VE BATI CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (ÇEKÜL, 2020)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI	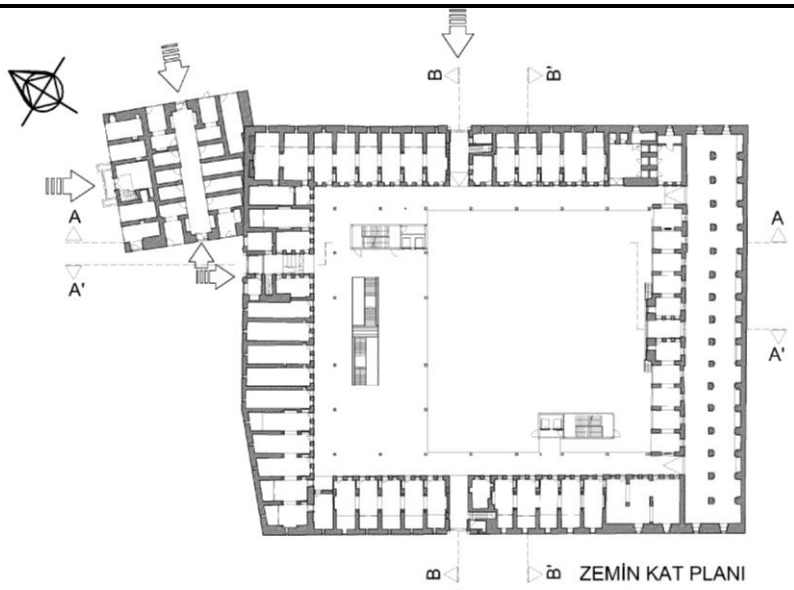
1. KAT PLANI	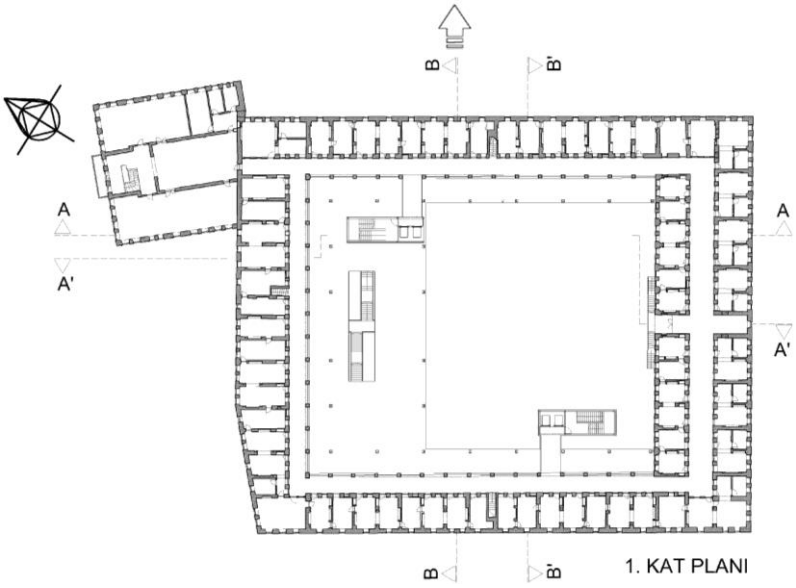
BODRUM KAT PLANI (PROJE TAM ANLAMIYLA UYGULANMAMIŞTIR. -3. BODRUM KAT YAPILMAMIŞTIR. AVLUYA EKLENENEN GÜNEYDEKİ MERDİVEN ÜST KATLARA ÇIKMAMAKTADIR.)	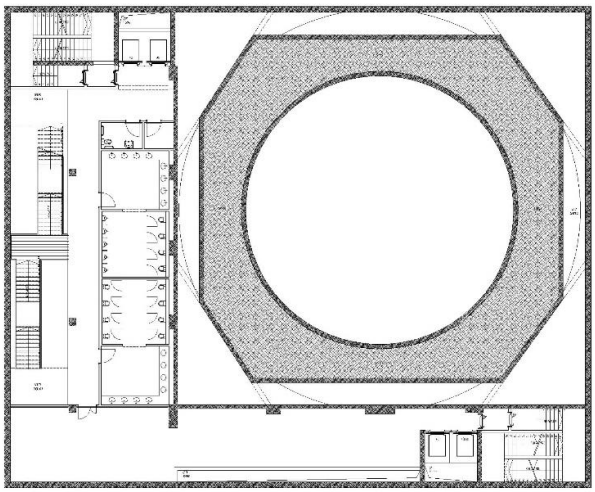 1.BODRUM KAT PLANI (Serdar Polat arşivinden, Öztan İnşaat, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2009)

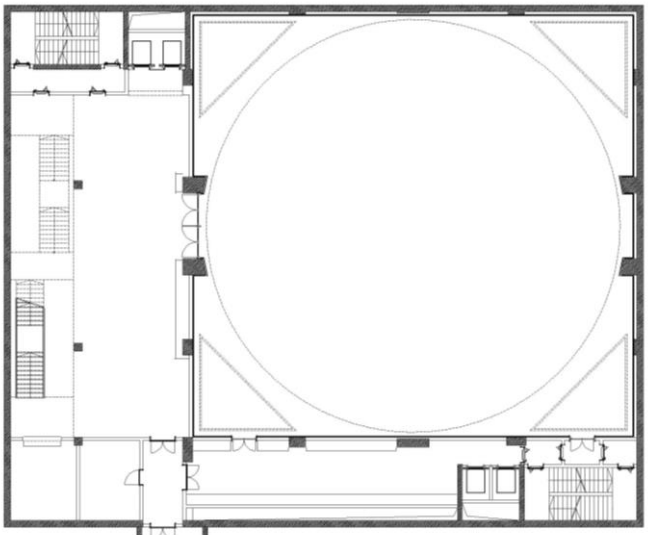

2.BODRUM KAT PLANI

YEMİŞ HAN BODRUMUNA BAĞLANTI

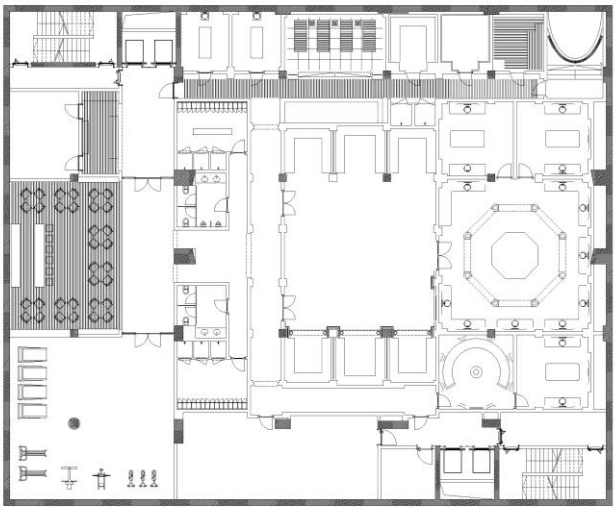

3.BODRUM KAT PLANI

(Serdar Polat arşivinden, Öztan İnşaat, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2009)

ÇATI PLANI

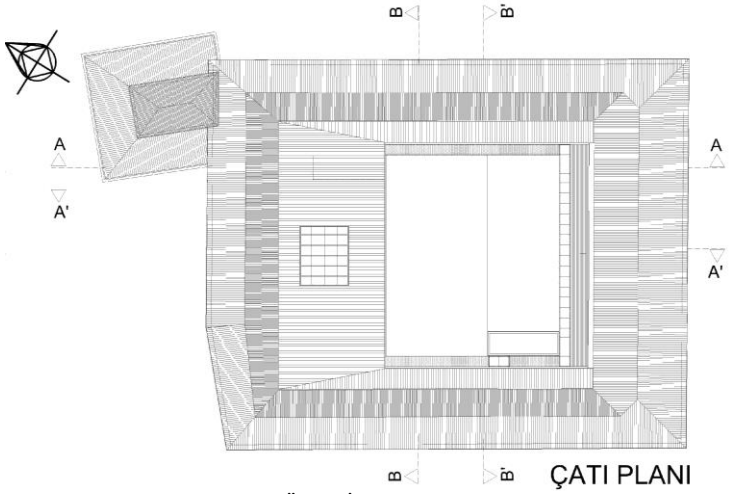

ÇATI PLANI

(Serdar Polat arşivinden, Öztan İnşaat, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2009)

KESİT	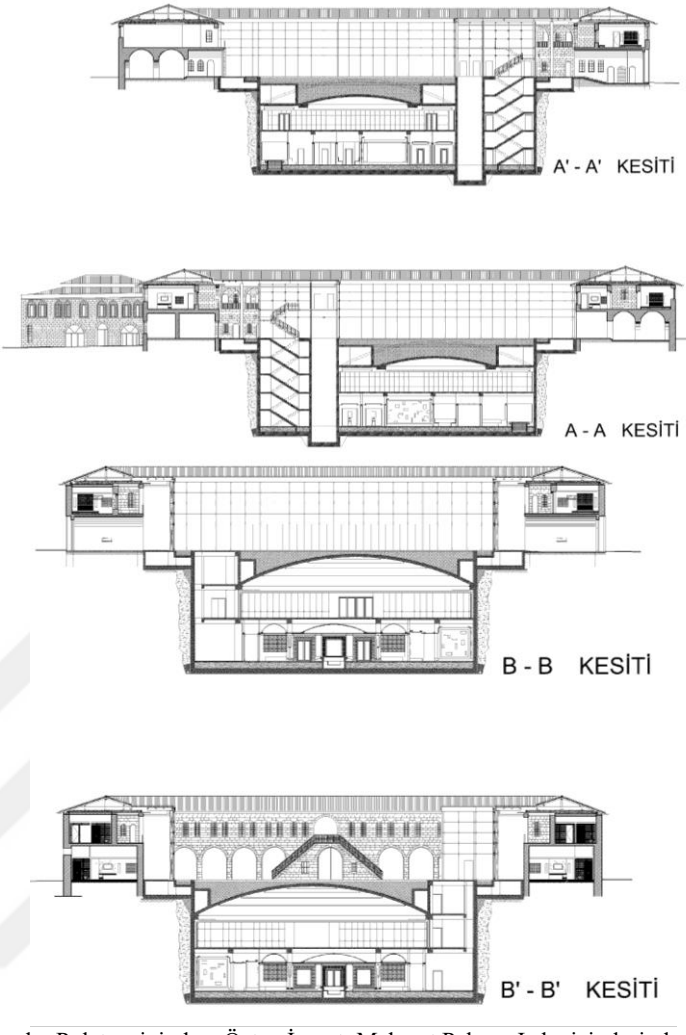

(Serdar Polat arşivinden, Öztan İnşaat, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2009)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

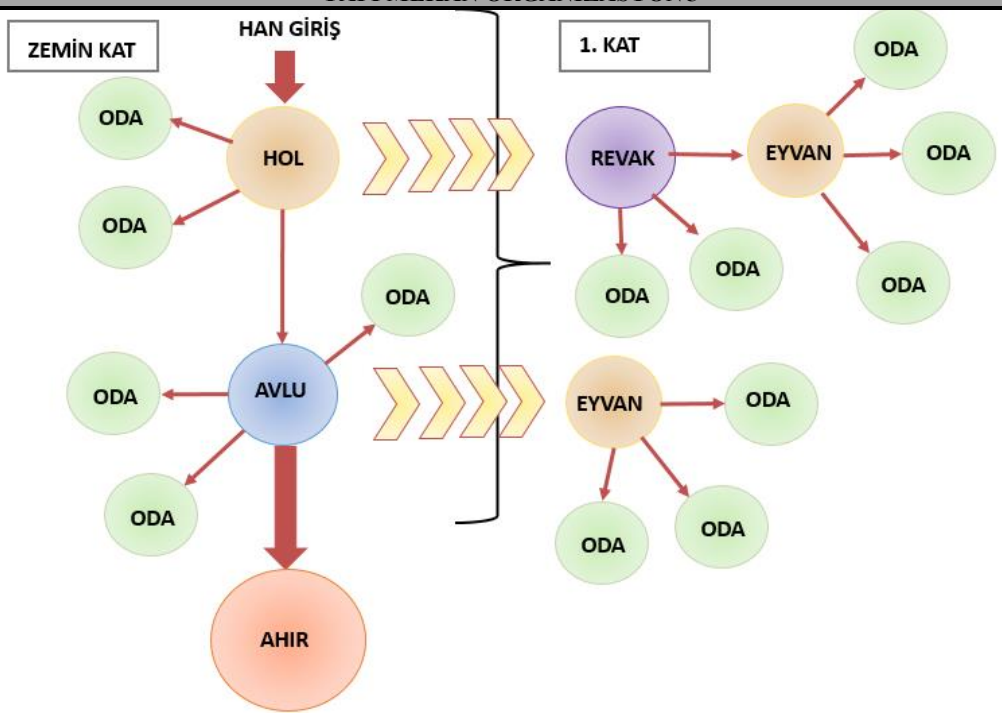

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU			
ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – TİCARET		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	AVLU DEVE AHIRLARI TİCARET BİRİMLERİ YÜK ODALARI DEPO GÖREVLİ ODASI WC	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI REVAK

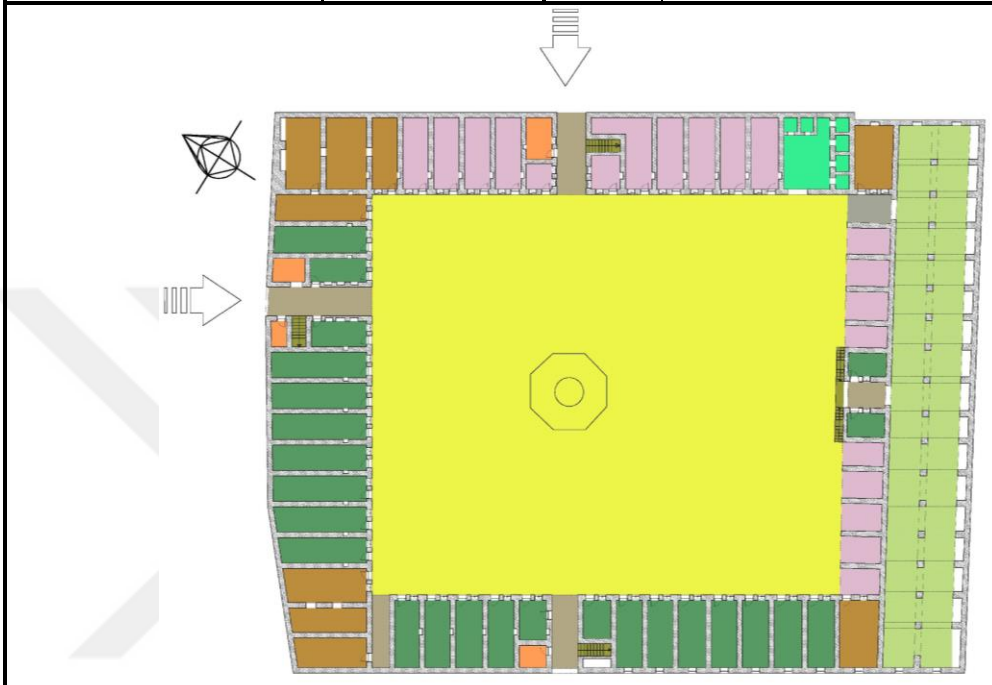

ZEMİN KAT PLANI

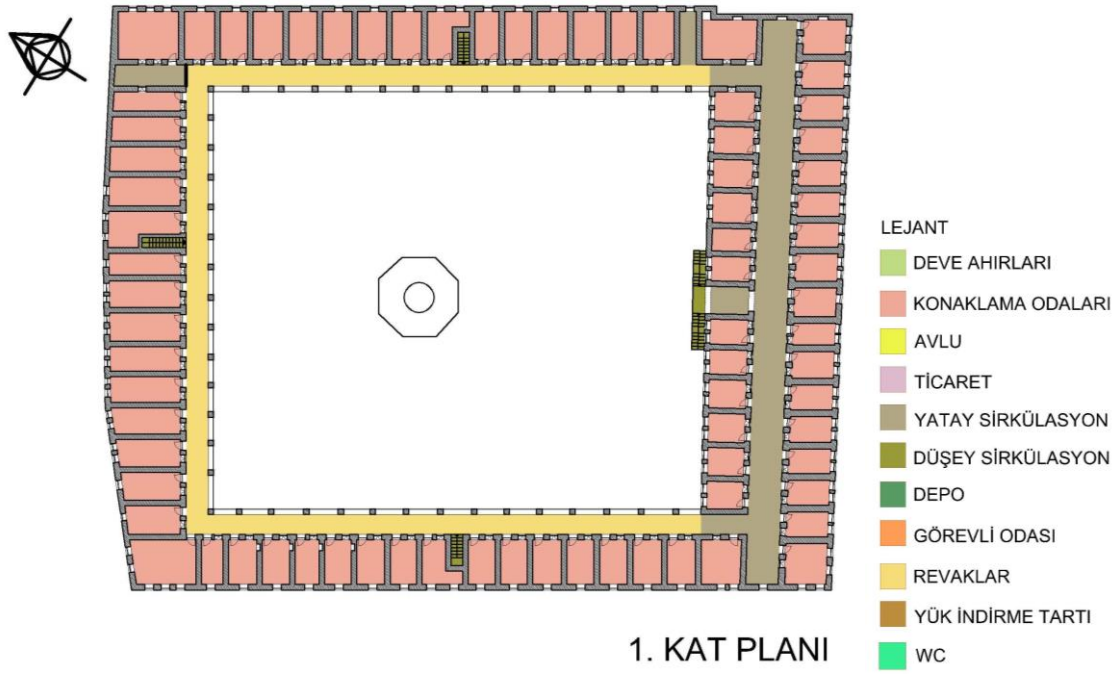

1. KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

1895 Yılı Şire Han (Asım Mıhçıoğlu Arşivinden, 2020)

İKİNCİ KULLANIM	HAPİSHANE
ÜÇÜNCÜ KULLANIM	ASKERİ KIŞLA
DÖRDÜNCÜ KULLANIM	TİCARET - BELEDİYE HİZMET BİNASI

FOTOĞRAFLAR

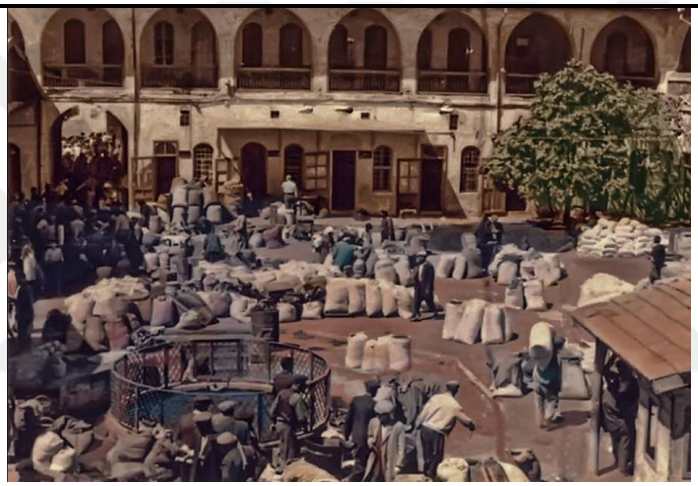

1960 Yılı Şire Han (Asım Mıhçıoğlu Arşivinden, 2020)

BEŞİNCİ KULLANIM	İŞ HANI - İTFAİYE BİNASI

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	İŞ YERİ	**1. KAT**	AMBAR

FOTOĞRAFLAR

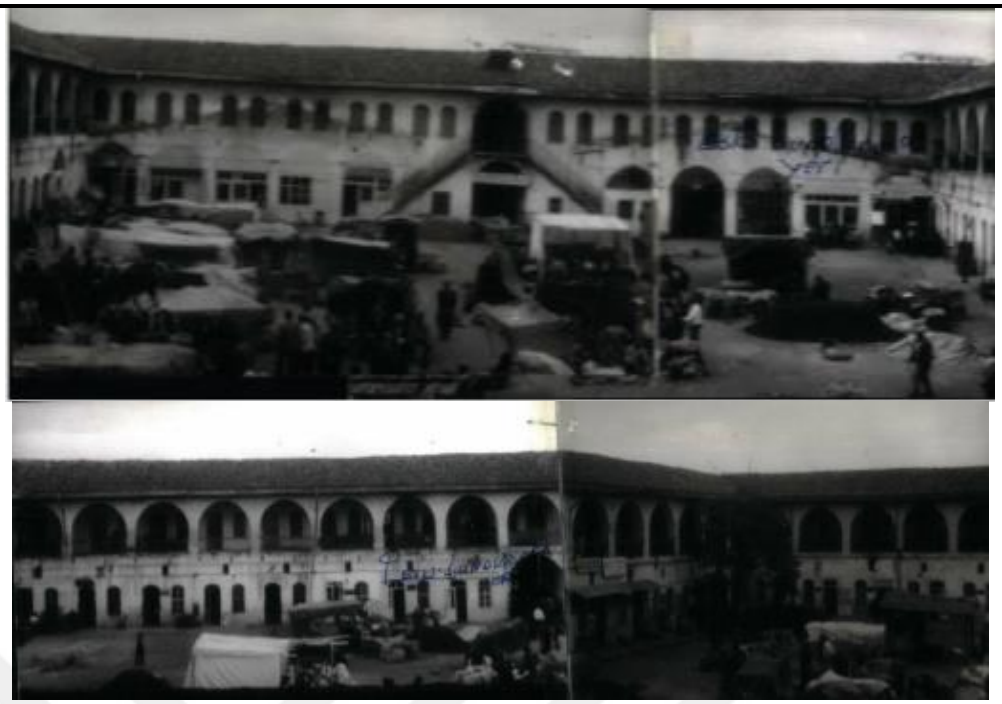

1968 Yılı Şire Han (Gaziantep Koruma Kurulu, 2019)

GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	OTEL

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	**HAN** GÖREVLİ ODASI RESTORAN KONAKLAMA AVLU YÖNETİM RESEPSİYON MUTFAK LOBBY **EK BİNA** TİCARET	**1. KAT**	**HAN** KONAKLAMA DEPO TOPLANTI ODASI WC **EK BİNA** KONAKLAMA DEPO	**BODRUM KAT**	**HAN** DEPO-WC RESTORAN RESEPSİYON LOBBY MUTFAK ÇOK AMAÇLI SALON TESİSAT FİTNES HAMAM MASAJ SAUNA

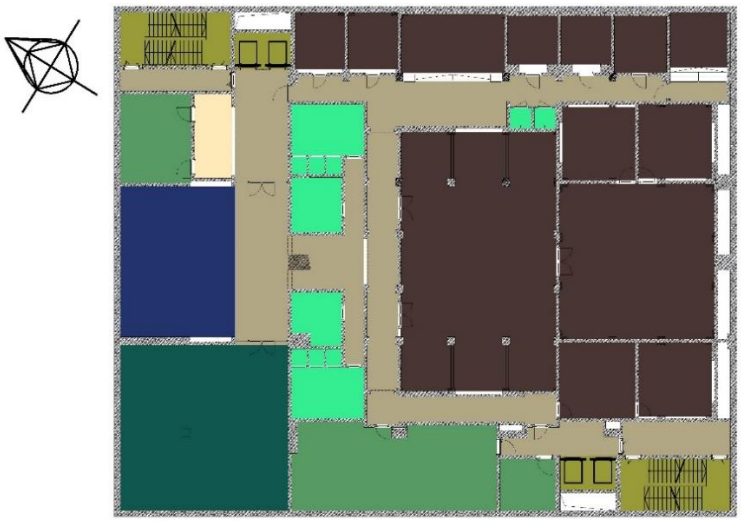

-3 BODRUM KAT PLANI

BU KAT YAPILMAMIŞTIR. SADECE PROJE OLARAK KALMIŞTIR.

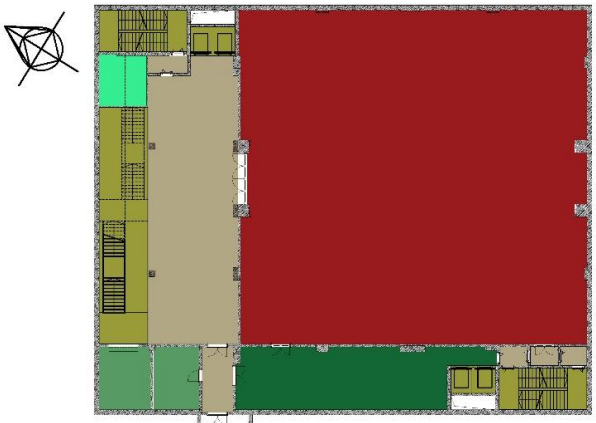

-2 BODRUM KAT PLANI

TÜNEL

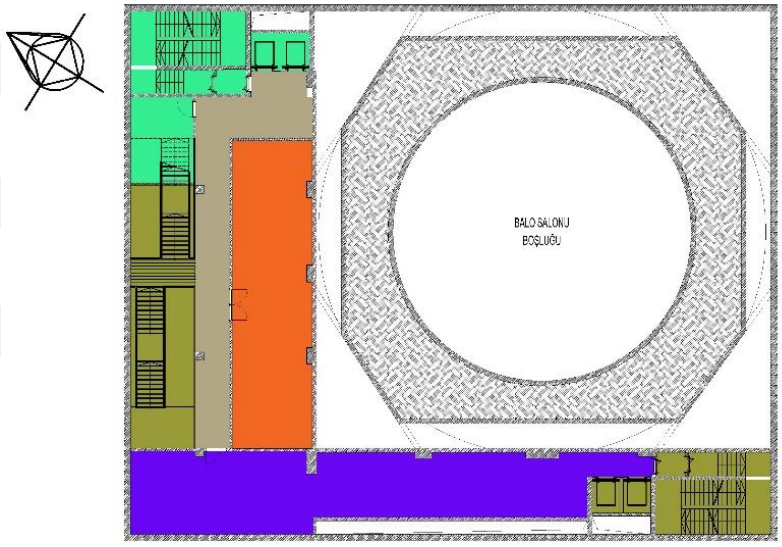

-1 BODRUM KAT PLANI

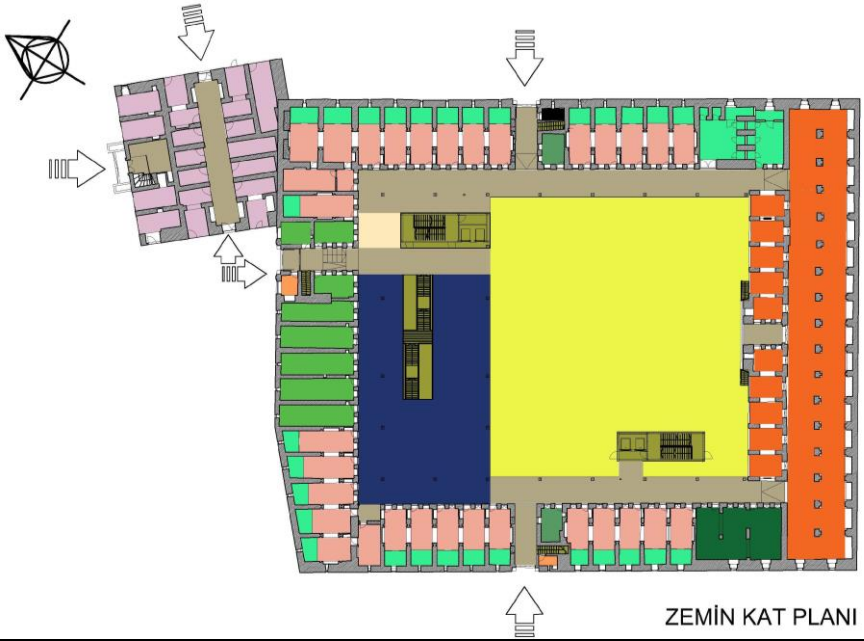

ZEMİN KAT PLANI

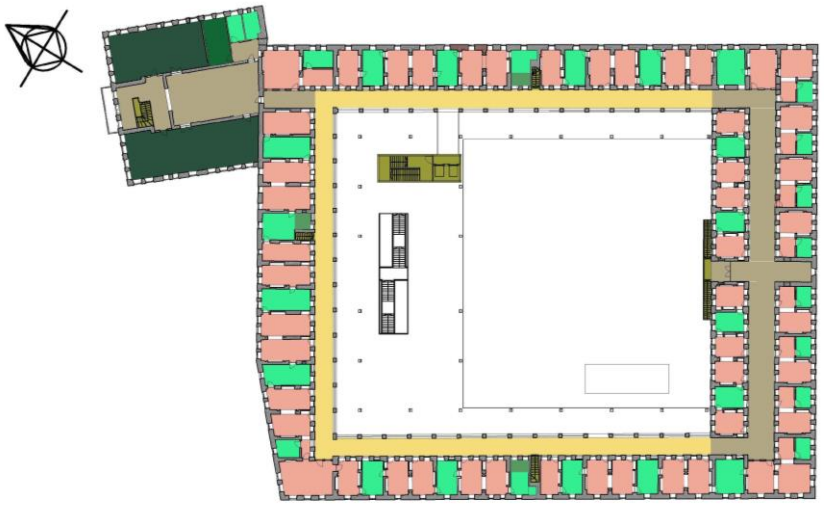

1. KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

Şire Han Restorasyon Projesi Bodrum Kat Uygulamaları (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden, 2019)

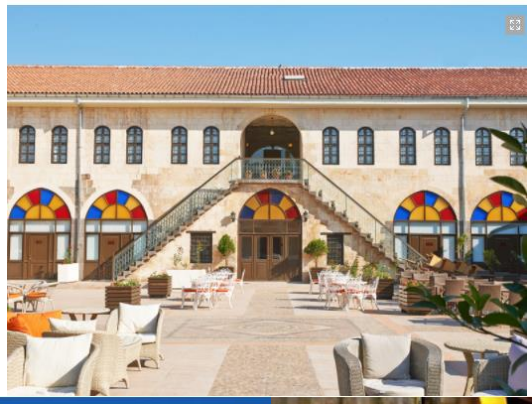

ŞIREHAN
HOTEL

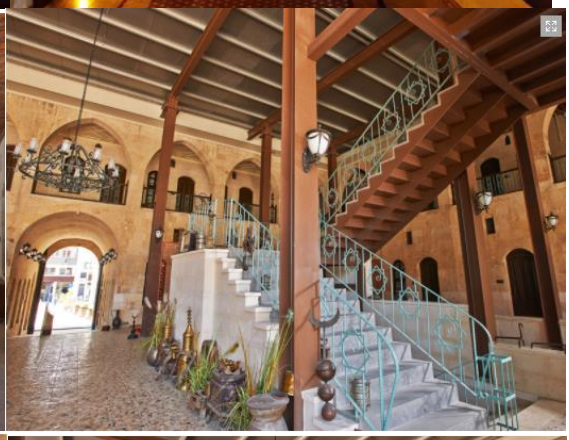

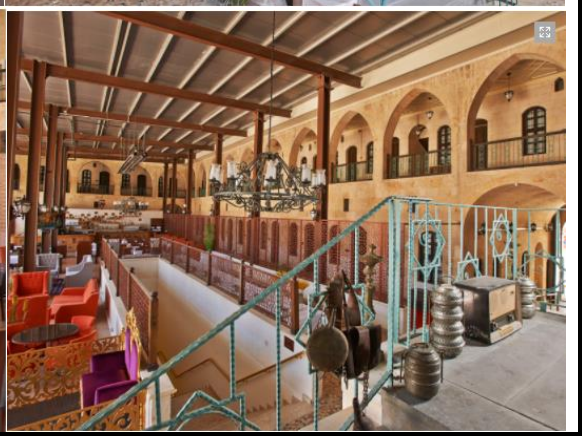

Günümüzde Şire Han (URL-42)

Günümüzde Şire Han (URL-43)

5.5.1.15. Tuz Han

Hanın ne zaman yapıldığı ve kimin tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Hanın yapıldığı zamana işaret eden herhangi bir kitabe ya da kayıt bulunmamaktadır. 1538 tarihli Şer'iyye sicilinde yapının adına rastlanmaktadır. Ayrıca 1648 yılında Antep'i ziyaret eden Evliya Çelebi Seyahatnamesinde hanın adı geçmekte olup, meşhur hanlar arasında sayılmıştır. Ama Kanuni devrinde yapılan yazımlarda böyle bir handan bahsedilmemektedir. Bütün bu veriler doğrultusunda hanın 16.yy sonlarında veya 17.yy başlarında yapılmış olacağı belirtilmiştir (Çam, 2006). Ancak Cemil Cahit Güzelbey'in belirttiğine göre o zamanlarda tuz hanının konumlanmış olduğu

bölgenin yani şehrin bu kısmının kaynaklarda ve eski fotoğraflarda Musa Şeyhoğlu Mezarlığı olarak geçmektedir. Ayrıca Gaziantep'teki ilk hanlardan olduğu düşünülen bu hanın şehir merkezinden uzak olabileceği düşünülmemektedir. Bu bölgedeki diğer hanlar 19-20. yy da yapılmış olup bölgenin gelişimi bu döneme tekabül etmektedir. Cemil Cahit Güzelbey'in bir yazısında bölgenin boş durumda olmasından dolayı Battal Bey, Hacı Taha Gögüs, Müftü Hacı Osman Efendi tarafından bölgenin imar edilmesinin kararlaştırıldığı belirtilmiştir. Ayrıca hanın Battal Bey tarafından yaptırıldığını ifade etmiştir (Çam, 2006). Bütün bu bilgiler ışığında Çam (2006) hanın mimarisinin 16. ve 17.yy Mimarisine uygun olmadığı, 19. yy üslubuna uygun olduğu belirtilmiştir. Hanın daha önce yapılmış olduğunu Battal Bey tarafından eserin inşa ettirildiği değil, yenilendiği ve ciddi bir şekilde elden geçirildiğini ifade etmiştir. Altın'a (2015) göre bu bölge 19. yy da yeni imara açıldığı için han 1850-1860 yıllarında sıfırdan inşa edilmiştir. Ömer Asım Aksoy'un belirttiğine göre hanın ikinci katını Boynuyoğun Ali Usta yapmıştır. Birinci katı kimin yaptığı bilinmemektedir (Çam, 2006).

Hanın kitabesi yoktur ve handaki her bir dükkân farklı şahıs mülkiyetindedir. Han herhangi bir onarım geçirmemiştir. Han içindeki dükkânlar sahipleri tarafından müdahalelere uğramış ve değişikliler yapılmıştır. Han kuzeye doğru hafif meyilli bir arazi üzerinde arsanın durumu ve sokağın konumundan dolayı düzgün olmayan dörtgen bir biçimde konumlanmıştır.

Han tek avlulu, iki katlı düzgün olmayan bir biçimde olup, hanın girişi kuzey cephesinde yer almaktadır. Hanın bu cephesinde sokağa açılan dükkânlar bulunmaktadır. Hanın giriş dehlizi kuzey güney yönünde uzun bir dikdörtgen olup, sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Giriş dehlizinin doğusunda orta kısımda bir kapı ve pencereyle dehlize açılan küçük bir oda bulunmaktadır. Bu odanın han görevlisine ait olduğu düşünülmektedir. Dehlizin güneyinde yer alan odalar dehlize ve avluya bakmaktadır. Dehlizin sonu avluya açılmaktadır. Yaklaşık 29,5 x 29,9 m ölçülerindeki avlunun etrafında odalar yer almaktadır. Avlunun ortasında bir kuyu bulunmakta iken şimdilerde şadırvana dönüştürülmüştür. Avlunun kuzey cephesinde girişin doğusunda dört, batısında yedi oda bulunmaktadır. Cephenin iki ucunda yer alan odalar "L" planlıdır. Cephenin batı ucundaki oda önündeki avluya açılmaktadır. Diğer odalar avluya bir kapı pencere ile açılmaktadır. Ancak günümüzde odaların

avluya bakan duvarları kaldırılmış basık kemer açıklıklı eyvan biçimindedir. Odalar dikdörtgen planlı olup üstü sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Odaların sırtında sokağa açılan dükkânlar vardır. Cephenin kuzeydoğu ucunda iki küçük dükkân daha bulunmaktadır. Avlunun batı cephesinde yedi tane oda vardır. Odalar dikdörtgen planlı olup bir kapı ve pencereyle avluya açılmaktadır. Batı cephesinin güney ucundan iki oda "U" şeklinde bir koridor biçiminde güney cepheye bağlanmakta olup avlunun güneyindeki odaların arkasında bulunan ahıra açılmaktadır. Koridor sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Ahırın giriş koridorunun güneyinde bir oda daha bulunmaktadır. Bu oda L planlı olup hem avlunun batısına hem de güneyine cephesi vardır. Odanın ahır yanında olması farklı bir planı ve cephesi olması özel bir oda olduğuna düşündürmüştür. Altın'a (2015) göre bu oda yüklerin indirildiği ve tartıldığı bir yerdir.

Avlunun güney cephesinin batı kısmında beş oda doğu kısmında ahır bulunmaktadır. Cephenin güneybatı köşesindeki oda batı cephesine bağlı olan L planlı odadır. Diğer dört oda kare planlı olup, bir kapı ve pencereyle avluya açılmaktadır. Odalar doğu batı yönünde sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Cephenin doğu kısmından diğer girişi olan ahır, iki sahınlı, üç kare ayağın taşıdığı beş sivri kemerli olarak devam etmektedir. Bu mekânın güney cephesinde dışa açılan havalandırma ve aydınlatmanın sağlandığı mazgal pencereler vardır. Günümüzde bu kısımda değişikler olmuş, ticaret ve depo amaçlı kullanılmaktadır.

Avlunun doğu cephesinde kuzey yönünde revak yer almaktadır. Farklı ölçülerde beş ayağın taşıdığı revağın altı sivri kemeri vardır. Kemer gözlerinin bir kısmı sivri beşik tonozla, bir kısmı çapraz tonozla örtülmüştür. Zemin katta avlunun sadece bu cephesinde bulunan revakın doğusunda altı oda bulunmaktadır. Odalar revaka kapı ve pencere ile açılmaktadır. Altın'ın (2015) belirtiğine göre cephenin kuzey ucundaki odadan dış cepheye kapı açılmış, bu oda geçiş olarak kullanılmıştır. Bu kapının özgün olmadığı belirtilmiştir. Doğu cephesinde odaların sokağa bakan mazgal pencereleri vardır. Revakın güneyinde de bir oda bulunmaktadır. Bu oda kemerle ikiye bölünmüş avluya bakan odanın köşesinde aynalı tonoz ile örtülü hela vardır.

Hanın üst katına çıkışı sağlayan iki merdiven vardır. Avlunun güney cephesine bir merdiven, kuzeydoğu köşesine diğer bir merdiven yerleştirilmiştir. Taş basamaklı

merdivenler avlunun cephelerinin önüne yapılmıştır. Altın'a (2015) göre bu durum hanın üst katının sonradan yapıldığına bir işarettir. Merdivenler üst katta revaklara açılmaktadır. Revaklar güneyde sekiz, kuzey, doğu ve batıda dokuz kemer gözlüdür. Revakların oturduğu ayaklar güneydoğu ve güneybatı köşede L kesitli, kuzeybatı köşedeki ise dikdörtgen kesitlidir. Revağın üstünün düz tavanla örtülü olduğu düşünülmektedir. Ancak günümüzde hanın üst örtüsü olan kırma çatısı gözükmektedir. Üst katın dört çevresini saran revaklara odalar düzgün ve sıralı bir şekilde açılmaktadır. Ancak bu düzeni hanın kuzey batı köşesinde bulunan kahvehane bozmaktadır. Kahvehanenin güneydoğu köşesi revaka doğru taşma yapmaktadır. Revakın bu noktada geçişi daralmıştır. Bu kattaki odalar revaka basık kemerli bir kapı ve pencere ile açılmaktadır.

Güney ve batı cephesindeki odaların dışarıya bakan penceresi yoktur. Kuzey cephedeki odaların ikişer penceresi kuzeydoğudaki odanın kuzey yönüne dört penceresi bulunmaktadır. Doğu cephesindeki odaların sokağa birer penceresi vardır. Yine kuzeydoğudaki odanın doğu cephesine bakan üç penceresi mevcuttur. Revakın kuzeybatısında bulunan kahvehanenin han ile içerden bir bağlantısı yoktur. Kahvehanenin girişi dışarıdan olup ayrı merdiven ile yukarıya çıkılmaktadır. Bu uygulamaya diğer hanlarda rastlanmamıştır. Yığma yapım tekniği ile yapılan handa beyaz renkli kesme taş kullanılmıştır. Handa herhangi bir süsleme yoktur. Hanın giriş cephesi olan kuzey kısmında dükkânlar bulunmakta olup sivri kemerli açıklıkla sokağa bağlanmaktadır. Han giriş kapısı sivri kemerli düz bir açıklıktır. Kemerinde ve pervazında çift renkli taş işçiliği olduğu belirtilmiş, ancak günümüzde boyandığı için görülmemektedir. Kuzeybatı köşesinde yer alan kahvehane kendini dışa doğru çıkararak göstermekte olup cepheden farklı ahşap çerçeveli biçimde kapatılmıştır. Kuzey cephede üst kattaki odaların yuvarlak kemerli pencereleri gözükmektedir. Batı cephesi sağırdır. Güney cephesinde ahır kısmında yer alan pencereler vardır. Ancak günümüzde kapatılmıştır. Doğu cephesindeki dükkânlar sonradan yapılmış mekânların duvarlarını kaldırarak oluşturulmuştur. Cephede sonradan açılmış tali giriş vardır. Cephede üst kattaki odaların pencereleri bulunmamaktadır (Altın, 2015).

Yolcu hanı olarak yapılan hanın alt katındaki odalar ahır, yazıhane, depo ve ticaret amaçlı kullanılmış, üst kattaki odalar konaklama için ayrılmıştır. Bu katta dışardan kullanılan kahvehane vardır. Han işlevini kaybettikten sonra ticaret amaçlı

kullanılmıştır. Hanın bütün odaları dükkâna çevrilmiş kumaş satışının yapıldığı manifaturacılara hizmet vermektedir. Onarım ve bakımları tam anlamıyla yapılmadığı için dükkân sahipleri de değişiklikler yaparak özgünlüğünü bozmuştur. Han ortasındaki havuz kısmı kapatılmış mekân oluşturulmuştur. Avlusu dükkân sahiplerinin otoparkı olmuştur. Tuz Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.17'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 17. Tuz Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	TUZ HAN	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	İSMETPAŞA
ADA	842	**PARSEL**	57
YAPIM TARİHİ	16.YY SONU **İKİNCİ YAPIM:** 1850-1860	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	ŞAHIS MALI	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	YOK	**SABUNHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	1 AVLU
KAT SAYISI	2 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KIRMA ÇATI
PLAN TİPİ			
KARE PLAN TİPİ			
TAŞIYICI SİSTEM			
2,8 x 4 metre **10 x 20 metre** **4 x 9 metre** **3,8 x 6 metre** **4 x 9 metre** **5 x 5,3 metre** **3,5 x 8,8 metre**	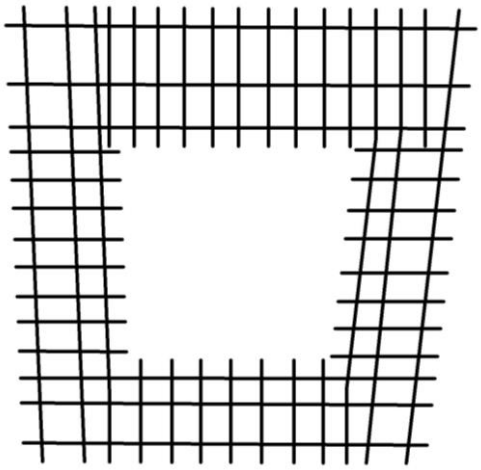		
DÜŞEY SİRKÜLASYON			

MERDİVEN SAYISI	I TİPİ 2 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	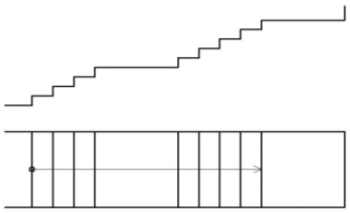

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Han ilk olarak 16. Yüzyılda yapılmış daha sonra 19. yüzyılda yeniden yapılmıştır. Yapı özgünlüğünü kısmen kaybetmiştir. Hanın, kuzeydeki iki katlı bölümü orijinalliğini korumuştur. Diğer bölümlerde sonradan yapılan eklemeler ile özgün durumunu kaybetmiştir. Çatı ve cephesinde onarımlar yapılmıştır.

YAPI ESKİ HALİ

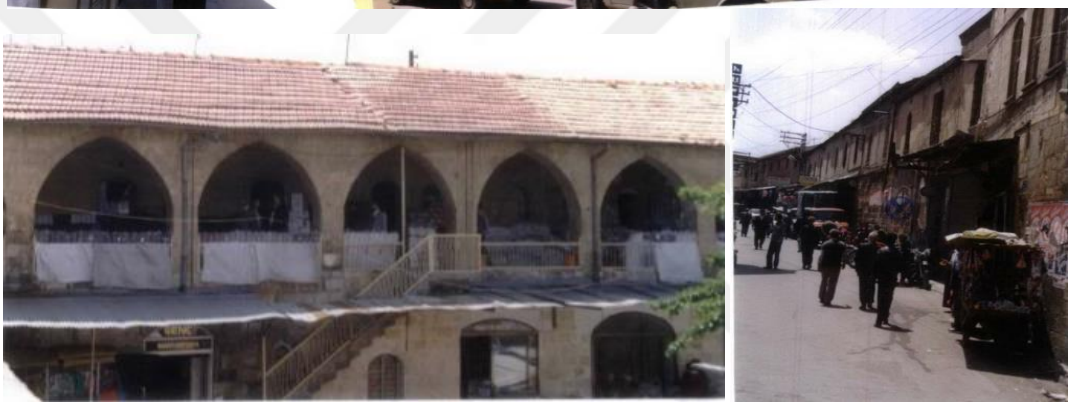

1994 Yılı Tuz Han (Gaziantep Koruma Kurulu, 2019)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

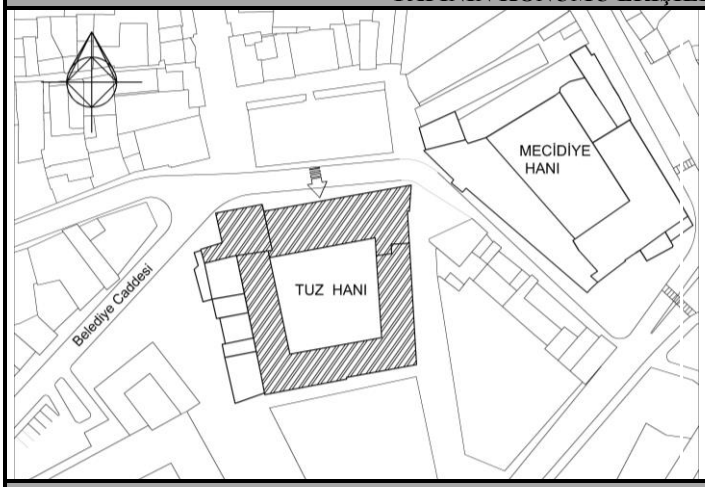

HANIN KUZEY CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (Çekül, 2020)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI	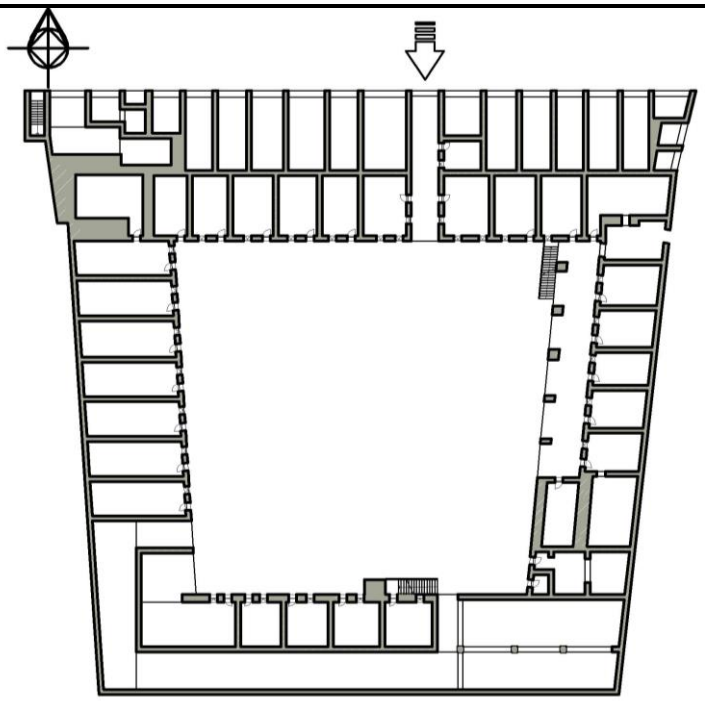 ZEMİN KAT PLANI (Mehmet Özkarcı çizimlerinden, 1997)
1. KAT PLANI	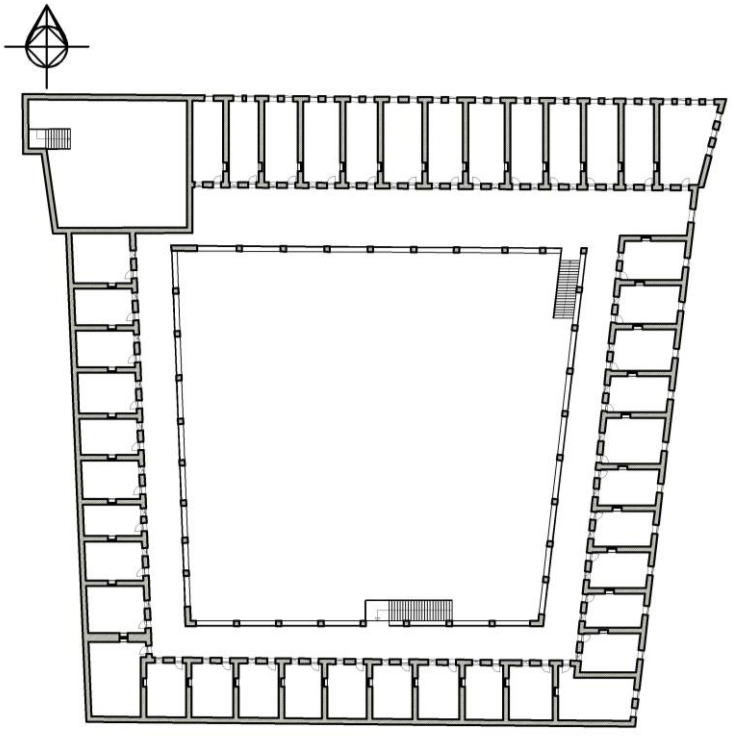 1.KAT PLANI (Mehmet Özkarcı çizimlerinden, 1997)

ÇATI PLANI	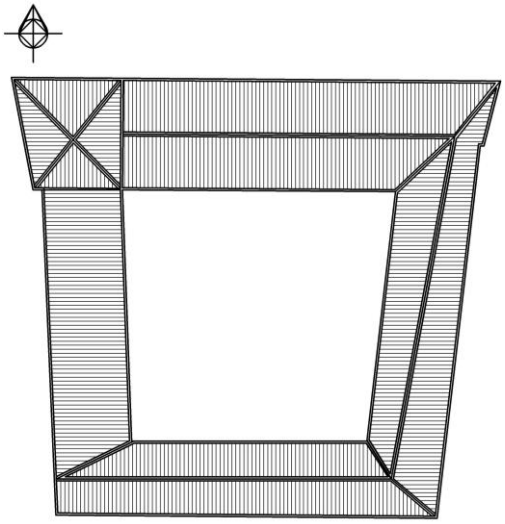 ÇATI PLANI
KESİT - GÖRÜNÜŞ	 **KUZEY GÖRÜNÜŞÜ** (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

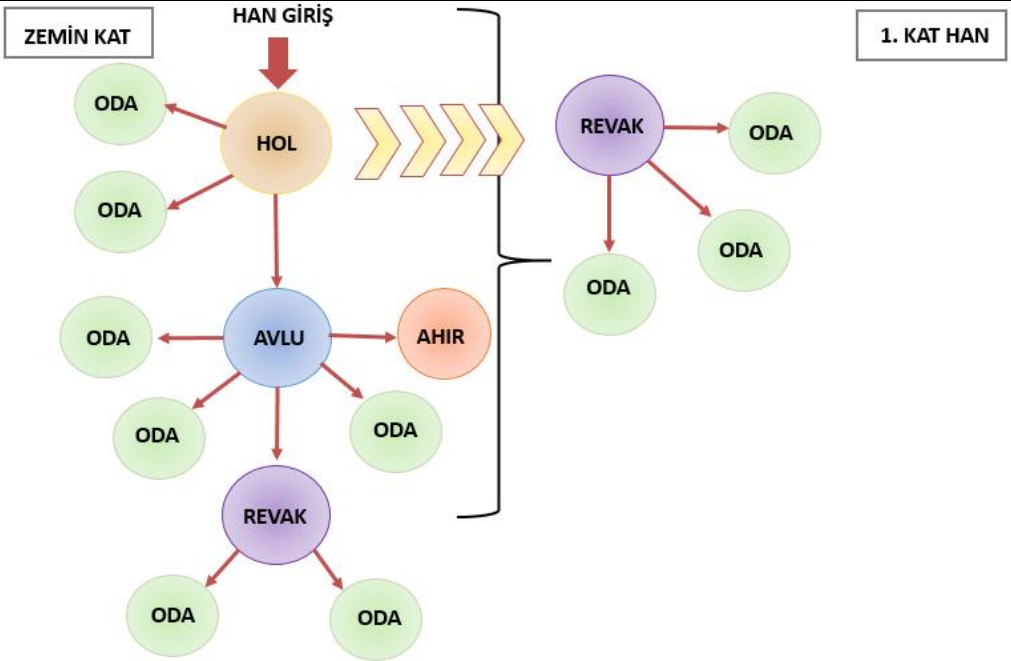

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU

ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – TİCARET

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	AHIRLAR TİCARET BİRİMLERİ AVLU GÖREVLİ ODASI TUVALET DEPO-REVAK	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI REVAKLAR KAHVEHANE

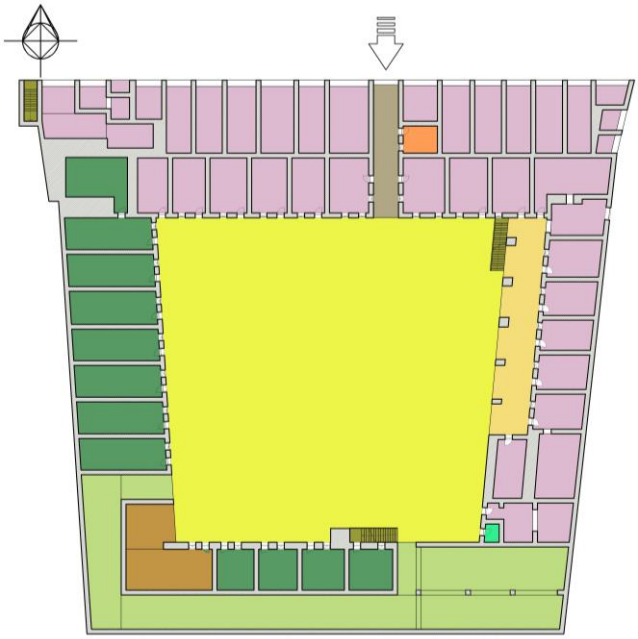

ZEMİN KAT PLANI

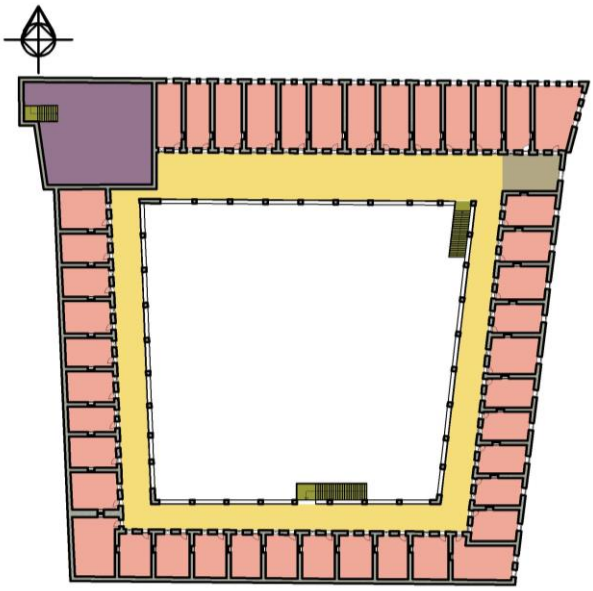

1.KAT PLANI

LEJANT

- DEVE AHIRLARI
- KONAKLAMA ODALARI
- AVLU
- TİCARET
- YATAY SİRKÜLASYON
- DÜŞEY SİRKÜLASYON
- DEPO
- GÖREVLİ ODASI
- KAHVEHANE
- REVAKLAR
- WC
- YÜK İNDİRME TARTI

FOTOĞRAFLAR

1959 Yılı Tuz Hanı (Koruma Kurulu Arşivinden,1997)

İKİNCİ KULLANIM	TİCARET

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	BEZİRGAN ZAHİRECİ MALZEME SATIŞ YERİ YAZIHAN	**1. KAT**	TEKEL BORSA YAZIHANE

FOTOĞRAFLAR

1966 Yılı Tuz Hanı (Koruma Kurulu Arşivinden,1997)

GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	TİCARET

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	MANÜFATURACILAR	**1. KAT**	MANÜFATURACILAR

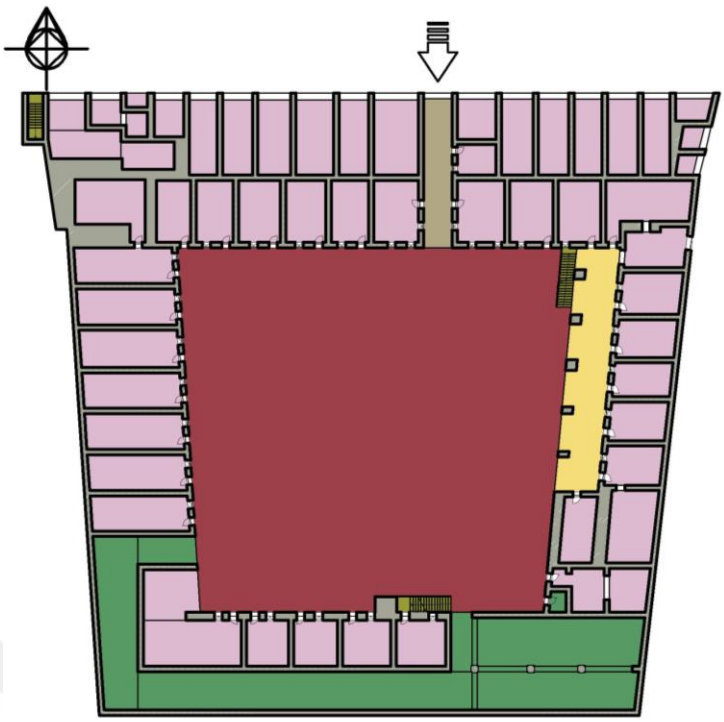

ZEMİN KAT PLANI

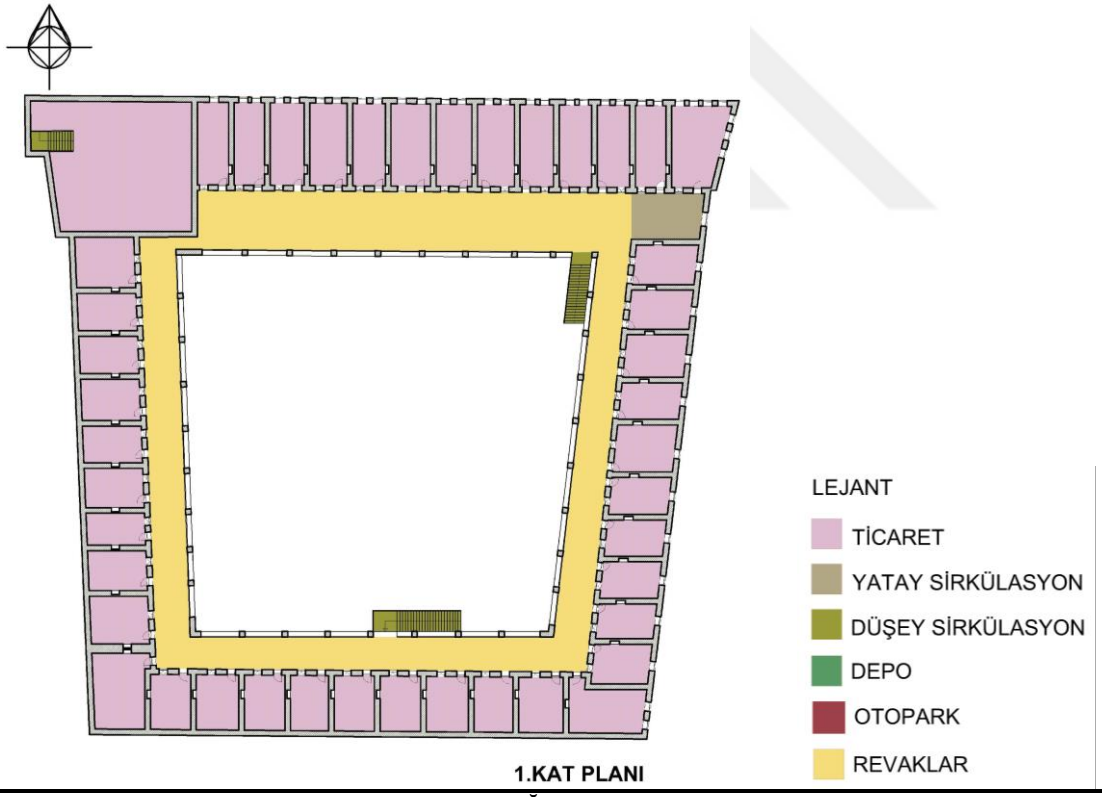

1.KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

2020 Yılı Tuz Han (İrem Köse arşivinden, 2020)

Tuz Han (URL-44)

2021 Yılı Tuz Hanı (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.16. Tütün Han

Hanın kitabesi olmadığı için ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Hanla ilgili 1754 tarihli şer'i mahkeme sicili olup Antep'e gelen ve devlet hazinesine gelir kaynağı olarak tütünlerin eskiden beri Tütün hanında satıldığı yazmaktadır. Bu ibareye göre Han 1754 yılından önce yapılmıştır. Osmanlı topraklarında tütünün 17.yy yaygınlık kazandığı düşünülürse, hanın bu dönemde mevcut olduğu düşünülebilir. Bu verilere göre han 17.yy sonları 18.yy başlarında yapılmıştır (Çam, 2006).

Çam (2006) hanın Antep harbinde zarar gördüğünü güney ve batı cephesi yıkıldığı ve bu cephelerin özgün olmadığını belirtmiştir. Altın (2015) ise mekânların özgün olduğunu betonarme eklerden dolayı Çam'ın (2006) mekânları görmemiş olduğunu ifade etmiştir. Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne aittir. Han bu birim

tarafından restore edilmiştir (Altın, 2015). Hanın cephesinde betonarme yapı yıkılmış, dükkânlar düzenlenmiş ve avlunun üstünde bulunan çelik çatı kaldırılmıştır.

Han düz bir arazi üzerine sokak ve arsanın biçiminden dolayı düzgün olmayan dörtgen biçiminde yapılmıştır. Tek katlı ve tek avlulu yapılan ender hanlardandır (Altın, 2015). Zincircioğlu yaptığı çalışmada sanat tarihçi Erkan Özerol'un raporunu paylaşmış ve hanın ikinci katının kuzey tarafında dikdörtgen bir mekânın bulunduğunu ancak hanın ikinci kattaki mekânlara dair iz bulunmadığını belirtmiştir (Zincircioğlu, 2018).

Dış cephesinde çıkıntılar bulunan hanın girişi güney cephesinin doğu kenarındadır. Hanın girişi dikdörtgen dehliz biçimindedir. Tek kapıdan girilen hanın üstü ilk bölümde ahşap kirişli düz tavan, avluya açılan kemer açıklığın önünde çapraz tonoz ile örtülmüştür. Giriş dehlizin doğusunda bir niş ve yanında L planlı bir oda bulunmaktadır. Odanın hanın görevlisine ait olduğu düşünülmektedir. Altın'a (2015) göre bu oda daha geniş olmalıdır. Odanın arkasında bulunan dükkânı büyütmek için odanın küçültüldüğü düşünülmektedir.

Dehliz hanın dört tarafı odalarla çevrili dikdörtgen avlusuna açılmaktadır. Avlunun güneyinde dikdörtgen planlı dört oda bulunmaktadır. Odalar kuzey güney yönünde beşik tonozla örtülüdür. Cephenin doğusunda bulunan oda diğerlerine göre daha büyüktür. Bu odanın dehlize bakan bir kemer açıklığı ve avluya bakan basık kemerli kapısı bulunmaktadır. Odaların arkasında sokağa bakan, eyvan biçiminde, kuzey-güney yönünde beşik tonozla örtülü dükkânlar vardır.

Avlunun doğu cephesinde dört adet oda bulunmaktadır. Cephenin kuzeyinde bulunan oda diğerlerine göre daha büyük olup, kapı ve penceresi merdivenin bulunduğu koridora açılmaktadır. Diğer üç oda kareye yakın plan tipinde bir kapı ve pencere ile avluya açılmaktadır. Odalar doğu batı yönünde beşik tonoz ile örtülüdür.

Avlunun kuzey cephesinde beş adet dikdörtgen planlı oda bulunmaktadır. Cephenin batı köşesindeki oda avluya bir kapı ile açılmakta olup iç kısmından hanın kuzeybatı köşesindeki odaya bağlanmaktadır. Diğer beş oda bir kapı ve pencere ile avluya açılmaktadır. Cephenin doğu köşesinde üst kata yani dama çıkan bir merdiven bulunmaktadır. Altın'a (2015) göre merdiven damın bakımı için yapılmış ve dam

tütünlerin kurutulması için kullanılmıştır. Merdiven yanında devam eden koridorun sonunda "L" planlı hela bulunmaktadır. Dama çıkan merdivenin batısındaki odanın önünde bodruma inen merdiven vardır. Bodrumda iç içe üç bölüm ve mağara bulunmaktadır. Kayalardan oyularak yapılmıştır. Bu kısmın depo ve ahır olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Avlunun batı cephesinde dört oda vardır. Bu bölümdeki odaların tadilat geçirdiği ve değişiklikler olduğu belirtilmiştir. Avluya cephesi olan üç odanın önündeki duvarların kaldırıldığı ve öne alındığı vurgulanmıştır. Odaların ana kısmı beşik tonoz ile örtülü iken önünde genişletilen bölüm düz tavanla kapatılmıştır. Bu bilgi bu bölüme yapılan değişikliği kanıtlar niteliktedir. Ortadaki oda ve güneyinde bulunan oda arasındaki duvar uzatılmış ortadaki oda ile kuzeyindeki oda arasındaki duvar kısa olarak bırakılmıştır. Cephenin güneyindeki odanın güney cephesine doğru uzantısı olup L planlıdır. Bu odanın avluya açılan kapı ve iki penceresi vardır. Diğer iki odanın önündeki bölüm koridor görevi görmekte olup kuzey cephesindeki bir oda da avluya değil bu kısma açılmaktadır. Bu bölümün avluya bakan duvarında üç pencere ve bir kapı bulunmaktadır (Altın, 2015).

Yığma yapım tekniği kullanılan handa beyaz renkli taş kullanılmıştır. Han günümüzde kırma çatıyla kapatılmıştır. Güney cephesinde dükkânlar ve giriş kapısı bulunmaktadır. Giriş kapısı taç kapı özelliği taşımamaktadır. Kapının kemeri ve pervazı siyah beyaz taş ile kaplanmıştır. Dükkânlar ise sivri kemerli açıklıkla dışarıya açılmaktadır.

Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde olan hanın yapıldığı dönemde işlevi yolcu hanıdır. Hanın zemin katındaki birimler depo ve ticaret amaçlı kullanılmıştır. Bodrumda bulunan mağara ve bölümler depo ve ahır olarak kullanılmıştır. Kaynaklarda hanın üst katının varlığıyla ilgili birçok farklı bilgi bulunmaktadır. Bu sebeple konaklama odalarının nerede olduğuna dair kesin bir bilgi verilmemiştir. Tütün ticareti için kullanılan hanın damının tütün kurutmak için kullanıldığı belirtilmiştir (Çam, 2006). İşlevini kaybeden han bir süre çerez, kuruyemiş, yapım atölyesi olarak kullanılmıştır. Restorasyonu yapılan han, kafe ve turistik el sanatların satıldığı ticaret birimleri olarak işlevlendirilmiştir. Avlunun çevresindeki birimler ticaret, yönetim ve kafenin mutfağı olarak yer almıştır. Avlu ve mağara kafenin

oturma alanlarıdır. Tütün Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.18'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 18. Tütün Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	TÜTÜN HAN	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	BOYACI
ADA	766	**PARSEL**	4
YAPIM TARİHİ	17. YY SONLARI (1790-1799)	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	HANI KUZEY KISMINDA YER ALIR	**SABUNHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		

YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	1 AVLU
KAT SAYISI	TEK KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KIRMA ÇATI

PLAN TİPİ

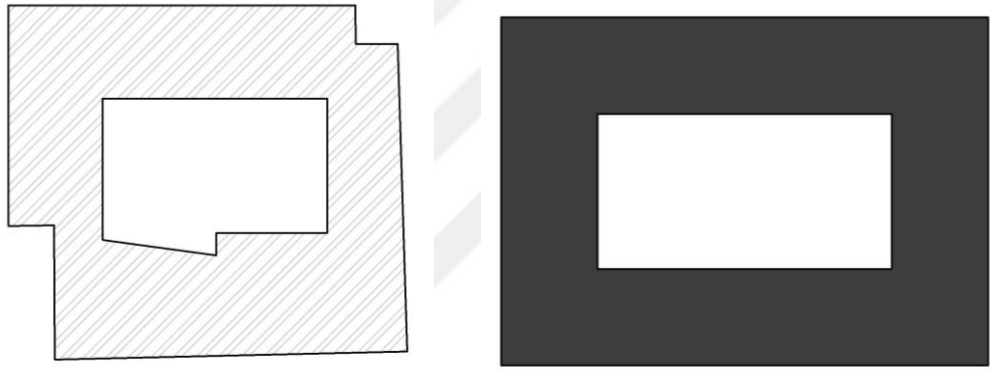

DİKDÖRTGEN PLAN TİPİ

TAŞIYICI SİSTEM

5 x 2,5 metre
2 x 2,5 metre
3 x 6,5 metre

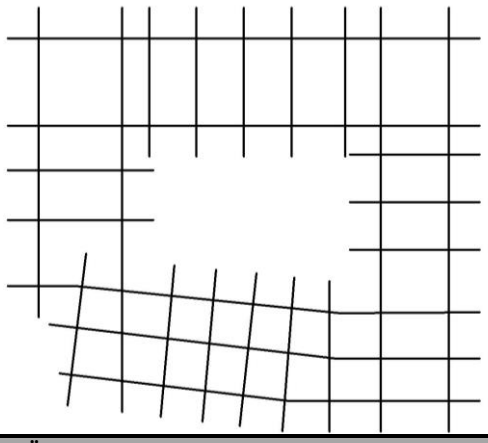

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	I TİPİ VE L TİPİ 2 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	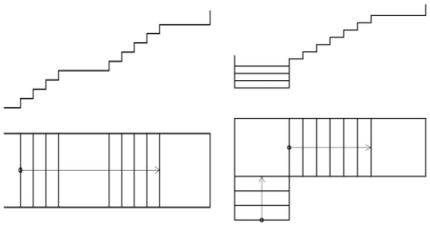

YAPININ MEVCUT DURUMU

Yapının iki katlı olduğu ancak üst katının günümüze ulaşmadığı belirtilmiştir. Ancak bazı kaynaklarda üst katının olmadığı da ifade edilmiştir. Yapının iç mekan bölmelerinde değişikliklerin olduğu ve güney cephesindeki betonarme yapının kaldırılıp restorasyonda dükkanların düzenlediği görülmüştür. Avlu üstüne yapılan çelik çatı restorasyonda kaldırılmıştır.

YAPI MEVCUT HALİ

1998 Yılı Tütün Han (Gaziantep Koruma Kurulu,2019)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

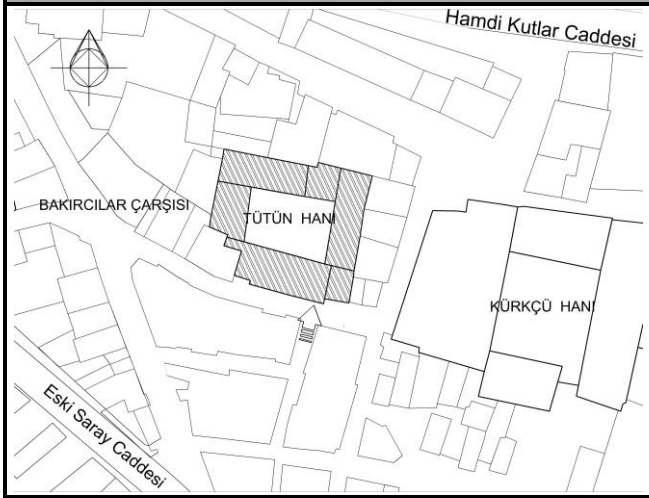

HANIN GÜNEY CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (ÇEKÜL, 2020)

YAPI PLANLARI

BODRUM KAT PLANI	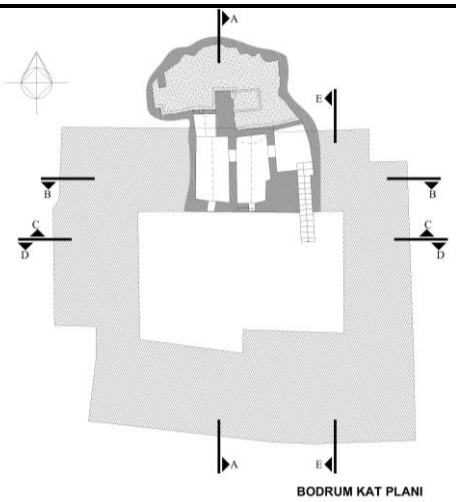
1. KAT PLANI	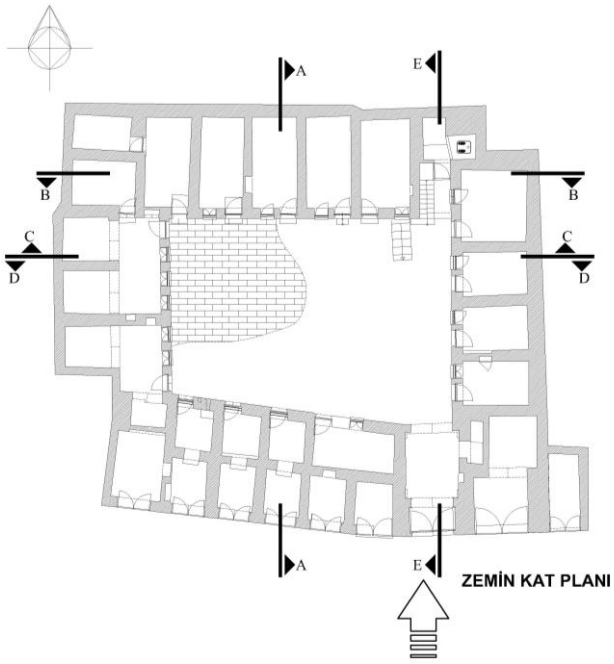 (Serdar Polat ve Akif Uğraş arşivinden Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 1997)
ÇATI PLANI	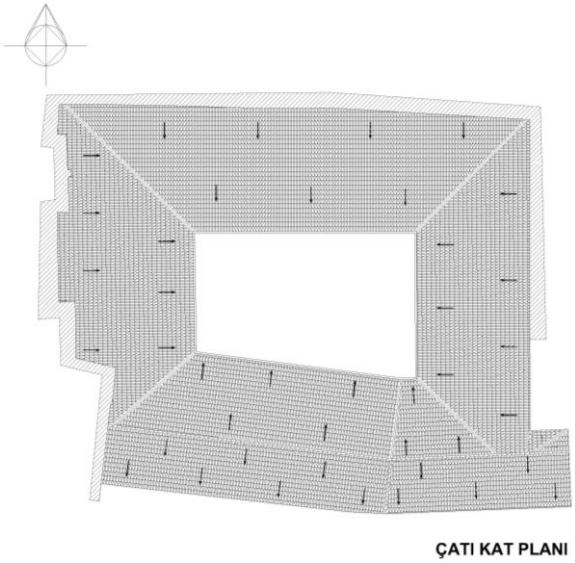 (Serdar Polat ve Akif Uğraş arşivinden Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 1997)

KESİT	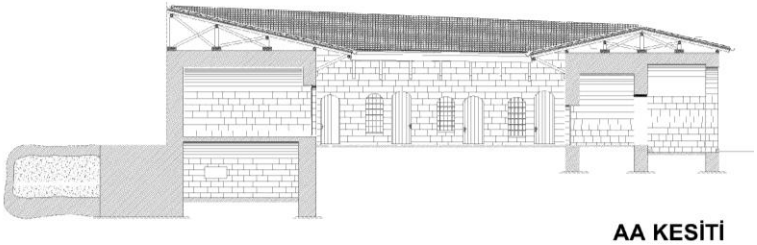 AA KESİTİ 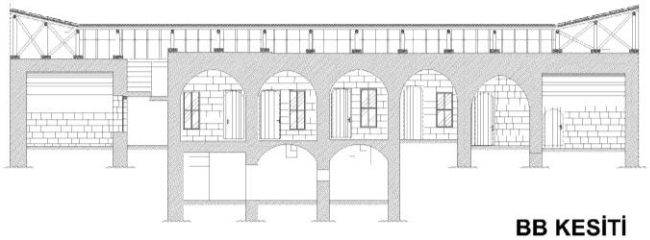 BB KESİTİ 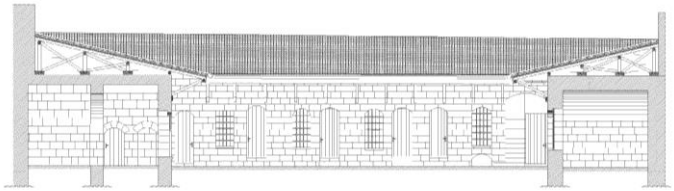 CC KESİTİ 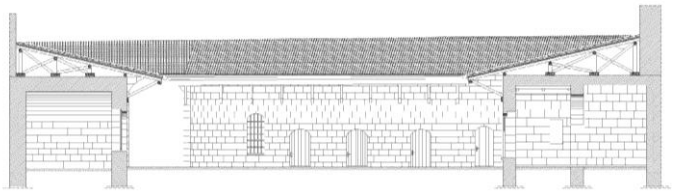 DD KESİTİ 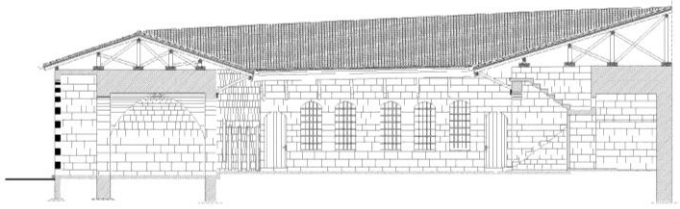 EE KESİTİ
GÖRÜNÜŞ	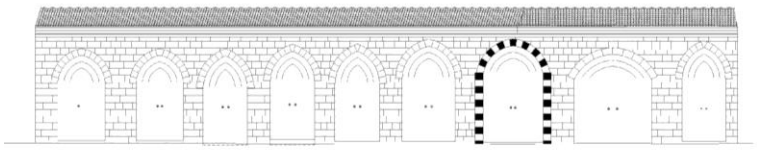 GÜNEY CEPHESİ

(Serdar Polat ve Akif Uğraş arşivinden Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 1997)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU
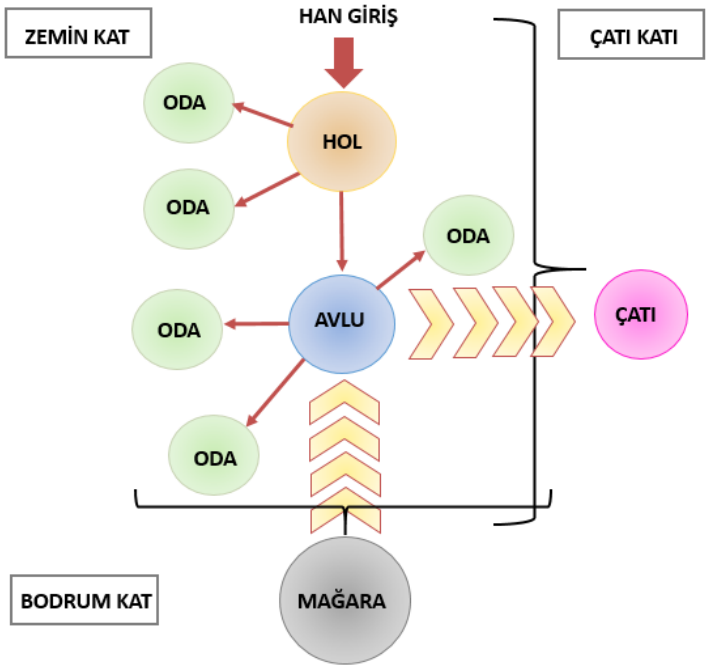

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU			
ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – TİCARET (TÜTÜN TİCARETİ)		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	AVLU TİCARET BİRİMLERİ DEPO-WC GÖREVLİ ODASI	**1. KAT** (BU KAT GÜNÜMÜZE ULAŞMAMIŞTIR)	KONAKLAMA
		BODRUM KAT	AHIR(MAĞRA)

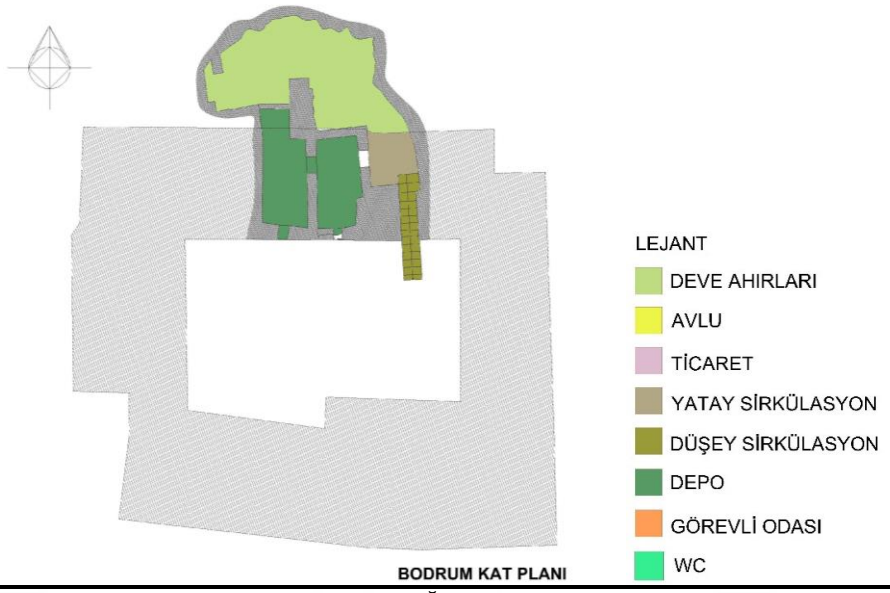

FOTOĞRAFLAR

1998 Yılı Tütün Han (Gaziantep Koruma Kurulu, 2019)
Hanın daha eski fotoğraflarına ulaşılmamıştır.

İKİNCİ KULLANIM	ÇEREZ- KURUYEMİŞ YAPIM ATÖLYESİ

FOTOĞRAF

2000 Yılı Tütün Han(Nusret Çam, 2006)

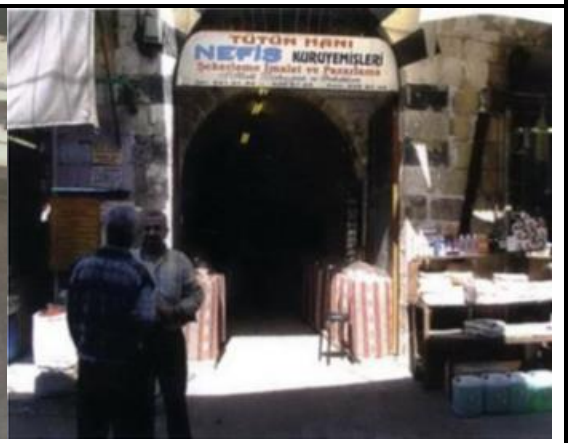

2006 Yılı Tütün Han(Gaziantep Koruma Kurulu, 2019)

GÜNÜMÜZDE KULLANIM	KAFE-TİCARET		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	TİCARET DEPO GÖREVLİ ODASI KAFE MUTFAK WC YÖNETİM	**BODRUM KAT**	KAFE

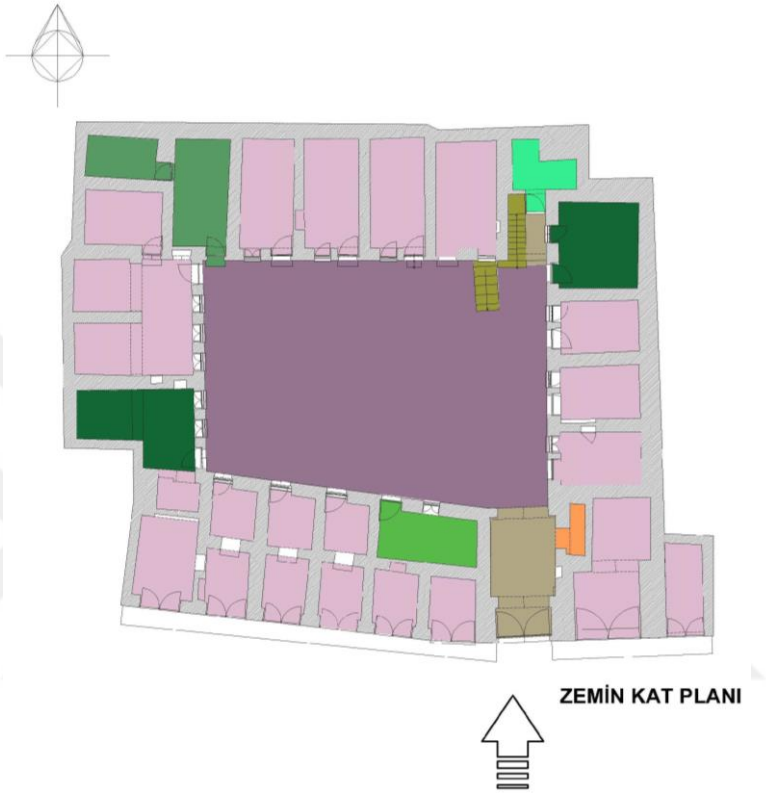

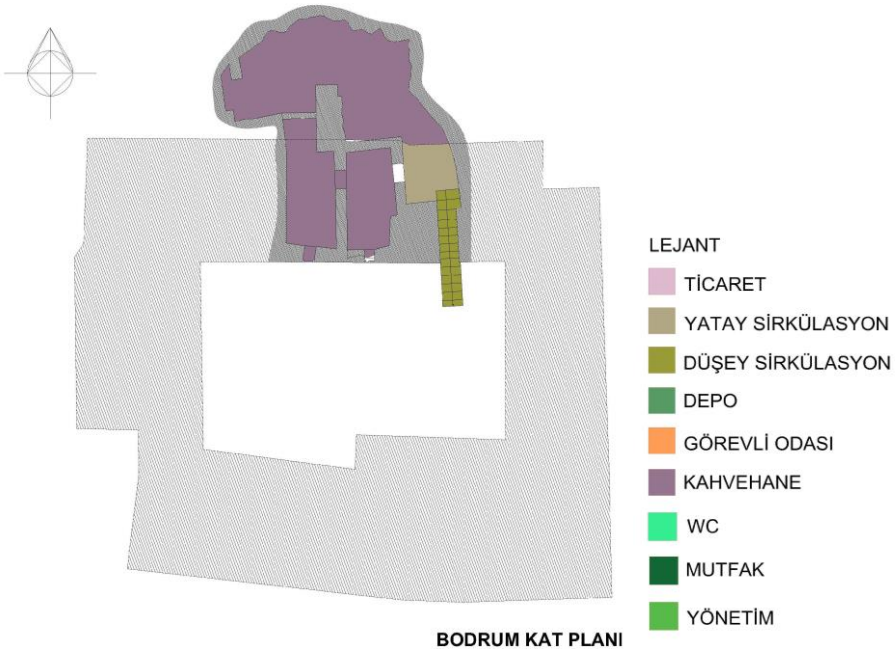

FOTOĞRAFLAR

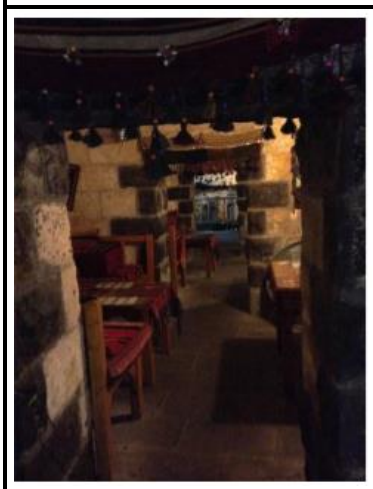

Tütün Han (Akşen Zincircioğlu, 2018)

2021 Yılı Tütün Han (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.17. Yemiş Han

Hanın ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Hanın bulunduğu bölgede yapılan hanlar 19.yy sonları 20.yy başlarında inşa edilmiştir. Yemiş Han'ın doğusunda bulunan Şire Han'ından birkaç yıl sonra 1900'lü yıllarda yapıldığı düşünülmektedir (Altın, 2015). Yapı eğitime katkı sağlamak için Şire Han'ında olduğu gibi yerel devlet erkânının girişimiyle halkın gayretiyle inşa ettirilmiştir (Çam, 2006). Han adını, 1896 tarihinde kaymakam İsmet Paşa zamanında kurulan, Maarif-i İsmaliye Cemiyetinden aldığı düşünülmektedir. Muhtemel olarak bu cemiyetin gelir getirmesi için hanı yaptırmış olduğu düşünülmektedir (Altın, 2015).

Büyük bir arsa üstüne kurulmuş hanın iki cephesi ve az odası bulunmaktadır. Bu durum hanın yarım kaldığını göstermektedir. Antep harbinden dolayı hana yapılan yardımların kesildiği ve inşasının durduğu düşünülmüştür (Altın, 2015).

Belediye hanıyla birlikte 1994 yılında yanmasıyla, bu handaki esnaf başka yere taşınmış ve bölge cazibesini kaybetmiştir. Yemiş han esnafı da yapıdaki taşınabilir aksamını sökerek başka yere taşımıştır (Çam, 2006). İşlevini ve kullanıcısını yitiren han terkedilmiş ve harap olmuştur. Büyükşehir Belediyesi mülkiyetindeki Yemiş Hanın, 2004 yılında Şire Han ile birlikte restorasyonu yapılmıştır.

Hanın kitabesi yoktur. Kuzeye doğru meyilli arsa üzerinde düzgün olmayan biçimde konumlandırılmıştır. Tek avlulu iki katlı plan tipine sahip olan hanın kuzey ve güney cephesinde birimler bulunmaktadır. Hanın doğu ve batı cephesinde 1950 yılında yapılmış olan dükkanlar düzgün olmayıp, onarımlarda kaldırılmıştır. Doğu ve batı cephesinde mekan bulunmayan hanın inşasının yarım kaldığı düşünülmektedir. İki tarafı bina olan dikdörtgen avlunun girişi kuzey ve güney cephedeki geçitten sağlanmaktadır. Yapıya giriş direk avluya girişle yapılmaktadır. Bu giriş orijinal değildir.

Avlunun kuzey cephesindeki bina iki katlıdır. Alt katında dükkanlar bulunmakta olup eyvan biçiminde sivri kemer açıklığıyla sokağa açılmaktadır. Bu bölümde avluya açılan oda bulunmamaktadır. Ancak dükkanların avluya bakan pencereleri vardır. Kuzey cephesinde sıralı bir şekilde yer alan dikdörtgen planlı odalar sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Dükkanların ortasında avlunun kuzey giriş dehlizi bulunmaktadır.

Girişin doğusunda ve batısında altışar dükkan mevcuttur. Batı cephesine sonradan altı adet dükkan daha eklenmiştir. Toplam on sekiz dükkan vardır. Giriş dehlizine bakan ve açılan oda bulunmaktadır.

Avlunun güney cephesinde avluya bakan on dört mekan bulunmaktadır. Bu mekanlardan ikisi giriş dehlizidir. Cephenin batıdan üçüncü mekanı odalara giriş kapısı, cephenin doğudan altıncı mekanı ahıra giriş kapısıdır. Cephenin doğusundaki ilk iki mekan oda biçiminde diğerleri, eyvan biçiminde dükkanlardır. Dükkanlar sivri kemerle, odalar basık kemerli kapı ve pencereyle avluya açılmaktadır. Mekanlar sivri beşik tonozla örtülüdür. Günümüzde ahırın sırtındaki dükkanlar ve odalar ile ahır arkasındaki duvarlar kaldırılmış, ahıra dahil edilmiştir. Dükkanların cephesindeki kemerlerin oturduğu pervazlar siyah renkli taşla kaplanmıştır. Günümüzde dükkanların üstünde bulunan ahşap sundurma özgün değildir. Hanın güney cephesi tek katlı ve kırma çatıyla örtülüdür. Yapının doğu bölgesinde dükkan arkasında ahır, batı bölgesinde odalar bulunmaktadır. Ahırın iki girişi vardır. Biri avludan diğeri odaların olduğu kısımdandır. Güney cephesi açılı olan ahır beş sahın ve dokuz kemer gözlü düzendedir. Ahırda bulunan kırk kemer gözü, çapraz tonozla örtülmüştür. Çapraz tonozlar ortada yirmi yedi serbest ayak ve duvara bitişik ayakların üzerine oturmaktadır. Güney cephedeki ayaklar öne doğru uzamıştır. Ortadaki ayaklar siyah renkli taşla yapılmıştır. Güney cephedeki ayakların öne çıkması derin nişler oluşturmuştur. Doğu cephesinde de duvarda nişler bulunmaktadır. Ahırın güney ve doğu cephesinde sokağa bakan dikdörtgen çerçeveli pencere bulunmaktadır.

Güney cephesinin batı kısmındaki odalara cephedeki üçüncü geçitten ulaşılmaktadır. Odalar ‘’T’’ biçimindeki koridorun etrafına sıralanmıştır. Girişten açıldığı uzun koridorun batısında üç adet sivri beşik tonozla örtülü dikdörtgen planlı oda bulunmaktadır. Bu odalar koridora basık kemerli bir kapı ve pencere ile açılmaktadır. Odaların sokağa bakan cephelerinde birer pencere bulunmaktadır. Bu odaların güneyinde dışarıya açılan iki adet eyvan biçiminde dükkan vardır.

Geçidin güneybatı cephesinde avluya açılan dükkanların arkasında çatıya çıkan bir merdiven bulunmaktadır. “T’’ koridorun diğer ucu ana koridorun doğusunda ortada bulunmaktadır. Bu geçidin güneyinde ve kuzeyinde ikişer oda vardır ve geçidin doğu ucu ahıra açılmaktadır. Odaların üstü sivri beşik tonoz ile örtülmüştür. Koridorun

güneybatısındaki oda hariç diğer üçü bir kapı ve pencere ile bu geçide açılmaktadır. Güneybatıdaki oda bu koridora pencere ile bakmakta olup kapısı diğer ana koridora açılmaktadır. Güneydeki iki odanın sokağa bakan pencereleri vardır.

Hanın üst katı kuzey cephesindeki binanın üstünde bulunmaktadır. Üst kat bu cephenin giriş geçidi ve doğusundaki altı odanın üzerinde devam etmektedir. Üst kata çıkış merdiveni avlunun kuzeyindeki binanın cephesinde, giriş dehlizinin doğusunda yer almaktadır. Merdiven üst katta revağa açılmaktadır. Revaklar ahşap ayaklar üzerinde ahşap kirişli düz tavanla örtülüdür. Yangında bu bölüm tümüyle yanmıştır. Revağa bakan yedi oda olup, giriş yönünde sivri beşik tonozla örtülmüştür. Dikdörtgen planlı oda basık kemerli bir kapı ve pencereyle revağa açılmaktadır. Odalarda dolap nişleri vardır. Girişin üstüne denk gelen oda dışındaki odaların kuzey cephesine bakan pencereleri vardır. Doğudaki odanın doğu cephesine de penceresi bulunmaktadır. Girişin üstündeki oda cumbalı olarak dışa taşmıştır. Cumbanın kuzeyinde ve batısında pencereler vardır. Bu bölüm kırma çatıyla örtülmüştür.

Yığma yapım tekniği kullanılan handa malzeme olarak ağırlıklı beyaz kesme taş kullanılmıştır. Taç kapı ve ahırın ayaklarında siyah taş görülmektedir. Süslemesi yoktur. Sadece taç kapısında işçilik görülmektedir. Kuzey cephesinde bulunan taç kapı iç içe iki sivri kemerden oluşmaktadır. Kapının pervaz ve kemerine siyah beyaz sıralı taş döşenmiştir. Taç kapının yanında geniş sivri kemer açıklıklı dükkanlar, üst kısmında cumba ve odalardan açılan pencereler bulunmaktadır. Hanın güney cephesinde avluya bakan kısımda kapı ve dükkanların açıklıkları vardır. Buradaki kapı da siyah beyaz taş işçiliği görülmektedir. Güneyindeki yapının diğer cephelerinde de pencereler vardır.

Yolcu hanı olarak yapılan hanın kuzey cephesindeki dükkanlar ticaret, üst katındaki odalar konaklama amacıyla kullanılmıştır. Güney cephelerindeki odalar ticaret, depo amaçlı arkadaki geniş alan ahır olarak kullanılmıştır. Odaların olduğu kısım depo olarak hizmet vermiştir. İşyeri ve şire pazarı olarak kullanılan han yangından sonra fazlasıyla tahrip olduğu için bir süre kullanılmamıştır. Restorasyonunun yapılmasıyla restoran olarak işlevlendirilmiştir. Hanın kuzey cephesindeki odalar ticaret amaçlı, üst katındaki odalar yönetim ve depo olarak kullanılmıştır. Kuzeydeki bölümde ahır,

restoran arkasındaki odalar restorana hizmet eden wc ve servis birimleridir. Restorasyonda yapının batısına yeni bir ek bina yapılmıştır. Ek bina ile güneydeki kütle arasında bağlantı kurulmuştur. Ek bina restoranı desteklemekte mutfak oturma bölümleri ve wc olarak avludan iki katlı görüntüye sahiptir. Avluya yapılan ek merdiven ve ek binanın içinde bulunan merdivenler iki kat bodruma inmektedir. Bodrum ek binanın ve avlunun altında kalmaktadır. Şire Han'ın batısından gelen tünel eksi ikinci kattaki bodruma bağlanmaktadır. Bu bölüm Şire Han'ın otelin servis birimleri ve Yemiş Han'ın restoranına hizmet etmektedir. Eksi birinci kattan avlunun kuzeydoğusuna çıkan araç servis girişi verilmiştir. Yemiş Han ve Şire Han'ın restorasyonu birlikte yapılmış olup ortak bir kullanım düşünülmüştür. Bir süre sonra restoran işlevi kullanılmamış, yerine kafe ve ticaret olarak işlevlendirilmiştir. Bu işlevden sonra esnafa ticaret amaçlı kiralanmıştır. Şimdilerde boş durumda olup kullanılmamaktadır. Kuzeydeki dükkanlar ticaret amaçlı kullanıma devam etmiştir. Hanın avlusu ise halen otopark olarak hizmet vermektedir. Yemiş Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.19'da detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 19. Yemiş Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	YEMİŞ (MAARİF) HAN	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	İSMETPAŞA
ADA	878	**PARSEL**	14
YAPIM TARİHİ	19. YY SONLARI	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	YOK	**SABUNHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	TEK AVLU
KAT SAYISI	İKİ KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KIRMA ÇATI
PLAN TİPİ			

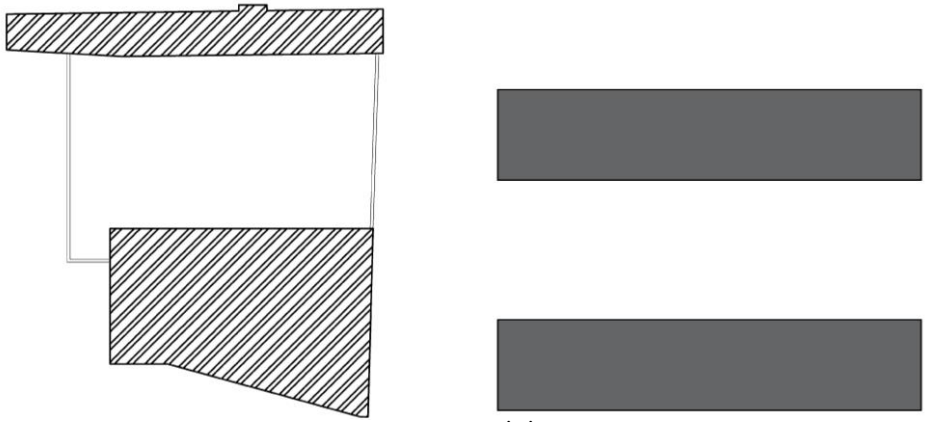

2 I PLAN TİPİ

TAŞIYICI SİSTEM

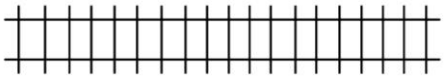

3,7 x 2,8 metre
4,8 x 2,6 metre
5,8 x 2,7 metre
28 x 17 metre

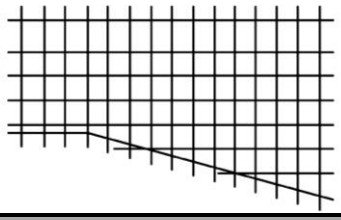

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	I TİPİ TEK MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	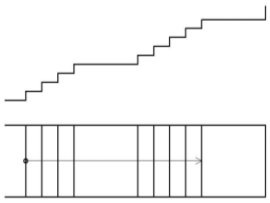

YAPI RESTORASYON ÖNCESİ DURUMU

Yemiş han yapıldığı dönemde Antep harbinden dolayı tamamlanamayıp yarım kaldı düşünülmektedir. 1950'lerde yapının kuzey, doğu ve batı kısımlarına betonarme ekler yapılmıştır. 1990 yılında geçirdiği yangın sonra ciddi tahribat görmüştür.

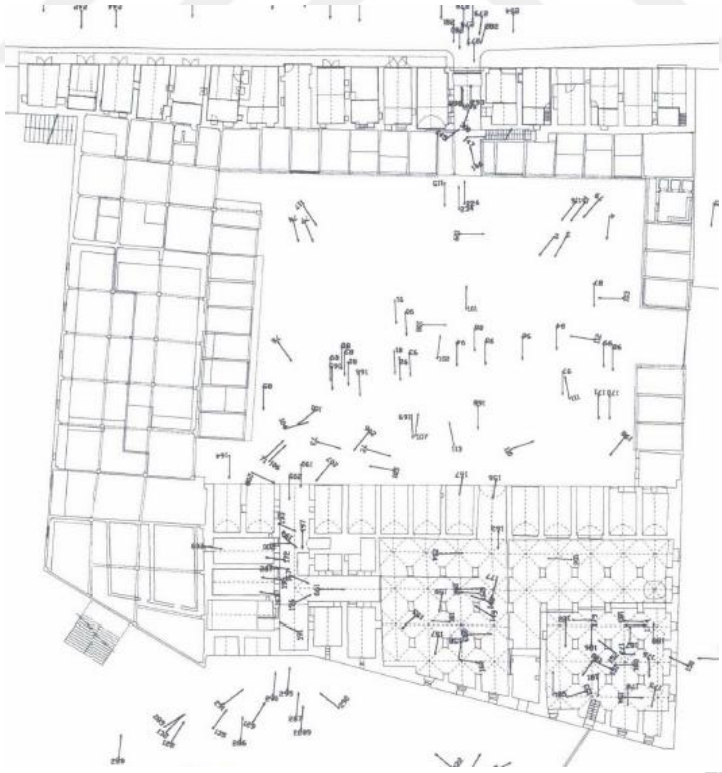

ZEMİN KAT PLANI
(Gaziantep Koruma Kurulu arşivinden, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2003)

1. KAT PLANI
(Gaziantep Koruma Kurulu arşivinden, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2003)

YAPI RESTORASYON ÖNCESİ HALİ

2001 Yılı Yemiş Han (Gaziantep Koruma Kurulu, 2019)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

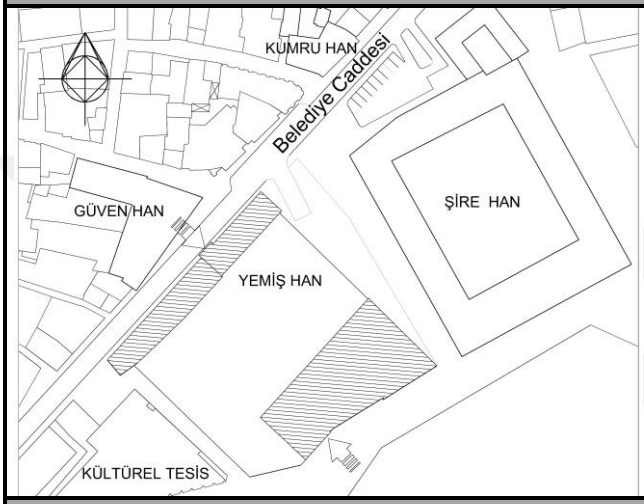

HANIN KUZEYBATI VE GÜNEYDOĞU CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (ÇEKÜL, 2020)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI

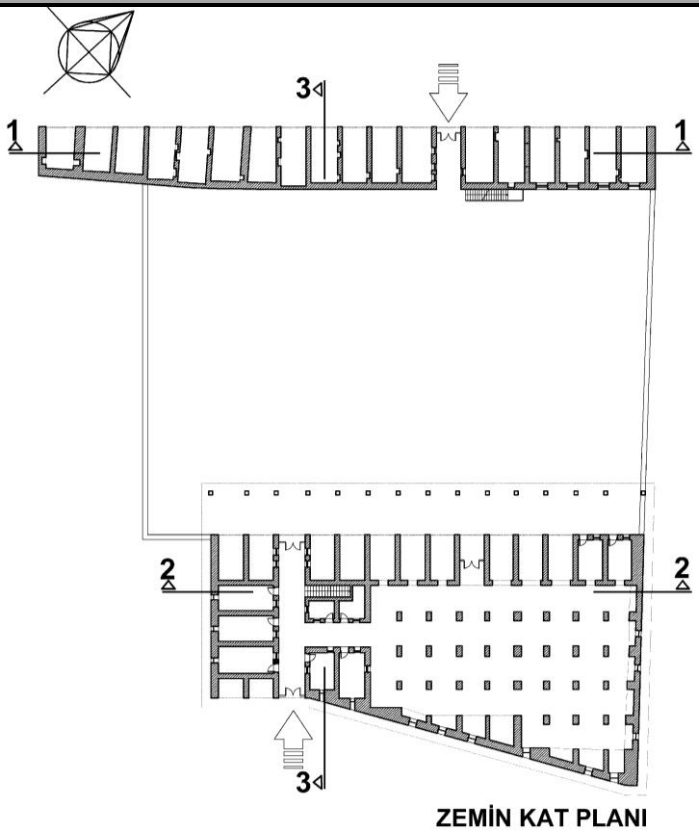

ZEMİN KAT PLANI

1. KAT PLANI	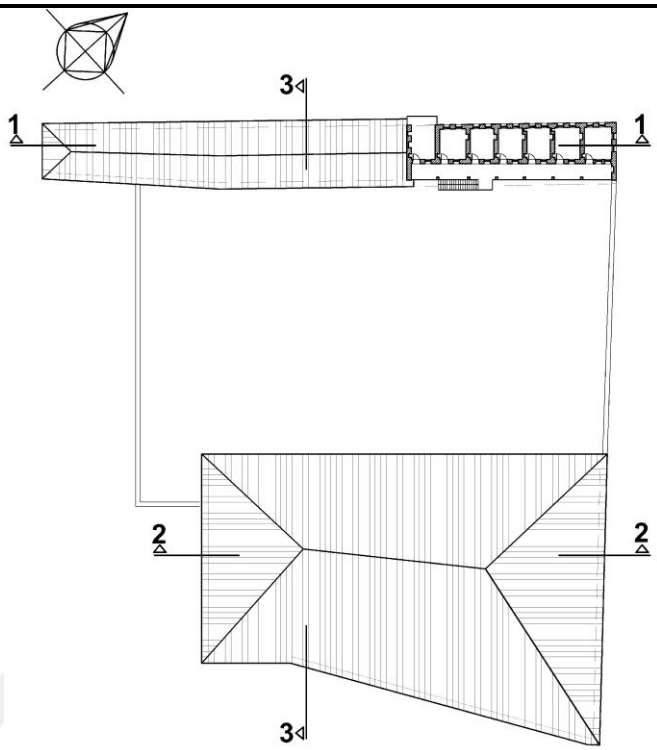 **1. KAT PLANI** (Serdar Polat arşivinden, Mehmet Pekcan Işık Çizimlerinden, 2003)
ÇATI PLANI	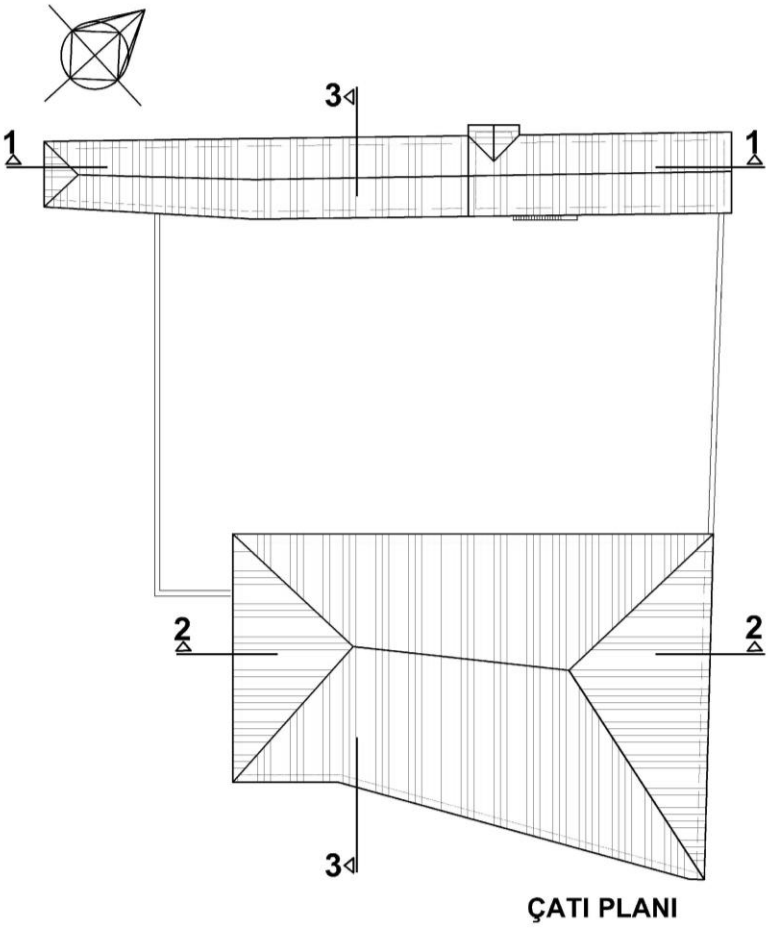 **ÇATI PLANI** (Serdar Polat arşivinden, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2003)

KESİT **GÖRÜNÜŞ**	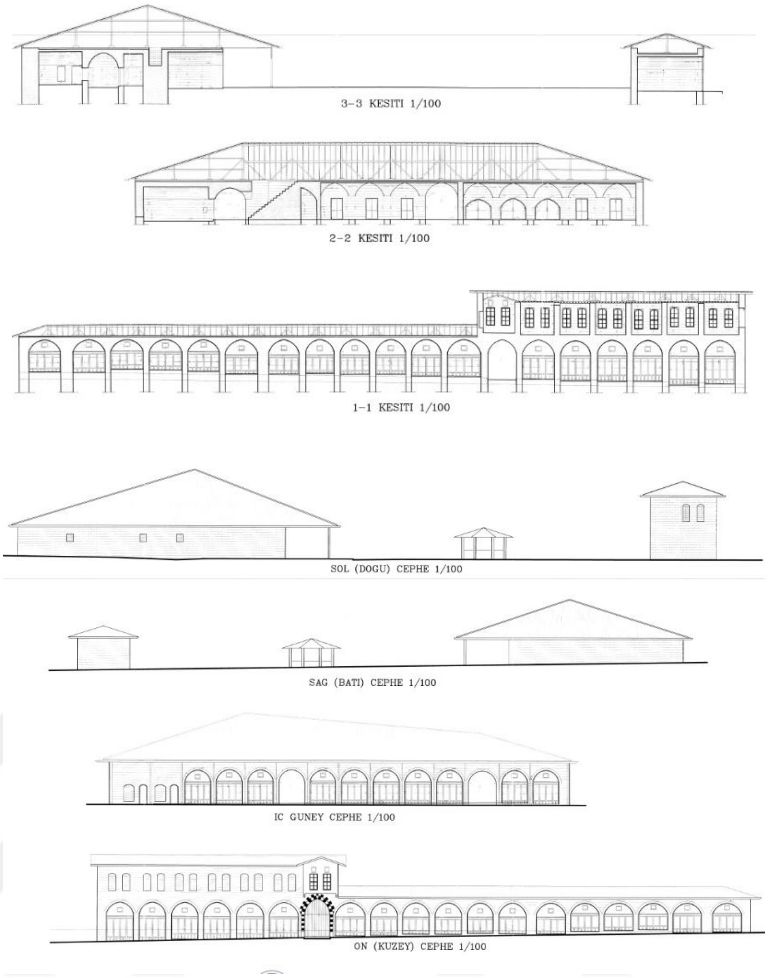

(Serdar Polat arşivinden, Mehmet Pekcan Işık çizimlerinden, 2003)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

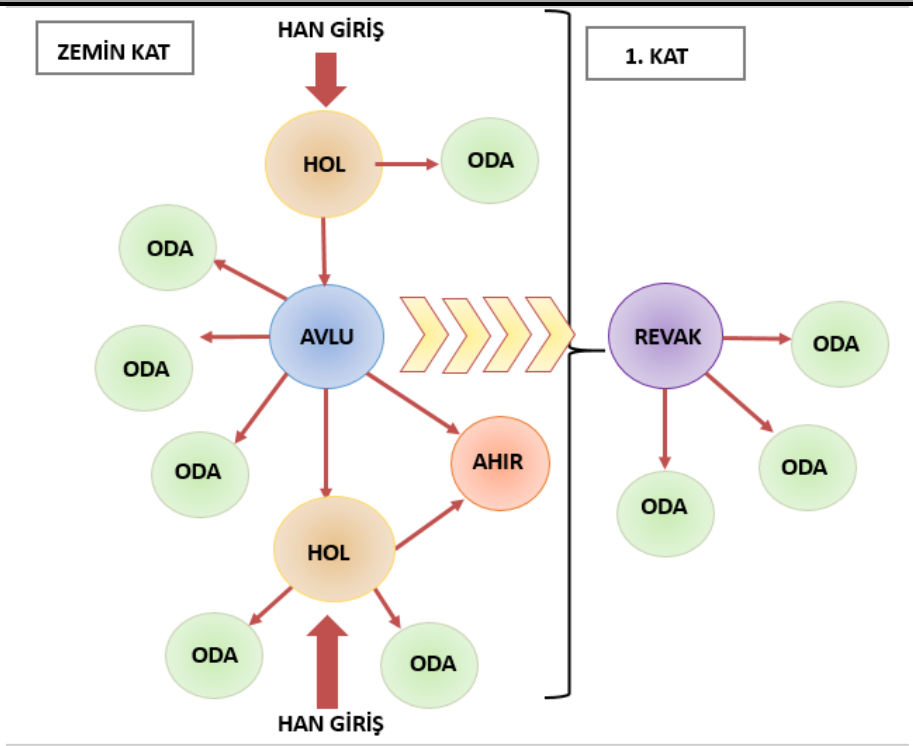

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU			
ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA –TİCARET		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	AVLU DEVE AHIRLARI TİCARET BİRİMLERİ KONAKLAMA DEPO GÖREVLİ ODASI YÜK İNDİRME TARTI	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI REVAKLAR

ZEMİN KAT PLANI

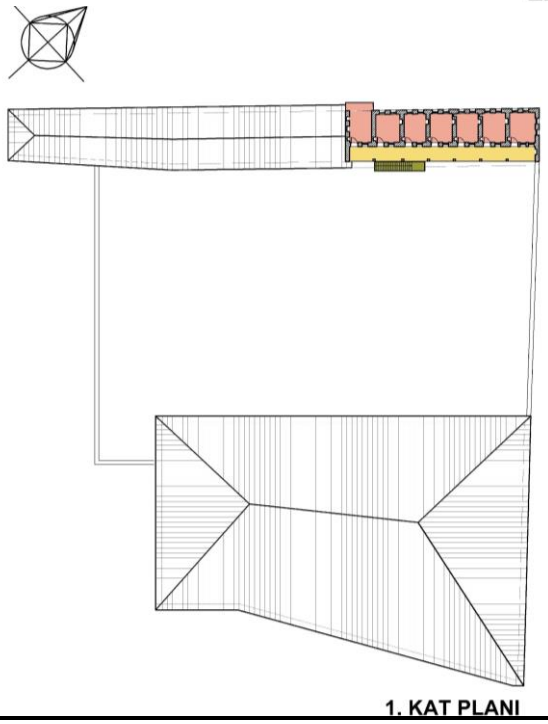

1. KAT PLANI

LEJANT

- DEVE AHIRLARI
- KONAKLAMA ODALARI
- AVLU
- TİCARET
- YATAY SİRKÜLASYON
- DÜŞEY SİRKÜLASYON
- DEPO
- GÖREVLİ ODASI
- REVAKLAR
- YÜK İNDİRME TARTI

FOTOĞRAFLAR			
 1990 öncesi Yemiş Han (Nusret Çam,2006)			
İKİNCİ KULLANIM	İŞYERİ-ŞİRE PAZARI		
ÜÇÜNCÜ KULLANIM	YANGINDAN SONRA AŞIRI TAHRİP OLDUĞUNDAN DOLAYI RESTORASYONA KADAR UZUN SÜRE KULLANILMAMIŞTIR. KİMSESİZLERİN BARINAĞI HALİNE GELMİŞTİR.		
DÖRDÜNCÜ KULLANIM	RESTORAN-TİCARET		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	RESTORAN AVLU - MUTFAK YÖNETİM - TİCARET WC - DEPO	**1. KAT**	RESTORAN YÖNETİM MUTFAK WC
-1. BODRUM KAT	MUTFAK TESİSAT WC-SERVİS DEPO - OTOPARK	**-2. BODRUM KAT**	TESİSAT MUTFAK SERVİS-WC YEMEKHANE
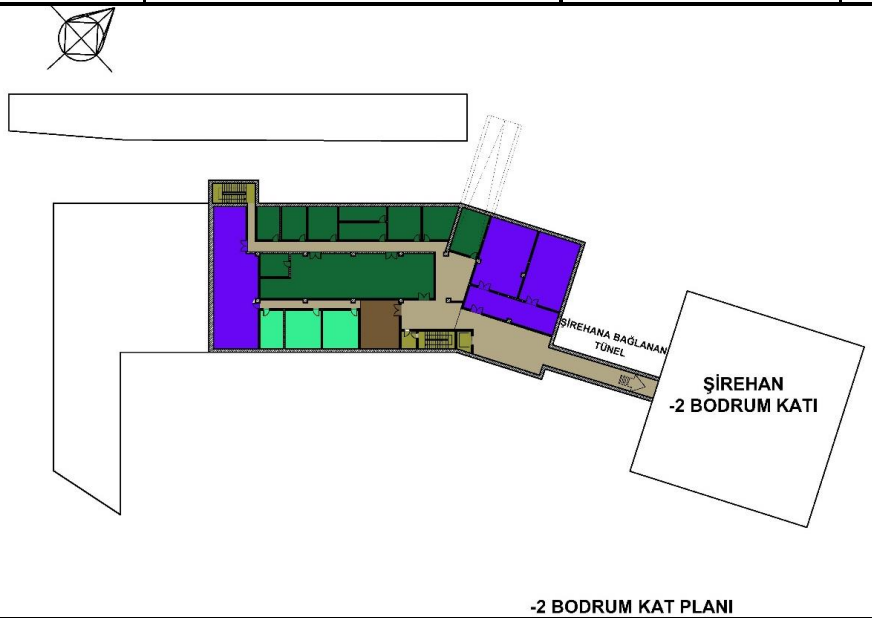 -2 BODRUM KAT PLANI			

ARAÇ GİRİŞİ
ŞİREHAN
-1 BODRUM KATI
-1 BODRUM KAT PLANI
ZEMİN KAT PLANI

(Denge Mimarlık, Didem Durakbaş, Ömer Selçuk Baz çizimlerinden,2020)

FOTOĞRAFLAR

2011 Yılı Yemiş Han (URL-45)

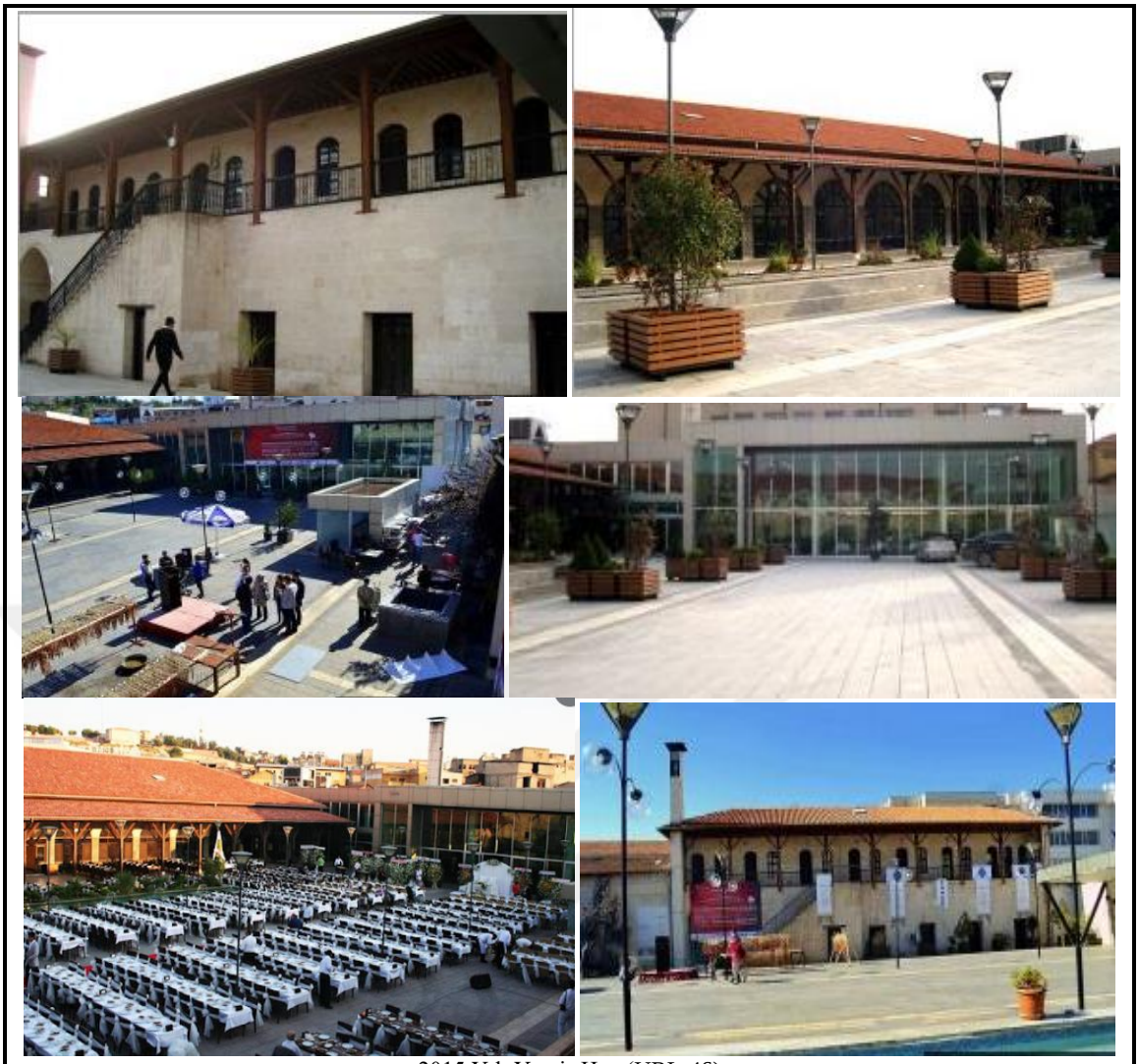

2015 Yılı Yemiş Han (URL-46)

BEŞİNCİ KULLANIM	KAFE-TİCARET
ALTINCI KULLANIM	OTOPARK

FOTOĞRAFLAR

2019 Yılı Yemiş Han (İrem Köse arşivinden, 2019)

2021 Yılı Yemiş Han (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.18. Yeni Han

Hanın tam olarak ne zaman ve kimin tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Osmanlı dönemi öncesinde yapıldığı düşünülmektedir. 1531 tarihli Şer'iyye sicilinde hanın adı Han-ı Cedid olarak geçmektedir. Buradan yola çıkılarak hanın Memlüklüler veya Eyyübiler döneminde yapıldığı söylenebilir. Hanın ilk yerleşim yeri kaleye yakın ve ticaret yolu üstünde olması eski olduğunu gösterir bir özelliktir. İsminin ''Yeni Han'' olması yapıldığı dönemde bölgede daha eski hanların olmasından kaynaklanmaktadır (Altın, 2015).

Özkara'nın (2000) belirtmiş olduğu tapu kayıtlarına göre han Koca Battal tarafından 1757 – 1785 tarihinde yapılmıştır. Çam (2006) ve Altın'ın (2015) araştırmalarına göre bu bilgiyi destekleyen hiçbir belge bulunmamaktadır.

Hanın yapıldıktan sonra günümüze gelene kadar elden geçirilmiş olduğu düşünülmektedir. 1960'lı yıllarda çatısının çökmesiyle tadilat geçirmiştir. En üstteki çatısı kaldırılarak beton dam yapılmıştır. 1990'lı yıllarda da tadilat geçirmiştir.

Odaların revağa ve avluya bakan cephe duvarları kaldırılmış, sivri kemerli geniş açıklıklar eklenmiştir. Avlunun doğu kanadındaki revak kapatılıp bölünerek odalar oluşturulmuştur. Bazı odalar arasındaki duvarlar kaldırılıp büyütülmüştür. Handaki merdivenler iptal edilmiş, avluya iki tane karşılıklı kavisli merdiven eklenmiş ve avlunun ortasına havuz yapılmıştır. Ahır kısmına güçlendirme için ayaklar eklenmiştir.

Kitabesi olmayan han şahıs mülkiyetinde olup caddeye bakan batı cephesinde girişe sahiptir. Han batıya doğru eğimli arsa üzerinde düzgün olmayan dörtgen biçiminde konumlanmıştır. Han iki katlı tek avlulu plan tipine sahiptir. Çam'ın (2006) belirttiği plan şemasına göre yorumlamalar yapılmıştır. Hanın batı cephesinde bulunan taç kapıdan dehlize girilmektedir. Dehlizin kuzeyinde ve güneyinde odalar bulunmaktadır. Dehlizin kuzeybatısındaki oda ''L'' yanındaki oda kare, karşılarındaki odalar dikdörtgen planlıdır. Dehlizin doğusundaki odaların avluya bakan pencereleri vardır. Bu odalar dehlize açılmaktadır. Dehlizin kuzey tarafındaki odalar arasında üst kata çıkan merdiven vardır. Hanın onarımında bu merdiven kaldırılmış, merdivenin iki yanındaki odalar birleştirilmiştir. Dehlizin açıldığı avlu 23.30 x 23 m ölçülerinde kareye yakındır. Ancak günümüzde doğu cephesinde eklemeler yapıldığı için avlu dikdörtgen biçimindedir. Avlunun güney, kuzey ve batı cephelerinde avluya bakan odalar bulunmaktadır. Avlunun doğu cephesinde ise revak vardır. Avlunun üç cephesinde bulunan odalar yakın ölçülerde dikdörtgen planlı olup üstleri girişleri yönünde sivri beşik tonozla örtülüdür.

Odalar avluya birer basık kemerli kapı ve pencere ile açılmış olup odaların içlerinde dolap nişleri bulunmaktadır. Avlunun batı cephesinde giriş dehlizinin yanındaki odalar hariç dokuz oda bulunmaktadır. Köşede bulunan odalar önündeki eyvana ve odaya açılmaktadır. Bu odaların kapı yanında penceresi yoktur. Günümüzde bu bölümde odalarda birleşmeler ve cephelerde değişiklikler yapılmıştır. Hanın doğu cephesinde sekiz oda bulunmaktadır. Güneybatıdaki oda diğerlerine göre daha geride olup, ön kısmı eyvan şeklindedir. Bu kısımdaki odalar eyvana açılmaktadır. Cephenin doğu ucundaki oda önündeki revağa bağlanmaktadır. Günümüzde doğu kısmın büyütülmesi ile yanındaki iki oda da ek kısma açılmaktadır.

Avlunun doğu cephesinde özgün halinde revak bulunmakta olup, oda yoktur. Yapılan onarımlarda iki oda genişliği kadar revakların önüne ek yapılarak diğer cephelerdeki gibi oda yapılmıştır. Bu bölümün üstü düz tavanla kapatılmış, her kemer açıklığı bir oda oluşturacak şekilde aralara duvarlar örülerek odalar birbirinden ayrılmıştır. Revaklar beş serbest ayak üzerinde altı gözlü sivri kemerden oluşmaktadır. Kemer gözlerin üstü çapraz tonoz ile örtülmüştür. Revağın kuzeydoğu köşesinde arkasında eyvan bulunmaktadır. Revağın kalan kısmının arkasından kayalardan oyularak oluşturulan mağara bulunmaktadır. Mağara o dönemde ahır olarak kullanılmaktadır. Ahırın girişi güneydoğu köşesindedir. Ahırın içine kare kesitli beton ayaklar yapılarak üstten gelen yükün taşınması sağlanmıştır. Ahırın girişinde hela, yanında üst kata çıkan merdiven vardır. İkisi de günümüzde iptal edilmiştir. Avlunun kuzey cephesi güney cephesiyle tamamen aynıdır. Sadece bir oda fazladır. Cephenin doğu ucunda olan fazla oda batısında yer alan odaya açılmaktadır.

Üst kata çıkış giriş dehlizine açılan ve avlunun girişinde bulunan merdiven ile yapılmaktadır. Tadilat sonrasında bu merdivenler kaldırılmıştır. Giriş dehlizinin önüne avlunun batı cephesine karşılıklı "C" biçiminde merdivenler yapılmıştır. Araştırmacılar bu merdivenin oldukça büyük olduğunu ve hana yakışmadığını belirtmişlerdir. Hanın üst katında dört çevresinde revak bulunmaktadır. Doğu cephesinde altı, diğer cephelerde yedi kemer gözü vardır. Revakların ayakları aralarda kare kesitlidir. Revakların köşesinden odaların duvarlarına doğu batı yönünde atılan kemerler vardır. Revakların çevresinde sıralanan odalar özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Odaların toprak damlı örtüsü kaldırılmış yerine beton dam yapılmıştır. Odaların revağa bakan cephe duvarları kaldırılmış geniş sivri kemerli açıklık haline gelmiştir. Zemin katta doğu cepheye yapılan odaların üstüne ek mekanlar yapılmıştır. Doğu cephesindeki revak, önüne odalar yapıldığı için koridora dönüşmüştür. Bu cephede odalar karşılıklı dizilmiştir.

Yığma yapım tekniği kullanılan handa malzeme olarak kesme taş kullanılmıştır. Hanın taç kapısı dışında süslemesi yoktur. Hanın doğu cephesinde binalar vardır. Hanın kuzey ve güney cephesi sokağa, batı cephesi caddeye bakmaktadır. Hanın güney cephesinde zemin katta dört küçük pencere vardır. Kuzey cephesinde han ile bağlantısı olmayan bir dükkan ve üst katında pencereler bulunmaktadır. Batı

cephesinde taç kapı dışında bir süsleme yoktur. Taç kapı cephe yüksekliğince devam etmektedir. Taç kapının sivri kemerli geniş açıklığı niş içindedir. Taç kapı siyah beyaz taşlarla sıralı bir şekilde yapılmıştır. Kemerdeki çift renkli taşlar merkezden çıkan şua şeklinde dizilmiş daha sonra şualar kırılarak yatay taşlara bağlanmıştır. Nişin kilit taşı üzerinde siyah renkli taştan diyagonal kare bulunmaktadır. Taç kapının sağında ve solunda birer dükkan duvarlar kaldırılarak sokağa açılmış daha sonra bu kısımlar duvar örülerek kapatılmıştır. Cephede izleri mevcuttur. Han yolcu hanı olarak yapılmış, alt kattaki odalar depo, ticaret, yazıhane ve ahır olarak kullanılmıştır. Üst kattaki odalar konaklama işlevi görmüştür. İşlevini kaybeden han bir dönem halıcılar sitesi olarak odalar dükkan biçiminde kullanılmıştır. Hanın damı ise kenarlarına korkuluk ve parapet çekilerek otopark olarak kullanılmıştır. Bu otopark işlevi yapıya zarar vereceğinden dolayı daha sonra kaldırılmıştır. Günümüzde han kafe, ticaret ve antikacıların olduğu bir yer olmuştur. Zemin kattaki avlu, mağara ve doğu cephesinde yer alan mekanlar kafeler tarafından oturma alanı ve servis alanı olarak kullanılmaktadır. Zemin kattaki diğer dükkanlar antikacılar tarafından kullanılmaktadır. Üst katta ise turistik ve genel ticaret birimleri bulunmaktadır. Yeni Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.20'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 20. Yeni Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	YENİ (KALEOĞLU-HAN-I CEDİD) HAN	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	ŞEKEROĞLU
ADA	242	**PARSEL**	5
YAPIM TARİHİ	1531 ÖNCESİ	**DÖNEMİ**	MEMLÜKLER-EYYÜBİLER
MÜLKİYET	ŞAHIS MALI	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	HANIN DOĞU KISMINDA YER ALIR	**SABUNHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	TEK AVLU
KAT SAYISI	2 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	BETONARME DÜZ DAM
PLAN TİPİ			

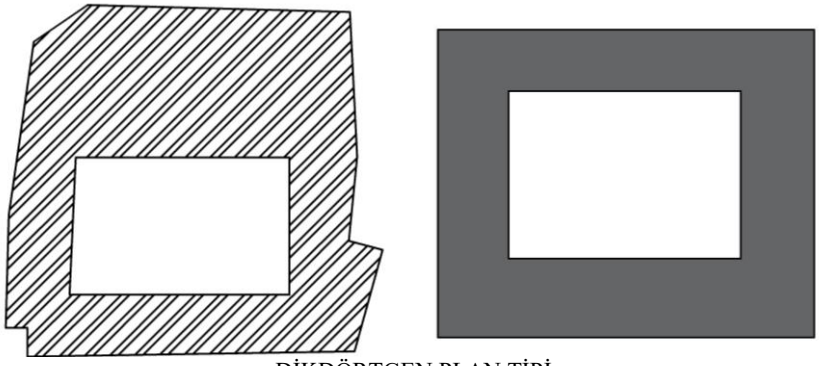

DİKDÖRTGEN PLAN TİPİ

TAŞIYICI SİSTEM

5,6 x 3,9 metre
6,2 x 4,2 metre
4 x 3 metre
6,7 x 3 metre
14 x 8,7 metre
13 x 9 metre

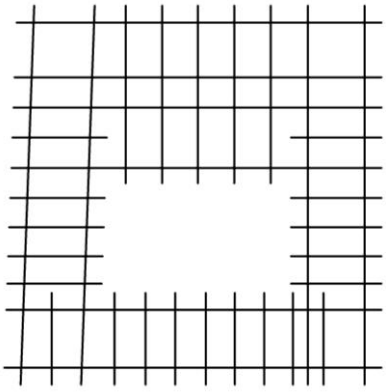

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	L TİPİ 2 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	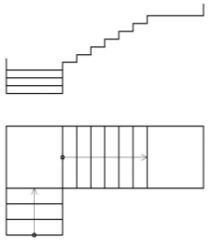

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Han özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiş ve tadilat geçirmiştir. Hanın içinde bulunan iki merdiven iptal edilmiş yerine avluya yeni merdiven ve havuz yapılmıştır. Odaların avluya ve revağa bakan duvarları kaldırılıp sivri kemer açıklıklı dükkânlara dönüştürülmüştür. Hanın ahırının önüne ek mekanlar yapılmıştır, üst katta da dükkanlar eklenmiş alt ve üst kattaki revak kapanmıştır. Hanın çatısı zarar görünce tamamen kaldırılmış, düz toprak örtülü dam yapılmıştır. Daha sonra beton ile kaplanmış ahır kısmına güçlenmesi için ayaklar eklenmiştir.

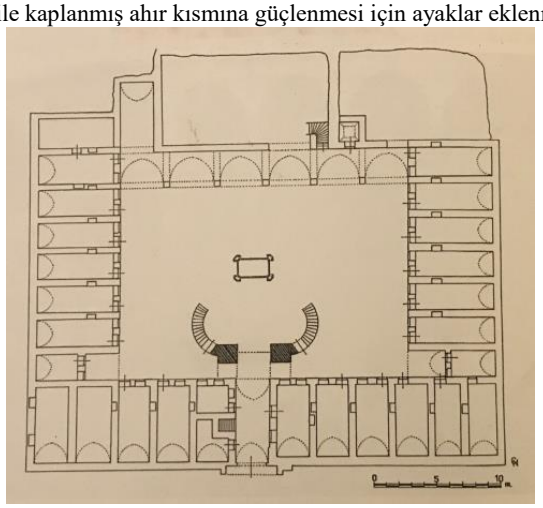

Yeni Hanın geçmiş döneme ait planı (Çam, 2006)

YAPI TADİLAT ÖNCESİ HALİ

1992 Yılı Yeni Han (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

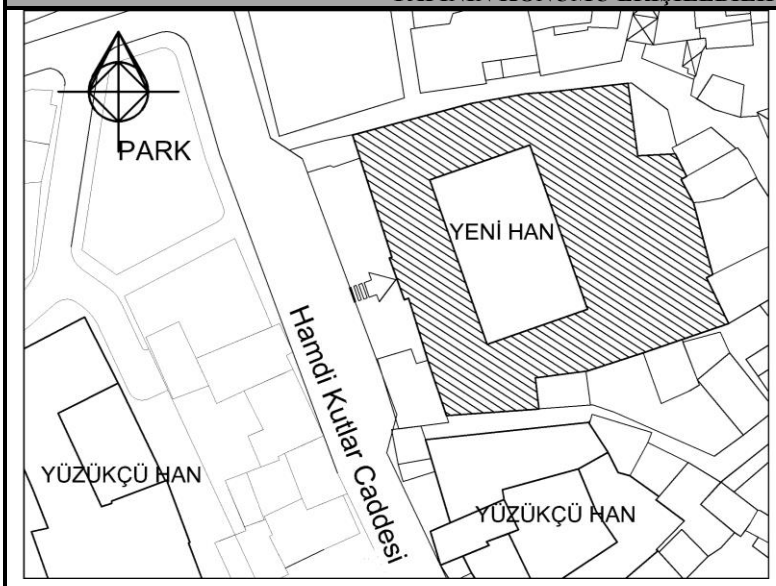

HANIN BATI CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (ÇEKÜL, 2020)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI	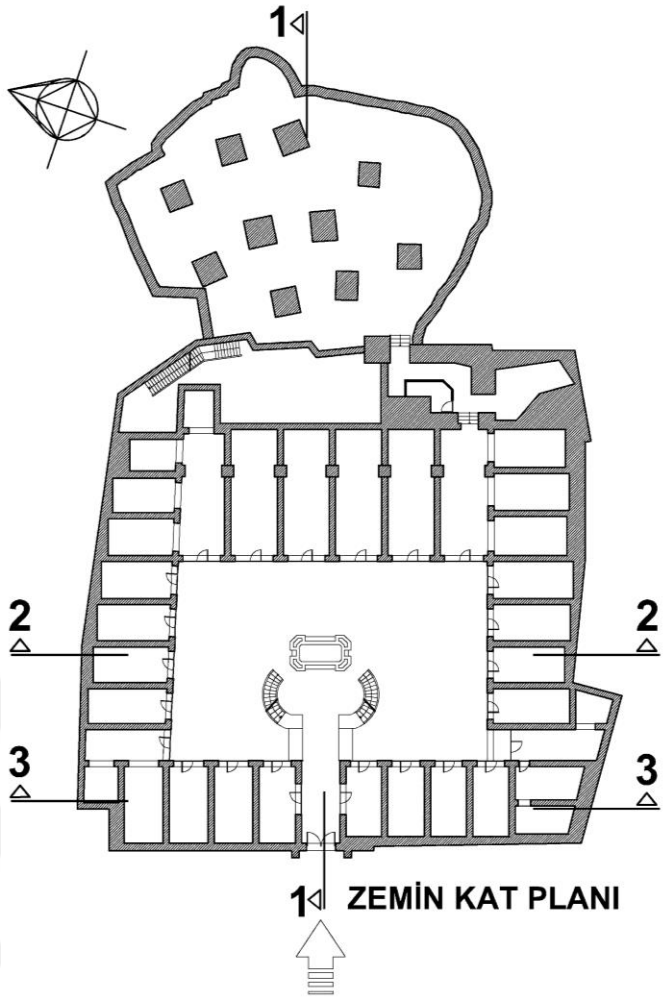
1. KAT PLANI	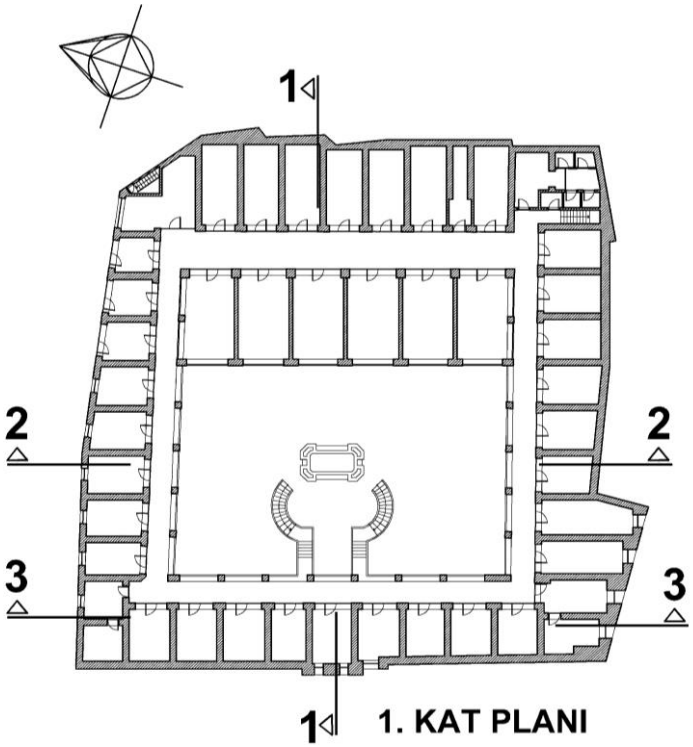

(Gaziantep Koruma Kurulu arşivinden Altan Bayhan çizimlerinden, 2019)

ÇATI PLANI	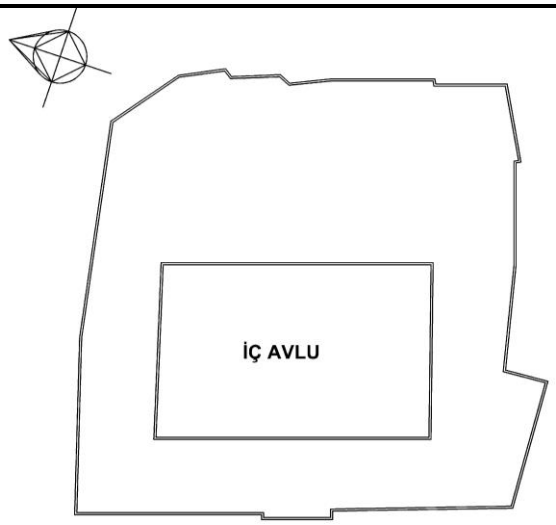 **ÇATI PLANI**
KESİT	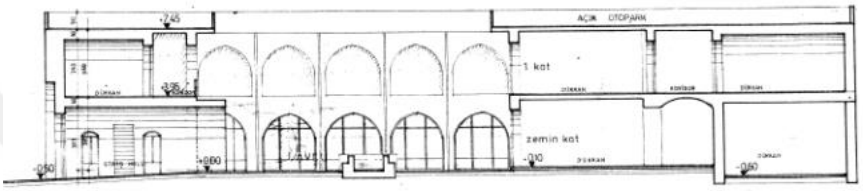 **1-1 KESİTİ** 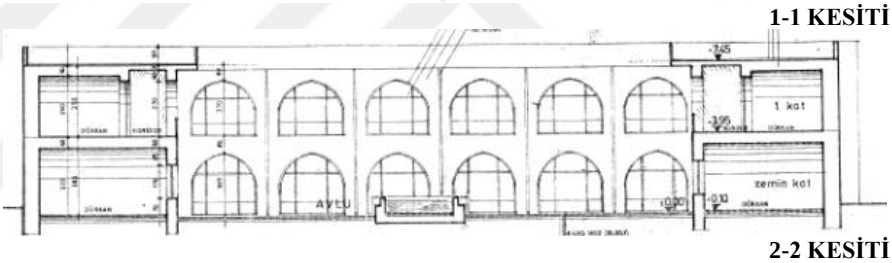 **2-2 KESİTİ** 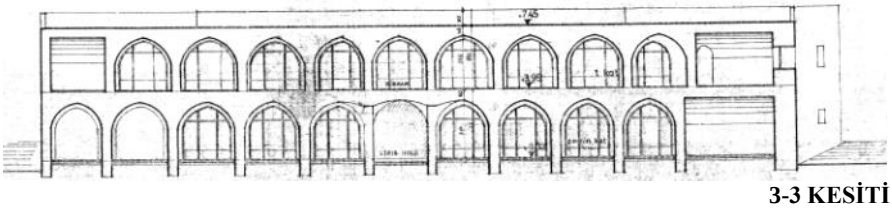 **3-3 KESİTİ**
GÖRÜNÜŞ	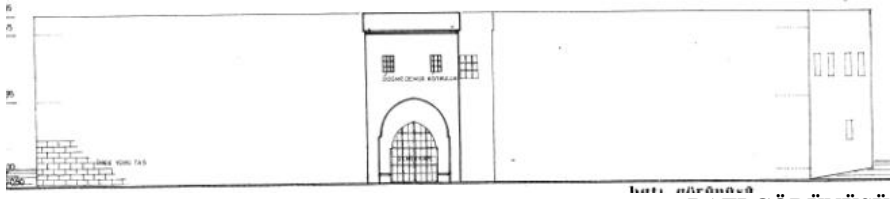 **BATI GÖRÜNÜŞÜ** 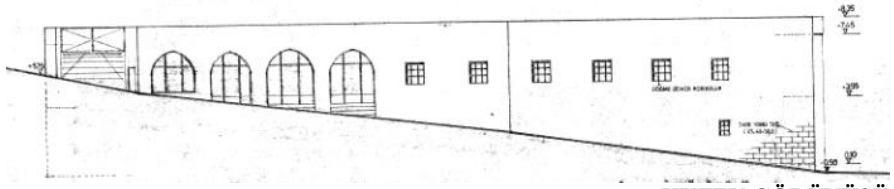 **KUZEY GÖRÜNÜŞÜ**

(Gaziantep Koruma Kurulu arşivinden Altan Bayhan çizimlerinden, 2019)

YAPI MEKAN ORGANİZASYONU

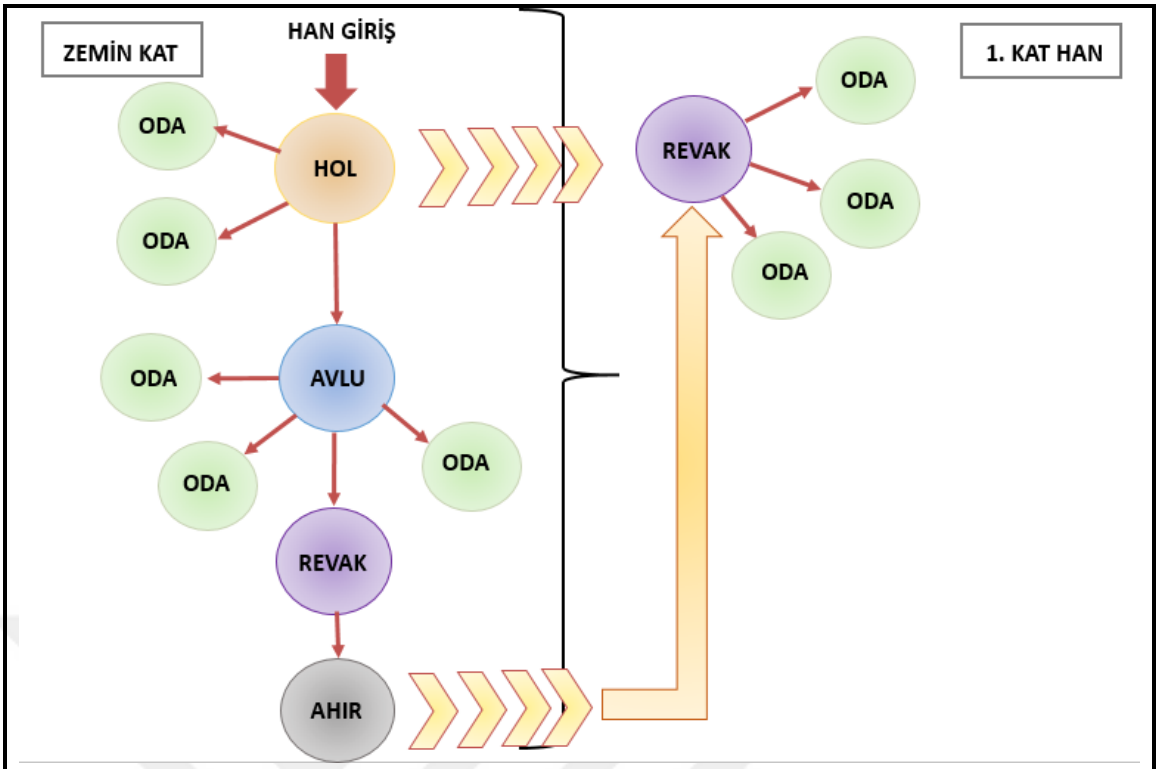

YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU			
ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA – TİCARET		
PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	DEVE AHIRLARI TİCARET BİRİMLERİ AVLU – GÖREVLİ ODASI DEPO-WC - REVAK	**1. KAT**	KONAKLAMA ODALARI REVAKLAR

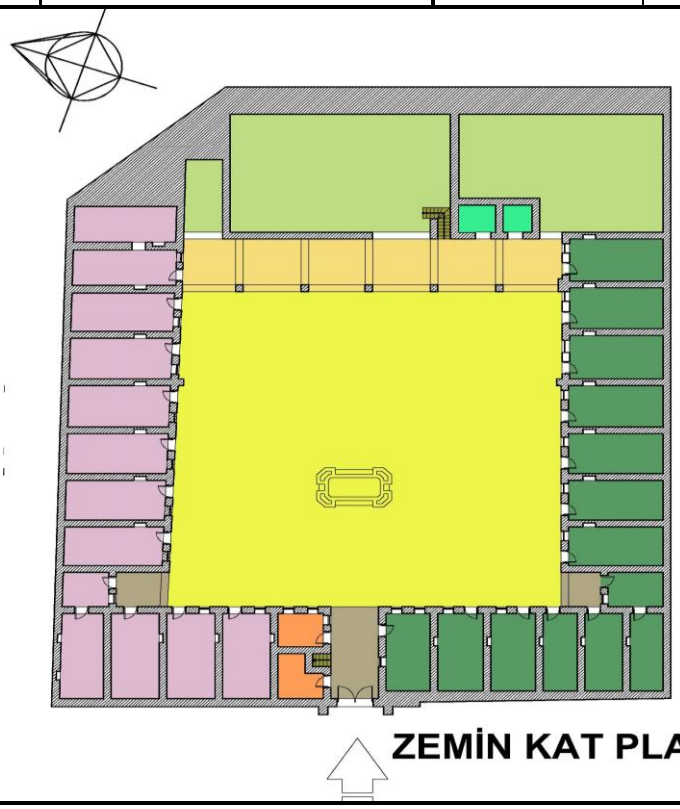

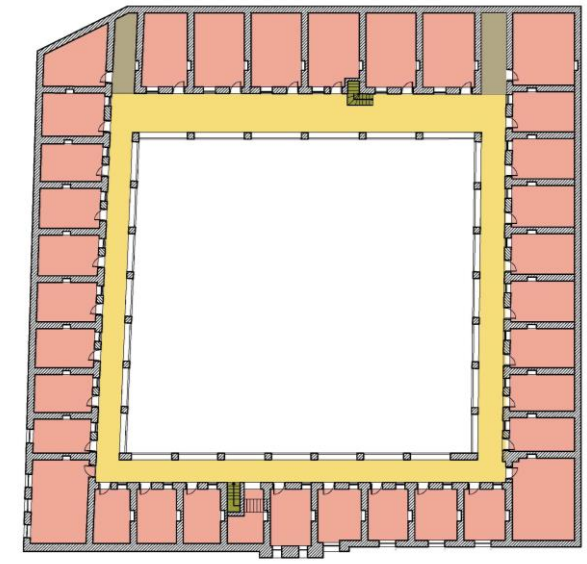

LEJANT
- DEVE AHIRLARI
- KONAKLAMA ODALARI
- AVLU
- TİCARET
- YATAY SİRKÜLASYON
- DÜŞEY SİRKÜLASYON
- DEPO
- GÖREVLİ ODASI
- REVAKLAR
- WC

1. KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

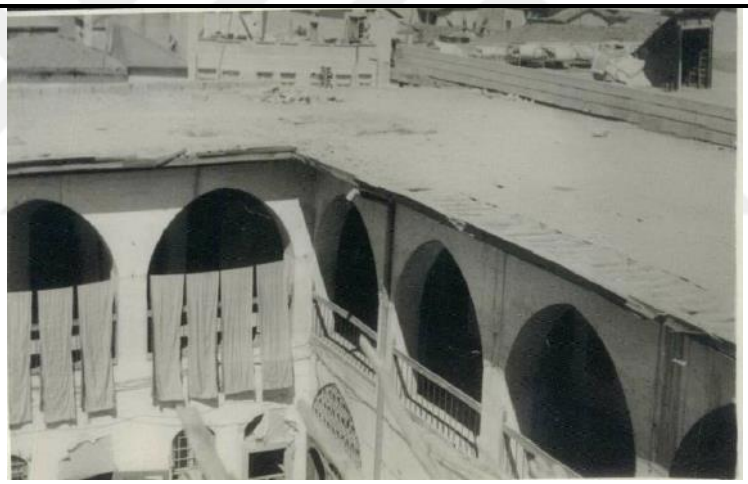

1961 Yılı Yeni Han (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

1987 Yılı Yeni Han (Mehmet Özkarcı Arşivinden,1987)					
İKİNCİ KULLANIM	TİCARET – HALICILAR SİTESİ- OTOPARK				
PLAN ŞEMASI					
ZEMİN KAT	HALI DÜKKANLARI	**1. KAT**	HALI DÜKKANLARI	**ÇATI KAT**	OTOPARK
FOTOĞRAFLAR					

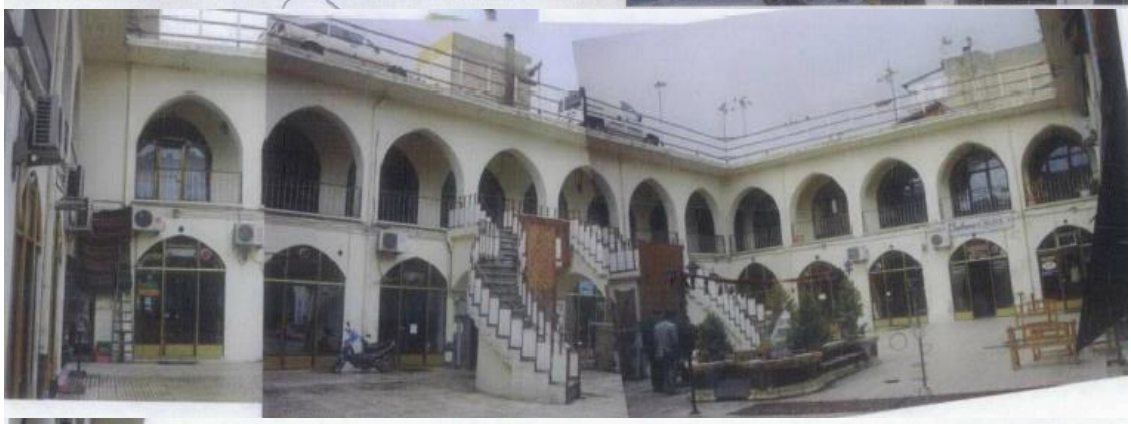

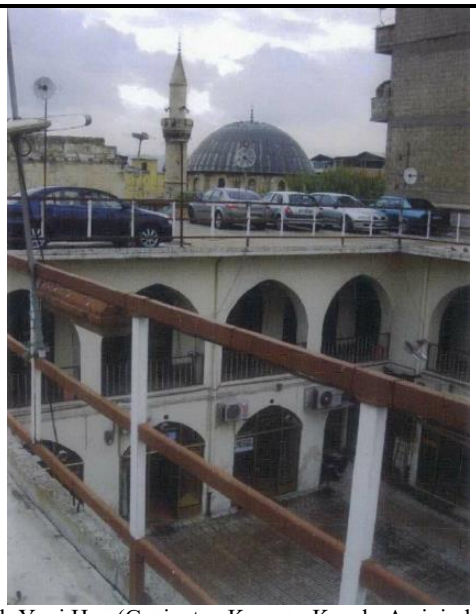

2006 Yılı Yeni Han (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	TİCARET – KAFE

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	TİCARET KAFE-DEPO	**1. KAT**	TİCARET-WC DEPO

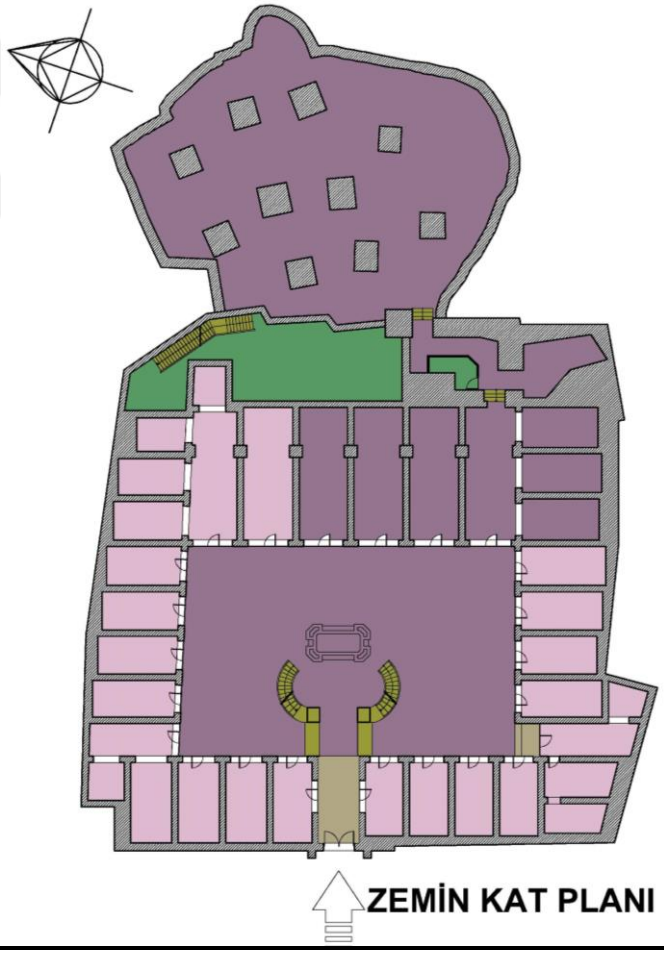

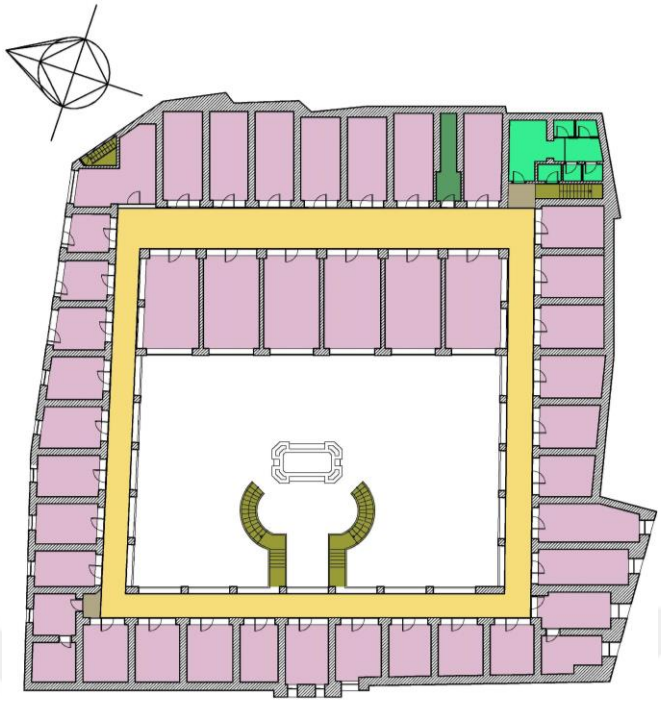

LEJANT

- AVLU
- TİCARET
- YATAY SİRKÜLASYON
- DÜŞEY SİRKÜLASYON
- DEPO
- KAHVEHANE
- REVAKLAR
- WC

1. KAT PLANI

FOTOĞRAFLAR

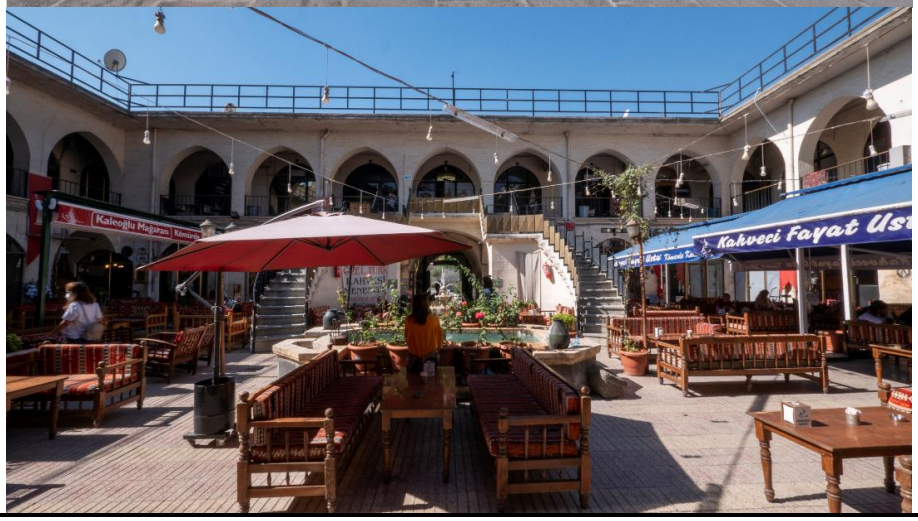

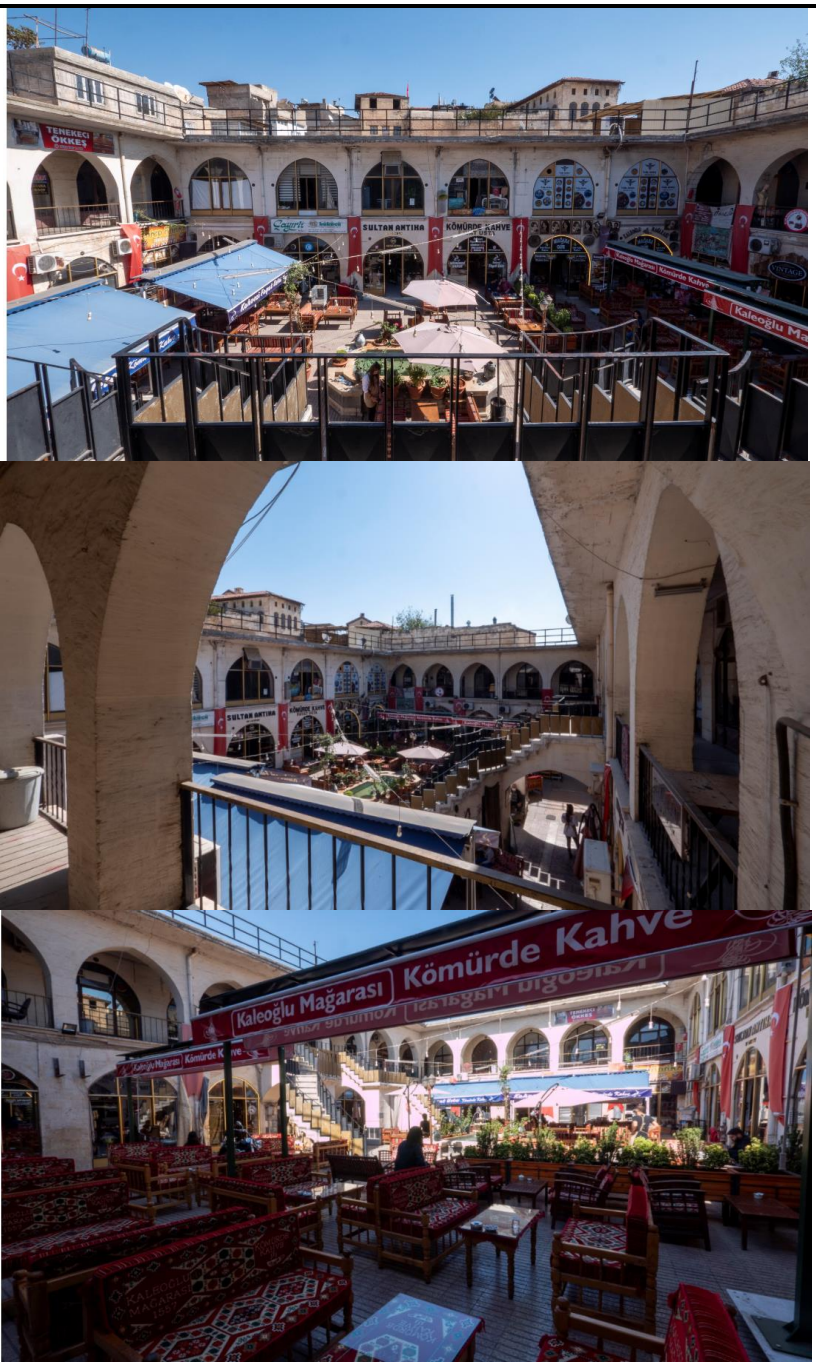

2021 Yılı Yeni Han (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

5.5.1.19. Yüzükçü Han

Hanın yapım tarihi ve yaptıran bilinmemektedir. Çam'ın (2006) belirttiğine göre han 1735' den önce yapılmıştır. Hanın ismine en erken 1697 tarihli bir Şer'iyye sicilinde rastlanmış olup, Altın 17.yy ikinci yarısında yapıldığını belirtilmiştir. Ayrıca 1712 tarihli başka bir sicilde şahit olarak Kaleden Yüzükçü Hüseyin Bin Halil ismi geçmesi ve hanın isminin ''Yüzükçü'' olması Altın'a göre hanı yaptıranın bu kişi olabileceğini göstermektedir. Ancak bu konuyla ilgili yeterli kaynak bulunamamıştır.

Zincircioğlu'na (2018) göre ise hanın adına rastlanan en eski Şer'iyye sicili 1650 yılındadır.

Hanın giriş kapısının üzerinde bulunan kitabesinde 1897 yazmaktadır. Özkarcı (1987) da bu tarihi inşa yılı olarak belirtmiştir. Ancak Altın (2015) 1894 tarihli Emine Gürbüz Hanım Vakfiyesinde Yüzükçü Han'ın harabe şeklinde olduğuna dair ifade geçtiğini belirtmiş, 1897 tarihinin yapım yılı değil onarım yılı olduğunu kanıtlamıştır. Bu onarımda nelerin düzenlendiği tam olarak belli olmasa da, taç kapı üzerindeki sorguç 19.yy-20.yy yapılarında görülmüştür. Abdülhamid arşivinde 1890 yılında çekilen fotoğrafta giriş cephesinin düz olduğu ve günümüzdeki gibi giriş dehlizinin uzun olmadığı görülmüştür. Ayrıca fotoğrafta hanın tek katlı olduğu muhtemelen onarımda ikinci kat eklenip, giriş uzatılmış ve taç kapı yapılmıştır (Altın, 2015). 2000'li yıllara harap bir şekilde gelen han 2009 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.

Gaziantep'in eski ticaret merkezinde batıya doğru eğimli bir arazi üzerinde konumlanmıştır. Sokağın ve arsanın biçiminden dolayı düzgün bir planı yoktur. Han iki katlı tek avlulu plan tipine sahiptir. Ancak ikinci kat hanın tüm cephelerinde devam etmektedir. Hanın kuzey cephesi ve batı cephesinin yarısı üst kata çıkmaktadır. Hanın girişi sokağa bakan batı cephesindeki taç kapıdan yapılmaktadır. Giriş beşik tonoz örtülü, dikdörtgen biçiminde uzun bir dehliz biçimindedir. Girişin dışarı doğru taşması dehlizi uzatmıştır. Dehlizin güneyinde ve kuzeyinde odalar mevcuttur. Dehlizin kuzeyinde iki oda, güneyinde bir oda vardır. Güneyindeki odanın dehlize bakan üç pencere ve bir kapısı, avluya bakan iki penceresi olup, dikdörtgen planlıdır.

Dehlizin kuzeyinde dış cepheye bakan oda uzun dikdörtgen planlı olup, dehlize bakan bir kapısı vardır. Bu odanın han görevlisine ait olduğu düşünülmektedir. Yanında bulunan diğer oda, kare planlı olup dehlize bir kapı ve pencere ile açılmaktadır. Bu odanın kuzeyinde bulunan odayla bağlantısı vardır. İki oda arasında açılan, kapı ve pencerenin sonradan yapıldığı düşünülmektedir. Dehlizin sonunda kuzeydoğu köşesinde üst kata çıkan merdiven bulunmaktadır. Altın (2015) merdivenin altında avluya açılan sivri kemer içerisinde kuyunun olduğunu belirtmiştir. Giriş dehlizinin sonu 13.75 x 12.15 m ölçülerinde avluya çıkmaktadır.

Zemin kattaki odaların belli bir düzeni yoktur. Genel olarak odalar dikdörtgen planlı olup giriş yönünde sivri beşik tonozla örtülmüştür. Odalar avluya basık kemerli kapı ve pencereyle bağlanmaktadır. Kapı ve pencerelerin üst ve ortalarında sivri kemerli küçük tepe penceresi vardır.

Avlunun çevresinde odalar sıralanmış olup batı cephesinde giriş dehlizine bakanlar hariç beş oda bulunmaktadır. Cephenin güney ucundaki oda güney cephesinde bulunan eyvana bir kapı ile açılmaktadır. Cephenin kuzey ucunda bulunan oda kuzeyinde bulunan odaya açılmaktadır. Bu odanın güneyinde yer alan oda kuzey cephesinde eyvana bağlanmaktadır. Girişin güneyinde kalan odalar arasında bağlantılar bulunmaktadır.

Avlunun güney cephesinde beş oda bulunmaktadır. Cephenin iki ucundaki odalar önündeki eyvana açılmaktadır. Cephenin tam ortasında bulunan odaya, odanın doğusundaki ve batısındaki odaların sonradan bağlandığı düşünülmektedir. Günümüzde bu odanın güney cephesindeki dış duvarı kaldırılıp merdiven eklenmiş, güneyindeki binaya bağlanmıştır.

Avlunun kuzey cephesinde üç oda, iki eyvan vardır. Cephenin doğu ucunda bir eyvan batı ucunda da diğer eyvan bulunmaktadır. Batı uçtaki eyvana kuzeyindeki ve batısındaki odalar açılmaktadır. Avlunun doğu cephesinde bir oda iki eyvan ve mağara girişi bulunmaktadır. Cephenin güneyindeki eyvan uzun dikdörtgen planlı olup doğusunda niş vardır. Eyvanın kuzeyindeki oda pencereyle buraya bakmaktadır. Ortadaki odanın kuzeyindeki eyvan daha küçüktür. Bu eyvanın yüklerin indirilip tartıldığı yer olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Altın, 2015). Eyvanlar avluya yuvarlak kemerle açılmaktadır. Avlunun kuzeydoğu ucundan eğri bir dehlizle mağaraya girilmektedir. Kayaların oyulması ile yapılan mağaranın hanın ahırı olduğu düşünülmektedir.

Giriş dehlizinin kuzeydoğu ucundaki merdiven ile üst kata çıkılmaktadır. Üst kat kuzeyde ve batının bir kısmında bulunarak “L” plan tipindedir. Restorasyon sonrasında oda olmayan güney, doğu ve batı cephesinin güney ucu camekan ve ahşap doğramalarla kapatılmıştır. Revak ahşap direkler üzerine oturan, ahşap kirişli düz tavan ile kapatılmış ve alt kat sınırlarını güneye doğru geçerek konsol çıkmıştır. Revak kısmı fotoğraflardan bakıldığında yok olmuştur. Bu kısım restorasyonda

tekrar yapılmıştır. Revağın çevresindeki odalar revağa basık kemerli kapı ve pencereyle açılmakta olup alt kattaki tepe pencerelerinin aynısı bu katta kapıların üstünde yer almaktadır. Revağın batısında yer alan sokağa bakan cephede üç oda bulunmaktadır. Cephenin güney ucundaki ilk oda girişin üstüne denk gelmektedir. Giriş ile aynı miktarda dışa doğru taşma yapmıştır. Bu sayede batı, güney ve kuzey cephelerinde sokağa bakan ikişer penceresi bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı odaya ortasından girilmekte, kapının sağında ve solunda birer penceresi bulunmaktadır. Bu odanın kuzeyinde yer alan son odanın önünde merdiven vardır ve kapısı revağa değil kuzey cephedeki dar bir koridora açılmaktadır.

Odaların üstü sivri beşik tonoz ile örtülmüş olup, dolap nişleri bulunmaktadır. Kuzey cephesinde altı oda bulunmaktadır. Cephenin batısında yer alan ilk odanın hem batıda hem kuzeyde sokağa bakan penceresi bulunmaktadır. Oda revağa değil önündeki dar koridora kapı ile açılmaktadır. Diğer odalar revağa açılmaktadır. Cephenin açılı olmasından dolayı doğuya gittikçe odalar küçülmektedir.

Hanın doğu ve güney cephesi binalarla kaplıdır. Batı cephesi sokağa bakmakta olup cephenin en belirgin öğesi taç kapıdır. Onarımlarda dışarıya taşırılan taç kapının iki yanında dükkanların olduğu da fotoğraflarda görülmektedir. Taç kapı sivri kemerli niş içerisinde yuvarlak kemerli açıklığa sahip olup nişin ve giriş açıklığının pervaz ve kemerli sıralı siyah beyaz renkli taş ile kaplanmıştır. Giriş açıklığı kemerinin kilit taşında sorguç olup üzerinde onarım kitabesi bulunmaktadır. Taç kapının iki yanında payanda biçiminde taşma yapılmıştır. Batı cephesinin üst katında ve kuzey cephesinin batı köşesinde pencereler vardır. Kuzey cephede küçük mazgal pencerelerde de bulunmaktadır.

Yolcu hanı olarak yapılan hanın zemin katındaki odalar diğer hanlardaki gibi depo, ticaret ve yazıhane, mağara ahır, yanındaki eyvan yük indirme ve tartı bölümü olarak kullanılmıştır. Üst kattaki odalar yolcuların konakladığı mekanlardır. Günümüzde han yanında bulunan restoran sahipleri tarafından alınmış restore edilerek restoranın ek binası olarak kullanılmaktadır.

Taç kapı kullanılmamakta olup hana giriş restoranın içinden hanın güney cephesindeki odadan yapılmaktadır. Zemin kat avlusu ve batı cephesinin bir bölümü restoran olarak özel gruplara hizmet vermektedir. Güney cephesinde hana bağlantı

odasının iki yanındaki odaya wc yapılmış, uçtaki iki oda depo ve ara mutfak olarak kullanılmaktadır. Avlunun doğu cephesinde bulunan geniş eyvanın sonuna asansör ve merdiven eklenmiştir. Bu cephedeki diğer birimler lavabo ve depo olarak kullanılmaktadır. Mağara kısmının restorana hizmet etmesi düşünülmüş ancak şimdilerde depo gibi kullanılmaktadır. Kuzey ve batı cephesinin kuzey ucunda depo ve yönetici odaları yer almaktadır. Üst katta "L" biçiminde devam eden katın kalan kısmı ahşap konstrüksiyonlu camekanla kapatılmıştır. Batı cephesinin kuzey ucu ve güney cephesi restoran olarak kullanılmaktadır. Doğu cephesi mutfak ve imalathane, kuzey cephesi depo olarak kullanılmaktadır. Batı cephesinin kuzey ucundaki odalar herhangi bir işlevi olmayan boş bırakılmış odalardır. Restoran sahipleri han bölümünü aktif olarak kullanmakta olup özel günler ve etkinlikler için kullanmaktadır. Yüzükçü Han özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 5.21'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 5. 21. Yüzükçü Han Özellikleri

GENEL BİLGİLER			
BİNA ADI	YÜZÜKÇÜ (KOCA NAKIP) HAN	**İL**	GAZİANTEP
İLÇE	ŞAHİNBEY	**MAHALLE**	ŞEKEROĞLU
ADA	536	**PARSEL**	19
YAPIM TARİHİ	17. YY	**DÖNEMİ**	OSMANLI
MÜLKİYET	ŞAHIS MALI	**TESCİL DURUMU**	TESCİLLİ
MAĞARA	HANIN DOĞUSUNDA YER ALMAKTADIR	**SABUNHANE**	YOK
YAPIM AMACI	YOLCU HANI		
YAPI HAKKINDAKİ FİZİKSEL BİLGİLER			
AVLU	VAR	**AVLU SAYISI**	1 AVLU
KAT SAYISI	2 KATLI	**YAPIM SİSTEMİ**	YIĞMA
MALZEME	TAŞ	**ÇATI ÖRTÜSÜ**	KIRMA ÇATI
PLAN TİPİ			
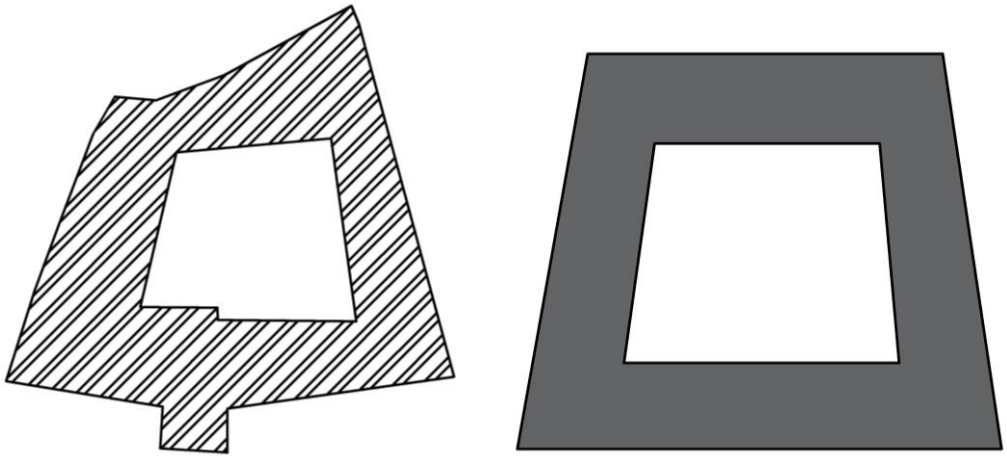 YAMUK PLAN TİPİ			
TAŞIYICI SİSTEM			

2,8 x 4 metre
2,8 x 5 metre
2,8 x 3,2 metre
3 x 3 metre

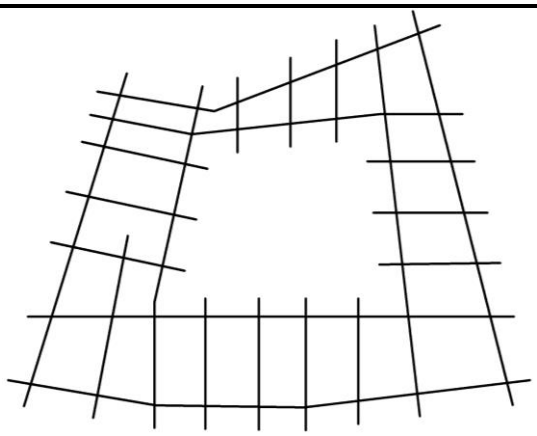

DÜŞEY SİRKÜLASYON

MERDİVEN SAYISI	L TİPİ 1 MERDİVEN VAR	**MERDİVEN TİPİ**	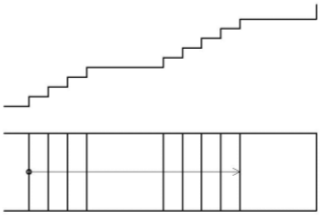

YAPI ÖZGÜNLÜĞÜ

Yapı oldukça yıpranmış yer yer harap bir haldedir. Yapıda önce onarımlar daha sonra restorasyon geçirmiştir. Çatıda ve revaklarda yıkılmalar, ahşap yerlerde çürümeler, bazı bölgelerde yıkılmalar olmuştur. Yapının giriş cephesinde sonradan yapılmış dükkânlar bulunmaktadır. restorasyon sırasında bu kısımlar yıkılmıştır.

YAPI ONARIM ÖNCESİ HALİ

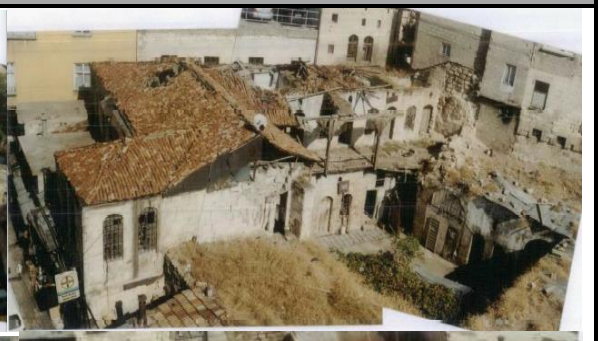

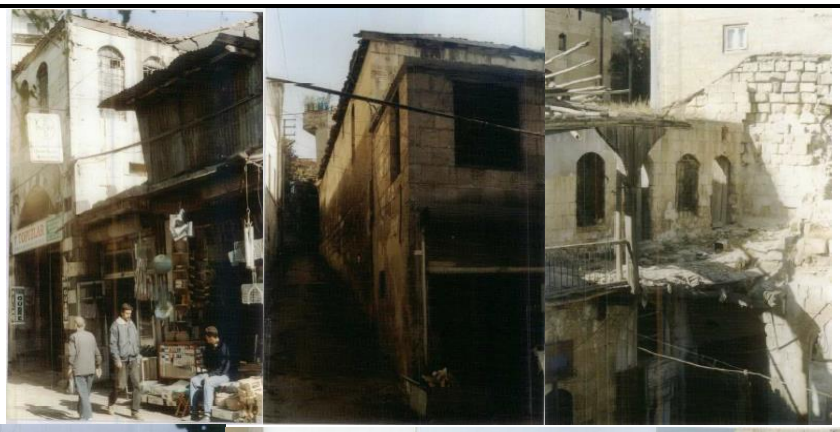

2001 Yılı Yüzükçü Han (Gaziantep Kudeb Arşivinden,2019)

YAPININ KONUMU ERİŞİLEBİLİRLİK

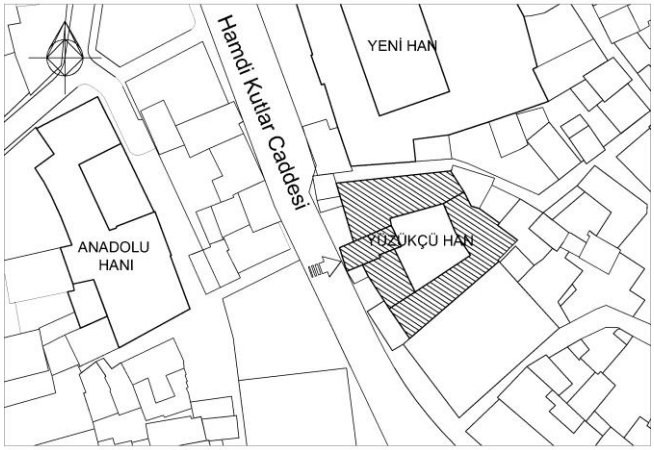

YAPININ BATI CEPHESİNDEN HANA ERİŞİM SAĞLANMAKTADIR. (ÇEKÜL, 2020)

YAPI PLANLARI

ZEMİN KAT PLANI

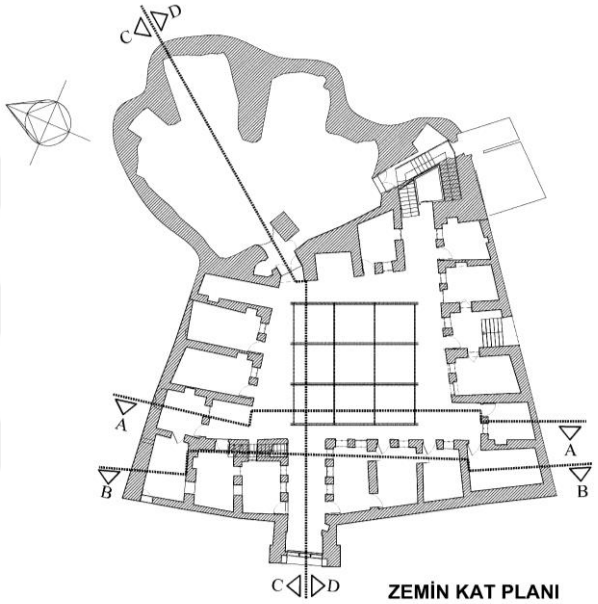

ZEMİN KAT PLANI

1. KAT PLANI

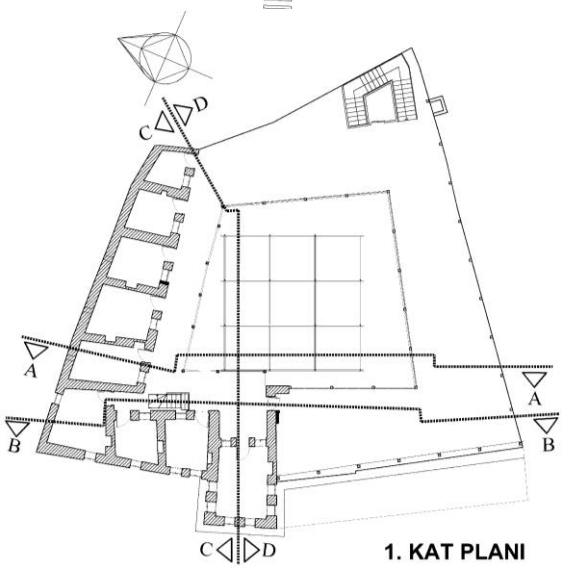

1. KAT PLANI

(Haluk Tazebay ve Serdar Polat arşivinden, Serdar Polat, Barış Gören, Cemil Açıkkol çizimlerinden, 2014)

ÇATI PLANI	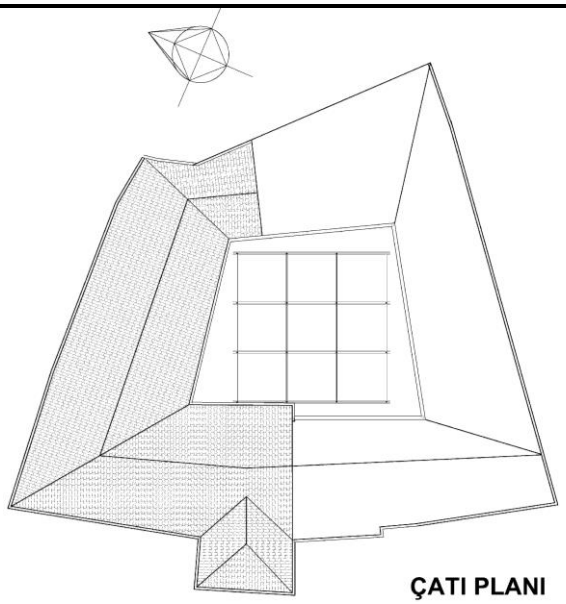 **ÇATI PLANI** (Haluk Tazebay ve Serdar Polat arşivinden, Serdar Polat, Barış Gören, Cemil Açıkkol çizimlerinden, 2014)
KESİT	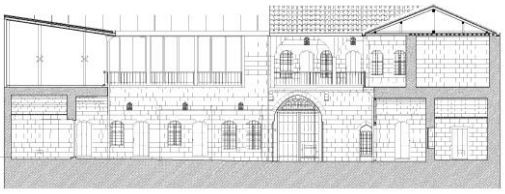 **AA KESİTİ** 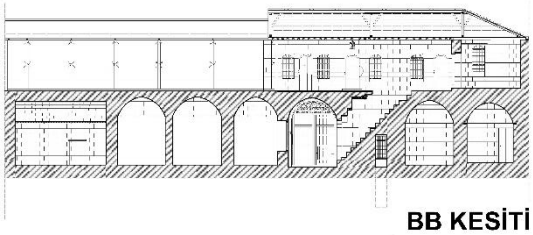 **BB KESİTİ** 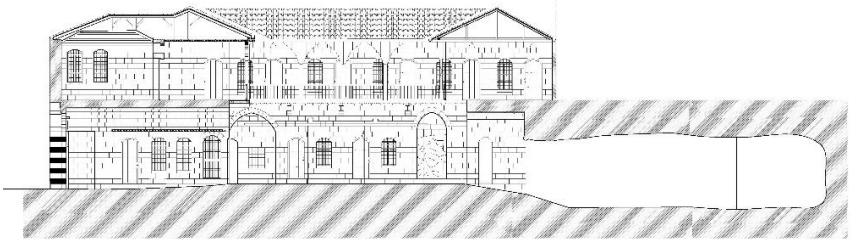 **CC KESİTİ** **DD KESİTİ** Haluk Tazebay ve Serdar Polat arşivinden, Serdar Polat, Barış Gören, Cemil Açıkkol çizimlerinden, 2014

GÖRÜNÜŞ	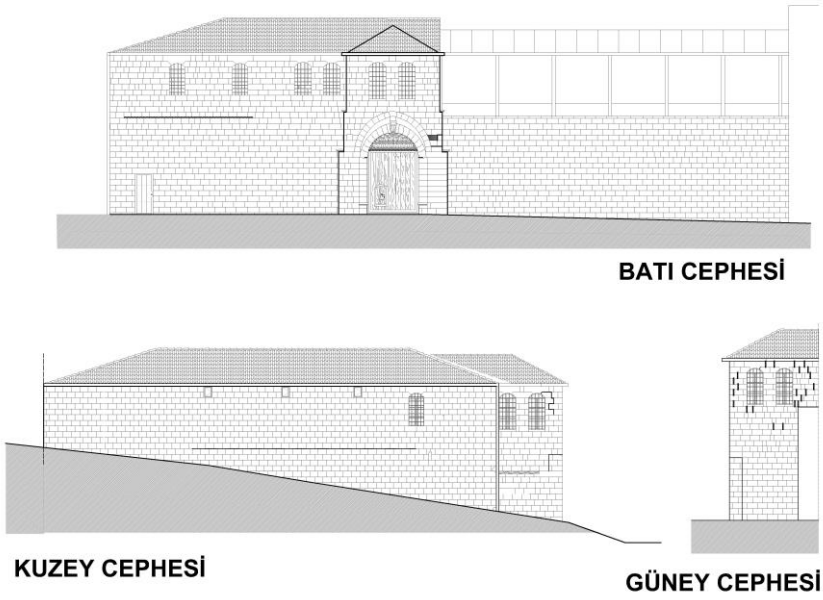 (Haluk Tazebay ve Serdar Polat arşivinden, Serdar Polat, Barış Gören, Cemil Açıkkol çizimlerinden, 2014)
YAPI MEKAN ORGANİZASYONU	
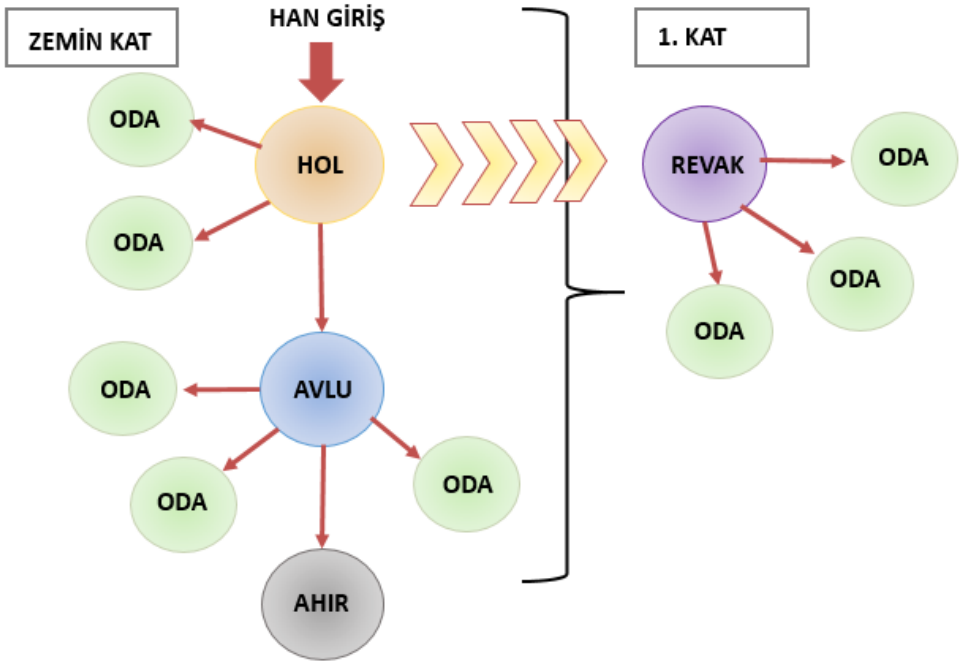	
YAPI İŞLEVSEL KULLANIM DURUMU	
ORJİNAL KULLANIM	KONAKLAMA - TİCARET
PLAN ŞEMASI	
ZEMİN KAT	AVLU - DEPO DEVE AHIRLARI TİCARET BİRİMLERİ GÖREVLİ ODASI YÜK İNDİRME TARTI ODASI
1. KAT	KONAKLAMA ODALARI REVAK

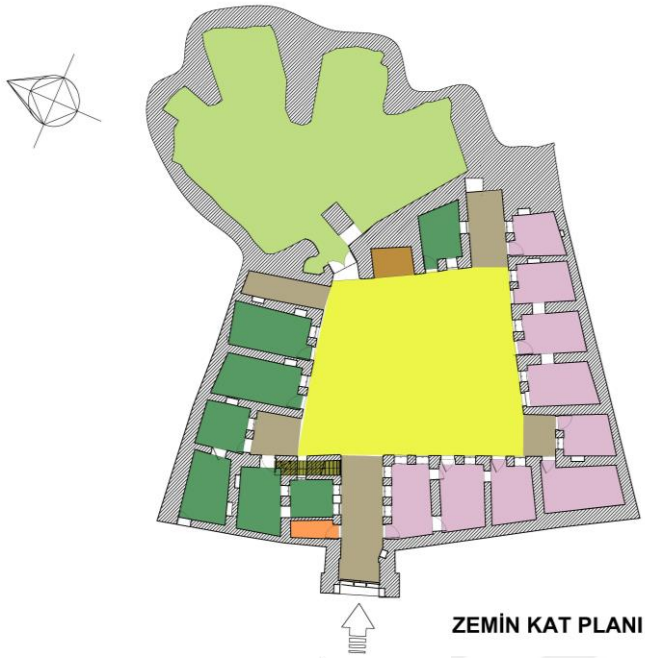

ZEMİN KAT PLANI

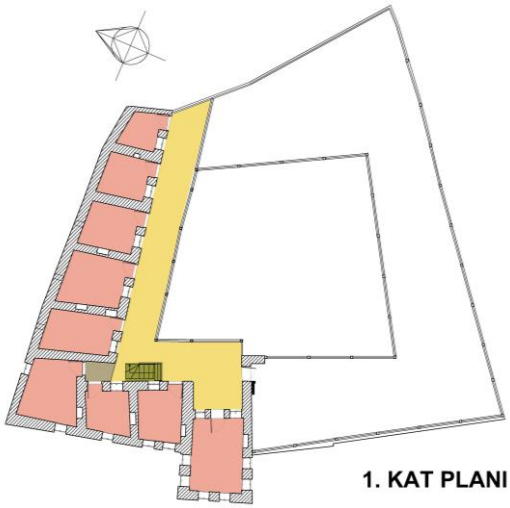

1. KAT PLANI

LEJANT

- DEVE AHIRLARI
- AVLU
- TİCARET
- YATAY SİRKÜLASYON
- DÜŞEY SİRKÜLASYON
- DEPO
- GÖREVLİ ODASI
- REVAKLAR
- KONAKLAMA ODALARI
- YÜK İNDİRME TARTI

FOTOĞRAFLAR

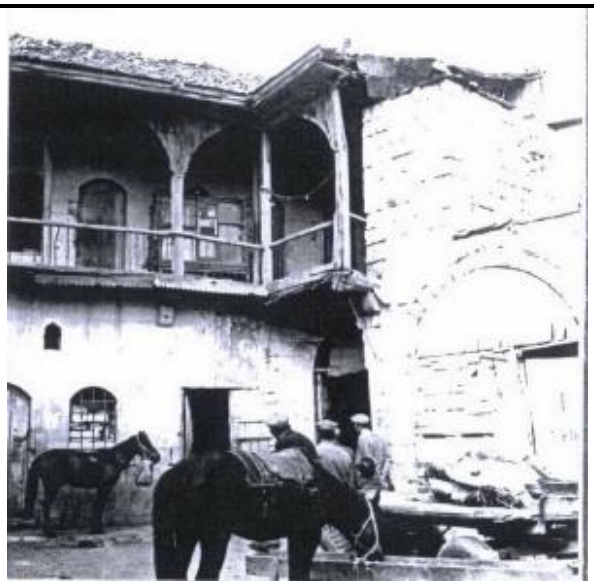

1976 Yılı Yüzükçü Han (Gaziantep Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

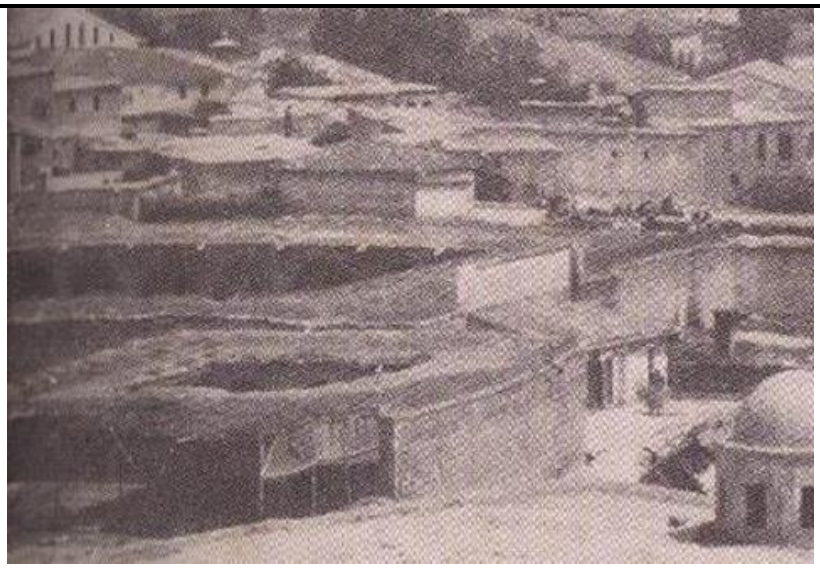

Abdülhamit arşivi, 1890 Yılı Yüzükçü Han ve Yeni Han (Alper Altın, 2015)

İKİNCİ KULLANIM	TİCARET-DEPO-İLAÇ PAZARLAMA

PLAN ŞEMASI

ZEMİN KAT	TİCARET	**1. KAT**	KULLANILMAMAKTADIR

FOTOĞRAFLAR

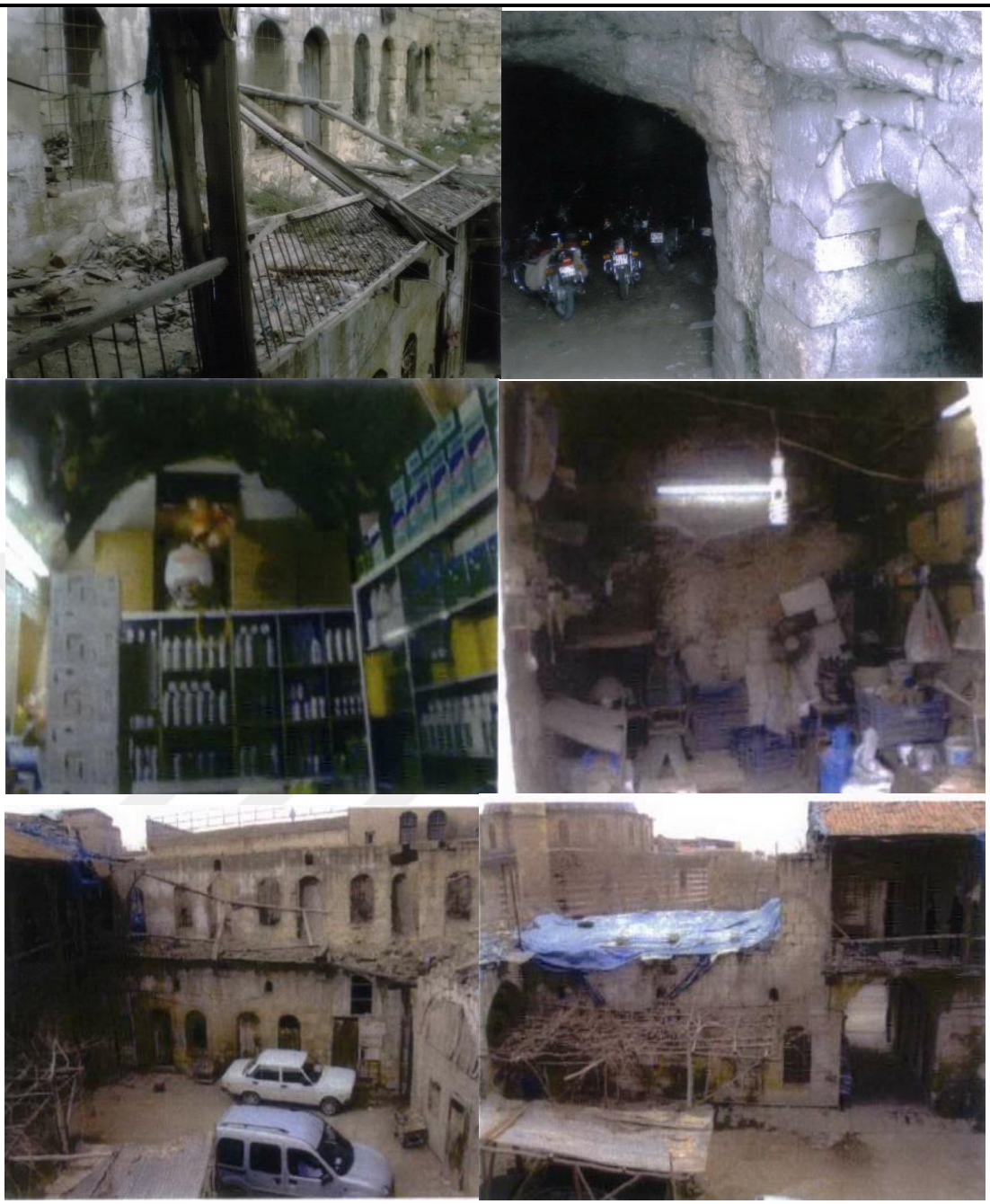

2008 Yılı Yüzükçü Han (Koruma Kurulu Arşivinden,2019)

GÜNÜMÜZDEKİ KULLANIM	RESTORAN (EK BİNA)

PLAN ŞEMASI			
ZEMİN KAT	TİCARET RESTORAN YÖNETİM- MUTFAK WC - DEPO	**1. KAT**	DEPO-WC MUTFAK RESTORAN

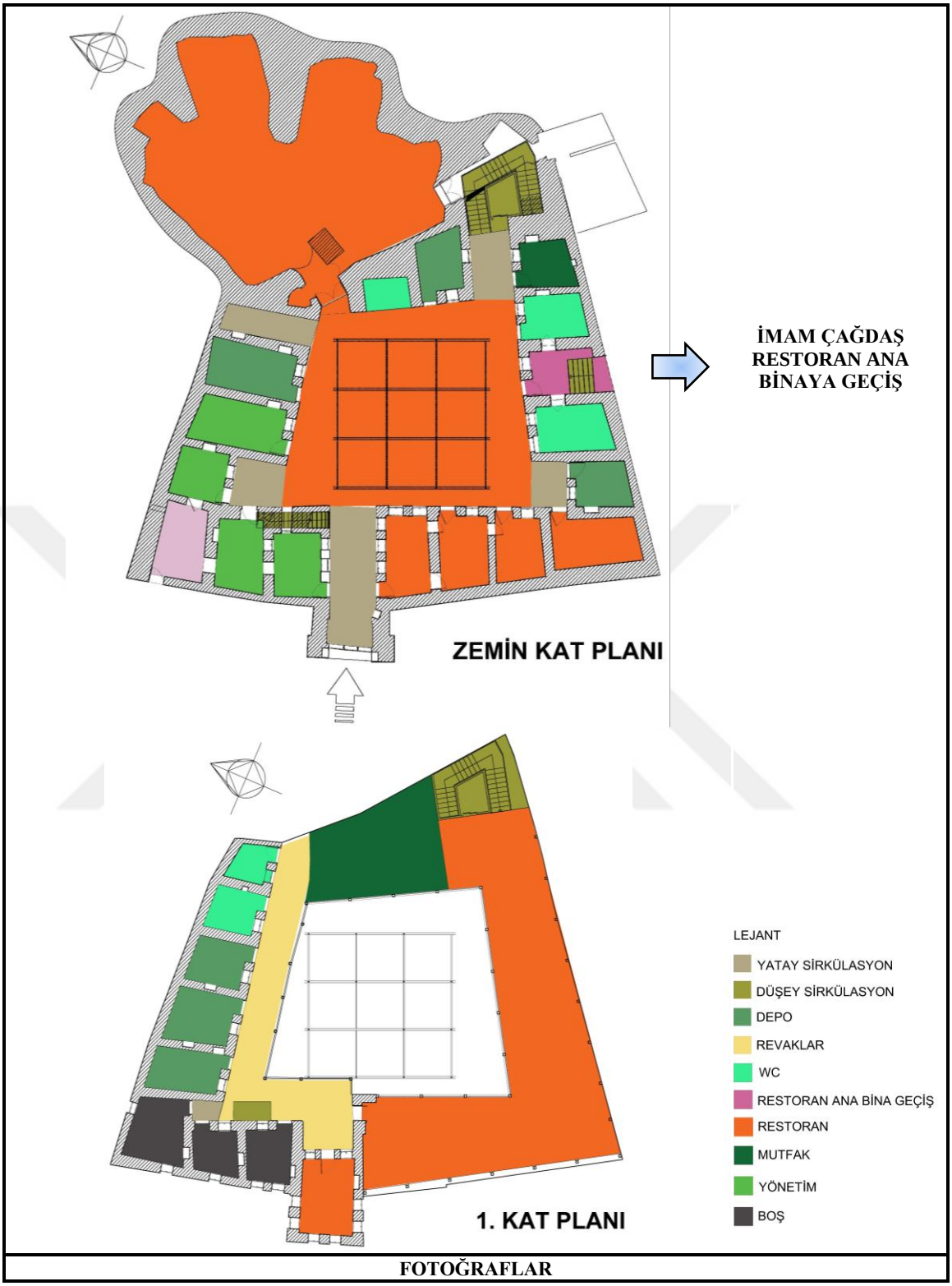

FOTOĞRAFLAR

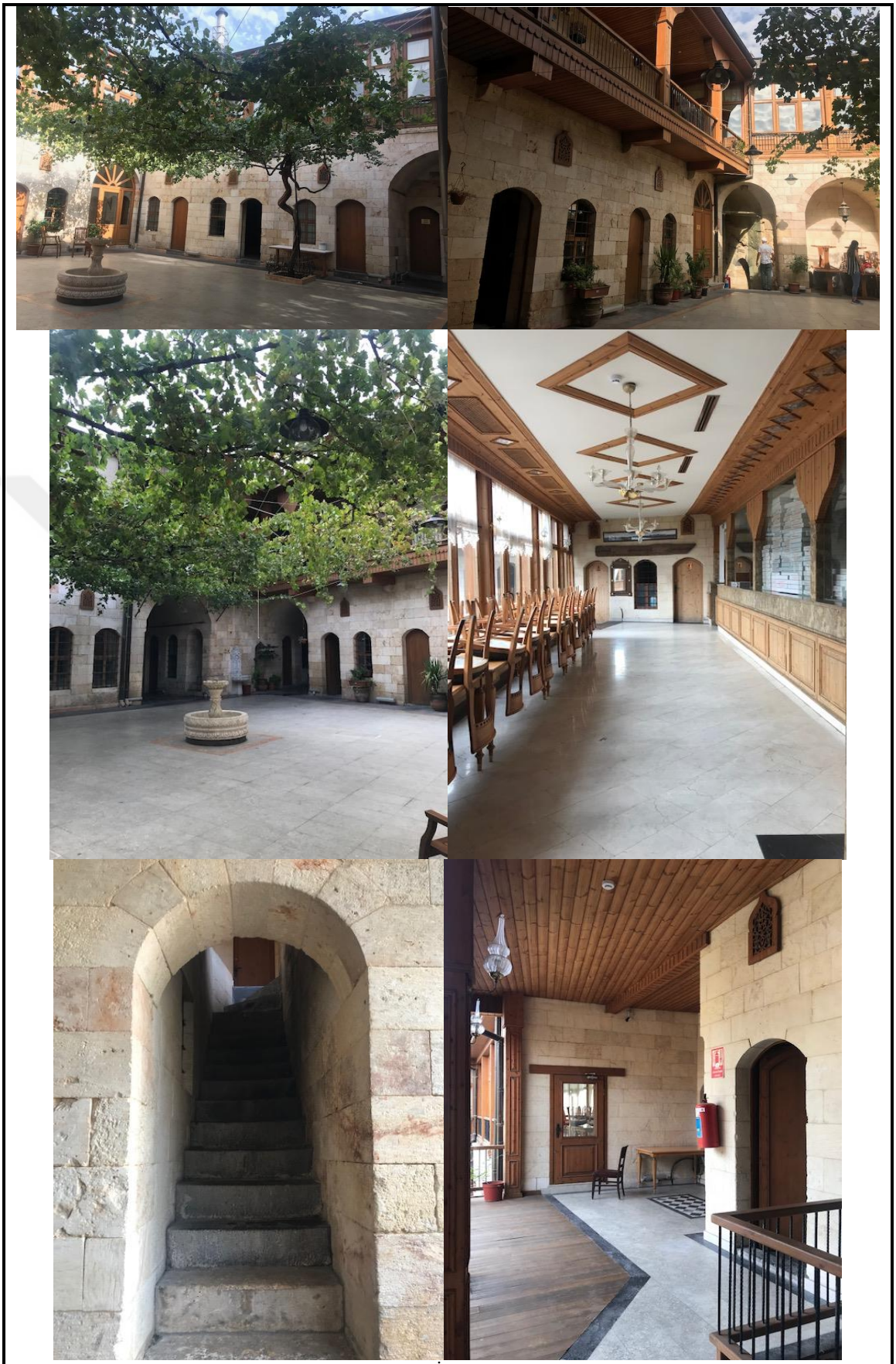

2019 Yılı Yüzükçü Han (İrem Köse arşivinden, 2019)

2021 Yılı Yüzükçü Han (Uğur Karalar arşivinden, 2021)

BÖLÜM 6

6. BİNA DEĞERLENDİRME

6.1. Planlama Süreci

Mimarlıkta planlama; işlevlere bağlı mimari verilerin yöntemli bir şekilde bir araya getirilerek bütünleştirilmesi ile istenen amaçlara ulaşmak için mimari etkinliklerin yönlendirilmesi ve değerlendirilmesi kararlarının tümü olarak tanımlanmaktadır. Planlama ekibi olanakları ile uygulamaya bağlı işgücü, kullanılan yöntemler ile teknikler, teknoloji ve kaynaklar planlamayı oluşturan unsurlardır (Arcan ve Evci, 1999).

Burada anlatılan:

- Planlamaya yaklaşım biçimleri, yöntem ve teknikleri
- Planlamada çalışan kişilerin nitelikleri, planlama ekibi olanaklarını
- Uygulamanın gerçekleştirilmesinde çalışanlar ile araç-gereçler, iş gücünü
- Planlama için gerekli olan yatırım gücü, kaynakları
- Çalışmanın gerçekleştirilmesinde kullanılan teknoloji veya ileri uygulama teknikleri ise teknolojiyi tanımlamaktadır (Arcan ve Evci, 1999).

Tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi planlama çok kapsamlı bir etkinliktir. Planlama aşamaları, mimari planlama sürecini oluşturan ve planlama ön kararları doğrultusunda gelişen süreçlerdir. Bu süreç 4 evreden oluşmaktadır;

- Programlama Evresi
- Tasarlama Evresi
- Uygulama Evresi
- Kullanım Evresi (Arcan ve Evci, 1999).

Yukarıda tanımlanan 4 planlama evresi arasında karşılıklı ilişki ve etkileşimler önemli olmakla birlikte evreler arasındaki kesin sınırları çizmek oldukça zordur. Planlama sürecinde bu evreler amaçlar doğrultusunda, sıralı bir şekilde birbirini tamamlayarak planlamayı sonuçlandırır (Arcan ve Evci, 1999).

Planlama süreci boyunca yapılan çalışmalar her evrede sıralı olarak diğer evreye bağlanan sistem süreci aşamalarıdır. Süreç aşamaları aşağıda olduğu gibidir:

- Bilgi toplama: problemin tanımlanması ve bilgilerin formüle edilmesi.
- Amaçların oluşturulması: çözümler için amaca uygun kriterlerin oluşturulması.
- Alternatiflerin geliştirilmesi: belirlenen problemin çözümlere dönüştürülmesi.
- Alternatiflerin analiz ve test edilmesi: çözüm seçeneklerinin belirli kriterlere göre irdelenmesi.
- Çözümlerin değerlendirilmesi: çözüm seçeneklerinden esas çözümlerin çıkarılması.
- Çözüme ilişkin kararların alınması: sonuç çözümlerin değerlendirilerek uygulanacak çözümün seçilmesi.
- Sonuç çözümün anlatılması: sonuç çözümün uygulanması.

Mimaride planlamanın başlama düzeyini belirleyen ölçek-büyüklük değerleri 6 başlık altında toplanmıştır. Bunlar; yerleşim, bina, bölüm, mekân, eylem alanı, tek eylemlerdir. Çevreye ilişkin değerler mimari ortamların planlamasına katkıda bulunurlar. Yer, topoğrafya, iklim, yön, manzara, ulaşım, fiziksel verileri oluşturur. Kültürel verileri; sosyal, ekonomik, politik, tarihsel, estetik, teknolojik verileri ise sistem için gerekli olan bilim ve teknolojiler oluşturmaktadır. Bu sistem süreç aşamaları planlama eylemi; planlama süreci evlerinin sıralı ve dönüşümlü olarak uygulanmasıyla tamamlanır. Yeni planlama süreçleri için planlama; buradan elde edilen bilgilere geriye dönüşüm yolu ile yeni çevre verilerinin de eklenmesiyle, planlama ön kararlarını oluşturarak sonuçlandırılır. Planlama yukarıdaki evreler doğrultusunda, ön kararlarıyla başlayan ve kullanım evresine kadar gelişerek devam eden bir süreçtir. Toplumsal, estetik, etkinlik, üretim, refah, sağlık ve korunma gibi koşullara uygunluğu sağlayan işlevsel amaçlara yönelik hedefler planlama süreci içerisinde yer alan hedeflerdir (Arcan ve Evci, 1999).

6.1.1. Bina Programlama

Bina programlama bir mekânın, çevrenin veya elemanların tasarlanması için gerekli olan ihtiyaç programlarının listeler halinde düzenlendiği evredir (İnceoğlu, 1977).

Mimari programlama, tasarlanacak çözüm için gerekli verilerin hazırlandığı, teşhise yönelik bir planlama süreci evresidir. Programlama, mimari "amaçların ve isteklerin anlaşılabilir ve anlatılabilir bir biçimde ifade edilmesi"dir (İnceoğlu, 1982). Bina ihtiyaç programı; tasarlanacak olan yapıda yer alan tüm eylemlerin sıralanması, organize edilmesi ve işleve bağlı etkinliklerin belirlediği mekânların mekân listeleri halinde düzenlenmesidir. Bina programları, tasarlanacak binalara ait tüm bölüm ve mekânların işlevlerini, boyutlarını, donatım özelliklerini ve mekânı kullanacak kişilerin nitelikleri konusunda ayrıntılı bilgileri içermektedir. (Kıran ve Baytin, 2002).

Mimari programlarda yer alan kararlar;

- **Alan verileri:** Mekânda gerçekleşen eylemler için gerekli mekânsal boyutları
- **Kapasite verileri:** Mekânı kullanacak kişilerin nitelik ve sayılarını
- **İşlev akış verileri:** Kullanım anında işlevlerin takip sırasını
- **Örgütlenme verileri:** Binanın organizasyonu ve düzenleme ilkelerini
- **Ekonomik veriler:** Ekonomik açıdan maliyet ile ilgili sınırlamaları
- **Gelişme esneklik veriler:** Gelecekteki gelişme ve değişime ait açıklamaları
- **Donatım verileri:** Kullanılacak eşya ve donatım elemanlarına ait bilgileri
- **Toplumsal veriler:** Binanın yapılacağı alandaki topluma ait bilgileri içermektedir (Kıran ve Baytin, 2002).

İhtiyaç programı, mimari tasarım için hazırlanması gereken bir girdidir. Bu girdiler tasarımın verilerini veya ön şartlarını oluşturan yönlendirici değerleri belirler (Kıran ve Baytin, 2002).

6.1.2. Bina Tasarlama

Tasarlama, düşünülen yapıda yer alacak eylemler için gerekli alanların tasarlandığı, plan ve projeler halinde hazırlandığı proje yapma evresi olarak tanımlanmaktadır (Arcan, Evci, 1987). Mimari tasarım evresi, bilgi toplama, analiz, sentez ve değerlendirme aşamalarının devamı şeklinde gelişmektedir. Tasarım evresi aşamaları birbiriyle ilişki halindedir. Bu aşamalarda bilgi akışı bir evredeki çıktı sonraki evre için girdi olacak şekilde gerçekleşmektedir. Mimari programlama evresinin çıktıları, bilgi toplama aşmasına, bilgi toplamanın çıktıları analiz aşmasına, analizin çıktıları

sentez aşamasına, sentezin çıktıları da değerlendirme aşamasına veri olarak girer ve mimari tasarım evresi sonuçlandırılır (Kıran ve Baytin, 2002).

a) Bilgi Toplama Aşaması

Tasarlanacak konuda, işlevler hakkında bilgi toplama bina tasarlama evresinin ilk aşamasıdır. Bu aşamada bilgi kaynaklarına ulaşmak önemli bir yer tutmaktadır (Arcan ve Evci, 1999).

Mimari Araştırmada Bilgi Kaynakları:

- Yazılı ve basılı kaynaklar: Kitap, Fotoğraf, Proje, Harita, elektronik bilgi kayıtları, ses kayıtları vb.
- Eğiticiler-Uzmanlar: O konudaki uzmanlar ve meslek adamları.
- Mimari Yapıtlar: Ortamdaki mimari yapıtların incelenmesi.
- Kendimiz: Kendi gözlem ve deneylerimiz (Arcan ve Evci, 1999).

Kaynaklardan toplanan bilgiler bilgi derleme işlemleriyle kullanılabilecek duruma getirilir.

Bilgi Derleme işlemleri:

- Toplama: Bilgileri toplama, gereksizleri ayıklama.
- Kaydetme: Bilgileri kaydetme.
- Sınıflama: Toplanan bilgileri amaçlarına göre ayırma.
- Özetleme: Bu bilgilerin özetlenerek kullanılacak duruma getirilmesi (Arcan ve Evci, 1999).

Bu bilgiler tasarımın analiz aşamasında birer girdi olarak kullanılacaktır.

b) Analiz Aşaması - Çözümleme

Tasarımda yeni sentezler için toplanan bilgiler değerlendirilir. İhtiyaçlar, işlevler analiz edilerek amaç ve gereklilikler saptanarak belirlenir. Bu şekilde program yapılarak tasarımı etkileyen temel kararlar oluşturulur. Analiz aşamasında karmaşık görünen tasarım daha yalın ögelere indirgenerek her olgu ayrı ayrı analiz edilir. Çözülmesi istenen mimari konu ile ilgili eylemler, her eylemin temel özellikleri, bu

eylem için donatım özellikleri etüt edilerek mekânı şekillendiren eylem alanları, dolaşım alanları ve donatım alanlarının yeri, biçim ve boyutları saptanır.

Analiz aşamasında eylem alanlarının yeri belirlenirken eylem alanlarının birbirleriyle konumu ve ilişkisi de göz önüne alınmalıdır. Örneğin; yemek yeme ve yemek hazırlama eylemini ele aldığımızda;

- Eylem alanları çakışmış veya iç içe olması durumunda; mutfak içinde, yemek yeme ve yemek hazırlama eyleminin bir arada olması
- Eylem alanları bitişik olması durumunda; yemek yeme ve hazırlama eylemlerinin yan yana konumlandırılmış olması
- Eylem alanlarının tamamen ayrılmış olduğu durumda; yemek hazırlama ile yemek yeme birbirinden tamamıyla koparılmış olması gerekmektedir.

Tasarımın analiz aşamasında leke etüdü, işlev şemaları, taslak çalışmalar ve ön tasarım çalışmaları yer almaktadır (Arcan ve Evci, 1999).

c) Sentez Aşaması (Birleşim)

Analiz aşamasındaki mimari olguların ele alınarak yeni çözümlere varmak amacıyla birleştirilmesi işlemidir. Sentez aşaması mimari çalışmalarda yaratıcı niteliklerin en fazla ortaya çıktığı evredir. Yorumlama gücüyle geçmişte edinilen bilgi ve deneyimlerden yararlanarak ön proje etütleri gerçekleştirilir. Bu aşamada, mimarinin kuruluş sistemi, mekân biçimleri, mekanların birbiriyle olan ilişkileri geliştirilerek, insanların güvenlik ve konfor içinde yaşayabilecekleri fiziksel ortamlar tasarım seçenekleri olarak sunulur (Kıran ve Baytin, 2002).

d) Değerlendirme Aşaması (Karar)

Değerlendirme aşaması, üretilen çözüm alternatiflerinden birinin seçimini içeren karar verme işlemidir. Bu aşamada, mimari ortamın değerlendirilmesinde dört önemli genel ilke bulunmaktadır. Bunlar;

- Amaca yönelik olma: İşleve uygunluk.
- Güvenilir olma: Beklenen niteliklere uygun olma.
- Ekonomik olma: Zaman ve parasal koşullar açısından mevcut olanakların uygun olması.

- Estetik olma.

Tasarımda Değerlendirme Ölçütleri

Değerlendirme aşamasında, tasarlanan mekânların, kullanıcılarına uygunluğu o mekânın değerlendirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu uygunluğu değerlendirmek için ölçütler kullanılmaktadır. Bu ölçütler;

a) İşlevsel koşullara uygunluk: Tasarlanan mekânın içinde yer alan eylemlere ve kullanıcı davranışlarına uygunluğunun araştırılması.

b) Olumlu iletişim koşullarına uygunluk: Mekân içinde veya mekânlar arası iletişim bağlantılarının görsel, işitsel, iletişimsel koşullara uygunluğu.

c) Kullanıcı isteklerine uygunluk: Mekânı kullanacak kişilerin kişisel isteklerine mekânın uygunluğu.

d) Sağlık ve konfor koşullarına uygunluk: Mekânın fiziki koşullarının insan sağlığı ve psikolojik etkileri açısından incelenmesi.

e) Estetik koşullara uygunluk: Mekânın yaşanabilir olması için uyumlu görsel ve estetik koşullara uygunluğu.

f) Çevrenin yeniden düzenlenme koşullarına uygunluğu: Tasarlanan mekânın yeni işlevlere göre değiştirilebilir olması (esneklik).

g) Ekonomik koşullara uygunluk: Finansal kararlar açısından tasarlanan mekânın, yapım ve kullanım maliyetinin ekonomik koşullara uygunluğunun araştırılması (Arcan ve Evci, 1999).

6.1.3. Bina Uygulama

Yüklenici firmalar tarafından binanın inşa edilmesi, tamamlanması ile kullanılacak duruma getirilmesidir (Kıran ve Baytin, 2002).

6.1.4. Bina Kullanım

İnşaat bittikten sonra kullanıcıların o mekâna yerleşmeleri ve yaşamlarını sürdürmeleri evresidir (Kıran ve Baytin, 2002).

6.2. Bina Değerlendirme

Tasarım sürecinden binaların işletilmesine kadar geçen sürede binaların performanslarını değerlendirmek için Bina Performans Değerlendirme (BPD) yöntemleri olarak farklı modeller kullanılmaktadır (Yılmaz 2012).

Mimari tasarım ve değerlendirmeye yönelik çalışmaların, belirli bir sistem içinde ele alınmasını öneren çeşitli bina değerlendirme modelleri bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- BPRU (Building Performance Research Unit) Modeli (Bina, İnsan, Çevre Sistemi Modeli)
- Süreç-Strüktür Modeli
- Bina Değerlendirme Modeli
- Satranç Modeli
- Problem Arama Modeli
- Süreç Teknik Modeli
- KSD, Kullanım Sonrası Değerlendirme Süreç Modeli'dir (Karagenç 2002).

6.2.1.Kullanım Sonrası Değerlendirme

Bina performans değerlendirmesi (Building performance evaluation – BPE) alt süreci olarak Kullanım sonrası değerlendirmesini (Post occupancy evaluation – POE) kapsamaktadır. KSD, bina değerlendirmesini sistematik ve titiz bir şekilde ele alarak binanın inşa edilmesinden ve bir süre kullanılmasından sonra tanımlanır (Preiser ve Vischer, 2004). Kullanım sonrası değerlendirme, tanımlanan amaçlara bağlı olarak çevresel performansın (değerlendirmenin) sistematik ölçümüdür (Sanoff, Pasalar ve Hashas, 2001). KSD (Kullanım Sonrası Değerlendirme), bina sakinlerinin; sağlık, güvenlik, koruma, işlevsellik, yeterlilik, psikolojik rahatlık, estetik, tatmin gibi ihtiyaçlarına odaklanmaktadır (Polatoğlu, 2017).

KSD'nin ilk çalışmaları 1960'ların sonlarında başlamış, 1970 ve 1980'lerde de sıkça ele aşınmıştır. İlk KSD çalışmaları, konut çevrelerine odaklanmıştır. Bu çalışmalar II. Dünya Savaşı sonrasında hızlı olarak inşa edilen mahrum gruplar için konut tasarımı olarak gerçekleşmiştir. Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da kentsel yenileme projeleri ile yeni şehirler inşa edilmiştir. Fakat evler inşa edilirken, insanların ihtiyaçlardan, beklentilerden, davranışlardan, yaşam stillerinden bağımsız, gerekli

bilgiler edinilmeden gerçekleştirilmiştir. Birçok sosyal ve mimari problemler sistematik olarak fiziksel çevre değerlendirmesi için ilgi oluşturmuştur. Daha sonraki dönemlerde KSD çalışmalarında, hastane, cezaevleri ve diğer kamu binaları ve ticari binaları hedef olarak seçilmiştir (Preiser ve Vischer, 2004). Yine bu dönemde ABD'de Environmental Design Research Association (EDRA) adlı araştırma kurumunda mesleki (mimar, şehir plancı, iç mimar, psikolog, sosyolog, antropolog ve coğrafyacı) disiplinler arası birliktelik sağlanarak insan davranışları ve bina tasarımı arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmıştır (Karagenç 2002).

Bina performans ölçütleri teknik, işlevsel ve davranışsal ölçütlerdir. Bu fiziksel ölçütler kullanıcıyı, yükleniciyi ve organizasyonu etkilemektedir. Mekanlar arasındaki sirkülasyon ancak bu 3 ölçütün dereceleriyle ölçülebilmektedir.

- Teknik ölçütler; yangın güvenliği, sıhhi tesisat, havalandırma gibi bir binanın arka planını oluşturur ve pek fark edilmezler.
- İşlevsel ölçütler; birtakım organizasyon ve aktivitelere yer verebilmelidir. Örneğin; park alanları, sirkülasyon alanları gibi… İşlevsel performansın bir yönü olan insan faktörü, psikolojik ihtiyaçları ve çevrenin gereksinimleri açısından önemlidir.
- Davranışsal ölçütler; fiziksel çevrenin insanları tatmin edip etmemesiyle ve kullanıcıların aktivitelerinin kısıtlanmamasıyla alakalıdır. Aynı ortamda ne kadar büyüklükte bir alanın paylaşıldığı bina kullanıcılarının davranışlarını etkiler (Preiser, Rabinowitz ve White, 1988).

Bina performans değerlendirmesi için bütünleştirici çerçeve döngüsü, iç değerlendirme ve geribildirimi içeren altı aşamadan oluşmaktadır (Voordt ve Wegen, 2005).

- **Planlama:** Toplumun pazar araştırması ve ihtiyaç analizi ile tespit edilen, mevcut ve gelecekte ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulan stratejik planlar ile başlar. Birinci döngü ilk yatırım maliyeti, işletme maliyeti üzerinden kalite ile ilgili olarak stratejik planlama sonuçlarının etkinliğini gözden geçirir.
- **Programlama:** Tasarıma yön veren bilgilerin işlenmesinde kullanıcıların ve diğer paydaşların ihtiyaçları ile sınırlayıcı koşullar göz önünde bulundurulur.

İkinci döngü diğer paydaşların ve müşterilerin ilgili eleştirilerini programa referans eder.

- **Tasarım:** İlk eskiz fikirlerinden, inşaat teknik çizimlerine kadar olan süreci kapsar. Üçüncü döngü tasarımın irdelenmesini içerir. Çeşitli açılardan tasarım kararlarının değerlendirmesidir.
- **Yapım:** Bu döngü sözleşmeye uyum sağlamak için yönetim ve kalite denetimini içerir. Dördüncü döngü inşaat sonrası değerlendirmeyi içerir. Bunun sonucu esas listelerde müşteri ve yasal mercilerin onayını da içerir.
- **Kullanım / Doluluk:** Bu süreçte tesislerin işlerliği ya da doluluğu tesisin ve kullanıcıların optimum işlevi sağladığında oluşur. Beşinci döngü, kullanım sonrası neyin doğru neyin yanlış ya da çalışmadığını analiz eden değerlendirmeyi içerir. Kullanım sonrası değerlendirme, kullanılan çevrenin kullanım performansındaki problemlerin tespiti için geliştirilen hipotezler ve istisnaları belirlemekte kullanılır.
- **Yeniden Geliştirme:** Binaların benzer ya da farklı kullanımlar için geri dönüşümünü, kamusal alanın yeniden tasarımını, yeni işlevler eklemesini ya da yıkımını içerir. Altıncı döngü yine pazar, ihtiyaç analizlerini içerir (JM van der Voordt ve Wegen, 2005).

Kantrowitz'e (1986) göre KSD'nin ilk aşaması, mevcut performans değerlerini, hedeflenen performans değerler ile karşılaştırarak, problemleri tespit etmek ve tanımlamaktır. İkinci aşaması, ihtiyaç duyulan önerileri sunmak, alternatifler üretmek, düzenlemeler yapmaktır. Üçüncü aşaması ise elde edilen bilgiyi benzer mekânlarda veya gelecekte inşası düşünülen mekânlarda kullanmak üzere veri tabanına aktarmaktır (Özkan 2011).

Yine Kantrowitz'e göre (1986), KSD hedefleri ve uygulaması çok çeşitli şekillerde ele alınmaktadır. Bunlar;

- Bina değerlendirmesi problemlere hemen çözüm bularak bir geri besleme sürecine olanak verir.
- Binaya yerleştikten sonraki gözden kaçmış noktaların düzeltilmesi için kullanılır.

- Binanın sürekli kendini geri beslemesi kendi içinde bir dengeleme yapmasını sağlar.
- Bina performans değerlendirmesi mekân kullanımını denetler.
- Elde edilen dokümantasyonlar aracılığı ile binanın başarılı ve başarısız yönleri belirlenerek var olan binayı yeni uygulamalarla yenileyebilir.
- Mimari bir meslek olarak KSD'den elde edilen bilgilerin genelleştirilip her zaman güncel ve geliştirilebilir olması gerekir (Preiser, Rabinowitz ve White, 1988).

6.2.2. Kullanım Sonrası Değerlendirmenin Kullanımı ve Yararları

KSD'nin amacı bina sahiplerinin ya da kullanıcılarının, ihtiyaçları, görüşleri göz önünde bulundurularak, geçmiş tasarım kararlarını ve buna bağlı sonuçlarını değerlendirmektir. Kullanıcı ihtiyaçları ve KSD'den çıkarılan bilgiler ışığında gelecek için daha iyi ve kullanışlı binalar yaratma çabası ön plandadır. Bu yüzden amacı, istenen özellikleri-pozitif özellikleri-göz önünde bulundurarak, problemleri minimuma indirmek ve bir şeyler yaratma çabası içinde olmak olmalıdır (Preiser, Rabinowitz ve White, 1988).

Müşterilerin amaçlarına bağlı olarak ve belli bir zaman çerçevesi içinde KSD 'nin yararları kısa-orta ve uzun vadeli olarak üçe ayrılır.

Kısa vadeli yararları:

- Binanın zayıf ve kuvvetli taraflarını öğrenmek.
- Problemleri düzeltmek için kullanıcılardan bilgi ve öneriler almak.
- Belli bir bütçe ortaya koymak KSD tasarım alternatiflerini az bütçeyle bile ne kadar efektif ve iyi derecede gerçekleştirileceğini belirler.

Orta vadeli yararları:

- Bina inşa edilirken tekrar kullanımını, yeni modeli ve yeni inşaatı hakkında kararlar almamızı sağlar.
- Eski binaların dönüşümü sırasında eskiden oluşan problemlere çözümler bulunabilir.

Uzun vadeli yararları:

- Otel, ofis, konut, okul gibi plan türlerine göre geliştirilmiş KSD'ler vardır.

- KSD'den çıkan sonuçlara göre kendi kendini besleyen aynı zamanda paylaşan bir bina endüstrisine sahiptir (Preiser, Rabinowitz ve White, 1988).

6.2.3. Kullanım Sonrası Değerlendirme Yöntemi Uygulama Süreçleri

Bu bölümde, KSD adımlarını ve yöntemlerini her tipte ve büyüklükte binaya uygulanabilirliği ve bunun müşterinin istediği organizasyona ve değerlendirmeye göre değişebileceği ele alınmıştır. KSD için 3 temel dereceden bahsedilmektedir (Preiser, Rabinowitz ve White, 1988):

- Gösterici, belirtici KSD
- Araştırmacı, tanımlayıcı KSD
- Tanısal KSD

Bunların hepsi önce planlanır sonra bağlantı kurulur sonra da uygulanır.

1.Süreç Gösterici KSD

Belirleyici ve gösterici POE'ler çok zaman almazlar, 2-3 saat en fazla 1-2 gün sürerler. Basitçe binanın başarılı ve zayıf yönlerini belirler. Dört türlü bilgi toplama yöntemi vardır (Preiser, Rabinowitz ve White, 1988).

- Arşiv ve dokümanlar üzerinden değerlendirme
- Bina değerlendirme soruları sorarak bilgi toplama
- Fotoğraflama, gezerek, görerek bilgi toplama
- Mülakat yaparak, röportaj yaparak bilgi toplama

2. Süreç Tanımlayıcı KSD

Tanımlayıcı KSD'de, belirleyici POE' den farklı olarak daha fazla zamana ve kaynağa ihtiyaç duyulur, daha karışıktır. Araştırmacı ve tanımlayıcı POE'de kullanıcılardan belli başlı problemlerle ilgili veriler elde edilir. Aydınlatma, imaj, güvenlik, akustik, enerji, hava koşullarına bakılır. Araştırmacı POE'de daha fazla başlık ve detay söz konusudur, bu nedenle daha güvenilir sonuçlar elde edilir (Preiser, Rabinowitz ve White, 1988).

3. Süreç Tanısal KSD

Tanısal KSD genelde büyük ölçekli projeler söz konusudur. Soru sorma, tespit yapma, gözlemler, fiziksel değerlendirmeler gibi çok yöntemli stratejileri kullanır. Tamamlanması için 1 yıla yakın zamana ihtiyaç vardır. Araştırma yöntemi olarak bilimsel bir araştırma yöntemiyle aynı şekilde ele alınır (Preiser, Rabinowitz ve White, 1988).

6.2.4. Bina Değerlendirmede Kalite Tespiti

Değerlendirme bir şeyin değerini kararlaştırmayı ifade etmektedir. Bir ürünün belirtilen ihtiyaçları sağlaması kapsamı, kalitenin belirlenmesiyle yakından ilgilidir. Böylece her hangi bir değerlendirme, sadece ihtiyaç programlarını değil diğer ölçütlerin dikkate alınmasını gerektirir. Bu nedenle Burt ifadesinde (1978) (Giddings ve Holness,1996) kalitenin kapsamlı bir tanımını yapmıştır. Kaliteyi, bütün binada ve onun çevresindeki ihtiyaçları sağlamayı tanımlayan, ilgili özelliklerin yolunu kapsayan, dengeleyen ve bütünleyen bütün nitelikler olarak tanımlamaktadır (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Binanın kalitesini değerlendirmek 4 aşamada gerçekleştirilir (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

1. Hangi faktörlerin değerlendirme ile hesaba alınmış olduğunu kararlaştırmak
2. İlgili değişkenleri ölçmek
3. O ölçümlerin sonucunu değerlendirmek
4. Önemleri her farklı faktörün önemine göre atamak

6.2.5. Kalitede Değerlendirilen Faktörler

Kalite temel olarak 4 kategoride incelenmektedir:

- İşlevsel
- Estetik
- Teknik
- Ekonomik ve yasal (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

İşlevsel değerlendirme ölçütleri ise kendi içerisinde 9 başlık altında toplanmaktadır.

- Ulaşılabilirlik ve Otopark Olanakları
- Erişilebilirlik
- Verimlilik

- Esneklik
- Güvenlik
- Mekânsal Uyum
- Mahremiyet, Bölgesellik ve Sosyal İlişki
- Sağlık ve Psikolojik Refah (ışıklandırma, gürültü, ısıtma, havalandırma, rutubet)
- Sürdürülebilirlik (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Estetik değerlendirme ölçütleri ise kendi içerisinde 5 başlık altında ele alınmaktadır.

- Görsel kalite
- Düzen
- Karmaşıklık
- Sunumsal kalite
- Sembolik ve semiyotik değer
- Kültürel tarih değerleri (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Teknik değerlendirme ölçütleri ise kendi içerisinde 5 başlık altında ele alınmaktadır.

- Yangın güvenliği
- Yapısal güvenlik
- Yapı fiziği
- Çevreye uyumluluk
- Sürdürülebilirlik (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Yasal ve ekonomik değerlendirme ölçütleri ise kendi içerisinde 4 başlık altında ele alınmaktadır.

- Yatırım maliyeti
- Kullanma maliyeti
- Yatırım zamanı
- Kamu ve özel düzenleme (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

6.2.6. Ölçme Yöntemleri

Anketler

Anketler çeşitlik gösteren ve geniş bir grupta çok sayıda insandan çok sayıda bilgi elde etmemizi sağlayan, aynı zamanda düşük maliyetli bir yöntemdir. Elde edilen veriler bilgisayar yardımı ile istatistiki analizinin yapılmasına olanak tanır, ayrıca anonim olması cevaplarda sapma ihtimalini azaltır. Bunun yanı sıra sorularla ilgili açıklamalarda bulunma imtiyazı ve tamamlayıcı sorularla cevapları netleştirme gibi olanakların olmaması yöntemin dezavantajlarıdır. Cevaplama ihtimalinin düşüklüğü yöntemin diğer bir dezavantajıdır. Sorular hazırlanırken anketin mantıksal yapısına dikkat edilmeli, yönlendirmelerden kaçınılmalı ve kendi içinde tutarlılık sağlanmalıdır (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Bireysel Görüşme

Röportaj tekniğinin en önemli özelliği araştırmacı ile cevaplayanlar arasında birebir iletişim kurulmasıdır, bu da tamamlayıcı sorular ve açıklamalarla net cevaplar alınmasına olanak tanır, sorulara verilen tepkiler (ör. ses yükselmesi, tedirgin ifadeler) de değerlendirmeye etki edebilen detaylardır. Fakat bu yöntemde cevap verenleri yönlendirilmesi ve baştan savma cevaplar alınma ihtimali söz konusudur. Ayrıca ön hazırlık dönemi, seyahatlere ayrılan zaman ve yapılan analizler yüzünden yoğun iş gücü gerektiren maliyetli bir yöntemdir, verilerin sayısal analizi zordur (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Toplu Görüşme

Bu tip röportajlarda, birçok insanla eş zamanlı yapılan konuşma sırasında grup içindeki insanların birbirine anlık olarak verdiği tepkiler ufuk açıcı olabilmektedir. Bununla birlikte grup içindeki baskın katılımcıların varlığı her katılımcının eşit dikkat vermesini engelleyebilir ve karşıt düşüncelerin ortaya çıkmasına ya da hiç fark edilmemesine neden olabilir. Gruplar oluşturulurken sayıya ve içeriğe dikkat edilmeli, katılımcıların gerçek duygularını belirtmek yerine toplumsal açıdan geçerliliği olan yanıtlar verme eğilimi göz önünde bulundurulmalıdır. (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Gözlemler

Gözlemler, doğal veya deneysel bir ortamda görüşme ve belgelerden elde edilen bilgilerin kontrolüne veya kişiler, binalar ve bölgeler hakkında yeni bilgiler

toplamaya olanak sağlayan yöntemlerdir (ör. ofislerde kullanım, avm'lerdeki yaya akışının ve eylemlerin analizi –davranış haritaları-). Gerektiğinde ölçüm aletleri ile desteklenebilir. Ancak gözlem de maliyetli bir yöntemdir. Ayrıca gözlemcinin varlığı gözlemi yapılan kişileri etkileyebilmesi, gözlemi yapılan davranışın altında yatan güdülenmenin belirlenmesinin genellikle mümkün olmaması yöntemin dezavantajları arasındadır (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Dokümantasyon Çalışması

Genellikle araştırma yapılan konu ile ilgili görsel ve yazılı çok sayıda doküman bulma imkanı vardır. Böyle durumlarda diğer yöntemlere göre uygulaması kolay ve düşük maliyetli olan bu yöntem bazı bilgilere erişimin zor olmasına rağmen tercih edilebilir. Karşılaştırmalı kat planları analizi yöntemi, bir diğer dokümantasyon çalışması yöntemidir (Van Hoogdalem, 1985). Bu yöntemde aynı işlevdeki binalara ait çok sayıda kat planı karşılaştırılarak uygulanan çözümlerin tipolojisinin hazırlanması amaçlanmaktadır. Kullanıcılar ve sürece dahil olanlardan da görüşler alınarak avantaj ve dezavantajları belirlenir. Bu şekilde tasarım ve programlamayla ilgili farklı yaklaşımlar geliştirilebilir (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Atölye Çalışmaları

Atölye çalışmaları araştırmacılar ve araştırma konularının yoğun bir etkileşimde bulunduğu toplu görüşmelerdir. Küçük ödevler, beyin fırtınaları ve oyunlarla uygulama öncesi fikir üretimine ve ileride karşılaşılacak darboğazların belirlenmesine olanak sağlar. Atölye çalışmaları 'karar odaları' örneğinde olduğu gibi çeşitli görsel işitsel tekniklerle desteklenebilir. Bu yöntemde elektronik toplantı destek sistemleri ile donatılmış bir odada kullanıcılar anonim kimlikleriyle interaktif olarak ortaya sürülen fikirlerle ilgili görüşlerini belirtirler (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Alan Çalışmaları

Alan çalışmaları araştırmacının konu hakkındaki ilk yargıların değerlendirilebildiği bir uygulama öncesi çalışma olarak oldukça faydalıdır. Çok sık uygulanmamakla birlikte, nihai değerlendirmeler yapılırken de alan çalışmasından faydalanılmaktadır (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

Sanal Gerçeklik

Birçok farklı tepki ölçüm yöntemleri yanında birtakım uyaranlar kullanarak da mevcut algıların araştırılması mümkündür. Özellikle ön araştırmalar sırasında çizimler, fotoğraflar, birebir ölçekli, küçük ölçekli modeller, bilgisayar modelleri gibi görseller kullanılabilir. Gerçekte verilen tepkilere karşın gerçekliğin temsiline verilen tepkilerin ne derece geçerli ve doğru olduğu sorgulanmaktadır. Bununla birlikte araştırmalar, üç boyutlu görseller ve animasyonlar sayesinde bilgisayar ortamında mekansal bilgiler elde edilebileceği kanıtlamıştır. Buna örnek olarak Jansen-Osmann ve Berendt 'in 2002 yılında yaptıkları araştırma sonucunda bilgisayar simülasyonunda elde edilen veriler önceden yapılmış olan alan çalışmasında elde edilen verileri doğrulamıştır. Çalışmaya göre bir yoldaki dönüşler çoğaldıkça, tahmin edilen yol uzunluğu artmaktadır. Özetle sanal gerçeklik de düşük maliyetli ve etkili bir uygulama öncesi değerlendirme yöntemidir (Von der Voordt ve Wegen, 2005).

BÖLÜM 7

7.MATERYAL VE YÖNTEM

7.1. Materyal

Çalışmada Gaziantep tarihi kent merkezinde kültür yolu üzerinde bulunan hanların yeniden işlevlendirilmesi sonucunda kullanım sonrası değerlendirilmesi yapıldığı için Gaziantep, tarihi çevre, hanlar, yeniden işlevlendirme, kullanım sonrası değerlendirme konu başlıkları altında literatürden toplanan basılı ve dijital veriler araştırmanın kavramsal içeriğin oluşturulmasında, kaynak niteliği taşımaktadır.

Çalışma kapsamına giren Kültür yolu üzerinde hanlar bölgesinde bulunan 19 hanın özelliklerinin verildiği künyeler oluşturulmuştur. Aşağıdaki Tablo 7.1.'de incelenen hanlar verilmiştir.

Tablo 7. 1. Çalışma Kapsamına Giren Hanlar

Anadolu Han	Büdeyri Han	Tütün Han	Yeni Han	Yüzükçü Han
Hışva Han	Millet Han	Sabuncu Han	Kürkçü Han	Pürsefa Han
Şire Han	Şeker Han	Emirali Han	Mecidiye Han	Yemiş Han
Tuz Hanı	Kumru Han	Güven Han	Gümrük Han	

İlk aşamada Gaziantep merkezinde bulunan kültür yolu üzerindeki tarihi hanların yeniden kullanımı için bölgenin değerlendirmesini, sorunlarını, eksik işlevlerini ve ihtiyaçlarını sorgulayan bölge kullanıcıları olan esnaf, yerli halk ve turiste anket çalışması uygulanmıştır.

İkinci aşamada Gaziantep kültür yolu üzerinde bulunan hanlar bölgesindeki hanların mevcut işlevleri ile kullanım sonrasında değerlendirilmesi yöntemi ile 2. anket çalışması uygulanmıştır. Anketler, Hışva Han, Mecidiye Han, Büdeyri Han, Millet Han, Şire Han, Tuz Han, Gümrük Han, Anadolu Han, Tütün Han ve Yeni Hanın geçici ve sabit kullanıcılarına uygulanmıştır. Güven Han ve Kumru Hana kullanıcılarının yabancı uyruklu olmasında dolayı iletişim sağlanamadığı, Emir Ali

Han, Şeker Han, Yemiş han ve Kürkçü Han atıl durumda olup kullanılamadığı, Sabuncu Han ve Pürsefa Hanı yeniden işlevlendirildiğinden ötürü tadilat yapıldığı, Yüzükçü Han ise bölgedeki yerel bir restorana ait olduğu ve özel yemeklerde kullanıldığı için anket uygulanamamıştır.

Anketlerin değerlendirilmesi için ise "SPSS 22.0 for Windows" paket programları kullanılmıştır.

7.2. Yöntem

Çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci bölümde kültür yolu üzerinde bulunan hanlar bölgesinin mevcut durumunun analizi yapılmıştır. Bu bağlamda bölgedeki işlevsel dağılımlar gözlemler ve incelemeler sonucunda ortaya koyulmuştur. Bölge kullanıcısına anket uygulayarak bölgedeki eksik işlevler ve sorunlar belirlenmiştir. Hanların çevresel değerlendirmesi sonrasında özel olarak hanların kullanıcılarına kullanım sonrası değerlendirme anketi yapılarak mevcut işlevi ile kullanılan hanların işlevlendirme sonrasında yaşadığı problemler veri olarak elde edilmiştir. İkinci bölümde ise hanların mevcut işlevleri ile kullanımında yaşanan problemlere yönelik kısa, orta ve uzun vadede önerilerde bulunulmuştur. Uzun vadede hanların yeniden işlevlendirmesi yapılırken işlev seçiminde kullanılabilecek model oluşturulmuştur.

7.2.1. Literatür İncelemesi

Tarihi çevre, hanlar, Gaziantep, yeniden işlevlendirme ve kullanım sonrası değerlendirme konularında literatür incelemesi yapılmıştır. Literatür incelenmesinden elde edilen bilgilerden, iki anket oluşturulmuştur. Birinci ankette hanlar bölgesinin ihtiyaçlarını belirlemek üzere genel sorular yöneltilmiştir. İkinci ankette hanların kullanım sonrası değerlendirilmesi için kalite parametreleri kullanılmıştır.

7.2.2. Araştırma Evreni ve Örneklem Seçimi

İki ankette de çalışmanın evrenini bölgenin ve hanların kullanıcıları oluşturmaktadır. 1. ankette çalışma örneklemini kültür yolu üzerinde bulunan 61 kişinin katılım gösterdiği esnaf, yerel halk ve turistler oluşturmaktadır. 2. ankette çalışma örneklemini değerlendirmeye alınan 10 hanın 258 kişinin katılım sağladığı geçici ve sabit kullanıcıları oluşturmaktadır.

7.2.3. Anketlerin Hazırlanması

Araştırma kapsamında ihtiyaç duyulan verilerin toplanmasında, veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır.

1. anket çalışmasında bölgenin sorunlarını, belirlemek amacıyla anket formu hazırlanmıştır. Anket kapsamında Gaziantep kent merkezi kültür yolu ve hanların kullanımları, olumlu olumsuz yönlerini ve bölgedeki ihtiyaçları ile ilgili sorular sorulmuştur. Kültür yolu üzerinde bulunan hanlar bölgesindeki kullanıcılara uygulanan anket 3 bölüm 16 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve kullanıcı tipi) belirlemek amacıyla sorulan 5 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde, kullanıcıların bölgedeki hanları ziyaretleri ve bölgenin kullanımı ile ilgili özelliklerini tespit etmeye yönelik 4 soru yer almakta olup, bölgedeki hanlardan hangilerini ziyaret ettikleri, bölgeye geliş nedenlerinin neler olduğu, bölgeye geliş sıklıklarının ne kadar olduğu, bölgeye geliş şeklinin nasıl olduğu sorgulanmıştır. Üçüncü bölümde ise 7 soru bulunup, kullanıcılara bölgeyi farklı kılan özelliklerin neler olduğu, bölgede yaşanan olumlu ve olumsuz durumlar, eksikler ve öneriler sorulmuş olup, bölgede sık sık yaşadıkları sorunların neler olduğu, bölgede ihtiyaçlarını karşılayabilme yeterliliği, bu bölgede hangi işlevlerin eksik olduğu, işlevini yitirmiş olan hanlara hangi işlevlerin verilebileceği, son olarak da bölgenin zayıf ve güçlü yönlerinin neler olduğu gibi sorular yöneltilmiştir. Anket formunda yer alan sorular kapalı uçlu olarak katılımcılara yöneltilmiştir. Soruların bazılarında tek seçim, bazılarında ise birden çok seçenek seçilebilmektedir.

2. anket çalışmasında hanların kullanım sonrası değerlendirilmesi amacıyla anket formu hazırlanmıştır. Anket kapsamında Gaziantep kent merkezi kültür yolu üzerinde bulunan hanların estetik, işlevsel ve teknik açıdan değerlendirilerek kullanımlarında yaşanan sorunların belirlenmesine yönelik sorular sorulmuştur. Çalışma kapsamına giren 10 hanın kullanıcılarına uygulanan anket 4 bölüm 76 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölüm kullanıcıların demografik özelliklerinin (cinsiyet, eğitim durumu, yaş aralığı, kullanıcı tipi, meslek, kullanılan han, hanı ziyaret nedeni) sorulduğu 7 sorudan oluşmaktadır. Diğer 3 bölümde, Von der Voordt ve Wegen (2005)'in kullanım sonrası değerlendirmede kullandığı kalite faktörleri olan işlevsel değerlendirme, estetik değerlendirme, teknik değerlendirme, ekonomik-yasal değerlendirme anket sorularında kullanılmış olup, ikinci bölümde estetik değerlendirme, üçüncü bölümde işlevsel değerlendirme ve dördündü bölümde teknik değerlendirme yapılmıştır. Ekonomik yasal değerlendirme geçici kullanıcıların hakim olmadığı bir durum

olduğu için değerlendirme dışında bırakılmıştır. Estetik değerlendirme 17 sorudan, işlevsel değerlendirme 36 sorudan, teknik değerlendirme 16 sorudan oluşmaktadır. Anket formunda yer alan sorular kapalı uçlu olarak katılımcılara yöneltilmiş olup sorularda 5'li likert ölçeği kullanılmıştır.5'li derecelendirme:

- Kesinlikle Katılıyorum =5
- Katılıyorum = 4
- Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum = 3
- Katılmıyorum = 2
- Kesinlikle Katılmıyorum = 1

7.2.4. Verilerin Toplanması

1. anket uygulaması 14-28 Eylül 2020 tarihinde Gaziantep kalesi çevresinden başlayarak kültür yolu aksı üzeri hanlar bölgesindeki daimi ve geçici kullanıcılara çalışma yürütücüsü tarafından yüz yüze soru cevap şeklinde yapılmıştır. Bölge kullanıcıları olan esnaf, yerel halk ve turist olmak üzere anket formlarını 61 kişi eksiksiz şekilde cevaplandırmıştır.

2. anket uygulaması Gaziantep tarihi kent merkezinde bulunan kültür yolu üzerinde bulunan hanların kullanıcılarına uygulanmıştır. Veri toplanması için hazırlanan anket formu 2020 yılı 14-28 Eylül tarihlerinde çalışma yürütücüsü tarafından yüz yüze soru cevap şeklinde yapılmıştır. Hanların geçici ve sabit kullanıcıları olmak üzere anket formlarını 258 kişi eksiksiz şekilde cevaplandırmıştır.

7.2.5. Verilerin Analizi

İlk yapılan anket çalışmasında, Gaziantep kültür yolu üzerinde bulunan hanlar bölgesinin bölge kullanıcıları ile kurdukları ilişkiyi sorgulayarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Veriler analiz edilerek hanlar bölgesindeki eksik işlevler ve sorunlar ortaya koyulmuştur.

2.anket çalışmasında, Gaziantep kültür yolu üzerinde bulunan hanların mekanlarının kullanıcıları ile kurdukları ilişkiyi Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) çalışması ile (Post Occupancy Evaluation/POE) test ederek değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Veriler analiz edilerek yeniden işlevlendirilen tarihi hanların problemleri ortaya koyulmuştur.

İki ankette de Örneklemden toplanan verilerin istatistiksel analizleri "SPSS 22.0 for Windows" paket programları aracılığı ile yapılmıştır. Tez çalışmasının amacına uygun olarak kullanılan kullanım sonrası değerlendirme analizlerin ana başlıkları ve içerikleri aşağıdaki gibidir:

7.2.5.1. Güvenilirlik Analizi

Araştırmacı tarafından hazırlanan anketin içsel tutarlılığını ölçebilmek amacıyla, Gaziantep kültür yolu üzerinde bulunan hanların kullanıcılarının verdiği cevaplarla elde edilen verilerin güvenilirlik analizi yapılmış ve hazırlanan anketin güvenilirliği bir bütün olarak ölçülmüştür. Verilerin güvenilirlik analizinde ölçeğin güvenilirliğinin ölçülmesi için "İçsel Tutarlılık Yöntemi" kapsamında hesaplanan Alfa (Cronbach' s Alpha) katsayısı kullanılmıştır. Ağırlıklı bir standart değişim ortalaması olan Cronbach Alpha Katsayısı, "0" ile "1" arasında bir değer almaktadır.

Alfa (α) katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği aşağıdaki gibi yorumlanır:

- $\leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük,
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir,
- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir (Kalaycı, 2008).

7.2.5.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı istatistikler kapsamında katılımcı grubundan elde edilen verilerin ilk olarak normal dağılıma sahip olup olmadıkları araştırılmış, daha sonra yüzde ve frekans dağılımlarına yer verilmiştir.

Normallik Dağılımları: Araştırmanın hipotezlerinin test edilmesinde uygun istatistiksel yöntemin belirlenebilmesi için verilerin normal dağılıma sahip olup olmadıkları araştırılmıştır. Anket çalışması sonucunda elde edilen verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını belirlemek için değişkenlere ait verilerin çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerleri belirlenmiştir. Çarpıklık ve basıklık ölçüleri veri setinin normal dağılıp dağılmadığını göstermektedir (Kalaycı, 2008). Veri dağılımının normal dağılıma yakınlığının gözlemlenmesi amacıyla, çarpıklık ve

basıklık değerleri Aralığı -2 ve +2 kabul edilmektedir (George ve Mallery, 2010; Khan, 2015). Normallik dağılımı EK-4'te verilmiştir.

Örnekleme Ait Yüzde ve Frekans Dağılımları: Verilerin dağılımını ve değişkenliğini gözlemlemek amacıyla, elde edilen verilerden demografik soruların ve hanların kullanım sonrası değerlendirmesinin sonuçlarını belirlemeye yönelik kriterlerin yüzde ve frekans dağılımları incelenmiş ve ilgili bölüm başlıkları altında tablolar halinde verilmiştir.

Örnekleme Ait Ortalama ve Standart Sapma Değerleri: Elde edilen verilerden hanların kullanım sonrası değerlendirmesinin yapılıp problemleri belirlemeye yönelik kriterlerin ortalama ve standart sapma değerleri incelenmiş ve ilgili bölüm başlıkları altında tablolar halinde verilmiştir. 5' li Likert ölçeği puanlamasına göre cevaplanacak kriterlerin aritmetik ortalama sonuçlarının değerlendirilebilmesi için kriter değerlendirme puan aralık genişliği ve puan aralıkları belirlenmiştir. Değerlendirme puan aralık genişliğinin belirlenmesi amacıyla Tekin (1996)'in önermiş olduğu formül kullanılmıştır (Formül 1.).

Formül 1. Aralık Genişliği = (Dizi Genişliği) / (Yapılacak Grup Sayısı)

Formülde yer alan dizi genişliği, Likert ölçekte kullanılan en düşük derece ile en yüksek derece arasındaki farkı ifade etmektedir. Yapılacak grup sayısı ise Likert ölçekte kullanılan derecenin sayısını ifade etmektedir. 5' li Likert ölçeği puanlaması kullanılan bu çalışma için yapılacak grup sayısı 5'tir. Formülden yararlanarak bu çalışma için aralık genişliği, 4/5 = 0,80 olmak üzere puan aralıkları belirlenmiştir. Aralık genişliğine göre, cevaplara ve puan aralıklarına karşılık gelen değerlendirme kriteri Tablo 7.2'de gösterilmektedir.

Tablo 7. 2. Anketlerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Değerlendirme Kriterleri

Likert Ölçeği	Puan Aralıkları	Değerlendirme Kriterleri
1	1,00 - 1,79	Çok Az Düzeyde
2	1,80 - 2,59	Az Düzeyde
3	2,60 - 3,39	Orta Düzeyde

4	3,40 - 4,19	Yüksek düzeyde
5	4,20 - 5,00	Çok yüksek düzeyde

7.2.5.3. Hipotez Testleri

Hipotez testi ile iki veya daha çok değişken arasındaki ilişkinin biçimi ve gücü grupların ortalamasına göre araştırılır. Hipotez testleri kapsamında, hanların kullanım sonrası değerlendirmesine yönelik 69 kriter ile hanların farklılaşması arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu çerçevede her bir handan elde edilen veriler normal dağılımda olduğu için parametrik hipotez testlerinden Tek Yönlü ANOVA (One-Way ANOVA) kullanılmıştır.

Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA): Çalışma kapsamında ikiden fazla grup içeren değişkenler için bir tür varyans analizi olan tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Varyans analizi iki ya da daha fazla grubun ortalaması arasında fark olup olmadığı ile ilgili hipotezleri test etmek için kullanılır. Varyans analizinde temel hedef grup ortalamaları arasında fark olup olmadığını anlamaktır. Örneklem grubuna ait iki ortalama arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için t-testi de kullanılabilmesine karşın t-testi ikiden fazla değişkenin ortalamasının karşılaştırılması gerektiği durumlarda değişkenin yapısına göre ANOVA veya MANOVA kullanılmaktadır (Kalaycı, 2008). Çalışma kapsamındaki hipotezlerden hanların kullanım sonrası değerlendirmesine ilişkin veriler ile hanların farklılaşması ile ilgili tek yönlü ANOVA testi kullanılarak kullanım sonrası değerlendirme kriterleri için ayrı ayrı analizler yapılmıştır.

7.2.6. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada, ilk olarak yapılan anketin analizleri sonucunda elde edilen veriler ile hanlar bölgesinde eksik ihtiyaçların ve sorunların neler olduğunu tespit edilmiştir. Daha sonra bölgede araştırma ve gözlemler yapılarak hanlar bölgesinde işlevsel dağılımlar ortaya koyulmuştur. İkinci olarak kültür yolu üzerinde bulunan hanların kullanıcılarına kullanım sonrası değerlendirme anketi yapılmış olup analizler sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda hanların mevcut işlevleri ile kullanımlarında yaşanan problemler ortaya koyulmuştur. Yaşanan problemler için kısa, orta ve uzun vadede öneriler ortaya koyulmuştur. Uzun vadede yapılacak yeni

işlevlendirme çalışmaları için kalite parametreleri dikkate alınarak işlev seçinde kullanılacak model oluşturulmuştur.

BÖLÜM 8

8. BULGULAR

8.1. Gaziantep Kültür Yolu Üzerinde Mevcut İşlevlerin Dağılımı

Gaziantep kültür yolu (Şekil 8.1.) üzerinde yoğunlaşan ticaretin etkisiyle bölgede birçok işlev bulunmaktadır.

Şekil 8. 1. Gaziantep Kültür Yolu ve Ticaret Aksı

Kültür yolu aksı boyunca bütün işyerleri ve hanlar tek tek incelenerek, işlevlerinin neler olduğu ve yoğunluğu çıkarılmıştır. Buna göre aşağıdaki grafikte (Tablo 8.1.) dağılımları gösterilmiştir. Bölgede tarihi yapılara verilecek işlevler belirlenirken bu yoğunluk tablosundan faydalanabilir. Gaziantep tarihi kent merkezi olan ve Gaziantep kalesi çevresinden başlayarak devam eden kültür yolu aksı boyunca çok yoğun bir şekilde ticaret (%89,6) işlevleri bulunmaktadır. Bölgedeki ticaret işlevi çeşitlerine göre incelendiğinde en çok bulunan ticaret işlevi bölgeyi temsil eden yöresel ürünlerin satışının yapıldığı, kutnu, yemeni, gümüş gibi ürünlerin satıldığı geleneksel (%29,5) ticaret işlevleridir. İletişim (%4,2) ile ilgili ticari işlevler bölgede en az bulunmaktadır. Ticaret işlevi dışında azınlığı oluşturan diğer işlevlerin içerisinde ise konaklama (%0,1) işlevi bölgede en az bulunmaktadır. Ticaret birimlerinden sonra hanlar (%3,6) ve kafe-restoran (%4,3) işlevleri de bölgede yoğunluk göstermektedir.

Tablo 8. 1. Kültür Yolu Üzerinde Bulunan İşlevlerin Yüzde ve Frekans Dağılımları

Kültür yolu boyunca bulunana işlevler ve yoğunlukları					
İşlev	Frekans (f)	Yüzde (%)			
Dini Tesis	9	1.5			
Bedesten	2	0.3			
Hamam	3	0.5			
Han	21	3.6			
Kafe/Restoran	25	4.3			
Konaklama	1	0.1			
Banka	6	1.0			
Müze	2	0.3			
İşlev	Frekans (f)	Yüzde (%)	İşlev	Frekans (f)	Yüzde (%)
Ticaret	517	89.6	Geleneksel	153	26.1
			Konfeksiyon	70	11.9
			İnşaat	54	9.2
			İletişim	22	3.7
			Tekstil	30	5.1
			Gıda	90	15.3
			Genel	98	16.7

8.2. Gaziantep Kültür Yolu Üzerinde Eksik İşlevlerin ve Gereksinmelerin Belirlenmesi için Yapılan Anket ve Sonuçları

Çalışmada bölgenin sorunları ve eksik işlevleri belirlemek amacıyla anket (EK-1) formu hazırlanmıştır. Anket kapsamında Gaziantep kent merkezi kültür yolu ve hanların kullanımları, olumlu olumsuz yönlerini ve bölgedeki ihtiyaçları ile ilgili sorular sorulmuştur. Sorular bölge kullanıcıları olan bölgede çalışanlar ve bölge ziyaretçilerine sorulmuştur. Kültür yolu üzerinde bulunan hanlar bölgesindeki kullanıcılara uygulanan anket 3 bölüm 16 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve kullanıcı tipi) belirlemek amacıyla sorulan 5 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde, kullanıcıların bölgedeki hanları ziyaretleri ve bölgenin kullanımı ile ilgili özelliklerini tespit etmeye yönelik 4 soru yer almakta olup, bölgedeki hanlardan hangilerini ziyaret ettikleri, bölgeye geliş nedenlerinin neler olduğu, bölgeye geliş sıklıklarının ne kadar olduğu, bölgeye geliş şeklinin nasıl olduğu sorgulanmıştır. Üçüncü bölümde ise 7 soru bulunup, kullanıcılara bölgeyi farklı kılan özelliklerin neler olduğu, bölgede yaşanan olumlu ve olumsuz durumlar, eksikler ve öneriler sorulmuş olup, bölgede sık sık yaşadıkları sorunların neler olduğu, bölgede ihtiyaçlarını karşılayabilme yeterliliği, bu bölgede hangi işlevlerin eksik olduğu, işlevini yitirmiş olan hanlara hangi işlevlerin verilebileceği, son olarak da bölgenin zayıf ve güçlü yönlerinin neler olduğu gibi sorular yöneltilmiştir. Anket formunda yer alan sorular kapalı uçlu olarak

katılımcılara yöneltilmiştir. Soruların bazılarında tek seçim, bazılarında ise birden çok seçenek seçilebilmektedir.

Anket uygulaması 14-28 Eylül 2020 tarihinde Gaziantep kalesi çevresinden başlayarak kültür yolu aksı üzeri hanlar bölgesindeki daimi ve geçici kullanıcılara çalışma yürütücüsü tarafından yüz yüze soru cevap şeklinde yapılmıştır. Yerel bölge kullanıcısı, bölge çalışanı ve bölgedeki turistler olmak üzere anket formlarını 61 kişi eksiksiz şekilde cevaplandırmıştır. Anket formundan elde edilen veriler SPSS 22.0 programı kullanılarak istatistiksel olarak analiz edilmiştir.

- Örneklemin demografik özelliklerinin değişkenliğini görüntülemek ve analiz etmek için yüzde ve frekans analizleri yapılmıştır.

Örnekleme Ait Demografik Bulgular

Örneklem grubunun demografik özelliklerine göre yüzde ve frekans dağılımları Tablo 8.2'de görülmektedir.

Tablo 8. 2. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları

Demografik Özellikler		**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Cinsiyet	Kadın	30	49.2
	Erkek	31	50.8
Yaş Dağılımı	17-24 yaş arası	14	23.0
	25-34 yaş arası	12	19.7
	35-44 yaş arası	14	23.0
	45-54 yaş arası	12	19.7
	55 yaş ve üzeri	9	14.8
Eğitim Durumu	Okuryazar	2	3.3
	İlköğretim	20	32.8
	Ortaöğretim	10	16.4
	Lise	15	24.6
	Üniversite	13	21.3
	Lisansüstü	1	1.6
Kullanıcı Tipi	Bölge Esnafı	33	54.1
	Yerel halk	23	37.7
	Turist	5	8.2

Tablo 8.2.'deki dağılımlar detaylı olarak incelendiğinde, kadın ve erkek katılımcıların sayılarının birbirine yakın olduğu; erkek katılımcıların (%50.8) küçük bir fark ile fazla olduğu görülmektedir. Katılımcı grubunun büyük çoğunluğunun 17-

24 yaş aralığında (%23.0) ve 35-44 yaş aralığında (%23.0) olduğu ve diğer yaş gruplarında da yeterince katılımcı bulunduğu görülmektedir. Eğitim durumuna göre bakıldığında çoğunluğu ilköğretim mezunu katılımcılar (%32,8), oluşturmaktadır. Gaziantep kale çevresinde kültür yolu üzerinde yapılan anketler bölgeyi aktif olarak kullanan kullanıcılara yapılmış olup, örneklem grubunun kullanıcı tipine bakıldığında büyük çoğunluğunu bu bölgede çalışan esnafının (%54.1) oluşturduğu, covit-19 salgınından dolayı turist (%8.2) sayısının az olduğu görülmektedir.

Katılımcıların Bölgeyi Kullanım Özellikleri ve Hanları Ziyaretleri İlgili Bulgular

Örneklem grubunun bölge ulaşım şekli, bölgeyi kullanım sıklığı, nedenleri ve bölgedeki hanların hangilerini ziyaret ettiklerine göre yüzde ve frekans dağılımları Tablo 8.3'de görülmektedir.

Tablo 8. 3. Örneklem Grubunun Bölgeyi Kullanım Özellikleri ve Bölgedeki Hanları Ziyaret Etme Yüzde ve Frekans Dağılımları

Bölgeyi Kullanım Özellikleri ve Hanları Tanıma		**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Hanlar Bölgesi Ziyaret Nedeni	Alışveriş	4	6.5
	İbadet	0	0
	İş	33	54
	Gezi	18	29.5
	Sosyal Aktivite	6	9.8
Hanlar Bölgesi Ziyaret Sıklığı	Yılda 2-3 kez	13	21.3
	Ayda 1 kez	6	9.8
	Haftada 1 kez	7	11.4
	Haftada 1-2 kez	3	4.9
	Her gün	33	54
Hanlar Bölgesi Ulaşım Şekli	Yaya	24	39.3
	Özel Araç	15	24.6
	Otobüs	20	32.8
	Tramvay	2	3.3
Ziyaret Edilen Hanlar	Yeni Han	24	39.3
	Mecidiye Han	13	21.3
	Anadolu Han	2	3.3
	Emir Ali Han	2	3.3
	Gümrük Han	7	11.5
	Yüzükçü Han	0	0
	Şire Han	21	34.4
	Hışva Han	16	26.2
	Pürsefa Han	4	6.6

(Birden çok seçim yapılmıştır.)	Kumru Han	3	4.9
	Tütün Han	33	45.9
	Tuz Han	5	8.2
	Sabuncu Han	6	9.8
	Yemiş Han	2	3.3
	Millet Han	16	26.2
	Şeker Han	3	4.9
	Kürkçü Han	15	24.6
	Büdeyri Han	16	26.2

Örneklem grubuna hanlar bölgesi ile ilgili kullanım özellikleri olarak ilk bölgeyi ziyaret etme nedenleri sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu bölgede çalışan esnaflardan oluştuğu için bölgeyi iş (%54.0) için ziyaret ettiğini belirtmiştir. Bölgede çalışan katılımcıların dışında kalan örneklem grubunun büyük çoğunluğu bölgeyi gezi (%29.5) için ziyaret etmiştir. Bölge geçmişten gelen tarihi ve önemli dini yapıları barındırsa da kullanıcıların hiçbirisi ziyaret nedeni olarak ibadet seçeneğini seçmemiştir.

Kullanıcıların hanlar bölgesini ziyaret etme sıklığı açısından incelendiğinde büyük bir kısmı bölgede çalışan esnaflar olduğu için çoğunluk her gün (%54.0) bölgeyi ziyaret ettiğini belirtmiştir.

Bölgeye ulaşım şekli olarak kullanıcıların büyük çoğunluğu yaya (%39.3) olarak erişebildiklerini, otobüs (%32.8) kullanan kullanıcıların da yaya olarak gelen kullanıcılara yakın bir orana sahip olduğu görülmektedir. En az tercih edilen ulaşım şekli ise tramvay (%3.3) kullanımıdır.

Gaziantep kültür yolu aksında bulunan anıtsal değeri büyük, sayıca çok fazla bulunan ve bölge için simge olan hanların hangilerinin kullanıcılar tarafından ziyaret edildiği sorulmuştur. Kullanıcılar cevap olarak birden çok hanı işaretleyebilmişlerdir. Bölgede bulunan hanlar içerisinde en çok ziyaret edilen Tütün Han (%45.9) olarak belirtilmiştir. Bölgede bulunan Yüzükçü Han kullanıcılar tarafından hiç ziyaret edilmemiş olup, Anadolu Han, Emir Ali Han ve Yemiş Han (%3.3) ziyaret eden kullanıcı sayısı en düşük olan hanlardır. Şeker Han ve Kumru Han da diğer 3 handan sonra ziyaret edilme oranı(%4.9) düşük olan hanlar arasındadır.

Katılımcıların Belirttiği Bölgedeki Olumlu ve Olumsuz Yönlere Ait Bulgular

Örneklem grubunun bölgeyi farklı kıldığını düşündüğü özellikleri, kullanıcıların bölgede yaşadığı olumlu ve olumsuz durumlar, eksikler ile ilgili değerlendirmenin yüzde ve frekans dağılımları Tablo 8.4'de görülmektedir.

Tablo 8. 4. Örneklem Grubunun Bölgeyi farklı kılan özelliklere, bölgedeki olumlu, olumsuz yönler, eksik ve önerilere göre Yüzde ve Frekans Dağılımları

Bölgenin farklı özellikleri, olumlu, olumsuz yönleri, eksik ve öneriler		**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Hanlar Bölgesini Diğer Bölgelerden Farklı Kılan Özellikler	Tarihi yapısı	23	37.7
	Ticaret özelliği	7	11.5
	Merkez olması	17	27.9
	Canlı olması	4	6.6
	Turistik bölge olması	10	16.4
Hanlar Bölgesinde Yaşanan Sorunlar (Soru çoklu yanıtlı olduğu için kişi sayısı örneklem hacmini geçmektedir.)	Trafik	31	50.8
	Plansızlık/ Düzensizlik	5	8.2
	Otopark	20	32.8
	Kalabalık	34	55.7
	Tarihi dokunun bozuluyor olması	10	16.4
	Rehber eksikliği	4	6.6
	İnsanların çevreye karşı bilinçsizliği	19	31.3
	Eksik işlevlerin bulunması	2	3.3
	Tarihi dokunun doğru işlevlendirilememesi	2	3.3
	Tarihi dokunun verilen işleve göre kullanılamaması	2	3.3
Hanlar Bölgesi İhtiyaçlarını karşılanabilme yeterliliği	Her zaman	8	13.1
	Sıklıkla	21	34.4
	Arada	12	19.7
	Nadiren	16	26.2
	Hiçbir zaman	4	6.6
Hanlar Bölgesindeki eksik işlevler (Soru çoklu yanıtlı olduğu için kişi sayısı örneklem hacmini geçmektedir.)	Restoran	5	8.2
	Kafe	15	24.6
	Kütüphane	3	4.9
	Butik Otel	3	4.9
	Alışveriş Birimleri	14	23
	Kültür Sanat Merkezi	3	4.9
	Yazlık Sinema- Konser alanı	4	6.6
	Semt Pazarı	12	19.7
	Müze	14	23
	Otopark	12	19.7
Bölgedeki Hanlara	Restoran	4	6.6
	Kafe	22	36.1
	Kütüphane	6	9.8
	Butik Otel	3	4.9

verilebilecek işlevler (Soru çoklu yanıtlı olduğu için kişi sayısı örneklem hacmini geçmektedir.)	Müze	29	47.5
	Kültür Sanat Merkezi	7	11.5
	Yazlık Sinema- Konser alanı	3	4.9
	Semt Pazarı	6	9.8
	Alışveriş Birimleri	21	34.4
Hanlar Bölgesindeki zayıf yönleri (Soru çoklu yanıtlı olduğu için kişi sayısı örneklem hacmini geçmektedir.)	Karışıklık	20	32.8
	Trafik	28	45.9
	Kalabalık	18	29.5
	Otopark Sorunu	34	55.7
	Çarpık Kentleşme	0	0
	Yeterince tanıtım yapılmaması	10	16.4
	Tarihi yapıların algılanamaması	8	13.1
	Temizlik	6	9.8
	Yeterli açık alan olmaması	1	1.6
	Oturma alanı eksikliği	10	16.4
	İşlev eksikliği	0	0
	Yanlış işlevlendirme	2	3.3
Hanlar Bölgesindeki güçlü yönleri (Soru çoklu yanıtlı olduğu için kişi sayısı örneklem hacmini geçmektedir.)	Tarihi yapısı	26	42.6
	Ticaret ve alışverişin merkezi olması	11	18
	Kentin merkezinde olması	32	52.5
	Turizm merkezi olması	11	18
	Farklı işlevlerin bir arada olması	1	1.6
	Canlı ve hareketli olması	3	4.9

Hanlar bölgesini kullanıcıların gözünde diğer bölgelerden farklı kılan özelliklerin başında tarihi yapısı (%37.7) olarak tespit edilmiş olup, merkezi konumda (%27.9) olması da çoğunluğa yakın bir sayıda seçilen özelliklerden bir diğeridir. Bölgenin canlı olması (%6.6) kullanıcılar için bu bölgeyi diğer bölgelerden farklılaştıran özelliklerin en sonunda yer almaktadır.

Hanlar bölgesinde yaşanan sorunların kullanıcı değerlendirmeleri incelendiğinde; en büyük sorunun bölgenin kalabalık olması (%55.7), ikinci sırada önemli olan sorunun bölgenin yoğun trafiği (%50.8) olduğu belirtilmiştir. Eksik işlevlerin bulunması (%3.3) , tarihi dokunun doğru işlevlendirilememesi (%3.3) , tarihi dokunun verilen işleve göre kullanılamaması (%3.3) gibi sorunlar kullanıcılar tarafından en az yaşanan sorunlar olarak görülmüştür.

Hanlar Bölgesinde kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilme yeterliliği ile ilgili veriler incelendiğinde, katılımcıların büyük bir kısmının sıklıkla (%34.4)

ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini, kullanıcıların küçük bir bölümü ise ihtiyaçlarını hiçbir zaman (%6.6) yeterli düzeyde karşılayamadığını ifade etmişlerdir.

Bölgedeki eksik işlevlerin belirlenmesi için örneklem grubuna yöneltilen soruya katılımcıların büyük çoğunluğu kafe (%24.6) işlevinin eksik olduğunu, ikinci olarak ise müze (%23.0) ve alışveriş birimlerinin (%23.0) eksik olduğunu ifade etmişlerdir. Bölgede en az eksik görülen işlevler de kullanıcılar tarafından yazlık sinema ve konser alanı (%6.6), kültür sanat merkezi (%4.9), kütüphane (%4.9) ve butik otel (%4.9) olarak ifade edilmiştir.

Araştırma sınırları içerisinde, geçmiş dönemlerden günümüze kadar ulaşmış ve işlevini kaybetmiş atıl kalan han yapılarına verilebilecek işlevlerin hangileri olduğuyla ilgili kullanıcılara yöneltilen soruya katılımcıların büyük çoğunluğu müze (%47.5) işlevini tercih etmişlerdir. İkinci ve üçüncü sırada ise kafe (%36.1) ve alışveriş birimleri (%34.4) içeren işlevler verileceğini belirtmişlerdir. Kullanıcılar tarafından en az tercih edilen işlev butik otel (%4.9), yazlık sinema ve konser alanı (%4.9) olarak belirtilmiştir.

Hanlar bölgesinin zayıf ve güçlü yönleri ile ilgili kullanıcı değerlendirmeleri incelendiğinde zayıf yönlerinin otopark yetersizliği (%55.7) ve trafik yoğunluğu (%45.9) olduğu belirlenmiştir. Bölgedeki çarpık kentleşme ve işlev eksikliği kullanıcılar tarafından zayıf yön olarak görülmemiş olup, yeterli açık alan olmaması (%1.6) ve yanlış işlevlendirme (%3.3) zayıf yön olarak kullanıcılar tarafından en az tercih edilen seçenekler olmuştur. Bölgenin güçlü yönleri kentin merkezinde olması (%52.5) ve bölgenin tarihi yapısı (%42.6) olarak belirtilmiştir. Bölgede farklı işlevlerin bir arada olması kullanıcılar tarafından güçlü yön olarak görülmemekteyken, canlı ve hareketli olması (%4.9) ise kullanıcılar tarafından en az tercih edilen güçlü yönlerden bir diğeri olmuştur.

8.3. Gaziantep Kültür Yolu Üzerinde Bulunan Hanların Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi

Bu çalışma, Gaziantep kültür yolu üzerinde bulunan hanların mekânlarının kullanıcıları ile kurdukları ilişkiyi Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) çalışması ile (Post Occupancy Evaluation/POE) test ederek değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Değerlendirme ile elde edilen sonuçlar gelecek çalışmalara veri oluşturması amacıyla katkıda bulunacaktır.

Gaziantep kültür yolu üzerinde bulunan çalışma kapsamına giren 19 hanın 10 tanesinin kullanıcılarına anket çalışması uygulanmıştır. Geriye kalan 9 hana uygulanamamıştır. Kürkçü Han, Şeker Han, Emirali Han harap durumda olup kullanılamamaktadır. Pürsefa Han ve Sabuncu Han yeni işlev verileceği için bakım onarım yapıldığından dolayı kullanılamamaktadır. Yemiş Han atıl bir durumda olup kullanılamamaktadır. Güven Han'ın ve Kumru Han'ın kullanıcıları genellikle göçmenler olduğu için dil farlılığından dolayı kullanıcılarla iletişim kurulamamıştır. Yüzükçü Han bölgedeki yerel bir restorana ait olup özel misafirleri ağırladığı için aktif kullanılmamaktadır. Bu sebeplerden dolayı bu hanlarda anket çalışması yapılamamıştır. Anadolu Han, Hışva Han, Büdeyri Han, Tütün Han, Gümrük Han, Yeni Han, Şire Han, Tuz Han, Mecidiye Han ve Millet Han farklı işlevlerle aktif olarak geçici ve sabit kullanıcılar tarafından kullanılmaktadır. Anket uygulaması 15-30 Eylül 2020 tarihinde Gaziantep kalesi çevresinden başlayarak kültür yolu aksı üzeri hanlar bölgesindeki belirtilen 10 hanın daimi ve geçici kullanıcılara çalışma yürütücüsü tarafından yüz yüze soru cevap şeklinde yapılmıştır. Anket formlarını 258 kişi eksiksiz şekilde cevaplandırmıştır. Anket formundan elde edilen veriler SPSS 22.0 programı kullanılarak istatistiksel olarak analiz edilmiştir.

Bu hanların kullanıcılarına bina performansını ölçmek amacıyla kullanım sonrası değelendirme anketi yapılmıştır. Uygulanan anket 4 bölüm 75 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölüm kullanıcıların demografik özelliklerinin (cinsiyet, eğitim durumu, yaş aralığı, kullanıcı tipi, meslek, hanı ziyaret nedeni) sorulduğu 6 sorudan oluşmaktadır. Von der Voordt ve Wegen (2005)'in kullanım sonrası değerlendirmede kullandığı kalite faktörleri olan işlevsel değerlendirme, estetik değerlendirme, teknik değerlendirme, ekonomik-yasal değerlendirme anket sorularında kullanılış olup, ikinci bölümde estetik değerlendirme, üçüncü bölümde işlevsel değerlendirme ve dördündü bölümde teknik değerlendirme yapılmıştır. Ekonomik yasal değerlendirme geçici kullanıcıların hakim olmadığı bir durum olduğu için değerlendirme dışında bırakılmıştır. Estetik değerlendirme 17 sorudan, işlevsel değerlendirme 36 sorudan, teknik değerlendirme 16 sorudan oluşmaktadır. 2-4 bölümlerde yöneltilen sorularda

5’li likert ölçeği kullanılmıştır (Kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, ne katılıyorum ne katılmıyorum, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum).

Literatürde yapılan pek çok araştırmaya göre Likert ölçeği kullanılarak algıya dayalı soruların içsel tutarlılığının belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla anket formunda yer alan demografik sorular dışındaki algıya dayalı 69 adet hanların kullanım sonrası değerlendirmesi ile ilgili sorulara güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Anketin 2-4 bölümünde iletilen sorular için hesaplanan güvenilirlik analizi sonuçları EK-3’ te yer almaktadır. EK-3’teki değerler incelendiğinde, Cronbach’s Alpha değerinin α=0,956 olarak oluştuğu görülmektedir. Cronbach alfa katsayısı 0 ve 1 arasında değerler almakla birlikte değer 0,70’e eşit veya daha büyük olduğunda yüksek derece güvenilirlikten söz edilebilir (Cronbach, 1951; Tavakol ve Dennick, 2011). Elde edilen bu değere göre anketin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

Hanların kullanım sonrası değerlendirilmesi anketi katılımcılarına ait verilerin tanımlayıcı istatistikleri kapsamında ilk olarak verilerin normal dağılıma uyup uymadığını belirlemek amacıyla normallik testleri yapılmıştır. Bu kapsamda, değişkenlere ait verilerin çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerleri belirlenmiştir. Veri dağılımının normal dağılıma yakınlığının gözlemlenebilmesi amacıyla, çarpıklık ve basıklık değerleri aralığı -2 ve +2 kabul edilmektedir (George ve Mallery, 2010; Khan, 2015). Hanların kullanım sonrası değerlendirmesini yapan 258 kullanıcıya uygulanan anketlerden elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri EK-4’te yer almaktadır. İlgili ekte yer alan değerlere göre hanların kullanım sonrası değerlendirilmesinde kullanılan değişkenlerle ilgili elde edilen verilerin tamamının normal dağılıma sahip olduğu belirlenmiştir.

Hanların kullanıcılarına yöneltilen 2-4 bölümlerinde yer alan 69 sorunun yüzde, frekans ve ortalama değerleri sonuçları verilmiştir. Ortalamalara bakılarak değerlendirme kriterlerine göre kalite parametrelerinin hangilerinde problem olduğu ortaya koyulmaktadır.

8.3.1. Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri

Örneklem grubunun demografik özelliklerine ilişkin yüzde ve frekans dağılımları Tablo 8.5’de yer almaktadır.

- Verilerin dağılımı cinsiyete göre incelendiğinde katılımcıların %51,6'sının (133 kişi) kadın, %48,4'ünü (125 kişi) erkek olduğu görülmektedir. Çalışmada, kadın katılımcı sayısı yüksek olmakla birlikte erkek katılımcı sayısının azımsanmayacak büyüklükte olduğu tespit edilmiştir.
- Verilerin dağılımı eğitim durumuna göre incelendiğinde, katılımcıların %39,5'unun (102 kişi) üniversite, %22,5'unun (58 kişi) lise, %20,5'unun (53 kişi) lisansüstü, %9,3'ünün (24 kişi) ilköğretim, %6,2'sinin (16 kişi) ortaöğretim, %1,9'unun (5 kişi) okuryazar derecesine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu verilere göre katılımcıların büyük çoğunluğunun üniversite mezunu olduğu ancak lisansüstü dereceye sahip katılımcıların da çalışmaya katıldıkları görülmektedir.
- Verilerin dağılımı katılımcıların yaş durumuna göre incelendiğinde, katılımcıların % 38,8' inin (100 kişi) 20-29 yaş aralığında, % 32,6' sının (84 kişi) 30-39 yaş aralığında, % 14' ünün (36 kişi) 40-49 yaş aralığında, % 6,2' ünün (16 kişi) 50-59 yaş aralığında, % 5' inin (13 kişi) 17-20 yaş aralığında, % 2,7' sinin (7 kişi) 60-69 yaş aralığında, % 0,8' inin (2 kişi) 70 yaş üstü olduğu tespit edilmiştir. Bu değerlere göre katılımcıların büyük çoğunluğu, 20-29 yaş aralığında olup 30-39 yaş aralığında olan katılımcılarda sayısının da azımsanmayacak büyüklükte olduğu görülmektedir. Her yaş dağılımından katılımcı bulunmaktadır.
- Verilerin dağılımı katılımcıların kullanıcı tipine göre incelendiğinde, katılımcıların % 49,2' sinin (127 kişi) yerel halk, % 41,5' unun (107 kişi) bölge çalışanı (esnaf), % 9,3' ünün (24 kişi) turist olduğu ifade edilmiştir. Bu değerlere göre katılımcıların büyük çoğunluğu, yerel halk olup bölge çalışanı olan katılımcılarda sayısı azımsanmayacak büyüklükte olduğu görülmektedir. Turist sayısı diğerlerine oranla düşük kalmıştır.
- Verilerin dağılımı katılımcıların meslek durumuna göre incelendiğinde, katılımcıların % 35,7' sinin (92 kişi) esnaf, % 15,5' inin (40 kişi) mimar, % 12,8' inin (33 kişi) öğrenci, % 8,1' inin (21 kişi) işletmeci, % 6,2' sinin (16 kişi) işçi, % 5,4' ünün (14 kişi) ev hanımı, % 3,9' unun (10 kişi) öğretmen, % 3,9' unun (10 kişi) sağlıkçı, % 3,1' inin (8 kişi) mühendis, % 2,3' ünün (6 kişi) psikolojik danışman ve rehberlik, % 1,2' sinin (3 kişi) avukat, % 1,2'

sinin (3 kişi) aşçı, % 0,8’ unun (2 kişi) emekli, olduğu ifade edilmiştir. Bu değerlere göre katılımcıların büyük çoğunluğunu, esnaf oluşturmaktadır.

- Verilerin dağılımı katılımcıların hanı ziyaret nedenine göre incelendiğinde, katılımcıların % 39,1’ inin (101 kişi) iş, % 32,9’ unun (85 kişi) gezi, % 13,6’ sının (35 kişi) yemek, % 5,4’ ünün (14 kişi) konaklama, % 3,9’ unun (10 kişi) etkinlik, % 2,7’ sinin (7 kişi) ders çalışmak, % 2,3’ ünün (6 kişi) alışveriş için hana geldikleri belirtilmiştir. Bu değerlere göre katılımcıların büyük çoğunluğunu, hanları iş için ziyaret etmiş olup, gezi amaçlı ziyaret eden katılımcıların sayısının da azımsanmayacak büyüklükte olduğu görülmektedir.
- Verilerin dağılımı katılımcıların ziyaret ettiği hanlara göre incelendiğinde, katılımcıların % 15,5’ u (40 kişi) Hışva Hanı, % 13,6’ sı (35 kişi) Gümrük Hanı, % 11,6’ sı (30 kişi) Şire Hanı, % 10,5’ u (27 kişi) Yeni Hanı, % 9,7’ si (25 kişi) Millet Hanı, % 8,9’ u (23 kişi) Büdeyri Hanı, % 8,5’ u (22 kişi) Mecidiye Hanı, % 8,1’ u (21 kişi) Tuz Hanı, % 7’ si (18 kişi) Tütün Hanı, % 6,6’ u (17 kişi) Anadolu Hanı, ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Hışva Hanı ziyaret etmiştir.

Tablo 8. 5. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları

Demografik Özellikler		**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Cinsiyet	Kadın	133	51,6
	Erkek	125	48,4
Eğitim Durumu	Okuryazar	5	1,9
	İlköğretim	24	9,3
	Ortaöğretim	16	6,2
	Lise	58	22,5
	Üniversite	102	39,5
	Lisansüstü	53	20,5
Yaş Dağılımı	17-20 yaş arası	13	5,0
	20-29 yaş arası	100	38,8
	30-39 yaş arası	84	32,6
	40-49 yaş arası	36	14,0
	50-59 yaş arası	16	6,2
	60-69 yaş arası	7	2,7

	70 yaş ve üstü	2	0,8
Kullanıcı Tipi	Çalışan (Esnaf)	107	41,5
	Yerel halk	127	49,2
	Turist	24	9,3
Meslek	Esnaf	92	35,7
	Mühendis	8	3,1
	Mimar	40	15,5
	Ev hanımı	14	5,4
	Öğrenci	33	12,8
	Öğretmen	10	3,9
	İşçi	16	6,2
	İşletme	21	8,1
	Sağlıkçı (Ecz, Dr,Fzt vs.)	10	3,9
	Avukat	3	1,2
	Pdr/Psk	6	2,3
	Aşçı	3	1,2
	Emekli	2	0,8
Han Ziyaret Nedeni	İş	101	39,1
	Yemek	35	13,6
	Gezi	85	32,9
	Alışveriş	6	2,3
	Etkinlik	10	3,9
	Konaklama	14	5,4
	Ders çalışmak	7	2,7
Ziyaret Edilen Han	Anadolu Han	17	6,6
	Gümrük Han	35	13,6
	Büdeyri Han	23	8,9
	Mecidiye Han	22	8,5
	Şire Han	30	11,6
	Yeni Han	27	10,5
	Tuz Han	21	8,1
	Hışva Han	40	15,5
	Millet Han	25	9,7
	Tütün Han	18	7,0

8.3.2. Kullanıcıların Hanları Estetik Özelliklere Göre Değerlendirmeleri

Örneklem grubunun hanları estetik özelliklerine göre değerlendirmelerine ilişkin katılımcıların verdikleri yanıtlara göre verilerin dağılımını ve değişkenliğini analiz etmek

için yüzde (%) ve frekans dağılımları kullanılmıştır. 5' li Likert ölçeği kullanılarak algısal düzeyde ölçümü yapılan, 17 kriterin değişkenlerinin yüzde (%), frekans değerleri (f) ve ortalamaları ($\bar{X}$) Tablo 8.6'da yer almaktadır.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%34,9+%42,6) %77,5'u (200 kişi) hanın, ilk bakıldığında mevcut işlevini yansıtmakta olduğunu; buna karşın katılımcıların (%9,3+%3,1) %12,4'si (32 kişi) ise hanın mevcut işlevini yansıtmamakta olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,97) hanın, ilk bakıldığında mevcut işlevini yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%46,5+%37,2) %83,7'si (216 kişi) hanın genel görünümünün düzgün, temiz ve bakımlı olduğunu; buna karşın katılımcıların (%8,1+%2,3) %10,4'ü (27 kişi) ise hanın genel görünümünün düzgün, temiz ve bakımlı olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=4,17) hanın genel görünümünün düzgünlüğü, temizliği ve bakımlılığı açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%35,7+%41,5) %77,2'si (199 kişi) hanın işlevinin çevresindeki yapılar ile uyumlu olduğunu; buna karşın katılımcıların (%8,9+%3,9) %12,8'i (33 kişi) ise hanın işlevinin çevresindeki yapılar ile uyumlu olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,96) hanın işlevinin çevresindeki yapılar ile uyumluluğu açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%37,6+%44,2) %81,8'i (211 kişi) hanın yeni işlevinin yapıyı yaşanabilir bir hale getirdiği.; buna karşın katılımcıların (%3,9+%1,6) %5,5'i (14 kişi) ise hanın yeni işlevinin yapıyı yaşanabilir bir hale getirmediğini belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=4,12) hanın yeni işlevinin yapıyı yaşanabilir bir hale getirmesi açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%43,0+%37,6) %80,6'sı (208 kişi) hanın yeniden kullanımının çevreye sosyo-kültürel bir katkı sağladığı; buna karşın katılımcıların (%4,7+%1,2) %5,9'i (15 kişi) ise hanın yeniden kullanımının çevreye sosyo-kültürel bir katkı sağlamadığını belirtmektedirler. Değişkene

ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=4,17) hanın yeniden kullanımının çevreye sosyo-kültürel bir katkı sağlaması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%42,6+%36,8) %79,4'ü (205 kişi) hanın yeniden kullanımının çevresine hareketlilik getirdiği; buna karşın katılımcıların (%3,9+%2,3) %6,2'si (16 kişi) ise hanın yeniden kullanımının çevresine hareketlilik getirmediğini belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=4,14) hanın yeniden kullanımının çevresine hareketlilik getirmesi açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%31,4+%36,8) %68,2'si (176 kişi) hanın değişiminin bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirdiği; buna karşın katılımcıların (%12,4+%2,7) %15,1'i (39 kişi) ise hanın değişiminin bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirdimediği belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,82) hanın değişiminin bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmesi açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%28,3+%42,6) %70,9'u (183 kişi) hanın çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağladığı; buna karşın katılımcıların (%9,7+%4,3) %14'ü (36 kişi) ise hanın çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlamadığı belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,81) hanın çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlaması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%47,7+%29,1) %76,8'i (198 kişi) hanın Gaziantep için önemli bir simge ve değer olduğunu; buna karşın katılımcıların (%6,6+%3,1) %9,7'si (25 kişi) ise hanın Gaziantep için önemli bir simge ve değer olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=4,12) hanın Gaziantep için önemli bir simge ve değer olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%28,3+%32,9) %61,2'si (158 kişi) hana yapılan restorasyon müdahaleleri estetik olduğunu; buna karşın katılımcıların (%10,9+%8,1) %19'si (49 kişi) ise hana yapılan restorasyon müdahaleleri estetik olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri

incelendiğinde ($\bar{X}$=3,62) hana yapılan restorasyon müdahaleleri estetik olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%24,0+%26,7) %50,7'si (131 kişi) hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmekte olduğunu; buna karşın katılımcıların (%5,8+22,5) %28,3'ü (73 kişi) ise hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemekte olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=2,57) hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi açısından az düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%33,7+%32,2) %65,9'u (170 kişi) hanı toplumun her kesiminin rahatlıkla kullanabildiğini; buna karşın katılımcıların (%10,9+%8,1) %19,8'i (51 kişi) ise hanı toplumun her kesiminin rahatlıkla kullanamadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,72) hanı toplumun her kesiminin rahatlıkla kullanabilmesi açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%25,6+%34,5) %60,1'i (155 kişi) hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahip olduğu; buna karşın katılımcıların (%15,1+%5,8) %20,9'u (54 kişi) ise hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahip olmadığı belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,59) hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahip olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%46,9+%32,6) %79,5'u (205 kişi) hanın turistlere tavsiye edilebilecek bir yer olduğunu; buna karşın katılımcıların (%6,2+%3,9) %10,1'i (26 kişi) ise hanın turistlere tavsiye edilebilecek bir yer olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=4,12) hanın turistlere tavsiye edilebilecek bir yer olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%42,2+%29,8) %72'si (186 kişi) hanın görsel olarak huzur verici ve rahatlatıcı bir yer olduğunu; buna karşın katılımcıların (%12+%1,9) %13,9'u (36 kişi) ise hanın görsel olarak huzur verici ve rahatlatıcı bir yer olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,98) hanın görsel olarak huzur verici ve

rahatlatıcı bir yer olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%31,0+%34,1) %65,1'i (168 kişi) hanın doğal güzelliği yeterince koruduğunu; buna karşın katılımcıların (%11,6+%4,3) %15,9'u (41 kişi) ise hanın doğal güzelliği yeterince korumadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,76) hanın doğal güzelliği yeterince koruması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%30,2+%38) %68,2'si (176 kişi) handa kullanılan malzemelerin ve donatıların bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygun olduğu; buna karşın katılımcıların (%10,9+%5,8) %16,7'si (43 kişi) ise handa kullanılan malzemelerin ve donatıların bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygun olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,76) handa kullanılan malzemelerin ve donatıların bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygunluğu açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. 6. Örneklem Grubunun Hanları Estetik Özelliklerine göre değerlendirmesine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları

B) ESTETİK DEĞELENDİRME		KESİNLİKLE KATILIYORUM		KATILIYORUM		NE KATILIYORUM NE KATILMIYORUM		KATILMIYORUM		KESİNLİKLE KATILMIYORUM		ORTALAMA	STANDART SAPMA
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	$\bar{X}$	σ
1	Han, ilk bakıldığında mevcut işlevini yansıtmaktadır.	90	34,9	110	42,6	26	10,1	24	9,3	8	3,1	3,97	1,05
2	Hanın genel görünümü düzgün, temiz ve bakımlıdır.	120	46,5	96	37,2	15	5,8	21	8,1	6	2,3	4,17	1,01
3	Hanın işlevi çevresindeki yapılar ile uyumludur.	92	35,7	107	41,5	26	10,1	23	8,9	10	3,9	3,96	1,08

4	Yapının yeni işlevi yapıyı yaşanabilir bir hale getirmiştir.	97	37,6	114	44,2	33	12,8	10	3,9	4	1,6	4,12	0,88
5	Yapının yeniden kullanımı çevreye sosyo-kültürel bir katkı sağlamıştır.	111	43,0	97	37,6	35	13,6	12	4,7	3	1,2	4,17	0,91
6	Yapının yeniden kullanımı çevresine hareketlilik getirmiştir.	110	42,6	95	36,8	37	14,3	10	3,9	6	2,3	4,14	0,95
7	Hanın değişimi bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmiştir.	81	31,4	95	36,8	43	16,7	32	12,4	7	2,7	3,82	1,09
8	Han çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlamaktadır.	73	28,3	110	42,6	39	15,1	25	9,7	11	4,3	3,81	1,08
9	Bu han Gaziantep için önemli bir simge ve değerdir.	123	47,7	75	29,1	35	13,6	17	6,6	8	3,1	4,12	1,07
10	Yapıya yapılan restorasyon müdahaleleri estetiktir.	73	28,3	85	32,9	51	19,8	28	10,9	21	8,1	3,62	1,23
11	Hanın çevresindeki yapılar kendini göstermesine olumsuz etki etmemektedir.	15	5,8	58	22,5	54	20,9	62	24,0	69	26,7	2,57	1,25
13	Hanı toplumun her kesimi rahatlıkla kullanabilmektedir.	87	33,7	83	32,2	37	14,3	31	12,0	20	7,8	3,72	1.26
14	Hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.	66	25,6	89	34,5	49	19,0	39	15,1	15	5,8	3,59	1,18
15	Bu han turistlere tavsiye edilebilecek bir yerdir.	121	46,9	84	32,6	27	10,5	16	6,2	10	3,9	4,12	1,07
16	Han görsel olarak huzur verici ve rahatlatıcı bir yerdir.	109	42,2	77	29,8	36	14,0	31	12,0	5	1,9	3,98	1,1
17	Hanın doğal güzelliği yeterince korunmuştur.	80	31,0	88	34,1	49	19,0	30	11,6	11	4,3	3,76	1,13
18	Yapıda kullanılan malzemeler ve donatılar bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygundur.	78	30,2	98	38,0	39	15,1	28	10,9	15	5,8	3,76	1,16

8.3.3. Kullanıcıların Hanları İşlevsel Özelliklere Göre Değerlendirmeleri

Örneklem grubunun hanları işlevsel özelliklerine göre değerlendirmelerine ilişkin katılımcıların verdikleri yanıtlara göre verilerin dağılımını ve değişkenliğini analiz etmek için yüzde (%) ve frekans dağılımları kullanılmıştır. 5' li Likert ölçeği

kullanılarak algısal düzeyde ölçümü yapılan, 36 kriterin değişkenlerinin yüzde (%), frekans değerleri (f) ve ortalamaları ($\bar{X}$) Tablo 8.7'de yer almaktadır.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%39,1+%35,3) %74,4'ü (192 kişi) hanın kent içinde kolay ulaşılabilir bir konumda olduğunu; buna karşın katılımcıların (%14,3+%3,9) %18,2'si (47 kişi) ise hanın kent içinde kolay ulaşılabilir bir konumda olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,91) hanın kent içinde kolay ulaşılabilir bir konumda olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%36,4+%36,0) %72,4'ü (187 kişi) hanın giriş kapılarının kolay algılanmakta, erişilebilir ve davetkâr olduğunu; buna karşın katılımcıların (%12,0+%3,9) %15,9'u (41 kişi) ise hanın giriş kapılarının kolay algılanmakta, erişilebilir ve davetkâr olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,89) hanın giriş kapılarının kolay algılanması, erişilebilir ve davetkâr olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%24,8+%30,2) %55,0'i (142 kişi) hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygun olduğunu; buna karşın katılımcıların (%15,9+%10,1) %26'sı (67 kişi) ise Hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygun olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,44) Hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygun olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%27,1+%30,6) %57,7'si (149 kişi) hana araçla ulaşımın kolay olduğunu; buna karşın katılımcıların (%19,4+%10,1) %29,5'u (76 kişi) ise Hana araçla ulaşımın kolay olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,45) Hana araçla ulaşımın kolay olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%32,2+%36,8) %69,0'u (178 kişi) hana yaya olarak ulaşımın kolay olduğunu; buna karşın katılımcıların (%10,5+%5,8) %16,3'ü (42 kişi) ise hana yaya olarak ulaşımın kolay

olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,79) hana yaya olarak ulaşımın kolaylığı açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%21,7+%40,3) %62,0'si (160 kişi) hana toplu taşıma ile ulaşımın kolay olduğunu; buna karşın katılımcıların (%12,4+%7,8) %20,2'si (52 kişi) ise hana toplu taşıma ile ulaşımın kolay olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,56 hana toplu taşıma ile ulaşımın kolaylığı açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%29,1+%22,1) %51,2'si (132 kişi) hanın çevresinde araç park yerlerinin yeterli olmadığını; buna karşın katılımcıların (%16,3+%19,8) %36,1'si (93 kişi) ise hanın çevresinde araç park yerlerinin yeterli olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=2,79) hanın çevresinde araç park yerlerinin yeterliliği açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%20,5+%22,5) %43,0'ü (111 kişi) han ile otopark bağlantısının kuvvetli olmadığını; buna karşın katılımcıların (%17,1+%23,6) %40,7'si (105 kişi) ise han ile otopark bağlantısının kuvvetli olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=2,94) han ile otopark bağlantısı kuvvetliliği açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%32,6+%45,3) %77,9'u (201 kişi) hanın planlamasının kullanışlı yapıldığını; buna karşın katılımcıların (%11,2+%1,6) %12,8'si (33 kişi) ise; hanın planlamasının kullanışlı yapılmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,96) hanın planlamasının kullanışlılığı açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcılar eşit derecede hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygun olduğunu ve olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygun olduğunu (%6,2+%35,3) %41,5'u (107 kişi) ve uygun olmadığını (%22,5+%19,0) %41,5'u (107 kişi) belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=2,87) hana verilen işlevin hanın plan

yapısına uygunluğu açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%10,5+%41,9) %52,4'ü (135 kişi) hana girdikten sonra mekanlara erişimin kolay olduğunu; buna karşın katılımcıların (%11,6+%21,3) %32,9'si (85 kişi) ise; hana girdikten sonra mekanlara erişiminin kolay olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,18) hana girdikten sonra mekanlara erişiminin kolaylığı açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%24,8+%39,5) %64,3'ü (166 kişi) han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisinin doğru kurgulandığını; buna karşın katılımcıların (%12,4+%2,3) %14,7'si (38 kişi) ise; han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisinin doğru kurgulanmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,72) han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisinin doğru kurgulanması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%22,5+%36,4) %58,9'ü (152 kişi) hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanların yapıda mevcut olduğunu; buna karşın katılımcıların (%14,0+%1,6) %15,6'sı (40 kişi) ise; hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanların yapıda mevcut olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,64) hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanların yapıda mevcut olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%23,3+%38,8) %62,1'i (160 kişi) hana verilen işleve göre tüm ihtiyaçların karşılandığını; buna karşın katılımcıların (%12,0+%2,3) %14,3'ü (37 kişi) ise; hana verilen işleve göre tüm ihtiyaçların karşılanmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,69) hana verilen işleve göre tüm ihtiyaçların karşılanması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%28,3+%37,2) %65,5'i (169 kişi) hana verilen işlevin çevredeki yapıya ve kültüre uygun olduğunu; buna karşın katılımcıların (%14,0+%2,3) %16,3'ü (42 kişi) ise; hana verilen işlevin çevredeki yapıya ve kültüre uygun olmadığını belirtmektedirler. Değişkene

ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,75) hana verilen işlevin çevredeki yapıya ve kültüre uygunluğu açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%29,1+%38,8) %67,9'u (175 kişi) hanın yeni işlevinin orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duymakta olduğunu; buna karşın katılımcıların (%11,6+%4,3) %15,9'u (41 kişi) ise; hanın yeni işlevinin orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duymadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,77) hanın yeni işlevinin orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duyması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%27,1+%41,5) %68,6'sı (177 kişi) mekanların biçiminin verilen işleve uygun olduğunu; buna karşın katılımcıların (%7,8+%2,3) %10,1'i (26 kişi) ise; mekanların biçiminin verilen işleve uygun olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,83) mekanların biçiminin verilen işleve uygun olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%28,3+%44,2) %72,5'sı (187 kişi) handaki mekanların kat yüksekliğinin mekan kullanımına elverişli olduğunu; buna karşın katılımcıların (%7,0+%2,7) %9,7'si (25 kişi) ise; handaki mekanların kat yüksekliğinin mekan kullanımına elverişli olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,88) handaki mekanların kat yüksekliğinin mekan kullanımına elverişli olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%25,5+%38,4) %63,9'u (157 kişi) handaki mekanların büyüklüğünün verilen işleve uygun olduğunu; buna karşın katılımcıların (%14,3+%4,3) %18,6'sı (48 kişi) ise; handaki mekanların büyüklüğünün verilen işleve uygun olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,60) handaki mekanların büyüklüğünün verilen işleve uygunluğu açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%24,0+%43,0) %67,0'u (173 kişi) hanın içindeki mekanların işlevlerine göre yeterli kapasitede olduğunu; buna karşın katılımcıların (%12,4+%3,5) %15,9'u (41 kişi) ise; hanın içindeki mekanların

işlevlerine göre yeterli kapasitede olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,72) hanın içindeki mekanların işlevlerine göre yeterliliği açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%20,2+%39,5) %59,7'u (154 kişi) mekan donatı elemanlarının yerleşiminin iyi planlanmış ve işlevine uygun olduğunu; buna karşın katılımcıların (%16,3+%5,8) %22,1'i (57 kişi) ise; mekan donatı elemanlarının yerleşiminin iyi planlanmış ve işlevine uygun olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,52) mekan donatı elemanlarının yerleşiminin iyi planlanmış ve işlevine uygun olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%20,9+%44,2) %65,1'u (168 kişi) handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısının yeterli olduğunu; buna karşın katılımcıların (%14,3+%6,6) %20,9'i (54 kişi) ise; handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısının yeterli olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,59) handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısının yeterliliği açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%27,5+%42,6) %70,1'i (181 kişi) hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanların mevcut olduğunu; buna karşın katılımcıların (%13,2+%5,0) %18,2'i (47 kişi) ise; hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanların mevcut olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,74) hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanların mevcut yeterliliği açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%19,8+%20,5) %40,3'ü (104 kişi) hanın mevcut durumuyla kullanılamadığını ve yeni işleve gerek olduğunu; buna karşın katılımcıların (%12,0+%26,4) %38,4'ü (99 kişi) ise; hanın mevcut durumuyla kullanıldığını ve yeni işleve gerek olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=2,9) hanın mevcut durumuyla kullanılması ve yeni işleve gerek olmaması açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%27,9+%41,5) %69,4'ü (179 kişi) hanın dolaşım alanlarının mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş sağlamakta olduğunu; buna karşın katılımcıların (%9,7+%4,7) %14,4'ü (37 kişi) ise; hanın dolaşım alanlarının mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş sağlayamadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,78) hanın dolaşım alanlarının mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş sağlaması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%27,1+%43,8) %70,9'u (183 kişi) handaki Merdivenlerin mekanlara ulaşmamızı desteklemekte olduğunu; buna karşın katılımcıların (%8,1+%5,0) %13,1'i (34 kişi) ise; handaki merdivenlerin mekanlara ulaşmamızı desteklememekte olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,8) handaki merdivenlerin mekanlara ulaşmamızı desteklemesi açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%25,6+%39,5) %65,1'i (168 kişi) handaki merdivenlerin gereken yeterli boyutlarda olduğunu; buna karşın katılımcıların (%14,3+%2,7) %17,0'si (44 kişi) ise; handaki merdivenlerin gereken yeterli boyutlarda olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,71) handaki merdivenlerin gereken yeterli boyutlarda olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%27,1+%42,2) %69,3'i (179 kişi) handaki merdivenlere erişimin kolay olduğunu; buna karşın katılımcıların (%10,9+%1,9) %12,8'si (33 kişi) ise; handaki merdivenlere erişimin kolay olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,82) handaki merdivenlere erişimin kolaylığı açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%32,2+%40,7) %73,9'u (188 kişi) handaki tuvalet ve diğer ihtiyaçları giderecek olanakların olduğunu; buna karşın katılımcıların (%5,8+%2,3) %8,1'i (21 kişi) ise; handaki tuvalet ve diğer ihtiyaçları giderecek olanakların olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,95) handaki tuvalet ve diğer ihtiyaçları

giderecek olanakların açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%31,8+%31,0) %62,8'i (162 kişi) handa yeterli sayıda tuvaletin bulunmakta olduğunu; buna karşın katılımcıların (%12,4+%5,4) %17,8'i (46 kişi) ise; handa yeterli sayıda tuvaletin bulunmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,71) handa yeterli sayıda tuvalet olanakların açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%30,2+%34,1) %64,3'i (166 kişi) handa tuvaletlerin kullanışlı ve kolay erişilebilir olduğunu; buna karşın katılımcıların (%12,0+%5,4) %17,4'ü (45 kişi) ise; handa tuvaletlerin kullanışlı ve kolay erişilebilir olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,72) handa tuvaletlerin kullanışlı ve kolay erişilebilir olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%28,3+%14,3) %42,6'i (110 kişi) handa tuvaletlerin yeterli büyüklükte olmadığını; buna karşın katılımcıların (%9,7+26,4) %36,1'ü (93 kişi) ise; handa tuvaletlerin yeterli büyüklükte olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=2,89) handa tuvaletlerin büyüklüğünün yeterliliği açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%31,8+%39,5) %71,3'i (184 kişi) handa dolaşırken emniyet açısından kendini güvende hissedebildiğini; buna karşın katılımcıların (%8,1+%3,9) %12,0'si (31 kişi) ise; handa dolaşırken emniyet açısından kendini güvende hissedemediğini belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,87) handa dolaşırken emniyet açısından kendini güvende hissedebilme açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%24,0+%39,1) %63,1'i (163 kişi) handaki pencere düzenlerinin mekan işlevine uygun olduğunu; buna karşın katılımcıların (%9,7+%3,5) %13,2'si (34 kişi) ise; handaki pencere düzenlerinin mekan işlevine uygun olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,71) handaki pencere düzenlerinin

mekan işlevine uygunluğu açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%25,2+%22,1) %47,3'i (122 kişi) hanın genel olarak sakin ve gürültüsüz olmadığını; buna karşın katılımcıların (%10,1+%27,9) %38,0'si (98 kişi) ise; hanın genel olarak sakin ve gürültüsüz olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=2,79) hanın genel olarak sakin ve gürültüsüz olması açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%16,7+%38,0) %54,7'i (141 kişi) handa teknolojik ihtiyaçların karşılanabilmekte olduğunu; buna karşın katılımcıların (%15,5+%6,6) %22,1'i (57 kişi) ise; handa teknolojik ihtiyaçların karşılanamadığını belirtmektedir. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,43) handa teknolojik ihtiyaçların karşılanabilirliği açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. 7. Örneklem Grubunun Hanları İşlevsel Özelliklerine göre değerlendirmesine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları

C) İŞLEVSEL DEĞELENDİRME		KESİNLİKLE KATILIYORUM		KATILIYORUM		NE KATILIYORUM NE KATILMIYORUM		KATILMIYORUM		KESİNLİKLE KATILMIYORUM		ORTALAMA	STANDART SAPMA
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	$\bar{X}$	σ
1	Yapı kent içinde kolay ulaşılabilir bir konumdadır.	101	39,1	91	35,3	19	7,4	37	14,3	10	3,9	3,91	1,17
2	Hanın giriş kapıları kolay algılanmakta, erişilebilir ve davetkârdır.	94	36,4	93	36,0	30	11,6	31	12,0	10	3,9	3,89	1,14
3	Han engelli insanların kullanımına ve erişimine uygundur.	64	24,8	78	30,2	49	19,0	41	15,9	26	10,1	3,44	1,29
4	Hana araçla ulaşım kolaydır.	70	27,1	79	30,6	33	12,8	50	19,4	26	10,1	3,45	1,33
5	Hana yaya olarak ulaşım kolaydır.	83	32,2	95	36,8	38	14,7	27	10,5	15	5,8	3,79	1,17

6	Hana toplu taşıma ile ulaşım kolaydır.	56	21,7	104	40,3	46	17,8	32	12,4	20	7,8	3,56	1,18
7	Hanın çevresinde araç park yerleri yeterlidir.	42	16,3	51	19,8	33	12,8	75	29,1	57	22,1	2,79	1,41
8	Han ile otopark bağlantısı kuvvetlidir.	44	17,1	61	23,6	42	16,3	58	22,5	53	20,5	2,94	1,4
9	Hanın planlaması kullanışlı yapılmıştır.	84	32,6	117	45,3	24	9,3	29	11,2	4	1,6	3,96	1,0
10	Hana verilen işlev hanın plan yapısına uygundur.	16	6,2	91	35,3	44	17,1	58	22,5	49	19,0	2,87	1,25
11	Hana girdikten sonra mekanlara erişim kolaydır.	27	10,5	108	41,9	38	14,7	55	21,3	30	11,6	3,18	1,22
12	Han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisi doğru kurgulanmıştır.	64	24,8	102	39,5	54	20,9	32	12,4	6	2,3	3,72	1,04
13	Hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanlar yapıda mevcuttur.	58	22,5	94	36,4	66	25,6	36	14,0	4	1,6	3,64	1,02
14	Han verilen işleve göre tüm ihtiyaçları karşılamaktadır.	60	23,3	100	38,8	61	23,6	31	12,0	6	2,3	3,69	1,03
15	Hana verilen işlev çevredeki yapıya ve kültüre uygundur.	73	28,3	96	37,2	47	18,2	36	14,0	6	2,3	3,75	1,08
16	Hanın yeni işlevi orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duymaktadır.	75	29,1	100	38,8	42	16,3	30	11,6	11	4,3	3,77	1,11
17	Mekanların biçimi verilen işleve uygundur.	70	27,1	107	41,5	55	21,3	20	7,8	6	2,3	3,83	0,99
18	Handaki mekanların kat yüksekliği mekan kullanımına elverişlidir.	73	28,3	114	44,2	46	17,8	18	7,0	7	2,7	3,88	0,98
19	Handaki mekanların büyüklüğü verilen işleve uygundur.	58	22,5	99	38,4	53	20,5	37	14,3	11	4,3	3,60	1,11
20	Hanın içindeki mekanlar işlevlerine göre yeterli kapasitedir.	62	24,0	111	43,0	44	17,1	32	12,4	9	3,5	3,72	1,07
21	Mekan donatı elemanlarının yerleşimi iyi planlanmış ve işlevine uygundur.	52	20,2	102	39,5	47	18,2	42	16,3	15	5,8	3,52	1,15
22	Handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısı yeterlidir.	54	20,9	114	44,2	36	14,0	37	14,3	17	6,6	3,59	1,16
23	Hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanlar mevcuttur.	71	27,5	110	42,6	30	11,6	34	13,2	13	5,0	3,74	1,14
24	Han mevcut durumuyla kullanılanılabilmektedir. Yeni işleve gerek yoktur.	31	12,0	68	26,4	55	21,3	51	19,8	53	20,5	2,9	1,32

25	Dolaşım alanları mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş sağlamaktadır.	72	27,9	107	41,5	42	16,3	25	9,7	12	4,7	3,78	1,09
26	Merdivenler mekanlara ulaşmamızı desteklemektedir.	70	27,1	113	43,8	41	15,9	21	8,1	13	5,0	3,8	1,08
27	Merdivenler gereken yeterli boyutlardadır.	66	25,6	102	39,5	46	17,8	37	14,3	7	2,7	3,71	1,08
28	Merdivenlere erişim kolaydır.	70	27,1	109	42,2	46	17,8	28	10,9	5	1,9	3,82	1,01
29	Handa tuvalet ve diğer ihtiyaçları giderecek olanaklar bulunmaktadır.	83	32,2	105	40,7	49	19,0	15	5,8	6	2,3	3,95	0,97
30	Handa yeterli sayıda tuvalet bulunmaktadır.	82	31,8	80	31,0	50	19,4	32	12,4	14	5,4	3,71	1,19
31	Tuvaletler kullanışlı ve kolay erişilebilirdir.	78	30,2	88	34,1	47	18,2	31	12,0	14	5,4	3,72	1,17
32	Tuvaletler yeterli büyüklüktedir.	25	9,7	68	26,4	55	21,3	73	28,3	37	14,3	2,89	1,22
33	Bu handa dolaşırken emniyet açısından kendimi güvende hissediyorum.	82	31,8	102	39,5	43	16,7	21	8,1	10	3,9	3,87	1,07
34	Pencere düzenleri mekan işlevine uygundur.	62	24,0	101	39,1	61	23,6	25	9,7	9	3,5	3,71	1,04
35	Han genel olarak sakin ve gürültüsüzdür.	26	10,1	72	27,9	38	14,7	65	25,2	57	22,1	2,79	1,33
36	Yapıda teknolojik ihtiyaçlar karşılanabilmektedir.	43	16,7	98	38,0	60	23,3	40	15,5	17	6,6	3,43	1,13

8.3.4. Kullanıcıların Hanları Teknik Özelliklere Göre Değerlendirmeleri

Örneklem grubunun hanları teknik özelliklerine göre değerlendirmelerine ilişkin katılımcıların verdikleri yanıtlara göre verilerin dağılımını ve değişkenliğinin analiz etmek için yüzde (%) ve frekans dağılımları kullanılmıştır. 5' li Likert ölçeği kullanılarak algısal düzeyde ölçümü yapılan, 16 kriterin değişkenlerinin yüzde (%), frekans değerleri (f) ve ortalamaları ($\bar{X}$) Tablo 8.8'de yer almaktadır.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%31,8+%39,5) %71,3'i (184 kişi) acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşmanın kolay olduğunu; buna karşın katılımcıların (%9,7+%4,3) %13,0'ü (36 kişi) ise acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşmanın kolay olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,85) acil bir durumda hanın çıkış

kapılarına ulaşmanın kolaylığı açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%25,6+%27,5) %53,1'i (137 kişi) handa yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretlerin uygun noktalara yerleştirildiğini; buna karşın katılımcıların (%16,7+%8,5) %25,2'si (65 kişi) ise handa yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretlerin uygun noktalara yerleştirilmediğini belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,45) handa yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretlerin uygun noktalara yerleştirilmesi açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%35,7+%13,2) %48,9'u (126 kişi) handa yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir konumda olmadığını; buna karşın katılımcıların (%7,8+%18,2) %26,0'sı (67 kişi) ise handa yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir konumda olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=2,72) handa yangın alarmları kolay ulaşılabilir konumda olması açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%23,3+%28,7) %52,0'si (134 kişi) handa yangın söndürücülerin kolay ulaşılabilir konumda olduğunu; buna karşın katılımcıların (%14,3+%5,8) %20,1'i (52 kişi) ise handa yangın söndürücülerin kolay ulaşılabilir konumda olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,49) handa yangın söndürücülerin kolay ulaşılabilir konumda olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%26,4+%41,1) %67,5'i (174 kişi) hanın bakımı ve onarımının yeterince yapılmış olduğunu; buna karşın katılımcıların (%7,8+%7,4) %15,2'si (39 kişi) ise hanın bakımı ve onarımının yeterince yapılmış olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,71) hanın bakımı ve onarımının yeterince yapılmış olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%27,1+%39,5) %66,6'sı (172 kişi) hana verilen işlevin binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemiş olduğunu; buna karşın katılımcıların (%8,9+%5,0) %13,9'u (36 kişi) ise hana

verilen işlevin binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermiş olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,75) hana verilen işlevin binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermesi açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%29,8+%39,1) %68,9'u (178 kişi) hanın havası ve kokusunun temiz olduğunu; buna karşın katılımcıların (%8,9+%5,0) %10,9'u (28 kişi) ise hanın havası ve kokusunun temiz olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,84) hanın havası ve kokusunun temiz olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%18,6+%28,3) %46,9'u (121 kişi) hanın pencerelerinde su sızıntısı bulunmamakta olduğunu; buna karşın katılımcıların (%11,2+%10,9) %22,1'i (57 kişi) ise hanın pencerelerinde su sızıntısı bulunmakta olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,33) hanın pencerelerinde su sızıntısı bulunmaması açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%18,2+%31,8) %50,0'si (129 kişi) hanın çatısında su sızıntısı bulunmamakta olduğunu; buna karşın katılımcıların (%13,6+%7,8) %21,4'ü (55 kişi) ise hanın çatısında su sızıntısı bulunmakta olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,39) hanın çatısında su sızıntısı bulunmaması açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%27,5+%14,3) %41,8'i (108 kişi) hanın wc havalandırmasının yeterli düzeyde olmadığını; buna karşın katılımcıların (%12,8+%23,6) %36,4'ü (94 kişi) ise hanın wc havalandırmasının yeterli düzeyde olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=2,93) hanın wc havalandırmasının yeterliliği açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%18,6+%45,3) %63,9'u (165 kişi) hanın doğal ışıkla aydınlanabilmekte olduğunu; buna karşın katılımcıların (%13,6+%3,9) %17,5'u (45 kişi) ise hanın doğal ışıkla aydınlanamadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,61)

hanın doğal ışıkla aydınlanabilmesi açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%21,7+%43,0) %64,0'ü (167 kişi) hanın mekanlarının yaz ve kış ısısal konfor sağlanmakta olduğunu; buna karşın katılımcıların (%7,8+%8,9) %16,7'u (43 kişi) ise hanın mekanlarının yaz ve kış ısısal konfor sağlayamadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,61) hanın mekanlarının yaz ve kış ısısal konfor sağlayabilmesi açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%18,2+%42,2) %60,4'ü (156 kişi) hanın mekanlarındaki pencerelerin doğal aydınlatma için yeterli olduğunu; buna karşın katılımcıların (%14,0+%3,9) %17,9'u (46 kişi) ise hanın mekanlarındaki pencerelerin doğal aydınlatma için yeterli olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,57) hanın mekanlarındaki pencerelerin doğal aydınlatma için yeterliliği açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%19,8+%45,0) %64,8'i (167 kişi) hanın yapay aydınlatmalarının yeterli olduğunu; buna karşın katılımcıların (%10,1+%3,5) %13,6'sı (35 kişi) ise hanın yapay aydınlatmalarının yeterli olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,67) hanın yapay aydınlatmalarının yeterliliği açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%10,1+%31,0) %41,1'i (106 kişi) hanın tesisatlarının dağılımının görsel açıdan rahatsız etmemekte olduğunu.; buna karşın katılımcıların (%22,9+%14,3) %37,2'si (96 kişi) ise hanın tesisatlarının dağılımının görsel açıdan rahatsız etmekte olduğunu belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde ($\bar{X}$=3,00) hanın tesisatlarının dağılımının görsel açıdan rahatsız etmemesi açısından orta düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu (%20,9+%40,7) %61,6'i (159 kişi) hanın mekanlarının yeterli akustiğe sahip olduğunu.; buna karşın katılımcıların (%10,1+%7,0) %17,'i (44 kişi) ise hanın mekanlarının yeterli akustiğe sahip olmadığını belirtmektedirler. Değişkene ait ortalama değeri incelendiğinde

($\bar{X}$=3,59) hanın mekanlarının yeterli akustiğe sahip olması açısından yüksek düzeyde yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. 8. Örneklem Grubunun Hanları Teknik Özelliklerine göre değerlendirmesine İlişkin Yüzde ve Frekans Dağılımları

D) TEKNİK DEĞERLENDİRME		KESİNLİKLE KATILIYORUM		KATILIYORUM		NE KATILIYORUM NE KATILMIYORUM		KATILMIYORUM		KESİNLİKLE KATILMIYORUM		ORTALAMA	STANDART SAPMA
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	$\bar{X}$	σ
1	Acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşmak kolaydır.	82	31,8	102	39,5	38	14,7	25	9,7	11	4,3	3,85	1,1
2	Yapıda yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretler uygun noktalara yerleştirilmiştir.	66	25,6	71	27,5	56	21,7	43	16,7	22	8,5	3,45	1,26
3	Yangın alarmları kolay ulaşılabilir noktalardadır.	20	7,8	47	18,2	65	25,2	92	35,7	34	13,2	2,72	1,14
4	Yangın söndürücüler kolay ulaşılabilir konumdadır.	60	23,3	74	28,7	72	27,9	37	14,3	15	5,8	3,49	1,16
5	Hanın bakımı ve onarımı yeterince yapılmıştır.	68	26,4	106	41,1	45	17,4	20	7,8	19	7,4	3,71	1,15
6	Hana verilen işlev binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemiştir.	70	27,1	102	39,5	50	19,4	23	8,9	13	5,0	3,75	1,1
7	Hanın havası ve kokusu temizdir.	77	29,8	101	39,1	52	20,2	18	7,0	10	3,9	3,84	1,05
8	Pencerelerde su sızıntısı bulunmamaktadır.	48	18,6	73	28,3	80	31,0	29	11,2	28	10,9	3,33	1,21
9	Çatıda su sızıntısı bulunmamaktadır.	47	18,2	82	31,8	74	28,7	35	13,6	20	7,8	3,39	1,15
10	Wc havalandırması yeterli düzeydedir.	33	12,8	61	23,6	56	21,7	71	27,5	37	14,3	2,93	1,26
11	Han doğal ışıkla aydınlanabilmektedir.	48	18,6	117	45,3	48	18,6	35	13,6	10	3,9	3,61	1,05
12	Mekanlar yaz ve kış ısısal konfor sağlanmaktadır.	56	21,7	111	43,0	48	18,6	20	7,8	23	8,9	3,61	1,16
13	Mekanlardaki	47	18,2	109	42,2	56	21,7	36	14,0	10	3,9	3,57	1,06

	pencereler doğal aydınlatma için yeterlidir.												
14	Yapıdaki yapay aydınlatmalar yeterlidir.	51	19,8	116	45,0	56	21,7	26	10,1	9	3,5	3,67	1,01
15	Gerekli tesisatların dağılımı görsel açıdan rahatsız etmemektedir.	26	10,1	80	31,0	56	21,7	59	22,9	37	14,3	3,00	1,23
16	Mekanlar yeterli akustiğe sahiptir.	54	20,9	105	40,7	55	21,3	26	10,1	18	7,0	3,59	1,13

8.3.5. Kullanıcıların Hanların farklılaşmasına göre Estetik, İşlevsel ve Teknik Özelliklere Göre Değerlendirmeleri

Hipotez testleri kapsamında, kullanım sonrası değerlendirme kriteri olan estetik, işlevsel ve teknik özellikler olan 69 kriter ile hanların farklılaşmasının istatistiksel olarak anlamlı ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmada katılımcılara ait verilerin normal dağılımı sahip olduğu için bu bölümde hipotez testi olarak "Tek Yönlü ANOVA (One-Way ANOVA)" kullanılmıştır. Kullanılan hipotez testinde de 69 tane kriter için ayrı ayrı ve her bir han değişkenine göre hipotez kurularak analizler yapılmıştır. Çalışma kapsamında oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir.

H_0 hipotezinde değişkenler olan kullanım sonrası değerlendirme kriteri ile farklılaşan hanlar arasında ilişki bulunmamaktadır.

H_1 hipotezinde ise değişkenler olan kullanım sonrası değerlendirme kriteri ile farklılaşan hanlar arasında ilişki bulunmaktadır.

Kullanım sonrası değerlendirme kriterleri ile hanların farklılaşmasına yönelik kurulan hipotezlerin doğruluğunu ispat etmek amacıyla yapılan hipotez testleri Tablo 8.9 - Tablo 8.11 olmak üzere 3 tabloda görülmektedir. Bu tablolarda belirtilen anlamlılık düzeyi (p) değerlerinin 0,05'e eşit ve küçük olan değişkenler işaretlenerek ifade edilmiştir. Anlamlılık düzeyi (p) değerlerinin 0,05 değerinden küçük olması H_1 hipotezinin kabul edilmesi gerektiğini, diğer bir ifade ile H_0 hipotezinin reddedilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Tablo 8.9'daki veriler incelendiğinde katılımcıların hanların estetik özelliklerine ilişkin 17 parametrenin değerlendirmesinin hanlara göre farklılığının istatistiksel olarak hepsinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Bu kapsamda;

- Hanın mevcut işlevini yansıtmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve yeni han kullanıcılarının değerlendirmesinin, tuz hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın mevcut işlevini yansıtmasına ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.52> $\bar{X}$=3.29 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın genel görünümünün düzgünlüğü, temizliği ve bakımlılığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın genel görünümünün düzgünlüğü, temizliği ve bakımlılığına ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.73> $\bar{X}$=2.57 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın işlevinin çevresindeki yapılar ile uyumluluğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın işlevinin çevresindeki yapılar ile uyumluluğuna ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.56> $\bar{X}$=2.76 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın yeni işlevinin yapıyı yaşanabilir hale getirmesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın yeni işlevinin yapıyı yaşanabilir hale getirmesine ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.60> $\bar{X}$=2.86 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın yeniden kullanımının çevreye sosyo-kültürel katkı sağlamasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın yeniden kullanımının çevreye sosyo-kültürel katkı sağlamasına ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.67> $\bar{X}$=3.14 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın yeniden kullanımının çevresine hareketlilik sağlamasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın yeniden kullanımının çevresine hareketlilik

sağlamasına ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.63> $\bar{X}$=3.10 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

- Hanın değişiminin bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Gümrük Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın değişiminin bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmesine ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.31> $\bar{X}$=2.71 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlamasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Hanı kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlamasına ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.33> $\bar{X}$=3.12 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın Gaziantep için önemli bir simge ve değer olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Hanı kullanıcılarının değerlendirmesinin, Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın Gaziantep için önemli bir simge ve değer olmasına ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.57> $\bar{X}$=3.52 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hana yapılan restorasyon müdahalelerinin estetikliğine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hana yapılan restorasyon müdahalelerinin estetikliğine ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.50> $\bar{X}$=1.76 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etkide bulunmamasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etkide bulunmamasına ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.13> $\bar{X}$=1.95 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanı toplumun her kesiminin rahatlıkla kullanabilmesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Gümrük Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre

hanı toplumun her kesiminin rahatlıkla kullanabilmesine ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.46> $\bar{X}$=2.29 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

- Kullanıcıların hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahip olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Gümrük Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre kullanıcıların hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahip olmasına ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.20> $\bar{X}$=2.41 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın turistlere tavsiye edilebilecek bir yer olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın turistlere tavsiye edilebilecek bir yer olmasına ilişkin yeterliliğinin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.67> $\bar{X}$=2.90 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın doğal güzelliğini yeterince korumasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın doğal güzelliğini yeterince korumasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.25> $\bar{X}$=2.62 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Handa kullanılan malzemeler ve donatılar bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygunluğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre handa kullanılan malzemeler ve donatılar bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygunluğuna ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.20> $\bar{X}$=3.00 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

Tablo 8. 9. Hanların Farklılaşması İle Kullanıcıların Hanların Estetik Özelliklerine Göre Değerlendirmesine Yönelik Hipotez Testleri

B) ESTETİK DEĞELENDİRME	ANADOLU HAN	BÜDEYRİ HAN	GÜMRÜK HAN	MECİDİYE HAN	ŞİRE HAN	YENİ HAN	TUZ HAN	HIŞVA HAN	TÜTÜN HAN	MİLLET HAN	**Sig.**

		$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	
1	Han, ilk bakıldığında mevcut işlevini yansıtmaktadır.	3,76	4,09	3,6	3,86	4,30	4,52	3,29	4,00	4,44	3,80	**0,00***
2	Hanın genel görünümü düzgün, temiz ve bakımlıdır.	4,12	4,00	4,37	4,55	4,50	4,52	2,57	4,73	4,17	3,48	**0,00***
3	Hanın işlevinin çevresindeki yapılar ile uyumludur.	2,76	4,26	4,11	3,82	4,37	4,56	3,29	3,93	4,11	3,80	**0,00***
4	Yapının yeni işlevi yapıyı yaşanabilir bir hale getirmiştir.	4,06	4,22	4,37	4,32	4,60	4,00	2,86	4,20	4,11	4,08	**0,00***
5	Yapının yeniden kullanımı çevreye sosyo-kültürel bir katkı sağlamıştır.	4,47	4,13	4,26	4,32	4,67	3,78	3,14	4,43	4,00	4,12	**0,00***
6	Yapının yeniden kullanımı çevresine hareketlilik getirmiştir.	4,41	4,13	4,31	3,86	4,57	3,52	3,10	4,63	4,11	4,20	**0,00***
7	Hanın değişimi bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmiştir.	3,06	3,96	4,31	4,18	4,17	3,19	2,71	4,20	3,61	3,92	**0,00***
8	Han çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlamaktadır.	3,12	4,00	4,11	3,64	4,33	3,48	3,14	4,03	3,72	3,84	**0,00***
9	Bu han Gaziantep için önemli bir simge ve değerdir.	3,53	4,30	4,29	4,32	4,57	3,52	3,86	4,38	3,72	4,12	**0,00***
10	Yapıya yapılan restorasyon müdahaleleri estetiktir.	3,47	3,70	4,03	3,64	3,67	3,33	1,76	4,5	3,28	3,76	**0,00***
11	Hanın çevresindeki yapılar kendini göstermesine olumsuz etki etmemektedir.	2,00	2,26	2,17	1,95	2,73	2,52	2,71	3.13	3,00	2,84	**0,00***
13	Hanı toplumun her kesimi rahatlıkla kullanabilmektedir.	2,29	4,09	4,46	3,91	3,90	3,37	3,33	3,50	3,78	3,96	**0,00***
14	Hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.	2,41	3,65	4,20	3,68	3,90	3,26	3,10	3,78	3,22	3,76	**0,00***
15	Bu han turistlere tavsiye edilebilecek bir yerdir.	3,94	3,83	4,54	4,41	4,67	3,59	2,90	4,60	4,33	3,72	**0,00***
16	Han görsel olarak huzur verici ve rahatlatıcı bir yerdir.	3,53	3,43	4,31	4,50	4,57	3,44	3,05	4,53	4,00	3,68	**0,00***
17	Hanın doğal güzelliği yeterince korunmuştur.	3,06	3,70	4,23	3,86	4,10	3,37	2,62	4,25	3,89	3,64	**0,00***

18	Yapıda kullanılan malzemeler ve donatılar bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygundur.	3,18	3,57	4,03	3,86	3,93	3,22	3,00	4,20	3,94	4,04	**0,00***

***p≤0,05**

Tablo 8.10'daki veriler incelendiğinde katılımcıların belirttiği hanların işlevsel özelliklerine ilişkin 35 değerlendirmenin hanlara göre farklılığının istatistiksel olarak hepsinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Katılımcıların belirttiği hanların işlevsel özelliklerine ilişkin hanların farklılığının hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanların handa bulunmasına ilişkin değerlendirilmesinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

- Hanın kent içinde ulaşılabilir bir konumda olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın kent içinde ulaşılabilir bir konumda olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}=4.52 > \bar{X}=3.06$ ve $p=0.00<0.05$) olduğu görülmektedir.
- Hanın giriş kapılarının kolay algılanması, erişilebilir ve davetkar olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın giriş kapılarının kolay algılanası, erişilebilir ve davetkar olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}=4.57 > \bar{X}=2.82$ ve $p=0.00<0.05$) olduğu görülmektedir.
- Hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygunluğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygunluğuna ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}=4.43 > \bar{X}=2.67$ ve $p=0.00<0.05$) olduğu görülmektedir.
- Hana araçla ulaşım kolaylığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tütün Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hana araçla ulaşım kolaylığına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}=4.20 > \bar{X}=2.33$ ve $p=0.00<0.05$) olduğu görülmektedir.

- Hana yaya olarak ulaşım kolaylığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Millet Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hana yaya olarak ulaşım kolaylığına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.33> $\bar{X}$=3.16 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hana toplu taşıma ile ulaşım kolaylığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Millet Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hana toplu taşıma ile ulaşım kolaylığına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.27> $\bar{X}$=2.84 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın çevresinde araç park yeri yeterliliğine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tütün Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın çevresinde araç park yeri yeterliliğine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.13> $\bar{X}$=1.83 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Han ile otopark bağlantısının kuvvetliliğine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tütün ve Mecidiye Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre han ile otopark bağlantısının kuvvetliliğine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.30> $\bar{X}$=2.00 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın planlamasının kullanışlı yapıldığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın planlamasının kullanışlı yapıldığına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.18> $\bar{X}$=3.19 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygunluğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Yeni Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygunluğuna ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.88> $\bar{X}$=1.37 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hana girdikten sonra mekanlara erişim kolaylığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının

değerlendirmesinin, Yeni Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hana girdikten sonra mekanlara erişim kolaylığına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.03> $\bar{X}$=2.15 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

- Han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisinin doğru kurgulanmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisinin doğru kurgulanmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.05> $\bar{X}$=3.06 ve p=0.04<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın verilen işleve göre tüm ihtiyaçlarını karşılayabilmesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın verilen işleve göre tüm ihtiyaçlarını karşılayabilmesine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.03> $\bar{X}$=2.90 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hana verilen işlevin çevredeki yapıya ve kültüre uygunluğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Gümrük Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hana verilen işlevin çevredeki yapıya ve kültüre uygunluğuna ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.31> $\bar{X}$=2.90 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın yeni işlevinin orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duymasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın yeni işlevinin orjinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duymasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.18> $\bar{X}$=2.81 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın mekanlarının biçiminin verilen işleve uygunluğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın mekanlarının biçiminin verilen işleve uygunluğuna ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.17> $\bar{X}$=3.05 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Handaki mekanların kat yüksekliğinin mekan kullanımına elverişli olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han

kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre handaki mekanların kat yüksekliğinin mekan kullanımına elverişli olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.23> $\bar{X}$=3.05 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

- Handaki mekanların büyüklüğünün verilen işleve uygunluğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre handaki mekanların büyüklüğünün verilen işleve uygunluğuna ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.07> $\bar{X}$=2.76 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın içindeki mekanların işlevlerine göre yeterli kapasiteye sahip olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın içindeki mekanların işlevlerine göre yeterli kapasiteye sahip olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.30> $\bar{X}$=3.00 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın mekanlarının donatı elemanlarının yerleşimi iyi planlanması ve işlevine uygunluğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın mekanlarının donatı elemanlarının yerleşimi iyi planlanması ve işlevine uygunluğuna ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.10> $\bar{X}$=3.00 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısının yeterliliğine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Gümrük Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısının yeterliliğine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.06> $\bar{X}$=2.71 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanların mevcutluğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanların mevcutluğuna ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.23> $\bar{X}$=3.10 ve p=0.01<0.05) olduğu görülmektedir.

- Hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesine ve yeni işleve ihtiyaç olmadığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Büdeyri Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesine ve yeni işleve ihtiyaç olmadığına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.55> $\bar{X}$=2.39 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın dolaşım alanlarının mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın dolaşım alanlarının mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.27> $\bar{X}$=2.94 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın merdivenlerinin mekanlara ulaşımı desteklemesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın merdivenlerinin mekanlara ulaşımı desteklemesine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.27> $\bar{X}$=3.05 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın merdivenlerinin gereken yeterli boyutlarda olduğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın merdivenlerinin gereken yeterli boyutlarda olduğuna ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.27> $\bar{X}$=3.05 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın merdivenlerine erişim kolaylığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın merdivenlerine erişim kolaylığına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.32>$\bar{X}$=3.10 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Handa tuvalet ve diğer ihtiyaçları giderecek olanaklar bulunmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Anadolu Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın tuvalet ve diğer ihtiyaçları giderecek olanaklar

bulunmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.35>$\bar{X}$=3.24 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

- Handa yeterli sayıda tuvalet bulunmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Gümrük Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre handa yeterli sayıda tuvalet bulunmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.17>$\bar{X}$=2.57 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Handa tuvaletlerin kullanışlı ve kolay erişilebilir olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre handa tuvaletlerin kullanışlı ve kolay erişilebilir olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.28>$\bar{X}$=2.62 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Handa tuvaletlerin yeterli büyüklükte olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Büdeyri Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre handa tuvaletlerin yeterli büyüklükte olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.67>$\bar{X}$=2.35 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Handa dolaşırken insanların kendilerini güvende hissetmesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre handa dolaşırken insanların kendilerini güvende hissetmesine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.33>$\bar{X}$=3.10 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Handa pencere düzeninin mekanın işleve uygunluğuna ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Büdeyri Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre handa pencere düzeninin mekanın işleve uygunluğuna ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.04>$\bar{X}$=3.05 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın sakin ve gürültüsüz olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Millet Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın sakin ve gürültüsüz

olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.86>$\bar{X}$=2.04 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

- Handa teknolojik ihtiyaçların karşılanabilmesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Büdeyri Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Hanı kullanıcılarının değerlendirmesine göre handa teknolojik ihtiyaçların karşılanabilmesine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.78>$\bar{X}$=2.62 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

Tablo 8. 10. Hanların farklılaşması ile kullanıcıların hanların İşlevsel Özelliklerine göre değerlendirmesine yönelik hipotez testleri

	B) İŞLEVSEL DEĞELENDİRME	ANADOLU HAN	BÜDEYRİ HAN	GÜMRÜK HAN	MECİDİYE HAN	ŞİRE HAN	YENİ HAN	TUZ HAN	HIŞVA HAN	TÜTÜN HAN	MİLLET HAN	**Sig.**
		$\bar{X}$	**$\bar{X}$**	**$\bar{X}$**	**$\bar{X}$**	**$\bar{X}$**	**$\bar{X}$**	**$\bar{X}$**	**$\bar{X}$**	**$\bar{X}$**	**$\bar{X}$**	
1	Yapı kent içinde kolay ulaşılabilir bir konumdadır.	3,06	3,74	4,14	4,09	4,37	4,52	3,48	4,03	3,22	3,68	**0,00***
2	Hanın giriş kapıları kolay algılanmakta, erişilebilir ve davetkârdır.	2,82	3,74	4,00	3,14	4,57	4,56	3,38	4,28	3,67	3,72	**0,00***
3	Han engelli insanların kullanımına ve erişimine uygundur.	2,76	3,09	3,34	3,14	4,43	3,78	2,67	4,05	3,06	3,00	**0,00***
4	Hana araçla ulaşım kolaydır.	3,65	2,91	3,91	3,41	4,20	3,78	2,76	3,78	2,33	2,84	**0,00***
5	Hana yaya olarak ulaşım kolaydır.	3,41	3,26	4,17	4,18	4,33	3,44	3,62	4,03	3,78	3,16	**0,00***
6	Hana toplu taşıma ile ulaşım kolaydır.	4,06	3,17	3,40	4,05	4,27	3,44	3,29	3,78	3,11	2,84	**0,00***
7	Hanın çevresinde araç park yerleri yeterlidir.	2,12	2,83	3,03	2,23	4,13	2,67	2,19	3,23	1,83	2,40	**0,00***
8	Han ile otopark bağlantısı kuvvetlidir.	2,65	2,91	3,03	2,00	4,30	2,85	2,38	3,58	2,00	2,48	**0,00***
9	Hanın planlaması kullanışlı yapılmıştır.	3,29	3,87	4,17	3,82	3,90	3,00	3,19	4,18	4,11	3,92	**0,00***
10	Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygundur.	2,76	2,43	2,86	2,23	3,43	1,37	2,81	3,88	3,28	2,16	**0,00***
11	Hana girdikten sonra mekanlara erişim kolaydır.	3,65	2,43	2,83	3,68	3,63	2,15	3,19	4,03	3,50	2,60	**0,00***
12	Han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisi doğru kurgulanmıştır.	3,06	4,00	3,71	4,05	3,83	3,41	3,38	3,88	3,83	3,80	**0,04***

13	Hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanlar yapıda mevcuttur.	3,35	3,96	3,89	3,73	3,87	3,37	3,14	3,75	3,50	3,52	0,08
14	Han verilen işleve göre tüm ihtiyaçları karşılamaktadır.	3,41	3,91	3,86	3,91	4,03	3,52	2,90	3,83	3,61	3,48	**0,00***
15	Hana verilen işlev çevredeki yapıya ve kültüre uygundur.	3,47	3,87	4,31	3,68	4,10	3,07	2,90	3,98	3,83	3,72	**0,00***
16	Hanın yeni işlevi orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duymaktadır.	3,35	3,61	4,03	4,09	4,13	3,44	2,81	4,18	3,56	3,76	**0,00***
17	Mekanların biçimi verilen işleve uygundur.	3,65	3,70	4,11	4,14	4,17	3,52	3,05	4,15	3,78	3,56	**0,00***
18	Handaki mekanların kat yüksekliği mekan kullanımına elverişlidir.	3,94	3,91	3,97	4,18	4,23	3,70	3,05	4,15	3,78	3,56	**0,00***
19	Handaki mekanların büyüklüğü verilen işleve uygundur.	2,76	3,43	4,03	3,68	4,07	3,41	3,05	4,00	3,39	3,32	**0,00***
20	Hanın içindeki mekanlar işlevlerine göre yeterli kapasitedir.	3,00	3,83	3,83	3,95	4,30	3,30	3,29	4,08	3,28	3,60	**0,00***
21	Mekan donatı elemanlarının yerleşimi iyi planlanmış ve işlevine uygundur.	3,00	3,48	3,86	3,73	3,67	3,11	2,95	4,10	3,39	3,16	**0,00***
22	Handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısı yeterlidir.	3,47	3,57	4,06	2,95	3,87	3,11	2,71	3,98	3,89	3,64	**0,00***
23	Hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanlar mevcuttur.	3,59	3,70	4,03	3,50	3,80	3,41	3,10	4,23	4,00	3,60	**0,01***
24	Han mevcut durumuyla kullanılanılabilmektedir. Yeni işleve gerek yoktur.	2,82	2,39	2,43	2,73	3,30	3,00	2,52	3,55	3,39	2,52	**0,00***
25	Dolaşım alanları mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş sağlamaktadır.	2,94	3,78	4,11	4,27	4,23	3,44	2,86	4,03	3,72	3,72	**0,00***
26	Merdivenler mekanlara ulaşmamızı desteklemektedir.	3,35	3,96	4,17	4,27	4,17	3,56	3,05	3,70	3,61	3,76	**0,00***
27	Merdivenler gereken yeterli boyutlardadır.	3,18	3,48	3,86	4,36	4,23	3,63	2,76	3,85	3,50	3,68	**0,00***
28	Merdivenlere erişim kolaydır.	3,35	3,78	4,20	4,32	4,10	3,74	3,10	3,83	3,61	3,68	**0,00***
29	Handa tuvalet ve diğer ihtiyaçları giderecek olanaklar bulunmaktadır.	4,35	3,78	4,31	4,09	4,03	3,59	3,24	4,30	3,89	3,52	**0,00***

30	Handa yeterli sayıda tuvalet bulunmaktadır.	3,47	3,74	4,17	4,14	3,93	3,63	2,57	4,08	3,61	3,12	**0,00***
31	Tuvaletler kullanışlı ve kolay erişilebilirdir.	4,06	3,74	4,06	3,86	3,90	3,19	2,62	4,28	3,50	3,40	**0,00***
32	Tuvaletler yeterli büyüklüktedir.	2,59	2,35	2,57	3,27	3,67	2,52	2,81	3,35	2,78	2,56	**0,00***
33	Bu handa dolaşırken emniyet açısından kendimi güvende hissediyorum.	3,82	3,78	4,06	4,14	4,27	3,22	3,10	4,33	3,83	3,68	**0,00***
34	Pencere düzenleri mekan işlevine uygundur.	3,06	4,04	3,97	3,95	3,80	3,37	3,05	3,93	3,50	3,84	**0,00***
35	Han genel olarak sakin ve gürültüsüzdür.	2,35	2,09	2,74	3,86	3,27	2,19	3,00	3,43	2,33	2,04	**0,00***
36	Yapıda teknolojik ihtiyaçlar karşılanabilmektedir.	3,24	3,78	3,69	3,00	3,67	3,07	2,62	3,63	3,39	3,72	**0,00***

***p≤0,05**

Tablo 8.11'deki veriler incelendiğinde katılımcıların belirttiği hanların teknik özelliklerine ilişkin 16 değerlendirmenin hanlara göre farklılığının istatistiksel olarak hepsinde anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$).

- Acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşımın kolaylığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşımın kolaylığına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}=4.41 > \bar{X}=2.67$ ve $p=0.00<0.05$) olduğu görülmektedir.
- Handa yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretlerin uygun noktalara yerleştirilmesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre handa yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretlerin uygun noktalara yerleştirilmesine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}=4.41 > \bar{X}=2.71$ ve $p=0.00<0.05$) olduğu görülmektedir.
- Handa yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Yeni Han kullanıcılarının

değerlendirmesine göre handa yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.18> $\bar{X}$=2.15 ve p=0.01<0.05) olduğu görülmektedir.

- Handa yangın söndürücülerinin kolay ulaşılabilir konumda olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Gümrük Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre handa yangın söndürücülerinin kolay ulaşılabilir konumda olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.00> $\bar{X}$=2.38 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın bakımı ve onarımının yeterince yapılmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın bakımı ve onarımının yeterince yapılmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.20> $\bar{X}$=2.24 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hana verilen işlevin binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Gümrük Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hana verilen işlevin binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemesine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.20> $\bar{X}$=2.88 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın havası ve kokusunun temizliğine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın havası ve kokusunun temizliğine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.23> $\bar{X}$=3.07 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın pencerelerinde su sızıntısı bulunmadığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın pencerelerinde su sızıntısı bulunmadığına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.83> $\bar{X}$=2.70 ve p=0.01<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın çatısında su sızıntısı bulunmadığına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Hışva Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın

çatısında su sızıntısı bulunmadığına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.85> $\bar{X}$=2.48 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

- Hanın wc havalandırmasının yeterli düzeyde olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Anadolu Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın wc havalandırmasının yeterli düzeyde olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.50> $\bar{X}$=2.47 ve p=0.01<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın doğal ışıkla aydınlanabilmesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın doğal ışıkla aydınlanabilmesine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.00> $\bar{X}$=2.90 ve p=0.01<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın mekanlarının yaz ve kış ısısal konfor sağlayabilmesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın mekanlarının yaz ve kış ısısal konfor sağlayabilmesine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.20> $\bar{X}$=2.86 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.
- Hanın mekânlarındaki pencerelerin doğal aydınlatma için yeterliliğine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Şire Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre hanın mekanlarındaki pencerelerin doğal aydınlatma için yeterliliğine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.00> $\bar{X}$=3.10 ve p=0.01<0.05) olduğu görülmektedir.
- Handaki yapay aydınlatmaların yeterliliğine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Gümrük Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Tuz Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre handaki yapay aydınlatmaların yeterliliğine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.03> $\bar{X}$=2.95 ve p=0.02<0.05) olduğu görülmektedir.
- Handaki gerekli tesisatların dağılımının görsel açıdan rahatsız etmemesine ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Mecidiye Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre handaki gerekli tesisatların dağılımının görsel açıdan

rahatsız etmemesine ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=3.64> $\bar{X}$=2.30 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

- Handaki mekânlarının yeterli akustiğe sahip olmasına ilişkin olarak hanlar arasında anlamlı bir farklılaşma mevcuttur ve Gümrük Han kullanıcılarının değerlendirmesinin, Yeni Han kullanıcılarının değerlendirmesine göre handaki mekânlarının yeterli akustiğe sahip olmasına ilişkin daha yüksek seviyede ($\bar{X}$=4.09> $\bar{X}$=2.48 ve p=0.00<0.05) olduğu görülmektedir.

Tablo 8. 11. Hanların Farklılaşması ile Kullanıcıların Hanların Teknik Özelliklerine Göre Değerlendirmesine Yönelik Hipotez Testleri

	D) TEKNİK DEĞERLENDİRME	ANADOLU HAN	BÜDEYRİ HAN	GÜMRÜK HAN	MECİDİYE HAN	ŞİRE HAN	YENİ HAN	TUZ HAN	HIŞVA HAN	TÜTÜN HAN	MİLLET HAN	**Sig.**
		$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	$\bar{X}$	
1	Acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşmak kolaydır.	3,35	3,96	3,91	4,09	4,17	4,41	2,67	3,88	4,28	3,44	**0,00***
2	Yapıda yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretler uygun noktalara yerleştirilmiştir.	2,71	3,65	3,63	3,55	3,73	4,22	2,24	3,18	3,67	3,56	**0,00***
3	Yangın alarmları kolay ulaşılabilir noktalardadır.	2,76	2,35	2,69	3,18	3,10	2,15	2,38	2,98	2,78	2,64	**0,01***
4	Yangın söndürücüler kolay ulaşılabilir konumdadır.	2,65	3,70	4,00	3,55	3,67	3,70	2,38	3,48	3,83	3,40	**0,00***
5	Hanın bakımı ve onarımı yeterince yapılmıştır.	3,76	4,00	4,17	3,64	3,93	3,33	2,24	4,20	3,72	3,44	**0,00***
6	Hana verilen işlev binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemiştir.	2,88	3,83	4,20	4,05	3,73	3,70	3,14	3,90	3,94	3,56	**0,00***
7	Hanın havası ve kokusu temizdir.	4,06	3,87	4,09	4,23	4,20	3,07	3,43	4,08	3,67	3,48	**0,00***
8	Pencerelerde su sızıntısı bulunmamaktadır.	3,47	3,13	3,37	3,77	3,83	2,70	3,00	3,48	3,44	2,96	**0,01***
9	Çatıda su sızıntısı bulunmamaktadır.	3,29	3,26	3,31	3,68	3,80	2,48	3,19	3,85	3,39	3,36	**0,00***
10	Wc havalandırması yeterli düzeydedir.	2,47	3,17	2,77	2,82	3,50	2,85	2,48	3,38	2,67	2,60	**0,01***
11	Han doğal ışıkla aydınlanabilmektedir.	3,71	3,43	3,80	4,00	3,97	3,26	2,90	3,58	3,78	3,60	**0,01***

12	Mekanlar yaz ve kış ısısal konfor sağlanmaktadır.	3,47	3,61	3,74	3,45	4,20	2,89	2,86	4,00	3,78	3,60	**0,00***
13	Mekanlardaki pencereler doğal aydınlatma için yeterlidir.	3,12	3,74	3,94	3,64	4,00	3,48	3,10	3,28	3,72	3,48	**0,01***
14	Yapıdaki yapay aydınlatmalar yeterlidir.	3,59	3,52	4,03	3,64	3,93	3,63	2,95	3,78	3,83	3,48	**0,02***
15	Gerekli tesisatların dağılımı görsel açıdan rahatsız etmemektedir.	3,24	2,65	2,74	3,64	3,47	2,30	2,76	3,55	2,83	2,56	**0,00***
16	Mekanlar yeterli akustiğe sahiptir.	3,65	3,57	4,09	3,82	3,80	2,48	2,76	4,00	3,72	3,52	**0,00***

***p≤0,05**

BÖLÜM 9

9. HANLARIN DEĞERLENDİRME SONUÇLARI VE ÖNERİLER

9.1. Mevcut İşlevi ile Kullanılan Hanların Sorunları

Yapılan anketler sonucunda veriler istatiksel olarak analiz edilmiştir. Analizlerin sonucu genel olarak incelendiğinde;

Estetik değerlendirme sonucunda, bu kısımda sorulan 17 parametrede kullanıcıların memnuniyet oranı yüksek düzeyde çıkmıştır.1 parametre az düzeyde yeterli olarak görülmüştür.

- Hanın çevresindeki yapıların kendisini göstermesine olumsuz yönde etki etmemesi katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görülmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda, bu kısımda sorulan 29 parametrede kullanıcıların memnuniyet oranı yüksek düzeyde çıkmıştır.7 parametre orta düzeyde yeterli olarak belirtilmiştir.

- Hanın çevresinde araç park yerlerinin yeterliliği,
- Han ile otopark bağlantısı güçlülüğü,
- Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uyumluluğu,
- Hana girdikten sonra mekânlara erişiminin kolaylığı,
- Hanın mevcut durumuyla kullanılması ve yeni işleve ihtiyacı olmaması,
- Handa tuvaletlerin büyüklüğünün yeterliliği,
- Hanın genel olarak sakin ve gürültüsüz olması, katılımcılar tarafında orta düzeyde yeterli olarak belirtilmiştir.

Teknik değerlendirme sonucunda bu kısımda sorulan 11 parametrede kullanıcıların memnuniyet oranı yüksek düzeyde çıkmıştır.5 parametre orta düzeyde yeterli olarak belirtilmiştir.

- Handa yangın alarmlarına ulaşım kolaylığı,

- Hanın pencerelerinde su sızıntısı bulunmaması,
- Hanın çatısında su sızıntısı bulunmaması,
- Hanın wc havalandırmasının yeterliliği,
- Hanın tesisatlarının dağılımının görsel açıdan rahatsız etmemesi, katılımcılar tarafında orta düzeyde yeterli olarak belirtilmiştir.

Analizlerin sonucunda, her han için ayrı ayrı verilerin ortalamaları incelenerek hanların sorunları tespit edilmiştir.

Anadolu Han estetik değerlendirme sonucunda;

- Hanın işlevinin çevresindeki yapılar ile uyumluluğu,
- Hanın değişiminin bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmesi,
- Hanın çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlaması,
- Hanın doğal güzelliğinin yeterince korunması,
- Yapıda kullanılan malzemeler ve donatılar bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygunluğu açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi,
- Hanı toplumun her kesiminin rahatlıkla kullanabilmesi,
- Hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahip olması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda;

- Yapının kent içinde kolay ulaşılabilir bir konumda olması,
- Hanın giriş kapılarının kolay algılanmakta olması, erişilebilir ve davetkârlığı,
- Hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygunluğu,
- Han ile otopark bağlantısı kuvvetliliği,
- Hanın planlamasının kullanışlı yapılması,
- Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygunluğu,
- Han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisinin doğru kurgulanması,
- Hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanların yapıda mevcut olması,
- Hanın yeni işlevinin orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duyması,
- Handaki mekanların büyüklüğünün verilen işleve uygunluğu,

- Hanın içindeki mekanların işlevlerine göre yeterli kapasitede olması,
- Mekan donatı elemanlarının yerleşiminin iyi planlanmış ve işlevine uygunluğu,
- Hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesi, yeni işleve gerek olmaması,
- Dolaşım alanlarının mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş sağlaması,
- Merdivenlerin mekanlara ulaşımı desteklemesi,
- Merdivenlerin yeterli boyutlarda olması,
- Pencere düzenlerinin mekan işlevine uygunluğu,
- Yapıda teknolojik ihtiyaçların karşılanabilmesi, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hanın çevresinde araç park yeri yeterliliği,
- Tuvaletlerin yeterli büyüklükte olması,
- Hanın genel olarak sakin ve gürültüsüz olması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Teknik değerlendirme sonucunda;

- Acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşım kolaylığı,
- Yapıda yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretlerin uygun noktalara yerleştirilmesi,
- Yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olması,
- Yangın söndürücülerin kolay ulaşılabilir konumda olması,
- Hana verilen işlevin binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemiş olması,
- Çatıda su sızıntısı bulunmaması,
- Mekanlardaki pencerelerin doğal aydınlatma için yeterliliği,
- Gerekli tesisatların dağılımının görsel olarak rahatsız etmemesi, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Wc havalandırmasının yeterli düzeyde olması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Tuz Han estetik değerlendirme sonucunda;

- Hanın, ilk bakıldığında mevcut işlevini yansıtması,
- Hanın işlevinin çevresindeki yapılar ile uyumluluğu,

- Yapının yeni işlevinin yapıyı yaşanabilir bir hale getirmesi,
- Yapının yeniden kullanımının çevreye sosyo-kültürel bir katkı sağlaması,
- Yapının yeniden kullanımının çevresine hareketlilik getirmesi,
- Hanın değişiminin bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmesi,
- Hanın çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlaması,
- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi,
- Hanı toplumun her kesiminin rahatlıkla kullanabilmesi,
- Hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahip olma,
- Bu hanın turistlere tavsiye edilebilecek bir yer olması,
- Hanın görsel olarak huzur verici ve rahatlatıcı bir yer olması,
- Hanın doğal güzelliği yeterince korunması,
- Yapıda kullanılan malzemeler ve donatılar bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygunluğu açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hanın genel görünümünün düzgün, temiz ve bakımlılığı açısından katılımcılar az düzeyde yeterli görmüştür.
- Yapıya yapılan restorasyon müdahaleleri estetik olması açısından katılımcılar tarafından çok az düzeyde yeterli görmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda;

- Hanın giriş kapılarının kolay algılanması, erişilebilir ve davetkârlığı,
- Hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygunluğu,
- Hana araçla ulaşım kolaylığı,
- Hana toplu taşıma ile ulaşım kolaylığı,
- Hanın planlamasının kullanışlı yapılması,
- Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygunluğu,
- Hana girdikten sonra mekanlara erişim kolaylığı,
- Han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisinin doğru kurgulanması,
- Hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanların yapıda mevcut olması,
- Han verilen işleve göre tüm ihtiyaçları karşılaması,
- Hana verilen işlevin çevredeki yapıya ve kültüre uygunluğu,
- Hanın yeni işlevinin orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duyması,

- Mekânların biçiminin verilen işleve uygunluğu,
- Handaki mekânların kat yüksekliğinin mekân kullanımına elverişliliği,
- Handaki mekânların büyüklüğünün verilen işleve uygunluğu,
- Hanın içindeki mekânların işlevlerine göre yeterli kapasite olması,
- Mekân donatı elemanlarının yerleşiminin iyi planlanmış ve işlevine uygunluğu,
- Handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısının yeterliliği,
- Hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanlar mevcut olması,
- Dolaşım alanlarının mekânlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş sağlaması,
- Merdivenlerin mekânlara ulaşmamızı desteklemesi,
- Merdivenlerin yeterli boyutlarda olması,
- Merdivenlere erişim kolaylığı,
- Handa tuvalet ve diğer ihtiyaçları giderecek olanakların bulunması,
- Tuvaletlerin kullanışlı ve kolay erişilebilirliği,
- Tuvaletlerin yeterli büyüklükte olması,
- Bu handa dolaşırken emniyet açısından kendimi güvende hissedebilme,
- Pencere düzenlerinin mekân işlevine uygunluğu,
- Hanın genel olarak sakin ve gürültüsüz olması,
- Yapıda teknolojik ihtiyaçlar karşılanabilmesi açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hanın çevresinde araç park yerleri yeterliliği,
- Han ile otopark bağlantısı kuvvetliliği,
- Hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesi, yeni işleve gerek olmaması,
- Handa yeterli sayıda tuvalet bulunması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Teknik değerlendirme sonucunda;

- Acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşım kolaylığı,
- Hana verilen işlevin binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemesi,
- Pencerelerde su sızıntısı bulunmaması,
- Çatıda su sızıntısı bulunmaması,

- Hanın doğal ışıkla aydınlanabilmesi,
- Mekanların yaz ve kış ısısal konfor sağlanması,
- Mekanlardaki pencerelerin doğal aydınlatma için yeterliliği,
- Yapıdaki yapay aydınlatmaların yeterliliği,
- Gerekli tesisatların dağılımının görsel açıdan rahatsız etmemesi,
- Mekanların yeterli akustiğe sahip olması, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Yapıda yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretlerin uygun noktalara yerleştirilmesi,
- Yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olması,
- Yangın söndürücülerinin kolay ulaşılabilir konumda olması,
- Hanın bakımı ve onarımının yeterince yapılması,
- Wc havalandırmasının yeterli düzeyde olması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Yeni Han estetik değerlendirme sonucunda;

- Hanın değişiminin bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmesi,
- Yapıya yapılan restorasyon müdahalelerinin estetik olması,
- Hanı toplumun her kesimi rahatlıkla kullanabilmesi,
- Hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahip olunması,
- Hanın doğal güzelliğinin yeterince korunması,
- Yapıda kullanılan malzemeler ve donatılar bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygunluğu açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda;

- Hanın çevresinde araç park yerleri yeterliliği,
- Han ile otopark bağlantısı kuvvetliliği,
- Hanın planlamasının kullanışlı yapılması,
- Hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanların yapıda mevcut olması,
- Hana verilen işlevin çevredeki yapıya ve kültüre uygunluğu,

- Hanın içindeki mekanların işlevlerine göre yeterli kapasitede olması,
- Mekan donatı elemanlarının yerleşiminin iyi planlanmış ve işlevine uygunluğu,
- Handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısının yeterliliği,
- Hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesi, yeni işleve gerek olmaması,
- Tuvaletlerin kullanışlı ve kolay erişilebilirliği,
- Bu handa dolaşırken emniyet açısından kendimi güvende hissedebilmesi,
- Pencere düzenlerinin mekan işlevine uygunluğu,
- Yapıda teknolojik ihtiyaçların karşılanabilmesi, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hana girdikten sonra mekanlara erişim kolaylığı,
- Tuvaletlerin yeterli büyüklükte olması,
- Hanın genel olarak sakin ve gürültüsüz olması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.
- Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygunluğu, açısından katılımcılar çok az düzeyde yeterli görmüştür.

Teknik değerlendirme sonucunda;

- Hanın bakımı ve onarımının yeterince yapılması,
- Hanın havası ve kokusunun temiz olması,
- Pencerelerde su sızıntısı bulunmaması,
- Wc havalandırmasının yeterli düzeyde olması,
- Hanın doğal ışıkla aydınlanabilmesi,
- Mekanların yaz ve kış ısısal konforu sağlaması, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olması,
- Çatıda su sızıntısı bulunmaması,
- Gerekli tesisatların dağılımının görsel açıdan rahatsız etmemesi,
- Mekanların yeterli akustiğe sahip olması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Tütün Han estetik değerlendirme sonucunda;

- Yapıya yapılan restorasyon müdahalelerinin estetikliği,

- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi,
- Hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahipliği açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda;

- Yapının kent içinde kolay ulaşılabilir bir konumda olması,
- Hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygunluğu,
- Hana toplu taşıma ile ulaşım kolaylığı,
- Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygunluğu,
- Handaki mekanların büyüklüğünün verilen işleve uygunluğu,
- Hanın içindeki mekanların işlevlerine göre yeterli kapasitede olması,
- Mekan donatı elemanlarının yerleşiminin iyi planlanmış ve işlevine uygunluğu,
- Hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesi, yeni işleve gerek olmaması,
- Tuvaletlerin yeterli büyüklükte olması
- Yapıda teknolojik ihtiyaçların karşılanabilmesi açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hana araçla ulaşım kolaylığı,
- Hanın çevresinde araç park yerleri yeterliliği,
- Han ile otopark bağlantısı kuvvetliliği,
- Hanın genel olarak sakin ve gürültüsüz olması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Teknik değerlendirme sonucunda;

- Yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olması,
- Çatıda su sızıntısı bulunmaması,
- Wc havalandırmasının yeterli düzeyde olması,
- Gerekli tesisatların dağılımının görsel olarak rahatsız etmemesi, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

Millet Han estetik değerlendirme sonucunda;

- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi açısından katılımcılar az düzeyde yeterli görmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda;

- Hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygunluğu,
- Hana araçla ulaşım kolaylığı,
- Hana yaya olarak ulaşım kolaylığı,
- Hana toplu taşıma ile ulaşım kolaylığı,
- Hana girdikten sonra mekânlara erişim kolaylığı,
- Handaki mekânların büyüklüğünün verilen işleve uygunluğu,
- Mekan donatı elemanlarının yerleşiminin iyi planlanmış ve işlevine uygunluğu,
- Handa yeterli sayıda tuvalet bulunması, açısından katılımcılar orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hanın çevresinde araç park yerleri yeterliliği,
- Han ile otopark bağlantısı kuvvetliliği,
- Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygunluğu,
- Hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesi, yeni işleve gerek olmaması,
- Tuvaletlerin yeterli büyüklükte olması,
- Hanın genel olarak sakin ve gürültüsüz olması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Teknik değerlendirme sonucunda;

- Yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olması,
- Pencerelerde su sızıntısı bulunmaması,
- Çatıda su sızıntısı bulunmaması,
- Wc havalandırmasının yeterli düzeyde olması,
- Gerekli tesisatlarına dağılımının görsel açıdan rahatsız etmemesi, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

Büdeyri Han estetik değerlendirme sonucunda;

- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda;

- Hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygunluğu,

- Hana araçla ulaşım kolaylığı,
- Hana yaya olarak ulaşım kolaylığı,
- Hana toplu taşıma ile ulaşım kolaylığı,
- Hanın çevresinde araç park yerleri yeterliliği,
- Han ile otopark bağlantısı kuvvetliliği, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygunluğu,
- Hana girdikten sonra mekânlara erişim kolaylığı,
- Hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesi, yeni işleve gerek olmaması,
- Tuvaletlerin yeterli büyüklükte olması,
- Hanın genel olarak sakin ve gürültüsüzlüğü, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Teknik değerlendirme sonucunda;

- Pencerelerde su sızıntısı bulunmaması,
- Çatıda su sızıntısı bulunmaması,
- Wc havalandırmasının yeterli düzeyde olması,
- Gerekli tesisatlarına dağılımının görsel olarak rahatsız etmemesi, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Gümrük Han estetik değerlendirme sonucunda;

- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda;

- Hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygunluğu,
- Hanın çevresinde araç park yerleri yeterliliği,
- Han ile otopark bağlantısı kuvvetliliği,
- Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygunluğu,
- Hana girdikten sonra mekânlara erişim kolaylığı,

- Hanın genel olarak sakin ve gürültüsüzlüğü, açısından katılımcılar orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesi, yeni işleve gerek olmaması,
- Tuvaletlerin yeterli büyüklüğü sahip olması, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Teknik değerlendirme sonucunda;

- Yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olması,
- Pencerelerde su sızıntısı bulunmaması,
- Çatıda su sızıntısı bulunmaması,
- Wc havalandırmasının yeterli düzeyde olması,
- Gerekli tesisatlarına dağılımının görsel olarak rahatsız etmemesi, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

Mecidiye Han estetik değerlendirme sonucunda;

- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda;

- Hanın giriş kapılarının kolay algılanması, erişilebilir ve davetkâr olması,
- Hanın engelli insanların kullanımına ve erişimine uygunluğu,
- Handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısının yeterliliği,
- Hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesi, yeni işleve gerek olmaması,
- Tuvaletlerin yeterli büyüklükte olması,
- Yapıda teknolojik ihtiyaçlar karşılanabilmesi, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.
- Hanın çevresinde araç park yerleri yeterliliği,
- Han ile otopark bağlantısı kuvvetliliği,
- Hana verilen işlevin hanın plan yapısına uygunluğu, açısından katılımcılar tarafından az düzeyde yeterli görmüştür.

Teknik değerlendirme sonucunda;

- Yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olması,

- Wc havalandırmasının yeterli düzeyde olması, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

Hışva Han estetik değerlendirme sonucunda;

- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda;

- Hanın çevresinde araç park yerleri yeterliliği,
- Tuvaletlerin yeterli büyüklükte olması, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

Teknik değerlendirme sonucunda;

- Yapıda yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretlerin uygun noktalara yerleştirilmesi,
- Yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olması,
- Wc havalandırmasının yeterli düzeyde olması,
- Mekanlardaki pencerelerin doğal aydınlatma için yeterliliği, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

Şire Han estetik değerlendirme sonucunda;

- Hanın çevresindeki yapıların kendini göstermesine olumsuz etki etmemesi açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

İşlevsel değerlendirme sonucunda;

- Hanın mevcut durumuyla kullanılabilmesi, yeni işleve gerek olmaması,
- Hanın genel olarak sakin ve gürültüsüzlüğü, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

Teknik değerlendirme sonucunda;

- Yangın alarmlarının kolay ulaşılabilir noktalarda olması, açısından katılımcılar tarafından orta düzeyde yeterli görmüştür.

9.2. Öneriler

Kullanım sonrası değerlendirme sonucunda hanların problemleri tespit edilmiştir. Ulaşılan problemler doğrultusunda kısa, orta ve uzun vadede önerilerde bulunulmuştur.

9.2.1. Kısa Vadede Öneriler

- Hanın çevresindeki yapıların kendini gösterebilmesine olumsuz etki etmemesi için, çevre düzenlemesi ve rekreasyon alanları yapılıp, kötü yapılaşmalar kapatılabilir.
- Hanın mevcut işlevinin yeterliliğini artırmak için hanın mekânlarının zenginleştirilmesi ve yeni mekân düzenlemeleri yapılabilir.
- Hanların ortasında bulunan avlularda etkinlikler yapıldığı için avlu çevresindeki mekânlar gürültüden direk etkilenmektedir. Bu duruma çözüm olarak avlu içerinde peyzaj çalışması yapılarak sesin iletilmesine engel olunabilir.
- Kolay ulaşılamayan yangın alarmları için dikkat çekici ibareler eklenerek çabuk fark edilmesi sağlanabilir.
- Tarihi kent merkezlerinin yoğun bölgeler olmasından dolayı hanın çevresinde araç park yerleri yetersiz olabilmektedir. Bu duruma çözüm olarak çevredeki boş alanlar değerlendirilebilir ya da mevcuttaki park yerlerinin kapasitesini artırma çalışmaları yapılabilir.
- Yığma yapılarda mekan boyutları belirli sınırlara sahip olduğu için bu mekanlara tasarlanan tuvaletler sınırlar içerisine sığmak durumundadır. Bu nedenle yeterli olmayan tuvaletler için ek tuvalet hacimleri oluşturulabilir.
- Yapıda yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretlerin sirkülasyonun yoğun olduğu alanlara yerleştirilmesi sağlanabilir.
- Mekânların cephesinde bulunan pencereler aydınlatma için yetersiz kalabilir ancak tarihi yapılarda cepheye müdahale etmek doğru değildir. Bu bağlamda mekânların durumuna uygun işlev verilmesi gerekmektedir.
- Handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısının yetersiz olması durumunda yeni tasarımlar yapılarak yeni alanlar oluşturulup oturma ve dinlenme alanları eklenebilir.
- Hana engelli insanların erişiminin sağlanması için basamak sayısının az olduğu yerlere rampa çözümleri geliştirilebilir.

- Bazı Hanların giriş kapıları kolay algılanamamaktadır. Mevcut yapısı değiştirilemeyeceği için girişi vurgulayacak peyzaj elemanları, gölgelik ve tabelalar kullanılabilir.
- Tarihi yapılarda tesisat sistemleri yapıya gömülemediği için, yapının dışından çözülmek durumunda kalmaktadır. Bu tesisat ekipmanları estetik ve görsel açıdan düzgün tasarlandığında görüntüsü insanları rahatsız etmeyecektir. Ayrıca bu tesisat sistemi dekoratif paneller kullanılarak kapatılabilir.
- Pencere ve çatıdan kaynaklanan su sızıntıları için düzenli olarak bakımlarının yapılması gerekmektedir.
- Hanın içerisinde mekanlara rahat erişebilmek için, sirkülasyon alanlarının net belirlenmesi gerekmektedir. Bu alanlara işlev verilmemesi ve donatılarla kapatılmaması gerekmektedir.
- Hanlar taş malzemeden yapılmış doğal akustiğe sahip yapılardır. Mekânların akustiği ile ilgili düzenleme yapılmak istenildiğinde mekânlarda donatılar, paneller, ses emiciler kullanılarak istenilen düzen sağlanabilir.
- Hanların yapımında kullanılan malzeme ısısal konforun sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Yetersiz kaldığı durumlarda taşınabilir ısıtıcı ve soğutucularla sorunlar çözülebilir.
- Hanların bazılarına verilen işlev doğrultusunda güvensiz alanlar oluşabilmektedir. Verilen işlev doğrultusunda yapının çevresinin ve içinin ıslah edilmesi gerekmektedir. Bazıları ise kullanılamayacak harap durumda olup boş kalmaktadır. Bu yapılar ıssız ve tehlikeli yerler olmaya başlamaktadır. Bu sebeple doğru işlev ile bu yapılar değerlendirilip kullanıma açılmalıdır.
- Tarihi yapılar toplumların geçmişini temsil ettiği için hanlara verilen işlev doğrultusunda toplumun her kesiminin kullanabilmesi sağlanmalıdır.
- Hanın avlusu ve dolaşım alanları açık olduğu için sürekli güneş almaktadır. Yeni verilen işlev doğrultusunda bu alanların sürekli kullanılabilmesi için gölgeleme elemanları tasarlanıp eklenmelidir.

9.2.2. Orta Vadede Öneriler

- Hanın çevresindeki yapıların kendini gösterebilmesine olumsuz etki etmemesi için, çevredeki kötü yapılaşmaların yıkılarak geniş alanlar yaratılması ve görüntünün düzelmesi sağlanabilir.
- Hanın işlevinin yeterliliğini artırmak için hana ek işlevler yükleyerek yeni mekânlar kurgulayıp düzenlemeler yapılabilir.
- Hanların ortasında bulunan avlularında etkinlikler yapıldığı için avlu çevresindeki mekânlar gürültüden direk etkilenmektedir. Bu duruma çözüm olarak avlu ses kırıcı dekoratif panel ve gölgeleme elemanları tasarlanıp eklenebilir.
- Kolay ulaşılamayan yangın alarmları için yeniden düzenleme yapılması gerekmektedir.
- Tarihi kent merkezlerinin yoğun bölgeler olmasından dolayı hanın çevresinde araç park yerleri yetersiz olabilmektedir. Bu duruma çözüm olarak boş alanlara ya da yol altına yeni otopark alanları tasarlanabilir.
- Yığma yapılarda mekân boyutları belirli sınırlara sahip olduğu için bu mekânlara tasarlanan tuvaletler sınırlar içerisine sığmak durumundadır. Bu nedenle mekânsal ve sayısal olarak yeterli olmayan tuvaletler yeniden mekân düzenlemesi yapılıp geniş boşluklara yerleştirilip sayısı arttırılmalıdır.
- Tarihi yapılar için özel tesisat çözümleri tasarlanmalıdır. Yapıya zarar vermeden detaylı bir alt yapı oluşturulmalıdır.
- Tarihi yapılar günümüz şartlarının gerektirdiği teknolojik ihtiyaçları karşılamakta zorluk yaşamaktadır. Bu anlamda bu gereksinimleri karşılamak için tarihi yapılara çağdaş ek yapılabilmektedir.
- Handa engelli insanların katlar arası erişiminin sağlanması için asansör ve lifting eklenmesi gerekmektedir.
- Pencere ve çatıdan kaynaklanan su sızıntıları için yapı elemanlarında değişiklik yapılarak sorunlar giderilebilir.
- Yapıya yapılan restorasyonun estetikliği ve doğru müdahale yapının tarihi dokusu ve kültürünün devamlılığı için önemlidir. Bu anlamda restorasyon projesinin çizilmesi ve uygulanmasında alanında uzman mimar, restoratör, sanat tarihçileri ve arkeologlarla çalışılması gerekmektedir.

- Hanların yapımında kullanılan malzemeler ısısal konforun sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Yetersiz kaldığı durumlarda havalandırma tesisatı çözülerek merkezi sistem uygulanabilmektedir.
- Tarihi yapıların devamlılığının sağlanabilmesi için düzenli olarak bakımı ve onarımının yapılması gerekmektedir. Yapıda oluşan küflenme ve rutubetin sebep olduğu kokular için detaylı temizleme yapılmalıdır.
- Hanın planlaması kullanışlı yapılmadığı zaman kullanım zorlaşacağı için yeniden planlama yapılması gerekmektedir.
- Hana verilen yeni işlevin binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemesi ekstra yük olmaması gerekmektedir. Bu sebeple tarihi yapılara güçlendirme yapılması gerekmektedir.
- Hanların mevcut yapısında bulunana merdivenler eski döneme ait olduğu için dar ve rıhtları yüksek olabilmektedir. Genellikle giriş eyvanından merdivene ulaşılmaktadır. Yeni verilen işleve göre merdivenin konumu ve boyutları uygun olmayabilir. Bu sebeple ek merdiven tasarlanıp eklenebilir.

9.2.3. Uzun Vadede Öneriler

- Hana verilecek yeni işlevin hanın plan yapısına uygun olmaması durumunda yapı için alternatif işlev bulunması gerekmektedir.
- Hanlar mevcut işlev ile kullanılamıyorsa yeni işlev verilmesi gerekmektedir.
- Handaki mekânların büyüklüğünün, kapasitesinin, yüksekliğinin ve ilişkilerinin verilen işleve uygun olmaması durumunda, hanların mekân ilişkilerine, boyutlarına, yüksekliğine ve kapasitesine uygun yeni işlev verilmesi gerekmektedir.
- Hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekânlar ve ihtiyaçlar yapıda mevcut olmalıdır. Aksi halde yapı ihtiyaca cevap veremeyecek ve kullanılamayacaktır. Bu durumdan yeniden işlevlendirilmesi gerekmektedir.
- Hanlara verilen işlev yapının doğal güzelliğini, kültürünü ve tarihini korumalı, kullanılan malzemeler ve donatılar hanların yapısına uygun olmalıdır. Aksi halde yapılan uygulamalar hanın ruhu ile uyum sağlayamadığı için yeniden işlevlendirilmesi gerekmektedir.

Hanlar mevcut işlevleri ile yukarda belirtilen sebeplerden dolayı kullanılamadığında, yapı terk edilerek, hanın yapısına uygun olan yeni işlev seçilerek yapıya uygulanır. Bu sayede yapı tekrardan kullanılabilir. Bu aşamada hanlara yeni işlev vermek için kullanılacak model oluşturulmuştur.

9.2.3.1. Model Kullanımı

Hanların kullanım sonrası değerlendirmesi sonucundan uzun vadede yapı mevcut işlevi ile kullanılamadığı durumlarda hana yeniden işlev verilmesi gerekmektedir. Tarihi yapıların sürdürülebilirliğini sağlamak için koruma yöntemi olan yeniden işlevlendirme tekniğinin kullanılması şarttır. Bu aşamada yeni işlev seçimi için model ortaya koyulmuştur. Yapıların sürekli değişime uğramaması ve yapıya uygun doğru işlevin verilmesi için kurgulanan modelin kullanılması önerilmektedir. Tarihi yapılar olan hanların yeniden işlevlendirmeleri yapılırken yapılması gerekenler aşağıda maddeler halinde verilmiş olup Tablo 9.1.'de şematize edilmiştir.

Tablo 9. 1. Yeniden İşlevlendirme Modeli

PROBLEM TESPİT BÖLÜMÜ

ANKET

HANLARIN MEVCUT DURUM ANALİZİ

Hanların Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi

Yerinde Gözlem

Anket Hazırlanması ve Uygulanması

Anket Soruları
*Estetik
*İşlevsel
*Yapısal

Anket Uygulanan Kullanıcı Tipi
*Sabit Kullanıcı
*Geçici Kullanıcı

Anketlerin Değerlendirilmesi

PROBLEMLEMİN TESPİTİ

HANLARIN ÖZELLİKLERİ

HANLARIN KÜNYELERİNİN OLUŞTURULMASI

Hanın
*Genel Bilgileri
*Fiziksel Bilgiler
*Plan Tipi
*Taşıyıcı Sitemi
*Sirkülasyon Alanları
*Özgünlüğü
*Konumu
*Plan-Kesit-Görünüşü
*Mekân Organizasyonu
*Kullanıldığı İşlevler

ÖNERİ BÖLÜMÜ

*Konum
*Ulaşım
*Erişilebilirlik
*Mekân Organizasyonu
*Cephe düzeni
*İhtiyaç Programı
*Acil Durum Müdahale
*Taşıyıcı Sitemi

YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

İŞLEV SEÇİMİ İÇİN AKIŞ DİYAGRAMININ OLUSTURULMASI

HANLAR BÖLGESİ İŞLEV ANALİZİ

Bölgedeki İşlev Yoğunluğunun Belirlenmesi

Yeniden işlevlendirilen örneklerin işlevlerinin cıkarılması

Anket Hazırlanması ve Uygulanması

BÖLGEDE VERİLEBİLECEK İŞLEVLERİN ORTAYA KOYULMASI

İŞLEV SEÇİM DİYAGRAMI KULLANIMI

HANA VERİLECEK İŞLEVLERİN BELİRLENMESİ

A N K E T

Anket Soruları
*Bölgenin değerlendirilmesi
*işlevsel ihtiyaçların belirlenmesi

Anket Uygulanan Kullanıcı Tipi
*Bölge Kullanıcısı

Anket Sonuçları ve İhtiyaç duyulan işlevler

ELDE EDİLEN İŞLEVLERİN PERFORMANS ÖLÇÜTLERİNE GÖRE PERFORMANSLARININ ÖLÇÜLMESİ

PERFORMANS DEĞERLERİNE GÖRE İŞLEVLERİM SIRALANMASI

UYGUN İŞLEVİN SEÇİLMESİ

1. Yeni işlev verilecek olan hanların detaylı incelemesi yapılır, hanların aşağıda belirtilen özellikler detaylı olarak künyeler halinde hazırlanır.

*Genel Bilgileri	*Fiziksel Bilgileri	*Taşıyıcı Sistemi	* Plan Tipi
*Sirkülasyon Alanı	*Plan-Kesit-Görünüşü	*Konumu	* Özgünlüğü
*Mekân Organizasyonu	*Kullanıldığı İşlevleri		

2. Hanların mevcut durumları ile kullanım sonrası değerlendirmesi yapılmaktadır. Çıkan sonuçlar yeni yapılacak işlevlendirmeler için veri olarak kullanılmaktadır. Kullanım sonrası değerlendirme için anket formları hazırlanıp geçici ve sabit kullanıcılara uygulanmaktadır. Sorular için Von der Voordt ve Wegen'in (2005) belirlemiş olduğu bina performans ölçümünde kullanılan kalite parametreleri kullanılmaktadır. Kullanım sonrası değerlendirme sonucunda hanların yaşadığı problemler tespit edilmektedir.
3. Tespit edilen problemler ve Von der Voordt ve Wegen'in (2005) kalite parametreleri kullanılarak, yeniden işlevlendirme için önemli olan ölçütler ortaya koyulmaktadır.
4. Ortaya koyulan ölçütler kullanılarak akış diyagramı tasarlanıp oluşturulmaktadır.
5. Akış diyagramını kullanmak için hanların özelliklerine ve yeni verilecek işlevin ölçütlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni verilecek işlev alternatiflerini belirlemek için, hanlar bölgesindeki ihtiyaçlar ve eksikleri belirlemek için bölge kullanıcılarına anket uygulanmıştır. Bölgede gözlemler yapılıp işlev dağılım haritası çıkarılmıştır. Son olarak literatür taraması yapılarak tarihi yapılara verilen işlevler çıkarılmıştır.
6. Verilecek işlev alternatifleri ile hanların özelliklerine bakılıp akış diyagramı (Tablo 9.2) kullanılarak han ile uyumlu olan işlevler seçilmektedir.
7. Akış diyagramından birden çok alternatif işlev elde edilebilmektedir. Elde edilen işlevler arasından hana en yüksek derecede uyum sağlayan işlevi bulmak için kalite parametreleri kullanılarak oluşturulan performans değerlendirme anketi (Tablo 9.4) işlevi verecek yönetimlerce uygulanmalıdır.
8. Performans değeri yüksek çıkan işlev hana uygulanmak üzere seçilmektedir.

9.2.3.2. İşlev Seçim Diyagramı

Bir problemin basit ve sıralı bir şekilde çözümünün belirlenmiş haline algoritma denir. Problemin çözümü için işlemlerin sıralanmasıyla oluşturulan algoritma; kodlar, metinsel bir şekilde ya da akış diyagramıyla izah edilir. Algoritmanın belirli şekillerle sıralı bir biçimde çözüm yolunu tarif eden haline akış diyagramı denilmektedir (URL-47). Akış şeması her aşamada birbirinden farklı anlamlar taşıyan şekillerden oluşmaktadır. Şekiller arasında ilişki ve adımlar biçimlerin arasında bulunan oklar ile tayin edilmektedir. Akış diyagramındaki şekillerin anlamı aşağıda verilmiştir (Şekil 9.1).

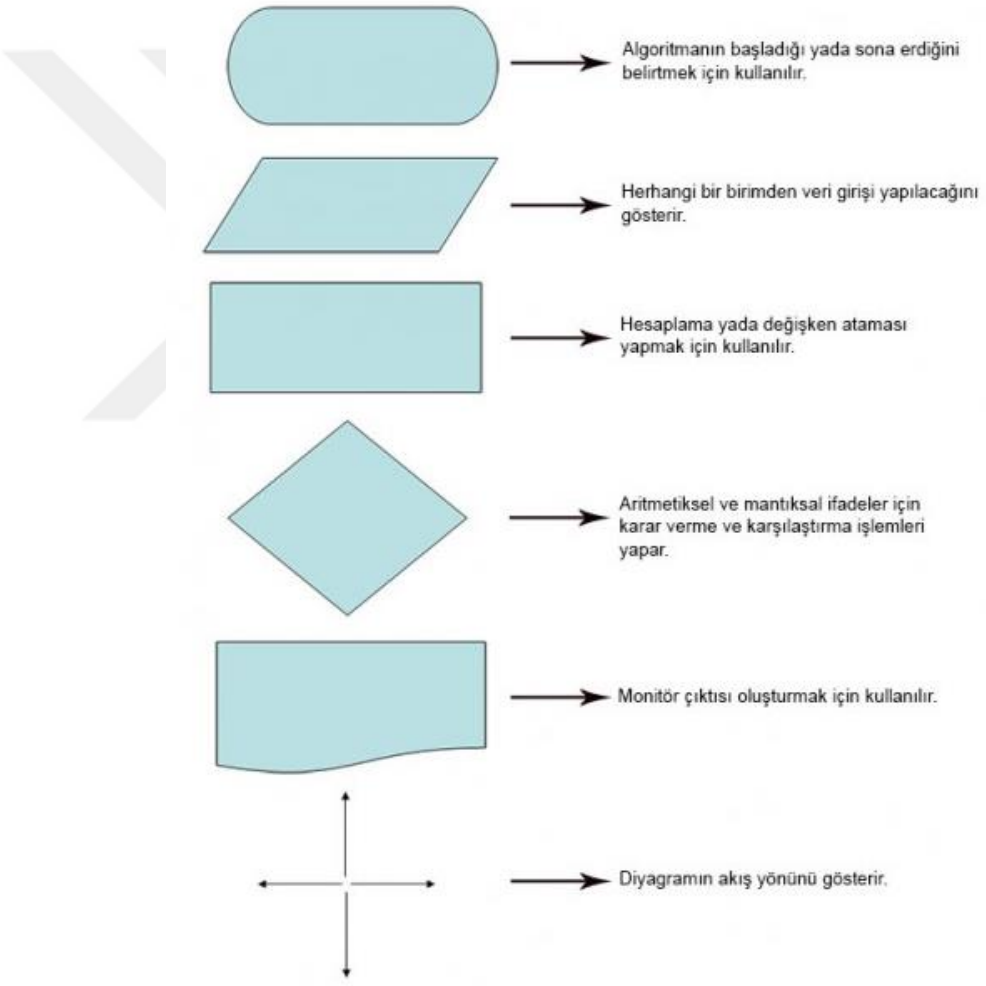

Şekil 9. 1. Akış Şeması Şekil ve Sembolleri (URL-47)

Dinçer'in 1988 yılında otel olarak yeniden kullanılacak yapıların seçimine yardımcı olmak amacıyla yapı türüne uygun yeniden kullanım yönteminin belirlenmesi için yapmış olduğu akış diyagramı örnek alınmıştır. Von der Voordt ve Wegen'in (2005)

belirlemiş olduğu bina performans ölçümleri arasından önem arz eden ölçütler, anketlerden çıkan sonuçlara göre belirlenmiştir. Elde edilen ölçütler kullanılarak işlev seçim diyagramı (Tablo 9.2.) oluşturulmuştur. Tarihi yapının özelliklerine bakılarak verilecek işlevin ölçütlerini sağlayıp sağlamadığına göre, sıralı bir şekilde akış yönü takip edilerek, işlevin uygun olup olmadığı tespit edilir. İşlev seçim diyagramında bakılan ölçütler aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

- Tarihi yapının konumunun yeni işleve uygunluğu
- Tarihi yapıya ulaşımın yeni işleve uygunluğu
- Tarihi yapıya verilen yeni işlevin çevreyle uygunluğu
- Tarihi yapıya verilen yeni işlevi içim mekânlara erişim kolaylığı
- Tarihi yapının acil durumlarda kaçış ve müdahaleye uygunluğu
- Tarihi yapının mekan ilişkisinin yeni işlevin mekan ilişkisiyle uygunluğu
- Tarihi yapının cephe düzeninin yeni işlevin cephe düzeniyle uygunluğu
- Tarihi yapının mekan düzeninin yeni işlevin ihtiyaç programı ve mekânsal özelliklerinin uygunluğu
- Tarihi yapının taşıyıcı sisteminin yeni işlev ile uygunluğu

Tablo 9. 2. İşlev Seçim Diyagramı

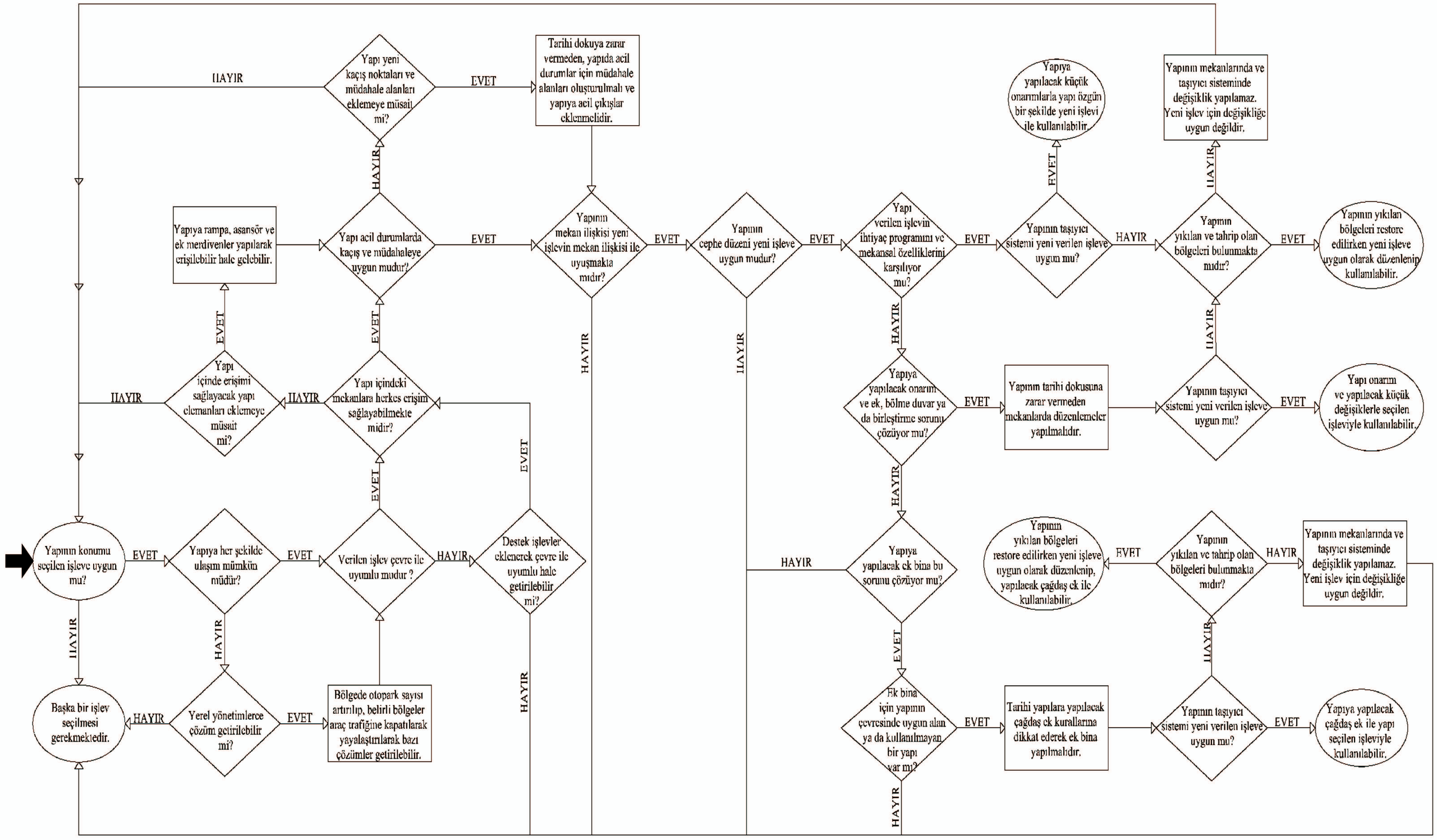

9.2.3.3. İşlevler Arası Seçim için Performans Testi

İşlev seçim diyagramı sonucunda test edilen işlevler arasından birkaç tanesinin tarihi hana verilebileceği sonucuna ulaşıldığında, işlevler arasından hangisinin hana göre daha verimli olacağını seçebilmek için Tablo 9.4'de verilen performans testi yapılabilir. Bu testteki ölçütler, Von der Voordt ve Wegen'in (2005) belirlemiş olduğu bina performans ölçümleri ve anket sorularından ve akış şemasında kullanılan temel ölçütlerin dışında kalanlar kullanılarak oluşturulmuştur. Testte yer alan sorular için 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. Verilen ölçütleri yeni işlevin sağlama düzeyi çok yeteriz, yetersiz, ne yeterli ne yetersiz, yeterli ve çok yeterli seçenekleri arasında seçim yapılarak işlevi belirleyecek uzmanlarca değerlendirme yapılacaktır. Verilen cevaplar 5'li derecelendirme ile puanlanacaktır.

- Çok yeterli =5
- Yeterli = 4
- Ne Yeterli Ne Yetersiz = 3
- Yetersiz = 2
- Çok Yetersiz = 1

Tekin'in (1996) anketlerin değerlendirilmesinde bulunan değerlendirme kriterleri kullanılıp (Tablo 9.3), verilen cevapların ortalamalarına bakılarak, ölçütleri sağlama düzeyi belirlenmiş olacaktır. Yüksek düzeyde verim sağlayan işlev diğer işlevler arasından seçilecektir.

Tablo 9. 3. Anketlerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Değerlendirme Kriterleri

Likert Ölçeği	Puan Aralıkları	Değerlendirme Kriterleri
1	1,00 - 1,79	Çok Az Düzeyde
2	1,80 - 2,59	Az Düzeyde
3	2,60 - 3,39	Orta Düzeyde
4	3,40 - 4,19	Yüksek düzeyde
5	4,20 - 5,00	Çok yüksek düzeyde

Tablo 9. 4.Yapıya Verilecek İşlevin Performansının Ölçülmesi

Performans Ölçütleri		Çok Yetersiz	Yetersiz	Ne yeterli ne yetersiz	Yeterli	Çok Yeterli
1	Yeni işlevin, yapının anıtsal değerinin devamlılığını sağlaması					
2	Yeni işlevin, yapının özgün işlevine ve tarihi dokusuna saygı duyması					
3	Yeni işlevin, yapıya zarar vermemesi ve doğal güzelliğini koruması					
4	Yeni işlevin, hanı çekim ve cazibe merkezi yapması					
5	Yeni işlevin, hanın huzurlu bir ortama sahip olmasını sağlaması					
6	Kent sakinlerinin boş zamanlarını daha verimli değerlendirebilmesi					
7	Hana verilen yeni işlevin her tip kullanıcı kitlesine hitap edebilmesi					
8	Kentin kültürel etkinlik ihtiyacını karşılayabilmesi					
9	Yapıya verilen yeni işlevin kentte eksikliği hissedilen çağdaş bir ihtiyaca cevap verebilmesi					
10	Yapıya verilen yeni işlevin toplumun kendini geliştirmesine katkı sağlaması					
11	Yapıya verilen yeni işlevin kent sakinleri için sosyalleşme olanağı sağlaması					
12	Yeni verilen işlev için kullanılacak donatı ve malzemelerin hanın tarihine ve kültürüne uygunluğu					
13	Hana verilen yeni işlevin sürdürülebilirliği					
14	Hana verilen yeni işlevin kullanıcılar için güvenlikli ve emniyetli mekan oluşturması					
15	Yeni verilen işlevin gerektirdiği teknolojik ihtiyaçların han tarafından karşılanabilmesi					
16	Hana verilen yeni işlevin ergonomik olarak bütün standartları sağlaması					
17	Verilen yeni işlevin bölgenin kalkınmasına destek olması					

BÖLÜM 10

10. SONUÇLAR

Tarihi çevrenin ve bu çevrede bulunan tarihi yapıların toplumlar için değeri büyüktür. Geçmişin göstergesi, kültürel mirasımız olan tarihi yapıları gelecek kuşaklara aktarmak kültürel ve yapısal sürdürülebilirliği sağlamak toplumların temel görevidir. Tarihi yapıların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için korunması gerekmektedir. Bakımı ve onarımı yapılan tarihi yapıların bazılarının yapım amacının günümüzde karşılığı bulunmamakta, bazılarının işlevleri ise günümüz teknolojik gereksinimlere cevap verebilecek alt yapıya sahip olamamaktadır.

Özgün işlevi ile kullanılamayan bu tarihi yapılar ihtiyaç duyulan yeni işlevlerle değerlendirilmelidir. Tarihi yapıların yaşatılması için onarılıp bakımının sağlanması yeterli değildir. Kullanılmayan yapılar daha çabuk yıpranmaktadır. Bu yapıları korumak için yeniden işlevlendirme yöntemi kullanılmalıdır.

Türkiye'de tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek kullanımı yaygın bir uygulamadır. Yeniden işlevlendirilmiş tarihi yapılara çok fazla örnek bulunmaktadır. Ancak bakımı onarımı yapılıp yeni işlevi ile kullanılmaya başlayan bu yapıların ne kadar uzun ömürlü olduğu tartışılmaktadır. Tarihi yapılar hassas bir yapıya sahip olduğu için onlara müdahale edilmeden önce detaylı araştırmalar ve çalışmalar yapılmalıdır. Gerekli olan ön çalışmalar yeterince yapılmadığı ve hızlı karar verildiği taktirde yanlış işlev seçimlerine sebep olmaktadır. Yaş almış olan tarihi yapılar yapılan yanlışlar sonucunda sürekli işlev değişimini kaldırabilecek durumda değildir. Çevremizde yanlış işlevlendirme yüzünden kullanılamayan, atıl kalan ve daha çok yıpranan mağdur olmuş tarihi yapılar bulunmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Gaziantep kültür yolu üzerinde bulunan hanlar incelenmiş olup hanlara verilen işlevler değerlendirilmiştir. Yeniden işlevlendirmeden kaynaklanan problemler kullanım sonrası değerlendirme yöntemi ile belirlenmiştir.

Bu kapsamda genel olarak aşağıda belirtilen estetik, işlevsel ve teknik problemler tespit edilmiştir.

Estetik olarak; yeni işlevin çevredeki yapılar ve ihtiyaçlarla uyumsuzluğu, yapının çevresindeki kötü yapılaşmanın yapının görünüşüne zarar vermesi, verilen yeni işlevler doğrultusunda hanın toplumun her kesimine hitap etmemesi, toplumun tarihi yapılar ile ilgili bilgi eksikliği, yanlış uygulamaların hanın doğal güzelliğine zarar vermesi, estetik olmayan restorasyon müdahaleleri ve malzemelerin kullanılması gibi sorunlar tespit edilmiştir.

İşlevsel olarak; yeni verilen işlev ile hanların plan şemalarında uyuşmazlıklar, engelli kullanımında kısıtlamalar, mekana erişim zorluğu dolaşım alanları eksikliği, işlevin gerektirdiği ihtiyaçların eksik kalması, mekan boyutlarına uygun olmayan işlevler verilmesi ve kapasitenin üzerinde çözümler, sirkülasyon yetersizliği, verilen işlevin tarihi yapının özgünlüğüne saygı duymaması, tarihi yapıda kullanılan donatıların ve eklerin yapı ile uyumsuzluğu, tuvalet mekanlarının gereken yeterlilikte olmaması, yapıya ulaşım ve otopark eksikliği, yeni işlevin gerektirdiği teknolojik alt yapının hanlarda bulunmaması gibi sorunlar tespit edilmiştir.

Teknik olarak; acil durumlar ve felaketler için eksik önlemler alınması, yeni verilen işlevin yapının konstrüksiyonuna zarar vermesi, eski bir yapı olduğu için yıpranmadan kaynaklanan aksaklıklar, tesisatla ilgili yetersiz ve zarar veren çözümler gibi sorunlar tespit edilmiştir.

Belirtilen sorunlara kısa, orta ve uzun vadede önerilerde bulunulmuştur. Uzun vadede yapıların mevcut işlevleri ile kullanılamayacağı ve yeniden işlevlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda yeniden işlevlendirmenin nasıl yapılacağına dair model oluşturulmuştur. Model içinde kullanılacak anketler, analizler, hanların künyeleri, akış diyagramı ve performans testleri ortaya koyulmuştur.

Sonuç olarak aidiyet duygusunu destekleyen geçmişimizi yansıtan tarihi yapıların önemi vurgulanmış olup, tarihi yapıların zarar görmemesi ve yaşatılması için yapılan işlevlendirme hataları tespit edilmiştir. Yapılacak yeniden işlevlendirme uygulamaları için bir yöntem geliştirilmiştir. Bu sayede yeni yapılacak uygulamalar için yol haritası belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

Açıcı, F. K., Konakoğlu, Z.N. (2019). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Trabzon Mimarlar Odası Örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 28, Sayı 2, s.214-224.

Ağar, P. (2009). Gaziantep Lala Mustafa Paşa Hanı ve Koruma Sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü İstanbul.

Ahunbay, Z. (1996). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları, İstanbul.

Ahunbay, Z. (2019). Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri, Yem Yayınları, İstanbul.

Akan, A., Selçuk, S., Çakıcı, F. (2006). Kültür Turizmi Açısından Kırkgöz Han'ın Yeniden İşlevlendirilmesi Olanakları Üzerine Bir Çalışma. Antalya Turizm ve Mimarlık Sempozyumu, Antalya.

Akaydın Ö. E., Türkyılmaz Ç. C. (2018). İşlevsel Dönüşüme Uğramış Yapılarda Ergonomi Kavramı; Üsküdar Nevmekan Örnek İncelemesi. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, s. 279-292.

Akçura, N. (1973). Yabancı Ülkelerde Eski Eserlerin Korunması, *Mimarlık Dergisi*, Sayı 8, sf:13-17.

Akhtarkavan, M., Alıkhanı, A., Ghıasvand, J., Akhtarkavan H. (2008). Assessing Sustainable Adaptive Re_use of Historical Buildings. WSEAS International Conference On Cultural Herıtage And Tourısm, Greece.

Akın, O. (2013). Dünya Miras Alanları ve Yönetim Planı. Kentsel ve Çevresel Koruma, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Ali, N. and Oi, Z. (2020). Historical Study and Strategies for Revitalisation of Burt Institute (A Railway Heritage Building). *The Historic Environment: Policy & Practice*. 11(1), 40-55.

Alsaç, Ü. (1992). Türkiye'de Restorasyon, İletişim Yayınları, İstanbul.

Altan, H., Özsoy, Ş. K. (2017). Tarihsel Süreçten Günümüze Büyük Han ve Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Mekan İşlevlendirilmesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC,* Cilt 7, Sayı 4, s.634-654.

Altın, A. (2015). Gaziantep Türk-İslam Mimarisi (Eyyubiler'den Cumhuriyet'e). Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Altınoluk, Ü. (1998). Binaların Yeniden Kullanımı. YEM Yayınları, İstanbul.

Arabacıoğlu, F. P., Aydemir I., (2007). Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı. *Megaron YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, sf:204-212.

Arcan, E., Evci, F. (1992). Mimari Tasarıma Yaklaşım Tasarım Yayın Grubu, İstanbul. Arslan, E. (2019). Erzurum Tarihi Ticaret Bölgesinin Mekânsal Analizi ve

Hanların Mimari Kurgusu. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Asatekin, N. G. (2004). Kültür ve Doğa Varlıklarımız, Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Ashworth, G. (2011). Preservation, Conservation and Heritage: approaches to the past in the present through the Built Environment, *Asian Anthropology,* Vol.10, No:1, pp:118.

Asiliskender, B. (2005). Koruma-Yaşatma-Anıt Kavramı, Kimliğin Sürekliliği ve Gevher Nesibe Medresesi Deneyimi. *Mimarlık Dergisi,* Sayı 322, İstanbul.

Aslanapa, O. (1984). Türk Sanatı I – II. Kervan Yayınları, İstanbul.

Aslanapa, O. (2004). Osmanlı Devri Mimarisi. İnkılap Kitapevi.

Atacan, S.E. (1996), Geleneksel Gaziantep Evleri Plan ve Form Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aydın, D., Okuyucu, E. (2009), Yeniden Kullanıma Adaptasyon ve Sosyo-kültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Afyonkarahisar Millet Hamamı'nın Değerlendirilmesi, *Megaron YTÜ Dergisi* , Cilt 4, Sayı 1, s. 35-44.

Aydın, D. ve Yaldız, E. (2010). Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi. *METU JFA*, Cilt 27, Sayı 1, s.1-22.

Ayverdi, E. H., Yüksel A. İ. (1982). İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi. İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.

Bacon, K. (2001). The Adaptive Reuse of Heritage Buildings. Univercity of Calgary Master of Architecture, Calgary, Alberta, http://dspace.ucalgary.ca/handle/1880/40863.

Banaz, H. (2020). Tarihi Yapıların Eğitim Yapısına Dönüşümünün İncelenmesi: Toros Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mersin.

Başgelen, N. (1999). Dünya Kültür Mirasında Gaziantep. Kentbank Yayınları, İstanbul.

Bayraktar, G. (2015). Düzlemsel Homotetik Hareketler Altında Tarihi Çevrede Değişim Olgusunun Yeni Doku ve Yeni Yapı Tasarımı Bağlamında Değerlendirilmesi-İstanbul Beyoğlu Demirören Avm. Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bebekoğlu, S. (2014). Anadolu han Restitüsyon Raporu. Gaziantep Koruma Kurulu Arşivi, Pdf 1509.

Bektaş, C. (2014). Türk Evi. Yem Yayın, İstanbul.

Benli, G. (2007). İstanbul Tarihi Yarımada' da Bulunan Han Yapıları ve Avlulu Hanların Koruma Sorunları. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Beyhan, B.B. (2016). Şekeroğlu Mahallesi'nde Bulunan Emir Ali Hanı'nın Mimari ve Şehirsel Özelliklerinin Araştırılması ve Yeniden Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Binan, C. (1999). Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişmenin Uluslararsı Evrim Süreci. Yıldız Teknik Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Burden, E. (2004), Illustrated Dictionary of Architectural Preservation: Restoration, Renovation, Rehabilitation, Reuse. *McGraw-Hill Press,* New York.

Büyükmıhçı, G., Kılıç, A. (2015). Tarihi Dokuda Yeni Yapı Uygulamaları; Yasal ve Eylemsel Sınırlar. *9. Uluslararası Sinan Sempozyumu,* Trakya Üniversitesi, Edirne sf:13-19.

Cansever, T. (2013). İslamda Şehir ve Mimari. Timaş Yayınları, İstanbul.

Cantay, G. (1988). Kervansaraylar. Mimarbaşı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri.

Ceyhan, E. (1999). Gaziantep Tarihi. Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal Eğitim Tarihi. Gaziyurt Matbaası, Gaziantep, s. 5-140.

Cezar, M. (1977). Anadolu Öncesi Şehir ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası Yayınları, Sanat Dizisi 28, İstanbul.

Cezar, M. (1981). Türk Tarihinde Kervansaray. VIII. Türk İslam Kongresi, Ankara, Türk Tarih Kurumu, s. 86–94.

Cezar, M. (1985). Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi. Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.

Clark, J. (2013). Adaptive Reuse of Industrial Heritage: Opportunities & Challenges. Retrieved from Spring Street Melbourne 3000: www.dpcd.vic.gov.au/heritage/projects-and-programs.

Çakır, H.K., Aydın, D., Arabulan, S. (2020). Adaptive reuse of open spaces in historical buildings. *International Journal of Building Pathology and Adaptation*, Vol. 38 No. 5, pp. 703-719.

Çam, N. (2000). Gaziantep'te Türk Mimarisi, Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu, Gaziantep Valiliği, Gaziantep.

Çam, N. (2006). Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Çelik, D., Yazgan M. E. (2007). Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi, *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi,* Cil t9, Sayı 11, sf: 1-10.

Çetinkaya, B. (2003). Ortaçağ İslam Dünyası'nda Ribat. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Çiftçi Ç. (2000). XIX. Yüzyılda Gaziantep Kent Merkezinde Sosyal Donatımlar ve Bugünkü Durumu, Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu, Gaziantep Valiliği, Gaziantep.

Çokça, E. (2015). Büyük Valide Han'ın Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Dönüşüm Sürecinin Tarihi Ekler Üzerinden İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Darıcı, Ç. (2018). 16. Yüzyıldan Günümüze Gaziantep'te Tarihi Ticaret Merkezi Arasa ve Yakın Çevresi İşlevsel Değişimi ve Değerlendirmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

De Silva, G. D. R., Perera, B. A. K. S., Rodrigo, N. (2019). Adaptive reuse of buildings: the case of Sri Lanka. *Journal of Financial Management of Property and Construction,* Vol 24, Issue 1, pp 79-96.

Dedehayır, H. (2010). Yerelden Ulusala Ulusaldan Evrensele Koruma Bilincinin Gelişim Süreci. Çekül Vakfı, Stil Matbaacılık.

Dinçer, K. (1988). Belgeli Konaklama Tesisi Gereksiniminin Karşılanmasında Otel Olarak Yeniden Kullanılacak Eski Yapıların Seçimi İçin Bir Yöntem Önerisi. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dinçer, İ. (2010). Türkiye'de Kent Ölçeğinde Koruma ve Kent Planlamanın Yollarının Kesişmesi ve Yeniden Ayrılması: Protokol Alanından Yenileme Alanına, Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Dinçer, İ. (2012). Kentsel Koruma Kavramı ve Evrimi. Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Derleyen Melih Ersoy, Ninova Yayınları, İstanbul.

Doğru, H. (1995). XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Douglas, J. (2006). Building Adaptation, Butterworth-Heinemann, Oxford.

Engin, E. (2002). Tarihi Trabzon Kent İçi Hanlarının Analizi ve Yeni İşlev Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Enlil, Z. (1992). Tarihi Bir Çevreyi Yaşatmak: Paris ve Bologna'da Bütüncül Koruma Yaklaşımları. *Ytü Mimarlık Fakültesi Yayını,* s.199-204.

Eraybat, G. F. (2011). Tarihi Konaklama Yapılarının Doğuşu, Gelişimi ve Günümüzde Çağdaş İşlevle Değerlendirilmesi: Edirne Rüstempaşa Kervansarayı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.

Erder, C. (1977). Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır. O.D.T.Ü. *Mimarlık Fakültesi Dergisi,* Cilt 3, Sayı 2.

Ergeç, R. (2007). Gaziantep'in Tarihi Dönemleri, Türkiye Mimarlık Politikasına Doğru Mimarlık ve Kent Buluşmaları, 12-13 Mayıs, TMMOB Mimarlar Odası.

Ergeç, R. (2012). Gaziantep'in Kronolojik Tarihi. Belgelerle Gaziantep, Gap Kültür Yayınları. İstanbul.

Ergeç, R. (2012). Ayntap Şehri ve kalesi. Belgelerle Gaziantep, Gap Kültür Yayınları, İstanbul.

Eroğlu, B., Yaldız, E. (2006). Kültür Mirasının Sürekliliği İçin Anıtsal Binaların Yeniden Kullanılması Bağlamında Ermenek Tol Medrese. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 15, s.316-340.

Eruzun, C. (1987). Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi, *Türkiye 11.Şehircilik Günü Kolokyumu, Tarihi Kentlerde Planlama Düzenleme Sorunları,* 6-8 Kasım, Edirne.

Eryavuz, Ş. (2002). Kervansaray. İslam Ansiklopedisi, Ankara.

FE Preiser, W., Vischer, J.C. (2004). Assessing Building Performance. Elsevie Butterworth-Heinemann Linacre House, Jordan Hill, Oxford.

Feilden, M. B. (1982). Conservation of Historic Buildingss. Technical Studies in the Arts, Archaelogy and Architecture, Butterworth Scientific, London.

Feilden, M. B., Jokilehto J. (1998). Management Guidlines for World Cultural Heritage Sites, ICCROM, Second Edition, Rome.

Fırat, Z. (2013). İspanya Madrid Kentinde Bulunan Yeniden İşlevlendirilen Yapıların İç Mekan Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gazi, A. & Boduroğlu, E. (2015). İşlev Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerine Etkileri "Alsancak Levanten Evleri Örneği". *Megaron*, Cilt 10, Sayı 1, s.57-69.

Gencer, T.Ç. (2018). Tarihi Çevrede Çağdaş Ek Bağlamında Germir Surp Stephanos Kilisesi Restorasyon Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Gençoğlu, I. Z. (2018). Tarihi Anıtsal Yapıların Korunmasında Yeniden İşlevlendirme- Oluşan Sorunlar: "Bursa ve Barselona". Doktora Tezi, Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Göçer, P.Ö. (2003), Devingen Toplum Esnek Mekânlar İster, *Arredemonto Mimarlık Dergisi,* Sayı 2, İstanbul.

Gül, P. (2013). Bartın İli Taş Han Restorasyonu ve Yeniden İşlevlendirme Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gülenaz, N. (2011). Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar, İTO Yayınları, İstanbul.

Güran, C. (1978). Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Gürpınar, L. (2009). Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesindeki Avlulu Hanların İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güvenç, B. (2016). Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları. Boyut Yayıncılık, İstanbul.

Güzelbey, C. C. (1992). Gaziantep'ten kesitler. Ar Ajans Basın, Yayın Reklamcılık.

Güzelbey, C. C. (1992). Gaziantep Camileri Tarihi, Türk-İslam Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Vakfı.

Halifeoğlu, F.M., Işık, N., Tekin, M., Güzel, E., İpekyüz, H.D., Erkoç, B. (2020). Geleneksel Mimaride Yeniden Kullanım Kaynaklı Sorunlar: Diyarbakır Evleri Örneklemesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 13, Sayı 75, s.383-395.

Hakyemez, B., Gönül, B. (2014). Eminönü Hanlarının Yeniden İşlevlendirilmesi Kapsamında Değerlendirilmesi: IV. Vakıfhan. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi,* Cilt 7, Sayı 2, s.101-129.

Hasol, D. (1995). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Highfield, D. (1987). Rehabilitation and re-use of old buildings. E&FN Spon Press, New York.

Hillenbrand, R. (2005). İslam Sanatı ve Mimarlığı. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.

İlter, İ. (1969). Tarihi Türk Hanları. Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü, KGM Matbaası.

Jasme, N., Othuman Mydin M. A., Sani, N. Md. (2014). Investigation of Adaptive Reuse of Heritage Buildings in Penang. SHS Web of Conferences.

Kalaycı, E., (2008). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. 3. Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Kanat, D. İ. (2007). Tarihi Çevre 'de Yeni Yapılaşma Uygulamalarının İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kantrowıtz, M. (1985). Has Environment and Behavior Research Made a Difference? Environment & Behavior.

Karaata, Ç. (2020). Özgün İşlevini Yitirmiş, Yeniden İşlevlendirilen Yapıların Tasarım Sürecinin Değerlendirilmesi ve Hışvahan Örneğinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karagenç, O. (2002). Toplu Konut Alanlarında Simgesel Performansa Yönelik Kullanım Sonrası Değerlendirme Modeli. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karapınar, M. (1997), Çevre İhtiyaç Programı Verilerinin Mimari Tasarıma Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kaşlı, B. (2009). İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları ve İç Mekân Müdahaleleri: Santral İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kejanlı D. T., Akın C. T., Yılmaz A. (2007). Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 19.

Kemik, C. (1986). Bartın Evleri ve Kentsel Değerleri, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kencer, T. Ç. (2018). Tarihi Çevrede Çağdaş Ek Bağlamında Germir Surp Stephanos Kilisesi Restorasyon Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Khan, A. F. (2015). Assessment of Midlife career Stress on Indian Managers. Doktora Tezi. Aligarh Muslim University, Hindistan.

Kılıç, E. C. (2015). Tarihi Yapılar İçin Yeniden İşlevlendirme Kriterleri ve Ali Paşa Hanı Örneklemesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kıran, A., Baytin, Ç. (2002). Bina Bilgisi'ne Giriş. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.

Koçarslan, P. (2010). Tarihi Kent Merkezlerinde Yeni Çatı Eklerinin İstanbul ve Viyana Kentlerinde İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kollektif, (1997). Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. Cilt 1. Yem Yayınları, İstanbul.

Köroğlu, S. (2016). Tarih Öncesi Devirler. Şehr-i Ayıntab-ı Cihan Gaziantep, Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Kuban, D. (1988), Anıtsal Restorasyonun Sorunları, *Yapı Dergisi*, Sayı 84, İstanbul.

Kuban, D. (2018). Mimarlık Kavramları: Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş. Yem Yayınları, İstanbul.

Kuban, D. (2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu: Kuram ve Uygulama, YEM Yayın, İstanbul.

Kuleli, E. (1998). Özgün Işlevini Sürdüremeyen Anıtların Yeniden Kullanım Sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Kuyulu, İ. (1996). Anadolu Selçuklu Kervansarayları ile Orta Asya Kervansaraylarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Deneme. *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı:8, İzmir.

Küçükdağ, Y. Çam, N. (2000). Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu. Gaziantep Üniversitesi, Basım Gaziantep Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü.

Küçükkömürcü, B. (2005). Geleneksel Türk Osmanlı Çarşı Yapıları ve Günümüzdeki Alışveriş Merkezleri Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Levent, Y.S. (2009). Tarihi Çevre Koruma Mevzuatına Genel Bir Bakış. Dosya, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Sayı 14-1.

Madran, E. (2001). Kent Belleğinin Oluşumunda Mimarlık Yapıtları, *Mimarlık Dergisi*, Sayı 298, sf:47-49.

Madran, E. Özgönül, N. (2005). Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması. TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.

Orbaşlı, A. (2008). Architectural Conservation: principles and practice, *Blackwell Publishing,* Oxford.

Özçetin, S. (2016). Kale Yapılarının Arkeoloji Müzesi Olarak Kullanılması; Bodrum, Çeşme ve Marmaris Kaleleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özdeğer, H. (1988). Onaltıncı Asırda Ayıntab Livası. İstanbul Üniversitesi.

Özdemir, M. Z. D. (2005). Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış. Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Cilt 1, Sayı 31, sf: 20-25.

Özer, Y. S. (2006). Ticaret Mekânlarının Oluşum ve Gelişim İlkelerinin İncelenerek Tipolojik Açıdan Sınıflandırılması. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü İstanbul.

Özkafa, E., (2015). Konya Anadolu Selçuklu Hanlarının Restoran İşleviyle Yeniden Kullanımının İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Özkan, D. G. (2011). Kentsel Açık Mekânlarda Kullanım Sonrası Değerlendirme: Trabzon Sahil Bandı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Özkarcı, M. (1987). Gaziantep İl Merkezinde Bulunan Hanlar. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Pehlivan, G. F. E., (2018). Edirne Rüstempaşa Kervansarayı'nın Yeni İşlevinin Değerlendirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, sf:1-20.

Pekgözlü Karakuş, D. (2011). Taşınmak Kültür Varlıklarının Müze Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi: Alanya Kızıl Kule Örneği. Yüksek Lisan Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Pekol, B. (2010). İstanbul'da Yeni İşlevlerle Kullanılan Tarihi Yapıların Üslup Sorunsalı. Doktora Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Preiser, W.F.E., Rabinowitz, H.Z., White, E.T. (1988) . Post-Occupancy Evaluatıon. New York: Van Nostrand Reinhold.

Polatoğlu, Ç. (2017). Bina Değerlendirme Ders Notları, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Sanoff, H., Pasalar, C., Hashas, M. (2001). School Building Assessment Methods. School ofArchitecture, College of Design, North Carolina State University with support from the National Clearinghouse for EducationalFacilities.

Sel, Dikçınar, B. (2013). Kentsel Koruma. Kentsel ve Çevresel Koruma, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Selçuk, M. (2006), Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekânsal Kurgunun Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Sharifi, A. (2020). Most Appropriate Time For The Adaptive Reuse of Historic Buildings Using ARP Model. *Property Management*, Vol 38, No. 1, pp. 109-123.

Soygeniş, S. (2015). Mimarlık Düşünmek Düşlemek. Yem Yayın, İstanbul.

Sönmez, M. E. (2016). Şehr-i Ayıntab-ı Cihan Gaziantep. Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Sönmez, M. E. (2018). Gaziantep Şehrinin Geçmişten Günümüze Alansal Gelişimi. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi,* Cilt 1, Sayı 1, s.115-136.

Şen, Y. (2008). 15 – 17. YY. Arası İstanbuld'da Yapılmış Hamamlarda İşlev Değikiklilerinin Mimariye Yansıması. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tapan, M. (2014). Koruma Sorunlarımız Mimarlık ve Kentleşme. Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

Tatlıgil, F. (2005). Gaziantep Kentinin Gelenekel Konut Dokusunun ve Sosyo-Kültürel Yapısındaki Değişiminin İncelenmesi, Yüksek lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tekeli, İ. (1987). Kentsel Korumada Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Türkiye II. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu: Tarihi Kentlerde Planlama / Düzenleme Sorunları, Trakya Üniversitesi, 6-8 Kasım, 27-32.

Tekin, H. (1996). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Yargı Yayınları. ss. 312.

Terece, T. (2013). Restorasyon Projelerinde İşlevsel Dönüşümün İç Mekân Kararları Üzerine Bir Sorgulama. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Throsby D. (2000). Economic and Cultural Values In the Work of Creative Artists, Values and Heritage Conservation, New York Cambridge University Press.

Topçu, K. Bilsel, S. G. (2016). Geleneksel Gaziantep Çarşısının Mekânsal Kalite Açısından Değerlendirilmesi. *Artium Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 58-74.

Tönük, S. (2001). Bina Tasarımında Ekoloji. Yıldız Teknik Üniversitesi Basın Yayın Merkezi, s.17-22, İstanbul.

Tunçer, M. Madran, E. (2012). Koruma Kavramının Tarihsel Gelişimi. Kültürel Miras Mevzuatı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Turan, O. (1946). Selçuklu Kervansarayı. Belleten, X/39, sf: 471–496.

Uğur, H. (2004). Geleneksel Şehirsel Mekanlar, Değerlendirme ve Korunmaları Bağlamında Sistematik Yaklaşım- Gaziantep Örneği. Doktora Tezi, İ.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Uğursal, S. (2011). Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: "İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Usta, G. K.(1994). Anadolu Osmanlı Dönemi Mimarisinde Mekân Analizi Han ve Kervansaray Yapılarında Uygulama, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Ünal, G. (1998). Bilgisayar Destekli Tarihi Çevre Koruma Bilgi Sistemi Oluşturulması ve Gaziantep Kentsel Sit Alanında Örneklenmesi, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yaldız, E. (2013). Anıtsal Yapıların Kullanım Sürecinde Değerlendirilmesine Yönelik Bir Model Önerisi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Van Der Voordt, T. JM., Van Wegen, H.BR. (2005). Archıtecture In Use; An inroduction to the programming, design and evaluation of buildings. Architectural Press elseier, UK.

Yazgan, G. (2005). Gaziantep Ticaret Hanları ve Şeker Hanı Güleç Evi Restorasyon Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yazgan, G. ve Özgan, O (2005). Gaziantep Kültür Envanteri. Gaziantep Valiliği.

Yergün, U. (2019). Tarihi Yapilarda Bozulma Nedenleri. Yıldız Teknik Üniversitesi Ders Notları.

Yıldırım, D. (1999). Anıtsal Binalardaki İşlev Değişiklerinden Doğacak Müdehalelerin Çevresel Olarak İncelenmesi ve Ayazağa Kasırları Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, G. M. (1992). Tarihi Çevre ve Koruma Kavramı. Tasarım, İstanbul.

Yılmaz, Ç. (2012). Hastane Binalarında Yeme İçme Alanlarının Kullanıcı Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yiğit A. (2007). Ayıntab'dan Gaziantep'e: Bir Osmanlı Şehrinin Profili. Dört Yanı Dağlar Bağlar Gaziantep, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.87–125.

Yüce, B. (2010). Osmanlı Son Dönemi ile Erken Cumhuriyet Dönemi Arasında Gaziantep'te Mimari Dokunun Değişimi (1839-1950). Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Zeren, N. (1981). Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Türkiye'de Tarihsel Değerlerin Korunmasında Uygulanmakta Olan Yöntem Çerçevesinde Uygulayıcı Kuruluşların Görüşlerine Dayanan Bir Araştırma. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Zeren, M. T. (2010). Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu. Yalın Yayıncılık, İstanbul.

Zincircioğlu, A. (2018). Gaziantep'te Osmanlı Hanlarının Mimari Evrimi ve Şehrin Gelişimindeki İzdüşümü. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.

Web Kaynakları

URL-1
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf
Erişim Tarihi: 10.09.2021

URL-2
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf
Erişim Tarihi: 11.09.2021

URL-3
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf
Erişim Tarihi: 13.09.2021

URL-4
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf
Erişim Tarihi: 15.09.2021

URL-5
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf Erişim Tarihi: 18.09.2021

URL-6

https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf1 Erişim Tarihi: 02.09.2021

URL7

https://www.sanatinyolculugu.com/kasrul-hayrul-garbi/ Erişim Tarihi:02.10.2021

URL-8

https://okuryazarim.com/memluklu-karahanli-ve-gazneli-donemi-mimari-planlari/ribat-i-mahi/ Erişim Tarihi:02.10.21

URL-9

https://www.sanatinyolculugu.com/ribat-i-melik/ Erişim Tarihi:02.10.2021

URL-10

https://okuryazarim.com/memluklu-karahanli-ve-gazneli-donemi-mimari-planlari/dehistan-kervansarayi/ Erişim Tarihi:02.10.2021

URL-11

https://www.sanatinyolculugu.com/daye-day-hatun-kervansarayi/ Erişim Tarihi:02.08.2021

URL-12

https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/01/Ba%C5%9Fane-Kurtlutepe-Kervansaray%C4%B1.jpg Erişim Tarihi:05.08.2021

URL-13

https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/02/Ribat-%C4%B1-Anu%C5%9Firvan.jpg Erişim Tarihi:04.08.2021

URL-14

https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/02/Ribat-%C4%B1-%C5%9Eerif.jpg Erişim Tarihi:04.08.2021

URL-15

https://okuryazarim.com/anadolu-selcuklu-donemi-mimari-planlari/evdir-han/ Erişim Tarihi:05.08.2021

URL-16

https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2016/12/K%C4%B1rkg%C3%B6z-Han.jpg Erişim Tarihi:06.08.2021

URL-17

Lloyd ve Rice, 1958, https://www.sanatinyolculugu.com/sarapsa-han/ Erişim Tarihi:05.08.2021

URL-18

https://www.fikriyat.com/tarih/2021/08/18/selcuklu-mirasi-susuz-han-hakkinda-tarihi-detaylar Erişim Tarihi:10.08.2021

URL-19

https://okuryazarim.com/anadolu-selcuklu-donemi-mimari-planlari/aksaray-sultan-han/ Erişim Tarihi:11.08.2021

URL-20

https://www.sanatinyolculugu.com/alara-han-kervansaray/ Erişim Tarihi:13.08.2021

URL-21

https://okuryazarim.com/beylikler-donemi-mimari-planlari/ulubat-issiz-han-plan/ Erişim Tarihi:12.08.2021

URL-22

https://okuryazarim.com/klasik-osmanli-donemi-mimari-planlari/buyuk-valide-hani-istanbul-plan-z-nayir/ Erişim Tarihi: 13.10.21

URL-23

https://www.gaziantep.bel.tr/tr/gaziantepi-kesfet/gazianep-cografyasi Erişim Tarihi:12.08.2021

URL-24

https://www.cografya.gen.tr/tr/gaziantep/ Erişim Tarihi:10.10.2021

URL-25

https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/kultur-yolu-dereboyundan-basliyor Erişim Tarihi:15.10.2021

URL-26

Gaziantep geleneksel doku canlandırma projesi, https://docplayer.biz.tr/9001607-Gaziantep-geleneksel-doku-canlandirma-projesi-kultur-oncelikli-bolgesel-yol-haritalari.html Erişim Tarihi:20.10.2021

URL- 27

http://ozenliforum.com/archive/index.php/thread-2930.html Erişim Tarihi:21.10.2021

URL-28

https://www.mygaziantep.com/fotogaleri/budeyri-hani-335.html?sayfa=9 Erişim Tarihi:22.10.2021

URL 29

https://www.gaziantepkesfet.com/blog/gumruk-hani/ Erişim Tarihi:02.02.2021

URL-30

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/tarihi-gumruk-hani Erişim Tarihi:10.02.2021

URL-31

https://www.geo-id.com/tr/works/hisvahan/ Erişim Tarihi:20.02.2021

URL-32

https://www.cagdasgazetesi.com/haber/hisvahan-en-iyi-dekorasyona-sahip-haberi-4843.html Erişim Tarihi:25.02.2021

http://hikersbay.com/europe/turkey/hotel/tr/hisvahan-hotel.html?lang=tr Erişim Tarihi:02.03.2021

URL-33

https://www.haberler.com/gaziantep-in-sahaflar-carsisi-kulturu-mecidiye-han-12930674-haberi/ Erişim Tarihi:05.03.2021

URL-34

https://gaziantepirpirim.com/blog/aziziye-veya-millet-hani/ Erişim Tarihi:15.04.21

URL-35

https://gaziantepirpirim.com/blog/aziziye-veya-millet-hani/ Erişim Tarihi:16.04.21

URL-36

https://gaziantepirpirim.com/wp-content/uploads/2017/10 Erişim Tarihi:20.03.2021

URL-37

www.aa.com.tr Erişim Tarihi:25.03.2021

URL-38

https://www.biantep.com/kesfet/gaziantep-millet-han-baklava-muzesi-g1280 Erişim Tarihi:02.04.2021

URL-39

https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=28261 19.04.21 Erişim Tarihi:05.04.2021

URL-40

https://tr.foursquare.com/v/p%C3%BCrsefa-han%C4%B1/ Erişim Tarihi:10.04.2021

URL-41

https://www.megahaber27.com/gaziantep-hanlari/86487/ Erişim Tarihi:10.04.2021

URL-42

http://www.gaziantepsirehanhotel.com.tr/galeri.16.tr.html#prettyPhoto Erişim Tarihi:15.04.2021

URL-43

https://kulturenvanteri.com/yer/sirehan-gaziantep/#16/37.059734/37.38575 Erişim Tarihi:21.04.2021

URL-44

http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=84027 Erişim Tarihi:25.04.2021

URL-45

https://www.mimarizm.com/ilk-yapi/tarihi-yemishan-donusum-projesi_123048 Erişim Tarihi:23.04.2021

URL-46

http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=80730&start=30 Erişim Tarihi:23.04.2021

URL-47

http://www.robotiksistem.com/akis_diyagramlari_flowchart.html Erişim Tarihi:28.04.2021

URL-48

https://www.kodlamamerkezi.com/algoritma/akis-diyagrami-ve-ornekleri/

URL-49 https://kelimeler.gen.tr/koruma-nedir-ne-demek198971#:~:text=a.%201.,%C3%BCzere%20g%C3%B6revlendirilmi%C5%9F%20ki%C5%9Fi%2C%20koruma%20g%C3%B6revlisi. Erişim Tarihi:02.02.2021 Erişim Tarihi:28.10.2021

URL-50

https://www.hurriyet.com.tr/gundem/harabeye-donmustu-400-yillik-han-muze-oluyor-41968286 Erişim Tarihi:20.10.2021

URL-51

https://www.gazeteekspres.com/haber/sabun-han-restore-ediliyor-94584 Erişim Tarihi:25.09.2021

EKLER

EK-1 Gaziantep Kültür Yolu Üzerindeki İşlevsel İhtiyaçların Ve Sorunların Belirlenmesi Anketi

ANKET SORULARI

A. DEMOGRAFİK SORULAR

1) Cinsiyetiniz?

a) Kadın b) Erkek

2) Yaşınız?

a) 24 yaş ve altı b) 25-34 yaş arası c) 35-44 yaş arası d) 45-54 yaş ve arası e) 55 yaş ve üzeri

3) Eğitim durumunuz**?**

a) Okuryazar b) İlköğretim c) Ortaöğretim d) Lise e) Üniversite f) Lisansüstü

4) Kullanıcı tipi?

a) Çalışan (Esnaf) b) Yerel Halk c) Turist

B. GENEL SORULAR

1) Kültür yolu üzerinde bulunan aşağıdaki hanlardan hangisini ya da hangilerini daha önce ziyaret ettiniz? (Birden çok şık işaretlenebilir.)

a) Yeni Han b) Mecidiye Han c) Anadolu Han d) Buğday Hanı e) Emir Ali Han f) Gümrük Hanı g) Yüzükçü Han h) Şire Han ı) Hışva Han j) Pürsefa Hanı k) Kumru Hanı l) Tütün Hanı m) Tuz Hanı n) Sabuncu Hanı o) Güven Han p) Yemiş Hanı r) Millet Hanı s) Şeker Han t) Kürkçü Hanı u) Büdeyri Han

2) Hanlar bölgesine geliş nedeniniz nelerdir? (Birden çok şık işaretlenebilir.)

a)Alışveriş b)İbadet c)İş d)Gezi e)Sosyal aktivite

3) Hanlar bölgesine geliş sıklığınız nedir?

a)Hergün **b)**Haftada 1-2 kez **c)**Haftada 1 kez **d)**Ayda 1 kez **e)**Yılda 2-3 kez

4) Hanlar bölgesine ulaşım şekliniz nedir?

a)Yaya **b)**Özel Araç **c)**Otobüs **d)**Tramvay

5) Hanlar bölgesini diğer bölgelerden farklı kılan özellikler nelerdir?

a)Tarihi yapısı **b)**Ticaret özelliği **c)**Merkez olması **d)**Canlı olması **e)**Turistik bölge olması

6) Hanlar bölgesinde en sık yaşadığınız sorunlar hangileridir? (Birden çok şık işaretlenebilir.)

a)Trafik **b)**Plansızlık/Düzensizlik

c)Otopark **d)**Kalabalık

e)Tarihi dokunun bozuluyor olması **f)**Rehber eksikliği

g)İnsanların çevreye karşı bilinçsizliği **h)**Eksik işlevlerin bulunması

I)Tarihi dokunun doğru işlevlendirilmemesi **j)** Tarihi dokunun verilen işlevine göre kullanılamaması

7) Hanlar bölgesinde ihtiyaçlarınızı yeterince karşılayabilir musunuz?

a)Her zaman **b)**Sıklıkla 1-2 **c)**Arada 1 **d)**Nadiren **e)**Hiçbir zaman

8) Bu bölgede ne gibi işlevlerin eksik olduğunu düşünüyorsunuz? (Birden çok şık işaretlenebilir.)

a)Restoran **b)**Kafe **c)**Kütüphane **d)**Butik Otel **e)** Alışveriş Birimleri **f)** Kültür Sanat Merkezi **g)**Yazlık sinema-Konser alanı **h)** Semt Pazarı **ı)** Müze **j)**Otopark

9) Bölgedeki hanları değerlendirmek için işlev verilmek gerekse ne gibi işlevlerin verilmesini istersiniz? (Birden çok şık işaretlenebilir.)

a)Restoran **b)**Kafe **c)**Kütüphane **d)**Butik Otel **e)**Müze **f)**Kültür Sanat Merkezi **g)** Yazlık sinema-Konser alanı **h)** Semt Pazarı **ı)**Alışveriş Birimleri

10) Hanlar bölgesinin zayıf yönleri nelerdir? (Birden çok şık işaretlenebilir.)

a)Karışıklık **b)**Trafik **c)**Kalabalık

d)Otopark sorunu **e)**Çarpık yapı **f)**Tanıtım yapılmaması

g)Tarihi yapıların algılanmaması **h)**Temizlik **ı)**Yeterli açık alan olmaması

j)Oturma alanı kesikliği **k)**işlev eksikliği **l)**Yanlış işlevlendirme

11) Hanlar bölgesinin güçlü yönleri nelerdir? (Birden çok şık işaretlenebilir.)

a)Tarihi yapısı **b)**Ticaret ve alışveriş merkezi olması

c)Kentin merkezinde olması **d)**Turizm merkezi olması

e)Farklı işlevlerin bir arada olması **f)**Kalabalık ve hareketli olması

EK-2 Gaziantep Kültür Yolu Üzerindeki Hanların Kullanım Sonrası Değerlendirmesi Anketi

…… HAN Kullanım Sonrası Değerlendirme Anketi

Sayın Kullanıcı,
Bu çalışma, Gaziantep kültür yolu üzerinde bulunan hanların mekânlarının kullanıcıları ile kurdukları ilişkiyi Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) çalışması ile (Post Occupancy Evaluation/POE) test ederek değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Değerlendirme ile elde edilen sonuçlar gelecek çalışmalara veri oluşturması amacıyla katkıda bulunacaktır. Bu çalışma kapsamında hazırlanan aşağıdaki anket ile elde edilen sonuçlar, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilimdalı Doktora Programı kapsamında yapılan tez çalışmasında veri olarak kullanılacaktır. Bütün bilgiler, anket için özel ve gizli olarak ele alınacaktır. Anket üzerine isminizi yazmanız istenmemektedir. Sorulara cevap verirken samimi olduğunuz ve en önemlisi ayırdığınız zaman için şimdiden teşekkür ederiz.
Saygılarımla,
Yüksek Mimar İrem KÖSE
GAZİANTEP

A)DEMOĞRAFİK	Erkek				Kadın		
Cinsiyet							
	Okuryazar	İlköğretim	Orta öğretim	Lise	Üniversite	Lisansüstü	
Eğitim Durumu							
	20 yaş altı	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70 ve üstü
Yaş Aralığı							
	Çalışan (Esnaf)		Yerel Halk		Turist		
Kullanıcı Tipi							
Mesleğiniz							
Hanı Ziyaret Nedeni							

B) ESTETİK DEĞELENDİRME					
Han ve Mekânları ile ilgili duruma göre "kesinlikle katılıyorum" ile "kesinlikle katılmıyorum" arasındaki derecelendirmede size uygun olanı işaretleyiniz.	KESİNLİKLE KATILIYORUM	KATILIYORUM	NE KATILIYORUM NE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM

1	Han, ilk bakıldığında mevcut işlevini yansıtmaktadır.					
2	Hanın genel görünümü düzgün, temiz ve bakımlıdır.					
3	Hanın işlevi çevresindeki yapılar ile uyumludur.					
4	Yapının yeni işlevi yapıyı yaşanabilir bir hale getirmiştir.					
5	Yapının yeniden kullanımı çevreye sosyo-kültürel bir katkı sağlamıştır.					
6	Yapının yeniden kullanımı çevresine hareketlilik getirmiştir.					
7	Hanın değişimi bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmiştir.					
8	Han çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlamaktadır.					
9	Bu han Gaziantep için önemli bir simge ve değerdir.					
10	Yapıya yapılan **restorasyon** müdahaleleri estetiktir.					
11	Hanın çevresindeki yapılar kendini göstermesine olumsuz etki etmemektedir.					
13	Hanı toplumun her kesimi rahatlıkla kullanabilmektedir.					
14	Hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.					
15	Bu han turistlere tavsiye edilebilecek bir yerdir.					
16	Han görsel olarak huzur verici ve rahatlatıcı bir yerdir.					
17	Hanın doğal güzelliği yeterince korunmuştur.					
18	Yapıda kullanılan malzemeler ve donatılar bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygundur.					
C) İŞLEVSEL DEĞELENDİRME						
1	Yapı kent içinde kolay ulaşılabilir bir konumdadır.					
2	Hanın giriş kapıları kolay algılanmakta, erişilebilir ve davetkârdır.					
3	Han engelli insanların kullanımına ve erişimine uygundur.					
4	Hana araçla ulaşım kolaydır.					
5	Hana yaya olarak ulaşım kolaydır.					
6	Hana toplu taşıma ile ulaşım kolaydır.					
7	Hanın çevresinde araç park yerleri yeterlidir.					
8	Han ile otopark bağlantısı kuvvetlidir.					
9	Hanın planlaması kullanışlı yapılmıştır.					

10	Hana verilen işlev hanın plan yapısına uygundur.					
11	Hana girdikten sonra mekanlara erişim kolaydır.					
12	Han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisi doğru kurgulanmıştır.					
13	Hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanlar yapıda mevcuttur.					
14	Han verilen işleve göre tüm ihtiyaçları karşılamaktadır.					
15	Hana verilen işlev çevredeki yapıya ve kültüre uygundur.					
16	Hanın yeni işlevi orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duymaktadır.					
17	Mekanların biçimi verilen işleve uygundur.					
18	Handaki mekanların kat yüksekliği mekan kullanımına elverişlidir.					
19	Handaki mekanların büyüklüğü verilen işleve uygundur.					
20	Hanın içindeki mekanlar işlevlerine göre yeterli kapasitedir.					
21	Mekan donatı elemanlarının yerleşimi iyi planlanmış ve işlevine uygundur.					
22	Handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısı yeterlidir.					
23	Hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanlar mevcuttur.					
24	Han mevcut durumuyla kullanılanılabilmektedir. Yeni işleve gerek yoktur.					
25	Dolaşım alanları mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş sağlamaktadır.					
26	Merdivenler mekanlara ulaşmamızı desteklemektedir.					
27	Merdivenler gereken yeterli boyutlardadır.					
28	Merdivenlere erişim kolaydır.					
29	Handa tuvalet ve diğer ihtiyaçları giderecek olanaklar bulunmaktadır.					
30	Handa yeterli sayıda tuvalet bulunmaktadır.					
31	Tuvaletler kullanışlı ve kolay erişilebilirdir.					
32	Tuvaletler yeterli büyüklüktedir.					
33	Bu handa dolaşırken emniyet açısından kendimi güvende hissediyorum.					
34	Pencere düzenleri mekan işlevine uygundur.					
35	Han genel olarak sakin ve gürültüsüzdür.					
36	Yapıda teknolojik ihtiyaçlar karşılanabilmektedir.					
D) TEKNİK DEĞELENDİRME						

1	Acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşmak kolaydır.					
2	Yapıda yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretler uygun noktalara yerleştirilmiştir.					
3	Yangın alarmları kolay ulaşılabilir noktalardadır.					
4	Yangın söndürücüler kolay ulaşılabilir konumdadır.					
5	Hanın bakımı ve onarımı yeterince yapılmıştır.					
6	Hana verilen işlev binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemiştir.					
7	Hanın havası ve kokusu temizdir.					
8	Pencerelerde su sızıntısı bulunmamaktadır.					
9	Çatıda su sızıntısı bulunmamaktadır.					
10	Wc havalandırması yeterli düzeydedir.					
11	Han doğal ışıkla aydınlanabilmektedir.					
12	Mekanlar yaz ve kış ısıssal konfor sağlanmaktadır.					
13	Mekanlardaki pencereler doğal aydınlatma için yeterlidir.					
14	Yapıdaki yapay aydınlatmalar yeterlidir.					
15	Gerekli tesisatların dağılımı görsel açıdan rahatsız etmemektedir.					
16	Mekanlar yeterli akustiğe sahiptir.					

EK-3 Hanları Ziyaret Eden Katılımcılara Ait Verilerin Güvenilirlik Analizi

Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi		Cronbach's Alpha Değeri
1	Han, ilk bakıldığında mevcut işlevini yansıtmaktadır.	0,955
2	Hanın genel görünümü düzgün, temiz ve bakımlıdır.	0,955
3	Hanın işlevi çevresindeki yapılar ile uyumludur.	0,955
4	Yapının yeni işlevi yapıyı yaşanabilir bir hale getirmiştir.	0,955
5	Yapının yeniden kullanımı çevreye sosyo-kültürel bir katkı sağlamıştır.	0,955
6	Yapının yeniden kullanımı çevresine hareketlilik getirmiştir.	0,955
7	Hanın değişimi bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmiştir.	0,955
8	Han çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlamaktadır.	0,955
9	Bu han Gaziantep için önemli bir simge ve değerdir.	0,955
10	Yapıya yapılan restorasyon müdahaleleri estetiktir.	0,955
11	Hanın çevresindeki yapılar kendini göstermesine olumsuz etki etmemektedir.	0,957
13	Hanı toplumun her kesimi rahatlıkla kullanabilmektedir.	0,955
14	Hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.	0,955
15	Bu han turistlere tavsiye edilebilecek bir yerdir.	0,955
16	Han görsel olarak huzur verici ve rahatlatıcı bir yerdir.	0,955
17	Hanın doğal güzelliği yeterince korunmuştur.	0,954
18	Yapıda kullanılan malzemeler ve donatılar bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygundur.	0,955
BÖLÜM 2: İŞLEVSEL DEĞELENDİRME		
1	Yapı kent içinde kolay ulaşılabilir bir konumdadır.	0,955
2	Hanın giriş kapıları kolay algılanmakta, erişilebilir ve davetkârdır.	0,955
3	Han engelli insanların kullanımına ve erişimine uygundur.	0,955
4	Hana araçla ulaşım kolaydır.	0,955

5	Hana yaya olarak ulaşım kolaydır.	0,955
6	Hana toplu taşıma ile ulaşım kolaydır.	0,956
7	Hanın çevresinde araç park yerleri yeterlidir.	0,955
8	Han ile otopark bağlantısı kuvvetlidir.	0,955
9	Hanın planlaması kullanışlı yapılmıştır.	0,955
10	Hana verilen işlev hanın plan yapısına uygundur.	0,955
11	Hana girdikten sonra mekanlara erişim kolaydır.	0,956
12	Han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisi doğru kurgulanmıştır.	0,955
13	Hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanlar yapıda mevcuttur.	0,955
14	Han verilen işleve göre tüm ihtiyaçları karşılamaktadır.	0,955
15	Hana verilen işlev çevredeki yapıya ve kültüre uygundur.	0,955
16	Hanın yeni işlevi orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duymaktadır.	0,954
17	Mekanların biçimi verilen işleve uygundur.	0,955
18	Handaki mekanların kat yüksekliği mekan kullanımına elverişlidir.	0,955
19	Handaki mekanların büyüklüğü verilen işleve uygundur.	0,955
20	Hanın içindeki mekanlar işlevlerine göre yeterli kapasitedir.	0,955
21	Mekan donatı elemanlarının yerleşimi iyi planlanmış ve işlevine uygundur.	0,955
22	Handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısı yeterlidir.	0,955
23	Hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanlar mevcuttur.	0,955
24	Han mevcut durumuyla kullanılanılabilmektedir. Yeni işleve gerek yoktur.	0,956
25	Dolaşım alanları mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş sağlamaktadır.	0,955
26	Merdivenler mekanlara ulaşmamızı desteklemektedir.	0,955
27	Merdivenler gereken yeterli boyutlardadır.	0,955
28	Merdivenlere erişim kolaydır.	0,955
29	Handa tuvalet ve diğer ihtiyaçları giderecek olanaklar bulunmaktadır.	0,955

30	Handa yeterli sayıda tuvalet bulunmaktadır.	0,955
31	Tuvaletler kullanışlı ve kolay erişilebilirdir.	0,955
32	Tuvaletler yeterli büyüklüktedir.	0,956
33	Bu handa dolaşırken emniyet açısından kendimi güvende hissediyorum.	0,955
34	Pencere düzenleri mekan işlevine uygundur.	0,955
35	Han genel olarak sakin ve gürültüsüzdür.	0,956
36	Yapıda teknolojik ihtiyaçlar karşılanabilmektedir.	0,955
BÖLÜM 3: TEKNİK DEĞELENDİRME		
1	Acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşmak kolaydır.	0,955
2	Yapıda yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretler uygun noktalara yerleştirilmiştir.	0,955
3	Yangın alarmları kolay ulaşılabilir noktalardadır.	0,956
4	Yangın söndürücüler kolay ulaşılabilir konumdadır.	0,955
5	Hanın bakımı ve onarımı yeterince yapılmıştır.	0,954
6	Hana verilen işlev binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemiştir.	0,955
7	Hanın havası ve kokusu temizdir.	0,955
8	Pencerelerde su sızıntısı bulunmamaktadır.	0,956
9	Çatıda su sızıntısı bulunmamaktadır.	0,956
10	Wc havalandırması yeterli düzeydedir.	0,956
11	Han doğal ışıkla aydınlanabilmektedir.	0,956
12	Mekanlar yaz ve kış ısıssal konfor sağlanmaktadır.	,955
13	Mekanlardaki pencereler doğal aydınlatma için yeterlidir.	,955
14	Yapıdaki yapay aydınlatmalar yeterlidir.	,955
15	Gerekli tesisatların dağılımı görsel açıdan rahatsız etmemektedir.	,956
16	Mekanlar yeterli akustiğe sahiptir.	,955

EK-4 Hanları Ziyaret Eden Katılımcılara Ait Verilerin Normallik Dağılımı

Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi		Skewness	Kurtosis
1	Han, ilk bakıldığında mevcut işlevini yansıtmaktadır.	-1,074	0,582
2	Hanın genel görünümü düzgün, temiz ve bakımlıdır.	-1,366	1,317
3	Hanın işlevi çevresindeki yapılar ile uyumludur.	-1,100	0,594
4	Yapının yeni işlevi yapıyı yaşanabilir bir hale getirmiştir.	-1,123	1,440
5	Yapının yeniden kullanımı çevreye sosyo-kültürel bir katkı sağlamıştır.	-1,080	0,903
6	Yapının yeniden kullanımı çevresine hareketlilik getirmiştir.	-1,183	1,259
7	Hanın değişimi bölgeyi bakımlı ve temiz hale getirmiştir.	-0,717	-0,323
8	Han çevresindeki yapılar ile görsel olarak bütünlük sağlamaktadır.	-0,892	0,195
9	Bu han Gaziantep için önemli bir simge ve değerdir.	-1,174	0,680
10	Yapıya yapılan restorasyon müdahaleleri estetiktir.	-0,669	-0,488
11	Hanın çevresindeki yapılar kendini göstermesine olumsuz etki etmemektedir.	0,227	-1,141
13	Hanı toplumun her kesimi rahatlıkla kullanabilmektedir.	-0,767	-0,487
14	Hanın tarihi ile ilgili yeterince bilgiye sahibim.	-0,551	-0,647
15	Bu han turistlere tavsiye edilebilecek bir yerdir.	-1,304	1,089
16	Han görsel olarak huzur verici ve rahatlatıcı bir yerdir.	-0,858	-0,293
17	Hanın doğal güzelliği yeterince korunmuştur.	-0,697	-0,352
18	Yapıda kullanılan malzemeler ve donatılar bölgenin kültürel özelliklerine ve yapının dokusuna uygundur.	-0,829	-0,151
BÖLÜM 2: İŞLEVSEL DEĞELENDİRME			
1	Yapı kent içinde kolay ulaşılabilir bir konumdadır.	-0,944	-0,188
2	Hanın giriş kapıları kolay algılanmakta, erişilebilir ve davetkârdır.	-0,908	-0,089
3	Han engelli insanların kullanımına ve erişimine uygundur.	-0,445	-0,918
4	Hana araçla ulaşım kolaydır.	-0,440	-1,078
5	Hana yaya olarak ulaşım kolaydır.	-0,859	-0,117
6	Hana toplu taşıma ile ulaşım kolaydır.	-0,680	-0,400

7	Hanın çevresinde araç park yerleri yeterlidir.	0,251	-1,295
8	Han ile otopark bağlantısı kuvvetlidir.	0,027	-1,325
9	Hanın planlaması kullanışlı yapılmıştır.	-0,965	0,302
10	Hana verilen işlev hanın plan yapısına uygundur.	-0,149	-1,252
11	Hana girdikten sonra mekanlara erişim kolaydır.	-0,392	-1,001
12	Han içindeki mekanların birbiri ile olan ilişkisi doğru kurgulanmıştır.	-0,580	-0,362
13	Hanın işlevinin gerektirdiği tüm mekanlar yapıda mevcuttur.	-0,370	-0,649
14	Han verilen işleve göre tüm ihtiyaçları karşılamaktadır.	-0,519	-0,377
15	Hana verilen işlev çevredeki yapıya ve kültüre uygundur.	-0,601	-0,511
16	Hanın yeni işlevi orijinal işlevine ve tarihi dokusuna saygı duymaktadır.	-0,772	-0,179
17	Mekanların biçimi verilen işleve uygundur.	-0,727	0,154
18	Handaki mekanların kat yüksekliği mekan kullanımına elverişlidir.	-0,889	0,537
19	Handaki mekanların büyüklüğü verilen işleve uygundur.	-0,557	-0,478
20	Hanın içindeki mekanlar işlevlerine göre yeterli kapasitedir.	-0,721	-0,154
21	Mekan donatı elemanlarının yerleşimi iyi planlanmış ve işlevine uygundur.	-0,545	-0,596
22	Handaki oturma ve dinlenme elemanlarının sayısı yeterlidir.	-0,719	-0,371
23	Hanın avlusunda ve dolaşım alanlarında güneşli/gölgeli alanlar mevcuttur.	-0,833	-0,169
24	Han mevcut durumuyla kullanılanılabilmektedir. Yeni işleve gerek yoktur.	-0,028	-1,200
25	Dolaşım alanları mekanlara ulaşımda rahat ve kolay bir geçiş sağlamaktadır.	-0,858	0,106
26	Merdivenler mekanlara ulaşmamızı desteklemektedir.	-0,943	0,378
27	Merdivenler gereken yeterli boyutlardadır.	-0,606	-0,459
28	Merdivenlere erişim kolaydır.	-0,710	-0,107
29	Handa tuvalet ve diğer ihtiyaçları giderecek olanaklar bulunmaktadır.	-0,875	0,501
30	Handa yeterli sayıda tuvalet bulunmaktadır.	-0,654	-0,519
31	Tuvaletler kullanışlı ve kolay erişilebilirdir.	-0,698	-0,402
32	Tuvaletler yeterli büyüklüktedir.	0,063	-1,061
33	Bu handa dolaşırken emniyet açısından kendimi güvende	-0,911	0,283

	hissediyorum.		
34	Pencere düzenleri mekan işlevine uygundur.	-0,638	-0,104
35	Han genel olarak sakin ve gürültüsüzdür.	0,089	-1,292
36	Yapıda teknolojik ihtiyaçlar karşılanabilmektedir.	-0,476	-0,561
BÖLÜM 3: TEKNİK DEĞELENDİRME			
1	Acil bir durumda hanın çıkış kapılarına ulaşmak kolaydır.	-0,904	0,132
2	Yapıda yangın çıkması durumunda kullanıcıyı yönlendirici işaretler uygun noktalara yerleştirilmiştir.	-0,387	-0,928
3	Yangın alarmları kolay ulaşılabilir noktalardadır.	0,351	-0,703
4	Yangın söndürücüler kolay ulaşılabilir konumdadır.	-0,369	-0,693
5	Hanın bakımı ve onarımı yeterince yapılmıştır.	-0,888	0,101
6	Hana verilen işlev binanın konstrüksiyonuna ve yapısına zarar vermemiştir.	-0,803	0,044
7	Hanın havası ve kokusu temizdir.	-0,850	0,291
8	Pencerelerde su sızıntısı bulunmamaktadır.	-0,383	-0,647
9	Çatıda su sızıntısı bulunmamaktadır.	-0,398	-0,582
10	Wc havalandırması yeterli düzeydedir.	0,086	-1,083
11	Han doğal ışıkla aydınlanabilmektedir.	-0,667	-0,199
12	Mekanlar yaz ve kış ısıssal konfor sağlanmaktadır.	-0,845	-0,016
13	Mekanlardaki pencereler doğal aydınlatma için yeterlidir.	-0,569	-0,328
14	Yapıdaki yapay aydınlatmalar yeterlidir.	-0,708	0,102
15	Gerekli tesisatların dağılımı görsel açıdan rahatsız etmemektedir.	-0,131	-1,063
16	Mekanlar yeterli akustiğe sahiptir.	-0,713	-0,161

EK-5 Etik Kurul Kararı

ÖZGEÇMİŞ